ఆంధ్రపత్రిక

పంద్రెండవ సంవత్సరాది సంచిక

దుర్మతి సంవత్సరము

ఇందు

రాజకీయ సాంఘిక చారిత్రక సారస్వత

విషయిక వ్యాసములు విశేషాంశములు

ఆంధ్రమహాజనులచే వ్రాయఁబడిన యమూల్యవ్యాసంబులును విషయగ్రంథములును గలవు.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున ముద్రితము : ఆంధ్రపత్రికాధిపతిచే ప్రకటితము

6-7, తంబుసెట్టివీథి, జార్జిటవును, మదరాసు

1921-వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల 9-వ తేది

విషయానుక్రమణిక

చిత్రపటముల విషయసూచిక

యమ్. పి. శర్మ కంపెనీవారిచే

స్త్రీ, బాల, బాలికల వుపయోగార్థమై అతి సులభశైలిలో వ్రాయించి ప్రచురింపబడిన గ్రంథములు.

మా అడ్రెస్సు:— యమ్. పి. శర్మ కంపెని, బుక్ సెల్లర్సు పోస్టుబాక్సు నెం. 287 మద్రాసు.

గమనింపుడు:— యీ గ్రంథములన్నియు మద్రాసు టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారిచె అంగీకరింపబడి అనేక పాఠశాలల యందు వుపయోగింపబడుచున్నవి.

(1) బాలభాగవతము

శ్రీవిష్ణుమూర్తియొక్క లీలావతార మహాత్మ్యముల గ్రహింపఁ బ్రతిమానవుఁడును బద్ధుఁడు. అయినను వాని బాల్యము నుండియుఁ గ్రహింపఁబడుచు వచ్చెనేని దేశాభిమానము, మతాభిమానము, భాషాభిమానము మొదలగు సద్గుణములు విస్తారముగ బట్టునదేగదా వసుటకింతయును సందేహము లేదు. అందులకొక్కటే మార్గము. అదేది? ఆ దేవదేవుని చరిత్ర మంతయును సంగ్రహముగ రచించి బాలబాలికలు సులభముగ గ్రహించునట్లొనర్చుటయె. కావున "బాలభాగవత" మను పేర భాగవతము సంతయును సంగ్రహించి సులభశైలిని బ్రకటించి యున్నారము. అందందుఁ నీతివాక్యము లిమిడియున్నవి. ముద్దులమూటగట్టు పలుకులతోఁ బుస్తకమంతయు వ్రాయఁబడి యుండుటచే బాలురకుఁ జదువ నుత్సాహము గొలుపుచుండును. ద్వితీయ ముద్రణ క్రయము 0-8-0

(2) బాలభారతము

పంచమవేదమనఁ బరఁగు భారతము సకలత్యంతపావనములగు గ్రంథములలో నొకటి. అది నీతుల కాలవాలమును, ధర్మోపదేశముల కునికిపట్టును, న్యాయమార్గ ప్రదర్శనమునకుఁ దార్కాణమునై వెలయుచున్నది. కావున దాని నవశ్యకముగ ప్రతి మానవుఁడును జదివియుండఁ గలుగును బాల్యమునందే దానియందలి గతిగ నని మానసేతనుభిరుద్ధి నొందఁ గల దనుట కనుమానమించుకయును గల్గదు. అందుచే నేము "బాలభారత" మను పేర భారతము నంతయును సంగ్రహించి మిక్కిలి సులభశైలితోఁ బ్రకటించియున్నారము. సద్గుణ సంగ్రహణమునకుఁ దోడ్పడు నీతివాక్యరత్నము లద్దానియందు విస్తారముగఁ గానవచ్చుచున్నవి. పుస్తకము తుదలో భారతములోని ముఖ్యపాత్రలైన వాని గుణావగుణములు చర్చింపఁబడియున్నవి. తృతీయముద్రణ క్రయము 0-8-0

(3) బాలరామాయణము

మనకుఁ బవిత్రములగు గ్రంథములలో నొకటియనఁబడు రామాయణము బాలబాలికల కత్యంతోపయుక్తంబగునటుల "బాలరామాయణ" మను పేరఁ బ్రకటించియున్నారము. కథ యంతయును సంగ్రహముగ మిగుల సులభశైలిని వ్రాయఁబడి యున్నది. మొదటినుండి తుదవఱకు శీర్షికలుగా గ్రంథ మంతయు విభజించియుండుటచే విషయముల గ్రహించుటకు మిక్కిలి యనుకూలముగ నుండును. అందందుఁ జిన్నవారల కుపయోగపడునటుల నీతివాక్యములు గానవచ్చుచుండును. పుస్తకముకొనయందు రామాయణమునందలి ప్రతిపాత్రయొక్క గుణావగుణములు చర్చింపఁబడి బాలబాలికలకు మార్గదర్శకముగా నొనర్పఁబడియున్నవి. ఇది ప్రతిగృహమునందును నవశ్యకముగనుండి తీరవలయును. ద్వితీయముద్రణ వెల 0-8-0

(4) మయూరధ్వజ చరిత్రము

ఇది జైమినిభారతములోని కథ. మయూరధ్వజుని కుమారుఁడగు తామ్రధ్వజుఁడు ధర్మజుని యజ్ఞాశ్వనిమిత్తమై కృష్ణార్జునులతో ఘోరయుద్ధము చేసి గెల్చుటయును నతనిపితృభక్తియు దైవభక్తియు వర్ణనీయములు. శ్రీకృష్ణునితంత్రములకు లోనై మయూరధ్వజుఁడు తనదేహమును సింహార్థము తనభార్యచేతను, కుమారునిచేతను గోయించి, దానశూరుఁడని ప్రఖ్యాతిగాంచుటయును, నాతని హితోపదేశములును దైవభక్తియు, నసమానములై మెఱయుచుండును. క్రయము 0-5-0

(5) అజామిళ చరిత్రము

అజామిళచరిత్రము భాగవతములోని కథ. అజామిళుఁడను వతఁడు వేదవేదాంగముల నభ్యసించిన వాఁడయ్యుఁ దొలుదొలుత మిగుల దుర్మార్గుఁడై చరించుచుఁ బాలపాపము నార్జించెను. కాని తుట్టతుద కాతఁడు చచ్చువేళ నారాయణుఁడను తన చిన్నకుమారుని బిలువ మరణకాలమున హరినామస్మరణ యాతని కొదవినందున నతని పాపము లన్నియు నశించెను. ద్వితీయముద్రణ క్రయము 0-4-0

(6) కబీరుదాసు చరిత్రము

హిందూమహమ్మదీయ సమ్మేళనము బహుకాలము నుండియు మనదేశమునను న్నదని మాపుటకిది యొకనిదర్శనము. తొలుదొలుతఁ గబీరుదాసుఁడు మహమ్మదీయుండగుటచే హిందువులచేతను హిందూవైనను క్షణించుటచే మహమ్మదీయులచేతను గర్హింపఁబడుచుండినను రాను రాను తన భక్త్యాతిశయమున మహామహుఁడని యెల్లవారిచే నేకగ్రీవముగ నంగీకరింపఁబడుటయేగాక యెక్కుడుగ విశ్వసింపఁబడియున్నవి

ప్రథమముద్రణ క్రయము 0-8-0

(7) కాళిదాసు చరిత్రము

సరసకవితా ధురంధరుఁడని జగత్ప్రసిద్ధిగాంచిన మహాకవి కాళిదాసు చరిత్రమునందఱెఱిఁగియే తీరవలయును. కవి శిరోభూషణుఁడగు నాతని చరిత్రము బాలబాలిక లత్యంత సులభముగ గ్రహించుటకై ముద్దులొలుకు పలుకులతో వ్రాయఁబడియున్నది. ఇందులో నాతని జన్మాదికమును నసమాన ప్రజ్ఞావిశేషమును, ననిందిత కవితామాధుర్య ప్రభావమును, ననన్యసంపాదితమగు భోజమహారాజ సమ్మానములును వర్ణింపఁబడియున్నవి. అందందు శ్లోకములును వానికి సరియగు పద్యములును గానవచ్చుచున్నవి. కడు మనోహరముగ నుండును. బాలబాలికలు చదివియే తీరవలయును. క్రయము 0-8-0

ప్రభుభక్తి రత్నావళి 0-2-0, కుచేలచరిత్రము 0-4-0.

రాబోవు గ్రంథములు చంద్రహాస, బభ్రువాహన, రుక్మాంగద, మార్కండేయ, పారిజాత, ధ్రువచరిత్ర, రామదాసు ఇత్యాదులు యంత్రాలయంబు.

శ్రీ శివాభ్యాం నమః

దుర్మతి సంవత్సర సిద్ధాన్త పంచాంగం

శ్లో॥ శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం । గంగాస్నాన విశేష పుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణాం ॥
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం । నానాకర్మ సుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతాం ॥

ఆంధ్రపత్రిక

దినపత్రిక

చందా సం॥కు	రు.	24-0-0
,, 6 నెలలకు	,,	12-0-0
,, 3 ,,	,,	6-4-0
,, 1 ,,	,,	2-2-0

వారపత్రిక

చందా సం॥కు	రు	4-0-0
సంచిక సహా	,,	5-0-0
ప్రత్యేక సంచిక	,,	2-0-0

అమృతాంజనము

లోకప్రసిద్ధి జెందిన
దివ్యామృతము.
సకలవిధములైన
తలనొప్పుల మాన్పును.
శరీరమున కలుగు అన్ని
నొప్పులకు సంజీవివంటిది.
అన్ని మందులదుకాణములలోను దొరకగలదు.
వెల బుడ్డి 1-కి రు. 0-10-0.

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతశైవమార్గప్రవర్తకులును జోస్యుల వంశార్ణవ పూర్ణశశాంకులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ వల్లయారాధ్యులవారి పుత్త్రుండును - బ్రహ్మశ్రీ, కుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రిగారు,
యీ. నాగేశ్వరశాస్త్రులవారి ప్రియశిష్యుండును నగు

కనకయ్యసిద్ధాంతిచే గుణింపబడి

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడియె.

ఫలితాంశము.

ఈ సంవత్సరమున చైత్ర వైశాఖ మాసములయందు తొలకరి వర్షములు స్వల్పముగా కురియును. జ్యేష్ఠాషాఢ మాసములయందు అతివాయుసహితము లయిన యెండలు కాచును. అచ్చటచ్చట కొంచెముగా వర్షించును. శ్రావణ భాద్రపదముల యందు దేశభేదముచే కొన్నిచోట్ల సువృష్టియు కొన్నిచోట్ల మధ్యవృష్టియు కలుగును. ఆశ్వీజకార్తీకమాసముల యందు చక్కగా సస్యోపయోగవర్షము కలుగును. పశువులు క్షీరప్రదములయి సౌఖ్యప్రదములయి యుండును. నదీనదములు చక్కగా ప్రవహించును. అరికలు ఊలవలు మినుములు శెనగలు పెసలు ఇవి గాక, రక్తధాన్యములు గోధుమలు-వగయిరా ధాన్యములు చక్కగా ఫలించును. నువ్వులు నూనె బెల్లము తేనె శర్కర కర్పూరము బంగారము ముత్యములు వస్త్రములు వగయిరా రస నీరస వస్తువులకు ధాన్యాదులకు ధరలు హెచ్చును. ఆశ్వీజశు॥ ౧౫ లు సంపూర్ణచంద్రగ్రహణము కలుగును. చైత్ర శు॥ ౧౨ లు మొదలు బ ౭ ల పర్యంతం శుక్రమౌఢ్యమున్నూ భాద్రపద శు ౬ లు మొదలు ఆశ్వీజ శు॥ ౬ ల పర్యంతం గురు మౌఢ్యమున్నూ పుష్య శు ౪ లు మొదలు ఫాల్గుణ బ ౪ ల పర్యంతం శుక్రమౌఢ్యమున్నూ కలుగును. శ్రావణ శు ౧౨ లు కృష్ణా పుష్కర ప్రవేశము. దేశారిష్టయోగములవల్ల ప్రజలు ఈతిబాధలు గలిగియుందురు. పరిటులు ౭ వీసముల కెక్కుడు ఫలించును.

స్వస్తి సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అబ్దత్రయవివరణం అస్మిన్ దేశే లోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః శేషాచలస్యదక్షిణదేశే సౌరమానాబ్దో గ్రాహ్యః వింధ్యస్యఉత్తరదేశే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః సర్వత్ర గురూదయపక్షం గ్రాహ్యః చాంద్రమానేన అయం దుర్మతినామ సంవత్సరః సౌరమానేన ఏతత్సంవత్సర చైత్రశు॥ ౪ ల పర్యంతం రౌద్రినామ సంవత్సరః తదుపర్యబ్దాంతం దుర్మతినామసంవత్సరః బార్హస్పత్యమానేన శ్రీముఖనామ సంవత్సరః గురూదయవశాత్ ఫాల్గుణాబ్దః అస్య సమస్తకళ్యాణభాజనస్య శ్రౌతస్మార్తనిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మానుష్ఠాన క్రియాతంత్రజ్ఞానవ్యవహారహేతుర్భూతస్య దుర్మతినామ సంవత్సరస్య సృష్ట్యాదిగతసౌరాబ్దాః ౧౯౫ కో ౫౮ లక్ష ౮౫ వే ౨౨ కల్యాదిగతాబ్దాః ౫౦౨౨ శాలివాహనశకగతాబ్దాః ౧౮౪౩ ప్రభవాదిగతాబ్దాః ౫౪ హూణ ౧౯౨౧-౧౯౨౨ ఫసలి ౧౩౩౦-౧౩౩౧ హిజరి ౧౩౩౧ అస్య దుర్మతినామ సంవత్సరస్య అస్య బ్రహ్మణః సౌరసిద్ధాంతమార్గేణ పరమాయుః శతార్ధంగతం అనంతరం ప్రథమవర్షే ప్రథమమాసే ప్రథమపక్షే ప్రథమదివసే అహ్ని త్రయోదశ ఘటికాః ద్విచత్వారింశద్విఘటికాః గతాః.

అస్య సంవత్సరస్య రాజాదినిర్ణయః క్రియతే

రాజా శనిః	పురోహితో శనిః
మంత్రీః బుధః	పరీక్షకః శుక్రః
సేనాధిపః కుజః	గణకః రవిః
సస్యాధిపః శనిః	గ్రామపాలకః బుధః
ధాన్యాధిపః గురుః	దైవజ్ఞాధిపః కుజః
అర్ఘాధిపః కుజః	పశునాయకః బలభద్రః
మేఘాధిపః కుజః	ప్రకారాంతరేణ పోతరాజః
రసాధిపో చంద్రః	
నీరసాధిపో శుక్రః	

అస్మిన్ అబ్దే సంవర్తనామకో మేఘః మేరోః ఉత్తర దిగ్భాగే మేఘస్యోత్పత్తిః మేఘఫలం ॥ శ్లో॥ వారిపూరిత తోయంచ । వర్షణం సర్వదిక్షుచ । లవణార్ణవ పర్యంతం సంవర్తాభ్రస్య లక్షణం॥ ఏకాఢక పరిమితవర్షం । వాయుసహితవృష్టిః ఆఢకప్రమాణం శ్లో॥ షష్ఠియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతం ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే ॥ దశభాగాః సముద్రేషు షడ్భాగాః పర్వతేషుచ । భూమ్యాంతు భాగాశ్చత్వారః వాసవేన వినిశ్చితః.

అథ వర్షధాన్యాదయో లిఖ్యంతే

వర్షం ౧౧ ధాన్యం ౧౨ శీతం ౫ తృణం ౧౫ ఉష్ణం ౧౧ మారుతం ౧౧ ప్రజావృద్ధి ౧౨ ప్రజాక్షయం ౧౨ రాజవిద్వరం ౫ ఉగ్రం ౧౧ పుణ్యం ౧౨ పాపం ౫ వ్యాధయః ౧౫ తచ్ఛాంతిః ౫ ఆచారః ౧౫ అనాచారః ౧౩ జన్మాని ౫ మరణాని ౫ దేశ ఉపద్రవం ౧౩ దేశస్వాస్థ్యం ౧౩ చోరభయం ౯ తచ్ఛాంతిః ౭ అగ్నిభయం ౭ తచ్ఛాంతిః ౧౧ దుష్టనిగ్రహం ౩ శిష్టపరిపాలనం ౧౧ సుఖం౭ దుఃఖం ౭ ఉత్సాహం ౧౧ క్షుత్ ౩తృష్ణ ౧౧ నిద్ర ౭ఆలస్యం ౧ ఉద్యోగం ౧ శాంతం ౧ క్రోధం ౯ డంబం ౯ మిత్రత్వం ౭ మిత్రభేదం ౫ రసనిష్పత్తి ౭ ఫలనిష్పత్తి ౧౧ అతివృష్టి ౧౭ అనావృష్టి ౯ శలభాః ౯ శుకాః ౩ మూషకోత్పత్తి ౧౩ స్వచక్రభయం ౯ పరచక్రభయం ౫ జ్ఞానం ౧౧ అజ్ఞానం ౧౭ కాపట్యం ౧౦ నిష్కాపట్యం ౯ ధార్మికం ౧౭ అధార్మికం ౩ సత్యం ౯ అసత్యం ౧౧ దయ ౯ నిర్దయ ౧౧ విశ్వాసం ౯ అవిశ్వాసం ౧౫ న్యాయం ౧౫ అన్యాయం ౧౭ కామం ౭ క్రోధం ౯ లోభం ౩ మోహం ౭ మదం ౭ మత్సరం ౭ భోగం ౧౧ మనోవ్యథ ౫ భయం ౯ శౌర్యం౯ ద్వేషం ౭ ప్రతిష్ఠా ౫ అప్రతిష్ఠా ౫ సస్యవృద్ధి ౩ పశువృద్ధి ౧౧ తన్నాశః ౧౩ పిపీలికవృద్ధిః ౫ తన్నాశః ౫ వృశ్చికవృద్ధిః ౧౩ తన్నాశః ౧౩ పక్షివృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౭ శుకవృద్ధి ౯ తన్నాశః ౭ గోమాయువృద్ధి ౯ తన్నాశః ౭ ఉష్ట్రవృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౭ ఛాగవృద్ధి ౧౧ తన్నాశః ౭ మక్షికవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౩ శ్వానవృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౧౫ మహిషవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౩ మృగవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౩ గోవృద్ధి ౧౫ తన్నాశః ౩ మూషకవృద్ధి ౭ తన్నాశః ౩ వ్యాఘ్రవృద్ధిః ౭ తన్నాశః ౭ భల్లూకవృద్ధిః ౭ తన్నాశః ౧౧ సర్పవృద్ధి ౫ తన్నాశః ౯ గార్దభవృద్ధిః ౯ తన్నాశః ౭ అశ్వవృద్ధి ౧౧ తన్నాశః ౫ విప్రవృద్ధిః ౧౫ తన్నాశః ౭ క్షత్రియవృద్ధిః ౭ తన్నాశః ౧౧ వైశ్యవృద్ధిః ౧ తన్నాశః ౭ శూద్రవృద్ధి ౩ తన్నాశః ౯ మ్లేచ్ఛవృద్ధిః ౫ తన్నాశః ౫ సంకరవృద్ధి ౧ తన్నాశః ౫ వజ్రవృద్ధి ౫ వైడూర్యవృద్ధి ౧౩ మరకతం ౯ మాణిక్యవృద్ధి ౩ గోమేధికవృద్ధి ౩ పుష్యరాగవృద్ధి ౩ నీలవృద్ధి ౧౧ ప్రవాళం ౧౧ మౌక్తికం ౯ సువర్ణం ౭ రజతం ౯ కాంస్యం ౧౧ తామ్రం ౧౩ లోహం ౩ అయోవృద్ధి ౧౩ సీసవృద్ధి ౧౧ త్రపు ౩ విద్యుత్ ౪ శిలావృష్టి ౧ ఘనగర్జితం ౪.

అథ సంవత్సరఫలాని

చాంద్రమానాబ్ద ఫలం:— శ్లో॥ దుర్మత్యబ్దే దుర్మతిరాగోభిరం త్యఖిల భూమిపాః తథాపి సుఖినో లోకాః సద్గ్రామే నిర్జితారయః ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతివత్సరాంతం । సౌరమానేన రౌద్రినామ సంవత్సరఫలం ॥ శ్లో॥ అన్యోన్యనృపసంక్షోభం చోరవ్యాఘ్రాదిభి ర్భయం మధ్యవృష్టి రనర్ఘత్వం । రౌద్రాబ్దే మధ్యమంఫలం । ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి చైత్రశుద్ధ ౪ ల పర్యంతం తదుపర్యబ్దాంతం దుర్మతినామ సంవత్సరఫలం పూర్వమేవ ఉక్తం ॥ బార్హస్పత్యమానేన శ్రీముఖనామ సంవత్సరఫలం ॥ శ్లో॥ శ్రీముఖాబ్దేమహీపూర్ణా గోకర్ణాబలయేవభూః సస్యపీతావరావారి గవాంస్తుంగ పయోధరాః ॥ గురూదయ వశాత్ ఫాల్గుణాబ్ద ఫలం శ్లో॥ చోరాశ్చ ప్రబలాః స్త్రీణాం దౌర్భాగ్యం సుజనాః ఖలాః క్వచిద్వృష్టిః క్వచిత్సౌఖ్యం క్వచిత్తుష్టిస్తు ఫాల్గునే శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

అథ రాజాదీనాం ఫలాని:— రాజ్ఞః శనేఃఫలం॥ శ్లో॥ మధ్యాని
సస్యాని విచిత్రవృష్టిః చోరామయ ప్రోద్ధత రాజకోపః యాదుత్తరం
సస్యచయం సుధాన్యం సంపూర్ణ మస్మిన్ రవిజేబ్దనాథే ఇదంఫలం
సౌరాష్ట్రపిదర్భదేశేషు ప్రశస్తం॥ మంత్రిణః బుధస్యఫలం॥ వాయు
నా పీడితా మేఘాః సర్వేపాపరతానరాః సోమపుత్రస్య మంత్రిత్వే
జాయతే మధ్యమంఫలం ఇదంఫలం పాండ్రకళింగదేశేషు ప్రశస్తం॥ సే
నాధిపతేః కుజస్యఫలం శ్లో॥ వహ్నిబాధా గ్రామేచ దుఃఖితా సక
లాజనాః అత్యంతముద్ధం భూపానాం భౌమే సైన్యాధిపేసతి॥ ఇదం
ఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తం॥ సస్యాధిపతేః శనేఃఫలం॥ శ్లో॥ తిలమాష
ముద్గాది కృష్ణధాన్యానియానిచ కృష్ణభూమిస్తు ఫలితా మంద
సస్యాధిపేసతి ॥ ఇదంఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తం ధాన్యాధి
పతేః గురోఃఫలం॥ శ్లో॥ సువృష్టి స్సర్వదేశానాం సర్వసస్య సమృ
ద్ధయః । భవంతి గావో సుదుఘాః గురౌధాన్యాధిపేసతి ॥ ఇదం
ఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తం ॥ అర్ఘాధిపతేః కుజస్యఫలం శ్లో॥ భౌమే
చార్ఘపతౌ స్వల్పవృష్టిర్వాయుసమన్వితా।క్వచిద్వృష్టిః క్వచిద్ధాన్యం
ప్రజారోగ్యంక్వచిత్క్వచిత్॥ఇదంఫలం ఆంధ్రదేశే ప్రశస్తం॥ మేఘాధి
పతేః కుజస్యఫలం॥శ్లో॥మహావాయు రనర్ఘంచ స్వల్పవర్షం తథా భువి।
రక్తసస్యాని జాయంతే భౌమే మేఘాధిపే సతి. ఇదంఫలం సర్వదే
శేషు ప్రశస్తం ॥ రసాధిపతేః చంద్రస్యఫలం॥శ్లో॥ తిలతైలగుడక్షౌద్ర
పయాంసిదధిశర్కరాః అర్ఘవృద్ధ్యా ప్రజాయంతే చంద్రేయదిరసాధిపే
ఇదంఫలం కొంకణమాగధదేశయోః ప్రశస్తం॥ నీరసాధిపతేః శుక్రస్య
ఫలం శ్లో॥ కర్పూరాగరుగంధానాం హేమమౌక్తికవాససాం వృద్ధిర
ర్ఘేణజాయంతే శుక్రేనీరసనాయకే। ఇదంఫలం మాళవదేశే ప్రశస్తం॥
పురోహితస్యశనేఃఫలం॥శ్లో॥మధ్యసస్యార్ఘవృద్ధిశ్చ బుద్ధిహీనాః పురో
హితాః। నరాణాంసుఖమత్యంతం సూర్యపుత్రేపురోహితే॥ పరీక్షకస్య
శుక్రస్యఫలం ॥ శ్లో ॥ వర్ధంతి సూకధాన్యాని ఫలితా వృక్షజాతయః
బహుక్షీరప్రదా గావో పరీక్షే భృగునందనే। గణకస్యరవేః ఫలం శ్లో॥
సర్వేయుద్ధకరాభూపాః అనర్ఘం వ్యాధిసంకులం అన్యోన్య వైరిణః
సర్వే గణకే భాస్కరేసతి॥ గ్రామపాలకస్య బుధస్యఫలంశ్లో॥ గ్రామా
ణాంపాలకేసౌమ్యే సుఖినో గ్రామవల్లభాః గ్రామాణాం సుఖ మ
త్యంతం రాజానోనయగామినః ॥ దైవజ్ఞాధిపతేః కుజస్యఫలం ॥
శ్లో॥ చోరాగ్ని శస్త్రబాధాచ రాజానో యుద్ధకాంక్షిణః దైవజ్ఞే
భూమిపుత్రేతు దైవజ్ఞామందబుద్ధయః॥ ఇమాని పురోహితాదిఫలాని
సర్వదేశేషు ప్రశస్తాని॥ పశునాయకస్య బలభద్రస్యఫలం శ్లో॥ సువృష్టిః
సర్వదేశానాం తృణసస్య సమృద్ధయః మధ్యదేశే సుభిక్షంచ రామ
శ్చే త్పశునాయకః॥ పశ్చాంతరే పోతరాజస్యఫలం। పోతరాజో పశూన్
హంతి॥ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

అథ ఆర్ద్రాప్రవేశ కాలఫలాని. ఏతత్సంవత్సర జ్యేష్ఠ
కృష్ణప్రతిపద్భానువాసరే పూర్వాషాఢానక్షత్రే బ్రహ్మనామయోగే
తైతులాకరణే సూర్యోదయాది సప్తవింశద్ఘటికా త్రిపంచాశద్విఘ
టికాసమయే రవేః ఆర్ద్రాప్రవేశత్వాత్ తత్ఫలానిలిఖ్యంతే॥ తిథిఫలం
ద్వితీయాయాం సస్యవృద్ధిః॥ వారఫలం శ్లో॥ భానౌ మేఘవృష్టివినాశనం॥ నక్ష
త్రఫలం । తోయధేవృష్టికృత్సదా । యోగఫలంవినాశః । కరణఫలం
తైతులేశుభకృన్నిత్యం॥ కాలఫలం దివార్ద్రా సస్యనాశాయ గ్రంథాం
తరే శ్లో॥ అస్తంగతార్ద్రా బహుసస్యసంపదః॥ ధరణ్యాదిమండల
ఫలం । చంద్రమసః పంచమేమండలే విద్యమానత్వాత్ వృష్టినాశః

అథమేష సంక్రాంతిఫలాని॥ ఏతత్సంవత్సర చైత్ర శుద్ధ ౧ బుధవా
సరే దివా సూర్యోదయాది త్రయోఘటికాః చత్వారింశద్విఘటికా
సమయే భానోః మేష రాశిప్రవేశత్వాత్ తత్ఫలం శ్లో॥ దివాచేన్మేష
సంక్రాంతిః అనర్ఘకలహప్రదా గ్రంథాంతరే। పూర్వాహ్ణకాలేజగ
తో విపత్తిః । వారఫలం సౌభాగ్యం సౌమ్యవాసరే.

అథఫలచతుష్టయం. జ్యేష్ఠశుక్ల ప్రతిపద్యుక్త భౌమవారఫలం।
సుభిక్షయుద్ధాయుధభీతికృత్య లోకాస్సదాన్యోన్య నృపాశ్చక్రుద్ధాః।
దగ్ధంపురగ్రామవనానగాంశ్చ । జ్యేష్ఠాదిభూసూనుదినే మునీంద్రాః ॥
ఆషాఢ శుక్ల ౧ భానువారఫలం అత్యల్పవృష్టికృచ్చ.

ఆషాఢశుక్లనవమీయుక్త చిత్రానక్షత్రఫలం శ్లో॥ ఆషాఢస్య
సితేపక్షే నవమీత్వష్ట్రసంయుతా సర్వసస్యసమృద్ధిస్స్యాత్ ప్రమో
దంతేనిరామయాః । తత్కృష్ణపక్షరోహిణీయుక్తదశమీఫలం॥ శ్లో॥
ఆషాఢేకృష్ణపక్షేతు దశమీరోహిణీయుతా। సర్వసస్యసమృద్ధిస్స్యాత్
ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం ॥ ఏతత్ఫలచతుష్టయం చాంద్రమానేన
ప్రశస్తం॥ కుజచారఫలం॥

అస్మిన్ అబ్దే కుజవక్రాభావః ॥ అథగురుచారఫలం॥ శ్లో॥
సింహరాశిగతేజీవే నిస్వా భూసురసజ్జనాః । అనావృష్టిర్వ్యాళి
భయం నృపాయుద్ధే లయం యయుః ॥ ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి
శ్రావణశుక్ల యేకాదశీ పర్యంతం తదుపర్యబ్దాంతం కన్యరాశిస్థిత
ఫలం॥ శ్లో॥ జీవేకన్యాగతే పుష్టా వృష్టిః స్వస్థాఃక్షితీశ్వరాః। మహో
త్సవాః క్షితిసురాః స్వస్థామ్యర్నిఖిలాజనాః ॥ శనిచారఫలం
శ్లో॥ మృగేంద్ర సంస్థేర్కసుతస్యనాగాః । జనాస్సురన్యాయపథా
నుగాశ్చ । బాహ్లీకగాంధారక చీనదేశాః సదామనికన్యాగణకాశ్చ
నష్టాః। ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి శ్రావణశుద్ధ౧పర్యంతం తదుపర్యబ్దాం
తం।కన్యారాశిస్థఫలం శ్లో॥ కన్యాస్థితే సూర్యసుతేతురంగ మృగేభ
ధాన్యార్ఘసువృష్టివృద్ధిః నష్టంతథా కాముకపంచకస్య రసాశ్చధమ్యా
పతేయశ్చనష్టాః॥ శనేః పూర్వఫల్గునినక్షత్ర సంచారఫలం శ్లో॥ భాగ్య
స్థార్కిర్యదారాష్ట్రపణ్యస్త్రీ రజనీపహా । ఇదంఫలం అబ్దప్రభృతి
జ్యేష్ఠబహుళపర్యంతం తదుపర్యుత్తరానక్షత్రఫలం శ్లో॥ ఉత్తరస్థేశనిః
సర్వగుడాంబులవణాంతకృత్ । ఇదంఫలం ఆశ్వీజబహుళ పర్యంతంతదు
పర్యబ్దాంతం। బుజుగత్యాచవక్రగత్యాచ హస్తానక్షత్రఫలం శ్లో॥ కర
స్థకో ద్విపగ్రామాభిమజ్ఞాపిత చక్రమ్భృత్ త్రినక్షత్ర పంచారఫలంత్రిభ
గతశక మఫలాదినశరతనయోవినిర్దిష్టః॥ అథ మౌఢ్యనిర్ణయః
చైత్రశుద్ధ ౧౨ జయవాసర ప్రభృతి బ ౭ శుక్రవాసర పర్యంతం శుక్ర
మౌఢ్యం భాద్రపద శుద్ధ ౬ ౹౹ బుధవాసర ప్రభృతి ఆశ్వీజ శుద్ధ ౬
పర్యంతం పశ్చాద్గురు మౌఢ్యం పునః పుష్యశుద్ధ సోమవాసర ప్ర

ష్యా పాబ్దా ప ర స్వర సర పర్యంతం ప్రాక్శుక్రమాఢ్యం దేశా, మాసాః ఉద్యాః।

అథ మకరసంక్రాంతి నిర్ణయః

ఏతత్సంవత్సర పుష్య శుద్ధ ౧౫ శుక్రవాసరే పునర్వసు నక్షత్రే విష్కంభనామయోగే బాలవాకరణే సూర్యోదయాది చత్వారింశత్ ఘటికా సప్తత్రింశద్విఘటికా సమయే భానోః మకరరాశి ప్రవేశిత్వాత్ తత్ఫలం శ్లో॥ త్రిశీర్షం ద్విముఖంచైవ పంచవక్త్రం త్రినేత్రకం। లంబకర్ణం రక్తదంతం లంబభ్రూ దీర్ఘ నాసికం అష్టబాహుం ద్విపాదం చవికృతం కృష్ణ రూపకం స్త్రీపుంరూపం సువిజ్ఞేయం సంక్రాంతి వరలక్షణం॥

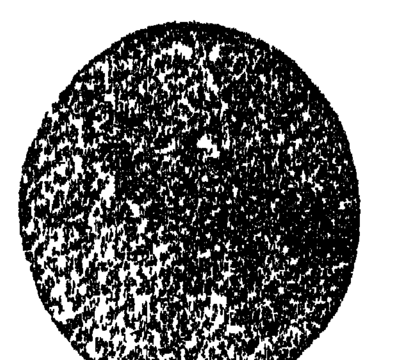
అస్య పురుషస్య మిశ్రనామధేయః తత్ఫలం పశూనా మరిష్టం నిర్మలోదక స్నానఫలం సువృష్టిః రక్తవస్త్రధారణం రోగప్రదం చందనలేపనం విప్రాణాంనాశః జాజిపుష్పధారణం శుభప్రదం ముక్తాభరణఫలం శుభప్రదం రజతపాత్రేపాయసభక్షణం పాత్రఫలం సుభిక్షం ఆహారఫలం పశునాశనం కదళీఫల భక్షణఫలం కదళీఫలనాశః రక్తచత్రఫలం మహాయుద్ధం భిండివాలాయుధఫలం వ్యాధిభయం వ్యాఘ్రవాహనఫలం మృగక్షయం క్రోధచేష్టాఫలం జననాశం నిష్ఠావస్థాఫలం శుభప్రదం దక్షిణదిగ్యానం తద్దేశానా మరిష్టం పక్షఫలం కృష్ణపక్షేయథాపుష్యే మకరస్తేదివాకరె సుభిక్షం క్షేమ మారోగ్యం జంతూనా మభయప్రదః తిథిఫలం క్షేమం వారఫలం శ్లో॥ భృగ్విందు గురుసౌమ్యేషు యదాసంక్రమతే రవిః సుభిక్షం క్షేమ మారోగ్యం సువృష్టి స్సర్వసంపదః కాలఫలం॥ రాక్షసనాశః, నక్షత్రఫలం శుభం-కరణఫలంయుద్ధంభవతి ముహూర్తఫలం అనిష్టః॥ శ్లో॥ సంక్రాంతి పురుషోధార్యః వస్త్రద్రవ్యం నవృద్ధిదం। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వర్జద్రవ్యం నివృత్తయేత్ సంక్రాంతిపురుషోత్పత్తికాలే స్నానదానాదికం కర్తవ్యం దేవమాలోచ్య నిశ్చిత్య ఫలం తృణాది సర్వసస్యాంతః సప్తాంశాధికం భవతి॥

అథ పుష్కరనిర్ణయః క్రియతే.

శ్రావణ ౧౨ గురువాసరే పంచత్రింశద్ఘటికానంతరం సర్వమునీనాం కృష్ణానదీ పుష్కరప్రవేశః.

అథ గ్రహణకాల నిర్ణయః క్రియతే.

ఏతత్సంవత్సర ఆశ్వీజ శుద్ధ ౧౫ భానువాసరే రేవతీనక్షత్రే కేతుగ్రస్త సోమోపరాగః సంపూర్ణగ్రాసః

పింగళవర్ణః ఆగ్నేయస్పర్శః వాయవ్య నిమీలనం ఈశాన్యోన్మీలనం నైరృతి మోక్షః.

రాత్రౌ స్పర్శకాలః ఘ ౨౦-౪౦ ఘంటా॥ ౨-౬ నిమీలనకాల ఘ ౨౪-౨ ఘంటా॥ ౩-౨౭ మధ్యకాల ఘ ౨౪-౫౮ ఘంటా॥ ౩-౪౮ ఉన్మీలకాలఘ ౨౫-౫౪ ఘంటా॥ ౪-౧౨ మోక్షకాలఘ ౨౯-౧౬ ఘంటా॥ ౫-౩౨ బింబాదర్శనకాలఘ ౧-౫ ఘంటా॥ ౦-౨౫ ఆద్యంతపుణ్యకాలఘటికాః ౮-౩౬ ఘంటా॥ ౩-౨౬.

గ్రహణఫలం—శ్లో॥ కాంభోజచీనా న్యవనా న్ సశల్యా బాహ్లీక సింధూ తటదేశగాంశ్చ ఆవర్తపాంద్రక భిషాశ్చ కిరాతదేశాన్ దంష్ట్రాసురాశ్వయుజి భూరి సువృష్టిదశ్చ।దక్షిణాయనత్వాత్ వైశ్యశూద్రాణా మరిష్టం గ్రాసఫలం. శ్లో॥ సర్వగ్రస్తౌ చంద్రసూర్యౌ క్షుద్వ్యాధ్యగ్ని భయప్రదౌ। రేవతీనక్షత్రే గ్రహణసంభవాత్ వారుణమండల ఫలం॥ వారుణే సర్వజంతూనాం క్షేమం రాజ్ఞాంతు కలహప్రదం। చంద్రపర్వత్వా దనావృష్టిః జననాశః। కపిలవర్ణ ఫలం. శ్లో॥ కపిలేమ్లేచ్ఛనాశస్యాత్ దుర్భిక్షం సస్యనాశనం॥ అస్మిన్ గ్రహణః అర్ధరాత్రాత్ పరత్వాత్ ప్రత్యాబ్దికాది విషయే భోజనవిషయేచ నిస్సందేహః.

చాంద్రార్ఘాః.

చైత్ర వైశాఖ జ్యేష్ఠ శ్రావణ ఆశ్వయుజమాఘ ఫాల్గున మాసేషు సమార్ఘః. ఆషాఢ భాద్రపద కార్తిక పుష్యమాసేషు అత్యర్ఘః. మార్గశిరే న్యూనార్ఘః.

అథసౌరార్ఘాః.

మేష వృష మిథున సింహ ధను మకరేషు సమార్ఘః కన్యా వృశ్చికయోః అత్యర్ఘః కటక కుంభ తులా మీనేషు చ న్యూనార్ఘః.

అథ కందాయఫలాని.

అశ్వి	భర	కృత్తి	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్లే
౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦
మఖ	పూఫ	ఉత్త	హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే
౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨
మూ	పూషా	ఉషా	శ్ర	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రేవ
౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪

ఆదిశూన్యే మహావ్యాధి మధ్యశూన్యే మనోవ్యథా, అంత్యశూన్యే ఫలంస్వల్పం త్రిశూన్యే నిష్ఫలంభవేత్, విషమే త్వర్థలాభ

స్యాత్ సమేతు సమతాంభవేత్ సాగ్యైకాస్య మవాప్నోతి కందాయ ఫల మీదృశం.

ఆదాయవ్యయా.

మేష వృశ్చికయోః ఆ ౧౪ వ్య ౧౪ వృష తులయోః ఆ ౮ వ్య ౮ మిధునకన్యయోః ఆ ౧౧ వ్య ౫ కటకస్య ఆదాయః ౫ వ్య ౫ సింహస్య ఆదాయః ౮ వ్య ౧౪ ధనుర్మీనయోః ఆ ౨ వ్య ౮ మకర కుంభయోః ఆ ౫ వ్య ౨ సర్వాదాయః ౫౩ సర్వవ్యయః ౫౬.

అశ్వన్యాదీనాం సంవత్సరఫలాని.

అశ్వని	పుష్య	స్వాతి	ఉత్తరాషాఢానాం	భూషణం
భరణి	ఆశ్రేష	విశాఖ	శ్రవణానాం	రోగం
కృత్తిక	మఖ	అనూ	ధనిష్ఠానాం	ఆయుష్యం
రోహిణి	పూఫ	జ్యేష్ఠ	శతభిషాణాం	అర్థలాభః
మృగశిర	ఉత్తర	మూల	పూర్వాభాద్రాణాం	మనస్తాపం
ఆర్ద్ర	హస్త	పూర్వాషా	ఉత్తరాభాద్రాణాం	రాజపూజ్యం
పునర్వసు	చిత్త	అభిజిత్	రేవతీనాం	యుద్ధం

అథ రాజపూజ్యావమానాని.

	రాజపూ.	అవమానం.		రాజపూ.	అవమానం.
మేషస్య	౨	౬	తులాయాః	౭	౫
వృషభస్య	౬	౬	వృశ్చికస్య	౩	౧
మిధునస్య	౨	౨	ధనుషః	౬	౧
కటకస్య	౫	౨	మకరస్య	౨	౪
సింహస్య	౧	౫	కుంభస్య	౫	౪
కన్యాయాః	౪	౫	మీనస్య	౧	౭

అథ వర్ష యోగాః తద్భంగాశ్చ లిఖ్యంతే.

చైత్ర శుద్ధ ౧ ప్రభృతి బ ౩౦ ల పర్యంతం సర్వగ్రహాణాం జలామృతనాడీ సంచారవశాత్ శుక్రోదయవశాత్ స్వల్పవృష్టిః, వైశాఖ శుద్ధ ౧ ల ప్రభృతి జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧ పర్యంతం గురు శుక్ర శనీనాం శుభనాడీషు విద్యమానత్వేపి రవి కుజ బుధానాం చండ దహననాడీషు విద్యమానత్వాత్ వాయుసహిత అతివేనసహ కించిద్వృష్టిర్భవతి, జ్యేష్ఠాషాఢేషు సర్వగ్రహాణాం క్రూరనాడీషు సంచార వశాచ్చ పురో బుధ దోషవశాచ్చ వృష్టినాశో విద్యమానత్వేపి గురు శన్యోః సునాడీషు విద్యమానత్వాత్ జలచంద్రయోగకాలే క్వచిద్వృష్టి ర్భవతి. శ్రావణమాసే రవి బుధ గురు శనీనాం సౌమ్యజీవజలామృతనాడీషు విద్యమానత్వాత్ శనే రస్తంగతత్వాచ్చ వృష్టియోగో సత్వేపి కుజ శుక్రయోః క్రూరనాడీషు విద్యమానత్వాత్ పురో బుధ దోషవశాచ్చ దేశభేదేన వృష్టిః భవతి. భాద్రపదమాసే రవ్యాది సర్వ గ్రహాణాం సౌమ్యనాడీషు సంచారత్వాత్ గురో రస్తంగతత్వాచ్చ సువృష్టియోగః తన్మధ్యే సింహాంగారక పురో బుధ దోషవశాచ్చ వృష్టిభంగత్వేపి స్వల్పవృష్టిః భవతి. ఆశ్వీజమాసే రవ్యాదిగ్రహాణాం సునాడీషు సంచారవశాచ్చ శనేరుదయవశాచ్చ వృష్టియోగో సత్వేపి సింహాంగారక దోషవశాత్ క్వచిద్దేశే వృష్టిభంగః క్వచిద్దేశేవృష్టిః. కార్తికమాసే సర్వగ్రహాణాం సునాడీషు సంచారవశాచ్చ శుక్రస్య ప్రాక్ దిశిస్థ మఖాపంచక నక్షత్ర సంయోగవశాచ్చ బుధ శుక్ర సమీప వశాచ్చ సువృష్టిః.

అథ దేశారిష్టయోగాః.

చైత్ర శుద్ధ ౧ ప్రభృతి ఆషాఢ బ ౩ లు పర్యంతం శని గుర్వోః సింహరాశిస్థదోషః శ్రావణ శుద్ధ ౧౨ ల ప్రభృతి వత్స రాంతం గురు శన్యోః యేకరాశిస్థదోషః వత్సరాది మారభ్య ఆషాఢ బ ౩౦ ల పర్యంతం శనేః వక్రగత్వాచ ఋజుగత్వాచ సింహరాశి స్థితదోషః ఆశ్వీజ బ ౧౦ లు ప్రభృతి మార్గశిర శు ౧౪ ల పర్యంతం కుజ గురు శని రాహూణాం కన్యారాశిస్థితదోషః శ్రావణ శు ౧౨ ప్రభృతి వత్సరాంతం గురురాహ్వోః యేకరాశిస్థితదోషః. భాద్రపద శుద్ధ ౩ లు ప్రభృతి బ ౬ ల పర్యంతం కన్యారాశౌ శని బుధ సంచార దోషః। భాద్రపద శుద్ధ ౧౪ లు ప్రభృతి ఆశ్వీజ శుద్ధ ౧౩ ల పర్యంతం రవి శన్యోః యేకరాశిస్థదోషః. ఫాల్గున శుద్ధ ౮ లు ప్రభృతి వత్సరాంతం గురుశుక్రయోః సంసప్తకదోషః భాద్రపద శుద్ధ ౭ ల ప్రభృతి, ఆశ్వీజ బ ౧౦ ల పర్యంతం సింహాంగారకదోషః యేతేషాంఫలాని లిఖ్యంతే.

శ్లో॥ రవిమందా వేకరాశౌ నృపాణాం కలహోభవేత్ బుధ మందా వేకరాశౌ దుర్భిక్షం వ్యాధిపీడనం॥ భౌమేజ్యమందాయది యేకరాశౌ పరస్పరం సప్తమభేన్వితాస్యుః ॥ సాకేత లంకాపురిదేశమధ్యే క్షుధాభయం శస్త్రభయం నరాణాం॥ ప్రాక్పశ్చిమస్థౌసురదానవేజ్యౌ పరస్పరం సప్తమరాశిసంస్థౌ॥ తథాప్రజానాం భయదం జలాగ్ని రోగాస్త్రచోరాహి నిశాచరేభ్య॥ మేషే ధనుర్మీన వృషాళిసింహే ధరాసుతో సూర్యసుతశ్చ వక్రగః। హయాంశ్చ నాగాంశ్చ నరాంశ్చగోష్ఠాల్ త్రిభాగశేషం కురుతే ధరిత్ర్యాం॥ యావన్మార్తాండసూనా ప్రవిశతి ధనుషం మీనకన్యేచ రాశౌ తావ ద్రాజేంద్రపీడా జనపతి మరణం క్షుత్పిపాసాదిఘోరాః॥

పంచాంగశ్రవణఫలం.

యశ్శృణోతి మధు శుక్లపక్షకే వర్షనాథ సచివాదికం ఫలం, ప్రాప్నుయా ద్దురిత ముక్త విగ్రహః ఆయు రర్థ మతులం యశస్సుఖం, కన్యావనీ కాంచన దిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః, దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్య స్తత్తత్ఫలా న్యబ్దఫలాని శృణ్వన్. రాజా మంత్రిః సస్యనాథో రసానా మీశాస్సార్థం స్వామినో నీరసానాం అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో దద్యుశ్శ్రేయః శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథివారనక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తము పేరు.	తిథులు.	వారములు.	నక్షత్రములు.	లగ్నములు.	విశేషవిధులు.
శంకుస్థాపనం	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్ర-పున-ధ-శ-అశ్వ-స్వా	వృ కర్క-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధిః
గృహప్రవేశం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-స్వాతి అనూ-శ్ర-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి కుం-మీ-క-ధ-మీ	అష్టమ, ద్వాదశశుద్ధిః
నిషేకం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా	వృ మి-కర్క-సిం తు-ధను-కుం-మీ	లగ్నశుద్ధిః
గర్భాధానం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా శ్రవ శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుం డుట పర్వవర్జముగా
పుంసవనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృగ-పు-పుష్య-ఉఫ-హ-చి స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రవ-ధ-శత ఉభా-రే	మ-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధిః-మూడవ మాసం
సీమంతం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి స్వా-అనూ-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసముల నవ మ శుద్ధిః
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత అశ్వ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-క. ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధిః
నామకరణం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-ఉత్తరాత్రయం-స్వా-పున-శ్ర ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్యా-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధిః
డోలారోహ ణం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-ఉత్తరాత్రయం-పున-హ-చి స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫మాసములు శుభం అష్టమశుద్ధిః
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉత్తరాత్ర యం-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు. ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసముల యందును స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభం దశమశుద్ధి, లగ్నమందు పాప గ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధః	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉత్తరాత్రయం	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	౬ ౮ మాసములయందు శుభం అష్టమశుద్ధిః
కేశఖండనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం - పూర్వాహ్ణం
అక్షర స్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వ-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ శ్ర-ధ-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం॥ అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చర స్థిరరాశులయం దుండగా
విద్యారంభః	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వ-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్లే పూర్వత్రయం-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యాయనములను విడిచి పెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యా భ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు-శుభం
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వ-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉత్తరాత్ర యం-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుం డ నుండు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుం డుట-పూర్వాహ్ణము

దుర్మతినామ సంవత్సర పంచాఙ్గ పీఠికా

ముహూర్తము పేరు.	తిథులు	వారములు.	నక్షత్రములు.	లగ్నములు	విశేషవిధులు.
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-శ-ఉత్తరాత్రయం-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ-మే	సప్తమ శుద్ధిః
కంచుకధారణం	౨-౩-౫ ౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉత్తరాత్రయం-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మీ-కర్కా-క-తు-కు-కుం-ధ	పూర్వాహ్నమందు శుభము
నవవస్త్రధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉత్తర-ఉత్తరాషాఢ-ఉత్తరాభాద్ర-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధిః
ప్రయాణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర-మూల-ధ-రేవతి	మే వృ-కర్కా-తు-ధను-మీనం-మకరం	పంచమశుద్ధిః-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలు కల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను.
కూపారంభః	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో బు-గు-శు	రో-పుష్య-ఉత్తరాత్రయం-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రేవతి	కర్కా-వృ-మీ-మ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపము నకు	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉత్తరాత్రయం-మూల-ధ-రే	వృ-మి కర్కా-కన్య తుల ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలి పెట్టవలెను. పంచకరహితము కావలెను. చంద్రతారాబలయుక్తముగా నుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా - రవి- చంద్ర- కుజ- రాహు కేతు-క్షీణచంద్ర - పాపయుత । బుధులు- లగ్నమునకు- ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును శుభగ్రహములగు గురు - శుక్ర - పూర్ణచంద్ర పాపయుతము కాని బుధుడు వీరలు లగ్నమునకు, ౧-౨-౪ ౫-౭-౯-౧౦ ౧౧ ఈ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపుడైనను శుభుడైనను లగ్నమునందు నుండకూడదు.

పంచకరహితము చేయు విధము

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలగు-తిథి సంఖ్యయును ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును అశ్విన్యాదిగా నక్షత్ర సంఖ్యయును మేషాదిగా లగ్నసంఖ్యయును కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము. ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము. ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము. ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము. ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేషసంఖ్యలు శుభమయినవి.

మతాంతరముగా తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తు నుండియు కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తు నుండియు గణించుట కలదు. మార్తాండగ్రంథరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందు చెప్పిన మోస్తరుగనే చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి ౩¾ ఘడియ. ఘంట ౧. నిమిష ౩౦.

పగటిముహూర్తములు

వారాః	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	ఆదా	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిముహూర్తములు.

వారాః	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయ కాలములు

నెలలు	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని	నెలలు	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని
ఏప్రియల్ ౧౯౨౧	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౯	౫	[illegible]
	౧౦	౫	౫౭	౬	౧౫		౧౦	౬	౦	౫	౪౪
	౨౦	౫	౫౧	౬	౧౮		౨౦	౬	౨	౫	౩౭
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౦	౫	౩౧	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౦	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౭	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౭
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౯		౩౦	౬	౨౧	౫	౨౭
జూన్	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిశంబరు	౧	౬	౨౨	౫	౨౭
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౮	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౭	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౯	౬	౩౮		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౮	జనవరి	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౮		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౮	౬	౦
	౩౦	౫	౪౭	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౭	౬	౫
ఆగస్టు	౧	౫	౪౯	౬	౩౧	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౭	౬	౫
	౧౦	౫	౫౧	౬	౨౮		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧
	౨౦	౫	౫౩	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౩౦	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౭
		౫	౫౬	౬	౭		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
		౫	౫౮	౬	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
		౫	౫౭	౫	౫౨		౩౦	౬	౪	౬	౧౫

అమృతయోగములు.

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉత్తరాషాఢ-ఉత్తరాభాద్ర-హస్త-రే-శ్రవ-[మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ.
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా.
బు॥ పూష-పూఫ-పూభా-కృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా.
గు॥ అశ్వ-పుష్య-స్వా-మ.
శు॥ మూ-హ-రే-అశ్వ-అనూ-స్వా-ఉఫ-ఉషా-ఉభా.
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత.

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉషా
మం॥ శత-ఆర్ద్రి-వి-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వ-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్రి-వి-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ్ర-అ-మ
శ॥ ఉఫ-హ-చి-ఉషా-పూభా-ఉభా-రే.

రాహుకాలం మొదలైనవి

వారములు	రాహుకాలం మొదలు	రాహుకాలం వరకు	గుళిక కాలం మొదలు	గుళిక కాలం వరకు
	ఘం.	ఘం.	ఘం.	ఘం.
ఆదివారము	$4\frac{1}{2}$	6	3	$4\frac{1}{2}$
సోమవారము	$7\frac{1}{2}$	9	$1\frac{1}{2}$	3
మంగళవారము	3	$4\frac{1}{2}$	12	$1\frac{1}{2}$
బుధవారము	12	$1\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	12
గురువారము	$1\frac{1}{2}$	3	9	$10\frac{1}{2}$
శుక్రవారము	$10\frac{1}{2}$	12	$7\frac{1}{2}$	9
శనివారము	9	$10\frac{1}{2}$	6	$7\frac{1}{2}$

రజస్వలా తిథిదోషములు.

పాడ్యమియందు మహాపాపిరియును, విదియయందు పుత్రవతియును తదియయందు సౌఖ్యవతియును చవితియందు వ్యభిచారిణియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృతసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపియును, పూర్ణిమయందు దుష్టవిచారిణియును, అమావాస్యయందు దుష్టచారిణియును అగును.

రజస్వలా నక్షత్రపాదగండములు.

భరణి-ఆశ్లేష-పుబ్బ, పూషా, పూభాద్రలయొక్క 1-వ పాదము భర్తృగండ మనియు, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమనియు, 3-వ పాదము ధననాశనమనియు, 4-వ పాద మశుభమనియు చెప్పినను, కృత్తిక, ఆర్ద్రా, ఆశ్లేష, పున, మఖ, జ్యేష్ఠా, యీనక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళప్రద మనియు, రెండవపాదము 25 మంది భోజన మనియు, 3,4 పాదములు యథావిధి శాంతి యనియు, చెప్పబడియున్నది. కృ-మఖ-ఆర్ద్రా-పునర్వసు యీ నక్షత్రములయందును, ఆదివారము, మంగళవారము, శనివారములును దోషమయినవి; శాంతి జరుగవలెను.

ప్రసూతి తిథిగండ విభాగములు.

శ్లో॥ కృష్ణపక్షే చతుర్దశ్యాం ప్రసూతిఫల మశ్నుతే చతుర్దశ్యాంతు షడ్భాగం ప్రథమేనచదోషకృత్, ద్వితీయే పితరంహంతి తృతీయే మాతరంతథా । చతుర్థే మాతులంహంతి పంచమే వంశనాశనం, షష్ఠేచైవ శిశుంహంతి శాంతింకుర్యా ద్యథావిధిః॥ తా. అనగా, కృష్ణపక్షము నందైన చతుర్దశిగడియలు ఆఱుభాగములు చేయవలయును. అందు 1 భాగమునకు దోషములేదు. 2 భాగమునకు పితృగండము. 3 భాగమునకు మాతృగండము. 4 భాగమునకు మేనమామగండము. 5 భాగమునకు వంశనాశనము, 6 భాగమునకు శిశుగండము.

ప్రసూతి జ్యేష్ఠానక్షత్ర దశగండములు.

శ్లో॥ జ్యేష్ఠాదౌజననీమాతా ద్వితీయే జననీపితా । తృతీయేజననీ భ్రాతా శిశుమాతాచతుర్థకం । పంచమే ఆత్మనాశాయ, షష్ఠేగోత్రక్షయం భవేత్ । సప్తమేచోభయకులం, అష్టమే జ్యేష్ఠభ్రాతరం నవమే శ్వశురం హంతి దశమే పితరం హరేత్ ॥

పదిభాగములకు ప్రత్యేకగండములు

1 భాగము తల్లియొక్క తల్లికిని, 2 భాగము తల్లియొక్క తండ్రికిని 3 భాగము తల్లియొక్క అన్నకును 4 భాగము శిశువుయొక్క తల్లికిని 5 భాగము సోదరులకును 6 భాగము శిశువుయొక్క గోత్రజాలకును 7 భాగము ఉభయకులములకును 8 భాగము శిశువుయొక్క అన్నకును 9 భాగము మామకును 10 భాగము తండ్రికిని గండములని తెలియవలయును.

మరణమునకు ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు గుప్తతిథ్యాదులు.

శ్లో. కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి, యీనక్షత్రములయందు, మృతి పొందినతావున 3 మాసముల వఱకు దీపము పెట్టుటకాని మనుష్యసంచారముగాని చేయగూడదు. ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీనక్షత్రములందు మృతి పొందిన తావున 6 మాసములవఱకు దీపము పెట్టుట కాని మనుష్య సంచారము కాని చేయగూడదు. ౧-౬-౧౧-౧౩-౧౮-౨-౭-౧౨ యీ ౮ తిథులయందును - శుక్ర-శని -ఆది - మంగళవారములయందును, మరణము సంభవించినయెడల దోషకర మయినది.

క్షౌరమునకు యోగ్యనక్షత్రములు, తిథులు, వారములు.

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, ధని, మృగ, అశ్వ, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం, ఈనక్షత్రములయందును సోమబుధ గురువారములందును విదియ తదియ పంచమి సప్తమి యీతిథులయందును క్షురకర్మ ప్రశస్తము.

వారశూలలు.

ఆదివారము శుక్రవారము పడమరకు, సోమవారముశనివారము తూర్పునకు, మంగళవారము బుధవారము ఉత్తరమునకు, గురువారము దక్షిణమునకు వెళ్లగూడదు.

సుశకునములు.

ఒకరాజు, ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు, వేశ్య, సపుత్రికా స్త్రీ, ఏనుగు, గుఱ్ఱము, తెల్లనియెద్దు, ఆవు, గోమయము, ఉద్ధృతమృత్తిక, ధౌతవస్త్రరజకుడు, మంగళధ్వని, మండెడి నిప్పు, దీపము, జలపూరితకుంభములు, కల్లు, మాంసము, రక్తము, భక్ష్యములు, మిత్రులు, చెఱకుకట్టలు, తేనె, తాంబూలములు, శస్త్రము, అలంకారములు, బంగారము, వెండి, రాగి, అద్దము, అక్షతలు, వెంచా, చామరము, గొడుగు, గరిక, దర్భ, రథము, వృషభము, చందనము, తెల్లనిపువ్వులు, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, అన్నము, శంఖము, గోరోచనము, ముత్యములు, ఆరోహమాచుము, శుభవాక్యములు, బ్రహ్మచారి, గురువు, వైద్యుడు, పద్మములు, లాజలు, తెల్లధాన్యము, గేదె, కోడి, కాకి, భరద్వాజము, నెమలి, ముంగిస, మేకపోతు ఇవి మార్గమాయిక దక్షిణముగ వెళ్ళిన సర్వార్థసిద్ధి ॥ తుమ్మెద, ఒంటె, ఆడుపక్క, జిలుక, పిచ్చిక, యెడమభాగమున వెళ్లిన శుభము.

దుశ్శకునములు.

తాను ప్రయాణమునకై బట్టలు కట్టుకొని పోయెడి సమయమున తుమ్ముట, ఏక్కడికి పోవుచున్నావని అడుగుట, అశుభవార్తలను, రోదనలను వినుట, నడుముకు తగులుట, నీరసముగనుండుట, భోజనము చేసి వెళ్లుమని, నిర్బంధించుట, ప్రయాణము వెళ్లునప్పుడు వెనుకకు పిలుచుట, పిచ్చివాడు శత్రువు, ఘాతకుడు, దుష్టుడు, జోగివాడు-దిగంబరి- సన్యాసి-దొంగ-తైలాభ్యంగుడు, మలినుడు-జాతిభ్రష్టుడు, తాను చేతిలో కలవాడు గర్భిణిస్త్రీ, వంధ్య, నల్లయెద్దు-పాము-కప్ప, చెవులపిల్లి-పంది-తొండ తోలు, వస్త్రము-ఎముకలు-ఊక. అమేధ్యము - రాళ్లు-ఉప్పు-నూనె తెలకపిండి నువ్వులు-మినుములు-రోదనము-వజ్జిగ-ధూమాగ్ని-ప్రత్తి తెల్లని పువ్వులు - బెల్లము, గోఘృతము - నపుంసకుడు - ఈ శకునములు కార్యప్రతిబంధకములు.

సుస్వప్న ఫలములు.

మేడయును, పర్వతమును, రథమును, గజమును ఎక్కినట్లు; గుఱ్ఱమును, ఆందోళికమును చూచినట్లు; ప్రభువులతో మాట్లాడినట్లు, చంద్రసూర్యులను చూచినట్లు; అమేధ్యములో పడినట్లు, తెల్లని వస్తువుల చూచినట్లు, తనకు వివాహమైనట్లు, శరీరమంతయు పసుపు అయినట్లు, అలంకారములు ధరించినట్లు, తాను మృతిపొందినట్లు- ఫలములు పుష్పములు ఒకరికిచ్చినట్లు, విద్యాధ్యయనము చేసినట్లు, తాను గంగాస్నానము చేసినట్లు, దేవతలను గోవులను ఎద్దును రక్తమును చూచినట్లు, పరులగృహము కాలినట్లు ఇత్యాదిస్వప్నములు గలిగిన శుభము ద్రవ్యలాభము గలుగును.

దుస్స్వప్న ఫలములు.

సర్పము మొదలయిన క్రూరజంతువులు, నువ్వులు, నూనె, ఆముదము, ఎముక, ప్రత్తి, నిప్పు, ఇనుము, మురికినీళ్లు, పడిన ఇల్లు చూచినట్లు, సముద్రమునం దున్నట్లు, జలమధ్యమం దున్నట్లు, బురదయందు మునిగినట్లు పైబడి నట్లు అవయవములు ఖండించినట్లు ప్రవాహమున కొట్టుకొని పోయినట్లు, మృతవార్తవిన్నట్లు తనకుటుంబములో చనిపోయినట్లు, గ్రహణస్పర్శ చూచినట్లు, విధవను చూచినట్లు, తనకు రోగమువచ్చినట్లు, వైద్యునిచూచినట్లు, ఔషధసేవచేసినట్లు, ఇత్యాది దుస్స్వప్నము లయ్యెనేని దరిద్రము, ద్రవ్యహాని, ఆపదయును కలుగును. తెలివివచ్చినపిమ్మట నొక మహామంత్రము ౧౦౮ సార్లు ఉచ్చరించిన యెడల అదోషము పోవును. సంతర్పిం-సహస్రపరమాత్మ॥అను మహామంత్రము ఉచ్చరించి పచ్చనిగరిక తీసికొనివచ్చి యీమంత్రోచ్చారణ వల్ల తనశిరస్సునందు ధరించుకొని గజేంద్రమోక్షపారాయణమైనను, పంచాక్షరీమహామంత్ర మైనను, నారాయణాష్టాక్షరీమంత్ర మైనను, జపము చేసినట్టులయిన దుస్స్వప్నదోషము నివారణమైపోవును.

గండపురుషస్థితి.

గండపురుషుడు కార్తిక-ఆషాఢ-ఫాల్గున-వైశాఖ మాసముల యందుఆకాశమునను-మాఘ-భాద్రపద-చైత్ర-ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠశ్రావణ మార్గశిర పౌషమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజస్వల-ప్రసూతి- మొదలగునవి సంభవించినపుడు శాంతి కలిగినయెడల గండపురుషుడు భూమియం దుండెనేని దోషప్రాబల్య మగుటచే విశేష శాంతి. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు.

ఆ	సో	మం	బుధ	గురు	శు	శని
ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ
౨౭|౨౮|	౧౭|౧౮|	౭|౮|	౧౯|౧౬|	౧౧|౧౨ |	౭|౮|	౧|౨
		౨౩|౨౪| ౪౩|౪౪			౨౩|౨౪| ౧౭|౧౮|	౩|౪

బల్లిపాటువలన సంభవించెడు శుభాశుభములు.

శిరస్సున కలహము-ముఖమునందు బంధుదర్శనము- కనుబొమ్మలనడుమ రాజానుగ్రహము-పైపెదవిని ధనవ్యయము- క్రింది పెదవిని ధనలాభము-ముక్కుచివర రోగము, కుడిచెవియందుదీర్ఘాయువు-ఎడమ చెవియందు వర్తకలాభము-నేత్రములయందు ఖైదు- గడ్డమున రాజదండనము-నోటియందు భయము-కంఠమున శత్రుహాని - కుడిభుజమున ఆరోగ్యము- ఎడమభుజమున స్త్రీసంగమము-కుడిముంజేతియందు కీర్తి ఎడమముంజేతియందు రోగము - స్తనయుగ్మమున దోషము-ఉదరమున ధాన్యలాభము-రొమ్మునను నాభియందును ధనలాభము-ప్రక్కలందు సుఖము-పాదములయందు ప్రయాణము - వీపున శుభము- గోళ్లయందు ధనవ్యయము-లింగమున దారిద్ర్యము-జుట్టుకొనను మృత్యువు ఈ ప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫల మిట్లే.

ప్రసూతివిషయమైన తిథ్యాదిగండములు.

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును పంచమీషష్ఠియొక్క సంధియందును దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియందును పూర్ణిమాప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనంబడు. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును మీనమేషములయొక్క సంధికాలమందును అరగడియ కాలము లగ్నగండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును ఆశ్రేషామఖలయొక్క సంధికాలమందును జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును ఎనిమిదిగడియలు నక్షత్రగండ మనంబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి యథోక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	ముహూర్తరాః
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందం-ద్రవ్యలాభః
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః-విఘ్నః
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షం-హానిః
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః-కార్యసిద్ధిః
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అ	సౌమ్యః-ధనక్షయః
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షం-విఘ్నః
పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజం-రాజ్యలాభః
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సం-లక్ష్మీలాభః
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	వజ్రం-కలహః
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరం-మరణం
పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం-రాజ్యలాభః
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం-కార్యసిద్ధిః
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆ	మానసః-శ్రీలాభః
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం-కార్యహానిః
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం-భోజనలాభః
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతం-ద్రవ్యనాశః
అనూ	ఉషా	శత	అ	మృ	ఆ	హ	మృత్యు-హానిః
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కాణం-కార్యహానిః
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధి-కార్యసిద్ధిః
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం-శుభకార్యసిద్ధిః
ఉషా	శ	అ	మృ	ఆ	హ	అనూ	అమృతం-స్త్రీసన్తోషం
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం-భోజనహానిః
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా-అశుభం
ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	మతంగం-స్వర్ణలాభః
శ	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసం-క్లేశం
పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరం-దుర్వార్తాశ్రవణం
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరం-కార్యసిద్ధిః
రే	రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	వర్ధమానం-అతిశయలాభః

దుర్మతినామ సం॥ చైత్రమాస తిథివారాదయః శాలివాహనశకం ౧౮౪౩ కల్యాది ౫౦౨౨ హూణ 1921

9 ౨౮ ౫ శ॥శుక్ల ప్రథ౯-౪౭ అశ్వి ౪౨-౩౧ విష్కు ౫౬-౨౬ బవ౯-౪౭ రావి౧-౪౧ అహః౩౦-౪౨ శేషరరవిః ౩౯-౨౦ ద్వితీయాతిథిః-కే-క్రాం చాంద్రసంవత్సరాదిః తైలాభ్యంగం నింబకుసుమభక్షణంనూతనవస్త్రధారణం వసంతనవరాత్రారంభః యోగకాలః దక్షిణశృంగోన్నత చంద్రోదయః ప్రపాదానం భు౩-౩౦ద౭ [నెల చ౧

10 ౨౯ ౬ ఆ॥ద్వి౧౭-౨౩ భరర౪-౨౪ ప్రీ౫౧-౪౦ కౌ౧౭-౨౩ ది౭-౬ మక్రాం వేదవ్యాసతీర్థానాం పు-భు౩-౩౭-పాదాన్

11 ౩౦ ౭ సో॥తృ౧౫-౨౨-కృ౪౦-౩౮ ఆయు౪౬-౧౦ గర౧౫-౨౨ ది౧౨-౩౧ వుత్తమమన్వాదిః అందోళనతృతీయసౌభాగ్యగౌరీవ్రతం డోలోత్సవః భు౩-౪౫చ౨

12 ౩౧ ౮ మం॥చ౧౧-౩౪ రో౩౮-౧౮ సౌ౩౯-౫౮ భ౧౧-౩౪ ది౯-౪ రావి౨౦-౪౪ నంబోమానార్ తిరు భు౩-౫౨చ౩

13 ౧ ౯ బు॥పం-౭-౨౫ మృ౩౫-౧౧ శో౩౩-౧౦ బా౭-౨ రావి౨౪-౩ అహః౩౦-౫౦ అశ్వి౧ దరణే పు-నపుంసక నక్షత్రే పాదజలరాశౌరవిః ౩-౩౫ ఘటకః ఘు౧౦ లపర్యంతం విషువత్పుణ్యకాలః సౌరసంవత్సరాదిఃభు౪-౦చ౪

14 ౨ ౧౦ శు॥ష-౧-౪౪ ఆర్ద్ర౫౪-౨౦ అతి౨౫-౫౨ తై౧-౪౪ రా౨౮-౩౮ దగ్ధయోగః అవమాభు౦-౬చ౫

15 ౩ ౧౧ శ॥అ-౫౦-౨ పున౭-౩౨-సు౧౮-౧౮ భ౨౩-౪ శేషః౩-౩౦ రా౧౫-౧౪ త్యాజ౩-౪౪ అశోకాష్టమి భవాన్యుత్పత్తిః అనధ్యయనం భు౦-౧౩చ౬ [జయంతిః కవీంద్రతీర్థానాంపు॥ భు౦-౨౧ద౭

16 ౪ ౧౨ ఆ॥నవ౩-౫౦ పుష్య౨౩-౨౫ ధృతి౧౦-౩౬ బా౧౬-౫౬-అశ్వి౨రవిః౨౮-౧౪ రావి౨౨-౧౪ అహః౩౦-౫౪ శ్రీరామ

17 ౫ ౧౩ సో॥దశ౭-౫౬ ఆశ్లే౯-౧౬ శూ౨-౫౨ గం౫౬-౨౫ తై౦-౫౪ రా౧౬-౨౪ వ్య్రప౧౭-౪౮ నిర్గ౩౧-౫ంధర్మ-దశమి

18 ౬ ౧౪ మం॥ఏక౨-౨౩-మ౧౫-౩౩ వృ౪౯-౯వణ౫-౧౦ రావి౩-౩౫ కు వైసర్వేషాం౧౧-శీడోలోత్సవఃభు౦-౩౬ [భు౦-౨౯

19 ౭ ౧౫ బు॥ద్వా-౨౭-౨౦ పూఫ౧౨-౯ ధృతి౪౧-౨౨ బా౨౭-౨౦ ది౭-౧౭ అశ్వి౩ రవిః౫౩-౧౨ అహః౩౦-౫౮ శుక్రమౌఢ్యారంభః భు౧౫ రవేశక్రాం కేవే దవనోత్సవః భు౦-౪౪చ౧ [అనధ్యయన చతుష్టయం భు౦-౫౨

20 ౮ ౧౬ గు॥త్ర-౨౩-౦ ఉఫ-౨౪ వ్యా౩౫-౨౦ తై౨౩-౦ ది౯-౪౩ తిథిద్వయం అనంగవ్రతం సత్యప్రియతీర్థానాం పుణ్య॥

21 ౯ ౧౭ శు॥చతు-౧౯-౩౦ హ౭-౩౨ వ౩౦-౧ వణ౧౯-౩౦ ది౨౭-౧౨ వృషభాయనగతోరవిః ౫౬-౪౨ పూర్ణిమతిథిః మహాచైత్రి స్త్రీణాంచంద్రదర్శనం భు౧-౦చ౧౨ [భు౧-౭-చ౧౩

22 ౧౦ ౧౮ శ॥○ పౌ౧౭-౦ చిత్త౬-౩౯ వ౨౫-౨౮ బ౧౭-౦ ది౨౦-౪౦ అన్వాధానం రౌచ్యకమన్వాదిః దమనపూజా

23 ౧౧ ౧౯ ఆ॥కృష్ణ ప్రథ౧౫-౪౭ స్వా౬-౫౫ సిద్ధి౨౧-౫౬ కౌ౧౫-౪౭ ది౨౧-౧౩ అశ్వి౪ రవిః౧౮-౪౨ అహః౩౧-౧౦ యోగకా

24 ౧౨ ౨౦ సో॥ద్వి౧౫-౪౪ విశా౮-౨౩ వ్య౯-౫౮ గ౧౫-౪౪ ది౧౮-౪౫ కు వైభు౧ ౨౩చ౧౫ [లః భు ౧-౧౫-చ౧౪

25 ౧౩ ౨౧ మం॥తృ౧౬-౫౪ అనూ౧౧-౪౭ శ౭-౪౮ వ౧౬-౫౪ ది౨౫-౫౩ చతుర్థితిథిః భు౧-౩౧చ౧౬

26 ౧౪ ౨౨ బు॥చ౯ ౨౨ జ్యేష్ఠ౧౪-౫౯ పరి౭-౩౮ బా౯-౨౨ త్యాజ్యాభావః భరణీప్రథమచరణే స్త్రీ-నపుంసక నక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః ౪౭-౩౭ అహః౩౧-౩౬ పంచమీతిథిః భు౧-౩౮చ౧౭

27 ౧౫ ౨౩ గు॥పం౨౨-౫౪ మూ౨౦-౪౪ శివ౧౭-౨౮ తై౨౨-౫౪ ది౧౫-౪౦ రావి౧౫-౨ అహూ్యలిఖః కృత్తివరాహకల్పాదిః

28 ౧౬ ౨౪ శు॥ష౨౭-౬ పూషా౨౫-౫౦ సిద్ధ౧౮-౨౦ వణ౨౭-౨౨ రావి౧౬-౩౩ భు౧-౫౪చ౧౮ [భు౧-౪౬చ౧౮

29 ౧౭ ౨౫ శ॥స౩౨-౨౭ ఉషా ౩౨-౧౭ సా౯-౪౯ బవ౩౨-౨౭ రావి౧౧-౪౪ కైప్రః ౫౩-౩౮ ప్రాగుదయంశుక్రః మౌఢ్యనివృత్తిః భు౨-౨౦౨౦

30 ౧౮ ౨౬ ఆ॥అ౩౭-౩౮ శ్ర౩౮-౫౩ శు౧-౨౫ బా౫-౪ భరణి౨ రవి౧౧-౬ ౧౮-౩౦ అహః౩౧-౨౪ నిర్గళ-౯౪ కు వై-భు౨-౯చ౨౧ [చ౨౨

1 ౧౯ ౨౭ సో॥అ౪౨-౪౦ ధని౪౫-౨౮ శుక్ల౨౨-౩౭ తై౧౦-౬ త్యాజ్యాభావః భుక్తి౨-౧౭

2 ౨౦ ౨౮ మం॥ద౪౬-౩౫ శత౫౦-౫౧ బ్రం౨౩-౭ వ౧౪-౩౮ ది౫-౧ భు౨-౨౫చ౨౩

3 ౨౧ ౨౯ బు॥ఏ౫౦-౧ పూభా౫౫-౩౮ ఐం౭౪-౧౫ బవ౧౮-౧౮ ది౮-౩ భర౩ రవిః౩౭-౯ అహః౩౧-౩౦ క ర్తరిప్రవేశఃసర్వేషామేకాదశీభు౨-౩౨చ౨౪

4 ౨౨ ౩౦ గు॥ద్వా౫౨-౭ ఉభా౫౯-౧౬ వై౨౩-౯ కౌ౨౧-౩ ది౭౧-౫ భు౨-౪౦

5 ౨౩ ౩౧ శు॥త్ర౫౨-౫౮ రేవ౬౦-౦ విష్కు౨౨-౨౭ గ౨౨-౩౨ ది౩౦-౨౦ సత్యనిజయతీర్థానాంపుణ్యదినంభు౨-౪౮చ౨౬

6 ౨౪ ౧ శ॥చతు౫౨-౨౦ రేవ౧ ౨౩ ప్రీతి-౨౦-౩౬ భ౨౨-౪౪ రావి౨౦-౪౦ మాసశివరాత్రిః శివసన్నిధౌస్నానం అనధ్యయనత్రయం భు౨-౫౬చ౨౭ వె-అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః కూర్మకల్పఃభు౩-౩చ౨౮

7 ౨౫ ౨ ఆ॥● అమా౫౦ ౪౧-అశ్వి-౭౭ ఆయు౧౬-౩౮ చ౨౧-౪౦ ది౨౬-౨౧ అహః-౩౧-౩౬ భరణిరవిః౫౧-౪ వె-కె-

కుజచారః.	బ౧౪ కృత్తికసు౧౪-౦	శు౧౪ రేవ౩బు౨౦-౧౦	బ౧౩ భం౩బు౩౫-౨౦	బ౧అశ్వి౩వశు౧౪-౨౦
శు౧భర౨శు౧-౨౦	బుధచారః.	బ౧ రేవ౪బు౧౬-౦	బ౩౦ భర౪బు౨౦-౧౪	౬ అశ్వి౨వశు౨౪-౩౬
శు౫భర౩శు౧౮-౦	శు౧ఉభా౧బుధః౪౦-౧౪	౬౩ అశ్వి౧బు౧-౨౦	గురుచారః.	బ౧౨అశ్వి౧వశు౨౦-౩౪
శు౧౦భర౪శు౫౬-౨౪	శు౩ ఉభా౨బు౪౬-౧౧	బ౪ అశ్వి౨బు౪౭-౦	బ౧౧వక్ర త్యాగః౪౦-౧౪	శనిచారః.
శు౧౫కృ౧శు౩౪-౧౦	శు౫ఉభా౩బు౫౨-౫౦	బ౬ అశ్వి౩బు౩౨-౨౦	శుక్రచారః.	శు౬ పూఫరవక్రీశని౨౫-౦
బ౫కృ౨కృ౨శు౧౪-౧౦	శు౮ఉభా౪బు౫౪-౩౦	బ౮అశ్వి౪బు౧౯-౦	శు౩ భర౧వక్రీశు౩౫-౧౪	రాహు కేతు చారా.
బ౯కృ౩శు౫౩-౧౦	శు౧౦ రేవ౧బు౪౦-౫౦	బ౧౦ భర౧బు౧౫-౩౦	శు౧౧అశ్వి౪వశు౩-౫౦	బ౩౦చి౩ రాహు } ౧౦-౦
బ౧౨పశ్చాదస్తంశు౩౪-౨౦	శు౧౨ రేవ౨బు౩౩-౦	బ౧౧భర౨బు౫౧-౧౪	శు౧౨పశ్చాదస్త శు౧౪-౩౦	అశ్వి౧ కేతు

బు-౪	శు-శు-కే		
	శు౫ మేషే రవిః		
	బ౫ వృషే కుజః		
	బ౩ మేషే బుధః		గు-శ
		రా	

8	౨౬	౩	ఆ॥ శుక్లప్ర౪౮-౦ భ౧-౧ సౌ౧౨-౧౧ కిం౯-౨౧ దిశ౩ ౨-౧౯ క్రాంయోగకాలః భు౩-౧౮చ౨౯ [భు౩-౧౮చ౩౦
9	౨౭	౪	సో॥ ద్వి౪౪-౩ తకృ౧-౯ రో౫౭-౫౨ రో౬-౫౯ బా౧౬-౪౮ రా౭-౫౬ శుక్రాం దక్షిణశృంగోన్నత చంద్రోదయః
10	౨౮	౫	మం॥ తృ౩౯-౨౨ మృ౫౬-౪ అతి౧-౨ సుక౫౩-౩౨ తై౧౧-౨౭ కృత్తిక౧చరణే పుంనపుంసకనక్షత్రే పాదజలరా
			శౌరవిః ౩౨-౧౫ దివి౧౯-౧౩ అహః౩౧-౪౦ త్రేతాయుగాదిః అక్షతృతీయా పరశురామజయంతిః వృద్ధా
			రశిలాకర్మాణివర్జనీయానివ్యాధిరాజతీర్థానాం పుణ్యదినం భు౩-౨౬చ౧ రంజాన్ నెల
11	౨౯	౬	బు॥ చ౩౪-౦ ఆర్ద్ర౫౨-౪౮ ధృ౪౭-౨౧ వణ౬. ౩౯ దివి౧౫-౪౭ ఎంబెరుమానారుతిరుభు౩-౩౪చ౨
12	౩౦	౭	గు॥ పం౨౩-౨౩ పున౪౮-౩౪ శూ౩౯-౫౮ వ౧-౧౦ దివి౨౦-౩౨ వ్యాఘ్రః ౧౪-౪౩ నిర్గః ౩౯-౫౭ శంకరాచార్యజ
			యంతిః చక్రవర్తి తిరు ఖశార్ తిరుభు౩-౪౧చ౩
13	౩౧	౮	శు॥ ష౨౨-౮ పుష్య౪౪-౧౪ గం౬౨-౧౨ తై౩౨-౮ దివి౭-౫౭ తిథిద్వయం వృత్పాతయోగః భు౩-౪౯-చ౪
14	౧	౯	శ॥ స౧౬-౧౪ ఆశ్రేష౦-౧౨ వృ౨౪-౩ వణ౧౬-౧దివి౧౪-౫౪ కృత్తికవృష భేరవిః౦-౧౨ అహః౩౧-౫౦ అష్టమితిథిః
			హరిపదపుణ్యకాలః ప౧౬ పర్యంతం ద్వాపరయుగాంతః గంగోత్పత్తిః భు౩-౫౭ చ౫
15	౨	౧౦	ఆ॥ అ౧౦-౨౪ మ౩౬-౧౫ ధ్రు౧౭-౧౭ వ౧౦-౨౮ దివ౧౩ రా౨౩-౧౨ యమకంటకయోగః భు౦-౭చ౬
16	౩	౧౧	సో॥ న౪-౯ పుబ్బ౦౫౪-౩౬ వ్యాఘ౩౨-౪౪ వ్యా౧౦-౧ కౌ౪-౯ రావి౧౭-౩౩ శక్రాం కేవేఅవమా భు౦-౧౫చ౭
17	౪	౧౨	మం॥ ఏ౫౪-౪౨ ఉత్త౨౯-౫౪ హర్ష౩-౧౪ వజ్రం౫౩-౩౯ వణ౨౬-౨౪ కృత్తి౩రవిః౩౮-౫౧ అహః౩౧-౫౭ రావి౧౮-
			౧౫స్మార్త ఏకాదశీ భు౦-౨౪చ౮ [మధ్వాదశి భు౦-౩౩చ౯
18	౫	౧౩	బు॥ ద్వా౫౦-౫౮ హ౨౭-౫౦ సిద్ధి౫౧-౧౨ బవ౨౨-౫౩ రావి౧౫-౩౦ సిద్ధయోగః వైష్ణవ ఏకాదశి పరశురా
19	౬	౧౪	గు॥ త్ర౪౮-౨౫ చిత్త౨౬-౪౯ వ్య౪౬-౩౮ కౌ౯-౪౧ రావి౮-౪౮ రా క్రాం భు౦-౪౧చ౧౦
20	౭	౧౫	శు॥ చతు౪౭-౧ స్వాతి౨౬-౪౧ వరి౪౩-౪౫ గ౧౭-౪౫ రావి౯-౩౪ అహః౩౧-౫౮ కృత్తి౪ రవిః ౫౭-౨౮ నృసింహ
			జయంతిః నమ్మాళ్వారు తిరునక్షత్రం యమకంటకయోగః భు౦-౫౦ చ౧౧ [వ్రతం దధ్యన్నదానాని భు౦-౫౯
21	౮	౧౬	శ॥ ○ పూ౪౬-౪౮ వి౨౭-౫౧ పరి౪౦-౫౯ గ౧౬-౫౩ రా౬-౧౧ వెఅన్వాధానం మహావైశాఖివ్యాసపూజ కోకిలా
22	౯	౧౭	ఆ॥ కృష్ణప్రథ౭-౫౩ అనూ౩౦-౫శివం౩౮-౨౫ బా౧౭-౨౩ రావి౧౩-౭ మృత్యుయోగః యోగకాలః భు౧-౭చ౧౩
23	౧౦	౧౮	సో॥ ద్వి౫౦-౧౩ జ్యే౩౩-౪౮ సిద్ధం౩౭-౩౭ తై౯-౧౨ మిథునాయనగతో రవిః౨౨-౫౯ త్యాజ్యాభావః భు౧-౧౬
24	౧౧	౧౯	మం॥ తృ౫౩-౪ మూ౩౮-౩౭ సా౩౮-౨౯ వణ౨౨-౫ రా౨-౧౨ రోహిణి౧ చరణే స్త్రీనపుంసక నక్షత్రే పాదజలరా
			శౌ రవిః౨౬-౨౧ అహః౩౨-౪ పార్థివకల్పాదిః భు౧-౨౫చ౧౫
25	౧౨	౨౦	బు॥ చ౫౮-౨ పూషా౪౪-౧౮ శు౩౮-౪ బ౨౬-౧ దివి౪-౫౩ క్రాంతిసామ్యాత్ పాతాభావః భు౧-౩౩చ౧౬
26	౧౩	౨౧	గు॥ పం౬౦-౦ ఉషా౫౦-౩౯ శుక్లం౪౦-౪ కౌ౩౦-౩౮ ౩౬-౨౪ త్రిద్యుస్పృక్ సిద్ధయోగః భు౧-౪౨చ౧౭
27	౧౪	౨౨	శు॥ పం౩-౮ శ్రవ౫౭-౧౪ బ్రం౪౧-౪ తై౩-౮ దివి౪౫ అహః౩౨-౮ రో౨ రవిః౫౩-౫౩ కర్తరీత్యాగః భు౧-౫౧చ౧౮
28	౧౫	౨౩	శ॥ ష౮-౧౨ ధని౬౦-౦ ఐం౪౩-౧౮ వణ౮-౧౨ దివి౮-౧౯ యమకంటక మరణయోగః భు౧-౫౯చ౧౯
29	౧౬	౨౪	ఆ॥ స౧౩-౦ ధని౩-౪౫ వైధ౩౮ బవ౧౩-౦ దివి౨౩-౨౪ భానుసప్తమి భు౨-౮
30	౧౭	౨౫	సో॥ అ౧౭-౯౪ శ౯-౨౮ విష్కం౪౫-౧౬ కౌ౧౭ ౯ దివి౨౬-౨౭ భు౨-౧౭చ౨౧
31	౧౮	౨౬	మం॥ న౨౦-౨౫ పూభా౧౪-౨౭ ప్రీతి౪౫-౬ గ ౨౦-౨౫ రావి౭-౪౫ రోహి౩
			రవి౨౫-౧౩ అహః౩౨-౧౪ దశమితిథిః రావె భు౨-౨౫చ౨౨ [భు౨-౩౪
1	౧౯	౨౭	బు॥ ద౨౨-౨౪ ఉభా౧౮-౯ ఆయు౪౩-౫౧ భ౨౨-౨౪ రా౧౭-౧౪ శూన్యతిథిః
2	౨౦	౨౮	గు॥ ఏ౨౩-౧౫ రేవ౨౦-౪౯ సౌ౪౧-౪౫ బా౨౩-౧౫ త్యాజ్యాభావః ఏకాదశి
			తిథిః సర్వేషామేకాదశి యమకంటకయోగః భు౨-౪౩చ౨౪
3	౨౧	౨౯	శు॥ ద్వా౨౨-౪౮ అశ్వి౨౨-౮ శో౩౮-౩౪ తై౨౨-౪౮ జి౧ ౩౯ రా౧౩-౫౦ అ
			హః౩౨-౧౮ రో౪ రవిః౫౪-౫౯ తిథిద్వయం శవకేక్రాం భు౨-౫౧చ౨౫
4	౨౨	౩౦	శ॥ త్ర౨౧-౭ భర౨౨-౧౮ అతి౩౪-౨౬ వణ౨౧-౭ రావి౯-౩౪ చతుర్దశీతిథిః మాసశివరాత్రి అనధ్యాయచతుష్టయం
5	౨౩	౩౧	ఆ॥ చతు౧౮-౧౪ కృ౨౧-౯ సు౨౯-౨౧ శ౧౮-౧౪ రా౨౭-౪౧ అమాతిథిః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౩-౯
6	౨౪	౧	సో॥ ● అమా౧౪-౨౮ రో౯-౧౮ ధృతి౨౩-౨౯ నా౧౪-౨౮ శేషః ౩-౫౭ రాం-౧౮ యోగకాలః అమాసోమ
			వారవ్రతం పద్మకయోగః మేషేద్విగ్రహకూటః భు౩-౧౮చ౨౮

	ర-బు శు-కే	కు	
	శు౭వృషేరవిః శు౩వృషేబుధ బ౫మిథునేబు		గు-శ
		రా	

కుజచారః	బుధచారః			
శు౪రో౧కు౧-౨౦	శు౨కృ౧బు౧౦-౨౦	శు౧౩రో౩బు౫౩-౧౦	బ౯ఆర్ద్ర౧బు౭-౨౪	బ౧౧అశ్వి౩శు౧౫-౨౦
శు౮రో౨కు౩౨-౫౦	శు౩కృ౨బు౫౦-౨౦	శు౧౪పశ్చాగుద బు౫౫-౦	బ౧౧ఆర్ద్ర౨బు౫౦-౩౦	బ౩౦అశ్వి౪శు౪౦-౦
శు౧౪రో౩కు౩-౪	శు౫కృ౩బు౩౭-౧౪	శు౧౫రో౪బు౧౪-౦	బ౧౪ఆర్ద్ర౩బు౩౦-౨౦	శనిచారః
బ౪రో౪కు౨౧-౧౦	శు౭కృ౪బు౨౩-౫౦	బ౨మృగ౧బు౩౫-౧౦	గురుచారః నాస్తి	శు౧౫శనివక్రత్యాగః
బ౮మృగ౧కు౯-౫౦	శు౯రో౧బు౧౦-౨౦	బ౪మృ౨బు౩౫-౦	శుక్రచారః [౫౩-౧౫	౫౩-౩౦
బ౧౨మృగ౨కు౫౭-౧౪	శు౧౨రో౨బు౧౪-౫౦	బ౫మృ౩బు౩౪-౦	శు౧౪శుక్రవక్రత్యాగః శు	రాహుకేతుచారానస్తః
		బ౭మృగ౪బు౪౧-౨౦	బ౪అశ్వి౨బుశు౧౧-౧౦	

7 ౨౯ ౨ మం॥శుక్లప్రతి-౪౦ మృగ౬-౪౮ శూల౧౭-౧౩ బవ-౪౦ రా౪-౧౦ అహః ౩౨-౨౦ మృగ౧ ప్రథమచరణే శ్రీ శ్రీనతు శ్రీపాదజలరాశౌరవిః ౨౯-౫౯ క్రాం శార్ధకలికిజయంత్యై సోపపదం సమర్త్యం చంద్రోదయః సత్యసంధతీర్థానాం పుభు౩-౭౮ [మాఘు౩-౩౯చ౧ మన్వాల్ సెల

8 ౨౬ ౩ బు॥ద్వి౪-౩౧ ఆర్ద్ర౧౩-౯ ౧౦-౩౭ రా౭-౫౩ పాతాభావః రంభాగౌరీవ్రతం అవ

9 ౨౭ ౪ గు॥త౫౭-౪౮ పున౫-౭౨ వృ౭-౩౫ ... [యోగాభు౩-౫౭చ౩

10 ౨౮ ౫ శు॥చ౪౬-౧౭ పుష్య౫-౭ వ్యా౪౭-౨౮ ... వృత్పాతమరణ

11 ౨౯ ౬ శ॥ప౪౦-౭౨ ... మృత్యుయోగ అరణ్యగౌరీ వ్రతభు౪ ౧౮౪

12 ౩౦ ౭ ఆ॥స౩౪-౨౦ పూఫ౫౩-... కాంభానుస ప్తమియమకంటకయోగః భు౪-౯

13 ౩౧ ౮ సో॥అ౯-౭ ... [పర్యంతం మదశితి పుభు౪-౨౭చ౭

14 ౧ ౯ మం॥న౨౪-౩౬ ... దశమితిథిః మృగ౩ మిథునేరవిః ౨౯-౫౪ ...

15 ౨ ౧౦ బు॥ద౭౧-౭౪ ... తిథిద్వయం పాపహరదశమి అహః ౩౨-౨౪ భు౦-౫౭చ౮

16 ౩ ౧౧ గు॥ఏ౧౮-౨౨ ... ద్వాదశితిథిః సర్వేషామేకాదశి నిర్జలైకాదశి కూర్మజయంతిః ... [మలత్మజద్వాదశిభు౦-౨౯చ౧౦

17 ౪ ౧౨ శు॥ద్వా౧౬-౫౦ ... అహః ౩౨-౨౪ రా

18 ౫ ౧౩ శ॥త్ర౧౬-౨౪ అనూ౪౯-౩౪ ... సాధ్యమునులతీర్థనక్షత్రంభు౦-౩౫చ౧౧

19 ౬ ౧౪ ఆ॥చతు౧౭-౩౦ జ్యే౫౨-౨౩ ... పాతాభావః సత్యాభినవతీర్థానాం పుణ్యదినం భు౦-౪౫చ౧౨ [వటపూజా వటసావిత్రీవ్రతంభు౦-౫౭చ౧౩

20 ౭ ౧౫ సో॥ ○ పౌ౧౯-౪౬ మూ౫౭-... ప్రతిపత్తిథిః అన్వాధానం ...

21 ౮ ౧౬ మం॥కృష్ణప్రతి౩-౦ పూషా౬౦-౦ ... శూన్యతిథిః అహః ౩౨-౨౭ ఆర్ద్రాంగచరణే శ్రీపుంనతు శ్రీపాదజలరాశౌరవి ... కాలఃభు౧-౫౮చ౧౪

22 ౯ ౧౭ బు॥ద్వి౭-౧౩ పూషా౨-౪౮ ... ద్వితీయాతిథిఃభు౧-౧౫చ-౧౫

23 ౧౦ ౧౮ గు॥తృ౩౨-౩౬ ఉషా౯-... అహః ౩౨-౨౭ కటకాయనగతోరవిః ౩౪-౧౪భు౧-౨౫

24 ౧౧ ౧౯ శు॥చ౩౭-౦ శ్రవ౧౫-౩౬ వై౩-... ఆర్ద్రాంశరవిః ... భు౧-౩౫-చ౧౭

25 ౧౨ ౨౦ శ॥పం౪౨-౦ ధని౨౨-౦ విష్క౮-౫౬ ... మకంటకయోగఃభు౧-౪౫చ౧౮

26 ౧౩ ౨౧ ఆ॥ష౪౫-౯ శత౨౭-... భు౧-౫౫చ౧౯ [౭-౪

27 ౧౪ ౨౨ సో॥స౪౭-... పూభా౩౩-౧౪ ఆయు౭-...

28 ౧౫ ౨౩ మం॥అ౫౧-... ఉభా౩౭-... ఆర్ద్రా౩రవిః ... భు౨-౧౫చ౨౧ [భు౨-౪౪చ౨౨

29 ౧౬ ౨౪ బు॥న౫౨-౧౭ రేవ౪౦-౪౫ ... వృత్పాతయోగః

30 ౧౭ ౨౫ గు॥ద౫౨-౦ అశ్వి౪౧-౩౭ ... భు౨-౩౪చ౨౩

1 ౧౮ ౨౬ శు॥ఏ౫౦-౧౫ భర౪౧-... ధృతి౫౬-... సర్వేషామేకాదశిభు౨-౪౪చ౨౪ [... భు౨-౫౪చ౨౫

2 ౧౯ ౨౭ శ॥ద్వా౪౭-... కృత్తి౪౦-౩౦ ... అహః ౩౨-౨౨

3 ౨౦ ౨౮ ఆ॥త్ర౪౩-... రో౩౮-... పాతాభావః మదశితిముఖ౨౬-౧౧భు౩-౪

4 ౨౧ ౨౯ సో॥చతు౩౯-... మృ౩౫-... మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనత్రయంభు౩-౧౪చ౨౭

5 ౨౨ ౩౦ మం॥ ● అమా౩౩ ... ఆర్ద్ర౩౩-౩౦ ... అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పునర్వసుచరణే శ్రీ పుంనతు నిర్జలరాశౌరవిః ... చాతుర్మాస్యసంకల్పః ... భు౩-౨౪చ౨౮

	శు-కే	ర	శు-బు
	శు॥మిథునేరవి బు॥౧౦ వృషే శుక్ర		
			గు-శ
		రా	

కుజచారః	బుధ...	బ...	శుక్రచారః	...
శు॥మృగ౩పు౫౪-౨౦	బుధచారః	...	...	...
...	...	...	...	శనిచారః
...	...	గురుచారః	...	రాహుకేతుచారానస్తి

అమృతాంజనము

6	౨౩	౩౧	బు॥శుక్ల త్ర౨౭-౫౪ పు౨౯-౪౫ వ్యా౨౬-౧౦౬౦-౫౦డి౯ ౪౧-౭౧౬-౪యాగకాలః ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రో
7	౨౪	౧	గు॥ద్వి౨౧-౩౯-పుష్య౨౫-౫౨హ౧౭-౪౭కౌ౨౧-౩౯ ౨౩-౨౦ తిథిద్వయాంభు౩-౪౪-చ౧జలకాజ్ [దయః
8	౨౫	౨	శు॥తృ౧౫-౨౪-ఆశ్లే౨౧-౩౧వ౧౧-౧౨ ౧౫-౨౪ రావి -౪౭ మృత్యుయోగః భు౩-౫౪చ౨ [భు౪-౪చ౩
9	౨౬	౩	శ॥చ౯-౧౪ మఖ౧౬-౩౬సి౩-౩౫వ్య౫౨-౩౩ ఫ౯-౧౪రా ౪-౬ అహః౩౨-౧౬ పున౨రవి౨-౪౭ స్కందపంచమి
10	౨౭	౪	ఆ॥పం౩-౪౭ పుబ్బ౦-౫౪ -౩౨పూ౯౧౩-౪౫౯౪౯-౨౫ ౩-౪౭డి౩౦-౧౧-కుమారషష్ఠీభు౪-౧౪చ౪
11	౨౮	౫	సో॥ష౫౩-౩౦ఉఫ౧౦-౪౧వ౪౪౭-౪౬౨౫-౫౫డి౩౬-౪౭శ్రాం-కవే-భు౪-౨౪చ౫
12	౨౯	౬	మం॥అ౪౯-౩౨హ౭-౯శివ౩౬-౫౨భ౨౧-౪౩డి౨౩ ౪౬అహః౩౨-౧౪పున౩రవిః౩౩-౪౬భు౪-౩౪చ౬
13	౩౦	౭	బు॥న౪౬-౫౦ చి ౬-౧౭సి౩౨-౬బా౧౭-౧౫డి౨౦-౩౦-సత్యాధిరాజతీర్థానాం పుణ్యదినం-భు౪-౪౪చ౭
14	౩౧	౮	శు॥ద౪౫-౧౦స్వా౬-౪సా౨౭-౦తై౧౬-౯డి౨౦-౧౧చాక్షుషమన్వాదిః శాకవ్రతారంభః భు౪-౫౪చ౮
15	౩౨	౯	శ॥ఏ౪౪-౪౬వి౬-౩౯శు౨౪-౫౪వ౧౫-౦డి౬-౫౬ సర్వేషామేకాదశీశయనైకాదశీగోపద్మవ్రతం భు౫-౪చ౯
16	౧	౧౦	శ॥ద్వా౪౫-౪౬అనూ౭-౯మ్రుభం౨౨-౩౬బ౧౫-౨౨డి౨౩-౨౨ క్రాంతిసామ్యాత్పాతాభావః అహః౩౨-౧౨ పున౪కట కేరవిః౪-౪౧దక్షిణాయనపుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పూర్వం పు॥వాసుదేవద్వాదశీభు౫-౧౪చ౧౦
17	౨	౧౧	ఆ॥త్ర౪౬-౪౩జ్యే ౧౧-౩౫బ్ర౨౧-౪౨కౌ౧౬-౪౦ త్యాజ్యాభావః భు౦-౧౦-చ౧౧
18	౩	౧౨	సో॥చతు౫౧-౬మూల౧౫-౩౭ఐ౨౧-౨౦గ౯-౩౦డి౧౧-౨౦ రావి౯-౩౪రవె కవె భు౦-౨౧చ౧౨
19	౪	౧౩	మం॥○ పూ౫౫-౬ పూషా ౨౧-౫ వై ౨౨-౬ధ౨౩-౧ రావి౧౦-౫౬ అహః౩౨-౧౦ పుష్య౧చరణే పుంపునక్షత్రే పూర్ణ జలరాశౌరవిః౩౫-౨౫ అన్వాధానం వ్యాసపూజ ఋతీనాంక్షౌరకాలః కోకిలావ్రతంశివశయనంభు౦-౩౧
20	౫	౧౪	బు॥కృప్రథం ౦ఉషా౨౬-౫౬విష్క౦౨౩-౧౨బా౨౬-౪౨రా వి౫-౫౨యాగకాలః త్రిద్యుస్పృక్ భు౦-౪౨చ౧౪ [ద్వితీయా-భు ౦-౫౨-చ౧౫
21	౬	౧౫	శు॥ప్ర ౦-౯ శ్ర౩౩-౨౬ ప్రీతి౨౪-౪౭ కౌ౦-౯ రావి౧౨-౨౪ చాతుర్మాస్య
22	౭	౧౬	శు॥ద్వి ౫-౬ధని౪౦-౬ఆయు౨౬-౩౭ ౫-౬రావి౨౬-౩౧భు౧-౨చ౧౬
23	౮	౧౭	శ॥తృ౧౦-౦శత౪౬-౧౫సౌ౨౭-౦భ౧౦-౦ శేషః౩-౩౬ అహః౩౨-౭ పుష్య౨రవిః౬-౦భు౧-౧౩చ౧౭
24	౯	౧౮	ఆ॥చ౧౪-౧౧పూభా౫౧-౪౩ శో౨౭-౫౩బా౧౪-౧౧డి౩-౪౪రావే భు౧-౨౩చ౧౮ [పు॥భు౧-౩౪-చ౧౯
25	౧౦	౧౯	సో॥ప౧౬-౪౦ఉభా౫౫-౫౬అతి౨౭-౫౨తై౧౬-౪౦డి౧౬-౧౭సింహాయనగతోరవిః౧౨-౧౬జయతీర్థానాం
26	౧౧	౨౦	మం॥ష౧౯-౪౩రే౫౯-౧౬సు౨౭-౧౪వ౧౯-౪౩డి౨౬-౪౧ అహః౩౨-౪ పుష్య౩రవిః౩౬-౨౨షష్ఠీతిథిః
27	౧౨	౨౧	బు॥స౨౦-౫౨అశ్వ౬౦-౦ధృ౨౬-౯౨౦-౫౨రా౧౭-౩౧ అష్టమీతిథిః భు౧-౫౫చ౨౧ [భు౧-౪౪చ౨౦
28	౧౩	౨౨	గు॥అ౨౦-౩౪అశ్వ౦-౫౦ శూ౨౩-౩౧ కౌ౨౦-౩౪డి౨౫-౫నవమీతిథిః రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః భు౨-౫చ౨౨
29	౧౪	౨౩	శు॥న౯-౧౫౧-౨౯గ౯-౪౪డి౩౧-౧౪పాతాభావః దశమీతిథిః భు౨-౧౬-చ౨౩ [-చ౨౪
30	౧౫	౨౪	శ॥ద౧౬-౨౦కృ౦-౯రో౫౭-౪౦వృ౧౫-౩౯౧౬-౨౦ రావి౭-౧౦పుష్య౪రవిః౨౬అహః౩౧-౫౬భు౨-౨౬
31	౧౬	౨౫	ఆ॥ఏ౧౨-౩౯మృ౫౬-౯ధ్రు౩౨బా౧౨-౩౯డి౧౩-౩ సర్వేషామేకాదశీభు౨-౩౬చ౨౫
1	౧౭	౨౬	సో॥ద్వా౭-౬ఆర్ద్ర౫౩-౫౬వ్యా౩-౯హా౫౩-౧౭తై౭-౬డి౧౬-౧భు౨-౪౬చ౨౬
2	౧౮	౨౭	మం॥త్ర౨-౪౩పుష్యం౫౪-౨౧ పున౫౦-౧వజ్ర౯-౧౦ వన౨-౪౩డి౨౨-౩అహః౩౧-౫౨ ఆశ్లేషా స్త్రీనపుంసక నక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః౩౬-౫౪కృష్ణాంగారక చతుర్దశి మాసశివరాత్రిః భు౩-౫౭-చ౨౭
3	౧౯	౨౮	బు॥అ● ౫౧-౩౧పుష్య౪౬-౧౫సి౪౧-౩౨చ౨౪-౦డి౭-౫౭అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౩-౭చ౨౮

	కే	శు	కు బు-౪
	శు౧౨క-౪ బ౩ క-శు బ౧౨క-బు బ౯మి-శు శు౩క రా-మీ-కే		శ-గు
		రా	

కుజచారః.	బుధచారః.	బ౧౨పు౪బు౫౧-౧౦	శు౧౦రో౨శు౧౪-౨౦	శనిచారః నాస్తి.
శు౩పున౧కుజః౪౨-౪౪	శు౫పాగుదయఃబు౧౦-౦	గురుచారః.	శు౧౩రో౩శు౨౧-౨౦	రాహు కేతు చారౌ.
శు౯పున౨కు౪౫-౦	శు౧౦బుధవక్రత్యా ౬-౨౪	శు౭పూఫ౪గు౪-౨౦	బ౧రో౪శు౨౭-౨౪	శు౩చి౨కే౪ కే౫౪-౨౦
శు౧౪పు౩కు౪౭-౦	శు౧౫ఆ౪బు-బు౪౭-౧౪	బ౯ఉఫ౧గు౫౪-౨౬	బ౩మృ౧శు౩౭-౫౪	
బ౩పున౪కు౪౭-౧౪	బ౪పున౧బు౧౦-౧౧	శుక్రచారః.	బ౬మృ౨శు౪౪-౧౪	
బ౭పుష్య౧కు౫౦-౨౪	బ౬పున౨బు౪౬-౧౪	శు౩కృ౪శు౩౪-౧౪	బ౯మృ౩శు౫౫-౧౪	
బ౧౩పుష్య౨కు౫౫-౧౪	బ౯పున౩బు౨౪-౦	శు౫రో౧శు౫౩-౩౯	బ౧౨మృ౪శు౫౦-౨౪	

4	౨౦	౨౯	గు॥ షష్ఠి ౪౪-౫౬ ఆశ్లే ౪౧-౫౫ వ్యా ౩౪-౫౩ ౦౧౬-౫౭ది ౧౬-౧ శ్రాంయోగ కాలః భు౩-౯చ౨౯
5	౨౧	౩౦	శు॥ సప్తమి ౪౦ మఖ ౩౮-౪౭ వరా ౭౬-౨౭ బా ౧౧-౧౯ ౫౧ రా ౨౪-౨౫ వృత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౩-౯
6	౨౨	౩౧	శ॥ అష్ట ౩౨-౫౪ పూఫ ౩౨-౫౩ సు ౧౭-౫౮ తై ౫-౪౯ ౧౯-౯ అహః ౩౧-౯౪ ఆశ్లేషరవిః ౫-౪౭ ఆండాళ్ తిరు నక్షత్రం భు౩-౪౦ జహేజ్ఞే ౭౧ [భు౩-౫౦చ౨౨
7	౨౩	౧	ఆ॥ నవ౩-౩౪ ఉఫ౩౦-౩౪ శివం౧౧-౫౪ వణ౧౦-౧౨ రా౧౭-౫౫ జ్వాలాముఖియోగః నాగచతుర్థి శ్రాం కెవె
8	౨౪	౨	సో॥ పం౨౨-౫౫ హస్త ౭-౫౪ సిద్ధం౫-౨౦ సా౫౩-౫ బా౨౨-౫౫ రా౧౫-౩౭ సామవేదినా ముపాకర్మ తిథి ద్వయం గరుడపంచమి భు౪-౧౨చ౩ [౪-౧౧చ౪
9	౨౫	౩	మం॥ షష్ఠి౪-౪౨౬-౪ చిత్త౪-౦ తైతి౯-౪ రా౭-౪౧ ఆశ్లేషరవిః౩౫-౫ అహః౩౧-౩౭ సప్తమీతిథిః రాత్రాంభు
10	౨౬	౪	బు॥ స౧౬-౧౫ స్వాతి౨౧-౧౫ శుక్ల౪౯-౪౩ వణ౧౬-౧౫ వై ప్రః ౫౨-౪౩ రా౪-౩౫ సిద్ధయోగః భు౪-౨౨చ౫ [చ౬
11	౨౭	౫	గు॥ అ౧౪-౩౦ విశా౨౫-౩౬ బ్ర౪౬-౨౬ బవ౧౪-౩౦ రా౪-౧౭ నిర్గ ః౨౨-౫౧ మరణయోగః దూర్వాష్టమి భు౪-౩౨
12	౨౮	౬	శు॥ న౧౪-౪ అనూ౨౭-౫౪ ఐం౪౪-౪ కౌ౧౪-౪ రా౧౦-౧౨ వై వరలక్ష్మీవ్రతం భు౪-౪౩చ౭ [భు౪-౫౩చ౭
13	౨౯	౭	శ॥ ద౧౪-౯ జ్యే౨౯-౫౧ ఐం౪౨-౪౩ గర౧౪-౯ త్యాజ్యాభావః ఆశ్లేషరవిః౪-౫ అహః౩౧-౩ దధివ్రతారంభః
14	౩౦	౮	ఆ॥ ఏ౧౬-౫౦ మూ౩౩-౫౨ విష్క౪౨-౨౧ భద్ర౧౬-౫౦ ది౯-౩౪ రా౨౭-౨౧ ప్ర౪-౨౦ ద్వాదశీతిథిః సర్వేషా మేకాదశీ భు౫-౪౯ [పంచత్రింశద్ఘటికానంతరం సర్వమునీనాం కృష్ణానదీ పుష్కరప్రవేశః భు౫-౧౪చ౧౦
15	౩౧	౯	సో॥ ద్వా౨౦-౪ పూష౩౭-౫౨ ప్రీతి౪౨-౫౬ బా౨౦-౪ శేషః౪-౧౧ శూన్యతిథిః పవిత్రార్చనం దామోదర ద్వాదశీ
16	౧	౧౦	మం॥ త్ర౨౪-౧౦ ఉషా౪౪-౪౪ ఆయు౪౩ ౫౩ తై౨౪-౧౦ ది౦-౫౦ అహః౩౦-౨౭ ముఖ౧ చరణే స్త్రీపుంనపుంసకే ఆర్ద్ర జలరాశౌ రవిః౩౩-౧౫ రా౨౫-౨౦ చతుర్దశీతిథిః కృతయుగాంతః హరిపద పుణ్య॥ పూర్వే౧౬ పర్యంతం భు౫-౨౫
17	౨	౧౧	బు॥ చతు౯-౨ శ్ర౫౧-౧౧ సౌ౪౫-౨౩ క౯-౨ త్యా॥ వః ఋగ్వేదినాముపాకర్మ వరాహ జయంతి భు౦-౪ [భు౦-౧౪
18	౩	౧౨	గు ○ పూ౩౪-౫౮ ధ౫౭-౪౭ శో౪౭-౩౮ ౧-౩౩ ది౨-౧౭ అన్వాధానం హయగ్రీవోత్పత్తిః యజుర్వేదినాముపాకర్మ
19	౪	౧౩	శు॥ కృష్ణప్ర౩౯-౩౪ ౬౦-౦ అ౪౭-౯ బా౬-౩ ది౧౭-౩౭ యోగకాలః భు౦-౨౫
20	౫	౧౪	శ॥ ద్వి౪౩-౨౬ శ౩-౫౭ సుక౪౯-౯ తై౧౧-౧౪ ముఖ౨ రవిః౧-౨ ది ౨౧-౩౫ అహః౩౧-౨౦ అశూన్యశయనవ్రతం చాతుర్మాస్య ద్వితీయా భు౦-౩౬ చ౧౫
21	౬	౧౫	ఆ॥ తృ౪౬-౫౬ పూభా౯-౩౦ ధృతి౪౯-౪౭ వణ౧౫-౧౧ రా౪-౩ రావె భు౦-౪౬
22	౭	౧౬	సో॥ చ౪౯-౧౭ ఉభా౧౪-౨౦ శూ౪౯-౫ బ౧౭-౭ రా౪-౧౦ సంకటచతుర్థి భు౦-౫౭ చ౧౭ [ముఖ౩ రవిః౯-౨౪ వెక్రాం ఋషిపంచమి దగ్ధయోగః భు౧-౭
23	౮	౧౭	మం॥ ప౫౦-౨౭ రేవ౧౭-౩ గం౪౭-౩౧ కౌ౯-౫౩ త్యాజ్యాభా అహ౩౧-౧౨
24	౯	౧౮	బు॥ ష౫౦-౧౭ అశ్వి౯-౪౦ వృ౪౪-౫౨ గ౨౦-౨౩ వ్యస్త్రః ౭-౭ నిర్గః౨౨-౩౭ ది౯-౧౭ రా౧౨-౪౭ మృత్యుయోగః భు౧-౧౭ చ౯
25	౧౦	౧౯	గు॥ స౪౭-౫౨ భర౨౦-౩౭ ధృ౪౧-౨౦ భ౯-౩౫ రా౯-౨౩ కన్యాయనగతో రవిః౩౩-౫౩ భు౧-౯చ౨౦
26	౧౧	౨౦	శు॥ అ౪౬-౧౦ కృ౨౦-౯ వ్యా౩౬-౩౭ బా౧౭-౩౧ రా౨౭-౨౫ ముఖ౪ రవిః౫౬-౩౫ అహః౩౧-౭ దగ్ధయోగః మధ్వ స్మార్తానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః భు౧-౪౦చ౨౧ [జయంతిః భు౧-౫౦చ౨౨
27	౧౨	౨౧	శ॥ న౪౨-౩౫ రో౯-౪ హర్ష౩౧-౧౭ తై౧౪-౨౧ శేషః౩-౨౧ రా౧-౨౬ అమృత సిద్ధయోగః వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణ
28	౧౩	౨౨	ఆ॥ ద౩౭-౩ మృ౧౬-౪ వజ్రం౨౫-౧౦ వణ౧౦-౧౭ రా విష్-౪౦ భు౨-౧చ౨౩
29	౧౪	౨౩	సో॥ ఏ౩౨-౫౦ ఆర్ద్ర౧౩-౯ సిద్ధ౧౭-౧౭ బ౫-౨౬ కౌ౧౦-౧ సిద్ధయోగః సర్వేషాం ౧౧దశీ భు౨-౧౨ [భు౨-౨౨
30	౧౫	౨౪	మం॥ ద్వా౨౭-౯ పున౧౦-౧౦ వ్య౧౭-౨౭ ౦-౩ ది౨౭-౫౧ పూఫ౧ చరణే స్త్రీపుంనపుంసకే నిర్జలరాశౌ రవిః౨౩-౫౦
31	౧౬	౨౫	బు॥ త్ర౨౧-౯ పుష్య౬-౧౧ పరి౩-౩౧ పరి౫౨-౨ వణ౨౧-౯ రా౫-౦ తిథిద్వయం మాసశివరాత్రిః భు౨-౩౩
1	౧౭	౨౬	గు॥ చతు౧౪-౫౯ ఆశ్లే౧-౫౭ మఖ౫౫-౫౦ శివ౪౭-౩౪ ౧౫-౦ ది౯-౫౨ అమాతిథిః శ్రాంపిండపితృయజ్ఞః అన్వా ధానం అగ్నిసావర్ణి కమన్వాదిః భు౨-౪౪చ౨౭ [హేద్విగ్రహకూటః భు౨-౫౪చ౨౭
2	౧౮	౨౭	శు॥ ● అమా౭-౫౫ పూఫ౫౩-౫౦ సిద్ధం౪౦-౩౧ నా౭-౫౪ ది౧౬-౩౦ పూఫ౨ రవిః౫౦-౪౦ యోగకాలః శ్రాంపిం

శ్రే		శు
	శు౧౩ సిం-౭-శు ౧౫ సిం-బు ౧౨ కన్యాశు౧ కన్యా శ బ౭క-శుక్రః	కు-బు ౪
		గు-శ
		రా

కుజచారః	శు౪ పుష్య౩బు౨౫-౩౦	బ౪ప ఖ౩బు౫౬-౨౪	బ౧౩ ఉఫ౩గు౧౫-౨౦	బ౭ పున౪శు౬-౨౦
శు౫ పుష్య౩ శు౫-౨౦	శు౬ పుష్య౪బు౩౦-౧౪	బ౬ మఖ౪బు౩౭-౧౫	శుక్రచారః	బ౯ పుష్య౧శు౯-౨౦
శు౧౦ పుష్య౪శు౧౩-౨౦	శు౭ ఆశ్లే౧బు౩౬-౨౦	బ౭ పూఫ౧బు౩౦-౨౪	శు౧ ఆర్ద్ర౧శు౫౫-౨౦	బ౧౨ పుష్య౨శు౫౦-౨౪
శు౧౫ ఆశ్లే౧శు౨౦-౧౪	శు౧౦ ఆశ్లే౨బు౪౦-౫౪	బ౧౦ పూఫ౨బు౨౨-౧౪	శు౪ ఆర్ద్ర౨శు౫౫-౨౦	బ౩౦ పుష్య౩శు౪౨-౨౦
బ౨ ప్రాగుదయం శు౧౫-౨౦	ప్రాగస్తంబుధః౨౦-౨౪	బ౧౨ పూఫ౩బు౧౪-౨౦	శు౭ ఆర్ద్ర౩శు౫౩-౧౭	శనిచారః
బ౫ ఆశ్లే౨శు౩౭-౨౪	శు౧౨ ఆశ్లే౩బు౨౦-౨౪	బ౧౪ పూఫ౪బు౫-౨౦	శు౧౦ ఆర్ద్ర౪శు౪౭-౨౭	శు౧ ఉఫ౨శ౯-౪
బ౧౦ ఆశ్లే౩శు౫౦-౨౪	శు౧౪ ఆశ్లే౪బు౧౬-౨౦	బ౩౦ ఉఫ౧బు౫౫-౨౪	శు౧౩ పున౧శు౩౧-౨౬	బ౧౦ పశ్చాదస్తంశనిః౨౦
బుధచారః	శు౧౫ మఖ౧బు౯-౨౫	గురుచారః	బ౧ పున౨శు౩౫-౨౪	బ౧౪ ఉఫ౩శనిః౨౭-౨౪
శు౨ పుష్య౨బు౨౦-౧౪	బ౩ మఖ౨బు౨౦-౧౪	శు౧౨ ఉఫ౨గు౩౫-౨౪	బ౪ పున౩శు౩౦-౨౦	రాహుకేతుచారా వక్రః

3 ౧౯ ౨౮ శ॥ శు ప్రతి-౧౨ విష్కం ౫౪-౩౭ హ ౫౧-౩ సౌ ౩౩-౧౮ ౩ ౧౭ ౧౧-౦ పుత్ర కల్యం చంద్రోదయం భ ౩-౫౯

4 ౨౦ ౨౯ ॥ హ్యౌ ౫౩-౧౫ హ ౪౭-౩౧ శు ౧౦ ౨౬-౫ తై ౨౫-౨౨ దిః ౧౦- వై ధ్రు ౫౯-౪౮ ... తసిద్ధయోగః
జయంతిః తామసకు స్వాదిః హరితాళిక స్వర్ణగౌరీ వ్ర ౦ భ ౩-౧౬ మో ... చ

5 ౨౧ ౩౦ సో॥ చ ౪౯-౧౫ వి ౪౫-౨౮ శు ౨౦-౨౬ వ ౨౧ ... ౫౦ ... ౧౩-౫౩ ... ౨౮-౩ త్యాజ్య ౩-౫౫
వినాయకచతుర్థీ భ ౩-౨౬ చ ౨
[౩౦-౪౬ ఋషిపంచమీ భ ౩ ౩౭ చ ౩

6 ౨౨ ౧ మం॥ పం ౪౬-౨౪ స్వా ౪౪-౨౧ బ్ర ౧౫-౨౬ ౧౭-౫౦ శేషః ౨-౨౬ ... ౨౭-౩౬ త్యాజ్య ౪-౦ ప్రాత వి ౧౭-౩ అ

7 ౨౩ ౨ బు॥ ష ౪౪-౩౯ వి ౪౪-౨౧ ఐం ౧౦-౨౭ కా ౧౫-౩౧ శేష ౨-౨౨ ... ౩-౩౫ ... మాధ్యాం సూర్య భ ౩-౪౮ చ ౪

8 ౨౪ ౩ గు॥ స ౪౪-౧౨ అనూ ౪౫-౨౫ వై ౬-౪౯ క ౧౪-౨౬ త్యాజ్యాభావః శీతలావ్రతం అముక్తాభరణసప్తమీ భ ౩ ౫౮ చ ౫

9 ౨౫ ౪ శు॥ అ ౪౫-౧౦ జ్యే ౪౮-౨౪ ౧౦ వ ౪౪-౩౬ దిం అహః ౩౦-౩౬ పూర్వ ౪ రవి ౪౩-౨ దూర్వాష్టమీ భ ౪-౯

10 ౨౬ ౫ శ॥ న ౪౭-౧౮ మూల ౫౧-౪౪ ప్రీతి ౨-౩ బాల ౧౬-౫౮ ౧౬-౪౫ దగ్ధసిద్ధయోగః భ ౪-౨౦ చ ౭

11 ౨౭ ౬ ఆ॥ ద ౪౯-౫౬ పూ ౫౫-౩౫ ఆ ౧-౫౧ తై ౧౮-౨౮ ౨౧ ౭-౪౧ గజలక్ష్మీవ్రతం క్షీరవ్రతారంభః భ ౪-౩౦ చ

12 ౨౮ ౭ సో॥ ఏ ౫౪-౩౦ ఉ ౬౦-౦ సౌ ౨-౧౭ వ ౨౧-౧౨ దిః ౧౮-౩ ౪ సర్వేషాం కాదశీ భ ౪-౪౧ చ

13 ౨౯ ౮ మం॥ ద్వా ౫౯-౨౯ ఉ ౨-౨౬ శో ౨-౫౩ బ ౨౭-౨౧ ౩-౨౯ ౧౮ స్త్రీ పుంనక్షత్రే ... కాల ౩-౫ వామనజయంతి

14 ౩౦ ౯ బు॥ త్ర ౬౦-౦ శ్ర ౪౫ అతి ౪-౧౪ కా ౩౨-౭ బ ౨౧-౫౦ నవ త్రిద్యుస్పృక్ భ ౫-౨ చ ౧౧

15 ౩౧ ౧౦ గు॥ త్ర ౪-౨ ధని ౧౫-౧౯ సుక ౫-౫౧ తై ౪-౨ ౭ ౪-౫౦ భ ౫-౧౩ చ ౧౨

16 ౧ ౧౧ శు॥ చ ౧౯-౪ ౧ శ ౨౧-౩ ధృతి ౭-౧౪ వ ౧౯-౪౧ రా ౪-౫ ఉ ఫలక న్యాయాం రవిః ౩ ౩-౪ అహః ౩౦-౨౨ చ
దక్షిణాయన పుణ్యకాలః షోడశీకుటీకాః పూర్వే అనంతపద్మనాభవ్రతం ఉమామహేశ్వరవ్రతం భ ౫-౨౪ చ ౧౩

17 ౨ ౧౨ శ॥ పౌ ౧౪-౧౦ పూభా ౨౭-౨౦ శూల ౧౪ బ ౧౪-౧౦ ... ౨-౫౯ రా ... అన్వాధానం మహాలయారంభః భ
౦-౫ చ ౧౪ [౫-౧౨ నిర్గ ... ౫౬ యోగకాలః భ ౦-౧౫ చ ౧౫

18 ౩ ౧౩ ఆ॥ కృష్ణప్ర ౭-౪౨ ఉభా ౩౨-౧౧ గం ౮-౩ ౪ కా ౭-౪౨ త్యాజ్యాభావః స్వప్రః

19 ౪ ౧౪ సో॥ ద్వి ౨౦-౧౦ రేవ ౩౫-౫౪ వృ ౪ ౫ క ౨౦-౧౦ దివ ౪ ఉ ఫ ౩ రవిః ౫౮-౧౮
అహః ౩౦-౧౮ తృతీయాతిథిః భ ౦-౨౫ చ ౧౬

20 ౫ ౧౫ మం॥ తృ ౨౧-౪౪ అశ్వ ౩౮-౨౯ ధృవ ౬-౩౫ భ ౨౧-౪౪ దిః ౭-౫౭ శూన్యతిథిః బృ
హత్యుమావ్రతం భ ౦-౩౬ చ ౧౭ [భరణీ మహాలయః భ ౦-౪౬ చ ౧౮

21 ౬ ౧౬ బు॥ చ ౨౧-౧౯ భ ౩౯-౩౮ వ్యా ౪-౯ బా ౨౧-౧౯ దిః ౫౩ తిథిద్వయం వ వె

22 ౭ ౧౭ గు॥ పం ౧౯-౫౮ కృ ౩౯-౩ హర్ష ౦-౪౧ వజ్రం ౫౫-౫౩ తై ౧౯-౫౮ దీ ౩౯
వ ష్ఠితిథిః సిద్ధయోగః చంద్రషష్ఠీ భ ౦-౫౬ చ ౧౯ [కపిలాషష్ఠీ భ ౧-౭

ౕ			
	శు ౧౪ క న్యారవి శు ౭ సిం హే కుజ బ ౬ తులాయాం బు-బ ౩ సిం శుక్ర	కు-శు	
		౪	
			బు-శు గు-రా

23 ౮ ౧౮ శు॥ స ౧౭-౩౦ రో ౩౮-౩ ౩ సి ౫౧-౨ వ ౧౭-౩౦ ది ౧౮-౫౫ ఉ ఫలరవిః ౨-౩ అహః ౩౦-౬

24 ౯ ౧౯ శ॥ అ ౧౪-౨ మృ ౩౬-౨ వ్యతి ౫౪ బ ౧౪ ౨ రా ౨౬-౨౫ వ్యతీపాత మహాలయః మధ్యాష్టమి సూర్యసావర్ణిక మన్వా
దిః భ ౧-౧౭ చ ౨౧ [పూజా మహాలక్ష్మీవ్రతం భ ౧-౨౭ చ ౨౨

25 ౧౦ ౨౦ ఆ॥ న ౪౦ ఆర్ద్ర ౩౩-౩౬ పరి ౩౮-౨౧ కౌ ౪౦ శేష ౦-౧౪ తులా సంక్రమణం ౨౫ ౨౧ అహః ౩౦-౦ నవమీ

26 ౧౧ ౨౧ సో॥ ద ౩౫ వ్యం ౫౪-౩౨ పున ౩౦-౪ శివ ౩౧-౭ ౩౫ ౩౫ ది ౫౦ రా ౧౯-౪౬ హస్తాంచర ౬ స్త్రీ పుంనక్షత్రే
నిర్జలా శౌరవిః ౪౬-౧౯ అ ... భ ౧-౩౮ చ ౨౩ [దశ భ ౧-౪౮ చ ౨౪

27 ౧౨ ౨౨ మం॥ ఏ ౫౩-౪ పుష్య ౨౬-౧౦ శివ ౨౩-౩౭ బ ౨౬-౫ రా ౨౬-౦ త్యా ౩-౪ ౩ స్మార్త ... [సిద్ధయోగః భ ౧-౫౮ చ ౨౫

28 ౧౩ ౨౩ బు॥ ద్వా ౪౬-౫౪ ఆశ్లే ౨౧-౫౯ సి ౫౫ కా ౨౦-౧౮ ౫౯ యతీనాం మహాలయః వైష్ణవానాం మేకాదశీ

29 ౧౪ ౨౪ గు॥ త్ర ౪౦-౫ మఘ ౧౭-౪౮ సా ౫౧ ౩-౫ ౩ ౨౬-౩ ౭ కు క్రాం కలియుగాదిః గజచ్ఛాయ భ ౨-౯ చ ౨౬

30 ౧౫ ౨౫ శు॥ చతు ౩౫-౧౦ పూఫ ౧౩-౫౦ శు ౨౩ శుక ౨-౩ ౫ ధర ౧౮-౦ ౪ ౫ హ ౨ రవిః ౯-౩ అహః ౨౯-౫౨ వైధృతిః
౧౫-౫౬ నిర్గ ... దక్షిణముఖః ౫౦-౧౫ మాసశివరాత్రిః విష శస్త్రహతానాం మహాలయః అనధ్యయన
త్రయం భ ౨-౧౯ చ ౨౭ [య అమావాస్యక న్యాయాం పంచగ్రహకూటః భ ౨-౨౯ చ ౨౮

1 ౧౬ ౨౬ శ॥ ● అమా ౨౯-౫౫ ఉ ఫ ౧౦-౧౪ బ్ర ౬-౭ చ ౨-౩ ౭ కాం ౨౪ క్రాం కేవపిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానం మహాల

కుజ-బుధచారౌ.			శుక్రచారః	
శు ౧ ఆశ్లేష ౩-౩౪	శు ౫ ఉఫ ౩ బు ౩౬-౨౦	బ ౬ చిత్త ౩ బు ౨౦		బ ౮ మఖ ౩ శు ౨౭-౩౬
శు ౭ మఖ ౧ శు ౨౦-౧౪	శు ౭ ఉఫ ౪ బు ౩౦-౧౮	బ ౮ చిత్త ౪ బు ౫౦-౨౦	శు ౪ పుష్య ౪ శు ౫౦ ౨౪	బ ౧౨ మఖ ౪ శు ౧౪-౫౦
శు ౭ మఖ ౨ శు ౨౦-౧౪	శు ౯ హస్త ౧ బు ౨౪ ౨౫	బ ౧౨ స్వాతి ౧ బు ౩౩-౨౦	శు ౭ ఆశ్లే ౧ శు ౩౮ ౧౦	బ ౩౦ పూఫ ౧ శు ౧౦-౯
శు ౧౨ మఖ ౩ శు ౩౫-౨౪	శు ౧౧ హస్త ౨ బు ౧౫-౨౦	బ ౩౦ స్వాతి ౨ బు ౧౬-౨౦	శు ౧౦ ఆశ్లే ౨ శు ౨౮-౨౦	శనిచారః
బ ౧ మఖ ౪ శు ౫౦-౨౪	శు ౧౩ హస్త ౩ బు ౨౫-౨౦	గురుచారః	శు ౧౩ ఆశ్లే ౩ శు ౧౮-౨౦	బ ౧౧ ఉఫ ౪ శ ౪౮-౨౦
బ ౭ పూఫ ౧ శు ౧౫-౨౦	శు ౧౪ హస్త ౪ బు ౨౪-౨౦	శు ౩ పూర్వాద్ధ స్తంభ ౨౦-౧౫	శు ౧౫ ఆశ్లే ౪ శు ౧౫ ౨౦	రాహు కేతు చారౌ.
బ ౧౩ పూఫ ౨ శు ౪౫ ౫౦	బ ౧ చిత్త ౧ బు ౨౫-౨౦	శు ౧౩ ఉఫ ౪ గు ౨౦-౨౪	బ ౩ మఖ ౧ శు ౬-౨౦	శు ౮ చి ౧ రాహుః
శు ౩ ఉఫ ౨ బు ౪౫-౨౭	బ ౩ చిత్త ౩ బు ౨౮-౨౦	బ ౧౪ హ ౧ గు ౩౮-౨౦	బ ౫ మఖ ౨ శు ౪౪-౨౦	రేవ ౩ కేతు ౫౦ ౨౦

1921 సం॥ అక్టోబరు నెల

తేది			వివరము
2	౧౬	౨౭	ఆ॥ పూర్వప్రభ౫-౨౩ ఉ౨-౧౫౦౩౯-౩౫ శు౨౫-౨౩౬౨౫-౨౬ ప్రతిపత్తిథిః అమృతసిద్ధయోగః యాగకాలః క్రౌంచాదిపిత్రుపూజా కలశస్థాపనం శరన్నవరాత్రప్రారంభః ఉత్తరశృంగచంద్రోదయః భు౨-౪౦ చ౨౯
3	౧౭	౨౮	సో॥ స్వా౨౧-౨౦ చి ౪౫-౧౭ వై ౩౪-౧౯ కా ౨౧-౨౦ హ ౩౮ వి ౩౨-౨౬ ది ౧౭-౫౨ అహః ౨౯-౪౨ తిథిద్వయం రాత్రౌ ప్రీతిద్వితీయా భు౨-౫౦ చ౧ సఫర్ నెల [భు౩-౦చ౨
4	౧౯	౨౯	మం॥ స్వా౧-౪౯ వా౩-౩౫ వి ౨౯-౯౧౭-౪౯ ది౧౬-౪౩ చతుర్థీతిథిః సిద్ధయోగః స్తనవృద్ధి గౌరీవ్రతం
5	౨౦	౩౦	బు॥ ౧౬-౧౧౬౩-౨౨ ప్రీ ౬౪-౫౧౬-౧౯౧౩-౨౫ పంచమీతిథిః అమృతయోగః ఉపాంగలలితావ్రతం భు౩-౦
6	౨౧	౧	గు॥ వు౧౬-౨౩ అను౩-౩౬ ఆయు౨౨-౧౫ బా౧౬-౨౩ ది౧౭-౬ హ౯-౩౭ హ స్తరవిః౫౪-౫౫ భు౩-౨౧
7	౨౨	౨	శు॥ వు౧౬-౪౧ జ్యే౫-౪౯ సౌ౨౦-౧౭ తై౧౬-౪౧ త్యాజ్యాభావః ప్రాగుదయంగురుః ౨౦-౦ గురుమౌఢ్యనివృత్తిః
8	౨౩	౩	శ॥ ౯-౪౪ మూ౯-౫౯ శో౯-౯ వ౯-౪౪ ది౫-౪౨ ౬-౧౫ మూలా నక్షత్ర తిథి సరస్వతీపూజా భు౩-౪౨ [భు౩-౩౧
9	౨౪	౪	ఆ॥ ౨౨-౫౯ పూ౧౪-౩౧ అతి౯-౧౦ బవ౨౨ ౫౯ రావి౬-౫౪ అష్టమితిథిః కాళికా దుర్గాష్టమి భు౩-౫౨
10	౨౫	౫	సో॥ ౨౬-౨౫ ఉపా౧౦-౨౯ సు౯-౪౭ కౌ౨౬-౨౫ రా౧-౩౯ చిత్తాగ చరణే శ్రీపునక్షత్రే నిర్జలరాశౌ రవిః౧౬-౫౪ లహః౨౯-౨౬ మహానవమి స్వారోచిషమన్వాదిః దుర్గాబలిః సువాసినీపూజా భు౪-౨చ౮
11	౨౬	౬	మం॥ శ్ర౭-౨౦ ధృ౨౬-౧౪ ధృ౨౬-౫౭ గ౩౨-౨౦ రా౭ ౫౩ విజయదశమి రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః శమీపూజా సోపపదం ద్వాదశవ్రతారంభః కళశోద్యాపనం భు౪-౧౩ చ౯
12	౨౭	౭	బు॥ ఏ౩౭-౪౦ ధని౩౨-౪౬ శూల౨౧-౫౩ వణి౫-౨౪ వ్యప్రః ౫౮-౪౨౮-౨౩-౨౧ సర్వేషామేకాదశీ భు౪-౨౩ చ౧౧
13	౨౮	౮	గు॥ ద్వా౪౨-౫౦ శత౩౯-౧౨౫౦౨౩-౫౦ బ౧౦-౧౫ వి౨ రవిః౩౮-౨౬ రా౨౭-౨౪ అహః ౨౯-౨౨ నిర్గః ౧౧-౩౧ త్యాజ్యః ౪-౨౦ పద్మనాభిద్వాదశీగోద్వాదశీ భు౪-౩౩ చ౧౧
14	౨౯	౯	శు॥ త్ర౪౭-౨౪ పూర్వాభా౪౫-౭ వృ౨౪-౫౧ కా౧౬-౭ శేషః౦-౫౪౪ ప్రదోషభు౪-౪౪ చ౧౨
15	౩౦	౧౦	శ॥ చతు౫౧-౧ ఉత్తరాభా౫౦-౧౪ వ్యా౨౫-౩౪ ౨౨-౨౫౬ ౧౧-౯ భు౪-౫౪ చ౧౩
16	౩౧	౧౧	ఆ॥ ○ పూ౫౩-౪౨ రే౫౫-౨ హ్యా౨౫-౩ భ౨౨-౨౭ ది౨౨-౩౬ అహః౨౯-౧౭ చిత్త౩ తులాయాం రవిః౫౯-౩౬ అస్తాధానం కౌముదీపూజా సావిత్రీవ్రతం కోజాగరవ్రతం భు౫-౪ చ౧౪ [కాపర్యంతం భు౦-౧చ౧౫
17	౧	౧౨	సో॥ కృష్ణప్రతిపత్-౩ అశ్వ౭-౫౯ హర్ష౨౩-౪౩ బా౨౪-౨౧ రా౧౭-౩౪ యాగకాలః విషువత్పుణ్యకాలః పంచఘటి
18	౨	౧౩	మం॥ ద్వి౫౫-౩ భర౫౮-౩౭ వజ్ర౨౧-౨౭ తై౨౫-౩ ది౨౧-౪౨ మరణయోగః భు౦-౧౧ చ౧౬
19	౩	౧౪	బు॥ తృ౫౩-౪౯ కృత్తి౫౫-౫౬ సిద్ధి౧౭-౧౨ ౨౪-౨౬ ది౨౭-౪౫ దగ్ధయోగః చంద్రోదయవ్రతోత్సవం భు౦-౨౨ చ౧౭
20	౪	౧౫	గు॥ చ౫౧-౨౦ రో౫౭ వ్య౧౩-౫౬ వ౨౨-౩౪ వి రవిః౨౦-౯ రా౯-౧౪ అహః౨౯-౪ భు౦-౩౨ చ౧౮
21	౫	౧౬	శు॥ పం౪౭-౫౦ మృ౫౬-౨౭ వరి౫-౧౯ కా౯-౩౫ ౬౧-౪౨ భు౦-౪౩ చ౧౯
22	౬	౧౭	శ॥ ష౪౩-౨౫ ఆర్ద్ర౫౩-౨౨౫ ౫౫౩-౪౧౫-౩ ది౧౬-౧ భు౦-౫౩
23	౭	౧౮	ఆ॥ స౩౭-౨౩ పున౪౯ ౫౮ సిద్ధ౪౯-౨౧ భ౧౦-౫౫ ది౨౧-౩౬ అహః౨౮-౫౮ స్వాతిచరణే శ్రీపునక్షత్రే నిర్జలరాశౌ రవిః౪౦-౩౩ భానుసప్తమీ భు౧-౪
24	౮	౧౯	సో॥ అ౩౨-౪౫ పుష్య౬-౬ సా౪౧-౪౫ బా౫-౩౮ ది౮-౩౯ భు౧-౧౪ చ౨౨
25	౯	౨౦	మం॥ న౨౬ ౫౦ ఆశ్లే౪౧-౫౦ శు౩౪-౦ ౯౨౬-౫౦ వృశ్చికాయనగతో రవిః ౪౦-౪౮ అహః౨౮-౫౪ ౪౬౧౫-౫౧ వై ప్రః౨౨-౯ నిర్గః౩౭-౨౭ నవమీతిథి భు౧-౨౫
26	౧౦	౨౧	బు॥ ద౨౦-౫౦ మ౩౭-౪౦ శు౨౪-౮ భ౨౦-౫౦ ౧౦-౧౫ రా౨౭-౩౦ తిథిద్వయం భు౧-౩౫ చ౨౪ [కాదశీ భు౧-౪౬
27	౧౧	౨౨	గు॥ ఏ౧౪-౫౫ పూఫ౩౩-౩౭ బ్ర౧౯-౨౨ బా౧౪-౫౫ స్వాతిరవిః౦-౩౪ అహః౨౯-౫౦ రా౨౧-౪౨ సర్వేషామే
28	౧౨	౨౩	శు॥ ద్వా౯-౧౯ ఉఫ౨౯-౫౨ ఐం౧౦-౪౯ తై౯-౧౯ రా౨౧-౨ త్రయోదశీ భు౧-౫౬ చ౨౬
29	౧౩	౨౪	శ॥ త్రి౪-౧౦ హస్త౨౫-౧౬ మా౨౬-౪౪ వై ౩-౪౨ వి౫౩-౧౨ ౪-౧౦ రా౧౭-౧౨ సిద్ధమృత్యుయోగః మాసశివరాత్రిః నరకచతుర్దశీ స్నానం చంద్రోదయకాలేః అభ్యంగస్నానం భు౨-౭ చ౨౭
30	౧౪	౨౫	ఆ॥ (అమావాస్య) అమా౫౫-౪౪ చి౨౪-౧౬ ప్రీతి౫౧-౪ చ౨౭-౩౫ స్వాతి౩ రవిః౨౦-౪ రా౨౩ అహః౨౯-౪౨ రాత్రౌ అస్తాధానం పిండపితృయజ్ఞః పద్మకయోగః ధనలక్ష్మీపూజా పూర్ణరాణాం సంవత్సరాదిః కేదారేశ్వరవ్రతం దీపావళిః భు౨-౧౭ చ౨౯

కుజ. బుధచారాః.	శు౨ స్వాతి బు౧౪-౨౦	బు౧౨ స్వాతి బు౪౨-౧౯	శు౫ పూఫ౩ శు౩౦ ౨౪	బ౬ హ౧ శు౫౧ ౨౦
శు౪ పూఫ౪ శు౧౪ ౦	శు౬ స్వాతి బు౨౪-౨౦ (౫౧)	గురుచారః.	శు౯ పూఫ౪ శు౧౫ ౨౦	బ౯ హ౨ శు౧-౨౪
శు౯ పూఫ౩ శు౨౪-౨౭	శు౧౩ బుధవక్రారంభః౧౯-	శు౬ ప్రాగుదయ గు౨౦-౨౩	శు౧౧ ఉఫ౧ శు౫ ౧౪	బ౧౨ హ౩ శు౨౫-౧౯
శు౧౪ పూఫ౪ శు౪౫-౨౦	బ౧ పశ్చాదస్తంబు౪౧-౨౪	శు౧౪ హ౨ శు౫౩-౪౫	శు౧౩ ఉఫ౨ శు౬౫ ౨౦	శనిచారః.
బ౫ ఉఫ౧ శు౬-౨౦	బ౫ స్వాతి౩ వక్రి బు౩౭-౨౪	శుక్రచారః.	బ౧ ఉఫ౩ శు౨౫-౨౪	బ౯ హ౧ శ౨౦-౨౪
బ౧౦ ఉఫ౨ శు౩౬-౨౦	బ౯ స్వాతి౨ బు౪౧-౨౪	శు౨ పూఫ౨ శు౪౫-౨౪	బ౪ ఉఫ౪ శు౧౩-౫౪	రాహు కేతు చారా నాస్తి

కే			
	శు ౧౪-తులాయాం రవిః శు-౧౩-క స్వాత్యాం శుక్రః		శు-శు
		బు	గు-శ రా-౪
	[కాదశీ భు౧-౪౬		

తేది	తిథి			వివరము
31	౧౫		౨౬	సో॥శుక్ల ప్రతి ౫౩-౨౭ స్వా౨౨-౫౩ ఆయుష్మ ౪౩-౫౯-కిం౨౪-౧౭ ... ౧౦ ... బలిపాడ్యమి ... కార్తీక స్నాన ప్రారంభః గోక్రీడ భు౨-౨౭చ౨౯ [యాఘ౨-౩౭ప౩౦
1	౧౬		౨౭	మం॥ద్వి౫౧-౨౪ విశా౨౨-౨౪ సౌభా౧-౪౨బా౨౨-౨౧ రా౨౩-౫౧ ... భగినీహస్త భోజనం ...
2	౧౭		౨౮	బు॥తృ౫౧-౭అనూ౨౩-౨౪ శో౩౮-౨౩ తై ౨౧-౬ రా౮-౫౨ అహః౨౮-౩౮ ... ౩౯-౧౫ ... జ్వాలాముఖీ యోగా త్రిలోచనగౌరీవ్రతం భు౨-౪౮చ౧౪
3	౧౮		౨౯	గు॥చ౫౨-౨౬ జ్యే౨౪-౫౪ అతి౩౬-౫౨ ణ౨౧-౪౭ త్యాజ్యా ... నాగచతుర్థి ... భు౭-౫౯
4	౧౯		౩౦	శు॥పం౫౪-౨౨మూ౨౮-౬సు౩౪-౩౬బ౨౩-౨౩ గ౨౩-౪౧ రా ౨౪-౪౫భు౩-౧౦చ౩
5	౨౦	వృశ్చిక	౧	శ॥ష౫౮-౩ పూషా౩౨-౧౨ ధృతి౪-౮కౌ౨౬-౨౦ రా౨౨౫-౨౮ అహః౨౮-౩౦ ... శ్రీ స్కంద షష్ఠీ ... భు౩-౨౦చ౪ [త్రిద్యుష్ప్రోక్ ఘు౩-౩౧చ౫
6	౨౧		౨	ఆ॥స౬౦-౦ఉషా౩౭-౩౦ శూ౩౪-౩౦గ౩౦-౨౦ రా౨౦-౧ ... సప్తమీ
7	౨౨		౩	సో॥స౨-౪౨ శ్ర౪౩-౩౬గ౩౫-౨౯వ౨-౪౨ రా౨౬-౧౫ సావిత్రీకల్పః ... భు౩-౪౧చ౬
8	౨౩		౪	మం॥అ౭-౩౮ ధని౫౦-౧౭ వృ౩౬-౫౯బ౩-౩౮ త్యాజ్యా ... గోష్టాష్టమి భు౩-౫౨చ౭ [౪-౨
9	౨౪		౫	బు॥న౧౩-౧౫ శత౫౬-౫౧ ధ్రు౩౮-౪౪ కౌ౧౩-౧౮ అహః౨౮-౨౪ ...
10	౨౫		౬	గు॥ద౧౮-౧౯ పూభా౬౦-౦ వ్యా౩౯-౨౦ గ౧౮-౧౯ ... ౨౦ శూన్యతిథిః సిద్ధయోగః భు౪-౧౩చ౯
11	౨౬		౭	శు॥ఏ౨౨-౫౬ పూభా౨-౪౦ హ౪౦-౩ భ౨౨-౫౬ రా౦-౨౭ ఏకాదశీ తిథిః సర్వేషామేకాదశీ ఉత్థానైకాదశీ చాతుర్మాస్యవ్రత సమాప్తిః భు౪-౨౪చ౧౦
12	౨౭		౮	శ॥ద్వా౨౬-౪౨ ఉభా౭-౫౮ వజ్ర౩౯-౫౧ బా౨౬-౪౨ రా౧౧-౪౪ అహః౨౮-౧౮ ... స్వాయంభువమన్వాదిః కౌశికద్వాదశీ క్షీరాబ్ధివ్రతం భు౪-౩౪చ౧౧
13	౨౮		౯	ఆ॥త్ర౨౯-౪ రే౧౨-౧౧ సి౩౮-౪౯ తై౨౯-౪ త్యాజ్యా ... వైకుంఠచతుర్దశీ భు౪-౪౫చ౧౨
14	౨౯		౧౦	సో॥చతు౩౦-౨౭ అశ్వ౧౫-౧౨ వ్య౩౬-౪౭ వ౩౦-౨౭ ... ౧౧-౩౭ వైకుంఠచతుర్దశీ భు౪-౫౫చ౧౩
15	౩౦		౧౧	మం॥○ పూ౩౦-౨౯ భ౧౭-౦ వరి౩౩-౪౪ భ౦-౩౨ రా౨౧౯-౪ అహః౨౮-౧౪ కార్తీక పూర్ణిమా ... వ్యాసపూజ భు౫-౬చ౧౪ [జ్వాలాతోరణం ...
16	౧	నవంబరు	౧౨	బు॥కృ ప్ర౨౯-౧౭ కృ౧౭-౨౯ పరి౨౯-౩౯ కౌ౨౯-౧౭ రా౨౮-౩౫ ...
17	౨		౧౩	గు॥ద్వి౨౬-౪౪ రో౧౭-౩ శివ౨౪-౫౩ గ౨౬-౪౪ శేషః౧-౧౨ రా౨౨-౩౨ ...
18	౩		౧౪	శు॥తృ౨౩-౨౬ మృ౧౫-౧౫ సి౧౮-౯ ౨౩-౨౬ రా౭-౧౭ ... భు౦-౨౪ [భు౦ ౧౩
19	౪		౧౫	శ॥చ౧౯-౭ ఆర్ద్ర౧౨-౪౬ సా౧౨-౩౪ బా౧౯-౭ రా౧౩-౪ తిథిద్వయం ...
20	౫	వృశ్చిక	౧౬	ఆ॥పం౧౪-౦ పున౯-౩౭ శు౫-౩౯ బ౧౪-౦ తై౧౪-౦ రా౦-౧౮ భు౦-౪౬చ౧౯ [౩౭భు౦-౩౫చ౧౮
21	౬		౧౭	సో॥ష౮-౩౭ పుష్య౫ ౪౮ బం౫౦-౨౫ వ౮-౩౭ రా౭-౩౬ భు౦-౫౭చ౨౦
22	౭		౧౮	మం॥స౨-౪౬ ఆశ్రే౧-౪ ౨౫ ... రా౧-౩౮ అహః౨౭-౫౮ అనూ౨౮౧౨౭-౧౦ అమా ఇంద్రసావర్ణి మన్వాదిః భు౧-౯చ౨౧
23	౮		౧౯	బు॥న౫౦-౫౪ పూఫ౫౩-౨౧ వై౩౪-౩౬ తై౨౩-౫౧ ... భు౧-౨౦
24	౯		౨౦	గు॥ద౪౫-౧౯ ఉఫ౪౯-౧౩ విష్క౨౭-౬ వ౧౮-౦ ... ధనురాశి ... రవిః౨౫-౩౫ భు౧-౩౧చ౨౩
25	౧౦		౨౧	శు॥ఏ౪౦-౧౫ హ౪౬-౧౧ ప్రీ౧౯-౩౮ బ౧౨-౪౭ ... అహః౨౩-౫౬ అనూ ౩ రవిః౪౪-౨ సర్వేషామేకాదశీ భు౧-౪౨చ౨౪ [భు౧-౫౩
26	౧౧		౨౨	శ॥ద్వా౩౫-౪౩ చి౪౩-౪౫ ఆయు౧౨-౫౯ కౌ౭-౫౪ ... రా౨ ౨౯-౧౭
27	౧౨		౨౩	ఆ॥త్ర౩౨-౨౨ స్వా౪౧-౫౧ సౌ౬-౩౬ గ౧-౭ శేషః౧-౧౪ రా౨౭-౪౮ ... భు౨-౫చ౨౬
28	౧౩		౨౪	సో॥చతు౨౯-౯ విశా౪౧-౪౦-౭ అతి౫౫-౯భ౧-౭ రా౨౩-౧౬ మాసశివరాత్రిః భు౨-౧౬చ౨౭
29	౧౪		౨౫	మం॥● అమా౨౮-౨౭ అనూ౪౧-౨౭ సు౫౨-౩౬ నాగ౨౮-౨౭ రా౨౮-౦ అనూరాధ౭౦ ౫౭ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౨౭చ౨౮

కే			
	కుజ వృశ్చిక కేర		
	శు. రవి తులాయా		
	శుక్రః		
		బు. ర	శు. శు గు. శ రా

కుజ-బుధచారా.	శు౩ ప్రాగుదయబు౪౦-౨౪	బ౧౪ విశా౩బు౨౮-౨౪	శు౮ చిత్త౩శు౫-౨౦	బ౧౨విశా౨శు౫౦-౧౧
శు౨ఉఫ౩కు౧౪-౫౦	శు౭ బుధవక్రత్యాగః౩౧-౨	గురు-శుక్రచారా.	శు౧౦చి త్త౪శు౪౭-౩౬	బ౩౦విశా౩శు౩౨-౨౪
శు౭ఉఫ౪కు౨౭-౩౦	శు౧౪స్వాతి౨బు౨౯-౨౦	శు౧హ౩గు౩౭,౨౪	శు౧౩స్వాతి౧శు౨౯-౧౮	శనిచారః.
శు౧౧హ౧కు౫౬ ౩౪	బ౨స్వాతి౩బు౪౪-౨౦	బ౨హ౪గు౧౬-౧	బ౧స్వాతి౨శు౧౩-౧౪	బ౧౪హ౨శ౯-౨౩
బ౨హ౨కు౩౪-౧౮	బ౬స్వాతి౪బు౩౦-౨౫	శు౧హ౪శు౯-౧౭	బ౩స్వాతి౩శు౫౩-౧౧	రాహు కేతు చారా.
బ౯హ౩కు౭ ౪౦	బ౯విశా౧బు౩౪ ౫౭	శు౩చిత్త౧శు౫౬-౧౮	బ౬స్వాతి౪శు౩౬-౧౮	శు౧౧హ౪ రాహుః
బ౧౪హ౪కు౪౩-౧౮	బ౧౨విశా౨బు౧-౧౯	శు౬చిత్త౨శు౧౮-౨౦	బ౧౦విశా౧శు౧౨-౧౮	రేవ౨కేతుః౪౩-౦

30 ౧౫ ౨౬ బు॥శుక్ల ప్రతి-౯ జ్యేష్ఠ౩-౧౨ధృ౫౦-౬౭౨౪-౧౯ త్యాజ్యాభావః యోగకాలః భు౨-౩౪ద౨౯

1 ౧౬ ౨౭ గు॥ ద్వి౨౯-౧౩ మూల౮౫-౫౫ శూల౪-౧౬ కౌ౨౯-౧౩ రా॥ ౧౩-౮౬ చంద్రోదయః శుక్ర శ్రేయాగః భు౨-౮౯ వ౩౦

2 ౧౭ ౨౮ శు॥ తృతీ౩౧ ౫౦ పూ॥షా౫౦-౨౧౮౭-౩౬ తై౦-౩౫ దిన౧-౨౬ అహః౨౭-౮౪ శ్యాగాది౨౭-౩౦ ... భు౩-౦ వ౧ బ్బి యసాని

౧౮ ౨౯ శ॥ చ౩౫-౨౦ ఉ॥షా౫౫-౧౬ వృ౮౭-౮౪౩-౩౨ ౧౧-౮౦ సిద్ధయోగః వరద చతుర్థీ భు౩-౧౨ వ౨

౧౯ ౧ ఆ॥ పం౮౦-౫ శ్ర౬౦-౦ ధృ౮౪-౨౮ శు౭-౮౪ ౬౬-౬ భు౩-౨౩ వ౩

5 ౨౦ ౨ సో॥ ష౮౫-౩ ధని౧-౨౦ వ్యా౮౯-౮౭ కౌ౨-౩౦ ది౨-౨౮ అహః౨౭-౮౬ శ్యే ... భు౩-౪౮ వ౪

6 ౨౧ ౩ మం॥ స౫౦-౮౭ ధని౭-౮౯ హ౫౧-౧౪-౨౭౨౭-౩౬ మృత్యువుత్పాత యోగౌ మిత్రసప్తమీ భు౩-౮౫ వ౫

7 ౨౨ ౪ బు॥ అ౬-౦ శత౧౮-వజ్ర౫౨-౧౩ భ౨౩-౧౪-౮-౧౮ బుధాష్టమీ భు౩-౫౬ వ౬

8 ౨౩ ౫ గు॥ న౬౦-౦ పూ॥భా౨౦ ౧౯ సి౫౩-౨౩ బా౨౪-౨౧ రావి౧౪-౮౬ త్రిద్యుస్పృక్ ప్రళయకల్పః భు౪-౭ వ౭

9 ౨౪ ౬ శు॥ ౦-౩౭ ఉ॥భా౨౫-౮౪ వ౩-౧౦ కౌ౦-౩౭ వి౩౦-౨౮ వె రావె భు౪-౧౯ వ౪

10 ౨౫ ౭ శ॥ ద౮ ౭ రే౩౦-౪ వ౨౫-౩౫౮-౭ శేష౭-౧౧ భు౪-౩౦ వ౯

11 ౨౬ ౮ ఆ॥ ఏ౬ ౮౦ అశ్వి౩౩-౮౯ పు౫౦-౫౧౬ ౮౦ ది౨౩- ౦ రా౩౦-౮౦ సర్వేషామే కాదశీ భు౪-౪౧ వ౧౦

12 ౨౭ ౯ సో॥ ద్వా-౫౧ భ౩౫-౮౨౮-౫౩ బా౪-౫ శేష౭-౩౪ అహః౨౭-౮౦ క్షీరాబ్ధి ... భు౪-౫౧ వ౧౧

13 ౨౮ ౧౦ మం॥ త్ర౪-౦ కృ౩౬-౩౮ శి౮-౯ తై౪-౦౬-౧౮ తిరువణ్ణామలై అరుణాచల క్షేత్రే దీపోత్సవః పాషాణచతుర్దశీ భు౫-౩ వ౧౨ [భు౫-౧౮ వ౧౩

14 ౨౯ ౧౧ బు॥ చతు౬-౮ రో౩౬ ౨౧ సా౩౯-౩౩ వ౬-౮౦ దివి౧౬-౨౨ రావి౨౨-౧౭ అన్వాధానం దత్తాత్రేయజయంతిః

15 ౧ ౧౨ గు॥ ○ పూర్ణ-౧౧ మృ౩౮-౫౦ శు౩౩-౫౫ బ౮-౧౧ రావి ౨౭-౨౮ అహః౨౭-౩౬ పాతాభావః మూలాగ్నిస్నమంత్ర ... కాలః పరతఃగౌరీ కావర్ణ్యంతయాగ కాలః ధనుర్మాసారంభః భు౫-౨౯ వ౧౪

16 ౨ ౧౩ శు॥ కృష్ణ ౫౭ ఏమ్య౧౫-౫౩ ఆర్ద్ర౩౨-౨౯ శు౨౭-౩౪ కౌ౦-౫౨ త్యాజ్యాభావః అవమః భు౦-౨ వ౧౫

17 ౩ ౧౪ శ॥ తృ౧౫-౫౦ పున౨౯-౨౮ బ్ర౨౦ ౫౭ గ౮-౯ ది౧-౧ రా౨౦-౮౧ పరవైఘృతం-౧౪ వ౧౬

18 ౪ ౧౫ ఆ॥ చ౮౬-౦ పుష్య౨౫-౫౮ ఐ౧౩-౩౮ బ౧౯-౩ రా౨౪-౫ అహః౨౭-౩౮ మూల౨౪ వి౩౭-౦౩ భు౦-౨౯ వ౧౭

19 ౫ ౧౬ సో॥ పం౮౦-౫౪ శ్లే౧-౩౬ వై౫-౫౬ ౫ ౯-౧౦ కౌ౩-౧౧ రావి౨౨-౧౬ భు౦-౮౦ వ౧౮

20 ౬ ౧౭ మం॥ ష౮-౧౨ మ౧౭-౩౮ ప్రీతి౯-౫౯ గ౭-౧౬ రా౪-౫౩ భు౦-౫౨ వ౧౯ [గోస్పోత్సవః భు౧ ౩ వ౨౦

21 ౭ ౧౮ బు॥ స౨౪-౨౦ పూ॥ఫ౧౮-౧౮ ఆ॥ ౮౨-౧౦ కౌ౧-౨౩ రాత్రి౩-౧౨ హ౨౭-౩౨ మూ౩ ... సిద్ధయోగః

22 ౮ ౧౯ గు॥ అ౨౨-౮౯ ఉ॥ఫ౯-౮౮ సౌ౩౮ ౫౭ కౌ౨౨-౫౯ రా౧ ౫౦ అష్టమీతిథిః కాలభైరవాష్టమీ భు౧ ౧౮ వ౨౧

23 ౯ ౨౦ శు॥ న౧౪-౦ హ౬-౯ శోభ౨-౮౦ గ౧౪-౦ దివి౨౫-౧౨ తిథిద్వయం మకరాయన గతో రవిః ౫౦-౧౫ భు౧ ౨౫ వ౨౨

24 ౧౦ ౨౧ శ॥ ద౧౩ ౮౮ చి౩-౨౧ అతి౨౧-౧౮ భ౧౩-౮౮ ౫౩ ... భు౧-౩౫ వ౨౩ [దశ భు౧ ౪౪ వ౨౪

25 ౧౧ ౨౨ ఆ॥ ఏ౧౦-౧౧ స్వా౧-౩౩ సు౧౫-౮౦ బా౧౦-౧౧ ది౧౫-౧౯ అహః౨౭-౩౨ మూల౪౪ ... సర్వేషామే కా

26 ౧౨ ౨౩ సో॥ ద్వా౭-౪౪ వి౦-౩౪ ధృ౧౦-౮౬ తై౭-౪౪ దివి౧౦-౩౮ భు౧-౫౯ వ౨౫

27 ౧౩ ౨౪ మం॥ త్ర౬-౮౩ అనూ౦-౩౦ శూ౬-౩౨ వ౬-౮౩ ది౧౮-౮౯ మాసశివరాత్రిః భు౨-౧౦ వ౨౬

28 ౧౪ ౨౫ బు॥ చ౬-౯ జ్యే౨-౨౩-౩౦ గం౬-౯ త్యాజ్యాభావః అహః౨౭-౩౬ పూర్వాహ్ణ వి౩-౩౯ పాతాభావః ఎండపిత్ర్యజ్ఞః అన్వాధానం భు౨-౨౨ వ౨౭ [భు౨-౩౩ వ౨౪

29 ౧౫ ౨౬ శు॥ ● అ౪-౦ మూ౮-౩౫ వృ౧-౩౦ నా౪-౦ దివి౦-౨౩ రా౨-౨౮ సిద్ధపద్మయోగౌ యోగకాలః త్రిగ్రహకూటః

కుజచారః.	శు౩ అనూ౧బు౫౨-౨౩	౨౧ జ్యేష్ఠ ౪బు౫౦ ౨౧	గురుచారః.	శు౧౫ జ్యేష్ఠ ౧శు౩౯-౨౦
శు౫ చి౫౧ శు౧౪-౧౮	శు౫ అనూ౨బు౫౫-౩౯	౭ ౪ మూల౧బు౪౮-౨౩	శు౭ వి౧శు౧౮-౧౨	౨౪ జ్యేష్ఠ ౨శు౧౯-౨౦
శు౯ చి౧౪శు౫౮-౧౪	శు౬ ప్రాగస్తం బు౩౨-౧౧	౨౬ మూ౨బు౩౪-౧౫	శుక్రచారః.	౨౭ జ్యేష్ఠ ౩శు౧-౧౪
శు౧౫ చి౩శు౩౫ ౧౪	శు౭ అనూ౩బు౫౪-౪౪	౨౮ మూ౩బు౩౩-౨౧	శు౩ వి౪శు౧౮-౧౨	౨౯ జ్యేష్ఠ ౪శు౨౫ ౨౦
౨౭ చి౪శు౬-౧౧	శు౯ అనూ౪బు౧-౫౦	౧ ౧౦ పూ ౪బు౧౯-౩	శు౫ అనూ౧శు౫౩-౨౦	౨ మూ౧శు౨-౧౪
౯ ౧౩ స్వా౧శు౧౧-౨౦	శు౧౧ జ్యేష్ఠ ౧బు౧౯-౨౯	౨౧ పూ ౧బు౧౯-౫౭	శు౭ అనూ౨శు౫౯-౨౦	౧౧ మూ౨శు౨-౧౮
బుధచారః.	శు౧౨ జ్యేష్ఠ ౨బు౫౯-౨౦	౨౨ పూ ౨బు౧౪-౫౭	శు౧౦ అనూ౩శు౩-౧౨	శని రాహు కేతుచారాః
శు౬ వి౪బు౫౪-౧౮	శు౧౪ జ్యేష్ఠ ౩బు౫౮-౧౮	౨౪ పూ ౩బు౧౮-౨౦	శు౧౩ అనూ౪శు౧౧-౧౯	న స్థః.

అమృతాంజనమును వాడని వారుండరు

1922 సం॥ జనవరి నెల — పుష్య ౧౩౩౦ (margin)

తేది			
30	౧౬	౨౭	శు॥ శుక్ర౧౦-౪౧ పూ.షా ౧౮ ధృ౦-౩౧ బ౧౦-౪౧ గావి ౨౧ సంక్రాం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగం భు౨-౪౪
31	౧౭	౨౮	శ॥ ద్వి౧౪-౧౬ ఉ.షా ౧౩-౭౪ వ్యా౦ ౧౮ కా౧౪-౧౬ దిం౭౪-౧౨ అహః ౭౭-౩౮ పూ.షా ౭ రవిః ౩౯-౦ ద్వితీయా తిథిః భు౨-౫౫ వ౧ జమాదిలవల్
1	౧౮	౨౯	ఆ॥ తృ౧౯-౬ శ్ర౯-౦ హ౦-౪౦ గ౧౯-౬ వి౨-౧౬ శూన్యతిథిః భు౩-౭ వ౨
2	౧౯	౩౦	సో॥ చ౭౪-౨౨ ధ౨౫-౨౨ వ౧ ౪౩ భ౨౪-౨౨ వి౧౭-౪౨ చతుర్థీ తిథిః ప్రాగస్తంభః శుక్రమౌఢ్యారంభః భు౩-౧౮ వ౩
3	౨౦	౧	మం॥ పం౯-౪౦ శత౩౨-౬౩-౧౩ బా౯-౪౦ గ౨౧-౫౭ అహః ౭౭-౪౦ పూ.షా ౩ రవిః ౫౪-౧౦ దగ్ధ వ్యతీపాతయోగాః భు౩-౯ వ౪
4	౨౧	౨	బు॥ ష౩౫-౦ పూ.భా ౩౮-౨౨ వ్యతీ౪-౪౪ కౌ౭-౨౩ త్యాజ్యభాగః భు౩ ౪౧
5	౨౨	౩	గు॥ స౩౯-౩౦ ఉ.భా ౪౪-౧౩ వరి౫౪౭-౭౦ ౪౬ శవ రాత్రి భు౩-౫౨
6	౨౩	౪	శు॥ అ౪౩-౨౩ రేవ౮-౪౯ వరి౫-౨ భ౧౧-౩౩ కౌ౧౬-౨౪ దగ్ధ అమృతసిద్ధయోగాః భు౪-౩ వ౭
7	౨౪	౫	శ॥ న౪౫-౫౪ అశ్వ౫౯-౬౫-౩ తా౧౪-౩౮ అహః ౭౭-౪౭ రా ౨౪-౧౦ పూ.షా ౪ రవిః ౯-౪౭ భు౪-౧౫ వ౮
8	౨౫	౬	ఆ॥ ద౪౭-౦ భర౫౪-౫౬-౩-౪౦ తై౧౬-౪౯ దిం౭ భు౪-౨౬
9	౨౬	౭	సో॥ ఏ౪౬-౪౭ కృ౫౬-౧౬ సా౧-౩౦ శు౫౬-౫౬ వ౭-౦ అ౨౫-౪౮ సమ్యక్‌తిథి ముఖ్యైకాదశి ౩ వైష్ణవమ స్వాదః సర్వేషామేకాదశి వైకుంఠ ముక్కోటి ఏకాదశి గం. ౧౦ (కుంభ) భు౪-౩౭ వ౧౧
10	౨౭	౮	మం॥ ద్వా౪౫-౨౪ రో౫౬-౧౨ శు౫౧-౩౮ బ౧౬-౬ అ౨౧-౨౨ ప్రాతః కాలః ఆహః ౭౭-౪౬ ఉ.షా ౧ రవిః ౨౫-౭
11	౨౮	౯	బు॥ త్ర౪౨ మృగ౫౫-౪౪ బ్ర౪౮ కౌ౧౪-౭౯ ౪౫ భు౫-౦ వ౧౨
12	౨౯	౧౦	గు॥ చతు౩౯-౧౨ ఆర్ద్ర ౫౨-౪౪ ఐం౩౪-౩ ౮ గ౧౦-౫౧ దిం౫౬-౩ వినః అర్ద్రాదర్శన చ్యాభిషేకోత్సవం భు౫-౧౧
13	౩౦	౧౧	శు ○ పూ౩౪-౯ పున౪౯-౭ వై౩౫-౪౫ చ౭-౧౧ వి౨౦-౪౮ అహః ౭౭-౪౮ ఉ.షా ౨ ప్రవేశః ౪౦-౩౭ అమావాస్య భు౫-౨౨ వ౧౪ [శాకంభర్యంతరం మహా కుంభాభిషేకం భు౦-౨౦ ౧౫
14	౧	౧౨	శ॥ ప్ర౨౯-౫౫ పుష్య౪౬ ఈ౪౮ ౨౮-౩౨ బా౨-౭ ౯౧ ౧౧ యోగకాలః ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః పండుగ
15	౨	౧౩	ఆ॥ ద్వి౨౪-౨౨ ఆశ్లే౪౨ గృహీతి౨౦-౨౭ గ౨౪-౨౨ ద్వితీయాతిథిః భు౦-౧౨ వ౧౬ [భు౦-౨౩ వ౧౭
16	౩	౧౪	సో॥ తృ౧౮-౩౩ మ౩౭-౯ అ౧౩-౧౦ వ౧౮-౩౩ వి౧౦-౪౪ రా౨౮-౩౭ ఉ.షా ౩ రవిః ౫౬-౫౫ సిద్ధి స్పర్శ
17	౪	౧౫	మం॥ చ౧౨-౯ పూ.ఫ ౩౩-౪౮ సౌ౫-౧౫౫ ౫౨ బా౧౨-౯ శేష౭౦-౧౮ రా౧౨-౪౭ భు౦-౩౪ వ౧౮
18	౫	౧౬	బు॥ ప౬-౫౨ ఉ.ఫ ౨౯-౫౧ అతి౪౯-౪౬ తై౬-౫౨ రా౨౧-౪౪ భు౦-౪౫ వ౧౯ [భు౦-౫౫ వ౨౦
19	౬	౧౭	గు॥ ష౧-౨౪ ఏ౫౯-౧౫ హ౨౬-౧౮ సుక౨-౩౪ వ౧-౨౪ రా౧౭-౨౨ త్రిస్పృశ్ మహాత్మ్యాదితిథి
20	౭	౧౮	శు॥ అ౫౨-౫౧ చి౨౩ ౨౧ ధృ౩౫-౫౬ బా౪౪-౧౨ రా౯-౫౭ అహః ౭౭. ౫౪ ఉ.షా ౪ రవిః ౧౨-౨౪ ౧౪
21	౮	౧౯	శ॥ న౪౮ ౪౫ స్వా౨౧-౧౩ శూ౯-౫౮ తై౨౦-౫౫ ౭-౨౭ సిద్ధయోగాః భు౧-౧౭ వ౨౨
22	౯	౨౦	ఆ॥ ద౪౬-౨౭ వి౯-౫౯ గ౦౨౪-౪౬ వ౭-౩౬ వి౨-౪ కుంభాయనం తోడవి ౯-౪౪ పాతాళభాగః భు౧-౨౮
23	౧౦	౨౧	సో॥ ఏ౪౫-౧౦ అనూ౯-౫౨ వృ౨౦-౨౭ బ౧౫-౫౪ వి౬-౧౧ అహః ౭౭-౫౬ శ్రవణః౭౭-౫౪ సర్వేషామేకా
24	౧౧	౨౨	మం॥ ద్వా౪౫ ౧౭ జ్యే౨౧-౬ వ్యా౧౭-౧౫ కౌ౧౫-౧౪ త్యాజ్యభాగః భు౧-౪౯ వ౨౫ [దశభు౧-౩౮ వ౨౪
25	౧౨	౨౩	బు॥ త్ర౪౭-౪ మూల౨౩-౨౦ వ్యా౧౪-౪౮ గ౧౬-౧౦ ౭౯-౧౦ ౭౦-౪ భు౨-౦ వ౨౬ [త్రిభు౨-౧౧ వ౨౭
26	౧౩	౨౪	గు॥ చతు౪౯-౨౦ పూ.షా ౨౬-౫౯ హ౧౩-౫౧ భ౧౮-౧౨ రా౨౦-౨౦ అహః ౨౮-౦ శ్రవణః౪౪-౨౦ మాసశివరా
27	౧౪	౨౫	శు॥ అ౫౩-౯ ఉ.షా ౩౧-౩౯ వరి౧౩-౪ చతు౨౧-౨౪ రా౧౪-౩౧ పిండపితృయజ్ఞః అమావాస్యాభ్యంగ స్నానం భు౨-౨౧ వ౨౮

కుజచారః	శు౩ పూ.షా ౪ బు౬-౨౦	బ౫ శ్రవ౪ బు౧౪-౧౮	శు౪ మూ౪ శు౫౩-౨౦	బ౯ ఉ.షా ౩ శు౨౫-౧౪
శు౩ స్వా౨ శు౫౮-౨౩	శు౫ ఉ.షా ౧ బు౫-౨౦	బ౮ ధని౧ బు౩౨-౧౮	ప్రాగస్తంభః ౬ ౧౮	బ౧౨ ఉ.షా ౩ శు౭-౩౦
శు౯ స్వా౩ శు౪౨ ౧౧	శు౭ ఉ.షా ౨ బు౫-౨౦	బ౧౧ ధని౨ బు౧౦-౪	శు౭ పూ.షా ౧ శు౩౦-౨౪	బ౧౪ శ్రవ౧ శు౩౬ ౨౦
శు౧౫ స్వా౪ శు౩౫-౧౯	శు౯ ఉ.షా ౩ బు౪-౩౦	బ౧౪ ధని౩ బు౫౨-౨౦	శు౧౦ పూ.షా ౨ శు౬-౨౦	శనిచారః
౭ విశా౧ శు౩౧-౨౦	శు౧౧ ఉ.షా ౪ బు౧౩.౦	గురుచారః	శు౧౨ పూ.షా ౩ శు౪౪-౨౧	బ౩ శని వక్రారంభః ౫౮-౧౧
బ౧౩ విశా౨ శు౩౮-౨౦	శు౧౩ శ్రవ౧ బు౨౨-౧౮	శు౧ చి౨ గురుః ౩౬-౨౦	శు౧౫ పూ.షా ౪ శు౩౧-౨౦	రాహు కేతు చారా.
బుధచారః	శు౧౫ శ్రవ౨ బు౩౮-౨౪	శుక్రచారః	బ౩ ఉ.షా ౧ శు౯-౨౦	శు౧౫ హస్త రాహుః రేవ౧
శు౧ పూ.షా ౨ బు౯-౨౦	బ౨ శ్రవ౩ బు౫౬-౧౧	శు౨ మూ౩ శు౧౭-౦	బ౫ ఉ.షా ౨ శు౪ ౨-౧౪	కేతు౪౧-౨౦

28	౧౫	౨౬	శ॥శుక్లప్రౌ౧౮-౩౹శ౩౭-౬౩౧౩-౧౨౬౦౨౫-౪౬౮ ౨౦-౩ సంక్రాంతియోగకాలః మాఘస్నానప్రారంభః భు౨-౩౨
29	౧౬	౨౭	ఆ॥ద్వి౬౦-౦ఘసి౪౩-౨౩వ్య౧౪ రాబా౨౯-౧త్యాజ్యాభావః చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః సవ్యస్పృక్ భు౨-౪౩
30	౧౭	౨౮	సో॥తృ౩-౪౧శ౮౯-౫౯వరి౧౫-౬౩-౪౧ఛవి౩-౨౧అహః౨౮-౮౯శరవిః౦-౨౪భు౨-౫౩చం౧జమాదిసాని
31	౧౮	౨౯	మం॥చ౯-౨౩పూర్వాభా౫౬-౩౫పరి౬-౫౭౯-౨౩౭-౫౨సిద్ధయోగః తిలచతుర్థి భు౩-౪౨
1	౧౯	౩౦	బు॥పం౧౪-౬ఉత్తరాభా౬౦-౦శి౧౭-౦ఫ౧౪-౬౨౨-౪౬పంచమీతిథిః శేషే సోపపదం భు౩-౧౫చ౩
2	౨౦	౧	గు॥షం౧౮-౪౫రేవ౨-౧౭సి౧౮-౨౭బా౧౮-౪రా౬-౩౧శూన్యతిథిఃఅహః౨౮-౧౮శరవిః౧౬-౫౭సిద్ధయోగః మదనపంచమీభు౩-౨౬౨౪
3	౨౧	౨	శు॥స౨౨-౨౪రే౭-౧౬సా౧౮-౧౮తై౨౨-౨౪త్యాజ్యాభావః షష్ఠితిథిః భు౩-౩౭చ౫
4	౨౨	౩	శ॥స౨౪-౩౪అశ్వి౧౧-౯శు౧౭-౧౭వ౨౪-౩౪దిం-౩౦ రా౭-౫౪వైవస్వతమన్వాదిః రథసప్తమీ అభోజ్యార్క వ్రతం సూర్యచంద్రవ్రతంభు౩-౪౭చ౬
5	౨౩	౪	ఆ॥అ౨౫-౩౬భ౧౩-౫౧శు౧౫-౧౨బ౨౫-౩౬రా౧౫-౪౦అహః౨౮-౨౪ధని౧రవిః ౩౩-౫౬వైధ్రుః ౪౦-౩౨భీష్మాష్టమి-భీష్మతర్పణంభు౩-౫౮చ౭
6	౨౪	౫	సో॥న౨౫-౨౦కృ౧౫-౦బ్ర౧౨-౨౦కౌ౨౫-౨౦రావి౨౬-౫౫నిర్గ౬-౫౦నందనవమీభు౪-౯చ౮
7	౨౫	౬	మం॥ద౨౩-౪౯రో౧౫-౨౦ఐం౮-౧౯గ౨౩-౪౯రాం-౪౯ దశమీతిథిః భు౪-౨౦చ౯
8	౨౬	౭	బు॥ఏ౨౧-౧౧మృ౧౪-౩౫వై౩-౨౭విష్కు౫౫-౩౯౨౧-౧౧రావి౬-౨౭అహః౨౮-౨౮ధని౨రవిః౫౦-౪౫తిథిద్వయం సర్వేషామేకాదశి భీష్మఏకాదశి భు౪-౩౦చ౧౦ [ద్వాదశి భు౪-౪౧చ౧౧
9	౨౭	౮	గు॥ద్వా౧౭-౩౨ఆర్ద్ర౧౨-౪౨ప్రీ౫౧-౩౦బా౧౭-౩౨రా౧౨-౫౦ త్రయోదశీతిథిఃసోపపదం భీష్మద్వాదశి తిల
10	౨౮	౯	శు॥త్ర౧౩-౫పున౯-౫౮ఆయు౪౪-౨౩తై౧౩-౫రాం-౯వరాహకల్పాదిఃభు౪-౫౨చ౧౨
11	౨౯	౧౦	శ॥చ౭-౫౮పుష్య౬-౩౭సౌ౩౬-౫౭వ౭-౫౮రా౧ అన్వాధానం వ్యాసపూర్ణిమా భు౫-౩చ౧౩
12	౧	౧౧	ఆ॥ ○ పూ౨-౨౪ఏష్య౦౫౪-౫౫ఆశ్లే౨-౪౮మ౫౫-౧శో౨౯-౧౦బ౨-౨౪రావి౨-౭అహః౨౮-౩౬ధని౩కుంభేరవిః౭-౫౬మాఘపదపుణ్యకాలఃఉదయప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతంయాగకాలఃకలియుగాంతః అవమః భు౫-౧౪
13	౨	౧౨	సో॥ద్వి౫౦-౩౨పూర్వఫ౫౪-౨౭తి౨౧-౨౨తై౨౩-౩౧ఐ౧౭-౧౫భు౦-౭
14	౩	౧౩	మం॥తృ౪౪-౩౮ఉ౫౦-౩౮సు౧౩-౩౭భ౧౭-౪౦౭౧౧-౧౫సిద్ధయోగః శేషేభు౦-౧౬చ౧౬ [౧౦-౯ధని౪రవిః౨౫-౩౨శక్రాంబ్రకాం భు౦-౨౫
15	౪	౧౪	బు॥చ౩౯-౭హ౪౬-౩౪ధృ౬-౫ శూ౫౨-౪౩బా౧౨-౧౦ అహః౨౮-౪౦౦
16	౫	౧౫	గు॥పం౩౪-౧౩చి౪౩-౪౯గ౫౧-౫౩తై౬-౪౦ జవి౫ ౨౨రావి ౨౮-౨౭వ్యప్రః౩౬-౫౬నిర్గః౪౭-౫౭భు౦-౩౪చ౧౮ [౪౩-౯౯
17	౬	౧౬	శు॥ష౩౦-౧౬స్వా౪౧-౪౦వ్య౪౫-౫౧వ౧-౧౫శేషః౧-౦రా౨౬-౨౩శుం-
18	౭	౧౭	శ॥స౨౬-౨౫విశా౩౯-౫౧ధ్రు౪౦-౫౦ధ౨౬ ౫౫ రా౨౧-౧ అహః౨౮-౪౪శతతారా౧రవిః౪౩-౧౬౭స్పష్టకాః౧వేభు౦-౫౨చ౨౦
19	౮	౧౮	ఆ॥అ౨౪-౪౦అనూ౩౯-౨౮వ్యా౩౫-౨౭కా౨౪-౪౦రా౨౪-౪౯మృత్యుయోగఃశుక్రాంభు౧-౨చ౨౧
20	౯	౧౯	సో॥న౨౩-౩౭జ్యే౪౦-౧౦హ౩౧-౫౪గ౨౩-౩౭త్యాజ్యాభావఃమిశ్రాయనగతోరవిః౪౯-౨౦భు౧-౧౧చ౨౨
21	౧౦	౨౦	మం॥ద౨౩-౩౮మూ౪౨-౨౯వ౬౯-౩౩౩-౩౮ లా౯-౨భు౧-౨౦గ౨౩ [భు౧-౨౯చ౨౪
22	౧౧	౨౧	బు॥ఏ౨౫-౭పూర్వాషా౫-౩౧సి౨౭-౪౧బా౨౫-౭౨౭-౯౫అహః౨౮-౫౪ శత౨రవిః ౧౦-౨౫సర్వేషామేకాదశి
23	౧౨	౨౨	గు॥ద్వా౨౮-౯ఉత్తరాషా౪-౫౬వ్య౨౬ ౫౬తై౨౮-౯౬౬-౫౯ భు౧- ౩౮చ౨౫
24	౧౩	౨౩	శు॥త్ర౩౧-౫౦శ్ర౫౫-౨౧వరి౨౭-౦వ౩౧-౫౦దివిం-౫౦మహాశివరాత్రిః భు౧-౪౭చ౨౬ [భు౧-౫౬చ౨౭
25	౧౪	౨౪	శ॥చతు౩౭-౪ధని౬౦-౦పరి౨౭ ౫౩ భ౪-౨౭ దివి౬-౨౫ అహః౨౮-౫౮ శత౩ రవిః౧౯-౫౧ మాసశివరాత్రిః
26	౧౫	౨౫	ఆ॥ ● అ౪౧-౪౦ధని౧-౪౬శివ౨౯-౧౧చతు౯-౨౭ది౨౧-౪౩పిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానంద్వాపరయుగాదిఃత్రిగ్రహకూటఃభు౨-౬చ౨౮

౧			
కే			
బు	౧౫కుంభేరవి ౧౧వృశ్చికు ౪౫కరేబుధః ౧౪కు కుల		
కు-౪			
		శు	గు-శ రా

కుజ-బుధచారౌ.	కు౮బుధవక్రారంభః౧-౧౧	గురుచారః.	౨౯ధని౧కు౧౩-౧౪	బ౧౩శత౪కు౪౧-౨౦
కు౩విశా౩కు౪౪-౧౧	కు౧౧పశ్చాదస్తబు౪౩-౨౦	కు౧౫గురువక్రారంభః	కు౧౯ధని౨కు౫౦-౨౧	శనిచారః రాహు కేతు
కు౧౦విశా౪కు౪-౨౦	కు౧౩ధని౩వక్రీబు౨౨-౧౧	౪౦-౩౪	కు౧౪ధని౩కు౩౬-౨౦	చారౌః నస్తః.
బ౨అనూ౧కు౧౪-౨౦	బ౪ధని౨వ బు౫-౧౧	శుక్రచారః.	బ౩ధని౪కు౫-౩౦	
బ౯అనూ౨కు౧౮-౨౦	బ౮ధని౧౪ బు౩౬-౧౧	కు౨శ్రవ౨కు౧౩-౧౦	బ౫శత౧కు౪౦-౧౪	
బ౩౦అనూ౩కు౫౮-౧౧	బ౧౩ప్రాగుదయం బుధః	కు౩శ్రవ౩కు౫౧-౦	బ౮శత౨కు౧౮-౧౧	
కు౩ధని౪బు౩౨-౧౧	౫౦-౧౧	కు౯శ్రవ౪కు౩౬-౧౧	బ౧౧శత౩కు౫-౨౦	

27	౧౬	౨౬	సో॥ శుక్లప్ర౪౭-౩౦శత౮-౩౫సి౩౦-౪౭కిం౧౪-౯ది౨౬-౨౦ప్రాంయోగకాలఃఘ౨-౧౫చ౨౯
28	౧౭	౨౭	మం॥ ద్వి౫౨-౨౨పూభా౧౪-౫౬సా౩౨-౪౭౦-౧౦కా౧౨-౨అహః ౨౯-౬శరవిః౩౮-౪౭ సమక్ష్యంగచంద్రోదయః ఘ౨-౨౪చ౩౦
1	౧౮	౨౮	బు॥ తృ౫౬-౫౮ఉభా౨౦-౪౬ఘ౩౨-౪౪తై ౨౪-౪౮ రా౨౪-౧౩దగ్ధకోణారావేధ౨-౩౩చ౧ రజబు సెల
2	౧౯	౨౯	గు॥ చ౬౦-౦రేవ౨౬-౧౪౩౨-౫౫వ౨౮-౩ త్యాజ్యాభావః వైప్రః౩౮-౩౮నిర్గః౫౩-౨శాంతచతుర్థి కర్క్రాం త్రిద్యుస్పృక్ ఘ౨ ౪౨చ౨
3	౨౦	౩౦	శు॥ చం-౨అశ్వ౩౦-౧౨బ౩౩-౧౧ బం-౨అహః ౨౯-౧౨దిగ౯-౩౦ రావి౨౬-౮ పూభా౧౯వి ౫౭-౪౮ ఘ [౨-౫౨చ౩
4	౨౧	౩౧	శ॥ పం౨-౧౨భర౩౩-౧౧ఐం౩౦-౨౦బా౨-౧౨త్యాజ్యాభావః ఘ౩-౧చ౪
5	౨౨	౧	ఆ॥ ష౩-౭కృ౩౫-౩వై౨౮-౨౦తై ౩-౭దివి౪-౭జ్వాలాముఖియోగః ఘ౩-౧౦చ౫
6	౨౩	౨	సో॥ స౨-౪౧శో౩౫-౮విష్క౦౨౪.౨౧వణ౨-౪౧దిష౧౫-౬రా౯-౪౧ఘ౩-౯చ౬ [౩-౨౮చ౭
7	౨౪	౩	మం॥ అ౧-౩ఏవ్యం౫౭-౯మృ౩౪-౪౬ప్రీతి౯-౪౮వ౧-౩ రావి౨౫-౪౫పూభా౨౯నిః ౧౭-౧౪ అవమాఘ
8	౨౫	౪	బు॥ దశ౫౪-౩౭ఆర్ద్ర౯౩౩-౬ఆయు౧౪-౨౫తై౨౬-౪౦ త్యాజ్యాభావః ఘ౩-౩౭చ౮
9	౨౬	౫	గు॥ ఏ౫౦-౦పున౩౦-౩౦సౌ౮-౨౬వణ౨౨-౨౦దివి౧-౪౫రా౯-౫౫ శుంకేఖరాశ్వారతిర యేకాదశి గురువారవ్రతం ఘ౩-౪౭చ౯ [నృసింహద్వాదశి ఆమలక పూజా ఘ౩-౫౬చ౧౦
10	౨౭	౬	శు॥ ద్వా౪౪-౩౯పుష్య౨౭-౨౧శో౨-౦అతి౫౨-౪౯బ౧౭-౧౭రా౨౭-౪౩అహః ౨౯-౩౨పూభా౩రవిః౩౭-౧౧
11	౨౮	౭	శ॥ త్ర౩౯-౦ఆశ్లే౨౩-౩౯సుక౬-౪౮కా౧౧-౫౨శేషః౦-౧రా౨౧-౫౬మవేళ త్రయోదశి ఘ౪-౫చ౧౧
12	౨౯	౮	ఆ॥ చతు౩౩-౬మఖ౧౯-౧౮ధృతి౩౮-౫౪గ౬-౭రా౮-౨౯ కాముదహనం ఘ౪-౧౪చ౧౨
13	౩౦	౯	సో॥ ○ పౌ౨౭-౮పూఫ౧౫-౧౯శూ౩౧-౫బ౨౭-౮రా౨-౨౮అహః ౨౯-౪౦పూభా౪ మీనే రవిః ౫౭-౩౧పూర్ణిమాతిథిః అన్వాధానం బ్రహ్మసావర్ణికమన్వాదిః వసంతోత్సవః హోళికోత్సవః ఘ౪-౨౩చ౧౩
14	౧	౧౦	మం॥ కృష్ణప్ర౨౧-౧౯ఉఫ౧౧-౧౫గం౨౩-౨౬కౌ౨౧-౧౯రా౧-౯ వ్యప్రః౨౪-౩౭నిర్గః౩౭-౪౧ తిథిద్వయం యోగకాలః చాతుర్మాస్యద్వితీయాపక్షతిపుణ్యకాలః పర౧౬పర్యంతం ఘ౦-౧చ౧౪
15	౨	౧౧	బు॥ ద్వి౧౬-౬హ౭-౧౧వృ౧౬-౧౮గ౧౬-౬దివి౨౬-౧౩తృతీయాతిథిః బ్రహ్మకల్పః దగ్ధయోగః రక్తాంశక్రాంఘ౦-౯చ౧౫
16	౩	౧౨	గు॥ తృ౧౦-౪౫చిత్ర-౨౬ఘ్రు-౨౦ధ౧౦-౪౫వి౧౭-౫౧౪వే ఘ౦-౧౬చ౧౬
17	౪	౧౩	శు॥ చ౬-౩౨స్వా ౧-౫౫వి౫౮-౫ వ్యా౨-౫౧హర్ష ౫౪-౫౦బా౬-౩౨ది౧౫-౦అహః ౨౯-౪౮ ఉభా౧రవిః౧౮-౪ పశ్చాదుదయంశుక్రః౨౩ఘక్రమాధ్యనివృత్తిః ఘ౦-౨౫చ౧౭
18	౫	౧౪	శ॥ ప౩-౧౫అనూ౫౯-౨౦వ౫౨-౧౩తై౩-౧౫వి౯-౫౮ ఘ౦-౩౩చ౧౮
19	౬	౧౫	ఆ॥ ష౧-౮జ్యే౫౯-౩౧సిద్ధ౮-౨౪వ౧-౮ది౧౩-౧౫ త్రిస్పృక్ ఘ౦-౪౧
20	౭	౧౬	సో॥ స౦-౫మూ౬౦-౦వ్యతీ౪౫-౩౨బ్రం ౦-౫రా౨౭-౨౦ అహః ౨౯-౫౪ ఉభా౨రవిః౩౯-౧౫ఘ౦-౪౯చ౨౦
21	౮	౧౭	మం॥ అం-౧౪మూ౧-౪౪వ౪౩-౪౦కౌం-౧౪శేషః౧-౨౩ది౨౬-౫౬ఘ౦-౫౭చ౨౧
22	౯	౧౮	బు॥ న౧-౪౪పూష౪-౪౫౨-౪౬౫౧-౪౪ది౨౬-౮అహః౩౦-౦ మేషాయనగతోరవిః౪౦-౨౩ఘ౧-౩చ౨౨
23	౧౦	౧౯	గు॥ ద౪-౪౨ఉషా౮-౫౮శ౪౨-౩ధ౪.౪౨ది౯-౫౦సిద్ధయోగః ఘ౧-౧౩చ౨౩ [౧-౨౧చ౨౪
24	౧౧	౨౦	శు॥ ఏ౮-౧౩శ్రవ౧౪-౧౦సి౪౩-౨౦బా౮-౧౩దివి౨౫-౧౨అహః౩౦-౪ఉభా౩రవిః౦-౪౧ సర్వేషామేకాదశీ ఘ
25	౧౨	౨౧	శ॥ ద్వా౧౨-౫౩ధ౨౦-౧౨సా౪౪-౪౮తై౧౨-౫౩రా౧౦-౨ఘ౧-౨౯చ౨౫ [౧-౩౩చ౨౬
26	౧౩	౨౨	ఆ॥ త్ర౧౮-౧౬శత౨౬-౪౧శు౪౬-౪౯వ౧౮-౧౮రా౧౪-౧౯చతుర్దశితిథిః మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్టయం ఘ
27	౧౪	౨౩	సో॥ చతు౨౩-౧౯పూభా౩౩-౧౪శుక్ల౪౭-౪౬శ౨౩-౧౯రా౨౯-౩౨వైప్రః౧౧-౨౫నిర్గః౨౩-౪౫అహః౩౦-౮ ఉభా౪రవిః౨౨-౩౨శూన్యతిథిః౧-౪౫చ౨౭ [౫౭చ౨౮
28	౧౫	౨౪	మం॥ ● అమా౨౮-౧౬ఉభా౩౯-౪బ్రం౪౮-౫౫నాగ౨౮-౧౬శేషః౪-౬పిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానంఘ౧-
29	౧౬	౨౫	శ్రీదుందుభి నామసంవత్సర చైత్ర శుక్లప్ర౩౨-౨౯రేవ౪౫- [illegible] ఐం౪౯-౨౩కిం౦-౨౩-దివి౧౨ ౧౨యోగకాలఃఘ౨-౧

కే			
శు-ర	శు౧౪ధని౩శుం బు శుర పూఫ౪ మీనే శు శు౧౫ పూ౪మీనే రవిః		
బు			
	చ		గు-శ రా

కుజ-బుధచారౌ.	బ౨ధని౪బు౧౨-౨౦	గురుచారః.	శు౧౨ఉభా౬శు౭-౧౪	బ౧౩రేవశు౬-౧౪
శు౭అనూ౪శు౩-౨౦	బ౪శత౧బు౪౫-౧౪	బ౧చిత్రవక్రీశు౧౫-౧౧	శు౮ఉభా౨శు౪౮-౨౧	బ౧౫రేవశు౫౦-౧౧
శు౧౫జ్యే౧శు౪౧-౧౪	బ౭శత౨బు౧౮-౨౦	శుక్రచారః.	బ౨ఉభా౩శు౨౬-౫౨	శనిచారః.
బ౯జ్యే౨శు౨౧-౧౦	బ౯శత౩బు౧౮-౧౪	శు౧పూభా౧శు౨౭-౨౦	బ౪పశ్చాదుదయశు ౨౩-౧౨	శు౪హ౧వక్రి శ౭-౧౧
శు౩బుధవక్రత్యా ౨౩ ౨౦	బ౧౫శత౪బు౪-౦	శు౪పూభా౨శు౭-౧౧	బ౫ఉభా ౧శు౬-౧౨	రాహు కేతుచారౌ.
శు౧౧ధని౨బుజ్యేబు౬-౩౦	బ౧౩పూభా౧బు౭-౧౧	శు౫పూభా౩శు౪౮-౨౪	బ౭రేవ౧శు౪౬-౫౪	బ౪హ౨రాహుః ఉభా ౪
శు౧౪ధని౩బు౩౭-౨౦	బ౩౦పూభా౨బు౧౨-౧౧	శు౮పూభా౪శు౨౮-౦	బ౧౦రేవ౨శు౨౬-౧౧	కేతుః౩౬-౦

మాడను శిరోజములను వృద్ధిజేసి బలమిచ్చునది

నూటికి 99 మంది తమ శిరోజములనుగురించి శ్రద్ధ పుచ్చుకొనుట లేదు. ఏదో యొక తలనూనెను వాడినంతమాత్రముచే శిరోజములు అభివృద్ధియగునని పొరబడుచున్నారు. బజారులో మామూలుగా దొరకెడు నూనెలు ఉపయోగించుటవలన వెండ్రుకలు రాలిపోవుచుండును. [illegible] మీ శిరోజములను పొడుగుగా పోషించి అందమును కలుగ జేసి ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చును. అట్టి నూనెను [illegible] అర్ధము చేసెదరు. పై గుణములున్న నూనె ప్రపంచములో ఒకే

కామినియా నూనె

(రిజిస్టర్డు)

తప్ప మరియొకటి లేదు. చాలమంది దీని కొనుగోలుచేసి వాడుచున్నారు. దీని [illegible] శిరోజముల [illegible] వెండ్రుకలు బలపడును చుండు [illegible] శిరోజములు [illegible]. [illegible] నూనెను ఉపయోగించినచో [illegible] వృద్ధి బలపడును. ఇది పురుషులు, స్త్రీలు పిల్లలుకూడ ఒకే [illegible] ప్రయోజనము. [illegible] నూనె లన్నిటికంటెను ఇదే శ్రేష్ఠమని గ్రహించి మైసూరు ప్రదర్శనమున బంగారుపతకమును బహుమతిగ నొసగిరి. [illegible], మద్రాసు ప్రదర్శనములయందుపట్టాలను Diploma [illegible]. వేలకొలది దీనిని కొనియాడుచు, ఉపయోగించుచున్నారు. ఇదివరకు తలనూనెలను వాడి ఎరుగనివారుకూడ దీని ఒకమారు చూచినప్పటికి దీని ప్రాశస్త్యమును గ్రహించి వాడుచున్నారు.

ఇండియన్ సెక్రటేరియట్, మద్రాసు ఇట్లు వ్రాసియున్నారు:—

ప్రతియింటియందును కామినియానూనె [illegible] స్త్రీలు [illegible] గురించి వినియుండుటయే గాక, దాని వాసన [illegible] మంచిగుణములు, వాసన, [illegible] ప్రశంసలను పొందియున్నారు.

ధర బుడ్డి 1కి రు 1-0-0; వి. పి. చార్జి 0-5-0 ప్రత్యేకము.

3-కి రు 2-10-0; వి. పి. చార్జీలు రు 0-12-0 ప్రత్యేకము.

ముఖ్యగమనింపు:—

ప్రతిపట్టణము, గ్రామములయందు ప్రసిద్ధిచెందిన వర్తకులవద్ద సప్లయిచేయబడి విక్రయించబడుచున్నది. అయితే మీరు దీనిని కొనునప్పుడు మీరు అతిజాగ్రత్తగా నుండవలెను. వర్తకులు [illegible] లాభకరముగా నుండు [illegible] రకము తలనూనెలను దీనికంటెను మేలైనదని చెప్పి ఇత్తురు. మీ [illegible] కామినియానూనెయే కావలెనని పట్టుపట్టి తీసికొనవలెను.

సోల్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెనీ,

నెం. 155, జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

Sole Agents:—

Anglo Indian Drug and Chemical Co.,

No. 155, Jumma Musjid, Bombay

వావిళ్ల. రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్సు,

తంతి అడ్రస్సు:— 'వావిళ్ల', మదరాస్.	292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.	టెలిఫోను నెం. 878.

శ్రీమద్రామాయణము వ్యాఖ్యాన చతుష్టయవిశిష్టము ప్రతి 1-కి ర్పు 15 0

పరాశరస్మృతి,సాంద్రతాత్పర్యం	0	12	పశువైద్యచింతామణి సటీక ,,	2	0
ఆత్మవిద్యావిలాసము ,,	0	6	అథర్వణకారికలు సటీక ,,	1	0

బ్రహ్మసూత్రములు, తెనుఁగు వచనము — శ్రీశంకరులవారి భాష్యము అందరికిని తెలియుట దుర్లభమని తలచి చక్కనిశైలిలో అనేకవృత్తుల ననుసరించి తెనుఁగు వ్యాఖ్యానమును ప్రకటించినారము. ర్పు 8-0-0 చెల్లించువారికి మొదటి సంపుటము నిప్పుడు పంపుదుము. పైజనవరిలో రెండవసంపుటమును పోస్టుఖర్చులకు వీ. పీ. చేయుదుము.

అనంతుని ఛందస్సు	0	10	హితోపదేశము, తెనుగువచనం	0	12
శ్రీవివేకానందవిజయము	1	12	వైశ్యపురాణము, పద్యకావ్యము	1	4
శ్రీమహాభక్తవిజయము	4	0	పాండవప్రవాసనాటకము	0	12
ప్రబంధరత్నావళి	1	8	చిత్రపాదుకాపట్టాభిషేకము	0	12
ప్రాచీనదేశచరిత్రము	1	12	సహస్రకంఠరామాయణము	0	14
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	0	8	సిద్ధబాలశిక్ష, చక్కనిప్రతి	0	8

ఆంధ్రభారతము, పద్యకావ్యము 7 సంపుటముల ప్రతి	17	8
,, ,, 8 సంపుటముల ,,	16	0
,, ,, విడిసంపుటములు లేవు. మరల అచ్చగుచున్నవి.		
ఆంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము ,, ,,		
భగవద్గీతారహస్యము, శ్రీబాలగంగాధర తిలక కృతము	8	4
ఇలాజుల్ గుర్బా, యూనాని వైద్యగ్రంథమునకు తెనుగు	3	0
శ్రీగాంధిగారి హైందవస్వరాజ్యము	1	0
శ్రీతిలకుగారి స్వరాజ్య ఉపన్యాసములు	0	14
శ్రీమాలవ్యగారిచరిత్ర, పంజాబు అల్లరి	0	8
వేమనపద్యములు, 3060, తాత్పర్యసహితము	3	8

ఇంకను అనేక సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములు మావద్ద దొరకును.

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓమ్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే, నిర్మలాయ ప్రశాన్తాయ దక్షిణామూర్తయే నమః

శ్రీ పరమేశ్వరుని మహాసంకల్పానుసారము మహాకాలచక్రమునం దొకయేడు ముగిసినది. ఇమ్మహాచక్రపరిభ్రమణమునం దొకక్షణకాలమునందు సంభవమైన ప్రపంచప్రవృత్తిని సంభావించుట యసంభవము. బ్రహ్మాండమునం దనంతములగు గోళములు జీవజాలములు-పరమాణువులు-మహాపథమునందు నియమానుసారముగ నను క్షణమును పరిభ్రమణము చేయుచు సృష్టి పరిణామమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నవి. ఒక క్షణమునం దగణ్యకోటి జీవజాలములు పుట్టుచు గిట్టుచున్నవి. అనంతమైన బ్రహ్మాండమునం దొక క్షణమునందు మహామండలములు విలయమును బొందుటయును నూతన మండలములు వినిర్మితము లగుటయును సంభవము. లీలారూపధారిణి - యనంతశక్తి ప్రపంచప్రవృత్తియందు మహాసంభ్రమమును గలుగజేయుచున్నది. నామరూపవిశిష్టమైన ప్రపంచమహానాటకమునం దేయుణువు లేకార్యనిర్వహణమున కేర్పడినదియును గ్రహించుట దుస్తరము ఒక భూగోళమునం దొకయేట నెన్నియో యుత్పాతములు గలుగుచున్నవి. భూకంపములు-జలోత్పాతములు- దావానలములు- మహామారుతములు- మహాజాడ్యములు-సంగ్రామములు - విలయసాధనము లగుచున్నవి. విలయము సతతము పునర్నిర్మాణమునకు గారణంబుగ బరిణమించుచున్నది. ప్రపంచప్రవృత్తియందు వృద్ధిక్షయములు దివారాత్రములవలె నవిచ్ఛిన్నముగ సంభవించుచున్నవి. ఆద్యంతములను నిర్ణయించుట దుస్తరము. వృద్ధిపథమునందు క్షయబీజములను క్షయమార్గమునందు నిర్మాణ బీజములను, సుప్రతిష్ఠితములుగ విమర్శకులకు గోచరం బగుచుండును. అహంకార మమకారములు నిజస్వరూపసందర్శనమునకు ప్రతిబంధకములై మహాసమ్మోహమును గలుగజేయుచున్నవి. సకలజీవములకును నిర్మాణ మానందప్రదము. విలయము దుఃఖభాజనము. సంపద లానందదాయకములు. విపత్తులు దుఃఖప్రదములు. మహావిష్ణువు ప్రియంకరుడు. మహాదేవుడు భయంకరుడు. మహాలక్ష్మి సౌమ్యస్వరూపిణి. మహాకాళి ప్రచండ స్వరూపిణి. ప్రకృతివిలాసములం దుభయ భావములును అవ్యవహితముగ బ్రవహించుచు ప్రపంచప్రవృత్తికి మూలబీజము లగుచున్నవి. యోద్ధలకు యుద్ధ మానందమును గలుగజేయును. వర్తకులకు వాణిజ్యము సంతృప్తిని గలుగజేయును. సుఖదుఃఖములకు మూలమైన ప్రకృతిప్రవృత్తి దురవగాహముగ నున్నది లోకము నావరించిన మహామాయ కిదియే మూలబీజము. ధర్మపరిజ్ఞానమున కిదియే పరమసాధనము. స్వారాజ్యప్రాప్తి కిదియే సరళమార్గము.

మహా ప్రస్థానమునకు మూలసాధనమైన ప్రకృతివైచిత్ర్యమును నొకక్షణమైనను సందర్శించుట యసాధ్యము. ప్రపంచప్రవృత్తియం దొకక్షణమునందు జరిగెడి నాటకమున కాద్యంతములను నిర్ణయించుట యసాధ్యము. లోకమునం దంతటను సంగ్రామప్రవృత్తి వరువిచుచున్నది. వ్యాపారతృష్ణ వర్ధిలుచున్నది. రాజ్యాభిలాష పెరుగుచున్నది. భాగ్యారాధనాభిలాష వ్యాప్తించుచున్నది. భోగాభిలాష ప్రబలుచున్నది. మహా సంగ్రామము నామమాత్రమున కంతము నొందినను, భావము యథాప్రకారము పెరుగుచున్నది. యూరపు రాజ్యములందు వానినావరించిన మహాతృష్ణ విపరీతాకారమును దాల్చుచున్నది. ఫరాసులు జర్మనులను సాధించుటకు కృతనిశ్చయులై యున్నారు. జర్మనులు వర్సైల్సు సంధి నియమముల నతిక్రమించుచున్నారు. మిత్రమండలి సంధి నియమములను బలవంతముగ జర్మనులమీదః బ్రయోగించుటకు సన్నాహములను చేయుచున్నది లోకమునం దన్ని రాజ్యములందును సంరంభబీజములు వికసించుచున్నవి. అరిష్టప్రదములని నిర్ణయించిన ఇకారాంతవర్ష సప్తకమునందు రౌద్రి సంవత్సరము గతించినది. ఈ సప్తకమునందుః గాళయుక్తికి శుక్రుడు రాజు; సిద్ధార్థికి కుజుడు ప్రభువు; రౌద్రికి రవిరాజు; వర్తమాన సంవత్సరమగు దుర్మతికి శనైశ్చరుడీశ్వరుడు. వర్తమాన సంవత్సరఫలమును గణకు లిటులు నిర్దేశించిరి:—

దుర్మతి సంవత్సరమునకు శనైశ్చరుడు రాజు. ఫలము-రాజకోపము, చోరభయము, రోగములు. పురోహితత్వ ఫలము-అర్ఘ్యవృద్ధి, మధ్యసస్యములు, సౌఖ్య

ము. సస్యాధిపతి ఫలము-కుంభసస్యము, కృష్ణధాన్యాభివృద్ధి, కృష్ణభూమి సాఫల్యము. బుధుడు మంత్రి - ఫలము; మేఘములకు వాయుపీడ. పాపవర్తనము, మంత్ర్యాధిపత్య ఫలము-గ్రామపాలకులకు-గ్రామసౌఖ్యము. రాజనీతివర్తనము. కుజుడు సేనాధిపతి-ఫలము - అగ్నిబాధ. దుఃఖము, సంగ్రామము. అర్ఘ్యాధిపతి ఫలము అల్పవృష్టి, అల్పధాన్యము, స్వల్పారోగ్యము. మేఘాధిపతి ఫలము - మహావాయువు, స్వల్పవృష్టి రక్తసస్యాభివృద్ధి; దైవజ్ఞాధిపతి - ఫలము - చోరభయము - అగ్నిభయము - శస్త్రభయము - యుద్ధాభిలాష - దైవజ్ఞులకు మందబుద్ధి. గురుడు ధాన్యాధిపతి - ఫలము - సువృష్టి సస్యసమృద్ధి. గోక్షీరాభివృద్ధి. చంద్రుడు రసాధిపతి-ఫలము-తిలతైలగుడ మధుశర్కరా క్షీరాదుల ధరలవృద్ధి. శుక్రుడు నీరసాధిపతి - ఫలము - సుగంధద్రవ్యములకు సువర్ణమునకు ముత్యములకు వస్త్రములకు హెచ్చుధరలు. శుక్రుడు పశుపాధిపతి. ఫలము - శూకధాన్యాభివృద్ధి. వృక్షజాతుల ఫలాభివృద్ధి. క్షీరాభివృద్ధి. రవి గణికుడు. ఫలము రాజులయుద్ధము. పరస్పర వైరము, వ్యాధిసంకులము. అనర్ఘ్యము. బలరాముడు పశునాయకుడు. ఫలము తృణవృద్ధి, సువృష్టి, మధ్యదేశమునందు సుభిక్షము. వర్తమాన సంవత్సరమునందు శని గురువులకు సింహకన్యారాసులందు సమకాలసంచారము గలదు. ఫలము - క్షుద్భయము శస్త్రభయము. రవి కుజగురు శని రాహువులకు కన్యయందేక కాలమందు కూటమి గలదు. ఫలము రాజపీడామహారిష్టములు. రాజకలహము. ఇతర గ్రహముల స్థితిగతులును నరిష్టములను సూచించుచున్నయవి. సామాన్యఫలము :—

శ్లో. దుర్మత్యబ్దే దుర్మతయో భవం త్యఖిలభూమిపాః
తథాపి సుఖినోలోకా స్సంగ్రామే నిర్జితారయః.

దుర్మతి సంవత్సరమునందు పాపగ్రహములకు రాజాధిపత్యము సైన్యాధిపత్యము సచివాధిపత్యము గలదు. సామాన్యఫలము-సంగ్రామము దుర్భిక్షము కలహము కలవరము. వర్తమాన సంవత్సరమునందు దుర్భిక్ష ఫలము కఠినమైనను సస్యాదులధరలు తగ్గునుటకు సూచనలు గలవు. సంగ్రామము సకలదేశముల యార్థికస్థితిని తారుమారు చేసినది సంగ్రామము జపాను దేశమునకును నమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకును సంపన్నతను కలుగ జేసినను సామాన్యముగ సకలదేశములకును మహాసంక్షోభమును గలుగ జేసినది. పరాజిత రాజ్యములందలి ప్రజ లన్నాతురులై హాహాకారములను జేయుచున్నారు. సంపదలు లేవు. పదార్థములు లేవు. విజయమును బొందిన రాజ్యములు ధనాధిగమనమునకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నవి. ఆశాపిశాచము సంగ్రామాంకురములను నాటుచున్నది. భరతఖండమునకు సంగ్రామలాభములు సంక్రమించకపోయినను సంగ్రామదోషములు సంక్రమించినవి. సంపన్నత క్షీణించినది. వర్తకము స్తంభించినది. దేశాదాయము తగ్గినది వ్యయము పెరిగినది. దేశాదాయమునందలి సగము భాగము సైనికవ్యయమునకు వినియోగపడుచున్నది. దేశవికాసమునకవసరమైన ధనము మృగ్యముగ నున్నది. ఇట్టి విషమపరిస్థితులు వర్తమాన సంవత్సరమునందు మహాసంక్షోభమునకు సంరంభమునకు సాధనము లగు నని ప్రాజ్ఞులు తలంచుచున్నారు. గాఢాంధకార బంధుర మైన వర్తమానాగమనవత్సరముల ప్రవృత్తి భగవదనుగ్రహమువలన విశ్వవికాసమునకు వినియోగపడు గాక!

సంవత్సరాదిసంచిక

పండ్రెండవ సంవత్సరాది సంచికయందు గత సంచికలయందు వలె విజ్ఞులు వ్రాసిన పద్యములును, వ్యాసములును గలవు. వ్యాసములు ప్రత్యేక శీర్షికలుగ ముద్రితములు ఇందు రాజకీయ, సారస్వత, సాంఘిక, మత, చారిత్రిక వ్యాసములు వర్తమాన పరిస్థితులకు సంబంధించినవి గలవు. ప్రచురించిన పద్యములందు ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వారాజ్య ప్రబోధము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. పద్యముల హృదయము ప్రజలయందు గలిగిన నూతన పరీక్షణమును వ్యక్తము చేయుచున్నది.

గతవత్సరమునందు భారతమాతకు ప్రియపుత్రుడగు లోకమాన్య తిలకుమహారాజు పరమపదమును జేరెను లోకమాన్యుని మరణము భారతభూమిని దుఃఖాంబుధియందు ముంచినది. దేశమునందు దుఃఖానుభవమును వ్యక్తము చేయుచు జేసిన ప్రసంగములు-వ్రాసినవ్యాసములు- చెప్పిన పద్యములు - లోకమాన్యుని యప్రతిమ దేశభక్తిని సాహస ధైర్యములను వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ఆధునిక భారతరాజకీయ రంగమునందు స్వారాజ్య సంపాదనమునందు బాలగంగాధరతిలకు చూపిన వజ్రసంకల్పము వారిశత్రువులకు సయితమాశ్చర్యమును గలిగించినది. లోకమాన్యస్తవమునకు సంబంధించిన పద్యములు కొన్ని ముద్రింపబడినవి. శ్రీమాన్

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి యకాలమరణ మాయుర్వేదమునకును నాంధ్రదేశమునకును కొఱతను గలిగించినది. ఆయుర్వేదాభివృద్ధికి తన విద్యావిభవమును సర్వస్వమును సమర్పించి దాని నుద్ధరించిన యాచార్యులవారి నామము చిరస్మరణీయము. వారి గుణగణములను దెలిపెడి పద్యములును కలవు. బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రులగారాంధ్రవాఙ్మయమునందు ప్రసిద్ధనామమును గడించిరి. శతావధానమునకు ప్రతిష్ఠఁగల్పించిరి. వారి యకాలమరణము వలన గలిగిన సంతాపమును దెలుపుచు పండితులు వ్రాసినపద్యములును కొన్ని ప్రచురింపబడినవి. ఇతర విషయములకు సంబంధించిన వ్యాసములు పద్యములుగలవు.

చిత్రపటములు

భారతజాతీయాత్మమూర్తి యగు గాంధిమహాత్ముని రూపభావములు ముఖపటమునకు లక్ష్యములు. మహాత్ముఁడు-చేతినూలు రాట్నములు స్వారాజ్యయంత్రములని-యనవరతము చేసెడి బోధయే ముఖపటమునందు ప్రదర్శింపబడినది. రాట్నములు-కదురులు-కండెలు-మగ్గములు స్వరాజ్యసంపాదనమునకు భారతీయులకు దివ్యాయుధములు. ఈదివ్యాయుధపరివృతుడై స్వారాజ్యపదవికిని మానవకల్యాణమునకును గాంధిమహాత్ముడు నిష్ఠనుబూని యాత్మసమర్పణమును చేయుచున్నాడు. ఆమహానుభావుని యుపదేశానుసారముగ నాంధ్రప్రపంచము స్వారాజ్యప్రతిష్ఠాపనమునకై సేవావ్రతమును బూని యాత్మసమర్పణమును జేసి స్వధర్మమును నిర్వహించి శివానుగ్రహము నకు బాత్రమగుగాత, మానవులు భగవద్దత్తములైన కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియములను సంపూర్ణముగ వికసింపఁజేసి మాయావరణమును జయించి సంపూర్ణ యోగసిద్ధిని బడయుదురు గాత! మంత్రులు అసహాయోద్యమ ప్రచారకులు దేశీయనాయకులు సభాసమావేశములు మొదలగు విషయములకు సంబంధించిన చిత్రపటములు ముద్రింపబడినవి.

దుర్మతిసంవత్సరాది సంచికను జనోపయోగకరముగ సకాలమునకు బ్రచురించుటకు ప్రయత్నించితిమి. దేశభాషాభిమానులు మాయుద్యమసిద్ధికి జేసిన సహాయమునకు వంద్యులు. వ్యాసములను పద్యములను చిత్రపటములను బంపిన మహాజనులకు వందనముల నర్పించుచు ఇందలి గుణములను గ్రహించి లోపములను మన్నించుటకు పాఠకులను వేడుచున్నాము. సంచికాప్రకాశమునందు అనివార్యముగ గలిగిన కాలయాపనకు మహాశయుల మన్ననలను వేడుచున్నాము.

భావిసూచనలు

దుర్మతిసంవత్సరము భారతదేశచరిత్రమునందు మిగుల సందిగ్ధవత్సరముగ బరిణమించు నని విశ్వసించుటకు ప్రబలములైన నిదర్శనములు గలవు. ప్రజలయందు మహాసంచలన ముదయించినది. ప్రభుత్వ మసహాయోద్యమమును ప్రతిఘటించుటకు తలపడుచున్నది. గాంధిమహాత్ముఁ డాత్మనిగ్రహమును బోధించుచున్నాడు. నవయుగధర్మనిర్మాణమునకు విశ్వమునం దంతటను ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఈశ్వరానుగ్రహ మీ ప్రయత్నములు మానవకల్యాణము నొడగూర్చుటకై దోడ్పడు గాక!

ప్రపంచప్రవృత్తి

ప్రపంచప్రవృత్తియందు గలిగిన మహాసంచలనమును గతించిన సంవత్సరముల వృత్తాంతము వ్యక్తము చేయుచున్నది. మహాసంగ్రామము సంచలనమునకు మూలమైనను-సంగ్రామాంతము శాంతిస్థాపనమును గలుగ జేయజాలకుండెను. సకలదేశములందును ప్రజాహృదయము నవయుగసందర్శనమునకు నిరీక్షించుచున్నది. రాజ్యాంగములందు విద్యా ధన కులీనవర్గాధికారముపోయి ప్రజావర్గాధికారము వ్యాపించుచున్నది. అధికారవర్గమునకును ప్రజావర్గమునకును సకలదేశములందును మహాసంరంభము దినదినప్రవర్ధమానం బగుచున్నది నిరంకుశాధికారముగల దేశములందు ప్రజాధికారము స్థాపిత మగుచున్నది. ప్రజాధికారముగల దేశములందు ప్రజాధికారావరణము విశాల మగుచున్నది. పరాధీనములైన రాజ్యములందు స్వారాజ్య సంపాదనాభిలాష వర్ధిలుచున్నది. ప్రజలు స్వీయాధికారమును రాజ్యాంగావరణమునందువలె సకలావరణములందును బడయుటకు మహాప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. కులాధికారమును ధనాధికారమును విద్యాధికారమును విజాతీయాధికారమును ప్రజలు పూర్ణముగ బ్రతిఘటించుటకు పూనుకొనుచున్నారు. సంగ్రామమునందు ధనార్జనమును జేసిన జపాను అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములందును, విజయ

మును బడసిన ఫ్రాన్సు బెల్జియము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యములందును ప్రతిఘటనబీజములు మహాలయస్వరూపమును దాల్చకపోయినను పరివర్తనస్వరూపమును దాల్చుచున్నవి. ప్రజాధికారమునకు నిలయమైన యమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును, పగసాధించుట యందు నిరీక్షణముగల ఫ్రాన్సుదేశమునందును, పరివర్తనప్రవాహము వెల్లువలై ప్రవహింపకపోయినను, ఇతర రాజ్యములందు ప్రళయవేగమున బ్రవహించుచున్నది. జపానునందు మికాడో మిథ్యను నాశనము చేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. పదేండ్లకు బూర్వము జపానునందు నోగిదంపతులు చక్రవర్తితో సహగమనమునుచేసి ప్రపంచమునకు మహాశ్చర్యమును గలుగ జేసిరి. నోగిసేనాధ్యక్షు డిహమునందువలె పరమునందును మికాడో సేవాపారవశ్యానంద మనుభవించుట కాత్మసమర్పణమును జేసి దివ్యప్రతిభను గడించెను. ఇపుడు జపానునందు మికాడో మాహాత్మ్యమునందే విశ్వాసము పోవుచున్నది. రాజ్యాంగపరివర్తనమును జేయుటకు జపానురాజ్యమునందు ప్రయత్నములు జరిగినవి. నిరంకుశరాజ్యాధికారాధీనములైన మహాసామ్రాజ్యములు మటుమాయము లైనవి. జర్మనీ ఆస్ట్రియా రుష్యా సామ్రాజ్యములకు సంప్రాప్తమైన పరివర్తన దశాఫలము ప్రాజ్ఞులహృదయములందు వివేకోదయమును గలుగజేయుచున్నది. ఆస్ట్రియాసామ్రాజ్యము నామరూపములు లేక నశించినది. సామ్రాజ్యభాగములు ఇటలీ హంగరీ పోలాండు జుగోస్లావియా రుమేనియా మొదలగు దేశములకు సంక్రమించినవి. ఇపు డాస్ట్రియాభాగము 30,000 మైళ్ల విస్తీర్ణమును 66,00,000 ప్రజలను మాత్రము గలిగియున్నది. ఈ శకలము నందైనను ప్రజ లన్నము లేక పరితపించుచున్నారు. యుద్ధమునకు పూర్వము 1914 సంవత్సరమునందు 2,40,456 మైళ్ల విస్తీర్ణమును 5,20,00,000 ప్రజలను గలిగియున్న మహాసామ్రాజ్యమునకు బట్టిన దుర్దశ సకలసామ్రాజ్యములకు జ్ఞానోపదేశమును జేయజాలియున్నది. మహాసంగ్రామములకు మూలకారకులైన హాప్సుబర్గురాజవంశజులు రాజ్యభ్రష్టులై భిక్షాటనమును జేయుచున్నారు. ఇటీవల రాజవంశజుడు కారలుమాన్సు రాజ్యాక్రమణమును జేయుటకు జేసిన ప్రయత్నములు నిష్ఫలములైనవి. సామ్రాజ్యాభిమానులకు నధికారాభిమానులకును గుణపాఠమును నేర్పుటకు హాప్సుబర్గు వంశచరిత్రము ఆస్ట్రియాసామ్రాజ్యచరిత్రము చాలియున్నది.

జర్మను సామ్రాజ్యము

జర్మనుల యహంభావము పరాజయానంతరమున నైనను నశింపక పూర్వార్జితాభిమానమే సంక్షోభమునకు కారణంబుగ బరిణమించుచున్నది. లోకసామ్రాజ్యాధిపత్యమునకు కంకణముకట్టుకొనిన జర్మను సామ్రాజ్య మిపుడు మహాదుర్దశ ననుభవించుచున్నది. యుద్ధారంభమునందు స్వస్థలమునందు 2,08,749 పరస్థలములందు 11,34,239 మైళ్ళ విస్తీర్ణమును గలిగి యైశ్వర్యములను ననుభవించుచుండిన జర్మను సామ్రాజ్య మిపుడు 208,780 మైళ్ళ ప్రదేశమును మాత్రము గలిగి స్వకర్మఫలము ననుభవించుచున్నది. దురాశ దుఃఖములకు చేటను సామెతకు జర్మనుల దురాశాఫలమునందు దృష్టాంతము వ్యక్తమగుచున్నది. అవతారపురుషుడ నని ప్రగల్భములను బలికిన జర్మను చక్రవర్తి ఇపుడు హాలండునందు అజ్ఞాతవాసము చేయుచున్నాడు. యుద్ధనష్టపరిహారార్థము మహాఘనమైన ద్రవ్యమును జర్మనీదేశము జయమును పొందిన రాజ్యములకు సమర్పింపవలసి యున్నది. నిరర్థకముగ స్వార్థము నాచరించిన నష్టపూరణమునకు జర్మనీ తగినశిక్షను బొందుచున్నది. సర్వసంహారమునకు బూనుకొనిన జర్మనులకు స్వయంకృతాపరాధమున కనురూపమైన ఫలము గలుగుచున్నను పశ్చాత్తాపము గలుగలేదు. అహంకారము జర్మనులను సంధినియమాతిక్రమణమునకు పురికొలుపుచున్నది. జనవరియందు మిత్రమండలి రాజ్యములు నిర్ణయించిన యేర్పాటుల నొత్తను నిష్కపటముగ జర్మని నిరాకరించినది. మిత్రమండలిబలములు జర్మను పట్టణముల నాక్రమించుకొనినవి. సంగ్రామానలము మెల్లగ రగులుచున్నది. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు సంధిసభయందు చేరకపోయినను పరస్పరవైరిత్వమును నిరాకరించినవి. లోకసామ్రాజ్యాధిపత్యమును బడయుటకు ముప్పదేండ్లు విశ్వప్రయత్నములను జేసి యధోగతిపాలైనను దురభిమానమును విడువలేని జర్మను దేశవ్యవహారములు సామ్రాజ్యాభిమానులకు గుణపాఠమును నేర్పదగి యున్నవి.

రుష్యాసామ్రాజ్యము

రుష్యాదేశచరిత్రము ధనాధికారాభిమానులకు

కన్నులను విప్పి జ్ఞానోపదేశమును జేయుచున్నది. నిరంకుశాధికారమునకు పుట్టినిల్లయిన రుష్యారాజ్య మిప్పు డపరూపమై సంపూర్ణ ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుటకు సమకట్టినది. రాజకుటుంబ మంతరించినది. భూస్వాములు మాయమైరి. కుబేరులు కూలిరి. సర్వసమత్వమును స్థాపించుటకు ముఖ్యాధికారులు లెనిను ట్రాస్కీ-గారలు సకలహింసలను జేయుచున్నారు. ప్రజాధికారాచ్ఛాదనమున సోవిటు ప్రభుత్వము చేయుచున్న వధలు నిరంకుశమైన జారు ప్రభుత్వ వధలను మీరుచున్నవి. పట్టణములు పాడగుచున్నవి. ప్రజ లన్నము లేక కృశించుచున్నారు. యంత్రయానములు లేక పరిశ్రమలు సంపదలు క్షీణించుచున్నవి. పురములు దుర్భిక్షముపాలగుచున్నవి. గ్రామసీమలు మాత్రము విప్లవము పోయి సుఖపడుచున్నటుల వార్తలు తెలుపుచున్నవి. గ్రామములు పాడిపంటలుగలిగి సుఖజీవనమును జేయుచున్నను, నిర్మాణపదార్థములు లేక కష్టపడుచున్నవి. భోగపదార్థముల కభ్యాసమైన నాగరిక ప్రపంచమునం దిరువదవ శతాబ్దారంభమునం దేదేశమును పరదేశసహాయము లేక సుఖజీవనమును గడుపజాలదని రుష్యాదేశానుభవము వ్యక్తము చేసినది. రుష్యనుల పాడిపంటలు - సహజపదార్థములు - యూరపుదేశముల పోషణమున కవసరములు. ఇతరదేశముల నిర్మాణపదార్థములు రుష్యాదేశ పోషణమున కవసరములు. సోవిటు ప్రభుత్వమును ఇతర ప్రభుత్వములును నీసత్యమును గ్రహించుటకు సంగ్రామము పాపఫరమయినది. ఫ్రాన్సు గ్రేటుబ్రిటను రాజ్యములు సోవిటుబలమును నిర్మూలము చేయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేసినవి. నూతన రాజ్యములను స్థాపించుటకు సైన్యవిమానముల నంపినవి. యుద్ధ పరికరముల నందజేసినవి. పెట్టుబడి పెట్టినవి. రుష్యాదేశమునందు నెపోలియనుకు బట్టిన దుర్దశయే మిత్రమండలి యాజ్ఞాపాలకులకును పట్టినది. కాలక్రమమున సోవిటుల బలములు దేశద్రోహుల బలములను నిర్మూలము చేసినవి. డెనికిను కోల్చకు మొదలగు నాయకులు పరారులైరి. యుద్ధమునకు పూర్వము రుష్యాసామ్రాజ్యము 85,00,000 చదరపు మైళ్ల విస్తీర్ణమును 18,30,00,000 ప్రజలను గలిగియుండెను. ఇపుడు రుష్యారాజ్యము 50,00,000 చదరపు మైళ్ల దేశమును 12,00,00,000 ప్రజలను గలిగియుండును. స్వయంనిర్ణయ ధర్మానుసారముగ ఫిన్లాండు, పోలాండు, ఎస్థోనియ, లాట్వియ, లితుయానియ, జార్జియ, ఉక్రెయిను, డాను, కూబను, అజర్బైజాను, ఆర్మీనియా రాజ్యములు స్వతంత్రరాజ్యములుగ నిర్మింపబడెను. ఈ రాజ్యములు రుష్యారాజ్యవిభజనమునకును విస్తీర్ణము తగ్గుటకును కారణమైనను స్వయంనిర్ణయ ధర్మప్రయోగ మవలంబితమై శేషించిన రాజ్యము నేకముఖమునకు తెచ్చుటకు సాధనంబులైనవి. సోవిటురుష్యాతో నమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు జర్మనీ పోలాండు లిథుయానియ పారసీకము తుర్కీ అఫ్ఘనిస్థానము మొదలగు దేశములు సంధిని జేసికొనినవి. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము వర్తకసంధిని చేసికొనినది. ఫ్రాన్సు రాజ్యము మాత్రము బిగియబట్టి నిలిచియున్నది. సోవిటు ప్రభుత్వము పారసీకమునకును అఫ్ఘనిస్థానమునకును చిరకాల లబ్ధములైన దేశములను తిరిగి సంక్రమింపజేసినది. పారసీకమునకు బాకీలను నయితము రద్దుచేసినది. మహమ్మదీయ ప్రపంచమును సోవిటుల యుదారప్రవృత్తి యాకర్షించుట సహజము. తురుష్కులకును రుష్యనులకును సంధినిబంధన లేర్పడినటులు వదంతి గలదు. సోవిటుల స్థితిగతులు గతసంవత్సరమునందు యూరపుఖండమునందు స్థిరపడినవి. సోవిటుల ప్రతిభ ప్రపంచశాంతికి వినియోగపడునదియును విప్లవమునకు వినియోగపడునదియును దుర్మతి సంవత్సర వ్యవహారములు నిర్ణయింపగలవు.

సోవిటులు బహుజనాధికారవిధాన స్థాపనమును ప్రకటించుచున్నను, వ్యవహారమునందు ముఖ్యాధికారులు నిరంకుశమార్గము నవలంబించుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి. క్రూరకార్యములును హింసావిధానములును ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనములు గాజాలవు. సోవిటులు ధర్మసంస్థాపనమునకు నిరంకుశప్రభుత్వ మవలంబించిన సాధనల నుపయోగించుచున్నారు గాని ప్రజాభిప్రాయమును గాని ధర్మబలమును గాని యుపయోగించుటలేదు. యూరపు రాజ్యముల కభ్యస్తమైన బాహుబల ప్రయోగమే సోవిటులకును నభ్యాసమగుచున్నది. సోవిటులు వారి ధర్మప్రతిపాదనమును లక్షలకొలది సైనికులమూలమున స్థాపించుచున్నారు. సోవిటుల నిరీక్షణము పాశ్చాత్యుల కభ్యస్తమైన భౌతికలాభముల మీదనే గలదు గాని సకల ధర్మములకును మూలమైన యాధ్యాత్మిక ప్రయోజనములందు లగ్నము గాలేదు. లోకమునందు ధనాధికారదాస్యము నిరంకుశాధికారదాస్యము శిథిల

మైనను ప్రజాశాసనవాస్త్యము విపరీతాకారమును దాల్చి పరమశాంతిక్షోభమును కలిగించునని యూరపు రాజ్యముల పరిస్థితులును ముఖ్యముగ రష్యాదేశ పరిస్థితులు లోకమునకు బోధించుచున్నవి. గాంధిమహాత్ముని ముఖ పవిత్రముఖమునుండి భరతవర్షమును గోపాలుల కాధ్యాత్మిక సిద్ధాంతముల ననవరతము బోధించుచున్నారు. భౌతిక వాసనలందు బడి పొరలుచుండు వారల కాధ్యాత్మిక వాసనలు స్ఫురింపవు. ఈ సురసంపదల ననుభవించెడి వారికి దైవసంపదల ప్రభావము గన్పట్టదు. గాంధిమహాత్ముడు సోవియటుల భౌతికవిప్లవమునుండి భరతవర్షము నుద్ధరించుట కాధ్యాత్మిక బలప్రభావములను సంస్మరింప జేయుచున్నాడు. లోకమునకు మోక్షము ఆత్మబలము వలన గలుగగలదు గాని భౌతికాడంబరమున గలుగజాలదు. ఆధ్యాత్మిక ధర్మక్షేత్రమైన భరతఖండమునకు సోవియటుల యుపద్రవము కలుగదని దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము

పరమేశ్వరానుగ్రహము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు పరమోచ్ఛదశను గల్పించినది. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు గల పరపతి - ప్రతిష్ఠ - పలుకుబడి-లోకమునందు వేరొక సామ్రాజ్యమునకు లేదను సిద్ధాంతము నిర్వివాదాంశము. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు కొన్ని విషయములందు బ్రిటీషు ద్వీపముల శుభస్థితిని మించినను బ్రిటీషుద్వీపముల శుభస్థితి యద్వితీయము. బ్రిటీషుద్వీపముల యాదాయము 1918-19 వత్సరమున 120,0000,000 వ్యాపారము 200,00,00000 నవరసులు. తలఒకటికి ఆదాయము 26, వ్యాపారము 44 అన్నూ 177 నవరసులు. యుద్ధానంతరము బ్రిటీషుద్వీపములకు 800,00,00 000 నవరసుల ఋణము నిలిచినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల వ్యాపారము బ్రిటీషుద్వీపముల వ్యాపారమును క్రమముగ దాటుచున్నది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకు బ్రిటీషుద్వీపములకు గల యప్పులందు మూడవవంతు మాత్రమే గలదు. బ్రిటీషు ద్వీపములకు గల యప్పులందు విశేషభాగ మితర రాజ్యముల పెట్టుబడికై వినియోగింపబడినది. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల రాబడిని సంపదలను బ్రిటీషుద్వీపాదాయసంపదలకు జేర్చినపుడు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యశుభస్థితి విశదమగుచున్నది. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము 1,42,72,782 మైళ్లవిస్తీర్ణమును, 44,53,88,500 జనసంఖ్యను గలిగియున్నది. యుద్ధానంతరము 11,00,000 చదరపుమైళ్ళ దేశము 1,00,00,000 ప్రజలు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకు లభించినవి. సామ్రాజ్య మహావైభవము మాతృదేశమునందును అంతర్భాగములందును పరరాజ్యములందును మత్సరములను గలిగించుచున్నది. భూగోళమునందలి నాల్గవవంతు వైశాల్యమును జనసంఖ్యను గల బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు లాభమునకు దగిన భారమును గలదు. ప్రపంచమునందు సుస్థిరశాంతిని స్థాపించుటకు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు గల యవకాశములు ఏయితరసామ్రాజ్యమునకును లేవు. ఇమ్మహాసామ్రాజ్యమునందు మానవపోషణమున కవసరమైన సకల సంపదలును గలవు. సకల మతములును గలవు. సకల సముదాయములును గలవు. ఈ యదృష్టస్థితియే జర్మనుల మాత్సర్యమునకును అమెరికనుల స్పర్థకును గారణము. కాని యాంగ్లేయుల కార్యనిర్వహణ దక్షత్వము వారి నింతవఱకు నుద్ధరించినది. సంగ్రామఫలముగ సకల రాజ్యములందును మహాపరివర్తనము గలిగినది. సకలవ్యవస్థలందును పరివర్తనము గలిగి మానవజీవితమునందు నూతన[illegible] గలుగుచున్నది.

నవ నిరీక్షణము

ప్రపంచవ్యాప్తమైన పరివర్తనము మానవహృదయమునందు దాస్యభావవిచ్ఛేదమును జేయుటకు బూనుకొనుచున్నది. కర్మకారులు ధనపాశబంధనములను ఛేదింపదలపెట్టుచున్నారు. పామరులు విద్యాధికార పాశబంధనమును శిథిలము చేయ యత్నించుచున్నారు. ప్రజలు నిరంకుశాధికార పాశబంధనములను తొలగించుటకు తలపడుచున్నారు. సామాన్యులు కులపాశబంధములను నిర్మూలము జేయుటకు బూనుకొనుచున్నారు. పరాధీనజాతులు స్వారాజ్యస్థాపనమునకై తపమును జేయుచున్నవి. విశాల సామ్రాజ్యాధిపత్యముగల బ్రిటీషు ద్వీపములకే కష్టము లన్నియును గలుగుచున్నవి. ఆర్థికసమస్యలు, మతసమస్యలు, వ్యాపారసమస్యలు, అధికారసమస్యలు, స్వాతంత్ర్యసమస్యలు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునందు ప్రచండవేగమున బయలువడుచున్నవి. బ్రిటీషుద్వీపములందు కార్మికవర్గము నూతనధర్మములను కార్మికుల వేతనములందు స్థాపించుటకు

సమకట్టినవి. బొగ్గుగనుల పనివాండ్రు లాభనష్టములతో నిమిత్తము లేకయే యుద్ధకాలమునందు గల వేతనము ప్రమాణవేతనముగ నుండవలయు నని కోరుచున్నారు. అధికారులు యజమానులు ప్రతిఘటించుచున్నారు. బొగ్గుపనివాండ్రు యానవాహనులు రైలుపనివాండ్రు నమ్మికట్టి వారి యభీష్టమును కడయుగోరుచున్నారు. ప్రభుత్వము సంపూర్ణముగ బ్రతిఘటించుట కేర్పాటులను జేయుచున్నది. కార్మికప్రపంచమునందు కార్మికుల విజయము నూతన సిద్ధాంతమును స్థాపించి కార్మికవర్గ విజయమును స్థాపించగలదు. పనివాండ్రు పరిశ్రమాధికారుల లాభనష్టము లెటులున్నను సుఖజీవనోపాధిని బడయుట కధికారమును గలిగియున్నారని నిర్ధారణ జేయ సమకట్టుచున్నారు లాభములను పంచుటయును పెట్టుబడికి వడ్డీ నిచ్చుటయును నిర్వహణ ప్రతిఫలమును కర్మకారుల వేతనానంతరము నిర్ణయింపదగిన విషయములు గాని పూర్వము నిర్ణయింపదగిన విషయములు గావని స్థిరపడినయెడల సోవియటుల సిద్ధాంతము కాలక్రమమున ప్రాపకమును గాంచునని నమ్మవలసి యున్నది. సకల సంస్థాపనలు మానవప్రయోజనమున కేర్పడినవి గాని కేవలము ద్రవ్యోపార్జనమున కేర్పడలే దని స్థిరపడవలసి యున్నది. ఈ ధర్మసంస్థాపనము మహాపరివర్తనమునకు మార్గము నేర్పరచగలదు. కార్మికవర్గము నందు గలిగిన సంచలనము మానవహృదయమునందు గలిగిన సంచలమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.

స్వాతంత్ర్యాభిలాష

కార్మికవర్గము ధనవర్గ పాశబంధవిమోచనమును గోరునటులు పరాధీనజాతులు పరాధీనపాశబంధ విమోచనమును గోరుచున్నవి. ఈజిప్టు చరిత్రము - అయిర్లాండు హత్యలు-భరతవర్షపు భావపరివర్తనము-స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు నిదర్శనములు. ఈజిప్టునందు స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి కంతఃపురవాసమును బరిత్యజించి పురుషులతో గలిసి పాటుపడిరి. విద్యార్థులు విద్యాలయములను వదిలి ప్రజాప్రబోధమును గావించిరి. ప్రజలు పరమోత్సాహముతో గష్టముల నెదుర్కొనిరి. నాయకులు కారాగృహవాసములను స్వర్గవాసమువలె స్వీకరించిరి. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము నూరేండ్లనుండియును ఈజిప్టునకు స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుటకు వాగ్దానములను జేయుచుండెను. కాని ఏదో యొక కారణమున్నుపడి వాగ్దానభంగము గలుగుచుండెను. పరమోదారస్వభావమును గలిగిన గ్లాడ్‌స్టోను మంత్రియును స్థిరనిర్ణయములను మూర్ఛజాలక బోయెను. యుద్ధసమయమునందు సంగ్రామావసరములకుగాను ఈజిప్టు సంరక్షకదేశముగ నిరూపింపబడినది. యుద్ధానంతరము గ్రేటు బ్రిటను రాజ్యబంధనములను బిగించినదే గాని సడలింపలేదు. ఐకమత్యమును గలిగిన యావేశమును శాంతింప జేయుటకు మిల్నరుపంచాయతీసభ నియమింపబడినది. మిల్నరు ప్రభువు మోంటేగు చెమ్సుఫర్డు లవలంబించిన సంకుచితమార్గము నవలంబింపక దీర్ఘదృష్టితో సంపూర్ణ స్వరాజ్యస్థాపనము నాదేశించెను. అధికారవర్గములకీమార్గము వెగటుగ నుండెను. చర్చిలు ప్రభృతులు స్వరాజ్యప్రదానమును ప్రతిఘటించిరి. ఆందోళనము ప్రబలినది. ఈజిప్టునందు చర్చిలుగారికి పరాభవము గలిగినది. ఇప్పుడు జగ్లులుపాషాగారు స్వరాజ్యస్థాపనాశయముతో వ్యవహార నిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. పర్యవసాన మనతి కాలముననే వ్యక్తము గాగలదు. ఆంగ్ల రాజనీతిజ్ఞుల సంకుచితస్వభావమును ఈజిప్టుదేశ వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

ఐర్లాండు

అయిర్లాండుదేశ మిప్పుడు స్వరాజ్యప్రాప్తికి మహావేదన ననుభవించుచున్నది. సిన్ఫీనరుల బలము శుక్లపక్షచంద్రునివలె దినదినాభివృద్ధిని బొందుచున్నది. సిన్ఫీనరులు మూడువంతుల భాగములందు బ్రిటీషు ప్రభుత్వాధికారమును ప్రతిఘటించుచు స్వీయాధికారమును సాగించుచున్నారు. ప్రతికూలమైన అల్‌స్టరు భాగమునందు సయితము సిన్ఫీనరుల యధికారము వ్యాపించుచున్నది. సిన్ఫీనరులు లోకమునకు స్వతంత్రరాజ్యస్థాపనమును బ్రకటించుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యమునకై సిన్ఫీనరులు జేయుచున్న హత్యలు దుర్నయములు దౌర్జన్యకార్యములు పరమ విచారమును గలిగించుచున్నవి. గతసంవత్సరమునందు 2000 హత్యలు 20,000 దుర్నయకార్యములు జరిగినవి. పరిపాలన విధానము యథార్థముగ సిన్ఫీనరుల హస్తగతమైనది. పురపాలన సంఘములు మండలసంఘములు సిన్ఫీనరుల హస్తగతములైనవి. వారు పన్నులను తీసికొనుచున్నారు. న్యాయవిమర్శనమును చేయుచున్నారు. దురంతకముల నౌక

చ్చుచున్నారు. న్యాయస్థానములను పరశురామప్రీతి చేయుచున్నారు. పోలీసువారిని సైనికులను కాల్చిచంపుచున్నారు. రహస్యముగ పన్నులను వసూలు చేయుచున్నారు. ఆంగ్లాధికారము శిథిలమగుచున్నది. బ్రిటిషు మంత్రివర్గము దుర్న్యాయములను దుర్న్యాయములతో ప్రతిఘటించుటకు బూనుకొనుచున్నది. అల్లరులు హత్యలు జరిగిన ప్రదేశములందు ప్రభుత్వాధికారులు ఇండ్లను తగులబెట్టుచున్నారు. ప్రజలకు భయభ్రాంతులను కలిగించి సిన్ ఫీనులను నిర్జింపను ప్రభుత్వము తలపెట్టినది. ప్రభుత్వ విధానము స్వాతంత్ర్యప్రియులకు విషాదమును గలిగించుచున్నది. కార్మికవర్గము సిన్ ఫీనరులకు సానుభూతినిజూపుచున్నది. సిన్ ఫీనరులు ప్రతిఘటన దౌర్జన్యకార్యములకు వెఱవక స్వకార్యనిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. ఐర్లాండు స్థితిగతులు బ్రిటిషు రాజనీతికి కళంకమును గలిగించుచున్నవి. సిన్ఫీనరులు స్వాతంత్ర్యప్రాప్తికి రెండు సాధనములను పూని పనిజేయుచున్నారు. మొదటి సాధనము అసహాయోద్యమము. రెండవది దౌర్జన్యము. అసహాయోద్యమ సాధనఫలముగ న్యాయస్థానములు విసర్జితములు. పార్లమెంటు ప్రతినిధులు కారాగృహములందు నివసించుచున్నారు. ప్రజలు పన్నుల నిచ్చుట మానినారు. ప్రత్యేక ధనాగారములను న్యాయస్థానములను స్థాపించినారు. దేశమును రక్షకభట శూన్యము చేయుచున్నారు. స్థానిక స్వపరిపాలన సంఘములను స్వాధీనము చేసికొని యున్నారు. పన్నులను విధించి వసూలు చేయుచున్నారు. ఈ వ్యవహారక్రమము పంతయును ఐర్లాండు దేశస్థుల కార్యదీక్షకును దేశభక్తికిని నిదర్శనముగ నున్నను, వారి దౌర్జన్యకార్యములు విషాద జనకములుగ నున్నవి. వారవలంబించిన దహనకార్యములు-దౌర్జన్యములు-హత్యలు-పాశ్చాత్యహృదయము నావరించిన పశుబలధర్మారాధనమునకు ఫలములుగ నున్నవి. ప్రభుత్వమవలంబించిన ప్రతిఘటన విధానము నింద్యముగ నున్నది. ప్రభుత్వము శాసించిన స్వరాజ్యశాసనము నిరాకరింపబడుచున్నది. ఐర్లాండు ప్రజలు సంపూర్ణ స్వరాజ్యమును గోరుచున్నారు. మహాసామ్రాజ్య నిర్వహణాభిమాన భరితమైన బ్రిటీషు ప్రభుత్వమీ యభిలాషను ప్రతిఘటించుచు ద్వేషభావమును దినదినాభివర్ధమానము చేయుచున్నది. అల్ స్టరు సంరక్షణమునకును సామ్రాజ్యసంరక్షణమునకును ననుకూలమై సామ్రాజ్యాంతర్భాగస్థమైన స్వరాజ్యస్థాపనము జేయుట క్షేమకరమని సామాన్యులు తలచుచున్నారు. భగవత్సంకల్ప పరిణామమును కాలము దెలుపగలదు.

అధినివేశస్థలములు

ఆఫ్రికాసంయుక్తరాష్ట్రములందొక పక్షము వారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము నభిలషించుచున్నారు. ఈ పక్షబల మల్పమైనను స్వాతంత్ర్యభావాంకురముల స్థితికి నిదర్శనముగ నున్నది. కెనడాయందు స్వాతంత్ర్య సంకల్పము సిద్ధాంతమునందు గోచరము గాకపోయినను లక్ష్యమునందు గోచరమగుచున్నది. కెనడా ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము గలది. ఇతర రాజ్యముల పదార్థముల మీదను వలె బ్రిటీషు పదార్థముల మీదను శుల్కారోపణాధికారమును గలిగియున్నది. వాషింగ్టను నగరమునందు స్వయముగ రాయబారిని నియమించుట కధికారమును గలిగియున్నది. సంధి సభయందును స్వదేశ సంరక్షణమునందును ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును గలిగియున్నది. ఇతర రాజ్యములును కెనడా మార్గము నవలంబించుచున్నవి. మెసపొటేమియా అరేబియా పారసీక రాజ్యములు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరుచున్నవి. బ్రిటీషు ద్వీపములు సామ్రాజ్యాంతర్గతములు స్వాతంత్ర్య వికాసమును పరస్పరాన్యోన్యాశ్రయముతో గోరుచున్నవి. సామ్రాజ్యవాసుల యజ్ఞములకు ఫలము స్వాతంత్ర్యము. స్వాతంత్ర్య లక్ష్యము భిన్నజాతులకు వారివారి సంస్కారమున కనురూపముగ గుదురుచున్నది. సామ్రాజ్యాభిమానులు భిన్న లక్ష్యములను నిర్లక్ష్యము చేయుచు స్వప్రయోజనముల రక్షణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యము సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందు గలిగిన మహాసంచలనము నెదుర్కొనవలసియున్నది. పనివాండ్రు స్వస్థానమునందు స్తంభనమును గలుగజేయ త్వరపడుచున్నారు. ఐర్లాండు విప్లవమయముగ నున్నది. మెసపొటేమియాయందు దుర్భరముల ద్రవ్యము మునిగి పోవుచున్నది. వలసరాజ్యములు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య సోపానారోహణమును గోరుచున్నవి. ఇమ్మహాస్వాతంత్ర్య సంచలన సమయమునందు భరతఖండము పూర్వపు రీతిని కరములను ముకుళించుకొని కూర్చుండుట యసంభవమని ప్రాజ్ఞులు గ్రహించుచున్నారు.

స్వాతంత్ర్యము సంయోగము వర్తమాన సా

మ్రాజ్య స్థితి లక్ష్యము. భరతఖండ మితరరాజ్యముల వలె స్వాతంత్ర్య స్థితినే కోరుచున్నను సామ్రాజ్యాభిమానులకు విపరీతముగ తోచుచున్నది. స్వారాజ్య సంపాదనమునకు గాంధిమహాత్ముని యాదేశమునను భరతవర్ష మసాధారణ మార్గము నవలంబించుచున్న విధమును భారతజాతీయవ్యవహారపరిచయము విశదము చేయుచున్నది. విశ్వసంస్థాపనలను బ్రిటీషుసామ్రాజ్యసంస్థాపనలను నావరించి మహాసంచలనము భరతఖండము నావరించిన నవయుగనిర్మాణమునకు ప్రజలను ప్రేరేపించుచున్నది. ఆత్మవిశ్వాసము లేని మహాజనులు నవశక్తివిలాసములను కనుగొనలేక ప్రతిఘటన కార్యములను జేయుచు విచిత్రమార్గము నవలంబించుచున్నారు. సంశయాత్ములు మహాశక్తిని సందర్శించి సంశయముల బోనాడి యాత్మసామ్రాజ్యమును బడయుదురు గాత!

భరతఖండము

భారతాయతనమైన భరతఖండము కర్మక్షేత్రము, పుణ్యభూమి. ఈ పుణ్యక్షేత్రము రాజులు మారినను రాజ్యములు చెడినను సంపదలు పోయినను నవిచ్ఛిన్నముగ నాత్మసామ్రాజ్యము ననుభవించుచున్నది. పరదేశాక్రమణమును జేసి మహాసామ్రాజ్యములను స్థాపించి అస్సీరియా గ్రీసు రోము పారసీకము సామ్రాజ్యములు నామమాత్రావశిష్టము లైనవి. గ్రీసు రోమక సామ్రాజ్యములు సౌందర్యకళను ధర్మశాస్త్రమును లోకమునకు బ్రసాదించిన విధమును పాశ్చాత్యపండితులు ప్రశంసించుచు గొనియాడుచున్నారు. భౌతికప్రయోజనముల కేర్పడిన యీ ప్రాచీన సామ్రాజ్యములు స్వోద్ధరణమునకును పరోద్ధరణమునకును నిరుపయోగములై కాలక్రమమున క్షీణించినవి. సామ్రాజ్యాధిపత్యము భోగాభిలాషను వృద్ధిజేసినది. భోగభాగ్యాభిలాష మహావిలయమునకు గారణంబుగ బరిణమించినది. పెరిక్లీసు కాలమునందు గ్రీసుదేశము భోగభాగ్యములతో మునిగి తేలుచువిలయమార్గమును బట్టెను. నీరో చక్రవర్తి కాలమునందు రోమకసామ్రాజ్యమునం దతివ్యాపకమును గాంచిన భోగమహాతరంగములు సామ్రాజ్యవిప్లవమును గలుగజేసినవి. మద్యపానము వర్ధిల్లినది. వ్యభిచారప్రవాహము హద్దులను దాటినది. వస్త్రధారణ మతమానవ్యాపనమున కుపయోగపడినది. ఆ దివ్యమందిరములు దివ్యాంబరములు దిగంబరాకారములు మద్యపానములు నృత్యగీతములు మహాభీభత్సజనకములై మహాప్రళయమును గలిగించినవి. సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల సంపదలు సామ్రాజ్యాధిపతుల భోగములకు బలవంతముగ గొంపోబడినవి. ఆసియాఖండ సంపదలు రోమునగరమునందు నివాసమును గైకొనినవి. మలయచందనఖండములు, మరాళవితానములు, చీనాంబరములు, సన్నసెల్లాలు, సుగంధద్రవ్యములు, రత్నకంబళములు, దంతాభరణములు రోమునగరవాసము స్వీకరించినను కర్మకారుల నైపుణ్యము వికసించినది గాని క్షీణింపలేదు. రోమునగరము తగులబడుచున్నను నీరోచక్రవర్తి నిశ్చలుడై వ్యభిచారమునందు మునిగి తేలుచుండెను. గ్రీకురోమకకళాదక్షులు నిర్మించిన విగ్రహము లంగవిపాకమును బ్రదర్శించుటయందు పేరొందినవిధమున నాత్మ విపాకమును బ్రదర్శించుటకు వినియోగపడకుండెను. క్షరము లైన కండరములు మాంసపేశలములు జానువులు బాహువులు నేత్రములు కర్ణములు నాసాపుటములు ఫాలప్రదేశములు కళాభిజ్ఞులదృష్టి నాకర్షించినటులు అక్షరమైన యాత్మ యాకర్షింప జాలకుండెను. రూపవైభవమునకు జూపిన శ్రద్ధ భావవైభవమునకు బ్రసరింప కుండెను. భౌతికరూపవ్యామోహము సామ్రాజ్యవిలయమునందు బరిణమించినది. సామ్రాజ్యనిర్మాత లవలంబించిన మార్గమునే సామ్రాజ్యభక్షకులును అవలంబించిరి. యూరపురాజ్యముల సభ్యత్వము రోమక సామ్రాజ్యసభ్యత్వాధారమున నిర్మితమై యామార్గమునే యవలంబించినది. కళలు పరిశ్రమలు స్వారస్వతము మతము పాశ్చాత్యరాజ్యములందు భౌతికమూలములైన బహిరంగసాధనాధారముల ననుసరించి వికసించినవి. కళలకు ప్రధానము రూపముగాని భావముగాదు. పరిశ్రమల కాధారము భాగ్యముగాని సౌఖ్యముగాదు. సారస్వతమునకు మూలము భోగముగాని త్యాగము గాదు. సహజసంపదలకై పరితపించెడి జాతుల కిట్టి భౌతికలాభాపేక్షయుదు సహజముగ గలుగుచుండును కళలు పరిశ్రమలు సారస్వతము భరతఖండమునందు భిన్నమార్గము నవలంబించి వికసించినవి. భారతీయు లక్షర మైన భావసామ్రాజ్యాధారమున. వికాసమార్గముల నవలంబించిరి. పాశ్చాత్యులు పరదేశాక్రమణమునకు ఆయుధములను వాణిజ్యమును మతబోధకులను వినియోగించిరి. వ్యాపార

స్థులు చేయుచుండిరి. వ్యాపారస్థులును మతబోధకులును గమించుచుండిరి. రణవాద్య ఘోషములు వెంటనంట వచ్చుచుండెను. వ్యాపారసంబంధములకై గతశతాబ్ది యందు పాశ్చాత్యరాజ్యములు గావించిన హత్యలు క్రూరకర్మలు దుష్టయుద్ధములు దుండగములు ఘోరముల చరిత్రకారులు మహాపాతకములుగ నిర్ణయింపగలరు. ఓనాగరకదేవి! నీపేర నెన్ని యెన్ని ఘోరపాపముల కొడిగట్టుకొనిరి? ఎందరిని కష్టములపాలు చేసిరి? ఎందరిని హింసించిరి? ఎన్ని మహాసంగ్రామములను ప్రారంభింప జేసిరి? గతశతాబ్దిచరిత్రము పరిశీలించునపుడు మానవ హృదయమునుండి దుఃఖతరంగములు పొంగి పొరలును గదా! మానవుల ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానము నవ వికాసమునకు గాక మానవసంహారమునకు వినియోగపడినది గదా! మానవుల మహోపకరణములు మానవ విలయమునకు సాధనములై మారణయంత్రనిర్మాణ మునకు వినియోగపడినవి గదా! గతించిన మహాసంగ్రామమునకు వివిధదేశములు వినియోగించిన సంపదలగణనము నెవరు నిర్ణయింపగలరు? యూరపు రాజ్యములు ముప్పదేండ్లు కూడబెట్టిన సంపదలన్నియును నాలుగేండ్లలో మంట గలిసినవి. ఒక బ్రిటీషు రాజ్యమే యుద్ధములకుగాను స్వంతాదాయము గాక గతశతాబ్దినుండి - స్వదేశము నందు 6,55,076,18 విదేశములందు 1,27,87,16,405 సవరనులు మొత్తము 7,82,94,76,724 సవరనుల నప్పు చేసినది. అప్పులకు సంవత్సరమునకు 33,20,33,707 సవరనుల వడ్డీ నిచ్చుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను ఆదాయము ప్రస్తుతము 24,00,00,00,000 సవరనులుండుననియును అందు 3,50,00,00,000 సవరనుల సంపదలు నాశనమయిన వనియును ఆర్థికపండితుడగు ఎడ్గరు క్రామండు గారు గణించిరి. ఫ్రాన్సు 6,30,00,00,000 జర్మని 5000000000 ఇటలి 3323 000000 సవరనుల నప్పును గలిగియున్నవి. ఫ్రాన్సు నాలుగవపాలు జర్మని సగము ఇటలి అయిదవ వంతు సంపదలను నష్టపడినవి. జపాను సంపదలు రెట్టింపు పెరిగినను అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల సంపదలు 100-కి 50 వంతున పెరిగినను సంపదలకు గలిగిన నష్టమును ప్రజానాశనమును విస్మయము గలుగజేయును. యుద్ధరంగములందు చేరిన 6,00,00,000 ప్రజలయందు 70,00,000 సైనికులు పరలోకమున కేగిరి. ఈమహాలయ మారణమును నాలుగేండ్లయందు జరిగినది. జాతీయాహంకారమునకు బలియైన జీవముల సంక్షోభము నెవరు వర్ణింపగలరు? ఈ మహాసంక్షోభము సర్వజ్ఞుడైన విశ్వేశ్వరునకే తెలియును.

రాజ్యాధిపత్యముకొరకు వలె ధనాధిపత్యమునకును పాశ్చాత్యరాజ్యములు మహాసంక్షోభమును గలుగజేసినవి. సంపత్కాంక్షలు బానిసతనమును స్థాపించి మానవులను హింసపాలు చేసిరి. చట్టముల నిర్మించి క్రూరకర్మల నొనరించిరి. బాధకపద్ధతి నవలంబించి మానవులను పశుప్రాయులను జేసిరి. కర్మాగారములను నిర్మించి కీలుబొమ్మలను జేసిరి. పాశ్చాత్యులు స్వదేశస్థులను బెట్టినబాధలు మానవసంస్కృతిని న్యక్కృతము చేయుచున్నవి. మానవులు వనమృగములనుసంహరించి దేశాక్రమణమును జేసికొనిన విధమునను నాఫ్రికాఖండమునందును నితరప్రాంతములందును స్వదేశస్థుల నిర్మూలనము చేయుచుండిరి. కొంగో యందు జేసిన విచిత్రవధలు పాశ్చాత్యహృదయమునందు నేమాత్రము సంతాపము గలుగజేసినవి. భోగములతే పరమావధిగ నున్న నాగరకతాఫలములను పాశ్చాత్యరాజ్యములు ఇప్పుడనుభవించుచున్నవి. ధనాధిగమనాభిలాష పాశ్చాత్యరాజ్యములను దగ్ధపటలముచేసినను ధనప్రభావమును భంగము గలుగలేదు. ఆంగ్లదేశమునందు కర్మకారులు ధనాధిపత్యమునకు మహాప్రయత్నములను చేయుచున్నారు. రుష్యాయందు సోవియటులు ధనాధిపత్యమును నిర్మూలనము చేసి ధనరాజ్యమునే స్థాపించుచున్నారు. మానవుల కన్నముతో ముక్తి గలుగదు. అక్షరాభ్యాసముతో వివేకము గలుగదు. భోగములతో సంతృప్తి గలుగదు. అయినను సోవియటులు పాశ్చాత్యానుభవమునకు సిద్ధమైన భౌతికసాధనముల మూలముననే నవయుగనిర్మాణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. కర్మకారులు సోవియటులమార్గముననే ధనాధిపత్యమును సాంఘికపరివర్తనమును జేయ గోరుచున్నారు. పాశ్చాత్యపండితులు సుఖశాంతులకు బాహ్యప్రపంచమునందు లగ్నమగుచున్నారు. ఆత్మైకలబ్ధికి ప్రతికూలమైన బాహ్యప్రపంచాధిపత్యము నిరర్థకమని ఏసుక్రీస్తు చేసిన ఉత్కృష్టోపదేశము క్రైస్తవరాజ్యముల దృష్టిపథమునుండి యంతర్ధానమైనది. బాహ్యప్రపంచానుభవము జీవితపరమార్థముగ బరిగణింపబడుచున్నది. జాలము సంపదలు పొందుటకును బాహ్యప్రపంచాధిపత్యమును బడయుటకు వినియోగపడుచున్నవి. పాశ్చాత్యులు బాహ్యప్రపంచాధిపత్యకాములై సామ్రాజ్యములను స్థాపించిరి. యంత్రములను నిర్మించిరి.

సంపదలను గడించిరి. పరిశ్రమలను నెలకొలిపిరి. వాణిజ్యమును వ్యాపింపజేసిరి. భాగ్యభోగాభిలాషను లోకమునందు వ్యాపింపజేసిరి ధనాధిపత్యము వాణిజ్యాధిపత్యము సైన్యాధిపత్యము మహత్త్వమునకు చిహ్నములుగ బరిణమించినవి. సర్వాధిపత్యమునకై ఫ్రాన్సు ప్రయత్నించి విఫలమును పొందినది. జర్మని ప్రయత్నించి యధోగతిపాలైనది. సోవియటు రష్యా సర్వసమత్వమును స్థాపించుటకు బ్రయత్నించుచున్నది. మహాసామ్రాజ్యాధిపత్యమును వహించుచున్న బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము శాంతిస్థాపనభారమును నవయుగనిర్మాణభారమును వహించుట కవసర మేర్పడినది. ఈ సందిగ్ధసమయమునందు సామ్రాజ్యవ్యవహారనిర్వహణము దుర్భరముగ నున్నది. సామ్రాజ్యమునందు కలవరమునకు గారణములు ప్రబలుచున్నవి. సామ్రాజ్యాభిమానము దృఢతర మగుచున్నది. లాయిడుజార్జి మంత్రివర్గము చతుర్విధోపాయములను సామ్రాజ్యాభిమానమును సంరక్షించుచున్నది. సమ్మెకట్టులు-కలహములు ప్రతిఘటనములు- ప్రజలు [illegible] మంత్రివర్గము ప్రతిష్ఠకై యధికారదర్పణమును జేసికొనుచున్నది. పాశ్చాత్యపరిపాలనము - పాశ్చాత్యసంసర్గము - పాశ్చాత్యశిక్షణము - పాశ్చాత్యసభ్యత్వము - ప్రాచ్యదేశములకు నపారమైన భోగభాగ్యాభిలాషను గలుగజేసినవి, పాశ్చాత్యుల రాజసము రాచరివి యహంకారము ప్రజలయందు సమ్మోహమును పుట్టించినవి. భాగ్యభోగారాధనాభిలాష [illegible] [illegible] మంతరించి [illegible] ఆధ్యాత్మిక [illegible] తననుపోయి [illegible] నవి. [illegible] బ్రిటీషుపరిపాలనము [illegible] నలందు [illegible] నిదర్శనములుగ నున్నవి.

బ్రిటీషుపరిపాలన

భరతఖండము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు మకుటము మను ప్రసిద్ధనామమును బడసినను, సామ్రాజ్యాంతర్గత రాజ్యములందు హీనదశ ననుభవించుచున్నది. భరతఖండము సకలసంపదల కాకరంబయ్యును మహాదారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నది. దివ్యౌషధులకు నిలయంబయ్యును మహావ్యాధులకు నిలయముగనున్నది. ప్రాచీనసభ్యతను గలిగియుండియును విజాతీయసభ్యతను గాంచుచున్నది. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలను గలిగియుండియును పరాధీనయైనది. భారతసామ్రాజ్యమునకు నిలయమయ్యును సర్వసామ్రాజ్యములకు మంగళములను పాడుచున్నది. ఆత్మానుభూతిని అపారముగ గాంచియును భౌతికవిభూతులకు దాస్యము చేయుచున్నది. తల్లీ! నీమహావిభూతులను నీబిడ్డలకుజూపి యాత్మవిశ్వాసమును బ్రసాదింపరాదా? కైలాసశిఖరము-గంగాజలము-కాశ్మీరోద్యానము- సస్యశ్యామలభూమి-దిల్వారాలయము - తాజమహలు చీనాంబరములు-కోహినూరువజ్రము - గీతాశాస్త్రము-శ్రీకృష్ణప్రభావము - నీదివ్యస్వరూపవిభవమును వెలుగొందుచున్నను కన్నులు గలిగియును మూఢజాలకున్నారు గదా! శ్రీకృష్ణుడు భారతరణరంగమునందు విజయునకు జేసిన ధర్మోపదేశము సమ్మోహావస్థయందు నవరతము స్మరణీయముగ నున్నది. శ్రీకృష్ణకర్మయోగోపదేశమును లోకమాన్య బాలగంగాధరుడు చేసి సంశయవిచ్ఛేదనము చేసి యమరత్వమును బడసెను.

లోకమాన్య బాల గంగాధర తిలకు

శ్లో. క్లైబ్యం మాస్మగమః పార్థ నైతత్త్వయ్యుపపద్యతే
క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప.

మహాకార్యనిర్వహణము దుష్కరము. అందునను [illegible] ప్రజలకు దుష్కరతరము. అర్జునుడు మహారథుడు. ధనుర్విద్యావిశారదుడు. మహాశూరుడు. ధర్మజ్ఞుడు. [illegible] పాశుపతాదివ్యాస్త్రములను బడసెను. [illegible] భయవిహ్వలచిత్తుడై [illegible] సంగ్రామమును మానదలచెను. శ్రీకృష్ణుడు యోగప్రతాపము నుపదేశించి కర్మప్రవిష్టుని జేసి విజయమును బ్రసాదించెను. మహాబలసంపదను గలిగియుండియు పరవశయైన భారతహృదయ సమ్మోహమును బాపుటకు తిలకుమహాశయుడు స్వరాజ్యమంత్రోపదేశము చేసి ప్రబలధర్మవాదములను బడసెను. స్వరాజ్యము నాజన్మస్వత్వము-అని నిర్భయముగ బోధించి కష్టములకు పాలైన భారతీయులందు లోకమాన్యు డగ్రేసరుడుగ నున్నాడు. తిలకుమహారాజు మహాసామ్రాజ్యమును స్థాపించిన మహారాష్ట్రదేశస్థుడు. రాష్ట్రము నేలిన బ్రాహ్మణకులజుడు. మహాపండితుడు. సంస్కృత మహారాష్ట్రాంగ్ల భాషలందు మంచిపండితుడు. పాశ్చాత్యవిద్యాసంపన్నుడైనను సనాతనజన్మసంస్కారవాసనలనుగలిగియుండెను. దేశమునకు పరిపాటి

మైన న్యాయశాస్త్ర పాండిత్యమును గడించియుచు న్యాయవాదివృత్తి నవలంబించి యుండలేదు. యావన దశయందే తనప్రజ్ఞానంపదలను దేశసేవకై వినియోగించుట కుపక్రమించెను. పత్రికలను నిర్వహించెను. పాఠశాలలను స్థాపించెను. సంబోధనములను జేసెను. కేసరిస్వాతంత్ర్యసింహగర్జనమునవరతముచేయుచు నధికారహృదయమునకు భయమును గలిగించెను. రాజభక్తి రాహిత్యము రాజద్రోహమను నపూర్వధర్మప్రవచనము తిలకుమహాశయునకై యేర్పడినది. శిక్షాస్మృతియందు 124 ఏ నిబంధన రాజద్రోహోపద్రవమును సంహరించుటకు గల్పింపబడినను, రాజభక్తి మాత్రము పెరుగలేదు. అవమానములు - పరాభవములు-శిక్షలు- లోకమాన్యుని వజ్రసంకల్పమును ప్రస్ఫుటము చేసినవి కఠిన శిక్షలు స్వరాజ్యావసరమును వ్యక్తముచేసినవి. భారతీయులు స్వదేశమునందు స్వపరిపాలనమును బడయ గోరుట రాజద్రోహ మని నిర్ణయింపబడినప్పుడు, భారత హృదయమునం దాత్మగౌరవ మస్తమించిన దని సువ్యక్తమైనది. బ్రిటీషుప్రభుత్వము విన్నపములను చక్కగ నాలకించును. సభావేదికలనుండి స్వాతంత్ర్యవితర్కములను జర్చించుట కంగీకరించును. ఉన్నతోద్యోగములి నిచ్చుటకు పూనుకొనును. బిరుదములతో సత్కరించి యుపలాలన జేయుటకు ప్రయత్నించును. ఆత్మవిశ్వాసజనకములైన భావములందును కార్యములందును రాజద్రోహమును ఆఘ్రాణించును. శివాజీవర్ధంతులు-గణపతి నవరాత్రిపాటలు - జాతీయగీతములు - రాజద్రోహజనకములుగ బరిగణింపబడి ప్రభుత్వాగ్రహమునకు పాత్రములైనవి. బాలగంగాధరతిలకు ప్రభుత్వాగ్రహమును నిశ్చలచిత్తముతో నెదుర్కొని ప్రజాహృదయపీఠమునందు శాశ్వతపథము నధిష్ఠించెను.

ఆంగ్లేయులు రాజనీతియందు చతురులు. సమ్మోహనాస్త్రప్రయోగమునందు సమర్థులు. ప్రజ్ఞావంతులకు భోగభాగ్యలాభములను సమకూర్చి నిరాయుధులను జేయుచుందురు. ఉద్యోగముల నొసగి యామోదమును గలుగజేయుచుందురు. భేదములను గల్పించి విడదీయుచుందురు. దండించి భయమును గలిగించుచుందురు. వెఱపించి నిర్లేపత్వమును పుట్టించుచుందురు. బుజ్జగించి వశపరచుకొనుచుందురు. దేశభక్తులగు గోపాలకృష్ణగోఖలే రాజనీతివాగురలందు జిక్కి ప్రతిభను గోల్పోయెను. తిలకుమహారాజునందు కర్మవైరాగ్యయోగములు మేళగించినవి. ప్రాచ్యసంస్కారసంజనితమైన భావక్షేత్రమునందు పాశ్చాత్యసంస్కారసంజనితములైన కర్మబీజములు ఫలించినవి. వైరాగ్యోపహతమైన భారతహృదయమునందు నిర్లేపత్వము గలిగినది. బాలగంగాధరుడు నిర్లేపత్వమును నాశనముచేసి కర్మక్షేత్రమునందు ధర్మబీజమును వికసింపజేయ సమకట్టెను. గీతారహస్యమునకు కర్మయోగనామకరణము తిలకు మహాశయుని జీవితవిలక్షణమునకు ప్రమాణముగ నున్నది. శ్రీకృష్ణుడు కురుక్షేత్రమునందు మహాసంగ్రామారంభమునందు విజయునకు జేసిన హితోపదేశమునే ఆత్మధర్మమును మఱచిన భరతపుత్రున కుపదేశించి హృదయోద్ధరణమును జేసెను.

శ్లో. క్లైబ్యం మాస్మగమః పార్థ నైతత్త్వ య్యుపపద్యతే
క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరంతప.

భారతసంస్కారప్రవాహము చిరకాలపరాధీనత్వము శుష్కింపజేసినది. దైవోపహతమైన ప్రజాహృదయము నిర్లేపత్వమును వహించినది. వ్యాసవాల్మీకి కాళిదాస తిక్కనాది మహాకవులను శ్రీ రామకృష్ణాద్యవతార పురుషులను నారదజనకశుక విద్యారణ్య వివేకానందాది తత్త్వజ్ఞులను విజయ పృథ్వీరాజ కృష్ణదేవరాయాది వీరులను గనిన మహామాత గొడ్డుపోయినది. ముప్పదికోట్ల ప్రజాహృదయము జడత్వమును దాల్చినది. భారతమహాహృదయము మాయామహోన్నతమై నిరాకార స్వరూపమును గాంచినది. స్వాధీన భావ సంవిత్ప్రాప్తిని బొందినది. మానవధర్మము నామమాత్రావశిష్టమైనది. పాశ్చాత్యసంసర్గము మహావ్యామోహమును గలుగజేసినది. రైలుమార్గములు మోటారుబండ్లు న్యాయస్థానములు విద్యాలయములు సన్నసెల్లాలు సారాయములు బిరుదములు భారతహృదయమును సమ్మోహసాగరమున ముంచినవి. సమ్మోహము హృదయదౌర్బల్యమును గలుగజేసినవి. దుర్బలహృదయమును రక్షకభటులు సైనికబృందములు తుపాకులు ఫిరంగులు విమానముక్కిలి యధికారప్రతిభ స్వతంత్రచేష్టావిరహితముగ చేసినవి. ఉద్యోగవ్యామోహము గౌరవవ్యామోహము పారతంత్ర్యభావమును బలపఱచినవి. స్వాతంత్ర్యభావము తలయెత్తినపుడు రాజద్రోహశాసనాస్త్రము ప్రయుక్తమై సర్వసంహారమును చేయుచుండెను. సభావేదికలనుండి పంపెడి నివేదికల కధికారవర్గము ప్రత్యుత్తరములను నొసంగుచు నభయ

దానములను జేయుచుండినది. జాతీయమహాసభ యవలంబించిన విజ్ఞప్తివిధాన మధికారవర్గామోదమును బడయుచు వచ్చినది. శ్రీ విక్టోరియామహారాజ్ఞి శ్రీ ఎడ్వర్డు జార్జి సార్వభౌములు మహాశాసనపత్రములను బ్రకటించిరి. శాసనపత్రాంశములు కేవలము గ్రంథస్థములై ప్రయోగమునం దపురూపముగనుండెను. ఆంగ్లవర్గాధికారసహాయము జీవనప్రవాహమునకు మూలసాధనముగ నుండెను. భారత జాతీయమహాసభా స్థాపనమున కాంగ్లాధికారులు మూలకారకులు. జాతీయమహాసభాచారిత్రమునందు హ్యూము వెడరుబరనునామములు చిరసంస్మరణీయములు. హ్యూముగారి సహాయప్రోత్సాహములే జాతీయమహాసభను స్థాపించుటకు పరమసాధనములుగనుండెను. అధికారవర్గ మెంతస్వల్పాధికారశకలము నొసగినను భారతీయులు మహాభాగ్యముగ బరిగణించి ధన్యవాదములను సమర్పించుచుండిరి. ప్రభుత్వవర్గ మొక మండలాధికారునిగ భారతీయుని నియమించిన, దిగ్విజయము గలిగినటు లానందించుచుండిరి. ప్రభుత్వవర్గము మిత్రభేదమార్గము నవలంబించి హిందూమహమ్మదీయులను ప్రత్యేకముగ వేరదీసి పరిపాలించుచు బ్రజలకు సంతసమును గలుగజేయుచుండిరి. మహమ్మదీయు లధికారవ్యామోహమున మునిగి భారతీయుల ధిక్కరించుచుండిరి. భారతీయు లాత్మప్రత్యయము లేక పరావలంబనముననే రాజ్యాంగసంస్కరణములను బొంద గోరుచుండిరి. ఈ రాజ్యాంగధర్మప్రవర్తకులందు గోపాలకృష్ణగోఖలే యగ్రగణ్యుడుగ నున్నాడు. మింటోమోర్లె సంస్కరణములతో గోఖలే యుగము ముగిసినది. దేశసేవకై జీవితమును సమర్పించిన గోఖలె రాజ్యాంగములందు భారతీయులవిస్సహాయత్వమును గ్రహించెను. ఆయన పరావలంబనమే తరణోపాయ మని నమ్మి ప్రజాహితజీవనమునం దధికారసహాయము నధికతరముగ నభిలషించుచుండెను. స్వాతంత్ర్యతత్త్వములను బ్రకటించినను పరావలంబనోపాయమునందు విశ్వాసమును గలిగియుండెను. గోపాలకృష్ణ గోకలె కేవలము పాశ్చాత్యవిద్యాసంభవుడు. ఆయన జీవితమునందును సిద్ధాంతములందును పాశ్చాత్యసంసర్గసంజాతములైన భౌతికలక్ష్యము లనవరతము గోచరంబగుచుండును. మిల్లు స్పెన్సరు హక్సలివాకరు మొదలగు పాశ్చాత్య పండితుల సిద్ధాంతములు గోకలె ప్రజాహిత జీవనసిద్ధాంతములకు సాధనంబులుగ నుండెను. సక్రమాందోళనము వారిదృష్టికి లక్ష్యముగ నుండెను. స్వాతంత్ర్య నిరోధక రాజద్రోహ సభాశాసనము ముద్రణశాసనమును గోకలె యామోదమును బడసినవి. ఆశాసనములు దేశమునకు గలుగజేసిన యనర్థపరంపరలు పరావలంబనలక్ష్యమునకు ఫలములుగ బరిణమించినవి. గోపాలకృష్ణ గోకలెగారి పరావలంబన లక్ష్యము వారి యద్భుతప్రజ్ఞాపాండిత్యములకు దగిన ప్రయోజనమును సమకూర్పనివిధమును దేశవ్యవహారములు వ్యక్తము చేసినవి. భారతహృదయస్వరూపము పరిస్ఫుటముగుటకు బరావలంబనవృత్తి యస్తంగతమై యాత్మావలంబనవృత్తి యుదయించుట యవసరంబయిన విధము వర్తమానపరిస్థితులు సువ్యక్తము చేసినవి.

గోకలేకాలమునందే దాదాభాయి నౌరోజి కలకత్తా కాంగ్రెసునందు స్వరాజ్యధ్వజమును స్థాపించెను. స్వరాజ్యసిద్ధి కాత్మావలంబనమే మూలసాధనమను భావము వంగదేశ విభజనానంతరము ప్రజాహృదయమునం దంకురించెను. ఆయంకురములను పోషించుటకు లోకమాన్యతిలకు మహారాజు తనజీవితమును సమర్పించెను. వంగయువజనవర్గము స్వరాజ్యమును పాశ్చాత్యప్రవృత్తి కనురూపమైన హత్యామూలమును నను దౌర్జన్యపద్ధతులసాధనములను నుపార్జించుట కుపక్రమించినది. నిర్లేపత్వోత్కృష్టమైన భారతహృదయమునకు యువజనహృదయోద్రేకము మహాస్పందనమును కలిగించినది. భారతహృదయము స్వదేశాభిమానము వహించినది. స్వారాజ్యప్రాప్తి కాత్మావలంబనమే శరణ్యమని భారతహృదయము కనుగొనినది. భారతహృదయభావమును లోకమాన్యుడు స్వీయచరిత్రయందును కర్మయోగశాస్త్రమునందును బ్రతిపాదించెను. స్వరాజ్యము భారతీయజన్మస్వత్వమని సింహనాదము నిరంతరమును జేయుచు మిత్రుల తిరస్కారమునకును శత్రువుల పరిహాసములకును అధికారుల దండనమునకును పాల్పడి ఆత్మావలంబనయోగమహిమను భారతజాతి కుపదేశించి బాలగంగాధరతిలకు లోకమాన్యతను బడసెను. శ్రీకృష్ణులు కురుక్షేత్రమునందు మహాయోగప్రభావమును విశదము చేసి విజయుని సమ్మోహమును బాపి యోగారూఢుని జేసినవిధమున తిలకు మహాశయుడు కర్మయోగము నుపదేశించి భారతహృదయ సమ్మోహమును బాపెను. భారతీయులను "ఉత్తిష్ఠ జాగ్రత నిబోధత"యని సంబోధించెను. కర్మయోగ

మునకును ధర్మారాధనమునకును సనాతనం బైన భాగవతధర్మమునందు సమన్వయము చేసి యోగరహస్యమును వ్యక్తము చేసెను.

ప్రపంచ ప్రవృత్తియందు సృష్టిస్థితిలయములు మూడును సువ్యక్తముగ నున్నవి. సృష్టి విలయమును విలయము సృష్టిని దివారాత్రముల రీతిని ననుగమించుచు ప్రపంచవికాసమునకు దోడ్పడుచున్నవి. విలయము వికాససాధనం బైనను మహాకంపమును ధీమంతుల హృదయములందును గలుగజేయుచున్నది. కర్మక్షేత్రమునందు హింసాహింసల ధర్మరహస్యమును నిర్ణయించుట గహనము. ధర్మవ్యాధోపాఖ్యాన మీధర్మసూక్ష్మమును విశదము చేయుచున్నది. ధర్మవ్యాధునకు మాంసవిక్రయము జీవనసాధనంబుగ నుండినను ధర్మచ్యుతి గలుగలేదు. ధర్మాధర్మవేదియైన ధర్మవ్యాధుడు నిరంతరవేదాధ్యయన పరాయణుం డైన బ్రాహ్మణునకు ధర్మరహస్యమును తెలిపి కృతార్థుని జేసెను.

ఆ. విను మహింస ధర్మ-వితతి కెల్లను మేటి
యదియు సత్యయుక్త-మైన వెలయు
ననఘ శిష్టచరిత-లందు సత్యము గను
[illegible] శ్రుతుల-నరసి బుధులు.—భా. అ.

ధర్మాచరణమునందు హింసాహింసల స్వభావస్వరూపములను నిర్ణయించి స్వరాజ్యమహాసంకల్పమును జేయుటకు విధానమును గీతారహస్యమునందు లోకమాన్యుడు వ్యాఖ్యానము చేసెను. స్వాతంత్ర్య[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సాధనమును [illegible] జాతీయ వ్యక్తిత్వమును స్థాపించుటకు బ్రయత్నించినది. కాని ప్రయత్నములకు దగిన ప్రతిఫలము గలుగలేదు. వంగ యువజనవర్గము పరసంహార సాధనమునకు [illegible] బనమును నిర్మూలము చేయ దలపెట్టినది. తిలకు మహాశయుడు పరావలంబనవృత్తిని నిర్మూలము [illegible] కాత్మావలంబనధర్మమును బోధించెను. స్వధర్మసాధనమైన స్వరాజ్యసంకల్పమును ప్రజల కుపదేశించెను. ధర్మసంకల్పము ధర్మసాధనమునకు బీజ మని యుపదేశించి ఆత్మావలంబనధర్మమును భారతజాతీయహృదయమునందు బ్రతిష్ఠించెను. ఫలాపేక్ష లేని కర్మయోగము త్యాగమునకు బీజము. ఫలాపేక్షావిరహిత మైన కర్మయోగము ధర్మాధర్మస్వభావరహిత మై మోక్ష సాధనం బగుచున్నది. భాగవతధర్మస్వరూప మైన కర్మయోగము పరమార్థసిద్ధికి సాధనం బని బోధించి ప్రజాహృదయము నందు మహాసంచలనమును గలుగజేసి ప్రజాహృదయసింహాసనము నధిష్ఠించెను. విశుద్ధసంకల్పము హింసారూపమునకు బరిణమించినచో, ధర్మచ్యుతి గలుగజాలదు. అపవిత్రసంకల్ప మహింసారూపమున నంతము నొందినను ధర్మహాని గలుగుచున్నది. యువజనహృదయము స్వరాజ్యసిద్ధికి పాశ్చాత్యచరిత్ర లుపదేశించిన మార్గము నవలంబించుటకు సమకట్టినది. స్వాతంత్ర్యప్రాప్తికి గ్రేటుబ్రిటను ఇటలి ఫ్రాన్సు రుష్యాదేశములందు పరివర్తనము గలిగినది. బ్రిటీషుప్రజలు మొదటి చార్లెసును రాజ్యభ్రష్టుని జేసి శిరమును ఖండించిరి. ఫ్రాన్సు రుష్యారాజ్యములు రాజకుటుంబములను [illegible]. భారతయువజనహృదయము [illegible] పరిచిత మైన లక్ష్యములుగాని పరివర్తనమార్గమునకుం బూనుకొనినది. లోకమాన్యుడు భారతహృదయమునందు సహజమైన సనాతనధర్మ నిరీక్షణమును బునరుద్ధారణము చేయ బ్రయత్నించెను. ఆలక్ష్యమే నిష్కామకర్మయోగము. పాశ్చాత్యసంస్కారసంభవ మైన భారతహృదయమునకు [illegible] గలుగు [illegible] మైనది. ఆత్మయోగము నుపదేశించిన లోకమాన్యుని లక్ష్యము మైనను సత్యాగ్రహాందోళనమును పరావలంబనమును నష్టమయ్యెను. స్వరాజ్య స్వాతంత్ర్యభావమును దృఢముగ భారతహృదయమునందు బ్రతిష్ఠించిన బాలగంగాధర తిలకు [illegible] [illegible] [illegible] ప్రతిష్ఠించిన స్వరాజ్య[illegible] [illegible] [illegible] చున్నవి. గాంధి మహాత్ముని స్వరాజ్య[illegible] [illegible] బలసాధనముగ ఫలవంతము చేయుటకు [illegible] విధమును గతసంవత్సర జాతీయమహాసభా[illegible] వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

జాతీయమహాసభ

మానవులకు [illegible] [illegible] సాధనము ప్రభూతసాధనముగ నున్నది. మహానుభావులు మహాతపము చేసి మహాఫలములను బడసినవిధమును పురాణేతిహాసములు దివ్యముగ బోధించుచున్నవి. ఆదినుండియు స్వరాజ్యప్రాప్తికి జాతీయమహాసభ బహిరంగసాధనములందు లక్ష్యమును నిలుపుచుండెను. ఏపదుగురు నాయకులో సభావేదికలందు గంభీరోపన్యాసములను జేయుచు పరిపాలన వికాసమును గోరుచుండిరి.

ఉన్నతోద్యోగములు ఆయుధశాసనసంహారము భూమిశిస్తు, అధికారవిభజనము మొదలగు బహిరంగసాధనములు లక్ష్యములుగ నుండెను. లక్ష్యముల కనురూపముగ మోర్లేమింటో సంస్కరణములు మోంటుఫర్డు సంస్కరణములు చేయబడెను. సంస్కరణములవెంటను నిర్బంధ శాసనములును పుట్టుచుండెను. యుద్ధానంతరము బ్రిటీషు ప్రభుత్వము ప్రసాదించిన సంస్కరణశాసనము బ్రిటీషు హృదయమును విశదముచేసినది. మాటలయం దొకటి చేతలయం దొకటి యను రాజనీతి సంస్కరణములందు సార్థకమైనది. పంజాబు హత్యలు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని విశదముచేసినవి. మూడ్పదికోట్ల ప్రజలను డయరులు ఓడ్వాయరులు యథేచ్ఛగ నవమానపఱపగలరు. ప్రజల నవమానపఱచిన డయరును యూరపియనులు బహూకరించిరి. కాంగ్రెసు సభ్యులు గోరిన విధమున ప్రభుత్వ మీ క్రూరాత్ములను దండింపలేదు. ప్రభుత్వము ప్రజాభిప్రాయమును నిర్లక్ష్యము చేసెనని యీ విధమున పంజాబువధలు విస్పష్టము చేసినవి. జాతీయ మహాసభ సంపూర్ణముగ నాత్మావలంబన ధర్మము నవలంబించుటకు నిర్ణయించినది. సంస్కరణము లొడగూర్చెడి మిథ్యాస్వాతంత్ర్యమును జాతీయమహాసభ గ్రహించినది. జాతీయ మహాసభ భారతీయుల జన్మస్వత్వమును ప్రకటించుటకు బూనుకొనినది. ఆంతరంగిక సాధనము నుపదేశించినది. కలకత్తాయందు గూడినయవసరజాతీయ మహాసభయందు శాసనసభా బహిష్కారము నిర్ణయింపబడినది. మహాసభయం దామోదితమైన తీర్మానము ప్రజాహృదయమును విశదము చేసినది.

ఖిలాఫత్ సమస్యా సందర్భమున, భారతదేశ మహమ్మదీయుల యెడల చేయవలసిన, తమ విధాయకకృత్యమును భారత సామ్రాజ్య ప్రభుత్వములు తప్పెను. ముఖ్యమంత్రి గారు, తమ వాగ్దానమును చెల్లించుకొనలేక పోయిరి. కాబట్టి మహమ్మదీయులు కాని వారు గూడ సక్రమమైన పద్ధతులమీద, తమ మతమునకు గల్గిన ఆపత్తును పోగొట్టుటకు ప్రయత్నము చేయుచున్న మహమ్మదీయసోదరులకు సహాయము చేయవలెను. పై రెండు ప్రభుత్వములవారును పంజాబులో నమాయకులైన ప్రజలను రక్షించుటకును మిక్కిలి మోటుతనముగా ప్రవర్తించునట్టియు నేరస్థులైనట్టియు, అధికారులను రక్షించుటకును, నిరాకరించిరి. మరియు అధికారుల నేరములకు బాధ్యుడని ఒప్పుకొనిన, సర్ మైకేలు ఓడ్వాయర్ గారిని నిర్దోషిగా నిర్ణయించిరి. ప్రభువులసభలోను కామన్సుసభలోను జరగిన చర్చయందు భారతీయప్రజలయెడల సానుభూతిని చూపలేదు.

పంజాబులో నవలంబింపబడిన, భయంకర కార్యములను బలపఱచిరి. ఇటీవల ప్రచురింపబడిన రాజప్రతినిధి గారి, ప్రకటన వలన ఖిలాఫత్ పంజాబు విషయములను గురించి, ఇసుమంతైనను పశ్చాత్తాపమును జూపినట్లు కనబడలేదు. కాబట్టి పై రెండు నేరములందును ప్రభుత్వమువారు తగిన న్యాయమును చూపనిచో భారతీయులు తృప్తినొంద జాలరనియు భావికాలమున నిట్టి దురంతములు జరుగకుండుటకును, జాతీయగౌరవమును, నిలువబెట్టుకొనుటకు స్వరాజ్య స్థాపనమే తగినసాధన మనియు, ఈ సభవారు అభిప్రాయపడుచున్నారు. పై నేరములకు, ప్రతిఫలము కలుగునంతవఱకు, స్వరాజ్యము స్థాపించువఱకు, క్రమాంతపద్ధతులపై శాంతియుత మగు సహాయనిరాకరణావలంబనము తక్క భారతీయులకు వేరొకమార్గము లేదనియు, ఈ సభవారు అభిప్రాయపడుచున్నారు.

(అ) బిరుదములను, గౌరవపదవులను, విసర్జించి సర్కారు పాఠశాలలను, న్యాయస్థానములను, శాసనసభలను బహిష్కరించి యొుద్యమమును జయప్రదము గావింపవలెనని, యీ సభవారు కోరుచున్నారు.

(ఆ) సర్కారువారు గావించు, దర్బారులను విందులు మున్నగు వానిని బహిష్కరింపవలెను.

(ఇ) ప్రభుత్వమువారి పాఠశాలలకు బాలురను పంపుట మాని వేసి జాతీయపాఠశాలలను నెలకొల్పవలెను.

(ఈ) బ్రిటిషు న్యాయస్థానములను బహిష్కరించి పంచాయతుల మూలమున వివాదములను పరిష్కరించుకొనవలెను.

(ఉ) మెసపొటోమియాలో గుమస్తాలుగా గాని; సైనికులుగ గాని, పనిచేయగూడదు.

(ఊ) శాసనసభలకు అభ్యర్థులు బహిష్కరింపవలెను. జను లెవ్వరిని ఎన్నుకొనగూడదు.

(ఎ) విదేశవస్తువుల బహిష్కారము గావింపవలెను.

(ఏ) సహాయనిరాకరణము శిక్షణక్రమముగా భావించి స్వదేశీవ్రతము ననుష్ఠింపవలెను. దేశమున బట్టలు నేయుటకు వీలు కలుగుటకై స్వగృహముల భారతీయులు నూలువడుకుటను నేర్చుకొనవలయును.

అయిదువేల ప్రతినిధులు 20 వేల సభ్యులు గల మహాసభ చేసినతీర్మానము ప్రభుత్వహృదయమునందు సంచలనమును గలుగజేయలేదు. భేదోపాయమున బ్రభుత్వవర్గ మధికారసంరక్షణమునకు బూనుకొనినది. అవసరజాతీయమహాసభాభిప్రాయమున కనురూపముగ నియోజనవర్గము నియోజనములను బహిష్కరించినది. ఎన్నికలందు 100-కి 10 వంతున నియోజకవర్గము పాల్గొనుట ప్రజానిశ్చయమునకు నిదర్శనము. సుప్రసిద్ధ జాతీయనాయకు లభ్యర్థిత్వమును వదలుకొనిరి. మితవాదులు ప్రభుత్వపక్షావలంబనులు సులభముగ విజయమును బొందిరి. అధికారవర్గము మితవాదులను

ప్రభుత్వావలంబనులను సత్కరించినది. మితవాదనాయకులు సురేంద్రనాథబెనర్జిగారు సర్ బిరుదమును బొంది మంత్రిపదవిని బడసిరి. అధికారవర్గమునకు మితవాదులకు ప్రతిఘటకులకు సంయోగముగలిగినది. మితవాదులు దేశావసరసమయమందు నిరంకుశాధికారవర్గమునకు బలమొసంగి నిరంకుశాధికారసంరక్షణమును జేసిరి. ఈ సంయోగ మసహాయోద్యమవ్యాపనావసరమును వ్యక్తముచేసినది. ప్రజాభిప్రాయమును నాగపురమునందు గూడిన జాతీయమహాసభ వ్యక్తముచేసినది.

నాగపురమహాసభ

నాగపురమహాసభ యన్వర్థముగను ప్రథమ జాతీయమహాసభ. భారతజాతీయసంయోగము స్థిరముగఁ బ్రతిబద్ధమైజాతీయబలము వ్యక్తమైనది. ముప్పదివేల ప్రతినిధులు ప్రేక్షకులు సభనలంకరించిరి. సభ్యుల స్వాతంత్ర్యస్వభావము ప్రశాంతస్వభావము భారత జాతీయ హృదయస్వరూపమును విశదముచేసినవి. సభాసమావేశములందు చిరకాలపరిచితము లైన ముఖము లదృశ్యము లైనవి. పండిత మదనమోహన మాలవీయును జిన్న కపర్దిసభ నలంకరించిరి. ఇంగ్లాండునుండి బెన్‌స్పూరు ఆల్ఫ్రెడ్‌నైట్, కర్నలు వెడ్జివుడు వచ్చియుండిరి. బెజెంటమ్మగారు జాతీయమహాసభకు జాతీయలక్షణము మహాసభలక్షణము లేదని సభకు విముఖత్వమును జూపిరి. జిన్నా వెడ్జివుడు గారలు ఆరంభమునుండియును మందగమనము సక్రమాందోళనము బ్రిటిష్‌సాహచర్యము సాధనములని ప్రతిపాదించిరి. మాలవీయునను నయోక్తులను భయోక్తులను వారిపాదమునే బలపఱచెను. మాలవీయుని విశుద్ధజీవనము మధురసంభాషణము శాంతస్వభావము సభ్యులదృష్టి నాకర్షించినను వారిభావములు కటువుగఁ గన్పించెను. మదనమోహనాస్త్రము శక్తిహీనమైనపు డితరాస్త్రములు నిరుపయోగములు. భారతభూమియందు పండిత మదనమోహనమాలవీయునకు గల మంచిప్రతిష్ఠ వర్తమానకాలమునందు క్షీణించినది. పరమావమానకరమైన పంజాబు హత్యలు ఖిలాఫతు సమస్య సారరహితములైన రాజ్యాంగసంస్కరణములు ప్రజాహృదయమునందు మహాసంచలనమును గలిగించినవి. ప్రజలకు స్వరాజ్యసంపాదనమునందు గల పట్టుదల గాఢమైనది. గాంధిమహాత్ముని వజ్రసంకల్ప మీవిషయమును వ్యక్తముచేయుచున్నది.

గాంధిమహాత్ముడు

లోకమాన్యతిలకు మహానుభావుఁ డస్తమించిన సమయము భారతజాతీయజీవనమునందు మహాసంధి సమయము. సంగ్రామము భారతహృదయమునందు స్వాతంత్ర్యాంకురములను వికసింపఁజేసినది. సంగ్రామసమయమునందు భారతభూమి చూపిన త్యాగమే యితరసామ్రాజ్యాంతర్భాగమును జూపియుండలేదు. రణరంగములందు 16, 00, 000 భారతీయులు పాల్గొనిరి. భరతవర్షసంపదలు మిత్రమండలి విజయమునకు ప్రతిహతముగ వినియోగింపఁబడినవి. నూటయేఁబదికోట్ల రూప్యములు సమర్పింపబడినవి. మహాఖండస్వరూపమున కనురూపమైన స్వారాజ్యసంస్థాపనలు వినిర్మితము లగు నను నాశాపాశములు భారతహృదయమును సంపూర్ణముగ నావరించియుండెను. సంకుచితములైన మోంటుఫర్డు సంస్కరణవిధానములు భారతహృదయము నావరించిన యాశాలతలను శోషింపఁజేసినవి. తియ్యనిమాటలు కాఠిన్యకార్యములు బ్రిటీషురాజనీతియని స్థిరపడినది. క్రూరకార్యములను జేసిన డయరును యూరపియనులు సత్కరించిరి. ప్రభుత్వము దండింపఁ బూనుకొనకుండెను. యథేచ్ఛగ భారతీయులనిందింప నాటంకపడకుండెను. సర్ మైకెలు ఓడ్వయరు యథాప్రకారము నిందాప్రవాహమును ప్రవహింపజేయుచుండెను. అమృతసరసమావేశసమయమునందు గలిగిన విషమపరిస్థితులకు నాగపురసమావేశసమయమున కేవిధమైన నుపశమనము గలుగలేదు. కాంగ్రెసుసభ నిర్ణయించిన ప్రతీకారమునైనను ప్రభుత్వ మవలంబించియుండలేదు. మీదు మిక్కిలి ప్రభువులసభ పంజాబుహంతకునను మహాధీరుడని పొగడినది. స్వస్థలము నందుగల యవమానమె పరస్థలములందును భారతజాతికి స్థిరపడినది. ఫిజిద్వీపములందు భారతీయులు పరమావమానములకు పాలైరి. నిర్బంధప్రవాసములు హత్యలు దౌర్జన్యములు భారతీయులకు సంప్రాప్తములైనవి. దక్షిణాఫ్రికానుండి భారతీయులను స్వచ్ఛందమిషను స్వస్థలప్రవేశమును జేయించుటకు యూరపియనులు దలపెట్టిరి. తూర్పుఆఫ్రికాయందు భారతీయులకు ప్రత్యేకనివాసస్థలములను గల్పించుటకు బ్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఆస్ట్రేలియా కనడాదేశములందు భారతీయులకు ప్రవేశమే దుర్లభము. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాంతర్భాగములందును స్వస్థలములందును భారతీయులకు దాస

త్వము సునుటను స్థిరముగ వ్రాసినది. పరస్థలము
లందు భారతీయుల మితజీవన విధానము యూరపియ
నుల భోగపరాయణత్వమునకు ప్రతిబంధకముగ నుం
డుట. భారతీయులు దాసానుదాసులుగ యూరపియ
నుల భోగభాగ్యముల కనుకూలురుగ నంతవరకును భార
తీయుల సుగుణము లద్భుతముగ కొనియాడబడును.
యూరపియనులు పెట్టినభిక్షకుగై కొని వారిని సేవించినంత
వఱకును భారతీయులకు యూరపియనులు స్వాగతంబు
నొసంగిరి. భారతీయులు స్వల్పముగ స్వాతంత్ర్యప్రక
ర్షణమునకు బూనుకొనినపుడు వారిపొడ యూరపియ
నులకు గిట్టకుండెను. యూరపియనులు దక్షిణాఫ్రికా
పూర్వాఫ్రికా ఫిజిద్వీపములు మొదలగు ప్రదేశము
లందు విసమ్ములైన భారతీయులసహాయముననే సంపద
లను వృద్ధిచేసి సుఖజీవన మనుభవించుచున్నను నిపుడు
వారిపొడ గిట్టకున్నది. ఆ దేశములందు భారతీయులా
ర్జించిన స్వల్పసంపదలు యూరపియనుల లోభమునకు
బలియగుచున్నవి. వలసరాజ్యములందు సేవకావృత్తియె
స్వదేశగమనమె భారతీయునిను చుటచు వ్రాసినది. వలస
రాజ్యములను వృద్ధిజేసిన భారతీయుల కిట్టి దైన్యస్థితి
సంప్రాప్తమగు నప్పుడే భారతీయుల హృదయములందు
సంతాపతరంగములు పొంగి పొరలకుండునా?

విదేశములందు గలిగిన దుర్దశయె స్వదేశమునం
దును గలదు. స్వదేశమునందు భారతీయులు కుబ్జత్వ
మును గలిగి చైతన్యవిరహితులై దుర్భరమైన జీవయా
త్రను గడపుచున్నారు. ప్రతిభాయుతులైన మహాను
భావులు సయితము దైన్యస్థితి ననుభవించుచున్నారు.
ఆంగ్లవేషభాషాధాములకు మహానుభావులు చేతులను
జోడింపవలసిన స్థితి గలిగినది. విదేశస్వదేశములందు
గౌరవహీనమైన స్థితిగతులు భారతజాతికి సహజావస్థగ
బరిణమించినది. పంజాబువ్యవహారములు కన్నులను
బలవంతముగ దెరపించినవి. భయభ్రాంతలైన యాంగ్ల
యువతులకు లక్షలరూప్యములు ప్రతిఫలముగ నొసంగ
బడినవి. భారతయువతు లవమానితలై మహాదుఃఖ
ము ననుభవించిరి. జలియనువాలాబాగునందు నిరప
రాధులు డయరు కోపాగ్నికిబలియైరి. విదేశములందును
స్వదేశమునందును భారతీయుల నిస్సహాయస్థితి వ్యక్త
మైనది. సంస్కరణము లీ నిస్సహాయస్థితి దొలగించుట
కేవిధమైన సదుపాయములను గల్పింపలేవు. పూర్వకాల
నలతో నెన్ని జాతీయమహాసభలు జరిగినను భారత
జాతికి విమోచనము గలుగదని భారతజాతి గను
గొనుట కుపక్రమించినది. తరణోపాయమున కాత్మా
వలంబనమె మూలసాధన మని ప్రజలు గ్రహించిరి.
ముప్పదికోట్ల ప్రజలు సహజసంపదలు ప్రాచీనసభ్య
త్వము భాగవత ధర్మాసక్తి యాత్మావలంబనసాధనము
నకు సకలవిధములను తగియున్నవి. జాతీయవిషాద
యోగదశయందు గాంధిమహాత్ముడు భారతజాతీయాత్మ
స్వరూపమును ప్రత్యక్షము చేసి మహామాయావరణ
మును బోగొట్టుటకు బూనుకొనెను.

ఆత్మావలంబనయుగము

గాంధిమహాత్ముడు పాశ్చాత్య ప్రాచ్యసభ్యత్వ
సంరంభములం దనుభవమును గడించిన మహానాయ
కుడు. మోహనదాసకరణచంద్ర గాంధి బాల్యమునం
దింగ్లాండునందు విద్యాభ్యాసమును జేసి పాశ్చాత్యసభ్య
త్వానుభవమును స్వయముగ ననుభవించెను. దక్షిణా
ఫ్రికాయందు న్యాయవాదివృత్తి నవలంబించుచు
లోకానుభవమును వ్యవహారవిజ్ఞానమును సువిచార
శక్తిని గడించెను. జైనధర్మప్రవర్తకుడై అహింసా
సత్యధర్మస్వభావముల గనుగొన గలిగెను. పాశ్చాత్య
భౌతికధర్మమును భారతీయాధ్యాత్మికధర్మమును స్వయ
ముగ ననుభవమునందు గల గాంధిమహాత్ముడు స్వ
రాజ్యసంరంభమునందు నాయకత్వమును వహించుటకు
సకలవిధములను తగియుండెను. గోపాలకృష్ణ గోకలె
గాంధిని భారతసేవక సంఘమునందు జేర్చుటకుఁ బ్రయ
త్నించెను. బిసెంటమ్మ గారు స్వరాజ్యసంఘమునందు
జేర్చుటకు ప్రయత్నించెను. వర్తమాన విషమపరిస్థితు
లందు భారతీయహృదయవేదనను భిన్న ప్రదేశము
లందు స్వయముగ ననుభవించిన గాంధిమహాత్మునకు
సామర్థ్యము గలదు. ధర్మజుడు శ్రీకృష్ణుని నమ్మినటులు
భారతహృదయము గాంధిమహాత్ముని నమ్ముచున్నది.

క. ఆపద గడవంబెట్టను
నోపి శుభంబైన దానినొడఁగూర్పను మా
కీపుట్టువునందు బాండు
క్ష్మాపాలుఁడు మిమ్ముఁజూపి చనియె మహాత్మా!

గాంధిమహాత్ముడు దక్షిణాఫ్రికాయందు భార
తీయుల జన్మస్వత్వములను సంరక్షించుటకు సత్యమును
సమర్పించిన మహాధీరుడు. సత్యవ్రతుడు. ధర్మప్రవర్త
కుడు. హింసావిముఖుడు. కార్యజ్ఞుడు. పశుబలధర్మవిదూ

[illegible]. అన్నాటలకున్న [illegible] గల [illegible] స్వదేశీ [illegible] సాలగించుటకు జాతీయమహాసభ [illegible] [illegible] సుత్యసమూలు [illegible] లంబనసాధనము [illegible] ప్రభావము [illegible] సమస్య [illegible] చేసెను [illegible] కంజాబుహత్యలు జాతీయస్వాతంత్ర్య [illegible] [illegible]. అత్యాచారములను [illegible] సంబంధము విషమమైనది [illegible] ముల [illegible] గోచరమైనది. [illegible] మహాసభయం [illegible] [illegible] ధర్మము జాతీయ [illegible] [illegible] జాస్వనీ [illegible] [illegible] నప్రతిహతముగ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సూచించిన [illegible] [illegible] నిక లేదు. [illegible] [illegible] సత్యాగ్రహముల [illegible] సమస్య [illegible] నరములను కలిగించెను. [illegible] [illegible] [illegible] ఆ నిర్ణయమునకు [illegible] భారతీయ [illegible] బూనెను. జాతీయవాదులు [illegible] [illegible] హరించిరి. [illegible] [illegible] చిరి. [illegible] [illegible] లలో నాగపురమునందు [illegible] జాతీయమహాసభను గాంధిమహాత్ముడు నిరసహాయముగ [illegible] చేర్చి ప్రథమ [illegible] నడిపించెను. నాగపుర మహాసభయం దాత్మ [illegible] [illegible] మోదమును [illegible] [illegible] విశేషము [illegible].

స్వరాజ్యసంపాదనము

-తీయ మహాసభా ప్రయోజనము స్వరాజ్యసంపాదన మని సకలమతముల వారును నమ్ముచున్నారు. స్వరాజ్యస్థాపనమే బ్రిటిషు పరిపాలనమునకు ఫలమని [illegible] తెలిపియుండిరి. బ్రిటిషు రాజ్యాధిష్ఠాతలు [illegible] స్వరాజ్యాభయము [illegible] [illegible]. భారతజాతీయమహాసభా పితా [illegible] స్వరాజ్యస్థాపనము మహాసభా ప్రయోజన [illegible] [illegible] [illegible] స్వరాజ్య [illegible] భారతీయుల [illegible] [illegible]. [illegible] భారత [illegible] స్వరాజ్యసంపా [illegible] బ్రిటిషు [illegible] బ్రిటిషు అధికారులు [illegible] బ్రిటిషు [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] జాతీయమహాసభ [illegible] [illegible]. భారతజాతీ [illegible] [illegible] లేదని [illegible] [illegible]. సంకల్ప [illegible] [illegible] భారత [illegible] [illegible] నావరం [illegible] స్వరాజ్యము సులభ [illegible] భారత [illegible] ఫలము భారతీయుల [illegible]. భారతీయుల [illegible] [illegible] భారతీయులు [illegible] ఈ ధర్మ [illegible] మహాసభ [illegible] ప్రతిపాదించినది. [illegible] విశేషములు [illegible] [illegible] [illegible] జాతీయ [illegible] [illegible] [illegible] బడినది.

"[illegible] [illegible] అన్ని [illegible] భారతీయులకు స్వరాజ్యమును సంపాదించుట."

ఈ ప్రతిపాదనము భారతస్వాతంత్ర్యము నాశ్ర యించిన [illegible] తొలగించుటకు సాధన [illegible] [illegible] [illegible] దింతవరకును [illegible] బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాంత [illegible] [illegible] [illegible] లోపించినది. ధర్మ [illegible] [illegible] గాంచినది. ఈ తీర్మానమునందు భారత జాతీయబలమునకు జాతీయ స్వాతంత్ర్యము [illegible] జాతీయమహాసభ ప్రతిపాదించిన [illegible] సాధనమును భారతీయుల

కాదేశించినది. జాతీయసంకల్పసిద్ధికి అసహాయోద్యమము సాధనమును నిర్ణయించినది.

అసహాయోద్యమము

ప్రవృత్తిపరమైన మహాసంస్కృతియందు … ము ధర్మాధర్మములకు సంబంధించి … ధర్మక్షేత్రమునం దాధ్యాత్మికాధిభౌతిక … మహాసంయోగమును అధర్మక్షేత్రమునందు … వియోగమును గలుగుచున్నది. సంయోగ వియోగ కారణములు ధర్మస్వభావమును నిర్ణయించి మోక్ష మార్గమును జూపుచుండును. ధర్మక్షేత్రమునందు ప్రకృతి పురుష సంయోగమునకు ప్రతిబింబములైన … ములు వర్తమానకాలమునందు లోకమును సావరించు మహాలయమునకు సాధనము లగుచున్నవి. ఏ ముహూ … యముచేతనైనను ధనము సాధించి భౌతికభోగము లందు బడి పోరాటము గావించుచుండుట జరుగుచున్నది. భౌతిక సంపదల సాధ్యమునకై పాశ్చాత్య రాజ్యములు రెంటికి గలిగిన భోగముల నాక్రమించు కొని మహాసంక్షోభములను … యంత్రసాధనముల సామ్రాజ్య … బిగదీసినవి. స్వజాతీయాభిమానము స్వదేశాభిమానము సామ్రాజ్యతృష్ణ ఫలములు … మానవపీడనమునకు సాధనంబులైనవి. … సంయోగము పాశ్చాత్యశిక్షణము భారతవ్యాపారమును వారు పాశ్చాత్య సాధనోపాయములను స్థాపించినవి. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు మారణ … నివహములు సాధనంబులను భావములు భారతవర్షమునందు నావరించినవి. ఈ భావములు మహాలయమును జేసినవిధమును యూరపు రాజ్యముల చరిత్రము చెప్పక చెప్పుచున్నది. స్వజాతీయాభిమానమునకు పాశ్చాత్య రాజ్యములు గావించిన మాత్సర్య … వర్ణనాతీతములు. అధర్మమార్గమున స్వరాజ్యమును స్థాపించి ధర్మక్షేత్రమును అధర్మక్షేత్రముగ జేయుట వినాశమునకు సాధనముగాని పరమార్థ సాధనముగాదు. ధర్మాధర్మములను వదలి హత్యలకు ఒడిగట్టుకొనినను నిరాయుధులైన భారతీయులకు బాహుబలసాధనము సాధ్యముగాదు. సాధ్యమైనను ధర్మక్షేత్రమునందు నిషేధమగుచున్నది. ఆత్మవినాశనమునకు సాధనం బగుచున్న పాశ్చాత్యసభ్యతాస్వభావమును గను గొనిన … జాతీయమహాసభ నిర్ణయించిన స్వరాజ్యసంపాదనమునకు … గాంధిమహాత్ముని స్వభావమున … అసహాయోద్యమ … జాతీయమహాసభ నిర్దేశించినది. మహాసభ … కాంగ్రెసు … జాతీయ … చేయుచున్నది.

కాంగ్రెసు సభవారి యభిప్రాయము ననుసరించి ప్రస్తుతపు ఇండియా ప్రభుత్వము … వలనను, హిందూదేశప్రజలు స్వరాజ్యమును నెలకొల్పుటకు కృతనిశ్చయులై యున్నందువలనను, ప్రభుత్వమువారు … పంజాబు … ఖిలాఫత్తు … సంబంధించిన కష్టములను నివారణ చేయుట … విఫలములగుటచేతను, ఈ కాంగ్రెసు … కాంగ్రెసు సభలలో గావింపబడిన దౌర్జన్యరహితమగు సహాయ నిరాకరణ … తిరిగి యంగీకరించుచు, ఒకకొనను ప్రభుత్వ … నిరాకరించుట మొదలుకొని, వేరొకకొనను పన్నులు చెల్లింపకుండు … సహాయనిరాకరణవిధానము … అఖిల భారతీయ కాంగ్రెసు సంఘమువారు గాని నిర్ణయించెడి సమయమున … ప్రకటించుచున్నది. … పూర్తిగ … వలయును.

(1) 16 సంవత్సరములలోపు వయస్సు గల విద్యార్థుల తలిదండ్రులు, సంరక్షకులు (విద్యార్థులు గాదు) ప్రభుత్వమువారి యాజమాన్యమున నున్నట్టిగాని, వారి సహాయమును పొందుచున్నట్టి గాని, వారిచే పరిపాలనము నొందుచున్నట్టిగాని, పాఠశాలలనుండి తమ పిల్లలను తొలగించుటకు … ప్రయత్నముల చేయవలయునని కోరవలయును. అందుకొరకు, విద్యార్థులు జాతీయపాఠశాలల మూలమున గాని మరి యితర సాధనముల మూలమున గాని శిక్షణ బడయుటకు ఏర్పాటుల గావింపవలయును.

(2) అట్టి పాఠశాలలు లేనిచో, ఏ ప్రభుత్వవిధానమును తాము తొలగింప నిశ్చయించిరో, దాని మూలముగ విస్తారముగ నుండెడి విద్యాప్రతిష్ఠాపనలలో చదువుటకు 16 సంవత్సరముల వయస్సు గలిగినట్టియు అంతకు పైబడినట్టియు విద్యార్థులు తమ మనస్సాక్షికి వ్యతిరేకమని భావించుచో అట్టివిద్యార్థులను ప్రభుత్వమువారి యాజమాన్యమున నుండెడిగాని, వారి సహాయమును పొందెడిగాని, పాలనమునం దుండెడిగాని ప్రతిష్ఠాపనలనుండి పర్యవసానమును యోచింపక ఆలస్యమేమాత్రము లేకుండ లేచి రావలయునని, కోర

కలయును. అట్టి విద్యార్థులు సహాయనిరాకరణోద్యమమునకు సంబంధించిన సేవలో నియుక్తులై యుండవలయు ననియు, లేక జాతీయ విద్యాలయములలో పదవ్రకోను చుండవలయు ననియూ, సలహా నీయవలయును.

(3) ప్రభుత్వము వారివశమునందున్నట్టిగాని, వారిసహాయమును బొందునట్టిగాని, పాఠశాలల ట్రస్టీలను, మేనేజరులను, ఉపాధ్యాయులను, మ్యునిసిపలు సంఘములను, లోకలుబోర్డులను వానిని జాతీయ పాఠశాలలుగ మార్చవలయునని, కోరవలయును.

(4) తమవృత్తిని మానుటకు న్యాయవాదులు ఎక్కుడు ప్రయత్నములను సలుపవలయు ననియు, లాకోర్టులను కక్షిదారులును సోదరన్యాయవాదులును బహిష్కరించుటలును, మధ్యవర్తుల ద్వారా పోరాటములు పరిష్కార మగునటులును, వారు ప్రయత్నింపవలయు ననియు కోరవలయును.

(5) హిందూదేశమును ఆర్థికముగ స్వతంత్రముగ గావించుటకు, వర్తకులు విదేశవ్యాపారసంబంధమును క్రమక్రమముగ వదలుకొనవలె ననియు, నూలువడుకుటకు చేతనేయుటకు ప్రోత్సాహము గలిగింపవలె ననియు, గోరవలయును. ఆర్థికసంబంధ మగు బహిష్కార విధానమును తయారు జేయుటకు అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు నిపుణులను కొందరిని నియమింపవలయును.

(6) సహాయనిరాకరణోద్యమ విజయమునకు స్వార్థత్యాగ మత్యవసరము గాన, ఈ దేశములోని ప్రతిపురుషుడును, ప్రతిస్త్రీయు, జాతీయోద్యమముకొరకు సాధ్య మగునంతవరకు త్యాగము జూపవలయు నని కోరవలయును.

(7) సహాయనిరాకరణోద్యమము సత్వరాభివృద్ధి గాంచుటకు ప్రతిగ్రామమునందును సంఘములను నెలకొల్పవలయును. ప్రధాన పట్టణములలో కేంద్రసంఘములను నెలకొల్పవలయును.

(8) జాతీయ సేవకొరకు, సేవకుల నసేకులను సిద్ధపరుపవలయును.

(9) జాతీయ సేవకును, సహాయ నిరాకరణోద్యమమునకును అవసర మగుజాతీయనిధిని నెలకొల్పుటకు ఫలప్రద మగు చర్యను దీసికొనవలయును. ఈనిధికి అఖిలభారతీయ తిలకు స్మారక స్వరాజ్య నిధి యని నామ మిడవలయును.

ధర్మాధర్మసంరంభమునందు నిగ్రహము శాంతము త్యాగము మొదలగు దైవసంపదలు దురారాధ్యములు. భోగము క్రోధము స్వార్థము మొదలగు నాసుర సంపదలు సుఖారాధ్యములు. తిట్టుకుతిట్టు దెబ్బకుదెబ్బ పామరాయుధములు. రాతివేతలకు రవలవాసలు రాక్షసాయుధములు. అభయము దమము సత్యము అహింస త్యాగము పండితాయుధములు. అసహాయోద్యమము స్వరాజ్యసంపాదనమునకు పండితాయుధప్రయోగమును శాసించుచున్నది. పండితాయుధప్రయోగము పురుషాయుధము గాని దుర్బలాయుధము గాదు. అసహాయోద్యమము సుప్రయోజకాయుధము గాని యప్రయోజకాయుధము కాదు. అసహాయోద్యమము మహాచేష్టకు సాధనము గాని నిశ్చేష్టతకు మూలము గాదు. అసహాయోద్యమము విదేశపాలకవర్గముతో సాహచర్యమును ప్రతిషేధించుచున్నది గాని ప్రజాసాహచర్యమును గాని ప్రజాప్రయత్నములను గాని ప్రజా సంకల్పములను గాని ప్రతిషేధించుట లేదు. తెలిసియును తెలియకను మానవులు అసహాయాయుధమును నిరంతరము ప్రయోగించుచున్నారు. మానవులు దుష్టవాసనలను విడుచుటకు దసహాయోద్యమము నవలంబించుచున్నారు. వ్యాధిగ్రస్తమైన దేహమున కాహారవిసర్జన మవసరం బగుచున్నది. జ్ఞానసంపన్నత్వమునకు పరిత్యాగము సాధనం బగుచున్నది. మోక్షమార్గమునకు సత్యాగ్రహము సాధనం బగుచున్నది. అసహాయోద్యమము ధర్మమాసురసాహచర్యమును ప్రతిషేధించుచున్నది గాని దైవసాహచర్యమును ప్రతిషేధించుట లేదు. అసహాయోద్యమ మధికారారాధనాభిమానమును ప్రతిషేధించుచున్నది గాని అధికారధర్మమును ప్రతిషేధించుట లేదు. ప్రహ్లాదుడు తండ్రి సాధికారాభిమానమును బహిష్కరించెను గాని జనకుని ధర్మాజ్ఞలను ప్రతిఘటింపలేదు. అసహాయోద్యమవిజయమునకు అహింస సత్యము ప్రేమ త్యాగము మూర్గములు. స్వార్థము మదము గర్వము ద్వేషము స్వార్థము ప్రతిబంధకములు. భారత హృదయమునందు నాత్మశుద్ధికి మూలమైన భావప్రకాశమును జేయుటయె అసహాయోద్యమమునకు పరమ ప్రయోజనము. ఈ ప్రయోజనము వలననె ప్రజాహృదయమునందు వెలిగెడి స్వారాజ్యజ్వాల ప్రజ్వరిల్లగలదు గాని అధికారవర్గపు దయాభిక్షమువలన గాని కతిపయ నాయకుల గంభీరోపన్యాసముల వలనను గాని వెలుగబోదు. నాగపురము సభయందు దామోదితమైన యసహాయోద్యమ ప్రతిపాదన మీ భావమునే ప్రతిపాదించుచున్నది.

సంస్కరణములు

జాతీయవాదులు జాతీయసభానిర్ణయముల కనురూపముగ నెన్నికలందును సభ్యత్వమునందును బ్రమేయమును మానుకొనిరి. మొంటుఫర్డు రాజ్యాంగ సంస్కరణముల కనురూపమైన శాసనసభ లేర్పడినవి.

శ్రీ కన్నాటు ప్రభువు మహావైభవముతో నారంభకర్మకాండను జరిపించెను. ఆరంభోత్సవములకు లక్షలరూప్యములు వ్యయమైనవి. ఉత్సవసమయములందు ప్రజలూహించిన వరములు గలుగలేదు. భారతీయులు గతమును మఱచి మన్నించి భావికల్యాణమునకు కలిసి పనిచేయవలయు నని హితోపదేశమును జేసి కన్నాటు ప్రభువు స్వస్థలమును జేరెను. ఉపదేశ ప్రయోజనము పాలకవర్గమునకువలె ప్రజావర్గమున కన్వయింపజాలదు. ప్రజలను హింసలకు బాలుచేసిన డయరులు జాన్సనులు సన్మానగౌరవముల ననుభవించుచుండ గతమును మఱచుట మన్నించుట యసంభవము. అధికారహృదయమునందు పశ్చాత్తాపము గలుగని విధమును దేశవ్యవహారములు వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ద్విరాజ్యాంగ విధానము తలచినరీతిని స్వాతంత్ర్య వికాసమునకు నిరుపయోగముగ బరిణమించినది. అధికారాయత్త శాఖయందు మంత్రులధికారము లేదు. కలిగిన యధికారమునైనను ప్రజాక్షేమమునకు వినియోగించుటకు ధనము పలుకుబడి సాహసము లేవు. అన్ని రాష్ట్రములును మితిమీఱిన భాగమును సామ్రాజ్యవ్యయమునకు సమర్పించుచున్నవి. చెన్నరాష్ట్రము 720 లక్షల యాదాయము నుండి 340 లక్షలను సామ్రాజ్యవ్యయమునకు సమర్పించుచున్నది. సర్ హార్కాటు బట్లరు రోనాల్డుషే ప్రభువు విల్లింగ్డను ప్రభువు పూర్వమువలెనే యధికారాభిమానస్ఫీతి నవలంబించిన విధమును సభావ్యవహారములు సువ్యక్తము చేసినవి. రోనాల్డుషే ప్రభువు సభ్యులకు ధర్మోపదేశమును జేసెను. విల్లింగ్డను ప్రభువు స్వయంప్రభావాదరణమునను సభావ్యవహారములను నడిపించుట కుపక్రమించెను. అధికారవర్గదుర్గ మభేద్యముగ నున్నదని వ్యక్తమైనది. సామ్రాజ్యపాలనమునందేవిధమైన స్వాతంత్ర్యమును గలుగలేదు. క్రొత్తపన్నులను శాసనసభ లంగీకరించినవి. రాజ్యవర్గాధికారుల చతురోపాయము ప్రజాప్రతినిధులదృఢసంకల్పములను భేదించినవి. పాలకవర్గము నిర్బంధశాసన విమర్శనమును పంజాబుహత్యలు సైన్యవ్యయము మొదలగు విషయములకు సంబంధించిన తీర్మానముల నంగీకరించినది. పంచాయతీసంఘములు విషయవిమర్శనమును జేయుచున్నవి. సంఘముల వ్యవహారములకు బత్తెములకు లక్షలు వ్యయమగుట తథ్యము. ఫలముమాత్రము సంశయాస్పదము. వర్తమాన సంవత్సరాదాయమైన 126 కోట్లయందును 62 కోట్లు సైన్యవ్యయమునకు వినియోగపడవలసియున్నది. ఆదాయమునందు మూడవవంతు విదేశీయుల వేతనములకును నుపవేతనములకును వినియోగపడుచున్నది. విదేశములందలి వడ్డికి నేటేటను విశేషమైన ద్రవ్యము వ్యయమగుచున్నది. ఈ వ్యయమును తగ్గించుటకును నిర్ణయించుటకును సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునందధికారము లేదు. శాంతిసంరక్షకన్యాయము నిర్ణయాధికారము లేదు. ఈ రోజు సైన్యవ్యయ మపారముగ పెరిగినది. ఆఫగను యుద్ధము సరిహద్దుల యుద్ధములు వ్యయభారము పెరుగుటకు గొంత కారణము లైనను సామ్రాజ్యవర్ధనాభిమానము సైన్యవ్యయభారమునకు మూలకారణము. ఈ కారణమును మాటుపఱచి అసహాయోద్యమమును నిందించుట యధికారవర్గమునకును వారి పక్షవాదావలంబనులకును జెల్లినది. సామ్రాజ్యప్రభుత్వమే తీర్మానముల నంగీకరించినను నధికారమంత్రులును విదేశాధికారవర్గాధీనమునందున్నపుడు స్వాతంత్ర్యబీజవికాసము దుర్లభము. వ్యయభారవృద్ధి కష్టములకు మారకపుధరలు దోహదము నొసంగినవి. యుద్ధము నిలిచిన తరువాత నెగుమతులు నిలిచినవి. పరదేశములు బీదవడి వస్తుక్రయ సామర్థ్యమును బడయకున్నవి. బ్రిటీషువర్తకులు యథేచ్ఛగ దేశమును దిగుమతులతో నింపిరి. యుద్ధవ్యయము యుద్ధవ్యయకట్నములు యుద్ధపుపెట్టుబడులు ఋణగ్రస్తతను వృద్ధిచేసినవి. దేశము విత్తశూన్యమై ఋణపాశబద్ధమై నిస్సహాయస్థితియందు మునిగినది. భరతఖండమితర దేశములకంటెను సుఖతరస్థితియందున్నదని పాలకవర్గ మనవరతము హెచ్చరించుచున్నది. సంగ్రామ గౌరవము దేశలాభము ధనాగమనము యశోగౌరవము బ్రిటీషుద్వీపములకును సంగ్రామకష్టములు భరతఖండమునకును సంప్రాప్తించినవి. ఫలప్రాప్తికి నోమును నోచని భరతఖండ మేల భారములందు మునుగవలయునో నిర్ణయింపగల బాధ్యత సామ్రాజ్యాభిమానులందుగలదు. సామ్రాజ్యావసరముల కవసర మయిన భారమును సామ్రాజ్యప్రయోజనములను బడయని భరతవర్షము భరించుట కెటు లంగీకరింపగలదు? సామ్రాజ్యశాసనసభకు వ్యాపారసంరక్షణము గాని యార్థికస్వాతంత్ర్యము గాని దేశసంరక్షణాధికారము గాని లేనపుడు సభాప్రయోజన మత్యల్పమని గత సమావేశము తెలియజేసినది. మంత్రాలోచనసభయందు గా. శర్మ సాహిబుగారు లున్నంతమాత్రమునను దేశమునకు సంతృప్తి గలుగదు.

సింహాప్రభువు [illegible] కదలని ఉడసినంతమాత్రమున ను [illegible] వర్ధిల్లజాలవు. స్వదే శాగ్నికార్యవర్గము నిర్బంధవిధానమునందు విదేశాధికార వర్గమును [illegible] జేసికొనెం పలెం [illegible] నిర్బంధవిధానమందునిట్టి సిద్ధమునుగ నున్నది. నిర్బం ధవిధానములు న్యాయాంగముల [illegible] సహ్రాగా రంగీక రించుచున్నారని యంగీకరింపవలయును. నిర్బంధవిధాన ప్రయోగములకు [illegible] విధానమునందలి 141-103 సూత్రముల ప్రకారము [illegible] గల రహస్యాయుధములు గోచరించుచున్నవి. అధికార వర్గము ప్రసాదింప దలపెట్టిన స్వరాజ్యప్రసాదస్వభా వము నీ నిర్బంధవిధానములు నిరూపించుచున్నవి. సంస్క రణస్వభావ [illegible] స్వభా వము మాత్రము నాటేవలె తెలియుచున్నది. అసహా యోద్యమప్రచారకులు రాజద్రోహశిక్షులకు పాత్రు లగునపుడు పాలకవర్గమునకును [illegible] భేదము గలిగిన దనుట యసత్యము. పాలకవర్గము నిర్భయముగ స్వదేశ క్షేమమార్గముల నుపదేశించెడి భక్తులను దేశద్రోహు లని దండించుచున్నది. [illegible] పద వులతో సత్కరించుచున్నది [illegible] జేసి [illegible] చున్నది [illegible] జేయజాలవు. ధర్మమార్గము [illegible] నూతన రాజప్రతినిధి రీడింగుప్రభువు [illegible] త్రికరణ శుద్ధిగ నవలంబించుటకు విశ్వేశ్వరుడు దివ్యదృష్టిని బ్రసాదించి గాంధిమహాత్ముని యాశీర్బలమును సార్థ కము చేయు గాత!

చెన్నరాష్ట్రము

గత సంవత్సరమునందు చెన్నరాష్ట్రపాలనము నవమాసములు దాటినది. రాజ్యాంగపతులు విల్లిం గ్డను ప్రభువు రాజ్యాంగరథమును చక్కగ నడిపిం చెను. రాజ్యాంగరథగమనమునందు సారథి చతురత్వము గోచరించెనను గమ్యస్థానము మాత్రము దూరస్థ ముగనున్నది. రాష్ట్రవికాసము గతించిన వర్షమునందు మందగమనమును బట్టినది. గత సంవత్సర జనగణనము నందు చెన్నరాష్ట్రమునందు 4,24,08,289 ప్రజ లున్న ట్లు నిర్ణయింపబడినది. గతించిన పదేండ్లయందును 100-కి $2\frac{2}{5}$ వంతున మాత్రమె 10,02,895 ప్రజలు పెరి గిరి. ప్రజాభివృద్ధి మందగతిని బట్టినవిధముననె ఇతర సంస్థానములును మందగమనమును జేసినవి. భరతఖండ రాష్ట్రములందు చెన్నరాష్ట్ర మొక పేదరాష్ట్రము. ప్రజ లకు వ్యవసాయము ప్రధానమైన వృత్తి. ప్రభుత్వా దాయమునకు భూమిశిస్తు ముఖ్యసాధనము. సంవత్సర సంవత్సరమును ప్రభుత్వాదాయ మభివృద్ధిని బొందు చున్నను నభివృద్ధికారకుల స్థితిగతులుమాత్రము వృద్ధి బొందుట లేదు. గతసంవత్సరాదాయవ్యయము లీభావ సమర్థనమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి.

1920-21 ఆదాయము

	లక్షలు		లక్షలు
భూమిశిస్తు	294.48	కట్టడములు, రస్తాలు, మొ. ప్రజాభివృద్ధి కరమగు పనులు	6.44
ఎక్సైజు	270.95		
ఆదాయపు పన్ను	60.75		
ఇతర బాబతులు	177.95	పల్లర	6.[illegible]
నీటిపారుదలవలని నికరాదాయము	47.20	కేంద్రప్రభుత్వము వారి సహాయము	17.61
అప్పుల దీర్చుట కుంచిన నిలువ	5.40	మొత్తము.	946.15
సివిలు పరిపాలనము	58.13		
మారకము	.10		

1920-21 వ్యయము

	లక్షలు		లక్షలు
భూమిశిస్తు	27[illegible].[illegible]3	కట్టడములు, రస్తాలు	1[illegible]6.34
నీటిపారుదల, వడ్డీ, మొ. వ్యయము	47.08	ఇతర బాబతులు	65.58
అప్పులు	4.64	మొత్తము.	1,120 99
సివిలు పరిపాలనము	603.13		

1921-22 వ సంవత్సరమునకు రాబడి 1,702.03 లక్షలని అంచనా వేయబడినది.

1921 22 లో మదరాసు ప్రభుత్వము భారతప్రభుత్వమునకు చెల్లింపవలసిన మొత్తము 384.29 లక్షల రూప్యములు.

పైఖాదాయములు రాష్ట్రస్థితికి మహా వ్యాఖ్యానము. భూమ్యాదాయము 294.48 లక్ష లయినను రయితుల యభివృద్ధికై జేసిన ప్రయత్నము లత్యల్పములు. నీటి పారుదలకు జేసిన 1114 లక్షల వ్యయమును నేడొక్కి 2163 లక్షల పంటలనిచ్చుచు 100 కి 14 రూపాయలవంతున వడ్డీ నిచ్చుచున్నవి. ఈ యాదాయమును వినియోగిం చుట కవకాశములున్నను నాయవకాశములను ప్రభు త్వము వినియోగింప కుండుటవలన నీరాష్ట్రము ప్రభు త్వదృష్టిని నుచితరీతి నాకర్షించుట లేదని వ్యక్తమగు చున్నది. కృష్ణా తుంగభద్రాజలాశయ నిర్మాణములు

లక్షలయకరములను సస్యశోభితములను జేసి ప్రజాక్షే మమును నభివృద్ధిచేయగలవు. అయినను నీవిషయమును భారతప్రభుత్వ మేమేటను వెనుకకు బెట్టుచున్నది. భారతప్రభుత్వమునకు ద్రవ్యోపపత్తి శీఘ్రకాలము నందు గలుగునని విశ్వసించుటకు నవకాశములు లేవు. లండను నగరమునందు భారతమంత్రి 100-8-7 వాగ్దానము జేసిన ఋణము భారతప్రభుత్వార్థికస్థితికి నిదర్శనముగ నున్నది. చెన్నరాష్ట్రప్రభుత్వ మీ విషయమునందు నూతనమార్గము నవలంబించుట యవసరంబగుచున్నది. కృష్ణాజలాశయమునకు గుంటూరు కృష్ణా మండలము లందును తుంగభద్రాజలాశయమునకు దత్తమండలము లందును నర్పాపత్రములను భూమిక్రయమును వేలా టను జేసిన వలయు మూలధనము వెంటనె లభింప గలదు. కృష్ణాగుంటూరు మండలముల రయితులు ఎకరమునకు నీటిపారుదలకు 20 నుండి 100 రూప్యములవరకును క్రయాధనము నొసగుటకు సిద్ధముగ నున్నారు. నాలు గైదులక్షల యకరములు 150 లక్షల రూప్యములను సులభముగ బడయగలవు. రయితులనుండి క్రమముగ రెండు మూడు వాయిదాలలోనైన నీద్రవ్యమును వసూలుచేయవచ్చును. నీటితీరువ రాబడి మూలధనమునకు మంచివడ్డిని నొసగగలదు. రయితులకు పొలము లాభము గలుగుచున్నపుడు మూలధన పతిసులభముగ లభింపగలదు. భూమివృత్తి లేకను నధోగతిపాలైన పంచమాది సన్నజాతులవారికి సుక్షేత్రములను గల్పించు [illegible] దేశమునకు [illegible] [illegible] లాభము గలుగగలదు. యుద్ధఋణములకు పెట్టుబడి పెట్టిన ప్రజలు స్వలాభమునకేర్పడిన విషయమునందు పరమోత్సాహమును జూపి యీ సత్ప్రయత్నమును సఫలము చేయగలరు. దేశవికాసాంగమంత్రియును వ్యవసాయశాఖా మంత్రియును నీ విషయమునందు వారిశక్తిసామర్థ్యముల నుపయోగించి ప్రజల కృతజ్ఞతకు బాత్రు లగుదురుగాక!

ఆదాయశిఖరములందు రెండవశిఖరము మద్యాదాయము. మద్యాదాయము గతసంవత్సరమునందు 300 లక్షలు. ప్రతమనుష్యుడు తలకు 0-12-0 మద్యపానమునకు వినియోగించుచున్నాము. కేవలము మద్యపానిరతుల లెక్కలను జేసిన తలకు మూడురూప్యము లైనను మద్యపానమునకు వినియోగపడియుండును. ప్రాణమానధననాశనకర మైన ఈ దుర్వ్యసనమును మాన్పుటకు ప్రభుత్వము పూనుకొనకుండుట సంతాపకరము. ఇంతటి నొంటిని గుల్లచేయుచున్న మద్యపానమును నిర్మూలము చేయుట సకలజనులకును ధర్మముగనున్నది. అసహాయోద్యమము మద్యపాననిషేధవ్యాపనమునకు బ్రయత్నించుచున్నను సభికారవర్గ మవలంబించుచున్న నీతి ప్రతికూలముగ నున్నది. అధికారు లేదో మిషను నిరోధకుల దండనమునకు బూనుకొనుచున్నారు. గూడూరునందు నితరప్రదేశమునందును విధించిన దండన లిందుకు దార్ష్టాంతికముగ నున్నవి, బలవంతనిరోధము తగదని అధికారవర్గము ప్రకటించుచున్నది. మద్యపాననిషేధమునకు బలవంత మేల యుపయోగపడవలదో తెలియకున్నది. జూదమును వ్యభిచారమును బలవంతముగ బ్రతిషేధితములై దండనమునకుం బాలగునపుడు మద్యపాననిషేధమును బలవంతముగ నేల చేయరాదో న్యాయశాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయింపవలసియున్నది. సర్వార్థములకు బలము నుపయోగించుట సదాచారము గాని సురాచారము గాదు. హింసోపదేశము దుర్జనసంహారమునకు [illegible] లోకమునకు [illegible] యవసరము గలిగియుండును. దుర్జనసంహారమునకు నిర్బంధాచరణము కర్తవ్యమని శ్రుతులు స్మృతులు ప్రతిపాదించుచున్నవి. యుద్ధకాలమునందు మద్యపానవిక్రయము కొంతవరకు ప్రతిషేధింపబడినది. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు రుష్యారాజ్యము మద్యనిర్మాణమును మద్యవిక్రయమును ప్రతిషేధించినవి. [illegible] [illegible] మద్యపాననిషేధము [illegible] [illegible] [illegible] విధింపబడుచున్నది. అధికారహృదయమునందు ధర్మనిరీక్షణమెవాదముకారమును పరిహరించినప్పుడు న్యాయనిరీక్షణము మాటను దలపెట్టవలసిన యవసరము లేదు. మద్యపానము ప్రాచ్యమతములందు ప్రతిషేధితము. పాశ్చాత్యమతములందు ప్రతిషేధితము గాకపోయినను గర్హ్యము. రాజ్యతంత్రజ్ఞులు మతబోధకులు వైద్యవిశారదులు ధర్మజ్ఞులు మద్యపానము నేకముఖముగను ప్రతిషేధించుచున్నను నిషేధబోధకులను భారతప్రభుత్వము దండించుచున్నది. అధికారప్రతిభాసంరక్షణమునకు ధర్మప్రతికూలమార్గములను పాలకవర్గ మవలంబించునపుడు పాలకవర్గమునందు ప్రజావిశ్వాసము సంపూర్ణముగ బోవుచున్నది. మద్యపాననిరోధమును నిర్బంధమార్గమునను జేసినను పాలకవర్గామోదమును బడయుట ధర్మ

ము. ప్రజలు మద్యపానవిసర్జనమును జేయుచున్నారను శుభవార్తలు వివిధప్రదేశములనుండియును వచ్చుచున్నవి. అధికారవర్గము ప్రజావర్గమును నస్మాన మార్గమున నడుపుటకు ధర్మబలసంరక్షణము సాధనము గాని యిరుకాంపశుబలము సాధనము గాదు. పాలకవర్గము ప్రజల మాన ధన ధర్మబలములను నాశనము చేయుచున్న మద్యపానాభ్యాసమును పూర్ణముగ నిషేధించి ధర్మరక్షణమును జేయుదురు గాక.

చెన్నరాష్ట్రసభ

మాంటుఫర్డు సంస్కరణ శాసనసభ చెన్నరాష్ట్రమునందు విచిత్రపరిస్థితులం దేర్పడినది. జాతీయవాదులసహాయోద్యమధర్మావలంబనమును జేయుచు సభ్యత్వాభ్యర్థిత్వమును మానుకొనిరి. బ్రాహ్మణేతర నాయకులు బ్రాహ్మణాభ్యర్థుల నిరాకరణమును బోధించిరి. పాలకవర్గము భేదతంత్రము నవలంబించినది. బ్రాహ్మణేతరులకు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్య మంగీకరింపబడినది. చెన్నరాష్ట్రమున కేర్పడిన 125 సభ్యులందును 102 సభ్యులు బ్రాహ్మణేతరు లేర్పడిరి. బ్రాహ్మణేతరులకు ప్రత్యేకప్రతినిధులు 28 మంది నిర్ణయింపబడిరి. శాసనసభయందు

మహమ్మదీయేతర ప్రతినిధులు	65
మహమ్మదీయులు	13
భారత క్రైస్తవులు	5
యూరపియనులు	1
ఆంగ్లో-భారతీయులు	1
భూస్వాములు	6
విశ్వవిద్యాలయము	1
వాటికేశ్వరులు	1
వ్యాపారపరిశ్రమములు	5
పంచములు	2
అధికారులును అధికారనియుక్తులును	25
	125

గతసంవత్సరమునందు నిర్మితమైన శాసనసభయందు బ్రాహ్మణేతరులు బ్రాహ్మణులకయిదు రెట్లు సభ్యులు గలరు. బ్రాహ్మణేతర సంఘ మను సంఘ మున్నను లేకపోయినను బ్రాహ్మణేతరపక్షమునకు బలము గలదు. బ్రాహ్మణేతరపక్షమునకు బ్రాహ్మణపక్షమునకంటెను సంఖ్యయందు బలము గలదు. సభావ్యవహారములందు అధికారానధికార పక్షములకును మితవాద జాతీయవాద పక్షములకును భారతీయ యూరపియను పక్షములకును రాజ్యాంగనిరీక్షణమునందు భేదముగలదు గాని బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరపక్షములకు భేదము లేదు. చెన్నరాష్ట్రమునందు గాకను నితరరాష్ట్రములందీభేదము లేకపోవుటయే యీకల్పితభేదమునకు ప్రమాణముగ నున్నది. ఉద్యోగాధికార వ్యామోహ మీ రాష్ట్రమునందు బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర పక్షములకసహజమైన స్వరూపమును గలుగజేసినది. బ్రాహ్మణేతరనాయకులును బ్రాహ్మణేతరసంఘములును స్వదేశయోగక్షేమములకు మూలసాధనమైన స్వరాజ్యప్రాప్తికి ప్రతిఘటనమును జూపజాలరు. వారును బ్రాహ్మణులవలె స్వాతంత్ర్యవికాసమును గోరుచున్నారు. బ్రాహ్మణేతరనాయకులు దేశమోక్షమును వారిహస్తమూలమునసే చేయగోరుచున్నారు. బ్రాహ్మణపక్షము నావహించిన బ్రాహ్మణభ్రమ పోయిన బ్రాహ్మణేతరపక్షము తత్క్షణస్వరాజ్యస్థాపనమును గోరుట సహజము. భారతీయులను ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణసంఘము నావహించిన యుద్యోగాధికార వ్యామోహమునకు బాధ్యులు బ్రిటీషు పాలకవర్గము గాని బ్రాహ్మణులు గారు. బ్రాహ్మణులకు భరతఖండమునం దాదికాలము నుండియును బ్రహ్మత్వము వృత్తిగ నుండెను. బ్రాహ్మణులధ్యయనమును జేయుచు ధర్మబోధనమును జేయుచు జీవయాత్రను గడపుచుండిరి. ధనసౌఖ్యమూలములైన రాజ్య కృషి వాణిజ్యాది వృత్తులు క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర కులాధీనమునం దుండెను. చాణక్యుడు చంద్రగుప్తునకు రాజ్యాభిషేకమును జేసెను. తిక్కన మనుమసిద్ధునకు రాజ్యలాభమును చేయగలిగెను. రామదాసుస్వామి రాజ్యమును శివాజిమహారాజునకు సమర్పించెను. బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేతరసంఘముల పోషణమును బడయుచు బ్రహ్మవిద్యాప్రచారమునందు కాలమును గడపుచుండిరి. మహమ్మదీయ క్రైస్తవ మతపాలనము లీపరిస్థితులను మార్చినవి. మహమ్మదీయ క్రైస్తవ పాలకులు వారిమతగురువులను పోషించి సత్కరించుచుండిరి. బ్రాహ్మణగురువులను ద్వేషించి యవమానించుచుండిరి. భుక్తి దుర్లభమైన బ్రాహ్మణులు లౌకికవ్యవహారనిమగ్నులై జీవయాత్రను గడపుట కుపక్రమించిరి. వ్యాపారధనలాభమున కేర్పడిన బ్రిటీషు పరిపాలనమునందు బ్రాహ్మణులకు లౌకికవ్యవహారవ్యామోహము ప్రబలి

నది. విద్యాలయములం దార్యమతనిరసనము క్రైస్తవ
మత ప్రశంస పరిపాటి యైనవి. అధ్యయనమునందు
బ్రహ్మవిద్యాచింతనమే యనవసరంబైనది. విద్యాప్రవృ
త్తి యంతయును నుద్యోగలాభమున కేర్పడినది. జీవన
ప్రవృత్తి యంతయును నాధ్యాత్మికచింతనాశూన్యమై
యాధిభౌతికలాభమయ మైనది. బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మ
ణవృత్తియందు భుక్తియును గౌరవమును దూరములైనవి
ఉద్యోగములందు భుక్తియును గౌరవమును గలిగినవి.
ఈ భావములకు పాలకవర్గము స్వప్రయోజనములకై
ప్రోత్సాహము నొసంగి పోషించినది. ఆంగ్లేయులు రాజ్య
వ్యాపారనిర్వహణమునకు వారు నిర్ణయించిన లక్షణ
ములు గలవారిని నియోగించిరి. వృత్తులు వసతులు
భూములు లేని బ్రాహ్మణులు సేవకావృత్తియందుఁ జేరి
వారి బుద్ధికౌశలమును రాజ్యాంగములందుఁ జూపి ధన
గౌరవములను బడసిరి. ఇందు బ్రాహ్మణులు స్వయముగ
బ్రాహ్మణేతరులకుఁ జేసిన యన్యాయ మేదియును లేదు.
పాలకవర్గము పరీక్షలందు కృతార్థులైనవారల కుద్యోగ
ముల నొసంగుట కుపక్రమించినది. పరీక్ష లధ్యయన
సాధ్యములుగ నుండెను. వంశపారంపర్యముగ అధ్య
యనాభ్యాసము గల బ్రాహ్మణులు పరీక్షలందు సులభ
ముగఁ గృతార్థులై యుద్యోగముల కర్హతను గడించిరి.
ఆంగ్లవిద్యావిధానము, ఆంగ్లపరిపాలనవిధానము, ఆంగ్ల
సంసర్గము గలుగఁజేసిన పరిస్థితులకు బ్రాహ్మణులు బా
ధ్యులుగ నెంచబడిరి. ఆంగ్లవ్యాపారము దేశమును
స్వతంత్రవృత్తిశూన్యము చేసినది. ఆంగ్లరాజ్యనీతి దేశ
మును శౌర్యశూన్యము చేసినది సామాన్యరాజ్యము
లంతరించినవి. నిలిచియున్న జమీనులు సంస్థానములు
ప్రతిభారహితములై అధికారాధీనము లయినవి. దుర్ని
రీక్ష్యమైన క్షాత్రతేజము కృశించి తేజోహీన మైనది.
శస్త్రోపజీవనము నశించి శౌర్యప్రతాపములు క్షీణించి
నవి. చేతిపనులు తఱిఁగి ప్రజలు వృత్తివిహీనులైరి. శ్వేత
ముఖుల యధికారప్రతిభ యవ్యవహితముగ సాగినది.
పదిలక్షల రాబడి గల సంస్థానాధిపతికి సామాన్యాధికా
రికిఁ గల ప్రతిభ గలుగకున్నది. ఇట్టిపరిస్థితులందు సకల
వర్ణముల దృష్టియును నుద్యోగములమీదను బ్రసరించి
నది. బ్రాహ్మణేతరులందు సహజముగ స్పర్ధ గలిగినది.
అధికసంఖ్యాకులైన బ్రాహ్మణేతరు లధికముగ నుద్యోగ
ముల నపేక్షించుట సహజ మైనను వర్తమానపరిస్థితు
లకు బ్రాహ్మణులు మాత్రము నిందార్హులు గారు.

కె-ఎం.

బ్రాహ్మణేతరసంఘములందు విద్యాప్రవృత్తి వ్యాపించిన
కొలఁది వారిసంఘమునం దుద్యోగవ్యాపనమును గలు
గఁగలదు. కేవలము జనసంఖ్యనె యుద్యోగబాహుళ్య
మునకు లక్షణముగఁ బరిగణించిన పంచమసంఘమును
నుద్యోగలాభమునకుఁ బ్రతిబంధకము గాఁగలదు. అధిక
సంఖ్యాకులైన బ్రాహ్మణేతరులు రాజ్యాధికారమును
గలిగి వికసింపఁగోరుట ధర్మమైనను బ్రాహ్మణపతనము
బ్రాహ్మణేతరసంఘాభ్యుదయమునకుఁ బ్రయోజనముగా
దు. ఆదికాలమునుండియును బ్రాహ్మణులు రాజ్యములను
సంపదలను నాసింపకను రాజులను శ్రీమంతులను
నాశ్రయించుచు భిక్షాటనమును జేయుచు జీవయాత్ర
ను గడపుచుండిరి. వసిష్ఠుఁడు ధౌమ్యుఁడు చాణక్యుఁడు
విద్యారణ్యుఁడు రామదాసు తిక్కనామాత్యుఁడు సమ
ర్థులయ్యును రాజ్యముల కాసపడలేదు. పంచాగ్నిశ్రవణ
మైనను సవసరములేని కాలమునందు బ్రాహ్మణులకు
భిక్షాటనమయినను సంభవము గాకున్నది. గుణకర్మలబ్ధ
మైన వృత్తిశీలసంస్కారములేని బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్య
శూద్రులు ఉద్యోగవృత్తియందు లక్ష్యమును నిలిపిరి.
ఈ యుద్యోగలక్ష్యము మిత్రభేదమున కనుకూలముగ
నుండెను. పెంట్లండు ప్రభువు వారి యనుచరులు
బ్రాహ్మణద్వేషమును బెంపొందించిరి. అధికారుల మిత్ర
భేదము స్వప్రయోజనమునకు నిరుపయోగ మైనను
దేశానర్థములకు మూలమైన విద్వేషమునకు సాధన మై
నది. అధికారులు సంకల్పించిన యధికారసంరక్షణ
తంత్రము నిరుపయోగ మయినది. సంస్కరణశాసన
మితరరాష్ట్రములందు వలె వ్యాపనమునకు వచ్చినది.
ద్విరాజ్యాంగశాఖ ఏర్పడినది. బ్రాహ్మణేతరనాయకులు
మంత్రిపదవులను బడసిరి. ఉద్యోగలాభ ముద్యో
గాశను బ్రవర్ధమానము చేసినది. వేలకొలఁది సంవత్సరము
లేకదేశమునందు సోదరులవలెఁ గలిసి జీవయాత్రను
గడపిన సంఘములందు సమష్టిదృష్టి పోయి విభాగ
దృష్టి గలిగినది. పాశ్చాత్యపరిపాలనము పాశ్చాత్యాధి
కారవర్గమునందు ప్రబలిన ధనాధికారాభిమానమును
భారతీయుల హృదయమునం దుదయింపఁ జేసినది. అధి
కారాభిమాన ముద్యోగతృష్ణగఁ బరిణమించుచున్నది.
ఉద్యోగతృష్ణ పూరణమగుట యసంభవము, ఉద్యోగాభి
లాష సంఘసంఘమునకును ప్రాకుచున్నపుడు కలహబీజ
ములు స్థాపితము లగును గాని సాహచర్యబీజములు
వర్ధిలవు. ఉద్యోగములు తాత్కాలికముగ నొకసంఘము

నకు సంతృప్తిని గలుగఁజేసినను వేఱొకసంఘమునకసంతృప్తిని గలుగఁజేయుచుండును. ఒకనికిఁ బ్రయోజనకరమైనను వేఱొకనికి కష్టదాయకముగ నుండును. హీనస్థితియందున్న పంచములవలె హీనస్థితియందున్న బ్రాహ్మణులును సంఘసౌభాగ్యమున కాటంకముగ నుందురు. బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతరులు వారివారి సంస్కారములకుఁ దగిన వృత్తుల నవలంబించుచు స్వప్రయోజనములను విసర్జించుచు దేశప్రయోజనములకై వారిశక్తిసంపదలను వినియోగించి సకలసంఘముల సౌభాగ్యమును పెంపొందించుటకు పాటుపడుదురుగాత! నవశక్తి యుగంతరూపములను ప్రపంచమునందు విహరించుచున్నది. వర్ణాశ్రమధర్మములు మాయమగుచున్నవి. జాతులును నంతర్జాతులును స్వయంవ్యక్తిత్వమును బ్రకటించుచున్నవి. ప్రాతసిద్ధాంతములు నవాకృతిని దాల్చుచున్నవి. ధనాభిమానము కులాభిమానము విద్యాభిమానము అధికారాభిమానము ప్రతిభను గోల్పోయినవి. సర్వసమానత్వభావము స్థిరస్థాపిత మగుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ప్రజలు సమష్టిబలమును సకలవ్యవస్థలకును సమన్వయము చేయుటకు సమకట్టుచున్నారు. దంభము కటాటోపము భోగభాగ్యములు పరమార్థములుగఁ బరిణమించుచున్నవి. మానము నిగ్రహము శీలము విరాగము పరమానర్థములుగఁ బరిణమించుచున్నవి. ఈ ప్రళయావస్థయందు బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేతరులు వినాశసాధనములైన వైరమును క్రోధమును మాని ధర్మార్థమైన సమగ్రజీవనప్రవాహమునకు వారి సంయుక్తబలమును విజ్ఞానమును వినియోగించి ధన్యవాదములను బడయుదురు గాక!

ఆంధ్రరాష్ట్రము

ఆంధ్రదేశము స్వయంవ్యక్తిత్వమును గలిగి భారతజాతీయజీవనప్రవాహమునకు బలవేగమాహాత్మ్యములను గలుగఁజేయుట కాత్మయోగమునఁ బూనుకొనుచున్నది. వ్యక్తివికాసము సమష్టిప్రకాశము నవయుగధర్మములు. స్వయంవ్యక్తిత్వముగల పదార్థముల యవ్యవహితయోగభావము విశ్వస్వరూపము. పరమాణువులు మహామేరువులు విశ్వస్వరూపమునం దవ్యవహితయోగమును గలిగియున్నవి. సకలపదార్థములు మహాతత్త్వానుసంధానమునకు నిదర్శనములు. స్వల్పరాజ్యములు సామ్రాజ్యములు స్వల్పజాతులు మహాజాతులు స్వల్పకార్యములు మహాకార్యములు విశ్వయోగమునకు సాధనములు. స్వల్పమహార్థములు పరార్థప్రతిపత్తికి ప్రతిబంధకములైనను స్వార్థప్రతిపత్తికి ప్రతిబంధకములు గావు. మహాభారతప్రతిపత్తి కంతర్జాతీయప్రతిపత్తియె సాధనముగ నున్నది. ఆంధ్రద్రవిడ కర్ణాటకమహారాష్ట్ర వంగమాగధ పాంచాలఘూర్జరాది జాతుల ప్రత్యేకప్రతిపత్తి భారతజాతీయ మహాప్రతిపత్తికి సాధనంబులగుచున్నవి. ఆంధ్రులు ప్రాచీనకాలమునం దసాధారణమైన ప్రతిభను బడసి భారతసంస్కారనిర్మాణమునకుఁ దోడ్పడిరి. శాలివాహనుఁడు, అమరావతిస్తూపము, ధరణికోటవిద్యాలయము, విద్యారణ్యులు, కృష్ణదేవరాయలు ఆంధ్రభారత భాగవతములు వారిప్రతిభకు నిదర్శనములు. కాలాంతరమున నాంధ్రహృదయమునందు స్తంభనము గలిగినను చైతన్యమవ్యవహితముగఁ బ్రవహించుచుండెను. నవయుగమునం దాంధ్రహృదయచైతన్యమునం దుత్తేజనము గలిగినది. ఆత్మస్వరూపమును సంపూర్ణించి యాత్మోపలబ్ధిని బడయుటకనుతాపముదయించినది. స్వభాష స్వదేశము స్వధర్మము నిజస్వరూపసందర్శనమునకు సాధనంబులైనవి. ఆంధ్రజాతీయకళాశాల ఆంధ్రభాషాభిమానము స్వదేశోద్యమము స్వజాతీయయోగమున కుపయోగింపఁబడినవి. ఆంధ్రయోగసిద్ధి కాంధ్రోద్యమము మహాసాధనముగ గ్రహింపఁబడినది. ఆంధ్రమహాసభలు గూడినవి. ఆంధ్రవ్యక్తిత్వమును విశదముచేసినవి. ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావసరమును ప్రతిపాదించినవి. స్వారాజ్యస్థాపనమునకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రనిర్మాణావసరమును మోంటుఫర్డుసంస్కరణనివేదిక ప్రతిపాదించినది. నాగపురము జాతీయస్వారాజ్య మహాసభ భరతఖండమునందు భాషాధారకభాగములను నిర్దేశించి స్వారాజ్యవిధానమును ప్రతిపాదించినది. ఆరంభమునం దపహాసములకుఁ గారణంబైన యాంధ్రోద్యమతత్త్వము సర్వజనాంగీకృతమై జాతీయమహాసభాశీర్వాదములను బడసినది. ఆంధ్రుల సంకల్పము సఫలమగుట కాంధ్రోద్యమసిద్ధాంత మంగీకృతమైనను మహత్తరమైన కార్యకలాపము జరుగవలసియున్నది. ఆంధ్రమహాజనులు కక్షలను భేదములను స్వప్రయోజనములను బరిగణింపకను నాంధ్రయోగసిద్ధి కవసరమైన యాంధ్రరాష్ట్రసంపాదనమును వెంటనే చేసి గమ్యస్థానమును చేరుదురుగాత!

గత సంవత్సర మాంధ్రచరిత్రమునందు ప్రముఖముగ నుండఁగలదు. ఆంధ్రుల కున్నతోద్యోగములు లభించినవి. బి. యన్. శర్మగారు భారత ప్రభుత్వమునందు వ్యవసాయాంగమంత్రిగను వేపా రామేశము పంతులుగారు న్యాయమూర్తిగను నియమింపబడిరి. రావుబహద్దరు కూర్మా వేంకటరెడ్డి నాయఁడుగారు దివానుబహద్దరు పానుగంటి రామారాయనింగారు సుబ్బరాయులు రెడ్డిగారు మంత్రులుగ నియమింపబడిరి. ఉద్యోగాభిమానుల కీయుద్యోగములు సంతృప్తిని గలుగఁ జేయఁగలవు. స్వజాతీయజీవన విధానమునం దాంధ్రదేశము చూపిన త్యాగము సాహసధైర్యములు భారతజాతీయదృష్టి నాకర్షించినవి. అవసరజాతీయమహాసభ నిర్ణయించిన విధమునను అసహాయోద్యమ వ్రతాచరణమునం దాంధ్రదేశము ముందంజ వేసినది. దేశభక్తుఁడు కొండ వేంకటప్పయ్య పంతులుగారు శాసనసభాసభ్యత్వమును సభ్యర్థిత్వమును వదలుకొనిరి. వేంకటప్పయ్యగారు విల్లింగ్డను ప్రభువునకు వ్రాసిన లేఖ పంతులుగారి స్వాతంత్ర్యప్రియత్వమును విశదము చేయుచున్నది. న్యాయవాదులు వృత్తులను విసర్జించిరి. విద్యార్థులు విద్యాలయములను విడిచిరి. దేశమునం దంతటను జాతీయవిద్యాలయములు స్థాపింపఁబడినవి. పండితులు కవులు గాయకులు స్వరాజ్యవిజయమును గాంధి విజయములను గంభీర మధుర గానమును జేయుట కుపక్రమించిరి. పాటలు పద్యములు నాటకములు ప్రజాహృదయమునందుఁ గలిగిన మహాప్రబోధమును విశదము చేసినవి. గాంధి మహాత్ముఁడు భారతనాయకులు విజయవాడకు వేంచేసిన సమయమునం దాంధ్రలోకము చూపిన పరమోత్సాహ మసహాయోద్యమవిజయలక్షణములను బోధించినది. లక్షలమంది స్వరాజ్యయాత్రికులు గూడ సమావేశమైరి. శుద్ధ స్వదేశవస్త్రములను ధరించిరి. కృష్ణవేణీజలావగాహము చేసి భజనలను జేసిరి. పాటలను బాడిరి. కానుకల నర్పించిరి. సంబోధనలను జేసిరి. విజయవాడ మహాసమావేశ మాంధ్రనిజస్వరూపమును భారత భూమికి వ్యక్తము చేసినది. అసహాయోద్యమతత్త్వము నాంధ్రహృదయమునకు సువ్యక్తమైన విధమును ప్రశాంతమైన దేశస్థితి వ్యక్తముచేసినది. విజయవాడ సమావేశ నిర్ణయమున కనురూపముగ దేశమునందు మూలమూలలను స్వరాజ్యప్రచార విధానములు వ్యాపించుచున్నవి. స్వరాజ్యచక్రములు స్థాపింపఁబడినవి. స్వరాజ్యసంఘములందు సభ్యులు చేరిరి. తిలకస్వరాజ్యనిధికిమూలధనములు సమకూడినవి. గాంధిమహాత్ముఁ డాంధ్రదేశమునకు జనసంఖ్యకుఁ బ్రమాణముగ 1,60,000 రాట్నములు 7,00,000 రూప్యములు 7,00,000 సభ్యులు నిర్ణయించెను. ఆంధ్రులు స్వధర్మనిర్వహణపరాయణులై స్వరాజ్యాంధ్రరాష్ట్ర సంపాదనమున కాత్మసమర్పణమును జేసి పరమార్థమును సాధింతురు గాక!

దుర్మతిసంవత్సరమునందు స్వాతంత్ర్యసంరంభము భయంకరరూపమును దాల్చుననుటకు సూచనలుగలవు. పాలకవర్గము వాక్స్వాతంత్ర్య నిబంధనమునకు శాసనాస్త్రములను విచ్చలవిడిగ నుపయోగించుచున్నది. అసహాయోద్యమ సంహారమునకు పాలకవర్గము స్వజాతీయ ప్రతిపక్షులు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. నిర్బంధములు నిరోధనములు దినదినప్రవర్ధమాన మగుచున్నవి. అస్పృశ్యసమస్యకు విమోచనము గలుగలేదు. ఖిలాఫతు సమస్య భయంకరాకారమును దాల్చునని యూహింపఁదగియున్నది. జ్వాలాముఖములైన మహమ్మదీయ రాజ్యములందు మతావేశము గలుగుచున్నది. కాబూలు నుండి కాన్‌స్టాంటినోపిలు వఱకును రాజకారములు సమరసన్నాహములు జరుగుచున్నవి. తురుష్కజాతీయవాదులు అంగోరయందు సమరసన్నాహములను జేయుచున్నారు. గ్రీసురాజు మతాచార్యుల ప్రార్థనలతో తురుష్క సంహారమున కుపక్రమించుచున్నాఁడు. నవసంగ్రామాంకురములందు, క్రైస్తవమత మహమ్మదీయ మతసంరంభ స్వరూపము యూరపు ఆసియా సంరంభస్వరూపము గోచర మగుచున్నవి. రీడింగు గాంధిసమావేశము సంశయములకు గారణంబైనది. శాంతిసభలు సామ్రాజ్యసభలు స్వప్రయోజనసాధనమునకు వినియోగపడుచున్నవి. జాతులు సంఘములు కులములు వర్గములు పరస్పరవినాశనమునకుఁ బూనుచున్నవి. మహాప్రళయాంకురములు గల దుర్మతియందు మహానాటకసూత్రధారుఁడు లోకమునందు శాంతి మార్గమునను ధర్మసంస్థాపనమును జేయుఁగాత!

1921 వ సంవత్సరపు ఆంధ్రదేశపు జనాభా

జిల్లాలు	1921 లోని గృహము.లు	1921 జనసంఖ్య			1911 జనసంఖ్య			1901	1911 కను 1921 కిని
		జనులు	పురుషులు	స్త్రీలు	జనులు	పురుషులు	స్త్రీలు	మొత్తము	నుండు తారతమ్యము
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
బ్రిటిషు రాజ్యము									
1 ఏజెన్సీగ్రామము ...	341,614	1,503,105	753,704	749,401	1,577,519	791,500	786,019	1,651,550	-74,414
2 గంజాము ...	393,630	1,835,684	829,541	1,006,143	1,870,826	868,928	1,001,898	1,689,754	-35,142
3 విశాఖపట్టణము ...	518,318	2,231,666	1,081,360	1,150,306	2,169,670	1,050,609	1,119,061	3,082,662	61,996
4 గోదావరి ...	285,857	1,471,651	719,903	751,748	1,445,957	707,702	738,255	1,286,719	25,694
5 కృష్ణా ...	396,652	2,129,763	1,061,857	1,067,896	1,997,585	994,361	1,003,574	1,744,138	132,225
6 గుంటూరు ...	351,941	1,808,104	912,458	895,646	1,697,551	856,665	840,886	1,490,675	110,551
7 నెల్లూరు ...	262,611	1,385,415	697,633	687,782	1,328,152	665,305	662,847	1,274,831	57,263
8 కడప ...	185,618	888,083	452,182	435,903	893,938	454,031	439,907	880,081	-5,857
9 కర్నూలు ...	189,838	915,148	463,723	451,425	935,259	471,456	463,803	872,074	-20,111
10 బళ్లారి ...	169,105	868,149	439,744	428,405	969,436	490,843	478,593	947,214	106,283
11 అనంతపురము ...	218,675	1,042,058	537,057	505,001	963,223	494,232	468,991	983,751	-78,858
12 మదరాసు ...	64,621	522,951	272,944	250,007	518,660	266,465	252,195	502,344	4,291
13 చెంగల్పట్టు ...	250,559	1,493,216	752,994	740,222	1,496,008	705,641	700,367	1,310,106	87,206
14 చిత్తూరు ...	239,025	1,269,169	647,998	621,171	1,238,218	619,099	619,119	1,172,589	30,954

నూతన సంవత్సర ప్రశంస

శతావధానులు కొప్పరపు సోదరకవులు

సీలాంబుదావాస కేళీవరాళమై
సామేన శంకరస్వామి వెలయఁ,
పకలు రాతిరి సేయు భద్రతాటంకముల్
దరహాసరుచి ధగధగ వెలుంగ,
త్రయ్యంత వేణి పద్మజురాణి హరిరాణి
చెలికారమునఁ గెలంకుల మెలంగ,
కెంగేలి గాచిక్క క్రీడార్థ మొసరేఁగి
ప్రణవాత్మ రార్థ ముపన్యసింపఁ,

గీ. గమ్ర ముక్తాఫలప్రాయ గగనవాహి
నీ దయఁ గణపతిక్కి వందే యటంచు,
విఘ్నపతి సేచన మొనర్ప విశ్వభరణ
దీక్షఁ గయికొన్న దేవి కిదే నమస్సు!

సీ. శ్రీ చిరాయుష్మత స్థితి ధాత యిచ్చి ని
రామయానంద మబ్జాప్తుఁ డొసఁగి
బహుకళా సౌభాగ్య మహిమఁ జంద్రుం డిచ్చి
సకలవిద్యలు సరస్వతి యొసంగి
ధనమహోన్నతలను ధననాయకుం డిచ్చి
యిష్టభోగములు శచీశుఁ డొసఁగి
సత్య సంతాన సంతోషంబు గుహుఁ డిచ్చి
యరిభయంకరభక్తి హరుఁ డొసంగి

గీ. పంచభూతంబు లర్హశుభంబు లిచ్చి,
భరతమాత జనోపేత వరము లొసఁగి
ప్రజలఁ బ్రోవఁగ నూత్న సంవత్సరంబు,
విజయమంగళసిద్ధుల వెలయుఁ గాక!

సీ. కఠినదండము నోలె గాన్పించు నిక్షువు
మనసారఁ గురియదే మధురరసము
కడు వికారాకృతిఁ గాన్పించు కోయిల
చేయదే కర్ణ రసాయనంబు
కంటకాన్వితమయి కానిపించు గులాబి
చల్లదే దెస లెల్ల సౌరభంబు
శ్రవణభయావహ స్తనితమై కాన్పించు
వనధరం బిడదె చల్లని సువృష్టి.

గీ. కాన, దుర్మతినామంబు గల్గియున్న,
"సన్మతి" యనంగ మేల్పొంచి, సత్ప్రజాళి
మతము, దీర్పుట యర్హ మనఁగ మాట యొత్తిఁగి
యభిమతులఁ జెందు మో నూతనాబ్దవరమ!

కం. ముందు జయనామముతోఁ
దుందుభి యానంద మొసఁగ, దుర్మతి యని న
న్నిందింపకుఁ డిష్టము లను
రం దని పెద వంచు నబ్దరా జిదె వచ్చెన్.

సీ. అతిరరారోగ్య భాగ్యద నింబనుమ ముఖ్య
గంధలాభం బంది గంధవహుఁడు
సహకార కిసలయ సంతర్పణంబున
పాకభావము మాని కోకిలములు
బహుళ ఫలాహార పరితుష్టి ననురాగ
సుముఖవైఖరి నొప్పి శుకకులంబు
శిరముల నురములఁ గరముల మల్లికా
పుష్పదామము లూని భూమిజనులు.

గీ. ప్రసవసురసాసుధారి వ్యాప్తిఁ బడసె యళులు,
చిత్తజానంద విహరణ శ్రీకరుండు
ఋతువిభుఁడు రాఁ బ్రమోదాప్త యుతి నతించె
నుత్తమకృపాగమన శుభం బొనరి నప్రము
ప్రజ కృతజ్ఞతఁ బొగడఁ బర్వంబ కాదె?

సీ. బ్రాహ్మివై బ్రహ్మ ప్రపంచ నిర్మితికిఁ జేఁ
దోడు వాఁదోడుగాఁ దోఁచి తంచు
భగవము నందు సంప్రార్థనంబుఁ బుట్టి,
భారతీశుభసంజ్ఞఁ బఁగిరంచు
సుత్యసంగీత సాహిత్య పయోధర
రసముఁ బ్రజల కింపొసఁగిరంచు
యుపనిషదుక్తవై యుపమారహితకవి
తోల్లసితాత్మవై యొప్పితంచుఁ

గీ. ఖ్యాతతరకీర్తిధనులు, సనాతసాధు
నాతన కవీంద్రులుం గన్న మాతవంచుఁ
గొలుచు పుత్రుల భారతీయులను మమ్ము
స్థిరకృపం బ్రోవు మో భారతీమదంబ.

శా. ఆరోగ్యంబు చిరాయురాప్తిగ, మనం బన్యోన్య సఖ్యాప్తిఁగా
మీఱన్ సర్వ సమన్వ గౌరవ శ్రీ హర్షముల్ సేరఁ బై
గారాబంపుఁ గుమారులన్ సుకవులన్ గాఁ జంగదే సంతతా
పారోదారకృపాసుధారసము బైపైఁ బర్వ నో భారతీ!

శా. కవిరత్నంబుఁ గంటివంటిని, తదగ్ణ్య ప్రభల్ దిక్కులన్
దినము న్నిండినమ్ము, నొక్కఁ డొక్కఁడును నోదేవీ చనంగాంచి రి
త్త విచారించితివేల, గోలవె దయాధారేయుఁడై నేఁటి స
త్కాటరత్నంబుల సేమమన్ని నీక ధాతన్ వేఁడుమా భారతీ!"

నూతన మదరాసు శాసనసభాసభ్యుల వివరము

1 వ వరుస:—1 గౌ॥ సర్ లయనల్ దేవిడ్సను గారు 2 గౌ॥ ఏ. ఆర్. శాస్త్రి గారు 3 గౌ॥ ఖాన్ బ॥ మహమ్మదు ఉబిదుల్లా సాహెబు బహదూరు 4 గౌ॥ కే. శ్రీనివాస అయ్యంగారు 5 గౌ. దీ. బ. పి. సుబ్బరాయలు రెడ్డిగారు 6 గౌ. పి. నారాయణింగారు 7 గౌ॥ రా. బ॥ కే. వెంకటరెడ్డి నాయుడు గారు

2 వ వరుస:—8 ఎ. వై. జీ. క్యాంపుబెల్లు గారు 9 ఎచ్. జె. రిచ్చర్డ్సను గారు 10 ఆర్. కోర్. లిటిల్ హేయిల్సుగారు 11 కే. రామస్వామి మొదల్యారుగారు 12 పి. సుబ్బరాయనుగారు 13 ఎ. పెరియనాయకంగారు

3 వ వరుస:—14 సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగారు 15 కాటంరెడ్డి ఆదినారాయణరెడ్డిగారు 16 ఎస్. ఆర్. వై. అంకినీడు ప్రసాదు బహదూరు 17 ఆర్. అప్పాస్వామి నాయుడుగారు 18 వి. అప్పాస్వామి వాండయారుగారు 19 దీ॥ బ॥ సి. అరుణాచలం మొదల్యారుగారు

4 వ వరుస:—20 రా॥ బ॥ టి. బాలాజీరావు నాయుడుగారు 21 కే. చతుకుట్టి నంబియారుగారు 22 బి. పి. దేవళ్రాజులు నాయుడుగారు 23 రా॥ సా॥ ఎస్. ఎల్లప్ప శ్రేష్ఠిగారు 24 రా॥ సా॥ పి. యతిరాజులునాయుడుగారు 25 ఏ. గోపాలకృష్ణయ్యగారు

5 వ వరుస:—26 కే. పి. గోపాలమీనను గారు 27 జే. కుప్పుస్వామినాయడుగారు 28 బి. మునిస్వామినాయుడుగారు 29 పి. సి. ముత్తుశ్రేష్ఠిగారు

6 వ వరుస:—30 సర్ పిట్టి త్యాగరాయ శ్రేష్ఠిగారు 31 చింతలపాటి వేంకటసూర్యనరసింహరాజుగారు 32 ఎం. నారాయణస్వామి రెడ్డిగారు 33 పి. నటేశం మొదల్యారుగారు 34 రా. ఎం. ఏ పి. పాత్రోగారు 35 పి. పొన్నుస్వామి నాయుడు 36 పి. (జి. రాజన్ గారు

7 వ వరుస:—37 టి. ఏ. రామలింగం శ్రేష్ఠిగారు 38 రా॥ బ॥ ఏ. రామయ్య పుంజగారు 39 ఏ. రంగనాథం మొదల్యారుగారు 40 కే. శరభారెడ్డిగారు 41 డబ్ల్యు పి. ఏ. సుందరరామయ్యనాదరుగారు 42 ఆర్. కే. షణ్ముఖం శ్రేష్ఠిగారు 43 ఎస్. టి. షణ్ముఖంపిళ్లెగారు

8-వ వరుస:—44 టి. శివశంకరంపిళ్లెగారు 45 ఎన్. ఎస్. వి. సోమసుందరం పిళ్లెగారు 46 ఎన్. సోమసుందరం పిళ్లెగారు 47 టి. సోమసుందరం మొదల్యారుగారు 48 అంచట సుబ్బారాయుడు గారు 49 డి. బ. కే. సూర్యనారాయణమూర్తి నాయడుగారు 50 ఎ. తంగవేలు నాయకరుగారు

9 వ వరుస:—51 టి. సి. తంగవేలు పిళ్లెగారు 52 ఓ. తణికాచల శ్రేష్ఠిగారు 53 వి. సి. వెళ్ళింగి గౌండరుగారు 54 పే. ఓ. వెంకటాచలరెడ్డిగారు 55 సి. వెంకటరంగారెడ్డిగారు 56 వంగవలు వెంకట సుబ్బారావుగారు 57 దీ॥ బ॥ రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయుడుగారు

10-వ వరుస:—58 డబ్ల్యు. విజయరాఘవ మొదల్యారుగారు 59 ఎం. సి. రాజాగారు 60 ఎల్. సి. గురుస్వామిగారు 61 ఆర్. టి. కేశవులు పిళ్లెగారు 62 ఎం. సి. మధురపిళ్లెగారు 63 64

11-వ వరుస:—65 దీ॥ బ॥ పట్టు కేశవపిళ్లెగారు 66 దీ॥ బ॥ మోచర్ల రామచంద్రరావుపంతులుగారు 67 శ్రీమాన్ ఎస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు 68 దీ. బ. టి. దేశికాచారిగారు 69 ఎల్. ఏ. గోవిందరాఘవ అయ్యరుగారు 70 రా॥ బ॥ అయ్యంచర్ల సుబ్బకృష్ణారావుపంతులుగారు 71 పి. శివరావుగారు

12-వ వరుస:—72 శ్రీమాన్ విశ్వనాథ దాసుగారు 73 ఎస్. ముద్దుసూరిశాస్త్రి చారిగారు 74 రా॥ బ॥ టి. ఎం. నరసింహాచార్యులుగారు 75 కే. వి. రామాచారిగారు 76 రా॥ బ॥ డాక్టరు సి. బి. రామారావుగారు 77 యమ. రామారావుగారు

13-వ వరుస:—78 కే. సదాశివభట్టుగారు 79 శ్రీమాన్ విభూషణ రథోగారు 81 దీ. బ. డి. శేషగిరిరావు పంతులుగారు 81 ఎం. ఆర్. సేతురామ అయ్యరుగారు 82 శ్రీమాన్ ఆర్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు 83 శ్రీమాన్ టి. సి. శ్రీనివాసఅయ్యంగారు

14-వ వరుస:—84 ఎం. సూర్యనారాయణగారు 85 రా॥ బ॥ టి. ఎస్. వెంకటరామ అయ్యంగారు 86 శ్రీమాన్ సి. వి. వెంకటరమణఅయ్యంగారు 87 దీ॥ బ॥ ఎం కృష్ణను నాయరుగారు 88 టి. అరుణైనాథం పిళ్లెగారు 89 ఎస్. అప్పాదస్వామి ఉడయరుగారు

15-వ వరుస:—90 ఎం. డి. దేవదాసుగారు 91 రా॥ సా॥ ఈ. ఏ. పార్కెంరిడ్జ్‌హాసు గారు 92 ఎ. టి. పాములుగారు 93 జి. వందనంగారు

16-వ వరుస:—94 రామనాథపురం రాజాగారు 95 జయపురం రాజాగారు 96 శ్రీ పేళ వి. అప్పారావు బహదూరు 97 మంపస జమీందారు గారు 98 కే. ప్రభాకర్ తంపన్ గారు 99 జే. ఏ. రిచ్చర్డ్సను గారు 100

17-వ వరుస:—101 ఖాన్. బ. సర్ మిర్జా అబ్దుల్ హుస్సేన్ సాహెబు బహద్దరు 102 అబ్బాస్ అలిఖాన్ బహద్దరు 103 సయ్యదు దివాను అబ్దుల్ రజక్ సాహెబు బహద్దరు 104 ఖాన్ సాహెబు మహమ్మదు అబ్దుల్ రహిమాన్ సాహెబు బహద్దరు 105 మున్షి మహమ్మదు అబ్దుల్ రహిమాన్ సాహెబు బహద్దరు 106 అహమ్మదు మిరాన్ సాహెబు బహద్దరు 107 ఏ. డి. ఎం. జానోటి సాహెబు బహద్దరు

18-వ వరుస:—108 అబ్దుల్ కాంంచివాలి సాహెబు గారు 109 పి. కే. కోయా సాహెబు గారు 110 హామిద్ సుల్తాన్ మరక్కాయారు సాహెబు 111 ఖాదరు నవాజు ఖాన్ సాహెబు బహద్దరు 112 సయ్యదు మహమ్మదు పాచ్చాసాహెబుగారు 113 ఎ. పి. వి. సయ్యదు ఇబ్రాహిం రౌత్తారుగారు 114 ఖాన్ బ॥ మహమ్మదు ఉస్మాన్ సాహెబుగారు

19-వ వరుస:—115 పి. ఎస్. సిమ్సనుగారు 116 డబ్ల్యు. అలగ్జాండరుగారు 117 ది. బ. గోవిందదాసు చతుర్భుజదాసు గారు 118 ఎ. ఎం. మెక్‌డొగల్‌గారు 119 రా॥ సా॥ ఎం. సి. టి. ముత్తయ్యశ్రేష్ఠిగారు 120 రా॥ బ॥ టి. నంబెరుమాళ్ శ్రేష్ఠిగారు 121 రా॥ సా॥ పి. వేంకటరంగయ్యగారు

20-వ వరుస:—122 రెవరెండు డబ్ల్యు. మెస్టనుగారు 123 పి. డబ్ల్యు. పార్ట్రిడ్జిగారు ఏ. ఈ. రెన్ కాంటరు 125 టి. రిచ్‌మెండుగారు 126 127 128

The Right Hon. The Earl of Reading
Viceroy of India

రీడింగు ప్రభువు - నూతన రాజప్రతినిధి

The Right Hon Countess of Reading
C B E

రీడింగు ప్రభ్వి

గౌ. న్యా. వి. రామేశం పంతులుగారు

టి. రాఘవయ్యగారు, తిరువాన్కూరు క్రొత్తదివాను

డాక్టరు ఎం. ఏ. అన్సారి

ప్రిన్సిపాలు, పచ్చయప్పకాలేజి, మదరాసు

Hon. Mr. Naravana Das Giridhara Das
Member, Council of State

Mr O Tanikachalam Chettiar
New council Member

Mr V G. Vasudeva Pillai, Panchama member
of the Madras Corporation

Mr. Ch Narasimha Rao
Cocanada

గౌ॥ నారాయణదాసు గిరిధరదాసు

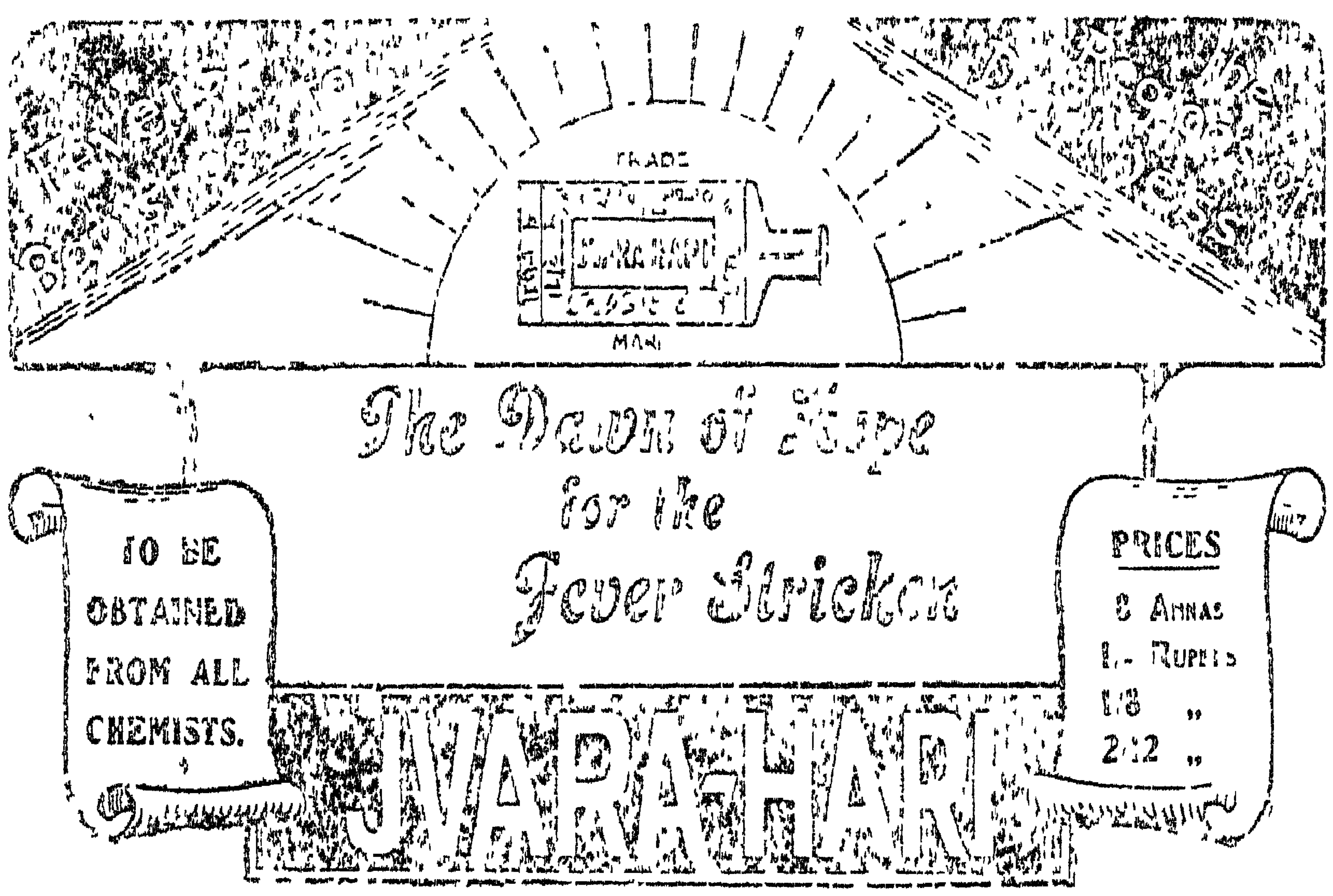
గౌ. ఓ. తణికాచలం చెట్టిగారు

వి. జి. వాసుదేవ పిళ్లెగారు

చిలుకూరి నరసింహారావుగారు, కాకినాడ

జ్వరహారి

దీనియొక్క నామధేయము తెలుపురీతినే జ్వరములను హరించుట కిది సాటిలేని మందు. ఇది మలేరియా (విషవాయు) జ్వరములకును, విడిచివిడిచివచ్చు జ్వరములకును ఎత్తినది. కొయినా పుచ్చుకొనుటవల్ల కలుగు సెబ్బరలు జ్వరహారివల్ల కలుగవు. కావున నిర్భయముగ జ్వరమున్నప్పుడు సమయము చూచుకొని యీ ఔషధము పుచ్చుకొనిన నెట్టి సెబ్బరజ్వర మైనను బొత్తిగా నిలిచిపోవును.

ఈ ఔషధమునుగూర్చి వ్రాసిన అనేకులలో నొకరియొక్క ఉత్తరము:—

హెచ్. క్లీజ్ షాఫిడల్ఫాఫిల్—చౌకుబజారు, భోపాల 4-12-1918 తేదిన యిట్లు వ్రాసిరి :—

తాము వెనుక పంపిన జ్వరహారి మోస్తరు 20 ఔన్సుల బుడ్డి నొకదానిని వి. పి. ద్వారా నా పైవిలాసమునకు పంపుడు.
ఇది యిందు మిగుల నుపయోగకరమైనది. ఇన్ఫ్లుయంజా జ్వరమును పోగొట్టుటయందు మిగుల ప్రసిద్ధి జెందినది.
ఈ ప్రాంతములందు సుమారు 5,000 జనులు ఈ మందును సేవించి ఇన్ఫ్లుయంజా జ్వరమును పోగొట్టుకొనిరి.
ఈ మందును శీఘ్రముగ నాకు వి. పి. ద్వారా పంపుడు.

ఇప్పుడే ఒక సీసాను కొనుడు. ప్రతి ఔషధషాపులోను వర్తకులవద్దను చిక్కును.

సీసా ఒకటి వెల రూ. 1-0-0, 1-8-0, 2-12-0, 11-0-0.

మీకు యీ ఔషధము దొరకడము దుర్లభమైన, నేరుగా యీ క్రింది విలాసమునకు వ్రాయుడు.

లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బాం & ఫార్మస్యూటికల్స్-లిమిటెడ్

15, అరమనకారవీధి, మదరాసు

Little's Oriental Balm & Pharmaticals Ltd.

Successors to:— **Henry's Great Indian Remedies Company**

15, Armenian Street, MADRAS.

అర్థసూత్రములు

దంటు శ్రీనివాసశర్మగారు బి. ఏ.

అర్థశాస్త్రమను పద మార్యలోకమునఁ జాలకాలము నుండి ప్రచారములో నున్నది. కాని, 'అర్థశాస్త్ర' మను పేర కౌటిల్యుఁడు వ్రాసిన గ్రంథమునకును ఆపేరుతో ప్రస్తుతము వెలువడు గ్రంథములకును విశేషము వ్యత్యాసము కలదు. కౌటిల్యుఁడు తన గ్రంథమున ప్రత్యేకము రాజనీతిని గుఱించియే ముచ్చటించియున్నాఁడు. ఈనాఁటి యర్థశాస్త్రములు రాజనీతి గ్రంథములు కావు. వీని యుద్దేశము ద్వితీయపురుషార్థముగఁ బేర్కొనబడిన యర్థమును సేకరించుటకు మనుజులు సేయు ప్రయత్నములను శాస్త్రీయపద్ధతులతో వివరించుట. పూర్వకాలమున 'అర్థశాస్త్ర' మను పద మీ యర్థమందు ప్రయోగింపబడలేదు సరిగదా-ఈవిషయము పై మనదేశమందు గ్రంథములు గూడ వ్రాయఁబడియున్నట్లు తోఁచదు. కౌటిల్యుఁడు తనగ్రంథమందు 'వార్తాశాస్త్ర' మని యొకదానిని బేర్కొనియున్నాఁడు. అద్దానియందు ధనోత్పత్తి మూలకము లగు వాణిజ్యము వ్యవసాయము, మున్నగు మనుష్యప్రయత్నములఁ గుఱించి ముచ్చటించియున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని 'వార్త' యను శబ్దము గాని, శాస్త్రము గాని ఏకారణముచేతనో, బొత్తుగా ప్రచారమున లేకుండ పోయినవి. కావునఁ బ్రస్తుతపు టర్థము గల యర్థశాస్త్ర గ్రంథములు వార్తపేర గాని, మఱి యే పేరుతో గాని ఒకప్పుడు వాడుకలో నున్నను, నేడు గనబడకుంటచే నట్టి గ్రంథము లిప్పుడు మనము వ్రాయవలసియున్నది.

ఆంధ్రులకీ యవసర మింకను, బాగుగ నబ్బినట్లు కనఁబడదు. ఏలయనఁగా- ఆంధ్రగ్రంథసముదాయము నంతను, వెదకిచూచినను, రెండు మూఁడు అర్థశాస్త్ర గ్రంథములు గూడ గనఁబడవు. ఈశాస్త్రమును చదువవలయు నన్న ఆంగ్లగ్రంథములు తప్ప, నితరములు దొరకుట లేదు. ఇయ్యది మిక్కిలి విచారకరము. ప్రస్తుతము ప్రపంచ మంతయు నార్థికసమస్యలవలన కల్లోలమై యున్నది లోకము నంతను చీకాకు పెట్టిన ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు రహస్యకారణము లార్థికములు. మనదేశమందు వెల్లెడలను ప్రబలుచున్న సమ్మెకట్టుటకు కారణము లార్థికములు. ఇవియటుండ నేల? ప్రస్తుత కాలమున జీవిత మంతయు నార్థికతత్త్వముపై నాధారపడియున్నది. కావున నాంగ్లపరిచితి లేని యాంధ్రులకు లోకవ్యవహారమును బోధపరుపవలయు నన్న నర్థశాస్త్రమును వారి కందుబాటులోనికి తెచ్చుట అవసరమై కన్పట్టుచున్నది. కాని మూలసిద్ధాంతములను తెలియజేయకుండ ప్రత్యేకసమస్యలను బోధించిన ప్రయోజనము లేదు. కావునఁ బ్రస్తుతవ్యాసమునందు అర్థశాస్త్ర మన నేమో, తచ్ఛాస్త్రమునకు ప్రధానసిద్ధాంతము లెవ్వియో, మనదేశపు స్థితిగతుల కనుగుణ్యముగఁ బాశ్చాత్యసిద్ధాంతముల నెంతవఱ కెట్లెట్లు మార్చుకొనవలయునో ఇంచుకంత వివరింపఁదలఁతును.

అర్థశాస్త్ర మన నేమి? మనుష్యులు ధనము సంపాదించుకొనుటకై సలుపు ప్రయత్నములను శాస్త్రీయముగ వివరించునది యర్థశాస్త్ర మని యిదివఱకే చెప్పియుంటిమి. విత్తసంపాదనము మనుష్యప్రయత్నములలో నగ్రస్థానమును వహించుచున్న దని చెప్పవచ్చును. ధర్మమోక్షముల మాట చెప్పనేటికి? కామమునకుంగూడ నర్థమే యెక్కుడుగ జనసామాన్యము నాకర్షించు నట్లు తోఁచుచున్నది. ఇయ్యది చాలవఱకు సమంజసమే. ఏలయన నర్థము సర్వపురుషార్థసాధకము. దారిద్ర్యము సకలకలుషములకును పుట్టినిల్లు. ధనము లేనివాఁడు సత్కార్యములఁ జేయఁజాలఁడు సరిగదా-ధనముకొఱకై యనేక దుష్కృత్యములను గడంగును. దుష్కార్యములను జేయకున్నను రోగపీడితుఁడై ఔషధములను పొందనేరక, అకాలమృత్యువును పొందుచున్నాఁడు. కావున దారిద్ర్యమువలన రోగములు, దుష్కార్యములు, అకాలమృత్యువు, మఱియు ననేక దురవస్థలు సంభవించుచున్నవి. అట్లగుట నెల్లవిధముల దారిద్ర్య మవశ్యము నివారింపదగినది. దారిద్ర్యమును నివారింపవలయు నన్న దేశమును భాగ్యవంతముగఁ జేయవలయును. కావున దేశమందు ధనోత్పత్తికి నదుపాయము లేమేమి కలవో,

వాని నెట్లుపయోగింపవలెనో, ఉత్పత్తియైన ద్రవ్యము నెట్లు విభజింపవలయునో, వినిమయమున కెట్టి సదుపాయముల నేర్పాటు చేయవలెనో, మున్నగు విషయముల నాలోచింపవలసియున్నది. ఇట్టివిషయముల నాలోచించు శాస్త్రమే యర్థశాస్త్రము.

అర్థశాస్త్రము విధిశాస్త్రము కాదనియు, కేవలము నిర్దేశశాస్త్ర మనియు గొందఱి యభిప్రాయము. అనఁగా జను లీరీతిగ ధనము నుత్పాదించుచున్నారు ఈరీతిగ విభజించుచున్నారు. అని మాత్రమే చెప్పవలెను గాని ధనోత్పత్తికై యీతీరునఁ బ్రయత్నింపుఁడు ఇట్లు పంచిపెట్టుఁడు అని విధింపఁడు అని కొందఱి యభిప్రాయము. కాని విధి నిర్దేశములు రెండును అర్థశాస్త్రమునకు క్రమమైన పద్ధతులే. కేవలనిర్దేశపద్ధతి భౌతిక, రసవృక్ష, జంత్వాదిశాస్త్రములకుఁ దగినపద్ధతి గాని మనుష్యశాస్త్రమునకుఁ దగినది కాదు. ఏలయనఁ బశుపక్ష్యాదులకు యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానము లేకుండుటచే నన్నిఁటి ప్రవర్తనయు నొక్కతీరుగనే యుండును. ఒక్కసింహము యొక్క స్వభావమును గుర్తెఱింగిన తక్కిన సింహముల నన్నిఁటి నెఱుంగనగును. కాని ఒక మనుజుని ప్రకృతిని తెలిసికొన్నఁ దక్కిన మనుజు లందఱి ప్రకృతుల నెఱుఁగుటకు వీలు లేదు. స్వచ్ఛందప్రవర్తనకు మనుజున కున్న సావకాశములు తక్కిన జంతువులకు లేవు. కాన ఎవరిష్టము వచ్చినట్లు వారిని చేయనిచ్చిన ప్రపంచమున శాంతి చెడిపోవును. అట్లగుటచే, అర్థాన్వేషణమునందు ఈ మార్గములు లాభములు ఇవి నాశకరములు, ఇయ్యవి నష్టదాయకములు, ఈత్రోవలు మంచివి. ఇవి చెడ్డవి అని అర్థశాస్త్రము విధింపవలసివచ్చును.

అర్థశాస్త్రము విధిశాస్త్రము కాదనుట దానికి మంచిచెడ్డలతోఁ బని లేదని చెప్పుటకంటె వేరొండు గాదు. అట్లైన నేయుపాయముచే ధన మార్జింపఁబడినను ఈశాస్త్ర మంగీకరింపవలసివచ్చును. దొంగతనము, జూదము, వ్యభిచారము మున్నగునవి కూడ ధనార్జనకు మార్గములే! కాన అర్థశాస్త్ర మంగీకరించి తీరవలయును. కాని శాస్త్రము వీని నంగీకరించుచున్నదా? లేదు. కారణ మేమి? స్థూలదృష్టులకే యీమార్గము లశాంతికరములై తోఁచుటచేతను. రాజనీతి వానిని దండించుటచేతను. స్థూలదృష్టులే అనింద్యము లగుచున్న మార్గములచేతను ధనార్జనమును చేయవచ్చు ననియే పాశ్చిమార్థికుల యభిప్రాయము, ఈకారణముచేత మొన్నమొన్నటివఱకు ఇంగ్లాండునందు, ధనోత్పాదన విషయమునఁ బ్రభుత్వమువారు జనుల కెట్టి విధులను చేయఁగూడ దని పండితులు బోధించియున్నారు. ఈ బోధవలన నేమి పుట్టెనో చూడుఁడు. ఫేక్టరీ యజమానులు, షాహుకారులు మున్నగువారు స్వార్థపరాయణులై కడుపుకక్కుఱితికి ఎట్టి యకృత్యములనైన గడుచు, బీదవాండ్ర నన్నివిధముల హింసింపఁ జొచ్చిరి. పనివాండ్రకు తక్కువకూలి, ఎక్కువపని. తక్కువకూలికి దొరకుదు రను కారణముచేత ఈడుచాలని పసివాండ్రను, ఆడువాండ్రను కూలికి పెట్టుట మొదలిడిరి. ఈకూలీలకు కడుపునిండ తిండి లేదు. వంటినిండ బట్ట లేదు. ఉండుటకు పరిశుభ్రములైన యిండ్లు లేవు. భగవంతు డిచ్చిన మంచి గాలిని పీల్చి, మంచి నీటిని త్రావి ఎటులైన బ్రదుకుద మన్న నవియును లేవు. గాలి యీ మరగొట్టములనుండి వెలువడు నేలబొగ్గుధూమములచేత దూషితమైనది. నీరు ఎక్కడనుండియో త్రవ్వఁబట్టిన ఇనుపగొట్టములనుండి తీసికొనివచ్చిన విషము. అదియుంగాక పలువు రొక్కచో నిరంతరము పనిచేయుచుండుటచే నంటువ్యాధులు ప్రబలఁజొచ్చెను. ఇట్టి సందర్భములందు పనివాండ్రస్థితి చాల దుర్భర మయ్యెను. అశాంతి, అనారోగ్యము. అకాలమృత్యువు వారిలోఁ బ్రబలఁజొచ్చెను. తొలుత నేమియు నీ ఫ్యాక్టరీ యజమానులకు నిర్బంధములు విధింపక తప్పదాయెను. ఆ నిర్బంధము లెట్టివో అవి ఎంతవఱకు ప్రయోజనకరములో చర్చించుట ప్రస్తుతము మనపని కాదు. కాని అర్థశాస్త్రమునకు విధినిర్దేశములు రెండును ముఖ్యపద్ధతులే యని నిరూపించుటయే మనపని.

అర్థశాస్త్రము చేయదగిన విధు లెట్టివి? అను విషయమును విచారింపవలసియున్నది. వివాహమును చేసికొను మని కామశాస్త్రము విధింప నవసరము లేదు. అటులనే ధనము సంపాదింపు మని అర్థశాస్త్రము విధింపవలసిన పని లేదు. కాని మన దేశస్థులకు ధనము సంపాదింపు మని గూడ బోధింపవలసియున్న దని రామలింగారెడ్డి గారు విచారపడుచున్నారు. హిందూదేశస్థులకు తృష్ణ లేదనియు, అర్థము నేషణత్రయములలోఁ జేర్చి దూషించి రనియును దైవ మిచ్చినదానితోఁ సంతృప్తిఁ జెంది యూరకుండు మని రనియును, ఇట్టి 'బూతు' సిద్ధాంతములే ప్రస్తుతము మనదేశపు దారిద్ర్యము

నకు కారణభూతము లనియును రెడ్డిగారు నీతులు వ్రాసిరి. రెడ్డిగారు 'బూతులు' వ్రాయుట మా కిష్టమే గాని, కొన్ని విషయములు మాత్రము వారి దివ్య చిత్తమునకు తేవలసియున్నవి

ఆర్యులు అర్థము నీషణత్రయములోఁ జేర్చి యద్దాని నిందించుట వాస్తవము. కాని, అర్థదూషణమున కవసర మేమివచ్చె? జనులకు సహజముగ నర్థమందభిలాష మిక్కుట మగుటఁ జేసియే! జనులందఱును తృష్ణాపూరితు లగుటఁ జేసియే తృష్ణవలదని బోధింపవలసి వచ్చెను చోరులు, హంతకులు కలరు గావుననే చోరత్వము, హననము పాపమని నేరమని చెప్పవలసివచ్చెను. చోరత్వమే లేనిచో, నయ్యది పాపమని చెప్ప నవసరమేమి కలుగును? కావున మనవారికి లేనిది తృష్ణకాదు. తృష్ణారాహిత్యము పోనీ- మనవారికి తృష్ణ లేదనియే యంగీకరింతము. తృష్ణ కలిగినంత మాత్రమున మనము భాగ్యవంతుల మగుదుమా? తృష్ణవలన విత్తము చేకూరునా? మనము చేయు ప్రయత్నము లన్నియు కొనసాగుచున్నవా? ఎందఱు గొప్ప షావుకారులు, ఎంతటి జాగ్రత్త వహించినను, దివాలా లెత్తుట లేదు. మన యదృష్టమునకు కర్తలము మనమే యగుదుమా? అగుదుమనుకొందము. పౌరుషమువలన తప్పక విత్తము చేకూరు ననియే తలంతము. అట్టి విత్తమువలన నేమి ప్రయోజనము విత్తమెంత యున్నను, ఆశాపిశాచగ్రస్తున కానంద మెక్కడనుండి వచ్చును? ఆనందముకంటె విత్తమునకు పరమప్రయోజన మేమి? విత్తమువలన ప్రాప్తవ్య మానంద మగుటయు, అయ్యానందము మానసిక మగుటయు, తృష్ణ గలయంతవట్టు సౌఖ్యము లేదు. భాగ్యము లేదు. 'మనసి చ పరితుష్టే కోఽర్థవాన్ కో దరిద్రః' అని యభియుక్తు లందురు. కావున ఎల్లవిధములను తృష్ణ గర్హ్యము. తృష్ణాదూషణమును చేసినంత మాత్రమున ధనమును దూషించినట్లు గాదు. ధనము వలదని ఎవ రనగలరు? ధనము లేకుండ ప్రాపంచిక వ్యవహారము లెవ్వియును ఒక్క నిముసమైన జరుగఁజాలవు. మన కేమేల? భగవంతుఁడైన విష్ణుమూర్తికే లక్ష్మి లేకుండ జగద్రక్షణము సాధ్యమైనదిగాదు. అర్థము సర్వపురుషార్థసాధక మని యిదివఱకే జెప్పియుంటిమి. కావునఁ బ్రతి మనుష్యుఁడును ధనార్జనమును తప్పక చేయవలయును. అందునను ప్రస్తుతకాలమున ధనమునకు గల యావశ్యకతే మును పెన్నఁడు నెఱుంగము. సోమరిపోతుల కిది కాలము గాదు. మనదేశమున యింకను బిచ్చమైన దొరకుచున్నది గాని, పశ్చిమదేశముల నదియును దొరకదు. అచ్చట బిచ్చ మెత్తుట నేరమని తలంతురు సోమరులను జెలవంపబెట్టి పనిచేయించి ప్రభుత్వమువారు వారికి కూలి నిత్తురు. ఈపద్ధతి మంచిదో చెడ్డదో విచారింప నిది తావుగాదు. విషయమేమనఁగా- ప్రతి మనుజుఁడును చెమట నోడ్చి కృషిసల్పి న్యాయ్యముగ, తనకు గావలసిన వేతనముపై జీవింపవలయునే గాని, సోమరిపోతులకు సత్రములు వేయు వెఱ్ఱి మహారాజు లీకాలమున లేరు. ఎవఁడైన ధార్మికుఁడు, చనిపోవునప్పుడు అన్నసత్రమునకై కొంత ధనమును వదలిపోయినను, ధర్మకర్త లాధనముతోనే పాఠశాలలనో నెలకొల్పుచున్నారు గాని, అన్నసత్రములు మాత్రము పెట్టుటలేదు. అవిభక్తకుటుంబముల (Joint Family) సంఖ్య నానాటికి తగ్గుచున్నది. కుటుంబములో నొక్క ప్రయోజకుఁ డుండి సంపాదించుచున్న నప్రయోజకు లనేకులు వానియింటఁబడి తినుటకు అవకాశములు తగ్గుచున్నవి. కావునఁ బ్రతిమనుజుఁడును ఈకాలమునఁ దప్పక ధనమును సంపాదింపక తప్పదు. పైచెప్పవలన నర్థశాస్త్రము జనుల కుపదేశింపవలసిన విషయ మేమో సూచింపఁబడుచున్నది ధనార్జన మవశ్యము చేయదగినదే కాని ధర్మకామమోక్షములకు మాత్రము విరోధము లేకుండ చేయవలయును. పురుషార్థముల నన్నింటిని సమదృష్టితో భావించి వానికిఁ బరస్పరవైరుధ్యమును కల్గింపకుండ ఎప్పు డెయ్యది యుచితమో అప్పుడు అద్దానిని యాచరించుటయే యుత్తమని లక్షణము. పురుషార్థముల నాల్గువిధములుగఁ జెప్పుటలో నభిప్రాయము ఏకమై యుండు మనుష్యప్రకృతి యీ నాల్గువిధములఁ బ్రవర్తించు నని గాని ఎవ రిష్టము వచ్చినది వా రాచరింపవచ్చు నని గాదు. కావుననే ఏ యొకటి రెండు పురుషార్థములనో స్వీకరించి తక్కినవి త్యజించువారు స్వభావవిరుద్ధముగఁ బ్రవర్తించుచు ఆత్మద్రోహపాతకము వా లగుచున్నా రని గ్రహింపదగును. పురుషార్థములు వేదాంతులు సృష్టించిన నామమాత్రములు కావు. వ్యావహారిక ప్రపంచమందు ప్రవర్తించు జీవునకై స్వభావసిద్ధముగ నేర్పడిన రాజమార్గములు ఈ నాల్గు మార్గములందును సమానముగఁ బ్రవర్తించినఁ గాని ప్రపంచానుభవము సంపూర్ణము కానేరదు. అనుభవము పూర్ణిగ నైన

గాని మోక్షప్రాప్తి లేదు. పురుషార్థచతుష్టయమును సమన్వయము చేయవలసిన యావసర మేమో మఱి కొంత విమర్శింతము. నాల్గుపురుషార్థములును కామము యొక్క వికారములే. ఏల యనగా- కామము ధర్మకామము మోక్షకామము అని ఇట్లు ఎట్టి దైనను గావచ్చును. కావున మానవప్రవృత్తికి ముఖ్యలక్షణము కామము. ఇచ్ఛాది సకలసంకల్పములకు పుట్టినిల్లయిన మనస్సువలనఁ బుట్టుచున్నది. కావున మనస్సు గల అంతవఱకు తజ్జన్యమగు కామము కలదు. అది లేనప్పుడు కామము లేదు. నిద్రపోవునప్పుడు మనస్సు జ్ఞానేంద్రియములద్వారా బాహ్యప్రపంచముపైఁ బ్రసరింపకుండుటచే బాహ్యస్ఫూర్తి లేదు. కామమును నశించుచున్నది. సమాధియం దాత్మమనస్సులకు అవిచ్ఛిన్నమగు మైత్రి - అథవా సంయోగము సిద్ధించినప్పుడును ఇదియే స్థితియుండును. మనస్సు బాహ్యాముఖమైనఁ గామము. అంతర్ముఖమైన నిష్కామము. కాన రాగవిరాగములకు రెంటికిని కారణము మనస్సుతప్ప వేరొండు గాదు.

మనుష్యునకు రాగ మెంతయో విరాగము నంతియు. వినినంతమాత్రమున దీనియాథార్థ్యము కొందఱకు తట్టకపోవచ్చును. ఇటు చూతము. ఆఁకలిగొన్నవానికి అన్నము మిక్కిలి హితకరముగ నుండును. ఆకలి తీరిన తరువాత ఆయన్నమే మిగుల నసహ్యమై తోఁచును. అన్నము హితమా? అహితమా? రెండును. అవస్థాభేదముచేత నొకప్పుడు హితమై, వేరొకప్పు డహితమగును. అదియుం గాక ప్రతివస్తువును, కొంత కాల మింతి వఱకు వాంఛనీయమై యాపైన నసహ్య మగును. ఒక యుదాహరణమును చూతము. తెల్లచీరలపై నొకయింతికి నిండువేడ్క కలదనుకొందము. ఎంత వేడ్కయున్నను, బహుశః రెండుమూఁడు చీరలకంటె నెక్కువ కట్టదు. ఏలయన నంతటితో వానిపై గల మురిపెము తీరును. అటుపైని నల్లకోకలనో-ఎఱ్ఱకోకలనో-యాశించునే గాని, తెల్లవానిని గోరదు. కోరఁదగిన వస్తువులు ప్రపంచమందు మిగుల కొద్దిగ నున్నచో నచిరకాలమున మనుష్యు లందఱును నిష్కాము లగుదురు. ఈశ్వర మహిమమువలన వాంఛలును వాంఛనీయములును అనంతములై యున్నవి. మానుష్యవాంఛలు రావణాసురుని తలలవంటివి. ఒకదానిని ద్రుంచివైచిన దానిస్థానమున వేరొండు ఉద్భవించును. కాని వాంఛల కన్నిఁటికిని ఒక్క సామాన్యలక్షణము కలదు. అది యెద్ది యనఁ గొంత యనుభవమైన పిదపఁ బ్రతివాంఛయు వెక్కసమై తోఁచును. కొన్ని మిగుల శీఘ్రముగ వెక్కసములై పోవును. మఱికొన్నిఁటిపైని చాలకాలమునకు గాని విరక్తి జనింపదు. ఎంత కల్గినను వెక్కసము కానట్లు కనుపడునది ధనము. ధనము పై విరక్తి ఎప్పటికో ఎవరికో కాని జనింపదు. కాని ఎప్పటికైననేమి ధనాశకుఁగూడ అంతము కలదు.

ప్రత్యేకముగా వాంఛలు వెక్కసములై యుడఁగినటులనే నిఖిలప్రపంచముమీఁదను విరక్తి జనింపఁగూడదా? జనింపవచ్చును. తప్పక ప్రపంచముపై రోత పుట్టును. కాని యది సామాన్యము కాదు. తత్త్వదర్శనమువలనఁగాని ప్రపంచవాసన నశింపదు. తత్త్వదర్శన మన నేమి? వాంఛితము లనేకము లయ్యును, వాని సిద్ధివలన గలుగు ఫలము ఏక మగు నానంద మనియు నయ్యది ఐహికసుఖములందు 'మీసాలపైఁదేనియవంటిదై' క్షణభంగురమై యుండు ననియుఁ దెలియుటయే! ఈ పరమరహస్య మెఱింగినప్పు డారాటము మానును. తృష్ణానిరోధాన మగును. అఖండ మగు నానందమును పొందుటకు మార్గములు గానఁబడును. అట్టియెడ మనుజుఁడు ప్రహ్లాదునివలె వస్తువాంఛ నొందదు. వానికి శమదమాది సంపత్తి గలిగి జీవితపరమార్థము సిద్ధించును.

కాన మనుష్యునకు రాగ మెంతయో విరాగము నంతియు. ఈరహస్య మెఱింగి యర్థశాస్త్ర మేమి బోధింపవలయును? వాంఛలను వృద్ధి పొందించినఁ గాని నాగరకత వృద్ధి కాదని పాశ్చాత్యులు బోధింపుచున్నారు. వారివాదము కొంతవఱకు సమంజసమే! ఏల యనఁగా- ఆకలి కన్నము, దాహమునకు నీరు, చలికి బట్ట, ఎండకు నీడ, ఇంతకంటె వాంఛలు లేకున్నచోఁ బశుపక్ష్యాదులకును మనుష్యులకును భేదమే లేదు, వాంఛలు వృద్ధి కానిచో ఇప్పుడుగూడ శిలాయుగమునాటి యాటవికులవలె గుహాలలో నివసించుచు, పచ్చిమాంసమును తినుచుఁ జర్మములను గప్పుకొని మహారణ్యములలో మన మందఱము తిరుగుచుండెడివారము.

ఈ కారణము నాధారము చేసికొని అర్థశాస్త్రజ్ఞులు మనదేశమందు, భిక్షాశనులై యోగాభ్యాసతత్పరులై తిరుగువారిని లోకమున కనర్థదాయకు లని నిందించుచున్నారు. వీ రందఱు లోకమందుండి యర్థాన్వేషణమును చేయుచున్నచో, దేశము మఱింత బాగుపడు

నని వారి యభిప్రాయము. కాని యిది ఆత్మతత్వము నెఱుంగని యార్థికులు చెప్పదగినమాట. ఏలయన సన్న్యాసులు అనాగరకులైన ఆటవికులవంటివారు కారు. ఆటవికులు ప్రపంచములో ననుభవించుట కేమున్నదో తెలియక, అరణ్యములలో నుందురు సన్న్యాసులు ప్రపంచము నిస్సార మని అనుభవమునఁ దెలిసికొని యరణ్యములకు పోదురు. పుట్టనివానికిని చచ్చినవానికిని అభావము సామాన్యలక్షణమే యయ్యును, భేద మెట్లు గలదో అట్లే ఆటవికునకును సన్న్యాసికిని భేదము కలదు. ప్రాగభావమునకును ప్రధ్వంసాభావమునకును ఎంతభేదము కలదో, అనాగరకునకును సన్న్యాసికిని అంతభేదము కలదు. అదియునుగాక, సన్న్యాసియైనవాఁడు మొదటి మూఁడుపురుషార్థము లందును సంఘమునుండి ధనమును సంపాదించి సంఘసేవఁ జేసియున్నాడు. అటుపైని 55 సంవత్సరములకు పైన ఉద్యోగమును చాలించి యుపకారవేతనమును పుచ్చుకొన్నట్లాతఁడు సన్న్యసించిన మన మేల యతనిని నిందింపవలెను? ఆతఁడు కోరిన యుపకారవేతనము పూటకు పిడికెడు బిచ్చమే కదా! ముదుసలియుద్యోగులు 'ఫింఛను' పుచ్చుకొనకున్న యువకులు ఆస్థానమునకు రావీలుకానట్లు కొందఱు సన్న్యసించి బయటకు తొలగకున్నచో యువకులకు అవకాశము లెక్కడనుండి వచ్చును? కావున సన్న్యాసివలన దేశమునకు రాఁబోవు నుపద్రవ మేమియును లేదు వారి కిచ్చు బిచ్చమువలన దేశమునకు దారిద్ర్యము రాదు. వారు సంపాదింపకుండుటవలన యువకులకు మఱింత సావకాశములు గల్గునే గాని వేరొండు గాదు. ఇంతకంటెను విపులముగ నీవిషయమును చర్చించుట కిది తావుగాదు.

ఇంకను వాంఛలను వృద్ధిచేసినఁగాని నాగరకత గల్గదను మూలసూత్రమును పరికింతము. అది యెంతవఱకు సత్యమో ఇదివఱకు తెలిపియుంటిని. నిష్కాములమాట చెప్పినప్పుడాసూత్రమునఁ గల యాభాసయును సూచింపబడియెను. వాంఛలను వృద్ధినొందించుట న్యాయమే గాని ధర్మార్థకామమోక్షము లను మార్గములందే వానిని ప్రసరింపజేయవలయును. పురుషార్థములు రైలు పట్టాలవంటివి పట్టాలనుండి తొలగిన రైలు నష్టమగును. అటులనే పురుషార్థముల నతిక్రమించిన మనుజుఁడును. కాన పాశ్చాత్త్యుల ఆర్థికసూత్రమును మన మీతీరున సవరింపవలయును. కొన్ని యుదాహరణములను చూపినచోఁ బైని జెప్పిన సవరణ ఆవశ్యకత బాగుగఁ దెలియగలదు.

ఈదినదేశములో నవిభక్తకుటుంబము లీనాటివఱకు నిలచియే యున్నవి. పశ్చిమదేశమందు సంసారమనఁగా- భార్య భర్త. ఉన్నచో వారి సంతానము. ఇంతియే మన సంసారములు. వీరితో సరిపోవు అవివాహితులగు తమ్ములు, చెల్లెండ్రు, వితంతువు లగు తోఁబుట్టువులు, పినతల్లులు, మేనత్తలు, ఇంక నెందఱో యుందురు. ఇట్టి సంసారములను చూచి పాశ్చాత్త్యార్థికు లే మనుచున్నారో వింటిరా? అవిభక్తకుటుంబములలో చాలమందికి స్వయంకృషి లేకయే జీవితము గడచుటచే నుత్సాహశక్తి తగ్గిపోవుచున్నది. సోమరితనము బలియుచున్నది. మఱియును సంపాదకుఁడైనవాఁడు సంసారభారముచే గ్రుంగిపోయి ధనార్జనమందు నూతనమార్గములఁ ద్రొక్క సాహసింపఁడు. ఒకఁడు సంపాదించు ధనమనేకమందికై వెచ్చింపబడుటచే విశేషధనము కూడఁబెట్టుటకు వీలు లేదు. అందుచే మూలధనము (Capital) వృద్ధియగుటకు అవకాశము లభింపదు. కావున నవిభక్తకుటుంబము లనర్థకము లని వాదించుచున్నారు. ఈవాదము ధనమే పరమార్థ మని యెంచువారికి సమంజసమై తోఁచవచ్చును. గాని, కుటుంబశబ్దార్థము నెఱిగి బంధువుల ప్రేమించు వారికి రుచింపదు. ఇట్టి కుటుంబములే లేనిచోఁ కన్నుదెరువని పసికూనలు, కదలలేని వృద్ధులు, దిక్కులేని వితంతువులు, వీరంద ఱేమి కావలయును? పశ్చిమదేశములందు వలె ముసలివాండ్రను ప్రభుత్వమువారు పోషించుట ఇంతకంటె సులభమా? సౌఖ్యమా? మగవాండ్రతోఁబాటు అసహాయు లగు స్త్రీలుగూడ జీవనోపాధికై ప్రపంచమున నల్లాడుచున్న నైతికప్రవర్తనము సాధ్య మగునా? సంపాదించుకొనఁ గలిగినఁ దినుము. లేకున్న పస్తు పరుండుము. అని జాతివారన్నట్లు అక్కటికముగల ఆర్యుఁ డెవడైన తన చిన్న తమ్మునిని, ముసలితండ్రిని, తలచెడిన తోఁబుట్టువు ననఁ గలడా?

మఱియొక యుదాహరణమును చూడుడు. పశ్చిమదేశములందు స్త్రీపురుషులకు వివాహముపై వాంఛ తగ్గుచున్నది. దీనికిఁ గారణ మేమన- వివాహమువలన జనసంఖ్య మితిమీఱి దేశము దరిద్రస్థితిలోనికి వచ్చు నని కొందఱు ఆర్థికులు చెప్పుటచే దేశాభ్యుదయముకొఱకవివాహితులై ధనము సంపాదింపవలయు ననుకొనిరి.

తనముకొఱకై సర్వసంగపరిత్యాగమును చేసికొనుటకు సిద్ధపడువారికి సూత్రము మిక్కిలి విహితమై తోఁచవచ్చును. ఏలయనఁగా వివాహము లేకున్న సంసారపు టీతిబాధ లేమియును గల్గవు. బిడ్డలను పోషించ నవసరము లేదు. ఎవరంతట వారు సంపాదించుకొని స్వచ్ఛందవిహారము చేయవచ్చును. ఇట్టి యుద్దేశములు శ్లాఘ్యము లనియు, మనదేశస్థుల కిది లేకుంట శోచ్యమనియును యదునాథసర్కారు మున్నగు నాస్తికపండితులు వ్రాసియున్నారు. పై నుదాహరించిన యుద్దేశ్యము లెంతవఱ కవలంబింపదగినవో ఊహింతము. అమితముగ జనసంఖ్య వృద్ధియైనచో తినుబండారములు సరిపోక దారిద్ర్యము వృద్ధి కావచ్చును. ఐనను జనసంఖ్య వృద్ధికాకుండ మాన్పుటకు వివాహమును మానుమని బోధింపవలయునా? వివాహముల మానుచున్న పాశ్చాత్య దేశములం దెట్టి దురాచారములు ప్రబలుచున్నవో చూచితిరా? గృహస్థధర్మమం దుండియు గర్భోత్పత్తి కాకుండ మాన్పువారు, భ్రూణశిశుహత్యాదుల కొడిగట్టువారు, అవివాహితులై యుండి కామమును జయింప నుపాయాంతరముల నారయుచున్నారు. ఇట్టి దుర్నీతిపరు లందఱును బలియుచున్నారు. ఒకానొక తుచ్ఛమార్గమువలన జితేంద్రియత్వము కల్గునని మనదేశమం దీమధ్య కొందఱు నవీనవేదాంతులు తలంచినట్లు - వీరును అట్టిమార్గమువలననే ఐశ్వర్యము సిద్ధించు నని యపోహ నొందుచున్నారు. కాని యట్టితుచ్ఛపుఁ బనులవలన వారికి జితేంద్రియత్వమును లేదు. వీరి కైశ్వర్యమును లేదు.

మఱియు నీ స్థితిగతులవలన ఫ్రాంసు మున్నగు దేశములలో జనసంఖ్య తగ్గ జొచ్చినది. మూలిగెడి నక్కమీఁద తాటిపండు పడినట్లు, మొన్నటి ఘోరసంగ్రామము సంభవించెను. ఈ యుద్ధమందు లక్షలకొలఁది జనులు నిహతులైరి. మిగిలినవారైనను వివాహము చేసికొని ప్రజాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడకున్న దేశము లెట్లు బాగుపడఁగలవు? అంతటని ఒక యుక్తిని పన్నిరి. ఏమిటది? బిడ్డలగన్నవారికి బహుమానములు! బ్రహ్మచారులకు పన్ను. ఇంతవఱకు నాగరకులు కొందఱు బుద్ధిమంతులు వివాహమను నియమమును తీసివైచినచో జనసంఖ్య అచిరకాలమున వృద్ధికాఁగలదని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఆహా! నాగరకత! ఎట్టి విపరీతములను పుట్టించుచున్నది!!

ఇట్టి దురవస్థలను మనదేశమం దెట్లు నివారింపదగునో చూతము. జనసంఖ్య వృద్ధియగు నను భయమున్నచో, ధర్మశాస్త్రములందు విధించినట్లమావస ఏకాదశి మున్నగు నిషిద్ధదినములను వర్జించి నియమానుసారముగ భార్యలయందు సంచరింపవలదా? ఆశ్రమనియమములను పాటించి, బ్రహ్మచర్యమున, గురుకులవాసము చేసి, గార్హస్థ్యమున సంఘమర్యాదలననుసరించి ధర్మపత్నివలన తార్తీయపురుషార్థమునఁ బ్రవర్తించుచు, వానప్రస్థుడై మునివృత్తి నవలంబించి, సన్న్యాసియై కామములం దెగఁగోసి యోగముచే దేహమును చాలింపవలదా? ఇట్లు నియమానుసారముగఁ బ్రవర్తించుచున్నచో ప్రజాసంఖ్య మితిమీరునా? క్షీణించు నను భయమును లేదు. మన మెన్నఁడును బ్రహ్మచారికి పన్నులను విధింపవలసిన పనియు లేదు. 'అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి' అని ఏనా డెవఁడు వచించెనో అది నేటికిని చెల్లివచ్చుచున్నది. బ్రహ్మచారులకును, కళత్రమును గోలుపోయినవారికిని, మనదేశమందు కర్మ కధికారము లేదు. సభయందు పూజ్యత లేదు. అందుచే ప్రతిమనుజుఁడును తప్పక వివాహమును చేసికొనును. కన్యాదానము దానము లన్నిఁటిలోనికి నగ్రగణ్యమని మనవారి నమ్మకము. అవివాహితులకు వివాహము చేయించిన విశేషఫలము కలదని ఆర్యులు వచింతురు. అదియునుగాక, వివాహముయొక్క అవసరానవసరములు తుచ్ఛమగు నాస్తికబుద్ధితో పరికింపరాదు.

గీ. అఖిలదుఃఖరోగార్తున కౌషధంబు
సురుచిరంబుగ భార్యయ చూవె యెందు
ఒనర భార్యాసమేతుఁడై యున్నవాని
కెంత లాపదలయ్యును నెఱుఁగఁబడవు. (నలచరిత్ర)

పరమ పతివ్రతయగు నరుంధతీదేవిని 'వశిష్ఠస్య తపోమయం జ్యోతి' రని ప్రశంసించియున్నారు. ఇందలి భావమేమో పాఠకు లూహించుకొందురు గాక.

కేవల ధనాశవలన నెట్టి విపరీతములు పుట్టునో నిరూపించుట కిట్టి యుదాహరణముల నెన్నిఁటినో చూపింపవచ్చును. కాని ముఖ్యముగ గమనింపవలసినవిషయమిది సదసద్వివేకరహిత మగు కామమువలన వ్యష్టిసమష్టుల కిహపరములను దుఃఖమేకాని సౌఖ్యము లేదు. కామమువలన ద్వైతభ్రాంతి వృద్ధి యగును. ఈ భ్రాంతి దుఃఖమునకు మూలకారణము. "ద్వితీయాద్వై భయం భవతి, యని శ్రుతివాక్యము. కాన నద్వైతానుసంధానమునకు విరోధము లగు వాంఛలను వృద్ధి చేయవ

దని ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు బోధించి తీరవలయును. యథార్థ మన్ని శాస్త్రములకు నందఱు మనుజులకు నన్ని దేశములకు కాలములకు ఒకేరూపమున ప్రకాశించుచుండునే గాని వేదాంతశాస్త్రరీతిగ నిజమైన విషయము అర్థశాస్త్రబుద్ధ్యా అబద్ధము కానేరదు.

కావున నర్థశాస్త్ర మంతయుఁ బైన నిరూపింపబడిన మూలసూత్రముపై నాధారపడి యుండవలయును. ఆ పునాదిపై నిలువబడకున్న నయ్యది యనర్థశాస్త్ర మగును గాని యర్థశాస్త్రము కానేరదు. అదియును గాక మన మర్థశాస్త్రము వ్రాయునప్పుడు ఒక్క మనుష్యప్రకృతినే గాక సమస్తశాస్త్రములను దానితో సమన్వయము చేసికొనుచుండవలయును. ఏలయనఁ బ్రపంచ మంతయు విరాట్పురుషుని స్వరూపము. అందు గల స్థావరజంగమము లన్నియు, పరస్పరసంబంధములు గలవై జగత్పాలకుని సంకల్పమును నెఱవేర్చుచుండును. మన మజ్ఞానమువలన నపోహపడుదుము గాని జగత్తునందు నిరర్థక మగు వస్తు వొక్కఁడును లేదు. పాము అపాయకర మగు జంతు వయ్యును, దాని గరళ మౌషధమునకు పనికివచ్చుచున్నది. పెద్దపులి క్రూరజంతు వయ్యును, పులిచేరువలన లోకమున కుపకారము గలుగుచున్నది. ఇటులనే స్థూలదృష్టికి నిరుపయోగములై కనుపట్టు ననేకములు ఉపయుక్తము లగుచున్నవి.

అఖండమై అనంతమై యనితరసాధారణ ప్రభావమునుగలదైన ఏక మగు జ్ఞానమును, తెలియమిచేతను, చేతగామిచేతను ముక్కలు ముక్కలుగ నఱికి - ఇది వేదాంతము, ఇది రసశాస్త్రము ఇది జంతుశాస్త్ర మియ్యది యర్థశాస్త్రము అని పరస్పర విరుద్ధము లగు శాస్త్రములు నల్లక జగత్తత్త్వము నెఱింగి సర్వసమన్వయమును చేయువలయును. ఇట్టి సర్వసమన్వయ జ్ఞానము లేకున్న నెట్టి యిక్కట్లు సంభవించునో చూడుడు. ఒకటి రెండు ఉదాహరణములు:—

పశ్చిమదేశములలో పక్షుల రెక్కలను టోపీలపై పెట్టుకొనుట అంద మని తలంతురు. కాన టోపీల చేయువారు పక్షులను చంప మొదలిడిరి. ఇట్లు కొంత కాలము గడచినపిదప జర్మనీదేశములో పైరు లన్నియు కీటకములవలన నాశన మగుట మొదలిడెను. అటుపై వ్యవసాయశాస్త్ర పండితు లందఱుచు కలసి పైరులుచెడుటకు కారణ మేమి? యని విచారించి కీటకముల దినుచుండు పక్షు లన్నియు నశించుటవలన కీటకములు ప్రబలుచున్న వని కనుగొనిరి. ఇప్పు డేమి చేయవలయును. కీటకములజంపుటకు గ్రొత్తమార్గము కనుగొందురా? ప్రకృతిసిద్ధముగ కీటకముల జంపు పిట్టలను రూపుమాపి పైని పురుగులజంపుటకు మార్గాంతరముల నారయుట మేలా? పక్షులను జంపకుంట మేలా? సహజమగు దంతములను కొనువాఁ డెవఁడైన నున్నచో నూడగొట్టి యిమ్ముకొని కృత్రిమ దంతములఁ గట్టించుట మేలా? సహజదంతముల నిలువబెట్టుకొనుట మేలా?

ఇప్పుడు ప్రపంచ మంతటను, నేలబొగ్గు, వెండి, బంగారు ఇనుము మున్నగు ఖనిజములను విశేషముగ పైకి తీసి పారిశ్రామికాభివృద్ధికి సావకాశము కలిగించుచున్నారు. కాని భూమిలోపలికి త్రవ్వుకొని పోయి యచ్చటనుండు పదార్థముల నన్నిఁటిని బయటకు లాగివేయుటవలన వసుమతి వంధ్య యగుచున్నది. ఎరువువేసి పంటలు వృద్ధిచేసినను పండిన వస్తువులలో పూర్వపుబలము గానిసారముగాని లేదు.

ఈమధ్య కృత్రిమపు రంగులను తయారుచేయు పద్ధతిని కనుగొనిరి. ఈ పరిశ్రమవలన జర్మనీదేశము చాల లాభమును పొందినది. జర్మనీవారు యుద్ధమునకు పూర్వము కృత్రిమపు నీలిమందును తయారుచేయుచుండెడువారు. జర్మనీనీలిమందు రాగానే మనదేశములో నీలిమందువ్యవసాయ ముడుగంటినది సహజ మగు నీలిమందు రంగునకే గాక ఔషధమునకుగూడ పనికివచ్చును. కృత్రిమపు నీలి కట్టి గుణములు లేవు, అదియునుఁ గాక సహజ మగు రంగులు నిలచినట్లు కృత్రిమవర్ణములు నిలువ వనియు, వానిలోనుండు సౌఖ్యము వీనిలో లేదనియు, రంగుపనివాండ్రు మొఱ లిడుచున్నారు. రంగుపనిలో నాజూకుతనమును నిలువబెట్టుకొనుట మేలా? ధనముకై కృత్రిమవర్ణములను తయారుచేయుట మేలా?

మఱబియ్యము తెల్లగ మల్లెపూలవలె నున్నవని మనమందఱును సంతసించుచున్నను దానివలన నంజువ్యాధి ప్రబలుచున్న దని వైద్యులు చెప్పుచున్నారు. మన మిప్పుడు మఱబియ్యమును మానివేసినచో మన బియ్యపు ఫాక్టరీ లన్నియు దివాలాతీయవలసి వచ్చును. దంపుడుబియ్యములో నున్న రుచి బలము మఱబియ్యములో లేవని మన మందఱ మెఱుంగుదుము. కాననిప్పు డేమి చేయవలయును? కొందఱకు ధనము కూడుటకై బియ్యపుమఱల పెట్టవలయునా? అందఱు నారోగ్య

ముగ నుండుటకై దంపుడుబియ్యమును తినవలయునా? పాఠకులు నిర్ణయించుకొందురుగాక.

ఇట్లు ధనాశచే ననేకములఁ దెగనాడుచున్నాము. గ్రామఫోను హార్మోనియముల పైడాబు కొగలేక నారద బ్రహ్మయవతారము చాలింపవలసెను. నారదుఁడు భూలోకమునకు రామానినాడు. మురికినీళ్లనుండి కిరసనాయిలునుండి, సారాలనుండి తయారుచేయు నాటోదిల్బహార్ మున్నగు సెంటువాసనలవలన - కస్తూరి పునుగు, జవ్వాజి, అత్తరులు, మున్నగు - సుగంధద్రవ్యము లడుగంటుచున్నవి. మఱబట్టల వేగమునకు చౌకదనమునకు ఆగలేక ఢక్కామజిలిన్లు, సరిగెచీరలు, బనారసుపంచెలు, నేతమగ్గము లన్నియు మ్రగ్గిపోవుచున్నవి.

గిల్టునగలు ప్రబలుచున్నను, వెండిబంగారులపై మనస్త్రీలకు మమకారము వదలలేదు. కాని మనయార్థికు లందఱును, బంగారునగల ధరించుట నాగరకలక్షణమనియు, నిరర్థకముగ కొంతసొమ్ము నగలపై వ్యయము చేయుటకంటె బ్యాంకులలో వడ్డీకి వేసియో జాయింటుస్టాకుకంపెనీల వాటాలను కొనియో వినియోగించిన యెడల తమకును దేశమునకును లాభకరమనియును, వచింపుచున్నారు. నిజమే! కాని, అలంకారము సహజముగు సౌందర్యమునకు వన్నెబెట్టుననియు, ముత్తైదువుల కలంకారములు సౌభాగ్యలక్షణము లనియు మనవారి వెఱ్ఱి నమ్మకము. నగ లన్నియు నమ్మి సొమ్ముచేసికొనకున్న నింతలో దేశమునకు దారిద్ర్యము రాదు. ఎవరిరాబడికి తగినట్లు వారు నగల నమర్చుకొనుటవలన విశేష నష్టము లేదు. అట్లు కాకుండ అలంకారరహితలై నల్లపూసలోసిక తెల్లపూస లేకుండ, క్రొంపిపోసిన దెసివలెనున్న గృహిణులను జూచుకొన్నచో హిందువులందఱు నొక్కనాడే సన్న్యసింతురు. గిల్టునగల ధరింపవచ్చును గదా యందురేమో? సువర్ణమందు కొన్ని విలక్షణములైన లక్షణములు కలవని చెప్పుదురు. స్వర్ణము క్రిమినాశక మని పెద్దలు చెప్పుదురు. జాతివారి కీ విషయము తెలియక పోయినంతమాత్రమున తప్పుగా బోదు స్వర్ణతత్త్వ నిర్ణయమందే వారికిని మనకును భేదము కలదు. బంగారము లోహవిశేష మని వారి నమ్మకము. బంగారము తేజోరూప మని మనవారిసిద్ధాంతము. ఇటులే రత్నములందు గూడ శుభప్రదములగు లక్షణములు కలవందురు. వాని నన్నిఁటి చర్చించుట కిది తావుగాదు,

ఇటులే సర్వ శాస్త్రసమన్వయజ్ఞానము లేనందువలన ననేకదోషము లుద్భవిల్లును. కావున శాస్త్రము వ్రాయునప్పుడు నాల్గుపురుషార్థములను, నవరసములను మనుష్యునందును, ఆమనుష్య తత్త్వమును తక్కిన స్థావరజంగమ తత్త్వములందును, సమన్వయించి సర్వజ్ఞతతోఁ గడగవలయునుగాని భేదదృష్టితోఁ బ్రయత్నించిన మిథ్యాజ్ఞానము తప్ప వేరొండు సిద్ధింపదు.

ఇంతవఱకును, అర్థశాస్త్రమందు ముఖ్యముగ గమనింపవలసిన మూలసూత్రములను విమర్శించియుంటిమి. ఈసూత్రములను తచ్ఛాస్త్రమం దంతర్భాగములగు (1) అర్థోత్పత్తి (Prodnchin) (2) విభజనము (Dislubrurrin) (3) వినిమయము (Exchange) (4) అనుభూతి (Connumpliar) పీనియం దెట్లు సమన్వయింపవలయునో వ్రాయ నివ్యాసమునందు తావుచాలదు కాని బుద్ధిమంతు లగు పాఠకులు అర్థశాస్త్రమందలి యాభాగములు చదువుచున్నప్పు డీ సూత్రములను మనస్సున నుంచుకొన్నచో, పాశ్చాత్యపండితుల స్ఖాలిత్యములు పొడగట్టఁగలవు. గుణదోషవిచక్షణులై మనము పాశ్చిమ సిద్ధాంతముల గ్రహించుట మనకు శ్రేయస్కరముకాదు ప్రస్తుతవ్యాసము యొక్క యుద్దేశము ఆర్థిక శాస్త్రవిద్యార్థుల కొక నూతనదృక్పథము నొసంగవలయు ననియే గాని వేరొండు గాదు.

సోవియట్టులు

భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులు గారు

రాజ్యాంగ విధానము లనేకవిధములుగా నున్నవి. కొన్నింటియందు రాజు నిరంకుశ ప్రభువై యేలుచుండును. మఱికొన్నింటియందు రాజు తన యధికారమునంతను ప్రజాప్రతినిధుల సభ వశము చేసి తాను నామమాత్రావశిష్టుండై సంఘములో పెద్దగా మాత్రమే గౌరవమును బొందుచుండును. మఱి కొన్ని రాజ్యములందు రాజు లేకయే పరిపాలనావిధాన మంతయుం బ్రజాప్రతినిధులతోం గూడిన యొకసభలోం గాని రెండుసభలలోం గాని నిల్చియుండును. మొదటితెరగతికి ఉదాహరణము: మొన్నటివఱకుం బ్రబలియున్న ప్రభుత్వముగల రష్యా, జర్మనీ, ఆస్ట్రియా దేశములు. రెండవతెరగతికి ఉదాహరణములు: ఇంగ్లాండు, ఇటలీ, జపాను దేశములు. మూండవతెరగతికి: ఫ్రాన్సు, అమెరికాలోని సంయుక్తరాష్ట్రములు, స్విడ్జర్లాండులు. ఇవి మొన్న మొన్నటివఱకు ఏర్పడి ఉన్నటువంటి రాజ్యాంగ విధానములు. కాని యుద్ధము ముగియుటకు కారణము అనండి- లేక, ముగిసిన ఫలిత మనండి, జర్మనీ రష్యా ఆస్ట్రియా దేశములలో నిరంకుశప్రభుత్వము నశించినది. రష్యా దేశములో నిరంకుశప్రభుత్వముపై ప్రజలకు గలిగిన వైమనస్యమే నిరంకుశరాజుయొక్క పతనమునకును, యుద్ధముయొక్క ఆకస్మికమగు ముగింపునకును కారణములై ప్రజాపరిపాలనాస్వాతంత్ర్యమునకు మార్గము చూపెను. జర్మనీ ఆస్ట్రియా దేశములలో అట్లు కాక, యుద్ధమునందు పరాజితులైన ఈ రెండు దేశముల రాజులును పలాయితులు అయినపిమ్మట ప్రజలు బాధ్యతాయుత్తపరిపాలనమును స్థాపించుకొనిరి. కాని రష్యాయందు స్థాపింపంబడినపరిపాలనము పైన వివరింపంబడిన మూండవతెరగతి పరిపాలనమువంటిది కాదు. ఆ మూండవ పరిపాలనయందు స్వాతంత్ర్య మున్నట్లు కనంబడినను, సంఘముయొక్క ఆర్థికస్వాతంత్ర్యమును ధ్వంసము చేయు విధానము లుండుటచే రష్యనులు దీనిని అవలంబింపలేదు.

పాశ్చాత్యదేశస్థుల సభ్యత యంతయును వర్తకముపై నాధారపడి యున్నది. ఈ వర్తకమును ఎవరి యింట వారు చేసికొనక, యావన్మంది ప్రజలు సంఘముగా నేర్పడి ద్రవ్యమును ప్రోవుచేసి, ఫ్యాక్టరీలు ఏర్పఱచి వేలకొలంది కూలివాండ్రను నియమించి, లాభమును పొందుచున్నారు. ఇట్లు సంఘముల మూలమున వర్తకముచేసి కూలివాండ్రచే యావత్తుపనిని చేయించి సాంఘికులు శ్రమ లేకయే కోటీశ్వరు లగుచుండిరి. కూలివాండ్రందఱు తమ శ్రమవలన తమకు కూలి మాత్రమే లభించుటయును, సాంఘికులు అనాయాసముగా కోటీశ్వరు లగుటయుం దెలిసికొని సమ్మెకట్ట నారంభించిరి. ఈ అవబోధము 1878 లో ఇంగ్లాండునందు ప్రారంభమైనది. ఇంతకు పూర్వము యజమాను కూలివానిని వదలిన నేరము లేకుండుటయు, కూలివాడు యజమాని సేవను వదలిన వానిపై క్రిమినల్ నిందారోపణయు నుండెడిది. అది మొదలు ఇంతవఱకు కూలీలు సంఘము లేర్పఱచుకొని తమ ప్రతినిధులను పార్లమెంటునకు క్రమవృద్ధిగా ఒకరిని ఇద్దరిని పంపుచు నేడు సుమారు 70 మందిని పంపంగలిగియున్నారు. నేండో రేపో వీరు రాజ్యాంగవిధానమునందు మంత్రిపదవులను గూడ, ఇప్పటివలె ఒకరిద్దరు కాక, పూర్ణముగ నలంకరింపగలరు. వీరలనుండియే ప్రధానమంత్రి నియమింపంబడును. ఆయన తమ సహచరులను, పాలకపువర్గము వారి నుండియే ఏరుకొనును. కాని యూరోపుయొక్కయు, ఇంగ్లాండుయొక్కయు ఆర్థికసమస్య, ఇట్టిపై పూత పెట్టుటవలన తేలదు. పెట్టుబడిదారులకును పాలకపువర్గము వారికిని గలుగు పోరాటము ఎక్కువ లోంతైనది. గాఢమైన కారణములును సాంఘికపరిస్థితులును ఈ సమస్యయందిమిడియుండుటచే సమస్య క్లిష్టముగం గన్పించుచున్నది. ఈసమస్యయందున్న సారాంశము లెట్టివి: ఏ వస్తువు నుత్పత్తి చేయవలె నన్నను కుటుంబవ్యక్తి నశించినది. బహుజనము వాటాలు వేసికొనెద మని నటించుచు, ఏ కొలందిపాటిజనమో భాగ్యవంతు లయినవారు వాటాల నన్నిటిని తమలో తామే పుచ్చుకొని కంపెనీలను స్థాపించి పని చేయువారిని కేవలము కూలీలనుగ చూచుచు, వారిచే ఒకవస్తువును మొదటనుండి తుది

పఱకుచేయింపక వస్తువుయొక్క వివిధభాగములు వివిధ జనుల కిచ్చి యంత్రసామగ్రిచే ప్రతివస్తువును ఉత్ప త్తిచేయు విధానమును బలపఱచి యజమాను లగు కొలఁదిమంది పనివాండ్ర శ్రమచే గలుగు స్వేదబిందు వులపైనను, రక్తబిందువులపైనను నాధారపడియున్న భాగ్యభోగ్యముల నెల్ల ననుభవించుచున్నారు.

ఏ మనుష్యుడును ఏ స్త్రీయు ఏ బిడ్డయు తన కుటుంబములో తన స్వంతపని చేసికొనుటకు అవకాశ మును పొందజాలక అందఱును ఒక్క యంత్రజాలము నందు—ఒక్క ఇంద్రజాలమునందు ఒక్క మహేంద్రజా లమునందు చిక్కుకొని ఒక్క మంత్రమునకు లోఁబడి యున్నారు. ఏసంసారములోను తల్లితండ్రులును బిడ్డ లును కలిసి, మనకుమ్మరులు మనసాలీలు మన నేత గాండ్రు కమ్మరులు విశ్వకర్మలు చాకలులు, రంగుల వారు మున్నగు కుటుంబములవలె ఒక్కమనస్సు ఒక్కహృదయముతో - ఒక్కగీతతో - పనులను మొదలునుండి తుదివఱకు చేయుటకు అవకాశమును గలిగియుండఁజాల కున్నారు. అంతేకాదు. చంటిబిడ్డ లను వదలి, తల్లులు యంత్రశాలలోనికి పనులకు పోవుచుండ, చంటిబిడ్డల నెల్ల నొక్క ప్రదేశమునందుఁ గూడఁబెట్టి గొఱ్ఱెలను కాచినట్లు, ఏదాయియో వీరిని జాగ్రత్తగా చూడవలసి వచ్చుచుండ, నిదియే మహా సంస్కరణ మని పాశ్చాత్యులు మురిసిపోవుచున్నారు. ఈ పద్ధతు లన్నియు సంసారములను విచ్ఛిన్నము చేసి నవి. యంత్రములకు ప్రజలను దాసులను చేసినవి. ఏకొలఁదిమందికో భాగ్యభోగ్యములు మెండై జనసామా న్యమునకు తిండిలేక వసతిలేక మలమల మాడి పోవుచు న్నారు. ఒకప్రక్కన 40 అంతస్తులమేడలో ధనికుఁడు కాఁపురముచేయుచు మురిసిపోవుచుండ, ఆసౌధముప్ర క్కనే 10 కుటుంబములు ఒకచిన్నగదిలో స్థలము లేక, మఱుఁగులేక, మంచిచెడ్డలు లేక, మఱిఁగిపోవుచున్నారు. వంటచేసికొనుటకు-సంసారములకు-స్థలమును సావకాశ మును లేక, పూటకూళ్ల ఇండ్లనుండి అనేకకుటుంబములు ఆహారమును దెచ్చుకొనుచున్నారు. పట్టణములలోని కార్మికులకు ఇండ్లు లేక, పెనిమిటి ఒకయింటను భార్య మఱొకఇంటను, రాత్రులందు ఇరుగుపొరుగువారి యిండ్ల లోను, 4 మాసములు కాలయాపన చేయవలసి వచ్చి నది. కళాప్రవీణత యనునది వలయు పరిశ్రమలందు గూడ - అనఁగా తివాచీనేతయందు అనుకొనుఁడు—ఆ లతలు ఆపుష్పములు ఆ సౌందర్యము ఎవరి తెలివితేటల వలన వారు ఉత్పత్తిచేసి, అట్టి స్వజనశక్తిచేఁ గలుగు పర మానందమును బొందుటకు బదులుగ, యంత్రముచే సర్వము గావింపఁబడుచుండ - ఒకఁడు ఉన్నిని అందిచ్చు వాఁడై, ఒకఁడు చుట్టువాఁడై, ఒకఁడు బొత్తిపెట్టువాఁడై, ఒకరిపనికిని మఱియొకరిపనికిని సంబంధము లేక, ఒకరికిని మఱియొకరికిని పనిలో కలుపుగోలుతనము లేక, ఎవ రికి వారే యమునాతీరే అను సామెతప్రకారము జీవ నము సలుపుచున్నారు. ఐరోపాఖండమునంతను ఆవ రించియున్న మహాదోషము ఇది. ఈ పోరాటము కేవ లము - ధనము ఆర్థికస్థితి కుటుంబపోషణము గృహ సౌకర్యము మున్నగువానితో నంత్య మగునది కాదు. ఈ సమస్య సంసారనిర్మాణము సాంఘికనిర్మాణము అను క్లిష్టసందర్భములకు వర్తించునది. ఇది కేవలము కూలివాండ్రు రాజ్యాంగాధికారము స్వీకరించుటతో తేలదు. వారు మంత్రిపదవుల నలంకరించుటవలన అం త్యము కాదు. భోగ్యగమనుల దొంగతనమునారి వశము చేయుటవలనఁ గదినొందదు. అధికారములో నుండు వారియొక్కయేకాకఁ బ్రజాసామాన్యము యొక్కయు సాంఘికాదర్శముల యొక్కయు సంసార లక్షణముల యొక్కయు, పద్ధతులు ధర్మములు పరిపూర్ణముగ మారవలెను.

ఇట్టి విప్లవపూర్వకము లగు మార్పులను చేయఁ గలుగునది ఎవరు? ఆ మార్పు లన్నియు పాశ్చాత్యపద్ధ తులలో ప్రాగ్దేశపు ధర్మములను వ్యాపింపఁజేయఁగల వారే నిర్వర్తింపఁగలరు. ఎక్కడ ప్రాక్పాశ్చాత్యసం స్కృతులు సరిసమానముగ కలిసియున్నవో అక్కడనే ఈ సమస్య తేలగలదు. ఎక్కడ పాశ్చాత్యభౌతికాదర్శ ములును ప్రాగ్దేశపు అధ్యాత్మికాదర్శములును సమ్మేళ నము చేయఁబడగలవో అచ్చటనే ఈసమస్యను తేల్చు టకు అవకాశము గలదు. అట్టి దేశము రుష్యా దేశము. రుష్యా ఐరోపాఖండమునకు ఎంత చెంది యున్నదో ఆసియాఖండమునకు కూడ నంతయే చెంది యున్నది. ఈ విషయము కేవలము ప్రాతప్రపంచము నకే కాక భావప్రపంచమునకు కూడ వర్తించుచున్నది. అట్టి రుష్యాదేశమునందు విప్లవమునకు అంకురములు 1905 సంవత్సరములోనే ప్రారంభించినవి. కాని 'జారు' గారి నిరంకుశప్రభుత్వబలముచే నవి అకాలమరణము నొందినవి. ఐరోపామహాసంగ్రామము ప్రారంభమయిన

మూఁడు సంవత్సరములకు రుష్యావారు జర్మనీవారితో తలవనితలంపుగ ఆకస్మికముగ సంధిచేసికొనిరి. ఆసంధి చేసికొనుటకు గల కారణములలోనే రానైయున్న మహావిప్లవబీజములు గన్పించుచున్నవి. రుష్యాప్రజలు ఈ యుద్ధమునకు, రాజులును ధనికులును పెట్టుబడిదార్లగు వర్తకులును కారకులని గ్రహించి ప్రజాసామాన్యము ఎన్నిలక్షలు మరణించినను, తత్ప్రయోజన మంతయు ధనికులను ఇంకను ఎక్కువధనికులుగను పేదలను ఇంకను ఎక్కువ పేదలుగను మార్చు నను నమ్మికముతో ప్రజలు కట్టుగట్టి యుద్ధము చేయ మని నిశ్చయించుకొని విప్లవము సలిపి, రాజ్యాంగవిధానమును మార్చి, జారును పారద్రోలి, జర్మనీవారితో పరిపూర్ణములగు అపజయలక్షణములతోఁ గూడి వంచనపూర్వకమగు సంధిని బ్రెస్ట్‌లెటోవిస్కునొద్ద చేసికొనిరి. దీనికి కారణము మనకు తరువాత రుష్యాలో జరిగిన సందర్భములవలన స్పష్టము కాఁగలదు. ప్రక్కయింటివారితో చిన్నసందు తగాదాచే పోట్లాడుటవలన, ఇక్కడ ఇల్లంతయు గుల్ల అయి, నాశనమగుచు గబ్బిలములకు నిలయము అగుచుండ, సందును వదలుకొని, ఇంటిని చక్కబఱచుకొనుటయే శ్రేయస్సని రుష్యావారు తలంచి ఇట్లు చేసిరి. 1917-వ సం. మార్చిలో మొదటి విప్లవమును 1917-వ అక్టోబరులో రెండవ విప్లవమును జరిగినవి. అప్పటినుండి క్రమక్రమముగ విప్లవకారులు బోల్షివిక్కులు తమసంఘములను స్థాపించుకొని సురక్షితముగ రాజ్యము చేసికొనుచున్నారు. ఈసంఘములపేరే సోవియట్ అనెదరు. సోవియట్లన్నియు వ్యవసాయకులయు కూలివాండ్రయు సిపాయు లయి సంఘములు పనిచేయు వానికి ఈ సంఘములలో ప్రవేశము లేదు. పనిచేయు వానికి లేని అధికారమును లేదు.

ఈ సంఘనిర్మాణమును గూర్చియు రాజ్యాంగ విధానమును గూర్చియు ఇంచుక సూచన మనము తెలిసికొనవలసి యున్నది. ప్రతిగ్రామమునందును ఒక్కొక్క సోవియట్ ఉండును. కొన్ని గ్రామములు కలిసిన మన ఫిర్కావలెనే రుష్యాలో ఓలోస్టు అందురు. ఓలోస్టు కొక్కొక్కసంఘ ముండును. ఆ సంఘమునకు గ్రామసభలు ప్రతినిధుల నంపెదరు. మాసమున కొక్కొక్కసారి 'ఓలోస్టు' మహాసభ జరిగి గ్రామవ్యవహారములెల్ల పరిష్కరింపఁబడును. దీని కార్యనిర్వాహకసంఘము తక్కిన సమయసందర్భములయందు పరిపాలన నలుపుచుండును. ఓలోస్టు సంఘముల ప్రతినిధులు మండలసభికులుగను, మండలసభల ప్రతినిధులు రాష్ట్రీయసభికులుగను, రాష్ట్రీయసభల ప్రతినిధులు అఖిలరుష్యాసభా ప్రతినిధులుగను, నుందురు. ఓలోస్టు సంఘమువలెనే మండలసంఘమును రాష్ట్రీయసంఘములును అఖిలరుష్యాసంఘమును, సంవత్సరమునకు రెండుసార్లకు తక్కువ గాకుండ మహాసభలను జరిపి అందు పరిపాలనావ్యవహారములను చక్కఁబెట్టుచు మధ్యసమయములందు ఆయాసంఘములకు చెందిన కార్యనిర్వాహణసంఘములే పరిపాలనము చేయుచుండును. అన్ని విషయములందును పరిపాలనావిధాన మంతయు మన కాంగ్రెసు అంగవిధానమునే పోలియున్నది. రుష్యాలో ఎన్నికలు బహిరంగముగ జరుగును. ఎందుచేత ఇట్లు జరుగును ? పూర్వము 18-వ శతాబ్దమందు ఎన్నికలు రహస్యముగ జరుపుపద్ధతి నుపక్రమింపఁజేయుటకు సబబేమియో తెలిసికొనినచో ఈ సబబు తెలియగలదు. యజమానుల నుండి కూలివానికిని ధనికునినుండి దరిద్రునికిని అప్పు నిచ్చినవానినుండి పుచ్చుకొన్నవానికిని, భూస్వామినుండి వ్యవసాయకునికిని లొందర గలుగకుండ నుండుటకు ఇట్టి యుక్తి అప్పుడు కనిపెట్టఁబడెను. అప్పుడు బర్కువంటి మహావేత్తలు ఈ రహస్యపు ఎన్నికలను నిరసించిరి. కాని అప్పటినుండి ఇప్పటివఱకు ప్రబలియున్న సందర్భములో రహస్యపు ఎన్నికలు అనివార్యములై యుండినవి. ఎప్పుడు యజమానుడు కూలివాడు ధనికుడు దరిద్రుడు భూస్వామి వ్యవసాయకుడు అమ్మువాడు కొనువాడు అను విచక్షణ సమసిపోవునో, అప్పుడే మొగమాటములకు గాని నిర్బంధమునకు గాని అవకాశములు గూడ సమసిపోయినవి. ఎన్నికలకు రహస్యము అనావశ్యక మైనది. ఇంతేకాక సోవియట్ల పద్ధతిలో ప్రతినిధులను పంపిన పిమ్మట పంపువారు ప్రతినిధుల కెన్నఁడును అనువర్తనులై యుండ నవసరము లేదు. ఎప్పుడు ప్రతినిధి ప్రజల యభీష్టమునకు వ్యతిరేకముగా సంచరించుచున్నట్లు అనుమానము కలుగునో అప్పుడు వారియందు ఆరోపింపబడిన ప్రాతినిధ్యమును రద్దు చేయుటకు రుష్యాప్రజలు అధికార ముంచుకొన్నారు.

ఈ సోవియట్లు, ఐరోపాఖండములో పూర్వము నుండియు ప్రజాప్రభుత్వమును బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును గలిగియుంటి మని గర్వించు ఇంగ్లండు ఫ్రాన్సు ఇటలీ దేశస్థులకు రుచింపక, చిరకాలము సోవియటుపద్ధతి,

వారి యంగీకారమును బడసియుండలేదు. కడపటికి 'అపజయము పొందినచో తిరుగుబాటు. జయము పొందినచో మహావిప్లవము' అను ఆంగ్లలోకోక్తిని అనుసరించి జయముపొందిన యీ సోవియట్ (బోల్షివిక్) విధానము కాలక్రమమున వివిధరాజ్యాంగముల యంగీకారమును బడయుటయే గాక ఆయా రాజ్యాంగములెల్ల సోవియట్‌రష్యాతో వర్తకసంధి చేసుకొనుచున్నారు. మరియు రష్యాపై - స్త్రీలను సంహారము పాలు చేసి రనియు బిడ్డలను దేశముపాలు చేసిరనియు దుర్వాదంతులు వేసిన యాంగ్లేయ ప్రజలే ఈ సోవియట్ రుష్యానుండి ఒక్క వరమునుమాత్రము గోరుచున్నారు ఆవర మెట్టిది? "మేము మీతో వర్తకము చేయుదుము. మీ గోధుమపంట మాకు ఆవశ్యకము. అది లేకపోయిన మాకు తిండికి కష్టము. మా యంత్రసామగ్రి మీకు పంపెదము. ఇది లేనియెడల మీకు జరుగుబాటు కష్టము కాని మీ బోల్షివిక్ భావములు మాదేశమునకు రాకుండ చేయుడు. అట్టి ప్రచారకులకు డబ్బును ఈయవద్దు" అని ఈ యొక్క వరమును ఆంగ్లేయులు రుష్యనులకు ప్రసాదింప మని కోరుచున్నారు. తమయొక్క సాంఘిక విధానము, తమ పెట్టుబడితనము, తమయొక్క పారిశ్రామికపద్ధతులు, నిలువవలె నని కోరెడు ఆంగ్లేయులు-ఇట్టి వరమును కోరుట సహజము. కాని రుష్యావారు ఆవరమును ప్రసాదించెదమని తాత్కాలికముగ నంగీకరించినను వారిప్రతిజ్ఞ ప్రపంచమునందెల్ల తమ దేశమున స్థాపింపబడిన రాజ్యాంగవిధానమువంటి విధానములే ప్రబలియుండవలె నని అయి యుండుటచే వీరి వాగ్దానమునందు ఆంగ్లేయులు విశ్వాసమును ఉంచజాలకున్నారు. రుష్యనులు పదార్థములను ఉత్పత్తిచేయు కార్యములయందు వృత్తులను కల్పించుకొనక, పంటలను పండించుకొనక, పనులుచేయక, జ్ఞానసముపార్జనయందు కాలము గడుపక, కేవలము పరభృతు లయి, జలగలవలె ఇతరుల రక్తమును పీల్చుకొని తన్నాశ్రయించుకొన్న ప్రజలకు ఇంచుకైన మేలు కలిగింపజాలని ఉన్నత తరగతులకును మధ్య తరగతులకును జెందియున్న ప్రజలను అంత్యము చేయుటయే లక్ష్యముగ నుంచుకొనుచున్నారు. అందుచేతనే ఇట్టివారికి వోట్ల నిచ్చుట లేదు. కాని పరిపాలనయందు పాల్గొనువా రెల్లరు శరీరకష్టము చేయవలసిన దని నిర్బంధము లేదు. ఉపాధ్యాయులకు ఉద్యోగస్థులకు వర్తకులకు సహాకారులకు ఎల్లరకు ప్రాతినిధ్యము గలదు. కావలసిన దెల్ల సంఘముకొఱకు ప్రతివ్యక్తియు పాటుబడవలయును. ఈ ధర్మమును అనుసరించియే, రాజ్యాంగమునకు అధ్యక్షుఁ డగు లెనిన్ (Lenin) సేనానియగు ట్రాట్స్కీయు, వారమున కొకసారి శని ఆదివారములలో చేతులతో పని చేయుదురు. మురుగుకాలువలు తుడుచుటయో రాళ్లు బ్రద్దలు కొట్టుటయో ఏదో ఒకపనిని ప్రతి రుష్యనుడును, వారమున కొకసారి ఒకగంటసేపైనను చేయవలయును. ఇట్లు దేశములో 100 కి 90 మంది రాజ్యాంగ విధానమునందు పాల్గొనుచున్నారు. అమెరికాలో గూడ ఇంతమంది పాల్గొనుట లేదు. చేతితో గాని బుద్ధితో గాని పని చేయువారెల్లరు సోవియట్ సభలయందు ప్రాతినిధ్యము కలిగియున్నారు. ఉపాధ్యాయులు వైద్యులు వీ రెల్లరు ప్రాతినిధ్యము కలిగియున్నారు. ఆఱువారములకంటె ఈరాజ్యము నిలువ దనుకొన్న సోవియట్ ప్రభుత్వము ఇప్పుడు శాంత పరిపాలనమును జరుపుచున్నది.

రుష్యాప్రభుత్వముమీఁద వేసిన యపవాదములు ఇన్ని అన్ని అని చెప్పుటకు వీలు లేదు. మాస్కోపట్టణమునందు ముప్పాతిక తగులఁబెట్టబడె ననువదంతికి ఆధారమంతయు అయిదిండ్ల దహనమే. జారుగారి 'క్రెమ్లిన్' అను మహాసౌధము నాశనము చేయఁబడె ననుమాట విని పరిశోధింపగా ద్వారముయొద్ద నున్న ఒక శిలాప్రతిమయొక్క భాగ మొకటిమాత్రము విఱిగినటుల కనుపించెను. మఱియు నచ్చట సురక్షితముగ నున్న రెండు గోడలలో కొన్ని గుండ్లు రంధ్రములు కనుపించెను. కాని కొన్ని విపత్తులు జరిగినమాట నిజమే. రుష్యాలో పెద్ద ఉద్యోగులుగ నుండి యున్నవారు రైలుగద్ద బాటసారుల సామానును మోసికొని పోవుచుండిరి. నిర్ణయింపఁబడిన కూలిమీద దమ్మిడియైనను ఈనాము అడుగుటకు వీలు లేదు. పెట్రొగ్రేడ్ పట్టణములో ఒకరోజు మంచు విశేషముగా పడిన పిమ్మట శరీరపుష్టిగల ప్రతివాడును మంచును తీసివేయవలసిన దని ఉత్తరువు చేసిరి. ఈ ఉత్తరవును ఇంటింటికి నుండు ఉపసంఘమువారు అమలుపరచిరి. సోవియట్లు అధికారములోనికి రాగానే బ్యాంకుగుమాస్తాలును కచేరిగుమాస్తాలును పూర్వపు అధికారులచే ప్రోత్సాహింపబడి సమ్మెకట్టిరి. వెంటనే "లెనిన్" క్రొత్తపరిపాలనాధ్యక్షుడు బ్యాంకుల నన్నిటిని పట్టుకొని యెంత భాగ్యవంతుడైనను సరే తన కుటుంబములో ఒక్కొక్క మనిషికి మాసమునకు

45 రూపాయలకంటె సొమ్మెవరు పొందజాలరని ఉత్తరువుచేసెను. తత్క్షణమే ఈభాగ్యవంతులు నమ్మకట్టిన వారిని పోషించుటకు డబ్బులేక నమ్మకము నిలిపివేసిరి. ఇంతియ కాక 'ఆకత్తుమీద అవమానమా?' అన్నట్లు డబ్బుగలవా రందఱు-మామూలువారి మనోవర్తి తీసుకొను నప్పుడు వరుసగా నిలువబడవలె నని ఉత్తరువు చేయబడెను. ఇందువలన రవ్వలు బంగారముతో మెరిసిపోతున్న స్త్రీలుకూడ ఇట్లు నిలువవలసి వచ్చెను.

ఈ అపవాద లన్నిటికి కారణ మేమనగా రష్యాలో పరిశోధనకు పోయిన ప్రేక్షకు లెల్లరు తమతమ దేశములోని కెల్ల భాగ్యవంతులు. రష్యాలోని విప్లవము భాగ్యవంతులను అధికారమునుండి తప్పించుటయే కాక భాగ్యవంతులు, పెట్టుబడిదారులు అను తరగతికి చెందిన వారిని నిర్మూలముచేయుటయే యని వీరు గ్రహింపజాలక రష్యాకుపోయినప్పుడెల్ల అచ్చట పరిస్థితులను వీరు అవగాహనచేసుకొనజాల కున్నారు. విప్లవసమయమునందు జనులను విభజించునది యుద్ధముకాదు. ప్రవర్తనయే! విప్లవము లన్నియు జయప్రదములు కాకపోవచ్చును. విప్లవ మనునది ఒకచర్య కాదు. రాజకీయ జీవనమునందు ఒకకృత్యము కాదు. ఒకఅవస్థ. ఒకదశ. ఒకమార్పు ఒకపరివర్తనము. విప్లవ ప్రతికూలు రెల్లరు ఒకచర్య యని భ్రమించి దానిని నశింపచేయవలయు నని ప్రయత్నము గావింతురు. ఆ ప్రయత్నమే ఈపరివర్తనమును బలపరచును. విప్లవము జయప్రదము కాకపోయినదని దాని ప్రముఖతను గోల్పోదు. ఫ్రాన్సు దేశమునకు స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యములు లభింపకపోయినను ఐరోపాఖండములోని తక్కినదేశముల కెల్ల ఇట్టి స్వాతంత్ర్యస్వేచ్ఛలు కొంతవఱకు ప్రసాదింపఁబడెను. అపజయము పొందిన ఈఫ్రెంచివిప్లవమువలన 1795-1801 ల మధ్యభావప్రచారము వృద్ధియై, 19-వ శతాబ్దము మొదటిభాగమునందు జరిగినపోరాటములు ఎక్కువ తీవ్రముగ నడుపబడెను. పోరాటములయందు అనేకదీపములు వెలిగింపబడెను. ఈదీపావళి విప్లవమునాడి సూర్యాస్తమానంతరము వీచిన మహాతుపానులో రక్షింపబడెను. విప్లవములు అపజయములైన నేమి? అమెరికా ఇంగ్లండు ఫ్రాన్సు, జర్మనీ మున్నగు దేశములలో అపజయము పొందినభావ మెద్దియో తెలియనిమ్ము. ఎట్లు అపజయముపొందెనో ఎవరు మోసపుచ్చిరో, ఎవరు దానిని భావవిధ్వంసము గావించిరో బహిరంగము కానిమ్ము, మనుష్యుని జీవితమునకు ఉత్సాహము కల్పించునవి కార్యములు కావు. ఆకార్యములను ప్రేరణసేయు మహోద్దేశములు. ఎన్నిపక్షులు బాల్యమునందెగురుటను ప్రయత్నించుటను మనము చూచుటలేదు? ఆ నిశ్చిత విషయమును ఎవరు నశింప చేయగలరు? అనంతరము ఈ పక్షు లన్నియు నొకదాని తరువాత నొకటి విరిగిన రెక్కలతో నేల పడిన నేమి?

రుష్యావిప్లవము ఇటీవలనే జరిగిన కారణముచే అందలి సత్యాసత్యములు గ్రహించుట కష్టము. కాని సోవియట్లన నేమో, విప్లవముయొక్క పథక మెద్దియో ఫలితము లెవ్వియో, ఎల్లరు తెలిసి కొనవలసి యున్నది. రుష్యాలో పనిచేయు ప్రతివారును ప్రతివ్యవసాయకుడును తన స్థానిక సోవియట్‌నందు ప్రతినిధిని ఎన్నుకొను హక్కు గలిగియున్నా డనియు, స్థానిక సోవియట్లు అఖిల రుష్యా సోవియట్ సభకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొను హక్కుకలిగియున్నా రనియు ఇదివఱకే చెప్పియున్నాము. ఈ అఖిలరుష్యా సమావేశము తమ ప్రతినిధులలో 5 గురికి ఒక్కొక్కరిచొప్పున గలిగిన ఒక కార్యనిర్వాహక సంఘమును ఎన్నుకొనును. ఈసంఘమే మంత్రివర్గమును నియమించుటకును తీసివేయుటకును అధుపులో నుంచుటకును అధికారము గలిగియున్నది. రాజ్యాంగ నిర్ణయము లన్నియును ఈకార్యనిర్వాహకసంఘముచే గావింపబడి పిమ్మటమంత్రివర్గముచే శాసనముగ జాహిర్ చేయబడును. అఖిల రుష్యామహాసభ సమావేశమగునపు డెల్ల కార్యనిర్వాహసంఘము తనపదవికిరాజీనామా నిచ్చి క్రొత్తసంఘ మేర్పడుటకు అవకాశ మొసంగును. అప్పుడు కార్యనిర్వాహక సంఘముయొక్కయు మంత్రివర్గముయొక్కయు చర్యలను అఖిలరుష్యా మహాసభ తనిఖీచేయును. ఈపథకములో అపూర్వవిషయము ఎద్దియన ఎన్నుకొనువారు ఎన్నుకొనబడువారిని ఎప్పటికప్పుడు సందర్భానుసారముగ వారిపదవులనుండి తప్పింపవచ్చును.

భూమి

భూమి యావత్తు ప్రజలదై దాని నాశ్రయించి పనిచేయువారిచే పాలింపబడుచున్నది. సంఘమే పొలములకు అవసర మగు పనిముట్లు విత్తనములు వగైరా పరికరములను ఇచ్చును. పనిచేయువారు ప్రత్యేకముగా గాని పరపతిసంఘముల మూలముగా గాని ఇట్టి వర్షా

టులు చేసికొనవచ్చును. ఒకరిచేత పనులుచేయించుట యనునది లేదు. ఒక్కపనివాడును జబ్బుగానుండి పని చేయలేనిచో, వానిపని మఱియొకరిచేత సంవత్సరములో జరిగేది రెండు సంవత్సరములలో జరుపబడును. అప్పటికిని శరీరారోగ్యము వానికి కలుగనిచో వానికి మనోవర్తి ఇయ్యబడును. భూమి తక్కువ అయి పని చేయువారిసంఖ్య అధికమగుచో ప్రక్కన విడిభూమిగల జిల్లాలకు పోయి పనిచేయు నేర్పాట్లు గావింపబడును.

గృహములు

పట్టణపరిపాలన సంఘమువారు ఖాళీస్థలములను స్వాధీనముచేసికొని ఇండ్లులేనివారికిని ఇరుకులోనుండు వారికిని అనారోగ్యస్థలములలో నుండువారికిని సమానముగా పంచి ఇచ్చెదరు. ఇండ్లు తక్కువగా నుండు చోట్ల మనిషి 1-కి గాని ఇద్దరు పిల్లలకుగాని ఒక్కొకగదివద్ద తిని పంచుదురు. కలపలేనివారికి, దీపముల వసతిలేని వారికి, ఉచితముగా సంఘమే ఏర్పాట్లు చేయును. ఇండ్ల మీద నూటికి 90 కంటె ఎక్కువగా పన్ను వేయుట చేత అవి సత్వరముగ ప్రత్యేకముగ ఒక్కని ఆస్తి అగుటకు మారుగ సొవియట్ సంఘము ఆస్థి యగుచున్నది. రష్యాలో ఇండ్లు పెద్దరాళ్లచే కట్టబడుటచే, ఈరాళ్ళను ఏర్పాటుచేయుటకును సంఘపుపనులను నెఱవేర్చుటకును గృహసంఘములు ఏర్పాటు చేయబడును.

రుష్యాలో 150 రూ. మొదలు 210 రూ వఱకు మ 1 కి నిర్ణీతమగు కూలియున్నది. ఎవరికిని రెండు పనులకు కూలి ఇవ్వరు. రెండవపనిచేసేవాడు డబ్బులేకుండా చేయవలయును. శరీరకష్టముతో పనిచేయువారికి 210 రూపాయలును, నిలకడగా కూర్చుని పనిచేయువారికి 150 రూపాయలును, "ప్రవద" అను బోల్షివిక్కుల దినపత్రికా సంపాదకునకు 150 రూ. జీతమును, ఆపత్రిక అచ్చుకూర్చువారికి 210రూ. జీతమును రాజ్యాంగమునకు అధ్యక్షుడయిన "లెనిన్" అను ప్రధాన మంత్రికిని 150 రూ. జీతము ఇత్తురు. చివర ఇద్దరకును కాపురమునకు ఇల్లుమాత్రము పైని ఇచ్చెదరు.

పనిలేమి

పనిలేనప్పుడు పనిచేయనప్పటి జీతము సర్కారువారు ఇచ్చెదరు,

విద్య

అక్షరాభ్యాసము మొదలు పట్టపరీక్షవఱకు ఉచితముగా చదువు చెప్పుదురు. అన్నిచోట్ల క్రొత్త కళాశాలలు, క్రొత్తపద్ధతులు ఉత్పన్నమగుచున్నవి.

బాల్యములో కూలి

20 సంవత్సరముల లోపుగల వారెవరును కూలి చేయుటకు వీలు లేదు. అంతవఱకు ఎక్కడనైన ఒక్కచోట చదువుకొనవలయును. అట్లు బిడ్డలకు చదువు చెప్పించుటకు తల్లిదండ్రులకు తగినసౌకర్యము లేర్పఱుపబడును.

బోల్షివిక్కులు దండయాత్రలు చేసి, ఇతరదేశములను స్వాధీనపఱచుకొనెదరని యొక దుర్వదంతి కలదు. వీరి భావప్రచారమునకై శ్రమచేయుచున్నారే కాని ప్రాంతవ్యాపకమునకు ఎంతమాత్రము వీరికి కోరిక లేదు. ఇందుకు నిదర్శనముగ 1917 వ సం. 12-వ నవంబరు తేదీ గల ఈ దిగువ శాసనము చూడుడు :—

"ఇంక నిరంకుశ ప్రభుత్వ మనెడి కాడిక్రింద తలయుంచిన రుష్యాలోని కొన్నిజాతులవారి విషయమై, వారివిమోచనమే మా కర్తవ్యమును పరమధర్మమును అని చెప్పుచున్నారము. జారుగారికాలములో అంతఃకలహములు పెంచబడినవి. ఇందువలన పరస్పర హత్యలు హానిసత్వము సంభవించినవి. లజ్జాకర మగు ఈనీతిని తిరిగి అవలంబింపజాలము. ఇదివఱకు ప్రబలియున్న అవిశ్వాసము మోసము కయ్యమునకు పురికొల్పుట అనుపద్ధతికి బదులుగ, బహిరంగమైనట్టియు, నిజాయతీకూడియున్నట్టియు, నీతిని పెంపొందించి పరస్పరవిశ్వాసమును ప్రజలకు నమ్మకమును గలిగించెదము. అప్పుడే రుష్యాప్రజలు స్వార్థపరులగునట్టియు సామ్రాజ్యాపేక్ష గలిగినట్టియు ధనికుల యొత్తిడిని తప్పించుకొనగలరు.

కావున సోవియట్లు అభిమతమును అనుసరించి వారిచే నియమింపబడిన మంత్రివర్గమువారు ఈదిగువ ధర్మములను ప్రచారము చేయుచున్నారు.

1. రుష్యాలోని ప్రజలకు సర్వసమత్వము స్వామ్యత్వము.

2. వ్యక్తిత గలిగిన ప్రతిప్రజానీకమునకును స్వయంనిర్ణయ ధర్మమును అనుసరించి అవసరమైతే ప్రత్యేక రాజ్యాంగ విధానములు గూడ నియ్యవలెను.

3. జాతి మత భేదములపై నాధారపడియుండు ప్రత్యేకపు హక్కులున్ను ప్రత్యేకపు న్యూనతలున్ను సహింపబడవు.

4. రుష్యాదేశములో నివసించుచు, అల్పసంఖ్యాకులుగ నుండు జాతిమత వర్గములవా రెల్లను స్వేచ్ఛగ నభివృద్ధి చెందవలెను.

ఇన్ని వాగ్దానము లొసంగబడినను యూక్రేన్ ఫిన్‌లండు దేశములపై నేల దండెత్తిరని ప్రశ్నింప వచ్చును. ఆయా ప్రాంతములలో సోవియట్లు స్థాపింప బడినప్పుడు ఆయా ప్రాంతములలో నుండు పెట్టుబడి దారులును భాగ్యవంతులును ప్రజాస్వామిక ప్రతిష్ఠాపన లగు నీ సోవియట్లను నశింపచేయ యత్నింపగా రుష్యా రాజ్యాంగమువారు తమ విప్లవాదర్శములను పెంపొందించు సోవియట్లకు దేశములకు గాని అనగా ఈ దేశములకుగాని, పోలండు పర్షియా లిథ్యుయేనియా మున్నగు ఇతర దేశములకు గాని వారు సైనికసహాయము గావించినపుడు ఆదేశములో నొకతెగవారి ఇష్టమువిూద నాతెగవారికి సహాయము చేసి ప్రజాస్వామికము స్థాపించుటకే అట్టి సంబంధమును గల్పించుకొనిరి గాని రాజ్యము నాశించి కాదు. బోల్షవిక్కు రుష్యాలో స్త్రీలును బిడ్డలును సంఘముపరము చేయుటకు బదులుగ వ్యభిచారము నశించినది. బిడ్డలకు పాఠశాలలలో భోజనము పెట్టుదురు. కళాశాలలయందు ప్రజలెల్లరకును చదువు ఉచితముగ గఱపబడును. ఎప్పుడి ఆస్తి రద్దుఅయినదో అప్పుడే న్యాయశాస్త్రశిక్ష కళాశాలలనుండి ఎత్తివేయబడినది. దీనితోఁబాటు పౌరోహిత్యపువిద్యయు ఆపుదలచేయబడినది. మంత్రివర్గమువారు వచ్చి కళాశాలలో సంవత్సరముల తరబడి పాఠములమూలమున బోధించువిద్యను గంటలలో ఉపన్యాసములవలనను ప్రదర్శనములవలనను నాటకముల మూలమునను ముగించుచున్నారు. పూర్వము రుష్యాచక్రవర్తిగారు నివసించు క్రెమ్లిన్ సౌధము ప్రజలకు విశ్వవిద్యాలయముగ మార్పఁబడినది. అచ్చటి అపరూపములగు చిత్తరువులు కళాకౌశలతను దెలుపు పదార్థములును అత్యంత శ్రద్ధతో జాగ్రత్తచేయఁబడి ప్రతిగదియందును ప్రతిమందిరమునందును ఆయావస్తువులను గూర్చి పూర్ణముగఁ దెలిసియున్న వారిని ప్రజలకు బోధించుటకుగాను అధ్యాపకులుగ నియమించుచున్నారు. విద్యయంతయు దేశానుగుణ్యముగ ప్రజలా భాగ్యభోగ్యములకు అభివృద్ధికరముగ నుండునట్లు మార్పఁబడినది. కళలు సంగీతము సాహిత్యము రాజ్యాంగముయొక్క ప్రత్యేకపు ఆదరణను పొందుచున్నవి.

ప్రతిపురుషుఁడును ప్రతిస్త్రీయును ఏదియో యొకవిధమున పని చేయుచుండవలెను. ఆప్రకారము ప్రతివ్యక్తికిని తన పనివృత్తాంతమును దెలుపు పుస్తకముండును. ఆ పుస్తకమునందు ఎవరియొద్ద ఏజీతమువిూద ఎంతకాలము పనిచేయునదియు తెలుపబడును. ఎప్పుడైన సక్రమముగఁ బనిచేయువారు పనిగలిగి యుండనిచో వారికి రాజ్యాంగమునుండి భృతి ఇయ్యబడును. సంవత్సరమునకు కొన్ని వారములు ప్రతిమనుష్యుఁడును విరామమును బొందగలడు. గర్భవతి యగు ప్రతిస్త్రీయును ప్రసవించకపూర్వము 6 వారములును, పరము 8 వారములును ఉచితముగ రాజ్యాంగముచేఁ బోషింపబడును. ప్రతి మనుష్యుఁడును శనివారమునాడు ఒక్కొక్కచోట ప్రజాహితైకమగు చేతిపనిని చేయవలసియున్నది ఈ ప్రకారము 1 వ మే తేదిని దేశమునకై పాటుబడు ఒకపుణ్యభూమియందు 60,000 చెట్లు ఒక్కరోజున పాతిపెట్టఁబడి అంతవఱకు ఎడారిగ నున్న ప్రదేశము దేదీప్యమానమగు ఉద్యానవనమై శోభిల్లుచుండెను. ప్రతివాడును వృత్తిరూపకముగ శరీరశ్రమతో గాని బుద్ధివినియోగముతో గాని కూడిన పనిని చేయవలెను. అట్లు చేయనివారికి భుక్తియు లేదు వోట్లును లేవు.

రుష్యాలో ఇచ్చిపుచ్చుకొనుటకు నవకాశములు లేవు. ప్రతిపనివానికిని ఒక చీటియిచ్చిన ఆచీటి ఒకసహకార పదార్థనిలయమునందు చూపి అతను తనకు వలయు భోజనపదార్థములును బట్టలను తెచ్చికొనఁగల్గును. ఈ సంఘమువారు ఈ చీట్లను ఎవరిపనిచోటికి వారి చీటిని పంపించి జమాఖర్చు చేయుదురు. వ్యవహారము లన్నియు జమాఖర్చులవలననే పరిష్కరింపబడుచున్నవి. బ్యాంకులలోని భాగ్యవంతులు ధనమంతయు వారు అనుభవించుటకు వలనుపడదు. కాని మాసమునకు 1200 రూ. వఱకు వారికి పరపతి ఇయ్యబడును. కూలివానికిని తగినన్ని జీతములున్నవి. రైళ్లమీద ప్రయాణమునకు ఎవరును డబ్బును ఇయ్యనక్కఱలేదు. ఉత్తరములకు తపాలాఖర్చులు లేవు. త్రాగుటకు కల్లుసారాయులు లేవు. ఎప్పుడు సహకారసంఘములమూలమున క్రయవిక్రయములు జరుగుచున్నవో అప్పుడే అమ్మువాడే కొనేవాడు - కొనేవాడే అమ్మువాడు - అగుచున్నారు. మధ్యనుండు వర్తకులు కేవలము ధనమునే పూజించి ధనమూలమున లాభములను బొందువారు నిర్మూలము చేయబడినారు. ఈ తత్వబోధ యంతయు

నలుపుటకు ప్రత్యేకపు శిక్ష. ప్రజలకు ఆఱువారముల కాలము మొదలు ఆఱుమాసములకాలమువఱకు మారుచుండును. విధానములమూలమున నేర్పబడుచున్నది. అన్నములేనివాడు లేడు. చదువులేనివాడు లేడు. భాగ్యవంతుడు లేడు. పేదవాడు లేడు. అమ్మువాడు లేడు. కొనువాడు లేడు. సోమరిలేడు. పనిభారముచే క్రుంగిపోవువాడు లేడు. రక్షించుభటుడు లేడు. రక్షింపఁబడు తిండిపోతులు లేరు. ఇట్టి మహావిప్లవము అనేక సందర్భములలో అసంపూర్ణముగను అపర్యాప్తముగను ఉండవచ్చును. కొన్ని సందర్భములలో అసంతృప్తికరముగ నుండవచ్చును. ఎన్నఁడైనను ఆశాభంగకరముగ నుండవచ్చును. కాని ఆర్యావర్తముయొక్క యుగధర్మములను గుర్తెఱిగిన మనకు ఈ నూతన విధానము కృతయుగ లక్షణసమన్వితమై తనరారుచున్న దనుటకు సందియము లేదు.

కొండవీడు

దువ్వూరు రామిరెడ్డిగారు

సాంధ్యరాగాంకితాంభోద శకలతతులు
లసెషి కీలల నిర్మగ్నుఁ డయ్యె నినుఁడు;
శర్వరీకాంత కుంతల చ్ఛాయలందు
నెలవుకొనె విషాదపు రామణీయకంబు.

తే. గీ. కొండవీటి దుర్గంబునకు న్సమీప
మున నొకానొక కేదారమునఁ గృషీవ
లార్భకుఁడు దున్నుచుండి సూర్యాస్తమయము
గాఁగఁ దలపోయుచుండె నాగలిని విప్ప.

చ. ఇటుఁ దలపోసి పూనుకొను నెద్దుల నిల్పగ మేడి నూని సం
తటి, మొనకఱ్ఱులోఁ దవిలి ధారుణిఁ జీల్పగ నందు వెండి సం
పుటి మటు పున్కపై వెడల భూతమటంచును గేకవైచి య
చ్చటఁ బనిసేయు తండ్రిఁ దనచక్కికి రాఁ బిలిచెన్ భయంబునన్

చ. తనయుని వెఱ్ఱికేకలకుఁ దంపరలాడుచు వృద్ధుఁడేమిరా
యని పరుగెత్త, సీరపథమందునఁ బున్కను జూపి బాలకుం
డను, నిది యేమి తండ్రి! తల యాకృతిగల్గినరాయి దున్నుచుం
డిన వసుధార్ద్రగర్భము వడిస్వేదలెం గనుఁ గొమ్ము నావుడున్.

గీ. కృషికుఁ డంతటఁ బున్కను గేల నెత్తి
యశ్రు ధారాభిషేకంబు నలవరించి
భయమునను సంభ్రమంబునఁ బలుకకున్న
తనయునింగాంచి గద్గదధ్వని వచించె.

గీ. మాతృదేశ పరాయణమానసు లయి
సలిపి రిచ్చోట రెడ్డివీరులు రణంబు
కత్తిగంట్ల నమూల్య రక్తంబు దొరఁగి
కీర్తి వల్లికపాదు క్రిక్కిఱిసి నిండె.

గీ. శ్యామలాకాశ వీథి నక్షత్రము లటు
కాలవాహినీ తటములఁ గానిపించు
రెడ్డి వీర కుమార చరిత్రపాద
చిహ్నములు మృతశౌర్యంబు చివురువెట్టె.

మ. అరివీరుల్, పులిగర్జలన్ విని కురంగానీకముల్ కానవాం
తరముం జొచ్చెడు పోలికన్ రణమునన్ ధైర్యంబు వోనాడియే
డ్తెఱఁ బర్వన్, భుజవిక్రమంబు బలమున్ దీపింపఁ, బోరాడి కీ
ర్తిరమం గాంచి ధరిత్రిగర్భమున శాంతిం బొందువారల్ స్పృహల్

తే. గీ. అట్టి శూరాగ్రగణ్యుల యంటునొక్క
పురుషుశిరముగఁ దోఁచు నీపున్క, తనయ!
దీని వీక్షించినంతనే స్తిమితమైన
నాదురక్తంబు నైత ముష్ణముగఁ బారె.

చ. అనవిని బాలకుండు జనకా! మనవార లెవారు? వారికిన్
మనకును బూర్వమెన్నఁడయినం గల చుట్టరికంబుఁ దెల్పుమా
యనఁ, దలయూఁచి వృద్ధుఁడు, దిగంతములన్ బలుమబ్బుఁ జీకటుల్
మనము గృహంబు సేరు నెడ మార్గమునన్ వచియింతునంతయున్

క. అని యెద్దులఁ బోఁదోలుచుఁ
దనయుండును దాను నింటిదారి నడచుచున్
మును గొండవీటి నేలిన
జనవంద్యుల రెడ్డి పూర్వచరితము వినిచెన్.

గీ. పూర్వవీరుల ధమనులఁ బొంగినట్టి
రక్తపూరంబె మనలోనఁ బ్రజ్వరిల్లుఁ
గాని, కాలభరంబునఁ గండలెల్ల
శాంతి కగ్గకవృత్తి దాస్యమునఁ దవిలె.

ఉ. ఒక్కక్షణంబునన్ గగన ముల్లసితంబుగఁ జేసి యుల్కవే
ఱొక్కక్షణంబులో మఱుగునో జగదేక ప్రతాప వహ్ని న
ల్దిక్కులనుండి యాంధ్రమహిఁ దేజము నిమ్మడిచేసి మోసపుం
డక్కు లెఱుంగకుండ నకటా! యలకత్తుల బారిఁ జెన్నఱెన్.

గీ. ఇటులఁ జెప్పెడి నంతలో నిల్లుసేర
యెద్దులను దొడ్డద్రోలిరి యిరువు రపుడు.
కొడుకు మనమున నిసిరెల్లఁ గొండవీటి
స్వప్నమే దక్క, మఱియొండు స్మరణలేదు.

ఉ. కత్తికి నగ్గ్రశేక రిపుఖండన లీలల నారితేఱి భూ
పోత్తములన్ యశంబుగన సర్విఁ బాలన చేసినట్టి రె
డ్డిత్రతి సీరబోధకపు వృత్తిగ్రహించిరి పోటుకత్తులన్
నెత్తుటఁ దృప్తినొట్టి చెడనే చెడె శూరత యంతరించుటన్.

మ. పరవీరావళి వ్రాత్పుటంబులను జీల్పన్ శక్తిమంతంబులై
దురమందున్ మెఱపట్లు శోభిలిన కత్తుల్, నేఁడు రూపాంతర
స్ఫురణన్ సీరములందుఁ గఱ్ఱులుగ నెప్పుల్ సొంపు వోనాడి యీ
ధరణీగర్భముఁ జీల్చుచున్న యవి శాంత ప్రక్రియం గోరుచున్!

మన నాణెములు — చరిత్ర దృష్టి

కళా వేంకటరావు గారు

ప్రస్తుతపు పరిస్థితులలో ఐరోపా వారితో బాటుగా మన ప్రాచీన పద్ధతులను పరామర్శించుట మంచిది. క్రీస్తు శకము నకు పూర్వము నుండి, మన దేశపు చక్రవర్తులు, బంగారు వెండి నాణెము లుపయోగించి నటుల చరిత్ర పాఠకులకు విదితమే. గ్రీకు దేశజుం డగు అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి హిందూస్థానమును జయించు నప్పటికే, తక్షశిలానగరమునందు, నాణెములు వాడుకలో నుండె ననుట సుప్రసిద్ధము. ఆనాణెములకు ఒక వైపున సింహాసనము రెండవవైపున అక్షరములును చిత్రింపబడియున్నవి. మౌర్యసామ్రాజ్యమునందును హర్షవర్ధన చక్రవర్తుల పరిపాలనమునందును, బంగారు నాణెములు విరివిగా నుపయోగింపబడు చుండెడివి. అటు పిమ్మట ఉత్తరమునను దక్షిణమునను శక, కళింగాంధ్ర, తమిళ రాజ్యములందు నాణెము లుపయోగము నం దుండెడి వనియు, రోమకదేశముతోను చైనారాజ్యముతోను వర్తకము విరివిగా జరుగుచుండుటచే పలుచోటుల దొరకుచుండిన నాణెములు నిరూపించుచున్నవనియు విశేషించి వ్రాయ నక్కఱలేదు.

మహమ్మదీయుల పాలనమునందు, వెండినాణెములు విశేషముగా నుండెడివి. అల్లాఉద్దీను 175 చిన్నముల బరువుగల వెండి "టంకా" (రూప్యము) నుపయోగించెను. మహమ్మదు బిను తుఘలకు, రాగి నాణెముల నుపయోగించి కృతార్థుడు కాలేకపోయెను. అక్బరుచక్రవర్తి టంకశాలలను స్థాపించి మంచి రూపాయలను తయారుచేసెను. కాని మహారాష్ట్ర రాజ్యము లందు బంగారునాణెములే, వాడబడు చుండెడివి.

ఈ నాణెములు, మనప్రాచీనుల సాధనసంపత్తులను, వర్తకౌన్నత్యమును, దేశక్షేమమును నిరూపించుటయే గాక చారిత్రిక పరిశోధకులకు సాధనము లగుచున్నవి. కాని యొక చిత్ర మున్నది. వివిధ రాజ్యము లున్న మన భరతవర్షమునందు, 994 రకముల నాణెములు వాడుకలో నుండియున్నను, మంచి ఖనిజములచే నిర్మితము లగుట, ప్రతిరాజ్యమునందును సాధారణముగా చెల్లుబడినందుట మాత్రమేగాక, పరదేశ వర్తకులు కూడ చలామణి చేసెడివారు. చరిత్రను పరిశీలించినచో, ఉత్తర హిందూస్థానమున వెండినాణెములును, దక్షిణదేశములలో బంగారునాణెములును విరివిగా నుపయోగించుచుండిరని తెలియవచ్చును.

మన దేశమందు చలామణియం దుండిన పలునాణెములను జూచి, తామునుకూడ రూపాయల నచ్చొత్తింపసాగిరి. 250 సంవత్సరముల క్రిందట బొంబాయిలో నచ్చొత్తించిన రూప్యమొకటి దొరకినది. 18 వ శతాబ్దాంతమున వర్తకసంఘాధ్యక్షులు తమ పరిపాలనలో నున్న దేశములో నొక్కటేరకమగు వెండి నాణెము నుంచిన లాభకర మని తలంచి, 1806 లో చెన్నరాజధానిలో ప్రచారమునం దుండిన బంగారు వరహాల (Pagodas) చలామణిని తగ్గించి, 165 గింజల బరువు కలిగిన వెండితోను, 15 గింజల కల్తీతోను కలిసిన రూప్యమును ప్రచారమునం దుంచవలెనని ఆజ్ఞాపించిరి. మదరాసు రాజధానిలోని, ఖజానా ఖర్చు లన్నింటిని 1818 లో, 100 వరహాలకు, 350 రూకలచొప్పున మార్చిరి.

తూర్పుయిండియా వర్తక సంఘపరిపాలన

1835 వ సంవత్సరమున సంఘపరిపాలనలో నున్న దేశములలో నొక్కరకపు వెండినాణెము చలామణియం దుండవలెననియును, అర్ధరూపాయలను పావులాల నచ్చొత్తింపవలె ననియును, పరిపూర్ణముగ చలామణిలో నుండుటకు వీలులేని, 15 రూప్యముల ఖరీదుగల బంగారు మొహరులను తయారుచేయవలె ననియు, గవర్నరుజనరలుగా రాజ్ఞాపించిరి. ఇట్టిరూప్యమే ప్రస్తుతము మన దేశమునం దమలులో నున్నది.

1841 సం॥ లో, 15 రూ॥ లకు 1 మొహరు చొప్పున ప్రభుత్వమువారు తమ కోశాగారములందు పుచ్చుకొనెదరని తెలుపబడినది. కాని కొలదికాల ములో బంగారుఖరీదు తగ్గుటయును, ప్రజలు రూపాయల నెక్కువగా వాడుటయును జూచి, 1853 లో బంగారు మొహరుల చలామణిని చేయ మని ప్రచురించిరి. ఇంతటితో వర్తకసంఘపు పాలనము సమాప్తమైనది.

ప్రత్యేక మంత్రిగారి ఆలోచన

1860వ సంవత్సరమునుండి ఆర్థికశాఖకు ప్రత్యేకపు మంత్రులు నియమింపఁబడుచు వచ్చిరి. వీరిలో విల్సనుగారు తక్క మిగిలినవారు బంగారునాణెము చలామణి యుండవలెనని తలఁచిరి. అందుల కనుగుణముగా 1864వ సంవత్సరము హైందవులును, యూరపియనులును వర్తకసంఘముద్వారా యీవిషయమై [illegible] కాని ప్రభుత్వమువారింగ్లండు [illegible] పూర్వమువలెనే బంగారునాణెములను [illegible] 1866 సం॥ రమునఁ గూడిన [illegible] సంఘమువారు, 15, 10, 5 రూపాయలవిలువగల బంగారునాణెము లుండవలెనని సూచనఁ గావించిరి. కాని ఆసూచనకు క్రియారూపమును మాత్రము [illegible] చాల్ప లేదు.

కాని పాశ్చాత్యదేశములలో చాలవరకు వెండి [illegible] ప్రచారమును పూర్ణముగా తగ్గించుటచే, వెండి [illegible] 1871వ సంవత్సరమునుండియును తగ్గుటకు [illegible] ఆకాలమునాఁటికే, మన ప్రభుత్వము [illegible] దేశమునకు, సర్కారు క్రిందను, [illegible] వగైరాలక్రిందను 14,26,57,000 రూపాయలు [illegible] [illegible] ప్రభుత్వము [illegible] రూపాయలను [illegible]

[illegible] 1893 సంవత్సరమున హెర్షెల్ సంఘమువారి [illegible] బంగారునాణెముల [illegible] వలయునని [illegible] రూపాయ [illegible] 16 [illegible] బంగారునకు [illegible] నిశ్చయింపఁబడెను. [illegible] మనదేశమునందు [illegible] చేయఁబడఁజొచ్చెను. కాని రూపాయలను ముద్రించుట ప్రభుత్వాధీనమునం దుండుటచేత

నది యంతయు స్వంతవ్యవహారములకై—అనఁగా నగలకై మార్చఁబడెనని తలంపఁబడుచున్నది. 1898లో ఫౌలరుసంఘమువారు కొన్ని సూచనలను జేసిరి. వానిని ప్రభుత్వమువా రామోదించిరి. బంగారునాణెముల ప్రచారమునం దుంచుటకును, రూపాయలను అసంపూర్ణ చెలామణిగల నాణెములుగా (Token Coins) చేయుటకును, అటుపైని వచ్చు లాభమును నిలువ చేయుటకును, [అనగా, రూపాయలో 11/12 వంతు మంచివెండియు 1/12 వంతు కల్తియు నుండును. [అనఁగా 1/12 వంతు లాభము. ఇదంతయును కూడఁబెట్టవలెనని యభిప్రాయము.] బంగారునాణెములకొఱకు టంకశాలను స్థాపించుటకొఱకును [illegible] కాని కొలఁది కాలములోనే ప్రభుత్వమువారిదృష్టి భిన్నరూపమును [illegible] లాభకర [illegible] పోయి. బంగారు చెలామణిపద్ధతి (Gold-exchange Standard system) అమలులోనికి [illegible]

బంగారు చెలామణీ పద్ధతి యనగేమి?

ఈ నూతనపద్ధతి ఎట్లు అమలులో [illegible] చున్నదో [illegible] "బంగారు చెలామణీ పద్ధతి" [illegible] అత్యాశ్చర్యకరము. [illegible] ఆపద్ధతియే [illegible]

[illegible] ప్రచార [illegible] సరఫరా [illegible] బంగారు [illegible] చెలామణీ ధర [illegible] బంగారు [illegible] సరఫరా [illegible] ప్రభుత్వమువారు పూనుకొనెదరు. [illegible] వర్తకులకు [illegible] అధరప్రకారము [illegible] కిచ్చినయెడల, హిందూ [illegible] ప్రభుత్వము [illegible] సీమకు కేవలము రూపాయలనుగా సరఫరా చేసెదరు. ఈ వంకరవ్యవహార మంతయు 1905 సంవత్సరమునుండి "కౌన్సిలు" "రివర్సు కౌన్సిలు" బిల్లు లమ్ముటవలన

జరుగుచున్నది. కాని వ్రాసినదాని నంతయు మహా కారణాపూర్వకముగా నిరూపించిన నెటుల తేట [illegible] నని తెలుపెదను.

[illegible] సభ హైందవ వర్తకుల [illegible] అను లండను వర్తకులయొద్ద, 5,15,75,90 [illegible] 1702 [illegible]

ఇక్కడ మన దేశములో సంపూర్ణముగా [illegible] రమున నున్న నాణెములు వెండివి. విదేశవర్తకులు బంగారునేగాని పుచ్చుకొనరు. ప్రతిచెల్లామణికద్దలి ధర యగు నవరసునకు 15 రూపాయలచొప్పున, రాముడు 2213850 రూపాయలను, ఖిల్లింగుఅను రూపాయకు 1/38 పైసచొప్పునను సొమ్ము వైస్రాయిగారికి చెల్లించి కౌన్సిలుబిల్లు కొనును. కౌన్సిలుబిల్లు అనగా హిందూదేశ కార్యదర్శిగారిపై జోసప్పుకు 45,75,90 పౌనులు చెల్లింపవలయు నని పంపిన హుండీ. ఇటులు బంగారునాణెములు మనదేశములో లేకపోయినను విదేశవర్తకము జరుగుచున్నయది. కాని మనదేశమే ఎక్కువగా నెగుమతులు జేయును. మనకు బంగారము వచ్చుచున్నదా ? లేదు.

విలియం అను వారు బొమ్మంజీ గారి యొద్ద 450 0000 రూ॥ల ఖరీదుగల దూది కొనెను. న్యాయము ప్రకారము మనకు దీనికి సరియగు సవరనులు రావలయును. కాని అట్లు వచ్చుట లేదు. విలియం చెలామణీ ధర ప్రకారము 300,000 పౌనుల నిచ్చి, 4500000 రూపాయలకు "కౌన్సిల్ బిల్లు" హిందూ దేశ ప్రభుత్వ కార్యదర్శియొద్ద లండనులో గొనును. ఆహుండీని బొమ్మంజీగారు వైస్రాయిగారికి చూపినచో, 450,0000 రూపాయలను ఇచ్చెదరు.

ఇట్లు వ్యవహారము జరుగుపద్ధతిని గ్రహించిన పిమ్మట, ఈ హుండీలకు సొమ్ము చెల్లించుటకు ప్రభుత్వపు కార్యదర్శియొద్దను రాజప్రతినిధియొద్దను, [illegible] సొమ్ము ఎటులు వచ్చినదో కనుగొనుట ముఖ్యము.

రూపాయనాణెములో కొంత కల్తీయున్నదని తెలిసికొంటిమి. ఆ కల్తీయెత్తులో ప్రభుత్వమువారికి వెండిలో లాభము [illegible] అనగా రూపాయలో 1/12 వంతులు రూపిపెండి 1/12 వంతు కల్తీ. ఈ ఎత్తువెండి ప్రతిరూపాయమీదను ప్రభుత్వమువారికి లాభము. ఈ లాభ మంతను జేర్చి లండనులో నిలువసొమ్ము చేయుచురు. ఆసొమ్ము కొంత ముద్దబంగారు రూపకముగను, కొంత [illegible] [illegible] ప్రభుత్వ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] లండనునుండి [illegible]

౨. ఇండియాప్రభుత్వమువారు [illegible] ఖర్చుల క్రిందను. సొమ్మును [illegible] కంటె సులభముగా లండనులో [illegible]

౩. మనదేశములో నాణెములకు వెండి [illegible] కార్యదర్శి సులభముగా నక్కడ [illegible]

కాని యీపద్ధతి దేశమునకు నష్టదాయకము. వివరముగా [illegible] నిలువసొమ్మును [illegible] నులో మూలధనముగా నిచ్చుటకంటె [illegible] నున్న [illegible] వర్తకసంఘముల కప్పుగా నిచ్చిన బాగుగా నుండును. పెన్షనుల క్రిందను ఇతరవ్యయముల పేర [illegible] మనదేశమునుండి ధనప్రవాహము సంతతముగ నచ్చటికిఁ బోవుచున్నదనియును, హీనస్థితిలోనికి వచ్చినార మనియును విలపించుచుండఁగా, నట్టికర్చులను తగ్గించుటకు మారుగా ఎక్కువగ నెగుమతిఁ జేయుచున్నార్య్యము. స్వలాభపరాయణత్వము. ఇక మూడవ విషయము వెండి దిగుమతి చేయుట అవసరమా? [illegible] హిందూదేశములో బంగారునాణెములను వాడరాదనియు ప్రజలు వానిని [illegible] నభిప్రాయము [illegible] ద్వంద్వపద్ధతి యనవసర మని ప్రభుత్వమువారు [illegible] సూచించిన చెంబర్లేను సంఘమువారి యభిప్రాయ [illegible] దానికి జవాబు సంఘసభ్యు లగు [illegible] నొసంగి యున్నారు.

అనేకశతాబ్దములనుండి హైందవప్రజలు బంగారునాణెములను వాడుట కలవడియున్నారను సంగతి చారిత్రపరిశోధకులకు తెలియనిది గాదు. [illegible] వెండినాణెములను, ప్రభుత్వమువారు [illegible] లేదు. ఆకారణమున బంగారమునకు [illegible] వీలు [illegible] ప్రజలు [illegible] అవసర మున్నప్పుడును ఏకారణముచేత బంగారు నాణెము ప్రచారమునందుంచలేదు ? ప్రభుత్వమువారి

కౌన్సిలంత్రాక్ట్ అను [illegible] 1913-14 లో [illegible] "ప్రజలు [illegible] కర్తృత్వము [illegible] ముండదు. కాని [illegible] (బెంగాలు) [illegible] [illegible] ప్రభుత్వము [illegible] [illegible] [illegible] ప్రభుత్వమున [illegible]"

ఇట్టిస్థితిలో [illegible] ప్రచారము [illegible] 1918 సం॥ లో మన ప్రభుత్వమువారు [illegible] హిందూదేశ రక్ష [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రభుత్వ [illegible] [illegible] హైందవ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రయాణ [illegible] 17-8-0 [illegible] 1-3 పై॥ 7 [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రభు [illegible] స్వరాజ్య [illegible] హైందవ భూమి [illegible] ప్రాచ్యనాగరిక [illegible] [illegible] విరాజిల్లునో గదా!

భారతీయ ప్రబోధనము

[illegible]పాటి చిదంబర శాస్త్రి గారు

సీ. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
అతిప్రియ [illegible] మన [illegible] గూడ
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
తెలియఁజాలని [illegible] ఘటిల్లె

గీ. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] లభింపమిచటఁ
గొంప మునిఁగిన దిక్కు నుద్ధరింప రయ్య
న్యాయమతులార యో భారతీయులార.

సీ. అబ్ధిమధ్యంబునఁ [illegible] బడఁబాఱె
[illegible] మనప్రాభవంబు
రవలజాడలు లేక [illegible] [illegible]
[illegible] మన ప్రతాపాసంబు
బోనులోఁ జిక్కిన పులి చందమని పేన
దెలె నొందు మన మంత్రతంత్ర శక్తి
చెక్కలూడిన పక్షిపక్ష్మి - [illegible]
చేఁ జిక్కి నదె మన జీవనంబు

గీ. పూర్వవృత్తాంతములు తలపోయ రయ్య
దివ్యతమ మైన యీ హిందుదేశమునకు
పుట్టమే ? యని కంట నీ రొత్తి రయ్య
న్యాయమతులార ! యో భారతీయులార !

సీ. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] రయ్య
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] రయ్య
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] రయ్య
[illegible] [illegible]
[illegible] సాధింప రయ్య

గీ. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] పూర్వపద్ధతి [illegible]
న్యాయమతులార ! యో భారతీయులార

సీ. అగ్రస్థానం [illegible]
[illegible] [illegible] రయ్య
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] రయ్య
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] రయ్య
ఆయురారోగ్యంబు [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] రయ్య

గీ. మన మహర్షులలోఁ గల మహిమ లెల్ల
మఱల నొక సారి స్మరియించి మంటలోన
బొరలుచుండక కన్నులు తెఱవ రయ్య
న్యాయమతులార యో భారతీయులార.

[illegible]

[illegible]

[illegible] మోక్ష
మని శాస్త్రకారులు [illegible]
మి పదములయొక్క యర్థము [illegible]
బడి నై, పునర్జన్మరహితమగు సంపూర్ణ [illegible]
హైందవుని నోటనుండి [illegible] మనము [illegible]
చుందుము. మోక్షమును గోరినవారు [illegible]
సాధారణముగ దీనిని సంపాదించుటకు [illegible]
నుంచెదరు. ప్రతియొక్కరు దీని సంపాదించుటకు
గొద్దిగనో గొప్పగనో [illegible]
కాని ఇందలితత్త్వము [illegible]
చాల నరుదుగ [illegible]
నంతరమున [illegible]
దడగనిచో [illegible]
టియుండు [illegible] బ్రహ్మ [illegible] నున్న
దనియు, వానినే స్వర్గనరకము లని [illegible]
పుణ్యపాపములను చేసిన జనుల [illegible] ప్రత్యే
కింపబడియుండు ననియు నమ్ముచుందురు. [illegible]
కు ననేకవిధములుగ [illegible]
త్ర మొక్కటియే! పుణ్య[illegible] సంప్రాప్తి స్వేచ్ఛచే
నిష్టసుఖము లనుభవించు [illegible]
నిర్బంధములకు [illegible] నై [illegible] యింతి
లేని శిక్షముల ననుభవించు [illegible]
మిరి. అందుచే స్వర్గ[illegible] పుణ్యలోకమునే
యుంచబడు [illegible] నిర్బంధ[illegible]మైన నరక
మును వ్యాపించుచుండును [illegible] సుఖ మున్న
దనియు, రెండవ[illegible] కష్ట మున్నదనియు [illegible]
సర్వ[illegible]. ఇట్టి [illegible]
యొక్కటైనను వానిని పొందుటకు మాత్ర మనేకు
లనేకమార్గములను సూచించెదరు. కొందరు తపము
సల్పవలె ననియు మఱి కొందరు తీర్థయాత్రలు, దాన
ధర్మములు, ఉపవాసవ్రతములు మొదలగునవి కావించ
వలెననియు, మరి కొందరు మహనీయులసేవ, దైవ
ప్రార్థనము మోక్షసాధనము లనియు నభిప్రాయపడెదరు.
ఎవరికి దోచినట్లువారు సూచించుట ఆచారమై యు

[illegible] —
[illegible]
[illegible] ప్రతి[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] కాదు.
[illegible]
[illegible]
[illegible] స్వేచ్ఛ [illegible]
[illegible] స్వేచ్ఛ [illegible]
సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము. ఇది [illegible]
[illegible]
[illegible] స్వాతంత్ర్యమే
[illegible] దీనినే [illegible]చున్నది.
[illegible] స్వాతంత్ర్య[illegible] మోక్ష మనియు
[illegible] ననియు
[illegible] పరలోక [illegible]
[illegible] — [illegible] స్వర్గనరకములు
మాత్ర[illegible]?

[illegible] స్వేచ్ఛ ఆవశ్యక
మగునా కాదా? ఆవశ్యకమైన నది ప్రస్తుత మున్నదా?
లేనిచో దాని సంపాదించుటకు మార్గము లెవ్వి యను
విచారణమునే బొత్తిగ మఱచి దేహాంతరమున నెచ
టనో ముక్తి కలదనియు, దానినిమాత్రము సంపాదించ
వలె ననియు జనులు భ్రమించుచుండుట? ప్రత్యక్ష
మునకు బొందజాలని స్వాతంత్ర్యమును పరోక్షమున
బొంద దలచుట విపరీతము కదా! బ్రదికియున్న దిన
ములు నిహలోకస్వాతంత్ర్యచింతను మాని, పరలోక
స్వాతంత్ర్యమున కిప్పుడే ప్రాకులాడుచుండుట కర్త[illegible]మేమి?
ముక్తి, సాధనచే నలవడునది కాని యొకమాఱుగ నెగు
రుటకు సాధ్యమైనది కాదు కదా? ఇహలోకస్వాతం
త్ర్యము నేమాత్రము నెఱుగని యాత్మ పరలోకస్వాతం

త్ర్యము మన మెట్లు పొందఁగలము? ఉట్టి కెక్కఁ లేనివాఁడు స్వర్గమున కెక్క సాధ్యమగునా? జగత్తులో మూలలను స్వేచ్ఛాపాలనము నిర్మించినను అను వర్తనమున కిలగాటు గలిగిన మహాత్ములు జేహాంపోల గాన స్వాతంత్ర్యాగ్ని తెట్లు రాఁగలదు? ఆత్మస్వాతంత్ర్యమే మోక్షసామ్రాజ్యమను సిద్ధాంత మంగీకరించి నప్పుడు అట్టి స్వాతంత్ర్యము నీ లోకమునందే సంపాదించి అనుభవించినపిమ్మటఁ గదా పరలోకస్వాతంత్ర్యమును కాంక్షింపఁగలము? ఇంట గెలిచినపిమ్మట రచ్చ కేగిన జయము సులభసాధ్యము. ఇహలోకమున నట్టిది సంపాదించుట దేశమునకు జాతికంతకును సంబంధించిన విషయము. కావున, మనంగు దేశములకు స్వాతంత్ర్యము కలిగిన దేశీయులు మోక్షసామ్రాజ్యమును నేలలాఁడఁ గలరు. ప్రకృతము దానిని సంపాదించు తెట్లో విచారింప వలయును.

ఐహికమోక్ష మనఁగా స్వరాజ్యమని సిద్ధాంతము. సంపూర్ణస్వపరిపాలనము వాక్స్వాతంత్ర్యములు జన్మస్వాతంత్ర్య సంగతులు కాని వేఱు కావు. ఈ భాగ్యము సంపాదించని దేశము లన్నియు జాతు లన్నియు, ఘోరనరకము ననుభవించుచున్నవే యని వేఱుగఁ జెప్పఁ బనిలేదు. భరతమాత తన ముప్పది కోట్ల పుత్రులతోడ నరకకూపమునఁ బడి లటపటించుచుండుట లేదా? కాలచక్రదుర్భిక్షాది కఠినశాసనములు గూర్చియు భారతీయులకుఁ బ్రత్యేక నరకకూపములుగ నుండలేదా? స్వదేశమునందు విదేశీయులంచు నయిదవ భారతీయులు పశువులవలె హింసింపఁబడుచుండుట లేదా? ఈ నరకములు, నిర్బంధములు మున్నగువానినుండి దేశము మోక్షము పొందవలె నన్న సత్వరస్వరాజ్యసంపాదనమే ఆవశ్యకము కదా? దాని సంపాదించుటకు మార్గ మేది?

మోక్షమునకు సాధన మనునది ఏది మైనఁ జెప్పితిమి. సాధనమార్గము లెన్ని యున్నను అన్నిటి యందును కష్టసహనము త్యాగము, సత్యాగ్రహంసాధర్మ్య వర్తనముతో ప్రధానములై యుండును. అవి యుంటేని పైమార్గములందు లక్ష్యము సిద్ధింపదు. కాని మోక్షము సాధ్యము కాదు. అజ్ఞానాంధ కారమున మునిఁగియున్న జనులను బయటకు లాగి ముందునకు పోయెదము. మోక్షమార్గమును జూపి యుద్ధరించుటకు ప్రధానోపదేశకు లావశ్యకులు. గాంధీ మహాత్ముఁ డుపదేశించిన తత్త్వమార్గము ననుసరించి వర్తించి నప్పు డందఱు మోక్షసామ్రాజ్యమును నాందగాంచెదరు స్వధర్మము

భరతఖండమును నానావిధములగు వినుమహాత్ములకు నెలవుగ యుండి ఘోరతమ నరకకూపమై యున్న దేశము నొక్కమాఱుగ స్వర్గతుల్యముగ నొనరించి సామాన్య జనులకు మోక్షమార్గము నుపదేశించు బాధ్యత దేవతా దేశికోత్తముఁడే గాంధీమహాత్ముఁడు. ఇట్టి సత్యాగ్రహ దులతోఁ గూడుకొన్న వ్రతము లాచరించి రాజకరణ దీక్షచే శిష్యులకు మోక్షసాధనముకై యుపదేశించుచున్నాఁడు. శాంతిపృష్టి మున్నగు కార్యక్రమమును విస్తృతముగా వెల్లడి కలిగినను, ఆధ్యాత్మికదృష్టితోఁ బరిశీలించిన సత్యాగ్రహముల కీ యుద్యమము భారతీయులకు ప్రత్యేక సాధన, ప్రపంచమునకొక్క శాంతి - స్వర్గసంపాదనము - సర్వమానవ సౌభ్రాత్రమునకును - దీనోద్ధరణమునకు - మూల సాధన మని యంగీకరించెదరు. కావున మహాత్మునిచే సందేశానుసర్తులై దేశీయు లందఱు, ఉత సాంఘిక రాజకీయాది కక్ష లన్నియుఁ గట్టిపెట్టి ఒక్కమాఱుగ నైహిక మోక్షము సంపాదించి భరతఖండమును భూలోకస్వర్గముగ మార్చి ప్రపంచమునకు మార్గదర్శకు లగుదురు గాక యని నిరంతరము ప్రార్థింతును.

ఆదిమాంధ్రులు

చెళ్ల నారాయణశాస్త్రి [illegible]

భారతీ నాలుగు [illegible] పక్కఁగదను
యుంటరాని జాతులం వేట నుండు తిప్ప
అప్పు యున్న మాఁగలపని యాసు కొంపికను—
చావ్యమున మానవుల యుధిష్ఠిర కోటివ
జ్ఞానమే ముఖ్యసాధనంబైన [illegible]
శాస్త్రములను జ్ఞానరూప సిద్ధాంతమును
పెంచి తగ్గులకిడి యర్థహేతువగుట
జ్ఞానమును [illegible] లేదు గాదె ; కాలికుండు
[illegible] [illegible] బ్రాహ్మణ జాతి [illegible]
రూ [illegible] జాతులని యంద్రె ? మూఢ [illegible]
బొట్టులను జీల్చి [illegible] ముఖ [illegible]
యుక్కటయక్కని మైన తేకుప్ప యట్టి
తేనల ద్విపాత్ర పుత్రులు [illegible]
గొప్ప పక్కఁ [illegible] [illegible]
వర్ణ సూత్రంబు గౌరవభాజనంబె ?
రాముఁడెవఁ [illegible] [illegible] [illegible] ?
[illegible] [illegible] పతితుఁ [illegible] [illegible] ?
వంశ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ?
[illegible] [illegible] రామ [illegible] యొవండు ?
[illegible] పూజింతురే [illegible] ?
[illegible] జమదగ్ని ? రేణు [illegible] ? వార
లిద్దఱును దంపతులె కారె ? [illegible] ?
వ్యాసునింటికి బ్రాహ్మణ ప్రముఖుఁ డేగి
తానెఱుంగఁడె [illegible] ధర్మ [illegible] ?
వెనుకటికి ద్రవ్యఁగా [illegible] గలవు
తిగదీసిన [illegible] [illegible].

* * *

[illegible] లేదని [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ?
యిలఁదోకటి [illegible] [illegible]
[illegible] శుద్ధ సంప [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] నమరుమంతుఁ
[illegible] రానిచ్చు [illegible]
వానికి [illegible] [illegible] ముగవచ్చి దీరఁ
[illegible] మనసును [illegible]
[illegible] గడవఁగ [illegible]
మిందనుకి మానవ [illegible] చెంపవలయు.
[illegible] పరిపూర్ణ దశ [illegible] లేదు.

* * * *

ఇల్లు గాలెను వేళ నుయ్యికిఁ గడంగు
ప్రజ్ఞగలయంతటి మహానుభావులార ?
[illegible] [illegible] నిత్తమనుకొన్నఁ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ప్రఖ్యాతిఁగన్న
[illegible] [illegible] ; [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] తెలిసికొ [illegible]
దీనిదివ్యము [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] !
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] మనసు
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] తప్పి మార్గములు [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] క్రైస్తవ [illegible].

* * *

ఒక్క [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
తెగిన [illegible] [illegible] [illegible].
తెలిసికొన్నారు [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] !
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
గట్టుచున్నారు క్రైస్తవ [illegible]
[illegible] [illegible] కుటుంబం [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible]
చిత్తమున [illegible] [illegible] [illegible].

* * * *

అయ్య దివ్యమౌ [illegible] సమస్తమునకు
[illegible] సారగించెను నట్టికక్క
[illegible] [illegible] స్వభావమట్ట
[illegible] బ్రహ్మణ్య [illegible]
[illegible] [illegible] పవిత్ర
[illegible] [illegible] కీర్తి
గన్నలోకము [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ?
[illegible] చెప్పుట [illegible] రాదు
[illegible] ? [illegible] [illegible] శాపములను
వారలిచ్చెడునట్టి దీవనల [illegible]
వేదవిదుల శాపములు నిర్వీర్యములు [illegible] !

కీర్తిశేషులైన రసవిహారీ ఘోషు గారు

కో. శఠకోపాచార్యులు గారు, ఎమ్. ఏ., బి. ఎల్.

రసవిహారీఘోషుగారు 1845 సం॥ డిసెంబరు 23-వ తేదీని వంగరాష్ట్రమున వర్ధమాన మండలములో జన్మించెను. ఈయన తండ్రి జగద్బంధుఘోషు. రాసవిహారి తొలుత బంకురా నగరమున విద్యాభ్యాసము జేసెను. రసవిహారీఘోషు బాల్యమునుండి యసమాన మేధావియై, పరీక్ష లన్నిటను నగ్రస్థానమున కృతార్థు లగుచుండిరి. 1865 సం॥ జనవరియందు బి. ఏ., పరీక్షను, 1866 సం॥ జనవరిలో ఆంగ్లభాషావాఙ్మయములందు ఎం. ఏ. పరీక్షను ఇచ్చి, మొదటి తరగతిని కృతార్థులైరి. 1867 సం॥లో బి.ఎల్. పరీక్షను, 1871 సం॥లో న్యాయశాస్త్రాచార్య పరీక్షను నిచ్చెను. కలకత్తా ఉన్నత న్యాయాలయమున న్యాయవాదిత్వమును 1867 సం॥ము నుండి ప్రారంభించెను. న్యాయశాఖయం దాయనకు గల యప్రతిమప్రతిభ శాస్త్రదీక్ష న్యాయదృష్టి అసమానజ్ఞప్తి ధైర్యసాహసములు - స్వల్పకాలములోనే ఈయనను కలకత్తా న్యాయవాదులలో నగ్రగణ్యునిఁ జేసెను.

1876 సం॥లో టాగూరు లాలెక్చరరుగా ఘోషుగారు నియోజితులైరి. అప్పుడు తమ పరిశోధన ఫలితముగ తనఖాన్యాయశాస్త్రములను గూర్చి వారొసంగిన యమూల్యోపన్యాసములు తరువాత గ్రంథరూపముగ ప్రకటింపబడినవి. అప్పటికి ఇట్టి చట్టము శాసన సభలలో నిరూపితము కాలేదు. అందువలన ఘోషుగారి గ్రంథము న్యాయవాదులకును జనులకు గూడ నత్యుపకారక మయ్యెను. నేటికిని శాసనకర్తలచే ఈ గ్రంథము సర్వోత్తమ మని యంగీకరింపబడి యున్నది. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము వా రాయనకు 1884 సం॥లో డాక్టరు ఆఫ్ లాస్ అను బిరుదము నిచ్చిరి. ఘోషుగారి యాంగ్లవాఙ్మయమునం దభిలాష మధికము. వీరి యాంగ్లభాషాశైలి మిక్కిలి మనోహరముగ నుండును. ఇట్టి సాహిత్యజ్ఞానము వక్తృత్వశైలి ఆంగ్లనాయకులలో గూడ అరుదు. ఘోషుగారిని మొదట వంగదేశ శాసనసభకును తరువాత సామ్రాజ్యశాసనసభకును సభ్యునిగ నియమించిరి. వీరు స్వాతంత్ర్యప్రియులు. ఈయన పేరునకు మితవాదిరే. కాని సమయము వచ్చినప్పుడు కేవల న్యాయపక్షవాది. 1907 సం॥లో రాజద్రోహసంఘశాసన ముపపాదింపబడగ ఘోషుగా రాచట్టమును తీవ్రముగ ఖండించిరి. అప్పుడు సభలోని మితవాద నాయకు లందరు చట్టమునకు తమ యంగీకారముల నిచ్చిరి. కాని ఘోషుగారును మరి యొకరును మాత్రమే దానికి వ్యతిరేకముగా తమవోటు నిచ్చిరి. కర్జను ప్రభువు రాజప్రతినిధిగ నుండిన కాలమందును వీ రనేక సభల కధ్యక్షులుగా నుండి రాజప్రతినిధిగారి నిరంకుశప్రవర్తనను సహేతుకముగా ఖండించిరి. శాసనసభ్యులుగా నున్నప్పుడు ఘోషుగారు స్వయముగ గొన్ని చట్టములను సభలో నుపపాదించి వాని నంగీకృతముల గావించిరి. వీరు 40 ఏండ్లు కలకత్తా న్యాయవాదులకు నాయకులుగ నుండిరి. న్యాయమూర్తు లగు సర్ ఆశుతోషముకర్జీ మొదలగువా రనేకులు వీరి శిష్యులే.

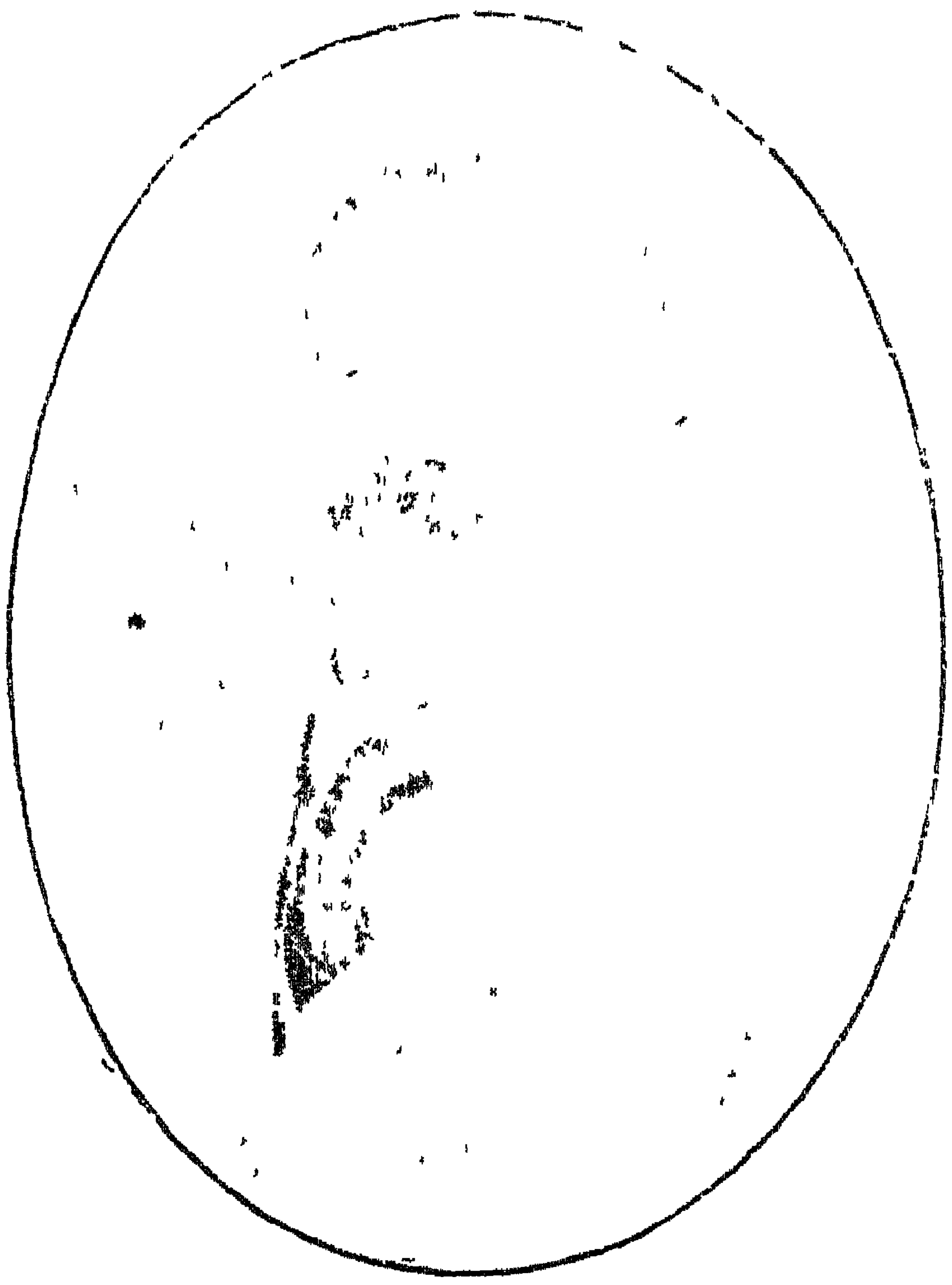
ఘోషుగారి దేశభక్తి పరిశుద్ధమైనది. వీరు దేశోపకారకము లగు సదుద్యమము లన్నిటికిని తమచేతనైన సహాయమును జేయుచుండిరి. వంగదేశమునందలి సదుద్యమము లన్నిటికిని వీరి ద్రవ్యసహాయమును ప్రోత్సాహమును కలదు. 1906 సం॥లో జాతీయవిద్యాపరిషత్తును స్థాపించిన ప్రధానులలో వీరు నొక్కరు. ఆ జాతీయశిక్షాపరిషత్తునకు ఘోషుగారే యధ్యక్షులు.

వీ రనేక పర్యాయములు విశ్వవిద్యాలయమున పరీక్షకులుగను అంతరంగిక సభాసదులుగను పనిచేసిరి. పదార్థశాస్త్రముల యభివృద్ధికి గణితశాస్త్రమునను ప్రకృతిశాస్త్రమునను ప్రావీణ్య మావశ్యక మగుటచేత మనదేశమున ఆ పరిస్థితుల నేర్పాటుచేయుటకు ఘోషుగారు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమునకు ఇరువదియొకలక్షల రూపాయలను దానముగా నిచ్చిరి. తా మిచ్చిన ద్రవ్యము వలన వచ్చు వడ్డితో ప్రకృతిశాస్త్రమునను గణితమునను నుత్తమపరీక్షా పరిశోధకులైన యుపాధ్యాయులను నియమించి దేశీయయువకులకు పరిశోధన పద్ధతుల నేర్పవలయు ననిరి. నియమితు లగు నుపాధ్యాయులును పరిశోధకులును హిందూదేశీయులే యుండవలయునని యీ ధనము నుపయోగించుటలో నిబంధన చేసిరి. ఇంతియగాక, ఘోషుగారు తమ మరణశాసనమున కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమునకు వ్యవసాయ శాస్త్రజ్ఞానమును జనులందు వ్యాపింపజేయుటకు $2\frac{1}{2}$ లక్షలను, స్వగ్రామములోని తమ విద్యాలయమునకు $1\frac{1}{2}$ లక్షలను జాతీయవిద్యాభివృద్ధికి 10 లక్షల రూప్యములను నిచ్చుటకు నియమము చేసిరి. దీనివలన వీరికి గల పరిశుద్ధమగు ప్రజాప్రేమయు వ్యక్తమగుచున్నది.

ఘోషుగారు చిరకాలము మితవాద కక్షలో జేరియుండిరి. కాని జాతీయవాదులపై విరోధముగాని అసూయగాని లేదు. కలకత్తాలో దేశీయమహాసభా సమావేశమున వీరు స్వాగతసభాధ్యక్షులుగ నుండిరి. 1908 సం॥న చెన్నపురిలో కాంగ్రెసు సమావేశమందు ఘోషుగారే యధ్యక్షులైరి. కాలక్రమమున దొరతనమువారి నిరంకుశ చర్యలను చూచి చూచి తుదకు ఘోషుగారు జాతీయపక్షమును నవలంబించిరి. రెండు మూడు సం॥ల క్రిందట జాతీయవాదులు స్థాపించిన వంగీయజనసభకు వీ రధ్యక్షులుగ జేరి ఆమరణము తామే యధ్యక్షులుగ నుండిరి. అసహాయోద్యమము రాజద్రోహసూచన మని కొందరు నాయకు లభిప్రాయపడు తరుణమున ఘోషుగారు అసహాయోద్యమమున నెట్టిదోషమును లేదని నిరూపించి ఈ యుద్యమమును రక్షించిరి. వీరు స్టేటుకవున్సిలు సభ్యులుగా నెన్నుకొనబడిరి. కాని వీరికందుండుట రుచింపక సమావేశమునకు వెళ్లుట మానివేసిరి. దొరతనమువారు వీరికి సి. ఐ. ఇ. సర్, బిరుదముల నొసంగియుండిరి. కాని ఘోషుగారికి బిరుదములం దెట్టి యిచ్ఛయును లేదు. ఘోషుగారు 75 ఏండ్లు జీవించి తమ సర్వస్వమును దేశాభివృద్ధికి ధారవోసి అర్పించిరి. 28-2-21 నాడు రాత్రి రెండుజాములకు వీరు కీర్తిశేషులైరి.

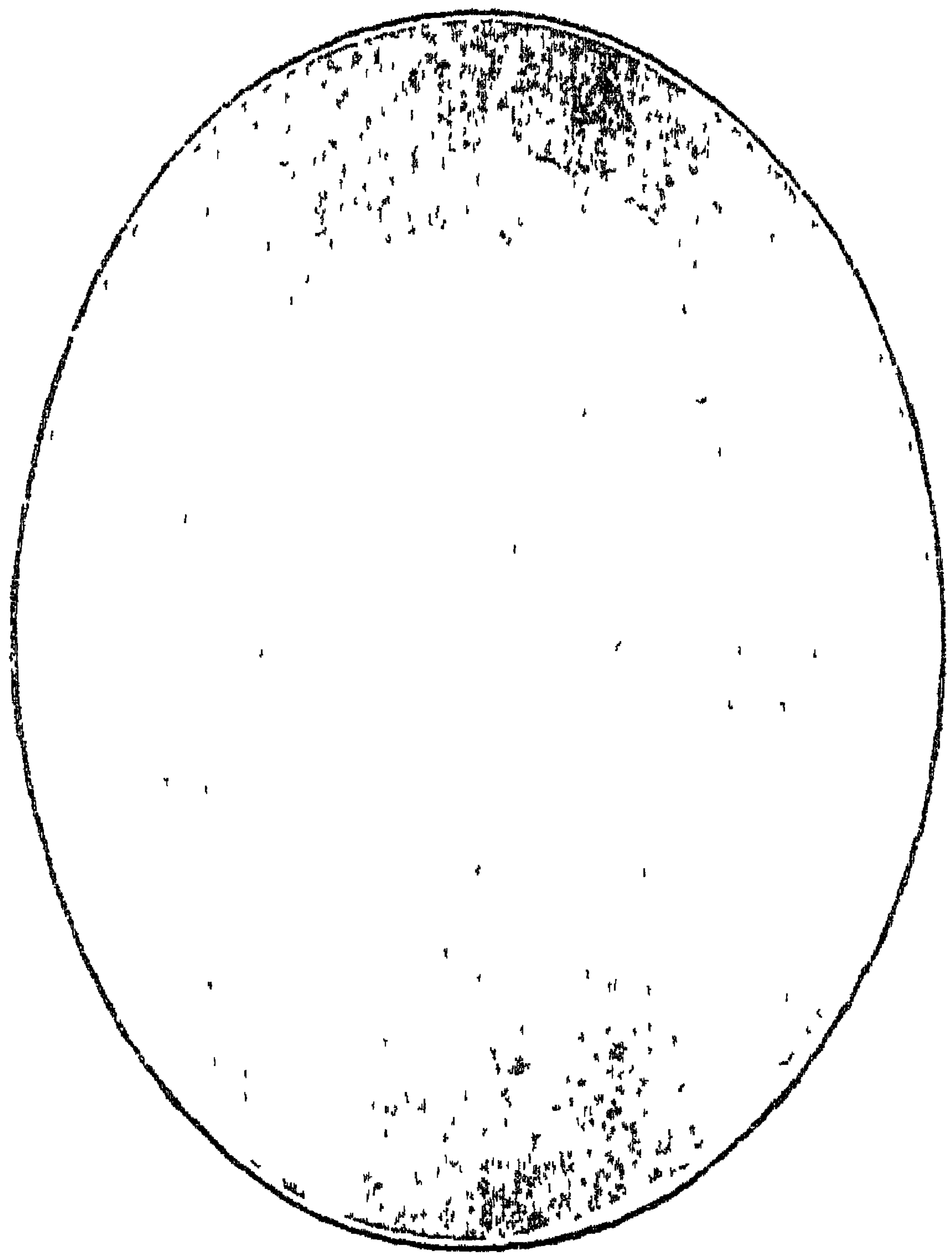
చెన్నపురి ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక వర్గము

The Hon'ble Sir Lionel Davidson

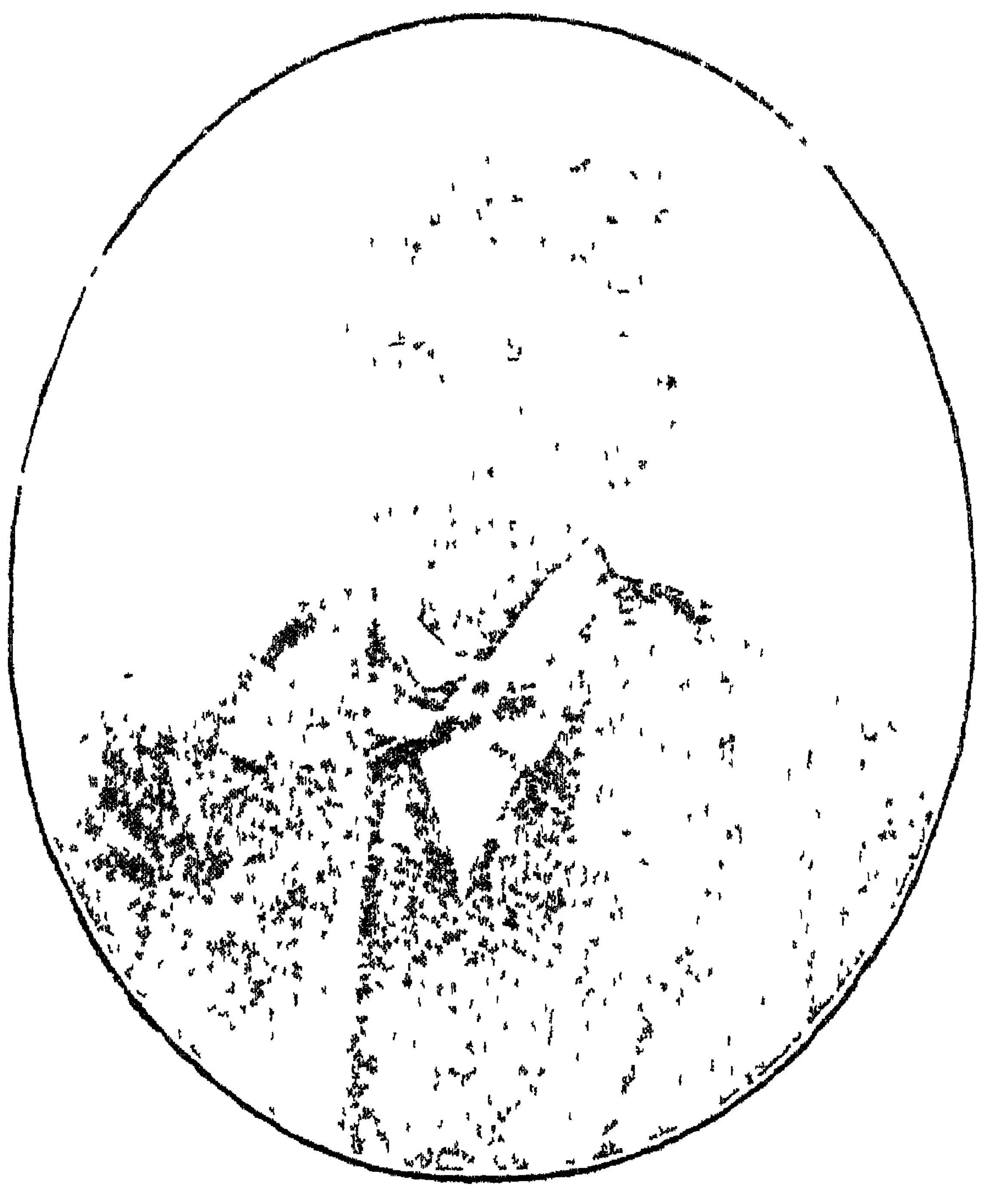
గౌ. లయొనెలు డేవిడ్సను గారు

The Hon'ble Mr. A. R. Knapp

గౌ. ఎ. ఆర్. నాప్పగారు

The Hon'ble Khan Bahadur
Mahammad Habibullah Sahib Bahadur

గౌ. హబిబుల్లా సాహేబు గారు

The Hon'ble Mr. K. Sreenivasa Ayyangar

గౌ. కె. శ్రీనివాస అయ్యంగారు

మంత్రివర్గము

The Hon'ble Rao Bahadur
K. V. Reddy Naidu Garu

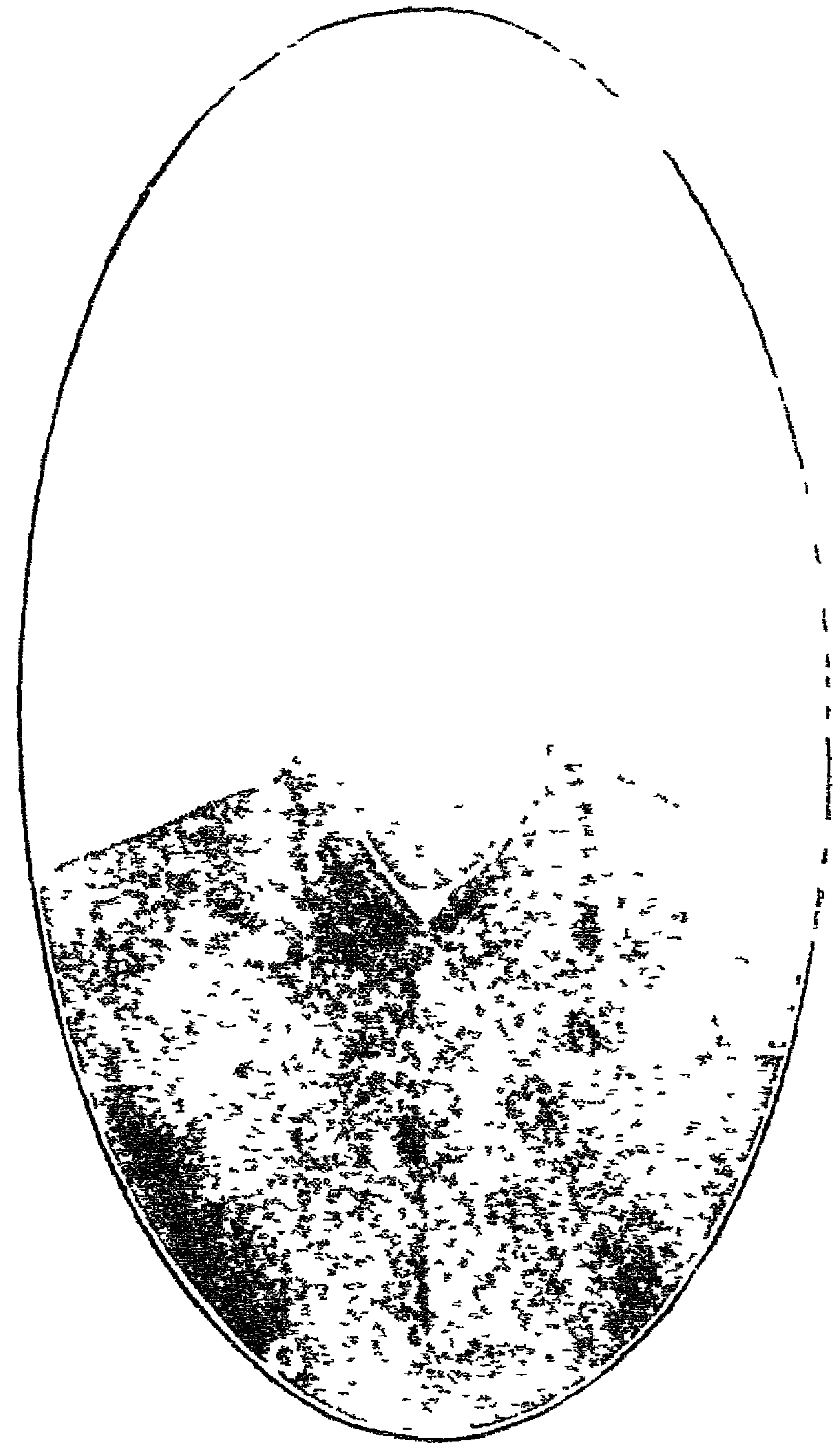
గౌ. రావు బహద్దరు
కూర్మా వెంకటరెడ్డి నాయుడుగారు

The Hon'ble Dewan Bahadur
P. Ramarayaningar

గౌ. దివాను బహద్దరు
పానుగంటి రామారాయణింగారు

The Hon'ble Dewan Bahadur
A. Subbarayulu Reddiar

గౌ. దివాను బహద్దరు
ఎ. సుబ్బరాయలు రెడ్డిగారు

పాదపమహారాజు — ఆరుంబాక తామ్రశాసనము

కొమర్రాజు వేంకట లక్ష్మణరావు గారు, ఎమ్. ఏ.

ఈ శాసనము కొలఁదిదినములక్రిందట కృష్ణాజిల్లా తణుకు తాలూకా పొలమూరు గ్రామమునందు అల్లాడ పరశురాముఁడు అను రైతు తనయింటి గోడపునాది త్రవ్వుచుండఁగా దొరకినది. ఇది యొక కుండలో భద్రముగాఁ బెట్టఁబడియుండెను. రేకులు మకిలపట్టినందున బంగారమో వెండియో యని భ్రమపడి గడ్డపారతో కొట్టి చూచిరి. కత్తితో గీసిరి. కంసాలిచే నొకరేకును పగులఁగొట్టించిరి. తుదకు రేకులపై నైట్రిక్ ఆసిడ్ పోసియు, వానిని పిడకలదాలిలోఁ గాల్చియు, చింతపులుసులో నుడకఁ బెట్టియు శుభ్రపఱుప యత్నించిరి. ఈ రేకుల కిన్ని యవస్థలు సంప్రాప్తించుటచే నందలి రెండవరేకు రెండు తునకలగుటయే కాక యందలి కొంతభాగము విరిగి యెచ్చటనో పడిపోయెను. ప్రతిరేకు మీఁదను కొన్ని యక్షరములు అణిగియు రూపుమాసియు సూక్ష్మదర్శినిలోఁ బరీక్షించినను జదువుటకు వీలులేని యవస్థను జెందినవి. చివర కీరేకులను ఆగ్రామనివాసులును దేశాభిమానులు నగు శ్రీయుత క్రొత్తపల్లి నరసింహము గారు సంపాదించి ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమునకుఁ బంపిరి. ఆ కార్యాలయమునుండి యవి నావద్దకి వచ్చెను.

ఈ శాసనమునందు అయిదు రాగిరేకులు ఒక కడియములోఁ గ్రుచ్చియున్నవి. ఆకడియముపై శ్రీ 'త్రిభువనాంకుశ' అని యక్షరములు గల యొక ముద్ర కలదు. అందుపై పూర్వచాళుక్యుల ముద్రలపై నున్నటులనే అక్షరములకు పైభాగమున చంద్రుఁడును అంకుశమును గలవు; క్రిందిభాగమున వరాహప్రతిమయు, దాని ప్రక్కను సూర్యుఁడును, అన్నిటికంటె క్రింద పద్మమును ఉబ్బుగ పోతపోయఁబడియున్నవి. ఇందలి రేకులు రమారమి 9½ అంగుళముల పొడవును 4½ అంగుళములు వెడల్పును గలవి. ఒకటవరేకు లోపలి భాగమున మాత్రము అక్షరములు చెక్కఁబడి యున్నవి.

శాసనభాష సంస్కృతము. గద్యపద్యాత్మకము. వ్రాతతప్పులు కొన్ని కలవు. ఇందలి లిపి పదవశతాబ్దపు పూర్వచాళుక్యుల శాసనముల లిపిని బోలియున్నది. క్రీ. శ. 927-934 వఱకు రాజ్యము చేసిన యుద్ధమల్లుని[1] బెజవాడశాసనమునందలి యక్షరములును, క్రీ. శ. 945-970 వఱకు రాజ్యముచేసిన అమ్మరాజు శాసనము[2] లోని యక్షరములును ఇందలి యక్షరములును ఒకేవిధముగ నుండును. ఇవి రాజరాజు నందంపూడి శాసనపు[3] టక్షరములకంటె పురాతనములు. కొన్నిచోట్ల మొదట వ్రాసిన యక్షరములు తరువాత దిద్దఁబడి యున్నవి.

శాసనమందలి గద్య పద్యములు చాలభాగము పూర్వశాసనముల నుండియే గ్రహింపఁబడినవి. రెండవ అమ్మరాజు శాసనములోని పద్యములను గూడఁ దీసికొని కవి యిష్టమువచ్చినట్లు మార్చెను.

ఇందలి యక్షరస్వరూపమును గుఱించి విచారింపగా యుద్ధమల్లుని శాసనమును, అమ్మరాజు శాసనములను ప్రకటించినవారు చెప్పిన విశేషములే ఇందును గానవచ్చుచున్నందున ఇందలి యక్షరస్వరూపము వేఱుగ వివరింప నక్కఱలేదు. ఇతరులు చెప్పని యొకటి రెండు సంగతులు మాత్రము సూచించెద.

ఈ శాసనమునందుఁ గొన్ని శబ్దములలో వట్రసుడియిచ్చుటకు మాఱుగ రకారమును ఇకారమును వ్రాయఁబడినవి. ఉదా:—ప్రిష్ఠి కేళ (మూఁడవ రేకు, రెండవ ప్రక్క 7 వపంక్తి); కత్రిత్రిశాంకు (నాలుగవ రేకు, రెండవ ప్రక్క, 4 వపంక్తి). దీనిని బట్టి నాఁడు నాకాలమునందు ఋకారమను అచ్చుయొక్క యుచ్చారణ ఇప్పుడు తెనుఁగు దేశమునం దున్నదానివలె 'రు' అని లేదనియు, ఇప్పుడు ఉత్తర హిందూదేశమునం దున్నటుల 'రి' అని యుండెననియుఁ దెలియుచున్నది. ఇందుచేతనే మనపూర్వులు 'ఋ' కారమునకును 'రి' కారమునకును యతిమైత్రి యొప్పుకొనిరి. 'ఋత్విజుండని విచారించి పూజించితే' అని మహాభారతము. ఈ శాసనకాలమునకు అనుస్వార మింకను సున్నగా మాఱలేదు. నాగరములో వలె చుక్కగనే యుండి అక్షరము పైభాగమునఁ జూపఁబడుచుండెను.

వాల్లులలో ట అను నొక యక్షరము కానవచ్చుచున్నది. (రే-2; ప్ర-2: పంక్తి 6.) దీని పూర్వాక్షరము స్పష్టముగ లేనందున ఆ శబ్దస్వరూపము నిశ్చయముగ వ్రాయుటకు వీలులేదు.

కథాసంగ్రహము

పూర్వచాళుక్యులలో నొకఁడైన పాదపుఁడు అను మహారాజు వెలనాఁటిలోని ఆరుంబాక అను గ్రామమును గండనారాయణుఁడు అనువానికి ఇచ్చిన సమాచారమును, మఱల దానిని ఆగండనారాయణుఁడు తనపినతల్లి కుమారుఁడైన పండెభాఖ్యున కిచ్చిన సమాచారమును దెలుపుటకీశాసనము పుట్టినది. ఇది పూర్వచాళుక్యుల ఇతరశాసనములలోనున్న బిరుదావళులతో ప్రారంభమైనది. ఇందు విష్ణువర్ధనుని మొదలు రెండవ అమ్మరాజువఱకు రాజ్యముచేసిన రాజుల పేళ్లును వారికిఁ గల సంబంధమును, వారి రాజ్యకాలపరిమితి సంవత్సరముల సంఖ్యలును ఈయఁబడినవి. అవి యితర శాసనములలోని సంఖ్యలతో సరిపోవుచున్నవి.

రెండవ అమ్మరాజు న్యాయ్యముగ వేంగిదేశమును త్రికళింగసహితముగ రక్షించెను అని చెప్పఁబడినదే కాని అతని రాజ్యసంవ

1 ఆం. సా. ప. సం. 6. పుట. 49; Ep. Ind. Vol. XV. p. 150.
2 Ind. Ant. Vol. XIII, p-248
3 ఆం. సా. ప. ప. సం. 1. పుట. 45.

త్సరములకంటెను ఎక్కువయుండవలెను. కర్ణరాజాఖ్యుఁడను వల్లభుని సైన్యముతో అమ్మరాజును ఓడించి దేశమునుండి వెళ్లఁగొట్టి బాడప రాజు రాజైనట్లు చెప్పఁబడినది. ఈతఁడు యుద్ధమల్లుని కుమారుఁడు. ఏడు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసిన యుద్ధమల్లుఁడు నెలదినములు రాజ్యముచేసిన తాలపునికొడుకు. బాడపుఁడు బాయాగులను జయించెనని చెప్పఁబడియున్నది. ఇతనికి 'సమస్త భువనాశ్రయ శ్రీ విజయాదిత్య రాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభట్టారక' అన్న బిరుదు లుండెను.

[వా]నాదిత్యుఁడను ధనుర్ధరుఁడు కలఁడు. వానికి నృపకాముఁడు అనుతోడబుట్టినాఁడు. ఇతఁడే నృపకామసరోనాథుఁడు. ఇతనిభార్య నాయమాంబ. వీరిరువురికి గండనారాయణుఁడు పుట్టెను. బాడప మహారాజు ప్రీతుఁడై ఈగండనారాయణునకు వెలనాండు విషయమున అరుంబాకయను గ్రామము సర్వకరపరిహారముగ నిచ్చి శాసనము వ్రాయించి యిచ్చెను. తన తల్లి చెల్లెలైన స...కాంబపుత్త్రుఁడగు చందేనాఖ్యునకు గండనారాయణుఁడు ఈ గ్రామము నిచ్చివేసెను. ఈగ్రామమునకు సీమలు—తూర్పున చెఱుకుంబల్లి; దక్షిణమున శ్రీపూండి; పశ్చిమమున కావూరు; ఉత్తరమున గోమడువు. ఆజ్ఞప్తి కటకరాజు. కవి అయ్యనభట్టు. శాసనము చెక్కినవాఁడు భట్టదేవుఁడు.

శాసనకాలము

శాసనమునందు శక వివరము లేదు. కాని బాడపుఁడు తాను రెండవ అమ్మరాజు తరువాత రాజ్యముచేసినట్లు చెప్పుకొనుచున్నాఁడు. అమ్మరాజు క్రీ. శ. 945 మొదలు 970 వఱకు రాజ్యము చేసెనని యతని శాసనములనుబట్టి యిదివఱకే నిర్ణయముచేయఁబడినది. అతనితరువాత అతని యన్నయగు దానార్ణవుఁడు మూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెనని అతనికుమారుఁడైన శక్తివర్మశాసనమునందును విమలాదిత్య రాజరాజాదుల శాసనములందును జెప్పఁబడియున్నది. దానార్ణవుని తరువాత ఇరువదియేడు సంవత్సరములవఱకు ఆంధ్రదేశ మరాజకముగ నుండెననియు, క్రీ. శ. 999 మొదలు దానార్ణవుని కుమారుఁడైన శక్తివర్మ రాజ్యము చేసెననియు శక్తివర్మాదుల శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. కావున ఈ బాడప మహారాజు ఈ యరాజకకాల మనఁబడు ఇరువదియేడు సంవత్సరములలోపల (క్రీ. శ. 973-999) రాజ్యముచేసి యుండవలెను.

స్థలనిర్ణయము

శాసనము దొరకిన గ్రామము పొటమూరు అనునది. ఇది కృష్ణాజిల్లా తణుకుతాలూకాలో నున్నది. ఈ శాసనమునందు దానముచేయఁబడిన గ్రామము అరుంబాక. ఈ పేరుగల గ్రామమేదియు ఇప్పటి తణుకుతాలూకాలోఁ గానరాదు. అరుంబాక యొకటి రేపల్లెతాలూకాలో నున్నది. శాసనమునం దీగ్రామమునకు సరిహద్దులుగఁ జెప్పఁబడిన శ్రీపూండి, చెఱుకుంబల్లి, కావూరు అను గ్రామములుకూడ ఆతాలూకాలోనే యున్నవి. శ్రీపూండికిపుడు సిరిపూడియనియు, చెఱుకుంబల్లికి చెఱుకుమిల్లియనియు, కావూరికి కావూరనియు ఇప్పుడు పేళ్లుగలవు. కావున దానవిషయమైన గ్రామము రేపల్లెతాలూకాలోనిదియే యని నిశ్చయింపవచ్చును. ప్రతిగ్రహీతగాని, వారి వంశమువారుగాని, మఱి యితరులుగాని ఈ శాసనమును రేపల్లెతాలూకానుండి తణుకుతాలూకాకు తీసికొని వెళ్లియుందురు.

దానముతీసికొన్నవారు

ఈ గ్రామము మొదట బాడపునిచే గండనారాయణుఁడను వానికీయఁబడినది. ఈతఁడు దానిని తరువాత తనపినతల్లికుమారుఁడైన చందేనాఖ్యునికిచ్చెను. గండనారాయణుఁడు రాజబంధువుగఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. ఇతనితండ్రి నృపకాముఁడు; తల్లి నాయమాంబ. రెండవ అమ్మరాజు క్రీ. శ. 945 లో వేయించిన శాసనమువలన నృపకాముఁడును, నాయమాంబయు, అమ్మరాజు అత్తమామలని కనఁబడుచున్నది. కావున గండనారాయణుఁ డమ్మరాజునకు బావమఱఁది. *

శాసనమువలన స్పష్టమగు నూతనవిషయము

ఈ శాసనమువలన నిదివఱకుఁ జరిత్రకారులకుఁ దెలియని యొక నూతనవిషయము తెలియవచ్చుచున్నది. ఇదివఱకుఁ బూర్వచాళుక్యుల చరిత్రమును వ్రాసినవారందఱును క్రీ. శ. 973 మొదలు 999 వఱకు 27 సంవత్సరములు ఆంధ్రదేశమున ఏరాజును రాజ్యము చేయలేదనియు, అరాజకముగ నుండెననియు వ్రాసియున్నారు. అట్లువ్రాయుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు. శక్తివర్మకాలమునుండి మఱల రాజ్యమునకు వచ్చిన పెద్దవంశపు చాళుక్యరాజులు ఈ కాలమునందు వేంగిదేశ మరాజకముగ నున్నదని వ్రాసియున్నారు:—

అథ దానార్ణవాన్నాసీత్ త్రైవర్షవ్యాప్తయా తతః
సప్తవింశతివర్షాణి వేంగీమహీరనాయకా !

అని నందంపూండి శాసనమునందుఁ గలదు. (ఆం.సా.ప.సం.౧.పు.౪౫.)

'తతో దానార్ణవాధీశా దను వేంగిమహీతలం
సప్తవింశతివర్షాణి వేంగిదేశ మరాజకం.'

అని శక్తివర్మశాసనమునఁ గలదు. (ఆం. సా. ప. సం. ౨పు. ౩౯౯.)

ఇట్టి వాక్యములను బట్టి చరిత్రకారులు ఆకాలమున వేంగిదేశమునందు రాజులేరని వ్రాసిరి. కాని యిది భ్రమయని యీ శాసనమువలనఁ దేలుచున్నది. ఈ యరాజకకాల మనునది చాళుక్యులలోని పెద్దవంశమువారికే అరాజకకాలముగాని, చిన్నవంశమువారికి, దేశమందలి ప్రజలకుఁ గాదు. ఈ యిరువదియేడు సంవత్సరములును, పూర్వచాళుక్యులలోని పెద్దవంశమువారిని వెడలఁగొట్టి చిన్నవంశమువారు వేంగిదేశముఁ బరిపాలించుచున్నట్లు ఈ శాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఈవంశమువాఁడే ప్రస్తుతశాసనము వ్రాయించిన బాడపరాజు. పూర్వచాళుక్యులలో పెద్దవంశము చిన్నవంశము అను భేదము ముఖ్యముగా కలివిష్ణువర్ధనుని కుమారులవలనఁ బుట్టినది. ఈ భేదము తెలియుటకై కలివిష్ణువర్ధనునినుండి రాజరాజువఱకు చాళుక్యవంశములోని యావశ్యకమైన భాగము ఈ క్రిందఁ జూపఁబడినది.

---

* Ind. Ant Vol Xiii p 248

- కలివిష్ణువర్ధనుడు (843–844)
  - గుణకవిజయాదిత్యుడు (844–888)
  - విక్రమాదిత్యుడు
    - చాళుక్యభీముడు (888–918)
      - విజయాదిత్యుడు (918)
        - అమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుడు (918–925)
          - బేటవిజయాదిత్యుడు (925)
          - భీముడు (926–927)
        - చాళుక్యభీముడు (924–945)
          - * దానార్ణవుడు (970–973)
            - శక్తివర్మ ♦ (1003–1015)
            - విమలాదిత్యుడు (1015–1022)
              - రాజరాజు (1023–63)
          - అమ్మరాజు విజయాదిత్యుడు (945–970)
      - విక్రమాదిత్యుడు (925–926)
  - యుద్ధమల్లుడు
    - తాళరాజు (925) ఒకనెల
      - యుద్ధమల్లుడు (927–934)
        - బాడపరాజు
        - తాళరాజు (970–999)

కలివిష్ణువర్ధనునకు ముగ్గురు కుమారులుండిరి. గుణగాంక విజయాదిత్యుడు, విక్రమాదిత్యుడు, యుద్ధమల్లుడు వీరిలో పెద్దవాడు క్రీ. శ. 844 మొదలు 888 వఱకు రాజ్యముచేసి సంతానములేక మృతిపొందినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఇఁక మిగిలినవి రెండు వంశములు. విక్రమాదిత్యుని వంశమును పెద్దవంశమనియు యుద్ధమల్లుని వంశమును చిన్నవంశమనియు మనము గుర్తుపెట్టుకొనవలెను. పెద్దవంశమువారే రాజ్యాధికారమును వహించియుండిరి, కాని చిన్నవంశమువా రప్పుడప్పుడు రాజ్య మాక్రమించుకొనుటకు ప్రయత్నముచేయుచుండిరి. పెద్దవంశములోని బేట విజయాదిత్యుఁడను వానిని వెడలఁగొట్టి చిన్నవంశమువాఁడైన తాలపుడు ఒకనెల రాజ్యము చేసెను. పెద్దవంశములోని చాళుక్యభీముని కుమారుఁడైన విక్రమాదిత్యుఁడు తాళపరాజును వెడలఁగొట్టి పదునొకండు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసెను. మొదటివంశములోని మొదటి అమ్మరాజు కుమారుఁడైన భీముని జయించి రెండవవంశములోని తాళరాజుకుమారుఁడైన యుద్ధమల్లుఁ డేడుసంవత్సరములు రాజ్యముచేసెను. ఇతఁడు బెజవాడలో అంధ్రపద్యాత్మకమైన శాసనము వేయించినవాఁడు. పిదపవిజయుండై కొల్లభిగండ విజయాదిత్యుని రెండవకుమారుఁడు పదునొకండు సంవత్సరములు రాజ్యమేలెను. ఇతని కిద్దఱు కుమారులు: పెద్దవాఁడు దానార్ణవుఁడు. చిన్నవాఁడు అమ్మరాజు. దానార్ణవుఁడు బ్రదికియుండఁగనే అమ్మరాజు రాజ్యమునకు వచ్చెను. అమ్మరాజు తరువాతనే చిన్నవంశమునకు ఏడేండ్లు రాజ్యముచేసిన యుద్ధమల్లుని కుమారుఁడైన బాడపుఁడు వేంగీదేశము నాక్రమించుకొని పాలించినట్లు ప్రస్తుతశాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. అమ్మరాజు క్రీ. శ. 945 మొదలు 970 వఱకు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసినట్లు పెక్కు శాసనములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది. కాని ప్రస్తుతశాసనమునందు అతని రాజ్యవత్సరములు మిగిలి చెప్పఁబడలేదు. అమ్మరాజుతరువాత అతనిసవతి సోదరుఁడైన దానార్ణవుఁడు మూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యముచేసెనని ఇరువదియేడు సంవత్సరముల తరువాత మరల రాజ్యముసంపాదించిన ఇతని కుమారుఁడైన శక్తివర్మకాలమునుండి చెక్కఁబడిన శాసనముల వలన తెలియుచున్నది. అమ్మరాజు శాసనమొకటి ఈ దానార్ణవుని పేర్కొనుచున్నది. * ఈ శాసనము దానార్ణవునిదని చెప్పవచ్చును. అమ్మరాజ విజయాదిత్యుఁడు 11 సంవత్సరములు రాజ్యముచేసి కళింగమునకు వెళ్లినప్పుడు అతని సమ్మతిమీఁద దానార్ణవుఁడు రాజ్యమేలినట్లు కలదు. కాని బాడపుని ప్రస్తుత శాసనమునందు దానార్ణవుఁ డిచ్చటను పేర్కొనఁబడియుండలేదు. కన్నరాజవల్లభుఁడను వాని నాశ్రయించి బాడపుఁడు అమ్మరాజు నోడించి దేశమునుండి వెడలఁగొట్టెనని మాత్రము చెప్పఁబడియున్నది. కన్నరాజవల్లభుఁడను పేరులోని వల్లభశబ్దమువలననే అతఁడు రాష్ట్రకూటరాజని మనము వెంటనే గుర్తింపవచ్చును. మహాప్రతాపశాలియైన కన్నరనామము గల రాష్ట్రకూటరాజొకఁడు ఈ కాలమునందు కన్నడదేశములో పరిపాలనము చేయుచుండెను. ఈతనిని చరిత్రములో మూడవ కన్నరదేవుఁడు, లేక, మూడవ కృష్ణుఁడు అందురు. ఈతని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. 940 మొదలు 971 వఱకునని చరిత్రకారులు నిశ్చయించియున్నారు. ఇతఁడు చోళరాజైన రాజాదిత్యునిజంపి, కాంచీపట్టణమును గాల్చి, తంజావూరి పట్టణమును ముట్టడించెను. కన్నరశబ్దములోని రేఫము గౌరవసూచకము. మూలశబ్దము కన్న. దీనిని సంస్కృతమున మార్చునపుడు శాసనకర్త కర్ణయని మార్చెననుట స్పష్టము. +

రాష్ట్రకూటరాజగు నీమూఁడవకన్నరుని సాయమున బాడపుఁడు అమ్మరాజు నోడించెనని యెంచవలెను. రాజ్యము చేయుచున్నట్టి పెద్దవంశమువారికిని, రాష్ట్రకూట రాజులకును బహుకాలమునుండి పోరాటము జరుగుచుండెనని శాసనములవలన స్పష్టపడుచున్నది. అమ్మ

* దానార్ణవుఁడు 3 ఏండ్లు రాజ్యముచేసినట్లు బాడపుని శాసనము ఒకచోట లేదు.

♦ ఈతఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినది 999 లోనా, 1003 లోనా అనునది చింత్యము.

* C. P. No. 1 of 1916-1917

+ అసలు కన్నశబ్దము కృష్ణశబ్దభవము. కన్న, కణ్ణ అనునవి ప్రాకృతరూపములు. కావుననే యీకన్నరదేవుడు కొన్ని శాసనములలో కృష్ణనామముతో పేర్కొనఁబడెను.

రాజు తండ్రియైన రెండవ చాళుక్యభీముఁడు తామ్రకుంటరాజును, ... సంవత్సరములు ... గాంగ్యుఁడునైన ద్వితీయ గోవిందరాజులతో పోరాడి యోడించెను. అందుచేత రాజ్యభ్రష్టులైన చిన్నయింటివారు ... పెద్దతండ్రిగారిని సహాయమునకుఁ బిలిచియుండవచ్చును. కాని బాదపుఁడు తనశాసనమునందు 'మహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభట్టారక' మొదలైన బిరుదములు చేసికొనుటవలనను, ఇతని ముద్రమీఁద 'త్రిభువనాంకుశ' యని యుండుటవలనను ఇతఁడు ఇతరులకు సామంతుఁడుగ నుండక జ్యేష్ఠవంశపు చాళుక్యులవలెనే స్వతంత్రముగ ప్రభుత్వము చేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

అమ్మరాజు చివరకాలమే మనము బాదపుని రాజ్యప్రారంభ కాలముగఁ దీసికొనవలెను. శక్తివర్మ శాసనాదులలో అమ్మరాజు తరువాత అతనియన్నయైన దానార్ణవుఁడు మూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసినట్లు చెప్పఁబడినది. కాని యది స్థిరమైన రాజ్యముగఁ గనఁబడదు. అమ్మరాజు రాజ్యభ్రష్టుఁడైన పిదప కొంతకాలములోనే మృతుఁడైయుండును. బహుహీనుఁడగుటచే సంతతిపూర్వము తమ్ముఁడగు అమ్మరాజునకే రాజ్యము వదలి యూరకయున్న దానార్ణవుఁడు మూఁడుసంవత్సరములవఱకు రాజ్యమునకై కొంతవఱకు పెనఁగులాడి మరణమునొందెనని వైశాసనమునకు మన మర్థము చేయవలెను. దానార్ణవుని బాదపుఁడు లెక్కలోనికిఁ దీసికొనినట్లు కానఁబడదు. అరాజక కాలము 27 యేండ్లని సాధారణముగ శాసనము లన్నింటిలోను, 30 యేండ్లని కొన్ని శాసనములందును గలదు. అమ్మరాజు మరణమునుండి లెక్కవేసిన 30 సంవత్సరములు, దానార్ణవుని మరణకాలమునుండి లెక్కవేసిన 27 సంవత్సరములు. ఇట్లు బాదపునిరాజ్యము క్రీ. శ. 973 లో ప్రారంభమైనను అది యెప్పుడంతమయ్యెనో నిశ్చయముగఁ జెప్పజాలము. బాదపుఁడు 27 యేండ్లుగాని, 30 యేండ్లుగాని రాజ్యము చేసి క్రీ-శ1000 ప్రాంతమున దానార్ణవుని కుమారుఁడైన శక్తివర్మచే నోడింపఁబడియెనో, లేక కొన్ని సంవత్సరములు రాజ్యముచేసి మరణము నొందఁగా వానితమ్ముఁడైన తాలపుఁడు రాజయ్యెనో చెప్పఁజాలము

బాదపునకు తాలపుఁడను* నొక తమ్ముఁ డుండెను. అతనిచే నీయఁబడిన తామ్రశాసన మొకటి కలదు + అందు తన యన్నగారి పేరువచ్చినప్పుడు 'బాడపాఖ్య మహారాజాధిరాజః పరమేశ్వరః' అనిచెప్పి తనను గుఱించి చెప్పుకొనునప్పుడు 'తదనుజో విష్ణువర్ధన స్తాలి భూపాలః' అనిమాత్రము వ్రాసికొనెను.

ఇదియుఁగాక కడియముమీఁది ముద్రలో ప్రభుత్వముచేసిన రాజులు పెట్టుకొనిన 'త్రిభువనాంకుశ' అన్న బిరుదు వేసికొనక 'త్రిభువనసింహ' అన్న బిరుదు వేసికొనెను. అందువలన ఈ శాసనకాలమం దితఁడు రాజు కాఁడేమో, అన్న ప్రభుత్వకాలమందే దానమిచ్చెనేమో యని సంశయింపవలసివచ్చుచున్నది. కాని 'విష్ణువర్ధన స్తాలి భూపాలః స్వరాజ్యసమయే' అని యొకచోటను, మఱియొకచోట 'విష్ణువర్ధన మహారాజాధిరాజః' అని యింకొకచోటను నుండుటవలన నీతఁడన్నతోఁ గలిసి రాజ్యము చేసెనని కాని, స్వతంత్రముగ రాజ్యము చేసెనని కాని యూహించుటకు వీలున్నది. దానము పుచ్చుకొన్నవానిని వర్ణనము చేయుచు 'పల్లవమల్లాన్వయాయ కలివర్మస్య పౌత్రాయ అస్మత్ప్రసాదమృతస్య కృతక్లేశస్య మకరియరాజస్య పుత్రాయ ముప్పనయ్యవరనామ్నే' అని యొకచోటను, 'పరమనిర్ధృతత్వస్య క్రిత క్లేశామరజిత స్వామి ప్పాదయస్య పలవాన్వయస్య చతురుపధాశుద్ధస్య మహాసామంతామాత్య పద నియుక్తస్య సకలగుణాలంకృతస్య పలిహితధవలస్య' అని మఱియొకచోటను జెప్పఁబడియున్నది. దీనినిబట్టిచూడ ముప్పనయ్యతండ్రి బాడప తాలపుల కొఱకు అమ్మరాజాదులతోఁ బోరాడి మృతినొందినట్లును, ఆ విశ్వాసమునకై తాలపుఁ డితని కీగ్రామమిచ్చినట్లును కానవచ్చుచున్నది. బాదప, తాలపరాజుల ఈ రెండు శాసనములును, రెండవ అమ్మరాజుయొక్క శాసనములతో పోల్చిచూచిన యెడల అమ్మరాజు పక్షమువారిని పెక్కుమందిని చీలదీసి, బాదపతాలపులు తమపక్షములోఁ జేర్చుకొనినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. ఎందుకన బాదపుని శాసనములోని ప్రతిగ్రహీతయైన గండనారాయణుఁడు అమ్మరాజుయొక్క బావమఱఁది. తాలపుని శాసనమందలి ప్రతిగ్రహీతయైన మహాసామంతామాత్యుఁ డగు ముప్పనయ్య అమ్మరాజు రాజ్యకాలమందుఁగూడ నా బిరుదములనే వహించుచు తాండేఱు, చేతిపూండి అను గ్రామములను అగ్రహారముగఁ బడసెను. *

అన్నదమ్ములైన బాదప తాలపుల పైరెండు శాసనములను, వేంగిదేశ మిరువదియేడు సంవత్సరములు నాయక రహితముగ నుండెనన్న యుత్తరకాలీనచాళుక్యశాసనములను కలిపి సమన్వయించుకొనినయెడల ఆకాలమునందు జ్యేష్ఠకుటుంబమువారు దేశాంతరగతులై రనియు, కనిష్ఠకుటుంబమువారు బలవంతులై రాజ్యమాక్రమించుకొని రనియుఁ దెలియుచున్నదే గాని యిరువదియేడు సంవత్సరము లాంధ్రదేశమునందు ఏరాజును రాజ్యముచేయక దేశమంతయు ఒకటే కల్లోలముగ నుండెనని తెలియుట లేదు.

దక్షిణమున చోళులును పశ్చిమమున పశ్చిమచాళుక్యులును ప్రబలులైన రాజులుండ, ఆంధ్రదేశము ఖాళీగానున్నయెడల దాని నాక్రమించుకొనక యూరకుందురా? శక్తివర్మాది రాజులు తరువాత పోయినరాజ్యమును మఱల సంపాదించుకొని తమకు బాదపతాలపులపై మిక్కిలి ద్వేషముండుటచేతనో, లేక వారుకూడ రాజ్యము

---

* ఈశబ్దము శాసనములలో తాడప, తాలప, తాసప, తాళప అను రూపములతోఁ గానవచ్చుచున్నది. పెక్కు శాసనములలో తాల రూపము కనఁబడుచున్నది.

\+ Ep. Rep. 1908-1909, C. P. no 5; ఈ శాసనము సెవెల్ లోకల్ రికార్డులు 57-వ సంపుటములో నీయఁబడియున్నది. అందువలన మెకంజీనాఁటికే యీశాసనము అప్పుడు నిజాంపట్నం సమీపమున నున్న పెదపూడి కరణముగారికి దొరకినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

* Ep. Ind. Vol. IX p 131.

చేసిరని చెప్పినయెడల వారి సంతతివారికి ముందు హెచ్చుచుండుచున్న భయముచేతనో, వారిపేరైనఁ జెప్పుకొల్లక దేశమునకు రాజే లేకుండ యుండెనని తమశాసనములలో వ్రాయించియుండురు. ఈయిరువది యేడు సంవత్సరముల తరువాత బాదపునో, తాలపునినో, ఓడించి మఱల జ్యేష్ఠవంశమును రాజ్యముపై నిలిపినవాఁడు దానార్ణవుని పెద్దకుమారుఁడైన శక్తివర్మ. ఇతనిరాజ్యప్రారంభకాలమును, చోళరాజైన రాజరాజకేసరివర్మ వేంగీదేశముపై దండెత్తివచ్చిన కాలమును ఒకటియే. ఈశక్తివర్మశాసనము లిదివఱకు రెండుదొరకినవి. ఇందొక దానిలో * నీతఁడు బద్యేమాదిప మహారాజును ఓడించినట్లును, చోడభీముఁడను వానిని జంపినట్లును బాల్యమున చోళులతో + యుద్ధముచేసినట్లును చెప్పఁబడి యున్నది. ♦ ఇంకొక శాసనమందు ఈతఁడు చిన్నతనమునందే ద్రమిళయుద్ధమునం దనేకశత్రుగజములను స్వఖడ్గముచేత ఖండించెననియు, చోడభీమునిచేఁ బంపఁబడిన యొక గోవీరుని స్వయముగఁ జంపెననియు, జటచోడుఁడను మహావృక్షమును వ్రేళ్లతోఁ బెఱికివైచె ననియు చెప్పఁబడి యున్నది. బద్దేమ మహారాజుతోఁ బోరినట్లును ఉన్నది కాని యాభాగము స్పష్టముగ లేదు.

బద్యేమమహారాజు, బద్దేమమహారాజు అనుపేళ్లు బాదపమహారాజనుదానికి కొంచెము భేదముతో మాఱురూపములు. § మహారాజపద మున్నందువలనను, ఆకాలమునందు బాదపుఁడు తప్ప అట్టిపేరు గలవారు మఱియెవరును మహారాజ పదవిగలవారు లేనందున వేంగీరాజైన బాదపునే గ్రహింపవలయును. అట్లయిన బాదపుఁడిరువదియేడేండ్లవఱకు బ్రదికియున్నట్లే గ్రహింపవలసియున్నది. ఆకాలమునందు అతనితమ్ముఁడైన తాలపుఁడు యువరాజుగనో, మంత్రిగనో యధికారము చేయుచుండెను కాఁబోలు.

పైశాసనములోఁ జెప్పఁబడిన జటాచోడుఁ డనువాఁడు రాజేంద్రచోడుని కుమారుఁడైన జటావర్మసుందర చోళపాండ్య అనువాఁడు. ఇతని మూలనామము జటావర్మచోళుఁడు. రాజేంద్రచోళుఁడు పాండ్యదేశమును గెలిచినతరువాత అచ్చట తన కుమారుని తన ప్రతినిధిగా నిలిపి యాతఁడే పాండ్యరాజని తెలుపుటకు 'సుందర పాండ్య' శబ్దము నతనిపేరుకు జేర్చెను. రాజేంద్రచోడుఁడు పాండ్యదేశమును గెలిచినకాలము మనకు నిశ్చయముగ దెలియదు. కాని యాపని క్రీ.శ. 1016 నకు పూర్వమే జరిగెనని శిల్పులయభిప్రాయము.†

కావున శక్తివర్మ జటాచోడునితో పోరాడినది అరాజకమనఁబడిన కాలములోనో, తాను రాజ్యమునకు వచ్చిన ప్రథమదినములలోనో అయియుండవలెను. ప్రస్తుతశాసనములో స్పష్టముగఁ దెలియుట లేదు. ఎవఁడైనను చోడరాజు పక్షమున శక్తివర్మతోఁ బోరాడినవాఁడై యుండవలెను. ఈచోళసంబంధములను ద్రావిడులే గనుకను, వీరిని వైశ్యులను గెలిచిరని చెప్పఁబడుటయు ఈపోరాటములు శక్తివర్మ యిరువదిసంవత్సరముల వయస్సువచ్చుటకుఁ బూర్వమే జరిగియుండవలెను. తండ్రియగు దానార్ణవుని మరణకాలమువఱకు అనఁగా 973 వఱకు పెద్దకుమారుఁడు పదిసంవత్సరముల వాఁడనియు, చిన్నవాఁడగు విమలాదిత్యుఁడు అయిదుసంవత్సరములవాఁడనియు అనుకొన్నయెడల శక్తివర్మకు క్రీ. శ. 983 వ ప్రాంతమున 20 సంవత్సరముల వయస్సుండును.

శక్తివర్మచోళులతోఁ బోరుటకు కారణమేమి ? ఈతఁడు మఱల రాజ్యము సంపాదించినది ఎవరిసహాయమువలన ? అనువిషయమై పండితులు భిన్నాభిప్రాయులై పెక్కువిధముల వ్రాసియున్నారు. చోళులు ఆంధ్రదేశము మీఁదికి క్రీ. శ. 972 ప్రాంతమున దండెత్తివచ్చినందున 27 సంవత్సరములవఱకు దేశ మరాజకముగనుండెనని చాలకాలము పండితు లభిప్రాయపడియుండిరి.౧ కాని 999 వఱకు చోళు లాంధ్రదేశముమీఁదికి దండెత్తివచ్చియుండుట యసంభవమనియు, ఆసంవత్సర ప్రాంతమున రాజరాజు కొడుకైన రాజేంద్రచోడుఁడు దండెత్తి వచ్చియుండెననియు, అతని సాయమువలననే ఆరాజకముమాని శక్తివర్మ మఱల రాజ్యస్థుఁ డాయెననియు ఇటీవల కొందఱుపండితులు తమయభిప్రాయము మార్చుకొనిరి. ౨చోళులు క్రీ. శ. 999 వఱకు తెనుఁగుదేశముమీఁదికి రానిమాట వాస్తవమే. కాని శక్తివర్మ వారి సాయమువలన బాదపాదులను జంపి, పోయినరాజ్యమును సంపాదించుకొనెనన్నమాట మాత్రము శక్తివర్మ శాసనములనుబట్టియే యసత్యమని తేలుచున్నది. ద్రావిడులతోను, జటాచోడునితోను, భీమచోడునితోను బోరాడినశక్తివర్మ రాజేంద్రచోళుని సాయమున రాజ్యమున కెట్లువచ్చును ? కావున శక్తివర్మ మఱియొకరి సాయమువలన పోయినరాజ్యమును సంపాదించుకొనెనని మన మనుకొనవలయును.

ఆకాలమునందు శక్తివర్మకు సాయముచేయఁ గలిగినట్టి గొప్ప రాజెవఁడుండెనని విచారింపఁగా పశ్చిమచాళుక్యవంశోద్ధారకుఁడైన రెండవ తైలపుఁడును, అతని కుమారుఁడైన సత్యాశ్రయుఁడు కనఁబడుచున్నారు. తైలపుఁడు క్రీ. శ. 973 మొదలు 997 వఱకును, సత్యాశ్రయుఁడు క్రీ. శ. 997 మొదలు 1008 వఱకును రాజ్యముచేసిరి. బాదపునకు సాయముచేసిన కణ్ణరదేవుని జంపి తైలపదేవుఁడు కర్ణాటాదిదేశముల నన్నింటిని ఆక్రమించుకొనెను. బాదపునకు సాహాయ్యముచేసిన కణ్ణరదేవునకును, అతని వంశమునకును బరమశత్రువులైన తైలపాది చాళుక్యులను బాదపుని

---

* Ep. Rep. 1917-18, C. P. No. 15.

\+ బాల్యే కీర్తిగలాభి చోళికరణే యేన ప్రణోద్యానిశా ।
యేనాత్యుద్ధత బద్యేమాధిప మహారాజాదయా విద్రుతాః రావణ
ప్రతినిధి శ్చాలుక్య నారాయణో । నాపాస్త ద్వివతాపియేననిధనం
శ్రీచోడ భీమాధిపః

♦ ఆం. సా. ప. సం. 2 పుట 406.

§ బద్దెమలోని మకారము, బాదపలోని పకారము మూలశబ్దములోనివి గావు : గౌరవసూచకములగు ప్రత్యయములు.

† చోళులు పాండ్యదేశమును ఆక్రమించుకొనుటకు ప్రారంభించినది రాజరాజు కాలములో క్రీ. శ. 994 ప్రాంతమునుండి యని కానవచ్చుచున్నది. V. A. Smith's Early History of India p 451.

౧ ఆం. సా. ప. సం 1. పుట 45.

౨ Ep. Ind. Vol. VI. P.353.

శత్రువైన శక్తివర్మ ఆశ్రయించుట సహజము. కాని తండ్రి మరణ సమయమున శక్తివర్మ చిన్నవాఁడగుటచే వయస్సు వచ్చువఱకు దూర మందే తరువాత పశ్చిమచాళుక్యుల సైన్యములోఁజేరి వారివోఁగలతో మూలేకారంగా బోఁగినప్పుడు తన పౌరుషముంజూపి వారి యనుగ్రహము సంపాదించి తైలపుఁడు పోయినతరువాత అతని కుమారుఁడగు సత్యాశ్రయుని సాయమువలన పూర్వరాజ్యమును మరల సంపాదించి యుండవచ్చును. ఇది యూహ. కాని శక్తివర్మకు, చోళులకు గల వైరమును స్పష్టపఱుచునట్టి శక్తివర్మశాసనములును, పశ్చిమ చాళుక్యరాజైన సత్యాశ్రయుఁడాంధ్రదేశమునకు వచ్చి నట్లు తెలుపు గుంటూరుమండలములోని చేబ్రోలు శాసనమును నీ యూహను మిక్కిలి బలపఱచుచున్నవి.౧

ఇందుకు వ్యతిరేకముగ చోళుల సహాయమువలననే శక్తి వర్మ మఱల రాజ్యమును సంపాదించుకొనెననువారు శక్తివర్మ తమ్ముఁడైన విమలాదిత్యునకును చోళరాజులకును గల సంబంధమును జూపవచ్చును. చోళరాజైన రాజరాజు కూఁతురు కుందవ విమలాది త్యుని భార్య. విమలాదిత్యుఁడు చోళదేశమునందున్నట్లు ద్రావిడదేశ మునందలి క్రీ. శ. 1013 నాటియాతని శాసనమువలనఁ దెలియుచు న్నది.౨ తమ్మునికి బంధువులైనవారు అన్నకు శత్రువులగుదురా ? కాని రాజ్యాతురులైన రాజులచరిత్రమునకును, సామాన్య జనుల చరి త్రమునకును మిక్కిలి భేదముండు నని మనము మఱవఁగూడదు. శక్తి వర్మయొక్కయు, విమలాదిత్యునియొక్కయు శాసనాదులనుజూడ అన్న పశ్చిమచాళుక్యులను, తమ్ముఁడు చోళులను ఆశ్రయించినట్లు కనఁబడుచున్నది. తండ్రి చనిపోయినప్పుడు వీరేప్రాయమువారో, యెంతకాలము కలిసియుండి యెప్పుడు చీలిరో యూహించుటకు సాధనము లేవియు లేవు. కానిఅన్నకు చోళులతో వైరమును, తమ్ము నకు వారితోనే బంధుత్వమును స్నేహమును ఉండె ననుట వారి శాసనములవలన స్పష్టము. చోళులు క్రీ. శ. 1011 తరువాత విమ లాదిత్యుని చెఱఁబట్టికొనిపోయి, తమపిల్లనిచ్చి పెండ్లిచేసిరని కొందఱు వ్రాసియున్నారు* గంజాములోని మహేంద్రగిరిమీఁద రాజేం ద్రచోళుని శాసన మొకటి గలదు. అందునాతఁడు విమలాదిత్యుని జయించె నని యున్నందున వీరట్టి యూహచేసిరి. కాని యా శాసన మును మఱి శాసనలేఖకుఁడు మహేంద్రగిరి కేగి చదివిచూడఁగా నందుఁ జెప్పఁబడిన విమలాదిత్యుఁడు చాళుక్యుఁడు కాఁడనియు, అటువైపున నుండు నొక చిన్నరాజనియుఁ దేలినది. ఇదియుఁగాక విమలాదిత్యుని వయస్సునుబట్టి చూచినను, అతని వివాహము క్రీ. శ. 1010 కు పూర్వమే అయియుండవలె నని స్పష్టపడఁగలదు. ఇతని తండ్రియైన దానార్ణవుఁడు క్రీ. శ. 973 లో మృతిఁబొందెను. అప్పు డితఁడు 5 సంవత్సరములవాఁ డనుకొనినను 1011 లో నీతనికి 38 ఏండ్ల వయస్సుండును. ఇంత వయస్సు ముదిరినవానికి రాజరాజు తనబిడ్డ నిచ్చె ననుట అంతగ సంభవము కాదు. వివాహకాలమువఱకు విమ లాదిత్యుని వయసు 25 సంవత్సరములు మించలేదని యనుకొనుట స్వాభావికము. అప్పు డాతని వివాహము క్రీ. శ. 993లోనో అంతకు పూర్వమో అయియుండవలెను. ఇట్లు విమలాదిత్యుని క్రీ. శ. 1011 లోఁ జెఱఁబట్టుకొనిపోయి చోళులు పిల్లనిచ్చి రనుట పొసఁగ నేరదు. చోళులకును, ఆతనికిని అంతకుఁ బూర్వము నుండియే సంబం ధము కలిసియుండవలెను.

౧ Ep. Rep. No 145 of 1897.

౨ Ep. Rep. No. 215 of 1894

* Ep. Ind. Vol. VI, p 2;o.

[1] తామ్రశాసనము - మూలము

మొదటి రేకు

(1) స్వస్తిశ్రీమతాం సకలభువన సంస్తూయమాన మానవ్యసగో త్రాణాం హారితిపుత్రాణాం కౌశికీ (2) వర ప్రసాదలబ్ధ రాజ్యాణాం మాతృగణపరిపాలితానాం, స్వామిమహాసేన పాదానుధ్యాతానాం భగవన్నారా (3) యణ ప్రసాద సమాసాదితవర [వరా] హలాంఛనే క్షణ క్షణవశీకృతారాతిమణ్డలానాం మ2 శ్వమేధా (4) వభృథస్నాన పవిత్రీకృత వపుషాం[చాళుక్యానాం] కులమలం(ల ం)కరిష్ణోః సత్యా శ్రయవల్లభేన్ద్ర)స్య భ్రాతాకు (5) బ్జవిష్ణువర్ధ 3 నోష్టాదశ వ [ర్షాణి] వేంగీదేశమపాలయత్। తదాత్మజో జయసింహ స్త్రయస్త్రిం (6) ం శతం। తదనుజేన్ద్ర)రా [జనన్ద నో] విష్ణువర్ధనో, నవ। తత్సూనుర్మంగియువ రాజః పంచవింశతి (7) తత్పుత్రో జయసింహ స్త్ర [యోదశ। తదవ] రా(5)జః కొక్కిలిః షణ్మాసాన్ తస్యజ్యేష్ఠ భ్రాతా విష్ణు(8)వర్ధన స్త ముచ్చాట్యసప్తత్రింశతం। తత్పుత్రో విజయాదిత్యభట్టారకో ష్టాదశ। తత్సుతో విష్ణువర్ధ (9) నష త్త్రింశతం। తత్సుతో విజయాదిత్యనరేన్ద్ర మృగరాజ శ్చాష్టచత్వారింశతం। తత్సుతః కలివిష్ణువ (10) ర్ధనో [ధ్యర్ధ్వవర్షం] తత్సుతో గుణగాంక విజయాదిత్య శ్చతుశ్చత్వారిం శతం। తదనుజయువరాజ వి

1. తామ్రశాసమునుబట్టి యథామూలము వ్రాయఁబడినది. అక్షరము లు పోయినచోటను, బాగుగ తెలియనిచోటను, అక్షరము లూహింపఁ బడి కుండలీకరణమునందుంచబడినవి. ఊహించుటకు వీలులేనిస్థల ములందుఁ జుక్కలు పెట్టఁబడినవి. తప్పులుగానున్నను మూలప్రకా రము వ్రాసి, ప్రతియడుగున ఇది యిట్లుండవలయునని చూపఁబడినది. 2. నామశ్వ. 3. వర్ధనశబ్ద మీలేఖకుఁడంతటను వర్ధ్వన అనివ్రాసియు న్నాఁడు. అంతటను దిద్దవలెను.

రెండవ రేకు—మొదటిప్రక్క

(1) క్రమాదిత్య భూప [తే ష్టసయుశ్చాళుక్యభీమ] భూపాల స్త్రి [0] శతం । తత్పుత్ర కొల్లభిగణ్డ విజయాది (2) త్యఃషణ్మా

సాః [।] తత్సుతో౦బ[1] రా [జస్స ప్తవర్షాణి] తత్సుత[ం]విజయాదిత్య బాల ముచ్చాట్య తాలపోమా (3) సమేకం తంజిత్వాచాలుక్య [భీమ సూను] విక్ర మా దిత్య ఏకాదశమాసాః [।] తతస్తాలపరాజస్య (4) సుతోయుద్ధమల్లః సప్తవర్షాణి తంజిత్వా కొల్లభిగణ్డవిజయా దిత్య సుతో భీమరాజో ద్వాదశవర్షా (5) ణి తస్యమహేశ్వర [మూ] ర్తేః భీమభూపతేః ఉమాసమానాకృతేః లోకమహాదే వ్యాః సు (6) మారాభః ఖలు యస్స మభవ దమ్మరాజాఖ్యః అసౌ సమ్యగ్ధర్మేణ న్యాయేన వేంగిదేశంత్రి (7) కలింగ సహితంరక్షతిస్మ అత్రిత్యక్తరాజాఖ్యవల్లభం బాదపాధిపః వినిర్గమయ్య[5] తన్నే (8) తాదమ్మరాజాఖ్యముజ్జితం [॥] జిత్వా [దా] యాన్త్రృదిత్వారి పుని కరమథా ర్థిణాం వస్తురాశిం దత్వాసంపూజ్యబ (9) న్ధూన్స కల గుణగణాలంకృతోత్తుంగ[6] । కీర్తిః మానీవీగః ప్రతాపీమను మత చరితః పాలయస్బాలిభూ (10) మిం వేంగిర్యోద్ధ మల్ల క్షితిపతి తనయో బాదపాఖ్యాధి రాజః ॥ యస్మిన్నాసతి నృపతో[7] పరిపక్వా

రెండవ రేకు—రెండవ ప్రక్క

(1) శేకసస్య సంపన్న హితే । చ (ర) మతి ధర్మేణురక్షో నిరికేతి రపరుజ్నైరస్త చోరోద్వేశః ॥ మనురివ సకలజనానాం జనక (2) ఇవాశేష భృత్యవర్గాణాం కామ ఇవ [కా] మినీనా మర్థి జనానాంచ కల్పతరుః ॥ స్స సమస్తభువనాశ్రయ శ్రీవిజయా (3) దిత్య మహారాజాధిరా [జప] రమే [శ్వర] పరమభట్టారకః పరమ మాహేశ్వరః పరమ బ్రహ్మణ్య మాతా పితృ పాదాను (4) ధ్యా యీ వెలనాణ్డు నివసినివాసి [నో రాష్ట్రకూట] ప్రముఖా న్సర్వా న్కుటుంబిన స్సమాహూయేత్థ మాజ్ఞాపయతి విదిత మ (5) స్తువః [॥] శ్రేష్ఠోయశ్చ ధనుర్ధర (8) [కలి] యుగే తత్కార్య[10] వీయాపహః భూమౌజాత ఇతి ప్రశస్యమ[11] (6) హి [మో] రామార్జునాభ్యాంసమో [భా?] లుటదిత్య విశేష నామ వినుతో ధర్మేణ రతస్సత్యవాక్ । త్రాతా (7) .... [12] విద్విష్ట కాలానః । తత్పుత్రో నృపకామ ఇత్యభినుత స్స త్యప్రతి (8) [క్షోధ] స [1] ద్ధర్మేంచా............విఖ్యాత శౌర్యాకరః యుద్ధాత్రిస్త్రిపథిగచ్ఛతాంచ పవనో నా స్త్రం (9) సయ... ఖ్య కిం చోరాః[13].................................తాయస్య ప్రతాపానలః, సకామ్మేకజితారిత్వాత్కామ్మేకా (10) జ్జున నా[మ]......భృత్ సస్య..................తసేబ్యకః [॥] ధీస్యా లీగురుమాగ్రి[14] జన్మ నికరావ్యా

మూడవ రేకు—మొదటి ప్రక్క

(1) సంసహాయం నృపాః [ప్రత్యానీకగణాః] నాస్య...... [15]జనకంకల్పద్రుమం చార్థినః మస్యస్యాపిన (2) వైకమార్జితత మ శేక [ప్రష్ఠమూర్ధ్వన్యిన్వనః [॥] చిత్రం శ్రీకరకామ కార్జున నృపం కామాశ్చ కామా[16] స్త్రియః । (3) యచ్చాపోర్యం యుధి వైరి భూపనివహా వ్యాఘూతజాతం ప్రీంశం[17]యద్దానం ద్విజసంత్రి (4) తార్థి జన సంత్రిప్తి[18] క్రియాపాల [న]ం । యత్కీర్తిః స్సకలాశ్చ చన్ద్రికథవ (5) లాశుభ్రీకరోతిక్షితి ( ) [।] సోయం చాతి సుకామ్మే కార్జున సరోనాధోజ్జి (ా) తోపి (6) ర్యా వా కనతిస స్నృ [ప] కామసరః పతి [ః] శ్రితజనానన పర్మను నన్దనః । ఇహ సదో (7) దితిరంభునిధిః క్షితో । రపుత మోసుది నేన[19] సమోనమః । నానోదారదయా బలప్ర

మూడవ రేకు—రెండవ ప్రక్క

(1) కటి[త] ప్రావీణ్యశౌచక్షమా మానాలంఘ్య శివాచ్చనో రుగుణముక్తాహార సంభూషితః (2) దీనానాధనటాన్ధ నగ్నకవి వాగ్మి వ్రతిద్విజానన్దకృ[20]వ్యాతి ప్రస్తుతకీర్తి మానగణజయా(3) శ్రీసత్య [బ] ల్లాతరాట్ [॥] ధవలగుణో ధవలయశో ధ వలితదిగ్మణ్డలో [వి] దమితారా (4) తిః । భవ; క్తో భవకరుణా[21] ద్భవ భవభోగా న్వితో విభాతి సుకీర్తిః । అకాప్రతా (5) పారిపిదగ్రదగ్ధి శ్రీప్రీతమాజ్ఞా కరుణాశ్రితోభిః ఏనః షిదస్యం[22] భువికాతినిత్యం । (6) సత్యాశ్రితస్స నృపకామకా[23] ॥ యోవధిత్సు రికేశోకః పంచ వీరా స్బలా త్స్వయం। పు(భూ)(7)[జాతథ]మషాం తత్రాస్సహస్రా న్యధిభాతిసః। బ్రహ్మోశేన్ద్రిప్రిషికేశ కుమారాణాం

నాలుగవ రేకు- మొదటి ప్రక్క

(1) [త] థాధవ న్యాగ్వభూమా శచీ లక్ష్మీ । జయశ్రీ నుభ గాస్త్రియః ॥ తథా తేషాం సమ (2) స్యాభూ న్నృప కామసరః పతేః తాసాంసమా ప్రియాభార్యా నాయమంబా[24] ఇతి (3) శ్రుతా॥ సర్వా[25] లక్షణసంపన్నా సర్వాభరణ భూషితా। సర్వస్త్రీధర్మతత్వ జ్ఞా శీ (4) లవృత్త వతీసతీ॥ తస్యాం పతివ్రతాయాంచ గణ్డ నారా యణాహ్వాయః స (5) త్య బల్లాతనామాంకః పాత్రంపుత్ర మజీ జనత్ ॥ ఉమావృషాంక యోయ్య (ా) (6) [ధా?] గుహ [శ్శ] చిన్ద్రి[26] యోరివజయన్త ఇత్యభూ త్సుతః తయోశ్చ తత్సమానయోః॥ (7) [వ్యా] ఘోరస్కన్ద వృష స్కన్ద స్కన్ద ప్రతిమ విక్రమః [।] మహోత్సాహి మహోద్యోగీ మహః

నాలుగవ రేకు- రెండవ ప్రక్క

(1) బాహు ర్మహాబలః॥ నృపకామసరోనాథ పుత్రో జ్యేష్ఠోతి బుద్ధిమా న్గణ్డనారాయణ (ః) (2) శ్రీమా న్గజాశ్వాయూథ కాశలః॥ పటు

---

1. అంబరాజ గా అమ్మరాజు

5 వినిర్గమయ్య 6 తుంగ 7 నృపతౌ 8 భవతిధర్మానురక్తో 9 స 10 త్కార్తి. 11 ప్రకామమహిమో, లేక, ప్రసిద్ధమహిమో అనిగాని యుండవలెను. 12 ఇచ్చటి అక్షరములు పూర్తిగ నణగఁ గొట్టఁబడినవి. 13 రేకులో నిచ్చట నొకతునక విరిగి యెచ్చటనో పోయినది. నాయొద్దనురాలేదు. అందువలన 8, 9, 10 వ పంక్తులలోఁ గొన్ని యక్షరములు పోయినవి. 14 శాలీగురుమగ్ర

15 ఈ పంక్తిలోని కొన్ని యక్షరములు సుత్తిదెబ్బను అణిగి పోయినందున స్పష్టముగఁ దెలియుట లేదు. 16 కామంస కామా స్త్రియః 17 భృశం 18 సంతృప్తి 19 తమోనుదనేన 20 కృద్వ్యాఖ్య 21 కరుణోద్భవ 22 దస్యాం 23 కాః 24 నాయమాంబేతివి 25 సర్వ 26 శచీంద్ర.

స్సార శ్శ్యచిర్దత్తు శీలవృత్త గుణాన్వితః [।] ధనమ్మల్ప (3) యస
త్రేమ్మః క్షేమ్మస్సర్వకలానుచః॥మాతాపితృపాదానోంభజ[27] భ్రమరో భాస్క
(4) రోన్నప [ః గ] ణ్డనారాయణాహాస్వయ స్సర్వ శత్రు ??
తాంతరః॥ తస్మైబాదపరాజాధి (5) [రా] జారా [జేన్ద్ర] [29] పుం
గవః] ప్రీతః ప్రాదాన్మహాగ్రామ మారుంబాకేతివిశ్రుతః ॥ తస్మై
గ (6) [ణ్డనారా] యణాయ వెలనాణ్డువిషయే ఆరుంబాకె నామ
గ్రామంసర్వ[30] కరపరిహారం[31] (7) [తామ్ర] శాసనీ [కృత్యమ]
యా దత్త ఇతి ॥ బాడపరాజేన్ద్రేణ దత్త దత్త గ్రామస్వీ కృత్వా

అయిదవ రేకు — మొదటి ప్రక్క

(1)...గణ్డనారాయణ స్స్వయం స్వమాతుర్నాయ మంబా
యాః కనీయసీ సహోదరీ సా (2) ...శాంబాత [స్యాః పు] త్ర
శ్చన్ద్రేణాఖ్యః తస్మై చన్ద్రేణాఖ్యాయ స్వీకృత మారుంబాక నామ(3)
[గ్రా]మం ము[32] ద[కపూర్వం][33] ప్రాదాత్ తం గ్రామ(ం)స్వీకృత్వా

27 పదాంభోజ 28 భృతాం 29 రాజేంద్ర 30 గ్రామస్సర్వ
31 పరిహారః 32 గ్రామముదక 33 పూర్వకం

చన్ద్రేనాఖ్యః కలాన్స్వీకృత్వా పూర్ణచన్ద్రి ఇవ భ్రా (4) జతిస్మ కూర
కుమారన్నుభ [టా] గ్రగణ్య స్సరోన రాజా [ం] సకలాగమజ్ఞ
కారుణ్య వా (5) న్నర్జిత శత్రుకాన్తా చాయాదయోభాతి సుద
నార్యః ॥ తస్య గ్రామస్యావధయః పూర్వ (6) తః చెఱుకుంబల్లి దక్షి
ణతః త్రిపూర్ణి పశ్చిమతః కాప్రాయ ఉత్తరతః గోమసువు । అస్య
గ్రామ (7) స్యోపరిన కేనచిద్బాధా కర్తవ్యః[34] కరోతిస పఞ్చమహా
పాతక సంయుక్తో భవతి । స్వద (8) త్తాం పరదత్తాం వా యోహ
రేత వసున్ధరాం [।] షష్టివర్ష సహస్రాణి విష్టాయాం జాయతే
కృమిః[35] । వ్యాసేనాప్య

అయిదవ రేకు — రెండవ ప్రక్క

(1) క్తం—బహుభి ర్వసుధా దత్తా బహుభిశ్చాను పాలితా
యస్యయస్య యదాభూమి[36] తస్యతస్యత థాఫలం।అజ్ఞప్తి (2) క[ట]క
నృపః కవిరయ్యనభట్ట సర్వశాస్త్రజ్ఞః లిఖితం భట్టదేవేన శాసన
మాచన్ద్రతారార్క (ం) ॥

34 కర్తవ్యా 35 క్రిమిః 36 భూమిస్తస్య

శ్రీ మహాత్మా గాంధి స్తవము

కలువపూడి శ్రీ శైలము గారు, బి. ఏ.

భారతధర్మతత్త్వపుఁ బ్రభావము ప్రస్తుతకాలమందు నే
ధీరుని దివ్యరూపమున దేశమునెల్లెడఁ దేజరిల్లగన్
దారుణ దాస్యబంధనము దద్దయుఁ ద్రుక్కఁగ నాత్మశక్తి వి
స్తారపటుత్వముం దెలియఁజాగిరి భారతదేశవాసు, లా
సారగభీరు శాంతగుణసాంద్రుని, నిస్తులలోక సంగ్రహా
ధారుని, గాంధిదేవుని, విధాయకమంచు నుతింతు నెంతయున్

ఉ. వ్యక్తిత్వరియై మహాత్మయుతపోటను నే ఋషినామ మిప్డు పం
చాక్షరి సన్నిభంబగుచు సర్వజనాస్యములందు మ్రోయుచున్
రక్షణమయ్యెఁ గ్రూర పరరాక్షసబాధ లడంప, నా దయా
వీక్షణు, నాత్మమాభరణు, ద్వేషవిదూరుఁ బ్రశాంతు, నాహిర
ణ్యాక్షు సహోదరాత్మజ సమంచిత వర్తను, గాంధిఁ గొల్చెదన్

శా. స్వార్థత్యాగ విశిష్టశిక్షణమె దేశశ్రేయ మన్నట్టి స
త్యార్థంబుం బ్రకటించి, యాత్మబలముం స్థాపించి, యేధీరుఁడా
వ్యర్థప్రార్థన లెల్లమాన్పి నిరపాయంబైన మార్గంబునన్
స్వర్థల్లంగ నొనర్చి దేశమును గాపాడంగ జన్మించె, నా
నిర్ధూతాఖిల కల్మషున్ గొలుతు గాంధిన్ సత్యసంపన్నునిన్

ఉ. బంధురకాంత సాత్త్వికవిభాకర తేజము జూపిఁ ద్వేషభా
వాంధము బాపి, నిస్తుల సహాయనిరాకృతి సల్పి, దాస్యపుం
బంధము ద్రుల్చి, సర్వసుఖవర్ధనమైన స్వరాజ్యమున్ దయా
సింధుఁ డజాతశత్రుఁడు ప్రసిద్ధుఁ డెవండిట నిల్పుచుండెనా
గాంధిని సత్యసంధుని బ్రశాంతుని నిశ్చలభక్తిఁ గొల్చెదన్.

ఉ. కష్టములన్ సహించి కడకన్ మనభారతమాతపుత్రకుం
మేష్టి నొనర్చియుండ బ్రభవించి, చరించియు దక్షిణాఫ్రికా
నిష్ఠురవన్యభూములను, నేస్తముసల్పి మహమ్మదీయులన్
శిష్టులఁగూడి, రాజ్యరమ చేకొన నెవ్వఁడు దాస్యరావణున్
భ్రష్టునిజేయుచుండె, జనకాంధ్యుఁడౌ, రామసమానధీరుఁడౌ,
శ్రేష్ఠుఁడు, దేశబాంధవగణేణ్యుఁడౌ, గాంధిమహాత్ముఁ డెంతయున్
నిష్ఠనుగొల్చు నాహృదయనీరజమందు వసించుగావుతన్.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున నాచన సోమనాథున కీయఁదగిన స్థానము

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ గారు

నాచన సోముని కవిత్వముఁ జర్చించుచు పైపేరుతో నేను గొన్ని యేండ్లక్రిందట వ్రాసిన వ్యాస మాంధ్రదేశీయ పండితుల కనేకుల కాందోళనముఁ గల్గించినది. శ్రీ శతావధాని వేలూరి శివరామ శాస్త్రులు గారు, పేకుమళ్ల అచ్యుతరావు గారు, దుర్భాక సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు, నడకుదుటి వీరరాజు పంతులుగారు మొదలగువారు పై విషయమును జాలఁ జర్చించిరి. శివరామ శాస్త్రి గారు 'నాచనసోముఁ' డను గ్రంథమున నతని గుణదోషముల రెంటిని జర్చించి మధ్యమణిన్యాయము వహించిరి. అచ్యుతరావు గా రాంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికలో సోముని జాలఁ బొగడి నాసిద్ధాంతము (సోముని కవిత యెఱ్ఱనకవిత కన్నఁ గొఱఁత యను విషయము) ఖండింపఁ దగినదని మాత్రము వచించి యుదాసీను లైరి. దుర్భాక సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారును నాసిద్ధాంతమును సమగ్రముగ ఖండించుచు గొన్నాళ్లక్రింద నెల్లూరిలో నుపన్యసించి రఁట. శ్రీ వీరరాజుగారు విమర్శరూపముగ నొక గొప్పగ్రంథమే వ్రాసి రఁట. కాని, యందలి కొంతభాగము మాత్రమే కడచిన సంవత్సరాదిసంచికలోఁ బ్రకటించిరి. సోమునికన్న నెఱ్ఱన మే లను నామతము నంగీకరించినవారు శ్రీ నాగపూఁడి కుప్పుస్వామయ్యగా రొక్కరే యిందఱిలో నాకుఁ గానవచ్చినవారు.

నేను వ్రాసిన నలువదిరెండుపుటల వ్యాసమందు ప్రత్యక్షరమును ఖండనీయ మని తలఁచినవారు వీరరాజు గారు. అందు లోపముల నేకములు కల వని నే నెఱుఁగుదును. కాని వీరరాజుగారు తలఁచినట్లు దోషములు తప్ప వే మియు నందు లేదని తలఁపవలసినంత యక్కర నా కింకను దోఁపలేదు. శ్రీ శివరామశాస్త్రులు గారు నాయందలి లోపములను జూపుటయే కాక, గ్రహణీయములైన విషయములఁ గూడ మఱుఁగులేక యంగీకరించిరి. శ్రీ వీరరాజు గారి సంపూర్ణగ్రంథము బైలువడు [illegible] నే నూరకుండవలసినదే. కాని, వారి ఖండనఖండముఁ జదివిన తరువాత వారి విమర్శనమార్గము గుణపక్షపాతము గలిగి కా దని స్పష్టమై, ఇంకేని గ్రంథములో నేర్చుకొనవలసిన దేమియు నుండదని నే నూహింపవలసెను. కావున నేను వ్రాయవలసిన దంతయు నిప్పుడే సాధ్యమైనంతసంగ్రహముగా వ్రాయఁగలను.

మొదలు ఫల్గు, పరంధామ, శబ్దములఁ గూర్చి నా పొరఁబాటు తెలిపినందుకు వారికిఁ గృతజ్ఞుఁడనై వందనము లర్పించుచున్నాను. పైవిషయము మొదటే తెలిపిరి గాన శ్రీ శివరామశాస్త్రులును నాకు వంద్యులు. బలరాముని గదఁ డను పేర సోముఁడు వ్యవహరించినందుకు వా రిచ్చిన సమాధానము యుక్తమైనను తృప్తికరము గాదు. బలభద్రుని చేత నంటపు న్న 'కంసాయుధ' [illegible] సోముఁడు వర్ణించెనే కాని '[illegible]ద యనినచేర నున్న [illegible] జెప్పలేదు. కావున 'గదుండు సగదుండై [illegible]' నిత్యాది స్థలముల 'గదగలవాఁడ'ని వ్యుత్పత్తి [illegible] ముఁదు 'భాషాభూషణుఁడు' కాఁగలఁ డేమో కాని, [illegible] మాత్రము 'గదుఁ' డనుట కష్టము. [illegible]. పైపొరబాటు [illegible] పేర నేఁ జేయుచుండినను, నావ్యాసము నిర్దుష్టము గాఁ [illegible]. [illegible] యభిప్రాయములు కొన్ని నాయిప్పటిరుచికి విరుద్ధములుగా నున్నవి. నాచనసోముఁ డెఱ్ఱనకన్న నెక్కువన్న యభిప్రాయ [illegible] టికిని మాఱలేదు. గాని, నే నతనికిఁ జూపవలసినంత గౌరవము నా వ్యాసమునఁ జూపనైతి నని చింతింపవలసి యున్నాను.

శ్రీ వీరరాజు గారి మొదటి శంక: 'ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సమాజము' వా రింత దోషపుంజ మగు వ్యాసము నెట్లు బహూకరించిరి?' యని. బహూకృతి చేర్పఱిచిన విషయ సంశయమైనచో నా వ్యాసములో మేలైన దని పరీక్షకులకుఁ దోఁచినదానిని బహూకరించుట సంప్రదాయమే కదా! వచ్చినవ్యాసములలో [illegible] గాని యన్ని విషయముల మే లని వారు తలంప లే దని నా [illegible]. మఱియు నావ్యాసము బహూకరించిన పండితులలో శ్రీ [illegible] కొలను సుబ్బరావు గారు, జయంతి రామయ్య పంతులు గారు, [illegible] వల్లి రామకృష్ణ కవి గారును గల రని విన్నాను. [illegible] నామతమును నేఁటికి నంగీకరించునట్లు లేదు. [illegible] సమాజపుఁ గార్యదర్శులును, సోమపక్షపాతులును [illegible] శ్రీ [illegible] సీతారామశాస్త్రి గారు వచించిరి. పైవిషయము తెలియఁగనే శ్రీ వీరరాజుగారు నాయందు వారికిఁ దోఁచిన యపాండిత్యము బయలు పఱిని గాంచుటకు సమాజపండితుల యపాండిత్యమే ప్రధానకారణ మని యొక యన్యాయ్యపు టూహను బైలు పెట్టిరి! [illegible] పురి పాండిత్యము నాంధ్రలోక మంతయును [illegible] నెఱిఁగినదే యున్నది. గావున, నేఁడు నేను వారిపక్షము వహించి స్థాపించవలసినది లేదు. 'ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సమాజము' అను నామధేయమున మొదటిపదము స్త్రీలింగము గాను, రెండవది పుంలింగము గాను, ఉండుటనే విశేషణవిశేష్యములకు సమానలింగకత్వము లేని తప్పని యును, నదియే యాసమాజపండితుల పాండిత్యాభాసమును వెల్లడించు ననియు వీరరాజు గా రనిరి. కాని, 'తింత్రిణీవృక్షము' ఇత్యాది ప్రయోగములందు వలె, పూర్వపదము సంజ్ఞ యనియు, నిత్యస్త్రీలింగక మనియును కావున నే 'వర్ధనసమాజ' మని పుంవద్భావము రాక 'వర్ధనీసమాజ' మనియే యుంపఁబడిన దనియుఁ బంతులుగారు నిదానించి చూచి

[illegible] ప్రయోగ [illegible] సంస్కృత [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రయోగ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పరమార్థము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మరియు, 'సోమునికి [illegible] యిచ్చు నధికారము మన [illegible]' అని సంపాదకులు గారి [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] లేక చాటిన [illegible] విచారింపక, [illegible] మెప్పు లిచ్చిరో [illegible] [illegible] అంతమాత్ర [illegible] [illegible] [illegible] నమ్మిక [illegible] శ్రీ [illegible] పంతులు [illegible] మాత్ర [illegible] గారు మొదలగు [illegible] గాని [illegible] [illegible] ప్రమా [illegible] గ్రాత్త [illegible] సంపా [illegible] మని [illegible] పరిశీలించు [illegible] గొండెంత [illegible] [illegible] [illegible] 'రాజ [illegible] వాయిం [illegible] నట్లే [illegible] శతక [illegible] నిట్టి [illegible] యగల [illegible] యునిన [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] శ్రీ [illegible] వారు నిట్లు [illegible]. '[illegible]' ఇత్యాది పద్యములకు శ్రీ [illegible] గారు, [illegible] గారు మొదలగు పండితులు సమంజసముగ నర్థము చెప్పరైరి. శ్రీ వీరరాజు పంతులు గారు [illegible] వ్యాఖ్య వ్రాసి తెనుగువారి నుపకరింతురు గాక.

కేతన దశకుమారచరిత్రమును తెనిఁగించు' నే కాని యితర కావ్యములకు [illegible] తిక్కన "అగ్నికులమందు [illegible]" [illegible]. అతని కాలే నీపని యెట్లాయెను? [illegible] సంస్కృతశాస్త్రములఁ బ్రక్కలలో నుంచుకొని చూచువారి [illegible] కవిశేఖర మని తోఁచును? [illegible] తిక్కనకు ప్రాచీన గ్రంథముల దెలిసికొనువాఁ డెవఁడు?

ఇట్లు మాయురవ్వకను మూర్ఖములు వేల. పెద్దలవాక్యములు స్థాపింపఁజూచువారు వారు. నాయుచితి పెద్దలవాక్యములు సరిగాఁ గా యని చూడఁ బ్రయత్నించువాఁడను నేను. ఇందు నాకుఁ [illegible] గూడఁ బెద్దల యంగీకారము గలదని నే నొక కారణముఁ జూపితిని. అదేదన సోముని విడిచి యెఱ్ఱన కవిత్రయములో నొక్కఁడుగాఁ బరిగణించియుండుట. సోమునికన్న యెఱ్ఱనయే ప్రాచీనుఁ డను సిద్ధాంతమునే వీరేశలింగము పంతులుగారు పొందుపఱచు [illegible] కరించియుండిరి. తరువాత [illegible] పై [illegible] వ్రాసిన సమకాలికు లని తేలినది. నేను [illegible] ప్రాచీనప్రము పంతులుగారి కవిచరిత్ర పూర్వభాగమును మాత్రము చూచియుంటిని. (నేను మైసూరు నుండుట [illegible]) ఎఱ్ఱాప్రెగడయు వారుగ నుండెనేదను తాత్పర్యములో [illegible] వ్రాసె నని పంతులుగారు [illegible]. [illegible] గ్రంథములను బోల్చిచూడఁగా [illegible] ప్రబంధప్రమెయముగుల [illegible] వివరించితిని. పరిషత్పత్రికలో నది ప్రకటింపఁబడుటకుఁ [illegible] ముందుగా ఎఱ్ఱనకన్న సోముఁడే ప్రాచీనుఁ డను పాట [illegible] శ్రీ [illegible] సుబ్బారావుగారు వైలువడిరి. చరిత్రచరిత్రలు [illegible] వలేని నాఁడే నగుటను, అభిమానదు [illegible] నాకిది లభించమిచేతను, అవిషయము చర్చింపక, శ్రీ సుబ్బారావుగారి వాదమే సత్యమైనను సోమునికన్న యెఱ్ఱన యర్వాచీను డను సిద్ధాంతమున కేమియు బాధ లేదనియు, ప్రాచీనుని విడిచి యర్వాచీనుని కవిత్రయములో నొక్కనిగాఁ బరిగణించుటచే నిదర్శన మనియు, శ్లోకము కలోఁ జేర్చి పంపితిని. అది యెట్లైనఁ [illegible]. ఎఱ్ఱనను కవిత్రయములోఁ జేర్చుటకుఁ గారణము, మ 'నాంధ్రభారతము' బోలుఁ జైనను [illegible] దని వీరందఱు [illegible] చున్నారు అది భారతము బూర్తిచేయుటయే యెట్లు? [illegible] తెనిఁగించు వారిలో సర్వస్వాతంత్ర్యములు లేవా? అగునితలో తిక్కన లేఁడా? వీనినిగూడఁ జేర్చుకొని [illegible] కటించక మో యని యేల చేయరైరి? తిక్కన భారతము వ్రాయుటచేతనే కవి బ్రహ్మ, యయ్యెను గాని, యదే శైలిలో నికనేగ్రంథమును వ్రాసి యుండినను అతని కావిరుదము లభించుచుండదా? నిజము చూచిన, తిక్కనవలె పలు కన్న తెనుఁగువారికి భారతము చెప్పిన గౌరవము గలుగుట తిక్కనాదులవలననే. గాని, గౌరవమున [illegible] యణ మెందులో తిక్కనకే వచ్చెను, భాస్కర రంగనాథ రామా యణాదుల కంటె నెక్కువ కవిత్వము గలిగియుండెనేని, ఎఱ్ఱన

[illegible]

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]"
(కవి. [illegible])

[illegible]

కవి [illegible] నన్నెచోడుని [illegible] సోముఁడును ప్రాచీనుఁడని [illegible] వాదము [illegible] పెద్దలు [illegible] చెప్పు [illegible] సోముఁడు [illegible] గ్రంథములు వ్రాయుటచేఁ దెలియును [illegible] గృహించవలెను. అంతగా నెఱ్ఱనకన్న [illegible] యని నాయభిప్రాయము గాదు. ఎఱ్ఱన వృద్ధుఁడై, సోముఁ [illegible] సమకాలికుఁడైన నతఁడు వ్రాసిన గ్రంథము [illegible] [illegible] వ్రాయఁబడియెనని తోఁచును.

"అక్రమకమం బైన [illegible] ప్రబంధినాఁ డీకంచు [illegible] సోముని [illegible] పద్యములు [illegible] తరువాత, "[illegible] [illegible] వ్రాసి [illegible] నాకు [illegible]. సోమునిగ్రంథము [illegible] "[illegible]" "[illegible]" [illegible] పద్యము ఎఱ్ఱనగ్రంథమందు లభించుచున్నవి. గాని, సోముఁడు [illegible] [illegible] ఎఱ్ఱన వ్రాసె నని పంతులుగారు [illegible]. కాని యిం దలిపద్యములే [illegible] దన్నవని యేల చెప్పరాదు? సోమునిగ్రంథమునం జేర్చి తీసికొనవలయు నన్న యెఱ్ఱన కింతకంటె మంచిపద్యములు దొరకవయ్యెనా? లేక, యీమాత్రపు బద్యములు వ్రాయుటప్పుడేకవ సరిగ ప్రాంగభగనమైన్యముని ప్రతిభ యుండుటదేనా? ఎఱ్ఱనకు సహజ

ము నాంటి చిత్రకళాకౌశలము పైరెండుపద్యములు చేర్చుటచేఁ గూర్చియున్న వని తలఁచు వెఱ్ఱిచదువరి యెవఁడైన నుండునా? ఇంతకుఁ బూర్వ విశేషచర్చ వేఱొకచోఁ జేసెదమనిరి. సరి; అందాఁక నీ పద్యములు నాకు నిధి.

ఇంకొకచోట పై రెండుపద్యములును సోమునివే యని పంతులు గారు స్థాపింపఁగల్గినచో, నే నిట్లు తలంతును. ఎఱ్ఱన గ్రంథము లన్నియు బాల్యావస్థలోనివైనవి. భారతభాగమే కొంత మేలు. నృసింహపురాణ హరివంశములు రెండును అనేక దుస్సంస్కారణ ములఁ బొందినవి. రామాయణ మింకను బైలుపడనే లేదు గదా! నృసింహపురాణపు ఱాటాకుల ప్రతి యొకటి యొకప్రక్క శిథిలమై యుండఁగా, సాధునికు లొక రాభాగమంత యుఁ బూరించి రని ప్రసక్తి గలదు. ఎంతనిజమో యెఱుఁగను. సోముని కవనమునం దితరులు దూర్చిన కవిత్వాభాసమును పంతులుగారు తెలియఁగక పోలేదు. అస్సే హరివంశమునందును ఎఱ్ఱనవి కావనిపించు భాగములు చాలఁ గలవు. యతిగణప్రాసాదిభంగములు, అర్థశబ్దవైకల్యములును, దిక్కులేక యున్నవి. వానిని శపించు నిది గాదు చోటు. అట్టివో గ్రంథభాగమును పవర్తించుటకై పై సోమునిపద్యము లెవఁడో చేర్చియుండును. కాని, ఎఱ్ఱనపై దయచే శిల్పభిక్షము నితరుని నుండి దొంగిలించి యుంచరాదు గని, నాకుఁ జూడఁగా కాదు.

ఎఱ్ఱన సోమనల పదస్వరభేదమును గూర్చి నాయభిప్రాయ మిప్పుడు చెప్పుటకు మున్నే నే నెట్టి కవిత్వధర్మ మాధారముగాఁ గొందునో, దాని సంగ్రహముగా నిందు వివరించుట యావశ్యకము. కావ్యమునకు జీవనము రసము. ఇప్పటి పండితుల కనేకులకు చమత్కారమునకును రసమునకును భేదము లేదు. కావ్యమున దేనిచే మనమున కెట్టి యానందము గల్గినను, అందుకు రసమే కారణ మని భ్రమించి 'ఎంత రసవంతమైన కావ్య' మని మెచ్చుకొనుట వాడుక. 'రసము లేని యీ నన్నయచరిత్ర కాఱుఁడే తేకలదూ' అని యుద్ఘోషించువా రున్నారు. శ్లేష లప్ప వేఱొకటి నేరనివారికి 'సరసకవిచక్రవర్తి' యని బిరుదిచ్చువా రున్నారు! పాండిత్యమును ఉపజ్ఞయుఁ గల చోట రసము గలదని భ్రమించెదరు. కావుననే కల్పనాకవిత్వము వృద్ధికి వచ్చిన ప్రతివాఁడును నొక 'సరసప్రబంధము' వ్రాయఁ జూచితి ననుచున్నాఁడు! మన వాఙ్మయమున నా లోకోత్తరపదము నకు వచ్చిన దుర్దశ మఱి దేనికిని రాలేదు. రస మనఁగా, మన లాక్షణికులు నిరూపించినట్లు శృంగారము మొదలగు తొమ్మిదిభేద ములు గల 'యలౌకికచర్వణావిషయ' మగు నొక వివరింపరాని పదార్థ [illegible] గాదు. తర్కశాస్త్రపరాధీనులగు మన లాక్షణికు [illegible]ములను బెంచి యొకరో వ్రాసిన రసలక్షణమునే స్థాపింపఁబూని, రసశబ్దమునకు మార్గమును సంకోచపఱిచి రని నా యభిప్రాయము. రసపండితుల సిద్ధాంతము ప్రకారము.

“అలోఅంతి పులింబా పవ్వఅ సిహరట్ఠిఆ ధణుణిసణ్ణా,
హాత్థిఅ సేహేవ విఞ్ఝం పూరిజ్జంతం ణవబ్భేహిమ్”

[గా. స. ౬. శ. ౧౬.]

ఆ. చెంచుమగలు ముదముచేఁ జూచుచున్నారు,
విండ్ల నూని శిఖరవీథి నిలిచి,
మత్తగజము లట్లు క్రొత్తమేఘంబులు,
ప్రాఁకుచున్న వింధ్యపర్వతంబు.

అను హాలికుని పద్యమున నేరసమును లేదు. కాని, దీనిని జదువునపుడు ఆ యెండకుమాఁడిన పర్వతరాజు, ఉక్కుబొమ్మలవంటి చెంచుదొరలు, వారు చేతులూనుకొన్న విండ్లు, చలువనీడనిచ్చుచు వానకాలము సూచించు క్రొక్కాఱుమొగిళ్లు - ఇవన్నియు మన కన్నులఁ గట్టినట్లుండును. విండ్లపై నూని వింధ్యము నభిమానప్రమోద ములతోఁ జూచు చెంచుమగలకెట్లో యట్లే, మనకును తన్మయత్వము గలిగి, నిర్వచింపరాని యానందము గలుగును. లేదన్న నాతప్పు లేదు. శృంగారము మొదలగు రసముల 'చర్వణ' యలౌకిక మేమి? యిది లౌకిక మేమి? ఏ భావములైనను వాని తీక్ష్ణదశలో నవిదిత వేద్యాంతరముగా ననుభవింపఁగల్గుదు మేని, యానందస్వరూపములై రసశబ్ద వాచ్యము లగును. అనఁగా శిల్పమందన్న మాట. జుగుప్సాభక్తివాత్సల్యాదులు గూడ రసములే యని వాదించినవారు మనలో లేకపో లేదు. తర్కశాస్త్రము నోరుమూసినను హృదయమును మూయఁ జాలదు. కావున, కవి భావనాబలముచే తనకుఁ గలుగు వివిధములగు శోకము, మోహము, అసూయ, ద్వేషము, సంతోషము, ప్రణయము, మొదలగు భావము లనఁబడు చిత్తవికారముల మూలమున వర్ణింపఁదల సిన పదార్థముల స్వరూపమును నిర్ణయించి, విగ్రహము (ఏవిగ్రహ మైనను సరే) సరళమగు భాషతోఁ దీర్చి యెదుర నిలిపినపుడు రసా నుభవ సంస్కారము గల సహృదయుల కట్టి మనోవికారములే కలిగి, అవి యెట్టివైనను, శిల్పమందుఁగల యొకానొక యనిర్వచనీయ మహిమచే, ఆనందముగాఁ బరిణమించును. ఈయర్థమందే ప్రకృతము రసపదమును నే నుపయోగించెదను. అది యిన్నే విధము లని పలకపై సుద్దతో వ్రాసి చూప సాధ్యము గాదు.

కవిత్వసామాన్యమున కది ప్రాణము. కవి దానిని దీర్చిన యెల్ల నందుకుఁ దగిన మర్యాదఁ బొందును. తక్కిన గుణములు, అలంకార ములు, రీతులు, పాకములు మొదలగు సర్థశబ్దధర్మము లన్నియు నాభావధర్మమున కుపస్కారకములు గాఁగలవు. గాని, దానితరు వాతివి. వీనిని చక్కఁగానిర్వహించుటచేఁగూడ నొక యానంద ముద యించును. గాని, అది రసముతోఁ దులఁదూఁగదు. వీనిని గూర్చిన యొండు రెండు లోపములను గమనింపక పోవచ్చును. గాని, మూల మగు రసమున కీమాత్రపు విఘ్నము గల్గినను రసికులు సహింపలేరు.

ఇది మనసున నుంచుకొని యెఱ్ఱన సోమనల కవిత్వములను బరి శీలింపఁగా, రసపోషణదృష్టి యెఱ్ఱనకన్న సోమునికిఁ దక్కువ యని నాకుఁ దోఁచెడిని. సోముని సర్వజ్ఞబిరుదము, నవీనగుణసనాథత్వము మొదలగు వానిని గూర్చి నాయాక్షేపము లేదు. అతని పాండిత్య మును గూర్చి నేఁ జేసిన యాక్షేపము లల్పము లనియు నేఁ జేయ రాని పనియు నంగీకరించితిని గదా! అతఁ డష్టాదశపురాణముల నుప పురాణములతోఁ గూడఁ జదివియున్నను, లేకున్నను, ప్రకృతము

మనకుఁ బనికివచ్చిన దతని కవిత గాని పాండితి గాదు. ఎఱ్ఱనకన్నను బండితుఁ డని మీరంగీకరింతురేని నాయడ్డు లేదు. ఎందుకన, ఔననుటకును గా దనుటకును బ్రమాణములు చాలవు. అతఁడు సర్వజ్ఞుఁడైన నితఁడు పరమేశ్వరుఁడు. మఱియు నెఱ్ఱన హరివంశాదులలోఁ గొన్నిచోట్ల నతిబల్బజము లైన భాగములును గలవు. శాంతిపర్వమునను విరాటపర్వమునను శైలిబిగువులో సడలు లేక వ్రాసిన తిక్కనయోర్పతనికి లేదని మనము నమ్మవచ్చును. వంశావళి, స్తోత్రములు, ధర్మములు, మొదలగు చప్పిడివిషయములు వ్రాసినచోట్ల నతఁడు వ్రాయవలయునే యని వ్రాసె నని మన మూహింపవచ్చును. కాని, యేచోటి వర్ణ్యమైన విషయమునకును అతనికిని మానసిక సంబంధము గలదో యాచోట నతనివలె, ధారాళముగ, తీక్ష్ణముగ వ్రాయఁగలవా రరుదు. సోమునికి నట్టి రసపోషణశక్తి గల దనుటలో సందేహము లేదు. కాని యతఁ డాశక్తికి స్వేచ్ఛాచార మిచ్చినవాఁడు కాఁడు. ఆకాలమునకే సంస్కృత వాఙ్మయమున మాఘుఁడు, బాణుఁడు, సుబంధువు, రాజశేఖరుఁడు మొదలగువారిచే స్థాపింపఁబడిన కల్పనాప్రధానమగు నాలంకారిక శబ్దార్థరచన ఇతనిని లోఁబఱుచుకొన్నది. కాని రామరాజభూషణాదులవలె దానికిఁ బూర్తిగా లోఁగియుండమిచే నతని యుత్తరహరివంశము రసికుల నాకర్షింపఁగలిగి యున్నది. ఐనను రసప్రవాహమున నెఱ్ఱనయం దున్నంత బిగువు నిర్మలతయు నితనియెడ లేవు. ఒక్కయుదాహరణము. మన్నింతురుగాక. ఉలూఖలబద్ధుఁ డగు బాలకృష్ణుఁడు ఱోటిని జమిలిమద్దులనడుమ నీడ్చుకొని పోఁగా, నాచెట్లు కూలెను. అప్పుడు కొందఱు గోపికలు సంభ్రాంతలై పాఱివచ్చి యశోదతో నిట్లనిరి.

"ఉ. ఎక్కడిబిడ్డ నీకు? నిటు లెంతయుఁ గట్టిఁడి. వేయుగంబులన్
బొక్కఁడు ఱోటితో బలియుఁ బుత్త్రుని ద్రాళులఁగట్టినాఁ డువా
రక్కట! కల్గెనే! వినఁగ నాఁడిపోయెఁ గుమారుఁ డీపుడన్
మిక్కుటమైన మ్రాఁకు లవె మీఁదఁ బడన్ వడిఁ దాఁ
[బెనంగెడున్."

మ. అనినం దల్లడమంది మేను విరియన్ హాయంచు గోపాలభా
మిని విస్రస్తములౌ స్తనాంచలము ధమ్మిల్లంబు దూలంగ, లో
చనపద్మంబుల బాష్పధార లెసఁగన్, సంభ్రాంతిఁ బాదద్వయం
బు దొట్రిల్లఁగఁ బాఱె, గోపికలు నుద్భ్రాంతార్తులై తోఁ జనన్"

ఉత్తరహరివంశమున ననిరుద్ధుఁడు చిత్రరేఖచే నపహరింపఁబడఁగా నతని యేఁడువారు,

"సీ. చెందమ్మివిరులతోఁ జిందు తేనెలవోలెఁ
గన్నుల బాష్పాంబుకణము లడర,
పలుఁదచీఁకట్లలో వ్రాలుచుక్కలు వోలె,
వీడినెఱమ్ముల విరులు వ్రేలఁ,
దూలు తీఁగలకెంటఁ దూఁగు తేటులవోలె,
నసదు నెన్నడుమున నారు లొలయ,
రాహుఁ జక్కవలఁ జేరని చంద్రికలు వోలెఁ
జన్నుల ముత్యాలసరులు పెనఁగ,
ముద్దుమోము లల్లార్చుచో మూఁపులందుఁ
గర్ణభూషణజాలంబు గళకళింప
మార్చిమార్చి చేతుల వ్రేళ్లు మడిచికొనుచు
'నింక నెట్లమ్మ' యనుచు నయ్యేఁడు లేడ్వ"

(ఉ. హ. ఆ. ౫-౨౭౬)

పై రెండుపద్యములను బరీక్షింపవేఁడెదను. ఏమ్మి సన్నివేశ మొకటే యయినను రసధార రెండవపద్యమునకన్న మొదటిదానియందు తీక్ష్ణము కాదా? రెండవదానియందు చమత్కార మెక్కువ యని యంగీకరించితి. కాని యంతమాత్రమున మనము మోసపోరాదు. యశోదవెంటనే, కృష్ణుఁడు కాలో చేయియో విఱుచుకొన్నట్లు, ఎట్టన్న 'సంభ్రాంతి'తోఁ బరువెత్తినట్లు, మనలఁ బరువెత్తించినట్లు, ఉన్నది మొదటిపద్యము. రెండవది, యేడ్పువారితో సానుభూతిలేక తూలికను వన్నెలుఁ దీసికొని నిదానముగా నవ్వుచుఁ జిత్రించినట్లున్నది. 'చెందమ్మివిరులతోఁ జిందు తేనెలు' 'పలుఁదచీఁకట్లలో వ్రాలు చుక్కలు' మొదలగు భావము లుదారములే; చమత్కారజనకములే; కాని ప్రకృత రసముతో సంబంధము వానికి లేదు. ఇదిగాదు చోటువానికి. మొదటిదానియందు 'విశేష మేమియు లే' దని భావించెదరు వీరరాజుగారు. విశేషములకు విశేషమగు రస మందున్నది. సోముని పద్యము వ్రాయుటకు అతనివంటి ప్రతిభాశాలియే కావలయును. గాని ఎఱ్ఱనపద్యములవంటి పద్యముల నెవరైన వ్రాయఁగల రని పంతులుగా రనుట. కాళిదాసుని స్వయంవరమునకన్న శ్రీహర్షుని స్వయంవరమున 'విశేష' మెక్కువ యున్న దని, యందుచే నతనికన్న నితఁడు గొప్పవాఁ డని వాదింతురేని వారి కొక్క నమస్కారము తప్ప నావంటివాఁ డేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీఁజాలఁడు.

'లోకమంతయు ఔ నన్నది నేను కాదన్నా' నని తలఁచి, నాయెడ నసూయను, సోముని సర్వజ్ఞబిరుదము నెడఁ బక్షపాతమును వహింపక, యెఱ్ఱనసోమనల కవిత్వమును మఱియొకమాఱు పంతులుగారు పరిశీలింతురేని, నావ్యాసము నంత యెక్కువగా నికమీఁద ఖండింప రని నానమ్మిక. వారి సిద్ధాంతము లేవో అని మొదలే విన్నవించితిని. సోముని పాండిత్యము, పదవాక్య ప్రమాణజ్ఞత, మొదలగునవి వారి యభినందములకు మూలములు. నాచనసోముని తక్కిన బిరుదము లెట్లయినను 'సాహిత్యరసపోషణ'బిరుదము నతిశయోక్తి కొంత యున్న దని నామతము. ఇది గమనింపక వారు నామతమును ఖండించిరి.

"మ. ధనదాంతఃపుర తారహారములు; యాదఃపాల బాలా ఘన
స్తనకాశ్మీరము, ధర్మరాట్కులవధూ సంవ్యాన కౌశేయమున్
దనుజేంద్రావరరోధ దయితా ధమ్మిల్లమాల్యంబులున్
గినుకం దెచ్చి ఘటింపఁ జూచు జయలక్ష్మి నిత్యనైపథ్యమున్"

ఇత్యాది సోమపద్యములలో, దిక్పాలక జయమును గూర్చి యోజించునపుడు నరకాసురుఁడు తనను దెలియక యప్రదక్షిణ క్రమముగనే వారవెల్లను దడవినట్లు సోముఁడు వ్రాసె ననియు, అందువలన నరకునికి రాఁగల యపజయము సూచింపఁబడిన దనియు,

ఎఱ్ఱన యట్లు చేయఁజాలఁ డయ్యె ననియు వా రనుచున్నారు. ఈ శకునశాస్త్రజ్ఞానము నరకునికే లేనప్పు డెఱ్ఱన కేల యుండవలయునో? ఉండినను కవిత కది యె ట్లుపకరించునో? యెఱుఁగలే కున్నాను! మఱియు,

"బలిమికోలున నవ్వు దనుకొత్తినను మొగం
బెల్లఁదానై యున్న వెల్లఁబసము"

అను సీసపద్యము భావపూర్ణ మని పొగడి నేను తిక్కన యొక్క "ముదమున నెలమి" యను పద్యములోఁ బోల్పఁగా పాదాంతములలో తిక్కనపద్యములో నున్నట్టి చదగపునడక యెఱ్ఱనపద్యమున లే దని రెంటికిని బోలిక యనుచిత మనిరి! ఇట్లే,

"సీ. దైతేయ మదవతీ ధమ్మిల్లములతోఁడ
విరుల నెత్తావికి వీడుకోలు,
దనుజశుద్ధాంత కాంతాకటాక్షములతోఁ
గలికి కాటుకలకుఁ గానివాపి,
దానవమానినీ స్తనకుంభములతోడఁ
బసపుపయ్యెదలకుఁ బాయు తెరువు,
దైత్యావరోధన దయితాధరములతో
సొబగు వీడెములకుఁ జుక్కమొదుపు,
చేసి, సురపుండరీకరాశీరరాశి
వృంత చలితాంతకుంతలవిలస దింద్ర
కులవధూటీ లలాటికా కుంకుమంబు
పదిలపఱుపఁ జక్రంబ! నీభరము గాదె!"

అను సోముని పద్యమున నాల్గుపాదములయందుఁ గల 'దైతేయ మదవతీ' 'దనుజశుద్ధాంతకాంతా' 'దానవమానినీ' 'దైత్యావరోధన దయితా' పదములందలి పనికిరాని పునరుక్తిని వారు మఱుగు పెట్టి రాక్షసకాంతలకు విరులు, కాటుక, పసపు, వీడెము మొదలగు సౌమంగల్య చిహ్నములను శ్రీవిష్ణుసుదర్శనము నశింపఁజేయు నని, చెప్పుటచే వారికి వైధవ్యము సూచించె నని* నతిశయోక్తిలో సత్యోక్తి సంకరించిరి! ఇంతేకాక, 'వైధవదాంతఃపుర' యను పద్యమున దేవతాస్త్రీలకు వైధవ్యము గలిగించుటఁ గూర్చి నరకుఁ డాలోచించువేళ "పెరిగినను, కరఁగినను, మాసినను, నలఁగినను, మఱలమఱల ధరించుకొను నవియు, సౌమంగల్యమునకు భంగము లేనివియు నగు తారహారములు, కాశ్మీరము, సంవ్యానకౌశేయము, ధమ్మిల్లమాల్యము అనుతాత్కాలికాలంకారములమీఁదికే నరకునిదృష్టి పోవునట్లు చేసినాఁడు." అని స్తుతించిరి. రాక్షసస్త్రీల ధమ్మిల్లములనుండి తీసివైచిన వైధవ్యము గలిగించు 'విరులు' ను దేవతాస్త్రీల ధమ్మిల్లములనుండి తీసినను 'సౌమంగల్యమునకు భంగము లేని' 'మాల్యములు' ను వేఱుపదార్థములా? తారహారములు, స్తనకాశ్మీరము, ధమ్మిల్ల మాల్యములు- ఇవి సౌమంగల్యచిహ్నములు కా వేని, విరుల నెత్తావి; కాటుక పసపు, వీడియము మొదలగునవి మాత్ర మెట్లగునన? ఒక వేళ నేటికాలమున రాక్షసకాంతలకును స్త్రీధర్మశాస్త్రములు వేఱువే అనుకొన్నను, వైభవములు సోముని కవిత సమయాచారబద్ధమే కాని రసస్వాతంత్ర్యమును వహించినది గా దని బోధింపవా? రస దృష్టితోఁ జూచువారికి రాక్షసవిధవ లని దేవతావిధవ లని భేదము గలదా? [illegible] బోఁగొట్టుకొని యేడ్చు నేయాఁడుది యైనను భావుకుని మనసు గరఁగింపదా? రాక్షసుల తప్పులకు వారిని సంహరించుట యుక్తమే. కాని వారిభార్యల యేడ్పునుఁ గవి సంతసింపవచ్చునా? రావణుని జంపిన తరువాత 'మరణాంతాని వైరాణి నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్' అని పల్కిన యుదారచరిత్రుఁడగు శ్రీరామచంద్రుని కింతమాత్రము తెలియదాయెనా?

ఇఁక సోముని కవనమున నిరర్థకము లగు దీర్ఘసమాసము లనేకములు గల వని నే వచింపఁగా, యెఱ్ఱనాదులయందును గల వని వారు చూపిరి. తిక్కన వ్రాసిన యొక్క సమాసపద్యమును వెదకి యెత్తిరి. తిక్కన భారతమున నట్టి సమాసము లనేకములు వ్రాసి యుండె నేని, అట్టి యుద్దేశముప్రకారము 'అంభోరాశి మొదలగునవి' బోరయ్యా, యుండెనా? యైనను సోమునిసమాసములకు నెఱ్ఱనాదుల సమాసములకు గమనత్వము [illegible] భావ మైనను అర్థస్ఫూర్తియందుఁ గూడ భేదము గల దని పండితులు గ్రహింపఁ గలరు.

"ముంగటి [illegible] మొలత్రాటి దొలిగి
తోఁకగోవుల వెంటఁ దూఱువాఁడు"

అను పద్యము సోముఁడు [illegible] వ్రాసె నని వారి యభిప్రాయము. [illegible] భ్రాంతిపడిరి. [illegible] ఇట్లే [illegible] యెఱ్ఱన [illegible] వ్రాసె నని నే నెంచలేదు. [illegible] కాని, [illegible] వైధవ్యమును గలిగించిన [illegible]?

ఈ సందర్భమున నింకొక విషయము. [illegible] ఏని పిలిపించిన కథ మూలమున లేదంటిని. 'కి [illegible]' అని సన్నిధి [illegible] పండితులుగా [illegible] ముదాహరించిరి. గోపాల [illegible] పురాణం [illegible] లేదు. [illegible] ప్రతులు [illegible] లేదు. [illegible]

ఈ సోమసుని [illegible] వానిపై [illegible] ప్రతి [illegible]. రుచిభేద [illegible]. మఱియు వారి [illegible] వైలు పడలేదు గదా! నావ్యాసనామము, ఎఱ్ఱనపద్యములలోని పదములు,

---

* వైపద్యపాద మున్నదున్నట్లు వ్రాసితి. 'ఉన్న' కు బదులుగా 'ఉండు' చేసినచోఁ దొందర లేదు. 'మొగముంతా కన్నాతే' యన్నట్లు క్రియలేకయే వాక్యము ముగింపఁగల్గుట పంతులుగారి [illegible]. ఆ [illegible] టీక వ్రాసిరి. అప్పటికిని ఎఱ్ఱనపాఠముగా నాకుఁ దోఁచును. ఈ సందర్భమున వారు వ్రాసిన మాటలు వారికిని నాకును యోగ్యములు గావు.

నావ్యాసమందలి పదఖండములు మొదలగువానిని గూర్చిన తప్పుల విమర్శము వారు చేయఁదగినదియుఁ గాదు. నేను ప్రత్యుత్తర మీయఁ దగినదియునుఁ గాదు.

కృష్ణకైలాసయాత్రాగ్రంథమున స్పష్టముగాఁ గానవచ్చు పూర్వోత్తర విరోధమును విరోధముగాఁ గైకొనక యేమియుఁ బలుకకయే పుటల విమర్శనము పంతులుగారు వ్రాసిరఁట! సోమునిమీఁద వారికిఁ గల పక్షపాతమును, నామీఁద వారికిఁగల యసూయయుఁ బైయుక్త విషయముచేఁ జదువరులు గ్రహింపఁగలరు.

సోమునియందలి పైయభిమానముచే నెట్టి పని చాల తక్కువపఱచిరి. దీనికి విపరీత మగు పనియే నావ్యాసమున నేను జేసితినని యంగీకరించితిఁ గదా! అందుకు నేను పరితపించుచున్నట్లు పంతులుగారును పరితపింపఁగలరా? నాయెడ దోషము. ఏలయన నెట్టిన కవితయందు లేని గౌరవ మెట్టినయట్టిఁ గలుగుట కష్టము సోముఁడు సింహ మనియు, నెట్టన చిరుతపులి (పెద్దపులియుఁ గాదు) యనియుఁ వారింకను దలఁచుచున్నారు. ఐన నది చిరుతపులికే సింగము తరు వాతఁ జక్రవర్తి పదవి నిశ్చయమగునే! వీరాభిమానులు నక్కను బిలాఁ డనియును నక్కాటను వారే పలికిరి? కాని, అకటా మహితాత్ముఁడను దగునా యని వారే పల్కిరి! ఎఱ్ఱన హీనుఁడయ్యెనా? అతనికే యాంధ్రవాఙ్మయ సామ్రాజ్యమున నధికారము లేదని తిక్కనమొదలగు కవుల సిగ్గులేక యాయధికార మును గైకొందురు! ఎఱ్ఱనకుఁ బిమ్మట శ్రీనాథుఁడు ప్రయత్నించె నట గాని, యా సింహాసనము స్వతంత్రముగ నతనికి లభింపలే దఁట! ఏల? అదంతయు నా సార్వభౌముఁడే!

ఈ యాక్షేపణాదులు కేమి? పోనిండు. ముగింపున కొకమాట. కవిపండితులయందలి యభిమాన మెన్నఁడును గ్రహింపదు. చిత్రక వులచే నొరిమనము గలిగింపఁజాలరో, వారి కెట్లనన్న సోముఁడు మేలుగాఁ దోఁచును. పంతులుగారు చిత్రకవితాభిమాను లని నమ్ముచున్నాను. అట్లయిన, వారికిని మొదటనుండియు లోకమును నచరించినందుకు మతిమొకతూరి వందనము లర్పించుచుంటిని. కాని, మే మిరువురము నేకాభిప్రాయులమై చేరి వాఙ్మయసేవను చేయఁగలకాలము రాఁజాల దేమో! కానిండు. భవభూతి యిట్లు పలుకుచున్నాఁడు.

> "యే నామ కేచి దిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞాం
> జానంతి తే కి మపి, తాన్ప్రతి నైష యత్నః
> ఉత్పత్స్యతేఽస్తి మమ కోఽపి సమానధర్మా
> కాలో హ్యయం నిరవధి ర్విపులా చ పృథ్వీ."

కరవుకాలము

బాలకవి దోమా వేంకటస్వామిగుప్త గారు

సీ. పుట్టినప్పటినుండి పూర్ణభాగ్యముఁ గాంచఁ గొలువువారలను "జకర్లఁ జేసి
తలమీఁద రెండుకాసుల సిడము గాఁ జేయని దరిద్రుల మహాధనులఁ జేసి
ఏపూట కాపూట యేఁగునా? యనుఁ జింత సామాన్యులందు మించంగఁ జేసి
కూలి యొంటి యుడిన కూలివారికిఁ బొట్ట నిండఁ గీలని నియతిఁ జేసి
గీ. మెలఁగునట్టులఁ జేసినా విను. నీకు, నిప్పటికి నైన మది నింత తృప్తి కలదె?
లేదు, తగదమ్మ! కష్టాలఁ దాళఁ గలమె? కరవుకాలము! యిఁక లెమ్ము! కదలిపొమ్ము.

సీ. బీదవారలఁ గూడు లేకులే 'దనఁ జేసి పెద్దపెట్టున వేధించినావు
సామాన్యులకుఁ దమ సరణిఁ దప్పఁగఁ జేసి కఠినాత్ముల బెంగఁ గలిపినావు
మోసమ్ము, ద్రోసమ్ము, వీసమ్ము, సంకు లేకుండ మించంగాను గూర్చినావు
గౌరవంబుగఁ బ్రతుకఁగ నిచ్చఁగలవారిఁ బెను మున్ను త్రిప్పఁ బెట్టినావు
గీ. ఇన్నికష్టాల నిలను జెందించినావు; ఇంక నీచేయవలసిన దేమి కలదు?
సరిగ, నిప్పటి కైనను శాంతిఁ బొందు, కరవుకాలము! యిఁక లెమ్ము! కదలిపొమ్ము.

సీ. "త్రామేలు" పట్టాలఁ దూఁగి దొర్లిననాఁడుఁ బ్రజ లింత యారాటపడఁగ లేదు;
"అశ్వత్థ గాలు" ద్రవ్యంబుఁ దోఁచిన నాఁడుఁ బ్రజ లింత యారాటపడఁగ లేదు;
"ఎమ్డను" గుండు తా "ధ్వ ష్ట" మ్మొనిన నాఁడుఁ బ్రజలింత యారాటపడఁగ లేదు;
"యూరోపు" నందైన ఘోరసంగ్రామానఁ బ్రజ లింత యారాటపడఁగ లేదు;
గీ. తల్లి! యొక్క నీవే తెంచి, యెల్లజగము, నల్లకల్లోలముగఁ దల్లడిల్లఁ జేయు
టాయె, గరుణించి, మా మొఱ లాలకించి, కరవుకాలమ! యిఁక లెమ్ము! కదలిపొమ్ము.

భావగీతములు

సుధాకరుఁడు

పల్కువెలఁదికి సత్కవుల మనసు తళుకుటద్దంబు. సత్కవుల మనసునకు వారి కవితయే తళుక్కుటద్దంబు. సర్వకాలసర్వస్వరూపములును కవివరుని హృదయఫలకమునఁ బ్రతిబింబించియుండును. పురాణ ప్రబంధ నాటకాదులు మొదలు, భావగీతములు చాటుధారలవఱకుఁ గల కావ్యభేదంబు లన్నింటియందు నీ గుణము స్ఫుటమై యున్నది. విరాటోద్యోగపర్వములలోఁ దిక్కన మనోవిశేష మెట్లు వికసించి యున్నదో, యట్లే శృంగార నైషధాదులయందును శ్రీనాథుని మనోగాంభీర్యము స్పష్టముగ విలసిల్లుచున్నది. ముక్కుతిమ్మన్న పారిజాతాపహరణమున స్వభావ సౌందర్య మెట్లు స్పష్టమగుచున్నదో యావిధంబుననే కళాపూర్ణోదయమున సూరనార్యుని మనోవైచిత్ర్యము తెల్లమగుచున్నది. రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి గీతములందు సమృద్ధమగు భావసౌభాగ్య మెట్లు వెల్లడియగుచున్నదో యారీతినే "ఊహాగానము"న రామకృష్ణరావుగారి రసమహిత మగు మనస్తత్త్వము విదిత మగుచున్నది. కవిత యన నేల? చిత్రలేఖనమునందును, శిల్పమునందును ఈస్వభావ మీరీతినే పరిణమించి యున్నది. అమరావతియందలి శిల్పములు పూర్వకాలపు టాంధ్రుల ప్రతిభావిశేషమును వేయినోళ్ల చాటుచుండుటలేదా? ఆగ్రాయందలి "తాజ్‌మహాల్" మొగలాయీ శిల్పకారకుల యశేషశేముషీ వైభవమునకు నిదర్శనము కాదా? వేయేల? కర్తృస్వభావము తత్కృతులయందుఁ బ్రతిబింబించి యుండు ననుట నిక్కము.

అయినను, ఈ ప్రతిబింబ మొక్కొక్కప్పుడు స్వచ్ఛమై, విస్పష్టమై తనరారుచుండును. వేరొకొక్కప్పు డంత నిర్మలముగాఁ గన్పట్టదు. అందులకుఁ గారణ మా యా కావ్యముల విషయములందలి భేదములే. నాటకములు సుదాహరణముగాఁ గొనుడు. అందు కవికిని పాఠకునకు గాని, కవికిని సభాసదునికిఁ గాని, సంబంధముండునా? ఉండదు. ఉండుటయును తగదు. కర్తమాటయే సంపూర్ణముగ మఱుఁగుజేసి నాటకమునందే హృదయము లీన మొనర్పఁ జేయుటయే మహాకవిలక్షణము. కాళిదాసాది మహాకవుల నాటకరాజములఁ జదువునప్పుడు గాని, తత్ప్రదర్శనములను చూచునప్పుడు గాని, మన కా కవివరుని హృదయాంతర్గత భావములు తెలియుచున్నవా? లేదు. శకుంతల ముద్దుపలుకులయందును కణ్వాశ్రమ దివ్య సౌభాగ్యమునందును మాత్రమే మనహృదయము లీనమై యుండును. పురాణములందు నీవిధముననే కవిస్వభావము విస్పష్టముగఁ బ్రకటమై యుండదు. పురాణమునందుఁ బ్రధానము కథ. కల్పనకు సైతము అవకాశ ముండదు. ప్రబంధములందు కొంత మేలు. కల్పనాశక్తికి అవకాశ ముండును. పాత్రపోషణమునందు స్వాతంత్ర్య ముండును.

కాని, ప్రస్తుతము భావగీతములను పేరఁబఱఁగు కావ్యవిశేషము నందువలె నింక నే యితర కావ్యభేదమునందును కవియొక్క భావప్రతిబింబము స్వచ్ఛమై, నిర్మలమై, మనోజ్ఞమై కన్పట్టదు. ఈగీతములను జదువునప్పుడు కవివరునకును పాఠకునకును మధ్య నంతరాయ మేదియు నుండదు. అప్పుడుఁ బోలె కవివరుఁడు నిజహృదయాంతర్గత భావసమూహమును తన గీతములయందు వెల్లడింపఁగలిగియుండును.

'భావగీతమన నేమి?' అని యడిగిన శాస్త్రయుక్తంబుగ నుత్తర మొసంగుట యశక్యము. అలంకారశాస్త్రములందు ప్రబంధనాటకాదుల లక్షణములు వర్ణింపఁబడి యున్న తెఱఁగున భావగీతముల లక్షణములను నియమింపఁజాలము. అట్లు నియమింపఁజాలమియే దాని ముఖ్యలక్షణము. కావ్యము పురాణ మైనను ప్రబంధ మైనను విషయపరిణామమునకు మేర గలదు. అందు ప్రధానము కథ తత్సంబంధములైన వర్ణనలు. కథ సైతము కొన్ని ముఖ్యమార్గములనే యనుసరించును. ఇఁక భావగీతము లన్ననో వీనికి విషయపరిణామము లేదు. ఇందు ప్రధానము భావము-రసోత్తరమైన భావము. వీనియందు భావతరంగములకుఁ గథ యడ్డురాదు. సరసిజమునుండి వచ్చు క్రొత్తతేనియలవలె నీగీతములు నిర్మలములై యనర్గళధారలతోఁ బ్రవహించును. కావుననే వీనియందు భావనాపూర్ణమగు కవిమనోబింబము స్పష్టముగ వెల్లడియగుట సంభవించుచున్నది.

ఈ ముఖ్యలక్షణమున కనుగుణమైన భావగీతములకు ఉదాహరణములు మన పూర్వవాఙ్మయమున నెవ్వియైన నున్నవేమో పరిశీలించి, అటువైని నేను నిర్ణయించిన భావగీతముల స్వరూపమునఁ బ్రదర్శింతును. ఈనాఁడు మనము భావగీతము లని వ్యవహరించు కావ్యభేదము ప్రత్యేకస్వరూపముతో నుండెననుట యసంగతము. ఈస్వరూప మితర భాషల సాంగత్యముచేతనే యేర్పడినది. అయినను మనము భావగీతములం దేలక్షణమును ముఖ్యముగ నెన్నుచున్నారమో, ఆలక్షణము కలభాగములు మనవాఙ్మయమున నచ్చటచ్చట నున్నవి.

పోతనామాత్యుని భాగవతమునందలి భక్తిరసప్రధానము లగు భాగములకును, భావగీతములకును, కొంతయో పోలిక యున్నది. అందును రెండు స్థలములందు పోలిక మిక్కుటముగా నున్నది. అవి దశమస్కంధమునందలి మధ్యలోఁ జేర్పఁబడినవి. గోపికాగీతలు, భ్రమరగీతలు. ఈరెంటియందును భావమే ప్రధానము. భావతరంగములకుఁ గథ యడ్డురాదు. కథాసందర్భము మిళితమై యున్నను అది సాయమై వచ్చును. కవివరుని హృదయచిత్రము ప్రతిబింబించి యుండును. ఉదాహరణమునకు క్రిందిపద్యములఁ గనుగొనుడు.

శా. "భ్రమరా! దుర్జనమిత్ర! ముట్టకుము మా పాదాబ్జముల్, నాగర
ప్రమదాళీ కుచకుంకుమాంకిత లసన్మాలేశ దామప్రసూ

సమరందారుణితానముండ నగుటన్ నాథుండు మన్నించుఁగా
క మము న్నేఁపుచు బౌరకాంతల శుభాగారంబులన్ నిత్యమున్.

శా. ఒకపువ్వందలి తేనెఁద్రావి, మధుపా! యుత్సాహివై నీవు వే
ఱొకటిం బొందెదు భంగి మన్మథరపీయూషంబునం జెల్చి, మా
యకలంకోజ్జ్వల యౌవనంబుఁ గొని. యన్యాసక్తుఁ డయ్యెన్ విభుం
డకటా! యీతని కెట్లు దక్కు సిరి మిథ్యాకీర్తి నమ్మెం జుమీ.

శా. భృంగా! కృష్ణుఁడు మంచివాఁ డనుచు సంప్రీతిం బ్రశంసించెదీ
సంగీతంబున నేమి సౌఖ్యుడు మెః తచ్చారిత్రముల్ వింతలే!
యంగీకారము గావు మాకుఁ, బురకాంతార ప్రదేశంబులన్
సంగీతం బొనరింపు. వారిమదు రోజ న్నీకు నిష్టార్థముల్

ఇవిగాక భావగీతములకు సరిపోలునవి మన వాఙ్మయమున శతకములు. భక్తిశృంగారరసోదంచితము లగు నీ స్వల్పకావ్యముల యందుఁ గవీశ్వరుఁడు నిజభావములను వెల్లడించును. శతకరాజములం దగ్రస్థానము నలంకరింపఁ దగిన ధూర్జటి ప్రణీతం బగు శాళహస్తీశ్వరశతకమే ఇందులకు దివ్యమయిన యుదాహరణము. రసికవతంసుఁడై రాజసభాసరోవరముల విహరించిన రాజహంస మగు నీకవి విషయసుఖములకు రోసి శాళహస్తీశ్వరునకు తన హృదయము నీ శతకమున వెళ్లబోసి కొనె నని ప్రతీతి కలదు.

శా. "సంతోషించితిఁ జాలుఁజాలు రతిరాజద్వార సౌఖ్యంబులన్
శాంతిం బొందితిఁ, జాలుఁజాలు బహు రాజద్వార సౌఖ్యంబులన్
శాంతిం బొందెదఁ జూపు బ్రహ్మపద రాజద్వార సౌఖ్యంబు ని
శ్చింతన్ శాంతుఁడ నౌదు నీకరుణచే శ్రీకాళహస్తీశ్వరా.

శా. నీరూపంబు దలంపఁగాఁ దుదమొదల్ నేఁగాన నీ వైనచో
రా రా రమ్మని యంచుఁ జెప్పవు వృథారంభంబు లిం కేటికిన్
నీర న్ముంపుము పాలముంపు, మిఁక ని న్నే నమ్మినాఁడం జుమీ
శ్రీరామార్చితపాదపద్మయుగళా! శ్రీకాళహస్తీశ్వరా!

శా. పాలుం బువ్వయుఁ బెట్టెదం గుడువరా! పాపన్న! రా! యన్న, తే
తే లెమ్మన్న, నరంటిపండ్లు గొని తే, లేకున్న - నే నొల్ల నం
చే లాలింపరె తల్లిదండ్రుః? లవు డట్లే తెచ్చి వాత్సల్యల
క్ష్మీలీలావచనంబులం గుడుపరా? శ్రీకాళహస్తీశ్వరా!

ఇఁకఁ బూర్వవాఙ్మయమున మనము గమనింపవలసినది "చాటుధార." భాగ్యవశమున నెట్లో మనకు లభించిన మహాకవులచాటువులు వారి హృదయ కమలపరిమళములను వెదఁజల్లుచున్నవి. సహజపాండిత్యవిరాజితుండును, భక్తాగ్రేసరుండును, నగు పోతనామాత్యుని స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ యీపద్యమున నెట్లు చిప్పిలుచున్నదో పరికింపుడు.

ఉ. బాల రసాలసాల నవపల్లవ కోమల కావ్యకన్యకన్
కూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకన్న సత్కవుల్
హాలికు లైన నేమి? గహనాంతరసీమల కందమూలకౌ
ద్దాలికు లైన నేమి? నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై.

ఇట్టి స్వాతంత్ర్యప్రీతితో, నిట్టి నిర్భయముతో, నిట్టి మనోదార్ఢ్యముతో, నిండియున్న యీ పద్యమును భావగీతములయం దెట్టి పూజ్యస్థానమున నుంపవలయునో చదువరులే యూహింతురు గాక! ఈ కవిసుని పద్యరత్న మింకొకటి కలదు. అందలి భావోత్కర్షమును భావప్రకటమును సాధారణముగ నాంధ్రభాషయందే గాక మఱి యే యితర భాషయందును నెక్కడో గాని గన్పట్టదు. అట్టి కవిత లోకమున నరుదు. కావున నే పూజార్హము. మనభాషయం దట్టి రత్న ముండుట మన భాగ్యము. ఎన్నిమాఱులు పఠించినను దనివి తీరని పద్యములు. మఱియొకమాఱు మీ యుపాహరించుచున్నందులకు నన్ను చదువరులు మన్నింపఁగోరెదను.

ఉ. కాటుకకంటినీరు చనుకట్టుపయిం బడ నేల యేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దనుని గాదిలికోడల! యో మదంబ! యో
హాటకగర్భురాణి! నిను నాఁకటికిం గొని పోయి యల్లక
ర్ణాట కిరాట కీచకుల కమ్మ త్రిశుద్ధిగ నమ్ము భారతీ!

ఇట్టి భావగీతములు మన వాఙ్మయమున నుంట నవీన కవివరులకు నుత్సాహకారణము. ఉదాహరణమునకై చాటుధారలనుండి మఱి యొక్క పద్యముతోఁ బూర్వవాఙ్మయమునందలి భావగీతచ్ఛాయావిషయమును ముగించెదను. శ్రీనాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని కొల్వునకుఁ బోవుదారిని సరస్వతీదేవి విగ్రహమును జూచి నుడివిన ఈ క్రింది పద్యముఁ జిత్తగింపుఁడు.

సీ. దీనారటంకాలఁ దీర్థ మాడించితి దక్షిణాధీశు ముత్యాలశాల
పలుకుతోడై తాంధ్రభాషామహాకావ్య నైషధగ్రంథసందర్భమునకు
పగులఁ గొట్టించి తుద్భటవివాదప్రౌఢి గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్క
చంద్రశేఖర క్రియాశక్తి రాయలయొద్దఁ బాదుకొల్పితి సార్వభౌమబిరుద
మెటుల మెప్పించెదో నన్ను నింకమీఁద
రావుసింగమహీపాలు ధీవిశాలు
నిండుకొలువున నెలకొనియుండి నీవు
సరససద్గుణ నికురంబ! శారదాంబ!

కావ్యమునకుఁ బ్రధానమైనది హృదయాహ్లాదకరమైన రసము. రసప్రతిపాదకమున కనుకూలంబైన భావము. ఈ రెంటికి నుచితము అగు భాష. ఈ మూఁటియం దెయ్యది కొఱవడినను కావ్యము మనోజ్ఞము గానేరదు. కేవలము భాషానైపుణ్యము మాత్ర ముండిన ఫలము లేదు. రసపోషితమైనదే కావ్యము. కావ్యమునకు రసము జీవగఱ్ఱ. రసము స్థాయియై యుండిన, భావమును భాషయును దాని ననుసరించును.

రసము కావ్యపరిణామమును బట్టి వేర్వేఱు రీతుల విలసిల్లును. ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధమునందును - నలువదిపంక్తుల భావగీతమునందును - రస మొక్కరీతిగనే వెల్లడి యగుట యసంభవము. ఉదక మొక్కటియే యైనను చిన్నపాత్రలయం దుండునప్పటి తీరునకును, విశాల ప్రదేశము నాక్రమించినప్పటి తీరునకును చాలభేద ముండుట సహజము అట్లే రసమునకును ఆయా విషయములను తత్పరిపాకములను బట్టి భేద ముండును. అట్లుండుట కావ్యధర్మము.

భావగీతము సర్వసాధారణముగ నాతిదీర్ఘమై యుండును. ప్రబంధాదులతోఁ బోల్చి చూచిన నతిస్వల్పముగ నైతె ముండును. ఈకారణమునఁ బైని నుడివినరీతి నిందు రసము కేంద్రీకృత మగును.

పరిమాణము స్వల్ప మగుటచేత రసోత్సేధము సిద్ధించును. హృదయాంతరజనిత మగుటచే స్వచ్ఛందమై, స్వచ్ఛంద మగుటచే బంధవిముక్తమై, బంధవిముక్త మగుటచే సుస్ఫుటమై, యుత్కట మగుటచే తీక్ష్ణమై, విశాలప్రదేశము నాక్రమింపమి నిశితమై, రసము చిప్పిలుచుండును.

రసోత్పన్న మైన భావ మెట్లుండవలయునో పాఠకు లప్పుడే యూహింపవచ్చును. రసము కేంద్రీకృత మైనప్పుడు భావైక్యము మిక్కుటముగ నుండును. రసపోషణకుఁ గాని భావము లనవసరము లగును. అనావశ్యకము అగు భావసమ్మేళనము రసోత్సేధమున కంతరాయమై రసనైర్మల్యమునకు భంగమును గల్పించి, రసాభాసమునకుఁ గారణ మగును. భావమునకును రసమునకును సంపూర్ణోత్సంగము సంభవించినప్పుడే భావగీతము హృదయోత్సవకరమై యుండును. ఆధునికకవివరుల గీతములనుండి రీతి కొక దాని నుదాహరించుచున్నాను.

కాపుపాట

ఉ. ప్రేయసి! లేచిరమ్ము, చివురించిన మావులక్రింద శీతల
చ్ఛాయలలోన యౌవన వసంతశుభోదయమయ్యె; నవ్వు మన్
చేయికిఁ జేయిఁ జేర్చి, పెరచింతనలన్ మఱపించు రాగముల్
దీయుచు, వాసనల్ బరిమళించెడు చోటులయందు బోవఁగన్

ఉ. ప్రాలినసంజల న్మఱలివచ్చెడు గోవులఁ బాలు తీయఁగా
దోలెడుదాక, త్రాడులును దుత్తలు నావలఁబెట్టి సిగ్గులన్
సోలెదు చిన్నదాన! యెటుచూచిన నెవ్వరు లేనిచోటను
య్యాలల నెక్కి యూఁగ మనసయ్యెడు నీవును నేను వేడుకన్.

ఉ. పాడుట కొప్ప వేని, పడవ ల్నడిపించెడు యేటిత్రోవలే
చూడగవద్దు లేతమనసుల్ తడిసేసెడు చెట్లచాటునన్
గూడిన మేను లాను కొన కొమ్మల కారులువోలె నొక్క మా
టాడకఁ గూరుచుండ మనువైన పొలమ్ముల గట్టునీడలన్.

[అ. రామకృష్ణారావు]

పరిమాణము స్వల్ప మగుటంజేసియు, రసము కేంద్రీకృత మగుటంజేసియు, భావైక్యమునిశితమై యుంటఁజేసియు, భావగీతములు చిత్రలేఖనా సారూప్యమును కొంతవఱకు చెందియున్నవి. ఈ పోలిక ప్రకృతి సౌభాగ్యవర్ణనలందును, స్థాయీభావ విలాసాది వర్ణనలందును, నతిమనోహరముగఁ గన్పట్టుచుండును. చిత్రకారుఁ డెట్లు తన భావనాశక్తి నంతయు వినియోగించి ఎదే నొక్క విషయమును చిత్రించునో, అట్లే కవివరుఁడును భావగీతమున నొక్కరసమును మహిత మగు భావసమూహముతో ప్రతిపాదించును. చిత్రకారుఁ డెట్లు బలువెరంగుల రంగుల నాయా స్థానముల నుపయోగించి చిత్రసౌందర్యమునకు భంగమును గల్పింపడో, అట్లే కవిశేఖరుఁడును భావగీతమున వివిధభావములను రసపోషణార్థము వినియోగించును.

ఉదాహరణార్థము రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారి "ఎవరు" అను గీతరాజమునుండి ఒక రెండు గీతములు:—

గీ. ఆరుచున్న కలంకారి చీరచెఱఁగు
లనఁగ నాశాముఖంబుల నందగించె
భాద్రపద నీలనీరద పంక్తు లపుడు
వ్రాలుచుండె నభోమణి వాఁడు కళల
తామ్రపర్ణీప్రవాహంబు దరులు దాటి
వఱదఁ బెట్టినయట్లు చూపట్టి, సంధ్య
నిండుకొన్న సంధ్యారామణీయకంబు
పొంగిపొరలు స్రవంతీ తరంగ శోభ
రెండొరుల ముద్దులాడుచు నుల్లసిల్లె
లసదపూర్వ ప్రణయలగ్న లాలనమున.
ఇంతలోన రక్తిమ కృశియించి పోయె.
చీకటి జడల్ ముడుల్ విచ్చి చిందులాడె.

రసమును గుఱించియు, రసోత్పన్న మైన భావమును గుఱించియుఁ జాలించి, ఇఁక భాషావిషయమును కొంత వ్రాసి విరమించెద. ఉచితమైన భాష రసపోషణమున కెంతయావశ్యకమో మఱల చెప్ప నక్కఱలేదు. రసము హృదయ జనితము. దాని నితరులకు సంపూర్ణ సౌభాగ్యమునఁ దెలుపుటకు భాషయే సాధనము.

భాష రసమును భావమును అనుసరించి యుండవలెను. ఔచిత్యము లేనప్పుడు భాషయెంత నిర్దుష్టముగ నుండినను ఫలము లేదు. లక్షణాను సారముగ రచింపఁబడిన ప్రబంధముల భాషాశైలియును శయ్యయును స్వచ్ఛందము లగు భావగీతములకుఁ బనికిరావు. దీర్ఘసమాసములును, కఠినము లైన యన్వయములును హృదయాంతర జనిత మగు కవితాప్రవాహమున కడ్డువచ్చును. పదలాలిత్యము భావగీతమునకుఁ బ్రధానగుణము. భావగీతములు గీతములను మాట మఱువకూడదు. ఆచారములోనుండు శార్దూలమత్తేభాదివృత్త స్వరూపములే కాక వేరుస్వరూపములను సైతము ప్రస్తుతకాలమున వాడుచున్నారు. నూతన మార్గమున రచింపఁబడిన లలితము లగు గీతములు కొన్ని "ఊహాగానము"నఁ గన్పట్టుచున్నవి. శ్రావ్య మైనప్పుడు స్వరూప మెద్దియైన నేమి?

పూజాతిసాంద్ర కర్పూరమ్ములందు
ప్రాజ్ఞదీ పాధోలవమ్ముల యందు
మడగు సన్ననిపాట -
పాడుచు వెన్నెల తేట-
కలవు తిక్కన పలుకు తెలుఁగు పలుకులకు.

ఆంధ్రభాషామణి యిట్టి సుందరమైన యలంకారము నూతనమని పారవైచునా?

నిమ్మరాజు వేంకటాద్రి కవి

కొణిదెన బాలకృష్ణయ్య గారు

వేంకటాద్రికవికి గుంటూరు మండలమునందలి నరసరావుపేట తాలూకాలోని యనమదల గ్రామము నివాసస్థలము. ఈయన వేంకటకృష్ణమంత్రికిని తిరుమలాంబకును పౌత్రుఁడు. ఇతని తండ్రి వేంకటరమణప్ప. తల్లి పుల్లమాంబ. విద్యాగురువు ఇనగంటి వేంకటజోగి. శ్రీవత్ససగోత్రము. ఆఱువేల నియోగి. ఈతని యిష్టదైవము వేణుగోపాలమూర్తి. ఈగోపాలుని యనుజ్ఞవలనఁ దాను "కైవల్యకందరామాయణమును" రచించినటు లిక్కవి తన గ్రంథమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఈ రామాయణము భారత మంత గొప్ప గ్రంథమై యున్నది.

వేంకటాద్రి కవియొక్క స్వీయసంతతివారు నశించిరి. కాని యాతని జ్ఞాతులు యనమదలగ్రామమునఁ బెక్కు రున్నారు. వారు చెప్పుచున్న వంశక్రమము ననుసరించి చూడ నిక్కవి పదునెనిమిదవ శతాబ్దిమధ్యమున, ననఁగా క్రీ. శ. 1740—1760 ప్రాంతమున జీవించి యుండినట్లును, కొంచె మించుమించుగ నాకాలముననే "కైవల్యకందరామాయణము" రచింపఁబడినట్లును తోఁచుచున్నది. కవి తన గ్రంథమునఁ దన సమకాలికు లగు కవులను గాని తన్ముంగల సనాతనాధునాతన కవీశ్వరులఁ గాని పేర్కొనక, గీర్వాణరామాయణ కృతికర్త యగు వాల్మీకినిఁ బ్రార్థించి, యచ్చతెనుంగున రామాయణముల రచియించిన భాస్కరాదులను మాత్ర మీక్రిందిపద్యములలో నుదాహరించియున్నాఁడు.

కం. ఘన మాదికావ్య మీవలఁ
దెనుఁగున భాస్కరుఁడు జెప్పెఁ; దేటగ జగతిన్
అనువొంద రంగనాథుం
డను నాదికవీంద్రు లెల్ల నధికత రామా.

కం. పరిపరివిధముల రఘుపతి
చరితంబులు జెప్పి రట్టి చతురులలోనన్
పరమదయాకర! యిమ్మ
ద్వరకవి నే వేంకటాద్రి వనరుగ రామా.

ఈతఁడు శ్రీరామభక్తిధురంధరుఁడై "కైవల్యకందరామాయణ" మను నొకగ్రంథమును మాత్రమే రచించినటుల నాతని బంధుగులు చెప్పుచున్నారు. వారియొద్ద నారామాయణపు ప్రతి (పుస్తక) యొక్కటి తాటియాకులపై వ్రాయఁబడియున్నది. మాతృక యేమయ్యెనో యిప్పటివారు చెప్పఁజాల కున్నారు. ఈ తాళీదళసంపుటములను నిమ్మరాజు వేంకటదాసు (పెద్దవెంకయ్య) గారు మిగుల శ్రద్ధగాఁ గాపాడుచుఁ బఠించుచున్నారు. కొలఁది కాలముక్రిందట నీరామాయణపద్యములను వీధిబడులలోని విద్యార్థులకు, అచటి గ్రామములలోని యుపాధ్యాయులు బోధించుచుండినట్లు, గొందఱు వృద్ధులిప్పుడును జెప్పుచున్నారు. ప్రకృతము మన కలభించిన తాళీదళసంపుటము గ్రంథకర్తమనుమఁడును కీర్తిశేషుఁడును నగు నిమ్మరాజు అప్పయ్య స్వహస్తమున లిఖించినటులఁ దదంతమున వ్రాయఁబడియున్నది.

ఈ రామాయణమున నాలుకాండములును, ఎనిమిది యాశ్వాసములు గల యుత్తరకాండమును, నున్నవి. అన్నియుఁ గందపద్యములు. ఉత్తరకాండముతోఁ గలిసి యిందలి పద్యసంఖ్య 11051. ప్రతిపద్యమునకును చివర "రామా" యను మకుటము చేర్పఁబడినది. కవి యన్నియుఁ గందపద్యములుగ వ్రాసిన తనసామర్థ్యమును గ్రంథాంతమున నిట్లు వ్రాసికొనియున్నాఁడు.

కం. కందమునకు ఘనుఁ డందురు
మందవరము చౌడకవిని, గురిగా నన్నున్
అందముగ వేంకటాద్రియు
కందములకు ఘనుఁడై యంద్రు కవు లిల రామా.

ఈ పద్యము చౌడప్పపద్యమున కనుకరణమే గాని యన్యము గాదు. చౌడప్పకందములకుఁ గల సరళత వేంకటాద్రికవి కందములలో నొక్కదానియందును గన్పట్టదు. గ్రంథ మంతయు రంగనాథ రామాయణము ననుసరించి వ్రాయఁబడినట్టు లందందుఁగల కథలపట్టులు చెప్పకయే చెప్పుచున్నవి. ఇందు చ్యుతసంస్కార ఛందోవ్యాకరణాదికము లగు దోషములు లెక్కలేనన్ని యున్నవి. కొన్ని ప్రక్షిప్తములును లేకపోలేదు. గాని యన్నియు నట్టివే యన నవకాశము లేని ప్రమాదములు పెక్కులు గన్పట్టుచున్నవి.

వేంకటాద్రికవికి సంస్కృతభాషాపరిచయ మంతగ లేనట్టులాతని రామాయణమువలన మనము దెలిసికొనవచ్చును. ఇప్పటి గ్రామ్యభాషాపోషకు లగు నూతనసంస్కర్తల ప్రయోగములకుఁ దగు నిదర్శనము లిం దనేకములుగ నున్నవి. కవిత్వ మంత సరసమైనదిగ నుండలేదు. కాని తనకుఁ గలిగిన భాషాపరిచయము నూరక వ్యర్థము చేసికొనక భాషాభిమానముననో, భక్తిపారవశ్యముననో, యింత పెద్దగ్రంథమును రచించిన వేంకటాద్రికవియొక్క సమర్థతయును ఓపికయును దలంచినపుడు మాత్రము మనకు అమ్మహాత్ముని కవితను గౌరవింపకఁ దప్పదు. మఱియు "రామకథ" గావున రంధ్రాన్వేషణమునకుఁ బనిలేదు. రామభక్తుఁ డగు నిక్కవి తన గ్రంథమున నీక్రిందివిధమున గద్యమును వ్రాసియున్నాఁడు. "గద్యము : ఇది వాసిష్ఠయు వాల్మీకిమునిసార్వభౌమవలన సంస్కృతవిరచితం బైన శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యం బాంధ్రభాషగా శ్రీ తిరుమల వేంకటాచలపతి కరుణాకటాక్ష సకలబ్ధకవి నిమ్మరాజు వంశపయఃపారావార

రాకాసుధాకర వేంకటరమణప్పనందన వేంకటాద్రినామధేయ ప్రణీతంబైన కైవల్య కందరామాయణంబునకు కృతికర్తయైన వైకుంఠపతి శ్రీమన్నారాయణమూర్తి కర్పణంబుగా నొనర్చిన యుద్ధకాండము సంపూర్ణము."

ఇఁక నీ కందరామాయణము నందలి పద్యముల గొన్నింటి శైలికై ఈ క్రిందఁ బొందుపఱచెదను.

బాలకాండము.

కం. "అందము గలిగిన పేడల
చందము దినమణికళంబు చాగ్నన విలయున్
అందలిచిత్రం బెంచగ
కందర్పునియన్న కలవి గాదుగ రామా."

అయోధ్యకాండము.

కం. తన నగరుఁ జేరవచ్చుట
విని, సీతాదేవి తాను వెలఁదులతోడన్
వినయత నెదురగ వచ్చియుఁ
దనపతి నటుఁ జారజూచి తలఁచుచు రామా.

అరణ్యకాండము.

కం. నిను, నాతమ్ముని, నిద్దఱ
పనిబడి నే విడుతుగాని పలికిన ప్రతినన్
విను, విడువక నే జరిపెద
నను పతిపుఋషులకు నలికి యువనిజరామా.

కిష్కింధకాండము.

కం. కన సుకృతికి నిటు దగు నా?
జనకజతోఁ గూడ బుద్ధి-జనియెనో నీకున్
ఘనవిరహాగ్నినిఁ గ్రాగితి
నిను ననఁగా నేమి ఫల మి కియ్యెడ రామా.

సుందరకాండము.

కం. అనయముఁ గొండల దిరుగుచు
నిడుమలఁబడి యున్నయట్టి హీనుని పొంగున్
విడువక గోరగ నేటికి?
పడతీ! నను గోరతేని భాగ్యము రామా.

యుద్ధకాండము.

కం. ఇనకులమున నుదయించిన
ఘనుఁడే శ్రీరామమూర్తి కారణపురుషుం
డని యెంత జెప్పినను మతి
విన నేరవు. పాప మేమొ ? విను మిట రామా.

ఉత్తరకాండము.

కం. తనబల మెదిరిబలంబును
గన నేరక నెవ్వఁ డయిన గదిసినయేనిన్
విను మతఁడు జయముఁ జెందం
డని పలుకుదు రార్యు లెపుడు నళినని రామా.

ఏట్టిది కవిత్వము ?

హనుమంతవఝుల జగన్నాథశర్మ గారు

చం. సరసులు మెచ్చునట్లు పదసౌష్ఠవమున్, విపులార్థయుక్తియున్
గురుతరభావగుంఫనము, కోమలమౌ రసపోషణంబు, సుం
దరవరవర్ణనాదు లుచితంబుగ గూర్చి రచించినట్టి దే
సరసకవిత్వ మంచు బుధసంతతు లెల్ల గ్రహించు నెప్పుడున్.

చం. అతికఠినంబు గాక, మఱి యంత సుబోధము గాక, మాధ్యమా
చతురను బోలి యల్లిన పసం దని మెత్తురు గాని ధాత్రిలో
యతిగణప్రాసము ల్మిగుల యత్నము జేసియు చాటుమాటలన్
వెతకి యిమిడ్చి యల్లిన కవిత్వము మెత్తురె, పండితోత్తముల్.

తే. గీ. ఎచట నేరీతి వలయునో యెఱిగి పాత్ర, గతుల నతికెడి నాటకకర్త పోలె,
సత్కవియు కావ్యములయందు సరసమైన, భావముల గూర్పఁ బండితు ల్మెచ్చి యటంద్రు.

మార్పు

విద్వాన్, గ. సోమన్న గారు, ఎం. ఏ; ఎల్. టి

సంఘ నియమములు-భాషలు-పాలనపద్ధతులు మున్నగున వేవియు శాశ్వతముగ నేకరూపముగ నుండవు. అన్నిటిలో నానాటికి మార్పు గలుగుచునే యుండును. నిజమునకు మార్పు లేకుండుట మృతావస్థను సూచించును.

మార్పు కాలానుగుణముగఁ గలుగుచుండును. క్రొత్త సందర్భము లేర్పడినప్పుడు ప్రాఁత నియామకములు మాఱక తప్పవు. మార్పు వలదనువారు వారి యభీష్టమును చిరకాలము కొనసాగించుకొనఁ జాలరు. వివేకముగలవారు, బాధించు మార్పులను మాని యభివృద్ధి కారణము లగు మార్పులను గ్రహింతురు. ఇప్పటికాలము ననుసరించి మన సాంఘిక సాంప్రదాయములు మాఱుచునే యున్నవి. బ్రాహ్మణులు వేదపాఠ నిత్యాగ్నిహోత్రములు మాని, రాజకీయోద్యోగములు మున్నగు వ్యాపారములయందుఁ బ్రవర్తించుచున్నారు గద! సముద్రయానము సమ్మత మగుచుండ లేదా? ఆఁడువారికిఁ గూడ విద్య యబ్బుచుండుట మన మెల్లెడలఁ గనుచుండువిషయమే. ఇఁకముం దవసరములగు మార్పులు పెక్కులు గలవు. బాలురకును బాలికలకును యుక్తవయస్సునందు వివాహములు చేయుట, స్త్రీలకుఁగూడ వైద్య వృత్తి యుపాధ్యాయ వృత్తి మున్నగునవి కల్పించుట, కన్యావిక్రయము, వృద్ధులకు బాలికలనుఁ గట్టు దురాచారమును మాన్పుట, పిన్న వయసున వైధవ్యముఁ గనినవారి కష్టముల నెంచి తగిన యుపచారమున కవకాశ మొసఁగుట దృఢగాత్రులను బిచ్చ మెత్తకుండఁ జేయుట, ఇట్టి సంస్కరణములు మన కత్యవసరములు. పంచముల దురవస్థ చెప్ప నలవి గాదు. ఏ పంచముని యింటనైనను మూఁడుపూటలకుఁ జాలిన బత్తె ముండదు. పూర్ణయౌవనము వచ్చిన స్త్రీకైన నిండుగుడ్డ యుండదు. నివసించుతావు సర్వవిధముల నేహ్యముగ నుండును. త్రాగుటకు నీరు దుర్లభమై యుండును. ఈ పంచములు చేయు దేహకష్టమునకు మితి లేదు. మగవాండ్రు ఆఁడువాండ్రు పిల్లలు వృద్ధులును నిరంతరము కూలిపనులలోఁ దిరుగుచుందురు. కాని, వారికిఁ గడుపునిండఁ గూడు దొరకదు. పైఁగ, వారి నితరవర్ణములవారు మిక్కిలి నిరాదరణము సేయుదురు. హిందూసంఘము పంచములయెడల గావించు పాతకము వెంటనే యంత మొందవలయును. పంచములను వేఱు మతములలోనికిఁ ద్రిప్పు నుద్యమములు ప్రబలముగఁ గాన్పించుచున్నవి. పంచములను వేఱు మతములలోనికిఁ బోనిచ్చుట సంఘబలమును తగ్గించుటయే! దూరదృష్టి గలవారు, దీనిని గ్రహించి, తగిన ప్రతిక్రియఁ జేయనగును. ఈ చిన్న వ్యాసమునందుఁ బైనిఁ దెలుపఁబడిన విషయములను విపులముగఁ జర్చించుటకు వీలుపడదు. కాలోచితము లగు విపర్యాసములకు నెడ మీయనిచోఁ దప్పక కీడు మూఁడు నని యెఱుఁగవలయును. పరిపాలన ప్రకారము కూడ స్థిరరూపము నొందియుండ లేదు. ఇదియునుఁ గాలానుగుణముగ మాఱుచుండవలయును. లేనిచోఁ గల్లోలములు గలుగును. రాజకీయ విధానము లెంత త్వరగ మాఱుచున్నవో మన మిప్పుడు చూచుచున్నారము. నిరంతరము ఏవో క్రొత్త యేర్పాటులు పుట్టుచున్నవి. దేశమునందు జ్ఞానచైతన్యము వృద్ధియగుచున్నది. ఉత్తరోత్తరాభివృద్ధిఁ బడయక దేశము శాంతినిఁ బొందదు. స్వార్థపరులు ప్రతిఘటించినను, దురాశాబద్ధు లెదిరించినను, పరిపాలన ప్రక్రియ ప్రజానుకూలముగ మాఱక తప్పదు. వర్షానంతరము భూమిపై సస్యోత్పత్తి యగునట్టుల, జ్ఞానోదయము అయినతోడనే నూతనావిర్భావము లుదయించును. ఇట్టివానికి సహజవికాసము కలుగఁజేయుటయే నీతియును ప్రాజ్ఞతయును.

ఇఁక భాషావిషయమును కొంత విచారింతము. ఏ భాషయు నెల్లకాలము నొక్కరూపముఁ గలిగియుండదు. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, లాటిను, మున్నగు భాషల చరిత్రలఁ జూచిన నీ విషయము తెలియవచ్చును. ఇప్పటి సంస్కృతభాష వృద్ధిక్షయములు లేక నిలిచిపోయినది. గనుకనే దీనిని మృతభాషయని వాడుచున్నారు. వ్యవహారములో లేని భాషకు, జీవము లేదని చెప్పవచ్చును.

మన తెలుఁగుభాష సజీవమైనది. గనుక దీనియందుఁ గాలానుసారముగ మార్పు లేర్పడుచున్నవి. ఇట్టి మార్పు లుండఁగూడ దనుట యనుచితము. తెలుఁగు భాష బహుముఖముల విస్తరించుచున్నది. వార్తాపత్రికలు, నాటకములు, నవలలు మున్నగున, వెన్నియో క్రొత్త క్రొత్త రచనము లుదయించుచున్నవి, రచన శైలి మాఱుచున్నది. వచనకావ్యములు మెండుగఁ బుట్టుచున్నవి.

మనభాషకుఁ బెక్కు నూతనవికాసములు రావలసియున్నవి. పాశ్చాత్యుల యుత్తమగ్రంథము లన్నియుఁ దెలుఁగులోనికిఁ బరివర్తితములు కావలయును. కేవల సాహిత్యగ్రంథములే కాదు. వైద్యము, జ్యోతిషము, ప్రకృతిశాస్త్రములు, గణితము, చరిత్రము వాణిజ్యము వివిధపరిశ్రమలు మున్నగు నూర్లకొలఁది విషయములను బోధించు గ్రంథములు మన భాషలో లేవు. ఈ లోప మున్నంతవఱకు మనభాష ప్రథమదశయందే యుండక తప్పదు.

ఇట్టి గ్రంథములు బయలువెడలుటకుఁ గొన్ని యభ్యంతరములు గలవు. ఉన్నతపాఠశాలలలో నీవిద్యలు తెలుఁగుభాషలో నేర్పఁబడకుండుట మొదటి యభ్యంతరము. పాఠకు లుండినఁ గాని పుస్తకములు పుట్టవు. ఈకాలమునందు ఇంగ్లీషు రానివారికి పాశ్చాత్యుల శస్త్రవైద్యము వంతెనలు కట్టుట, గడియారములు చేయుట ఖనిజములనుండి లోహములను తీయుట విమానములు స్టీమర్లను గట్టుట, మున్నగు విషయము లేవియును తెలియరావు. ఇట్టి వాఙ్మయము తెలుఁగున నుండినఁ గాని తెలుఁ గొక గొప్పభాషగ గణింపఁబడదు. ఉన్నతవిద్యాలయములలోఁ దెలుఁగుననే యన్ని విషయములను బోధించుటయు, రాజకీయ వ్యవహారములు తెలుఁగుభాషలో జరుపుటయుఁ దెలుఁగుయొక్క యభివృద్ధికిఁ ముఖ్యమార్గములు.

పై సంస్కారముల నొనర్చినతోడనే భాషకుఁ గల కొన్ని యనవసర నియమములు తొలఁగిపోవును. వ్యవహారభాషలో శకటరేఫము అర్ధానుస్వారము క్లిష్టసంధులు మున్నగునవి తమంతటఁ దామే తొలఁగిపోవును. ఇట్టి వానినిఁ బాటించు పండితబృందములు-భాషయందుఁ బ్రకృతిశాస్త్రములును ఉత్తగ్రంథములును ఉత్పత్తిగాకుండ నభ్యాతరముఁ గలుగఁజేయుచున్నా రనుట యవివేకము. ఈలోపమునకుఁ గారణము వేఱుగ నున్నది. పండితుల ననవలసిన పనిలేదు. పైలోపములను దీర్చుటయే ప్రజ్ఞ గాని ప్రల్లదము లాడుట ప్రజ్ఞ గాదు.

మార్పులేకుండు సంవిధాన ముండదు. ప్రయోజనకరము లగు మార్పులను గ్రహించుట వివేకము. దేశకాలవిపర్యాసముల నెఱుఁగక, మార్పు వల దనువారు దేశాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడరు.

ఉపాధ్యాయత్వగౌరవపరిరక్షణము

శ్రీయుతము వేంకటశివుఁడు గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

లోకములో సామాన్యముగా నెవ్వనికైనను తా ననుభవించు కష్టములు, తాను మోయు భారములు మాత్రమే తోఁచును గాని తాను బడయుచున్న సౌఖ్యగౌరవము లంత స్ఫుటముగ నగపడుట లేదు. ఉపాధ్యాయులకును వారియెడల సహానుభవము గలవారికిని, సాధారణముగ వారు లోనగు నిక్కట్టులే గోచరించును. గాని, వారు "పాలకోఱకు తాయి మోయు"చుండు సంగతి విదితము గాకున్నది. జననీజనకుల ఋణమును మనుజుఁడీ జన్మముననే దీర్చుకొనలేఁడని మనదేశీయులు తలంతురు. గురువు ఋణమును నంతకుఁ దీసిపోవునది కాదు. ఐహికాముష్మికసుఖము లొనగూర్పఁ దగిన జ్ఞానము ప్రప్రథమమున మనకు లభింపఁజేయ నుద్యమించిన గురువర్యునకు మన మేపాటి దక్షిణల నీయఁగలము? ఏ యుపకృతులను చేయఁగలము? విద్యాబోధమునకును దదితర వ్యాపారములకును చాల వ్యత్యాసము గలదు. జ్ఞానప్రబోధనము, 'వృత్తులలో నుత్కృష్టమును-బేరములలో నికృష్టము' నని యాంగ్లేయుల మతము. ఐనను నిజమారసినచో, నిది కేవలము వృత్తి యని చెప్పఁ దగినది గాదు. జీవనోపాధిని సంపాదించుకొనుట కుపకరించునది వృత్తి. నిజమునకు జ్ఞానబోధన మటువంటిది గాదు. ఇది కేవలము పారమార్థిక చింతవలననే పూనవలసిన మహాకార్యము. ధనార్జనము చేయు నుపాధ్యాయులను దూషించుచు, సోక్రటీసు, వారిని విద్యావిక్రేతలని నిందించెను. ప్రాచీనకాలమున మనదేశమునను గురువు శిష్యుల వలనఁ బ్రతిఫల మేమియు నపేక్షింపక, మీఁదు మిక్కిలి వారికే తాను భోజనాది సౌకర్యములను సమకూర్చి, విద్యాపరిపూర్తి యైనపిమ్మట వారు శక్తికొలఁదిని మనఃపూర్వకముగను నొసగిన దక్షిణలను స్వీకరించెడివాఁడు. వారి సంతతివార మగు మనమును జ్ఞానవిక్రేతల మను నపయశస్సును ఒడిఁగట్టికొనకుందుము గాక! ప్రాచీనకాలమునందువలె గురుశిష్యుల పరిపోషణమునకు వలయు మంచి వసతులు ప్రస్తుతకాలమునఁ బొడకట్టని లోపముచేత, గురువుల మగు మన మిపుడు ధనమును గ్రహింపవలసి వచ్చుచున్నది. కాని, నిమిత్తమాత్రముగను, ఆపద్ధర్మముగను, ప్రస్తుత మేర్పడిన యీధనస్వీకారమును పరమావధిగ నెంచి, మనముపూనిన కార్యముయొక్క పవిత్రతను మఱచిపోవుచున్నాము. శ్రీరామానుజాచార్యులవారి జీవితమునుండి మన మొక సందేశమును గ్రహింపవలయును. మోక్షమార్గ ప్రబోధనమే ముఖ్యకర్తవ్యముగఁ జేకొని జీవయాత్రను గడపు నామహనీయునికి, ఒకనాఁడు తమయింటికి భిక్షకేతెంచు సమయమున గృహస్థులు కొందఱు పిడికిట బియ్యము తోఁ బంగరునాణెములను గలిపి వేయుచువచ్చిరఁట. కాని యాపుణ్యపురుషుఁడు దానిని గనిపెట్టి, "పచ్చపురుగు లున్నవే!" యని యా నాణెములను స్పృశింపనైన నొల్లక, ఒక పుడకతోఁ నేర్చి, వానిని వారి యిండ్ల కడనే దిగవిడుచుచుండు నఁట! "సువర్ణమునాసతోఁ దిలకించు కన్నులు గలవానికి విజ్ఞాన ప్రబోధన కార్యదీక్ష వహించుట కధికారము లే" దని గుర్తెఱిగి మనమును దగినట్టుగ మనస్సును దిట్టపఱచుకొందుము గాక!

మోక్షమార్గప్రదర్శకుఁ డగు నాచార్యునివలెను - హృదయము నానందసాగరమున నోలలాడింపఁ జాలు కవిపుంగవునిరీతిని - విద్యాప్రబోధకుఁడు ఫలాపేక్ష లేక, తృప్తియు హృదయ పవిత్రతయుఁ గలిగి, నియతమగు కార్యమును నిర్వహించుటకుఁ దొడంగవలయును

తాను రచించిన మహాభాగవత కావ్యమును గృతి నందుకొన నువ్విళ్ళూరుచు, లెక్కింప నశక్యము లగు ధనరాసులు తన కీయ సమకట్టిన రాజాధిరాజులకు తానీయక, మనదేశీయుఁడగు పోతనమహాకవి శ్రీహరికే దానిని సమర్పించెను. దరిద్రదశలో నున్నను తాను రచించిన యుద్గ్రంథమును పొట్టకూటికై యేరాజునకో అంకితము చేసినచో-మరణానంతరమునఁ దాను గాలుచే సమ్మెటపోట్లఁ బడుదు నని యతఁడు వెఱఁగందెను! కవితామతల్లిక కన్యకారూపమును దాల్చి నీచులకుఁ దన్ను నాతఁడు విక్రయించునేమో? యని భీతిల్లి, యెదుట నిలిచినపు డాకవివర్యుఁడు చెప్పిన పద్యములు దేశమం దన్నిదిశలను వ్యాపించి యున్నవి.

ఉ. బాల రసాల సాల నవపల్లవ కోమల కావ్యకన్యకన్
గూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్
హాలికు లైన నేమి? గహనాంతరసీమలఁ గందమూలకౌ
ద్దాలికు లైన నేమి? నిజదారసుతోదర పోషణార్థమై.

ఉ. కాటుకకంటినీరు చనుకట్టుపయిం బడ నేల యేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దను గాదిలికోడల! యో మదంబ! యో
హాటక గర్భురాణి! నిను నాఁకటికిం గొని పోయి, యల్ల క
ర్ణాట కిరాట కీచకుల కమ్మఁ ద్రిశుద్ధిగ నమ్ము భారతీ.

ఆఁకలిచే నల్లాడుచుండియును, ఈ కవివర్యుఁడు కావ్యకన్యకను నీచులకు విక్రయింపక, ఈశ్వర సమర్పణము గావించెను. ఆరీతిగనే మనమును విద్యాకన్యకను గడుపుకూటికై విక్రయింపకుందుము గాక! మానవ సేవకై - ఈశ్వర ప్రీతికై - సమర్పింపవలసిన యీపవిత్రమగు విద్యను క్షుద్ర మగువస్తు సంపాదనకు వినియోగింపకుందుము గాక!

ఈ తీయనిపల్కుల చొప్పున నడుచుకొనుట నీ పాపపులోకమున సాధ్యమా? యని యెవరైన నడుగవచ్చును. సాధ్య మనియే నాతలఁపు. కానిచో నెటులైనను సాధింపవలయును. ప్రస్తుతపువ్యావహారిక ధర్మముల ననుసరించి భుక్తికై యుపాధ్యాయుఁడు ధనమును గైకొనవలసి వచ్చుచున్నది. కాని, ధనకాంక్షచే నిరతము పీడింపఁబడువాని హృదయమునుండి ప్రబోధన శక్తి నానాటఁ దొలఁగిపోవును. సొమ్ముమీఁదనే కన్ను వేసియుండు దేశికుని యాత్మ శిష్యమోహము నాకర్షించి హృదయరంజకముగ విద్యనేర్పగల శక్తిని గోలుపోవును. ఉత్కృష్టనికృష్టపదార్థములచే నేకసమయమున నాత్మ యాకర్షింపఁబడనేరదు. ఉత్తమవిద్యాబోధకునియందు గనఁబడెడి తృప్తి - హృదయనైర్మల్యము- పవిత్రప్రేమ- మొదలుగాఁగల గుణసంపద వట్టి బేరగానియందుఁ బొడగట్టునా? ఇతర వృత్తులలోఁ జేరవలసినవారును, ఉపాధ్యాయవృత్తికి బనికిరానివారును, పలువు రిపుడు బోధకు లగుచున్నారు. వీరిలోఁగొందఱు ధనార్జనమునకు సహాయభూత మగునే వర్తకమునందో ప్రవేశింపక, కాలకర్మలోపము చేతనుపాధ్యాయులై, మేకవన్నె పులులుగ మెలఁగి, బోధకలోకమున కవమానమును తెచ్చుచున్నారు. వీరికి "చిత్తము శివునియందును భక్తి చెప్పులమీఁదను." ఉపాధ్యాయబృందమునకు వీ రంత శ్శత్రువు లని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి యుపాధ్యాయాభాసుల సహవాసమువలన తక్కిన వారికి గూడ నపయశస్సు ఆపాదిల్లుచున్నది. తనశిష్యులకి ట్లొకానొకతరి జీససుబోధించెను:-"ఇరువురు స్వాములకు మీరు దాస్యము చేయనేరరు. ధనదైవములను మీరు ఏకసమయమున నే భజింపలేరు." అని. ఆవిధమున ధనకాంక్షాదులు హృదయసీమ నావరించినచో నట్టి విద్యాబోధకుఁడు జ్ఞానప్రబోధనరూప మగు పవిత్రకార్యమును సాధింప సమర్థుఁడు గాఁడు.

నే నిట్లనుటవలన అధికారులు - ఉపాధ్యాయుని దరిద్రదశ తొలంగునట్టి ప్రయత్నములు చేయవలదనుచున్నా ననికాదు. విద్యాబోధక మహాకార్యమును నెరవేర్పఁబూనునుపాధ్యాయులకు సంసారయాత్ర యవ్యాహతముగ జరగు వసతులను రాజును ఆరాష్ట్రికులును ఏర్పఱుపవలయును. అట్లు చేయ రేని, ఉపాధ్యాయుఁడు తగు జీవనోపాధి లేక తన పనులను సరిగ నిర్వర్తింపలేకపోవును. సంతత దరిద్రదశ "చెప్పులోని రాయి" వలె గురువుల మనస్సును కలవరపెట్టుచు, వారి కార్యమునకు విఘ్నములు గలిగించుచుండును. కావున నుపాధ్యాయునికి ఇహలోకయాత్ర సౌఖ్యముగ జరగునట్టి యుపపత్తి గలిగించుట దేశీయుల యొక్కయు దొరతనమువారి యొక్కయు ప్రథమకర్తవ్యమే!

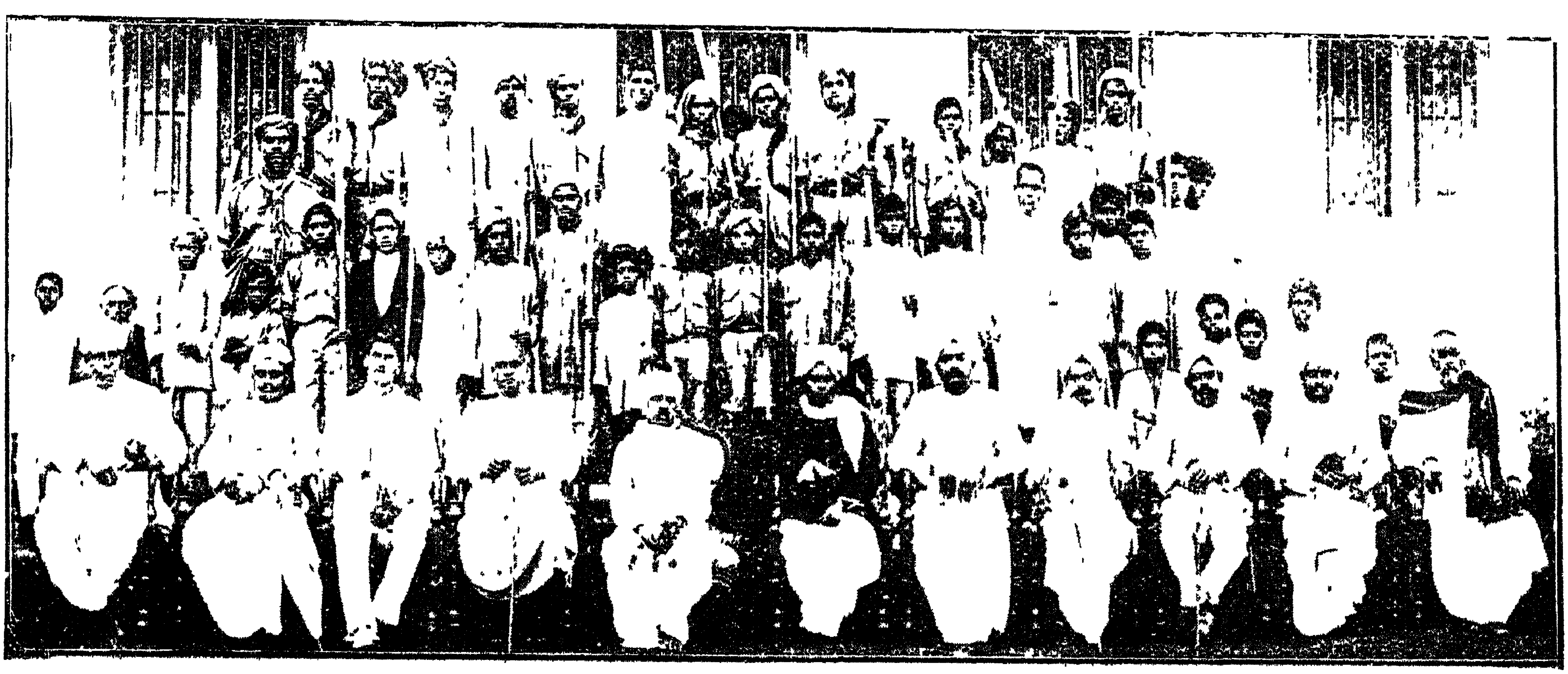
కాని, తన స్థితిగతు లెటులున్నను, గురూత్తముని మనస్సు ధనమున నోలలాడుట కిచ్చగింపక, విదురుని హృదయసీమవలె భాగ్యదారిద్ర్యములకు దూరమగు స్థితిని గోరును. ఒకటేల? జ్ఞానధనానుభవము గల మనస్సునకు పరధనము లంతగ రుచింపవు. "దేశికోత్తములు విద్యాసంపన్నులై తమ్మును పోషించుభారమును స్వదేశీయులకు విడిచివైచి యిచ్ఛావిహారులై, జ్ఞానవ్యాపనమును చేయుచుందు" రని ప్రజాతంత్రరాజ్యమను పుస్తకమున ప్లేటో వచించెను. ఇంక మనదేశమందును జ్ఞానోపదేశమునే ముఖ్యకార్యముగఁ జేసికొని సంపదలు రోసి, కృతకృత్యులైన గురూత్తములు, వేల కొలఁది గలరు. కావున నిప్పటి బోధకులును క్షణభంగురము లగు నైహిక సంపదలకై పరితపింపక తమ పవిత్రకార్యమునందు దీక్ష వహింపవలయును. నవలాగ్రంథ కర్త్రి యగు మేరీకారిల్లి, మహాభాగ్యము యొక్క దుర్లక్షణములను వర్ణించుచు, "భాగ్యము దారిద్ర్యము నను నీరెంటిలో నేదియైనఁ గోరుకొను మని దైవము నన్ను నిర్బంధించెనేని, నేను తప్పక దారి

The First Arundhatia Conference

ప్రథమ ఆరుంధతీయ సమావేశము

Andhra Parisodhak Mandal. Third Anniversary.

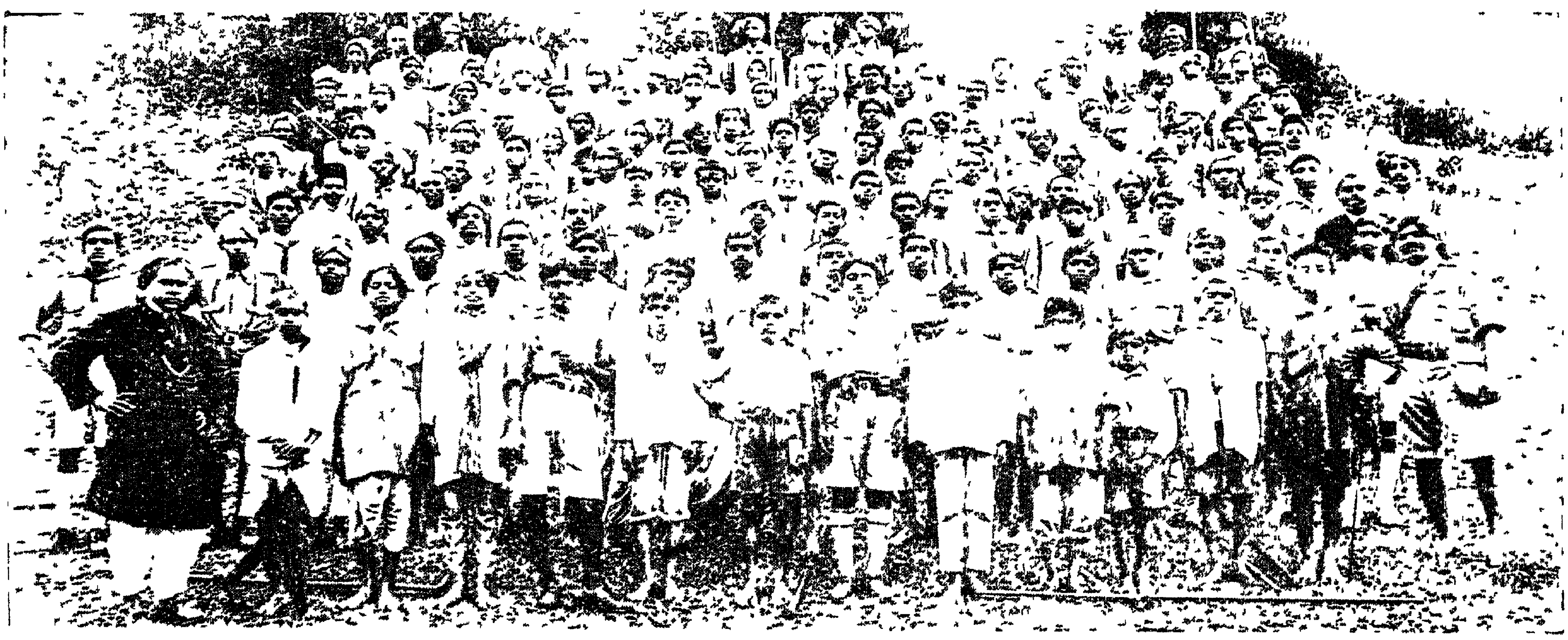
ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలి తృతీయవార్షికోత్సవము

Scoutmasters' Training Camp

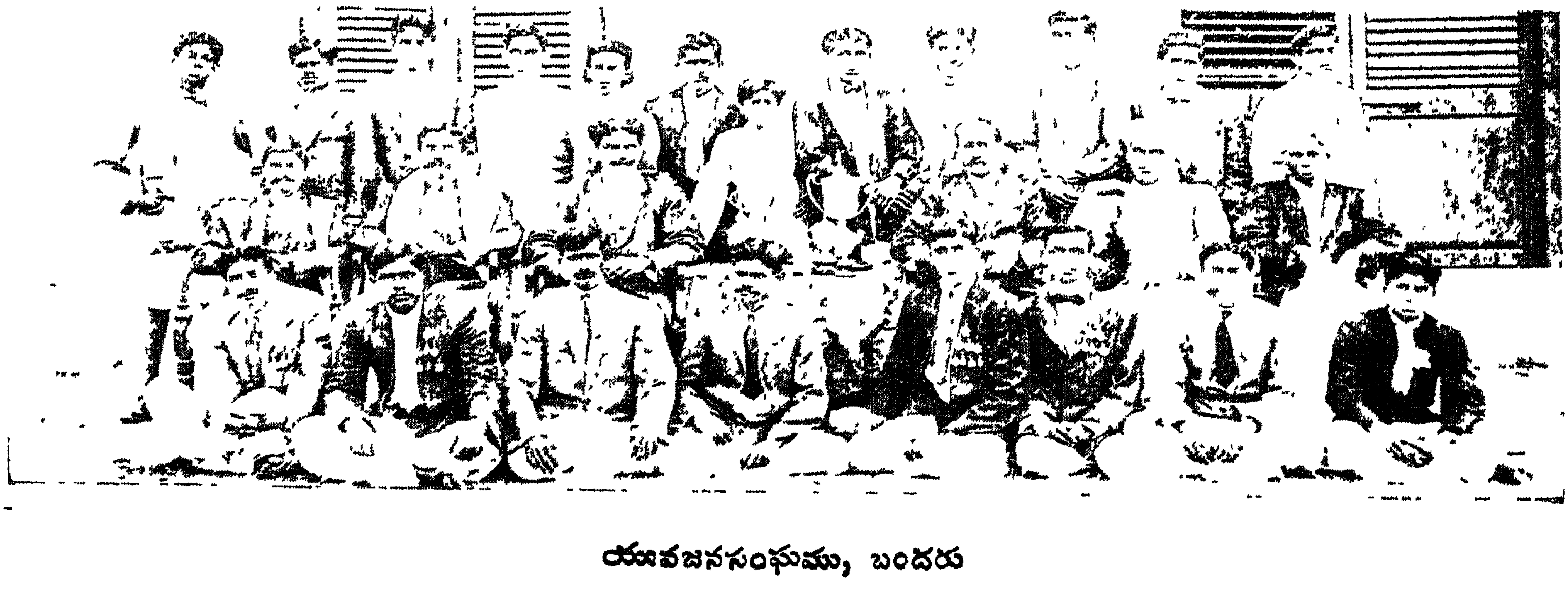
స్కౌటుమాస్టర్ల ట్రెయినింగు కాంపు, నంద్యాల

Godavery Pushkaram Camp Scouts.

గోదావరీ పుష్కర బాలభట సేవకులు

The youngmens' Union—1920

యువజనసంఘము, బందరు

ద్ర్యమునే కోరుకొందు" నని పలికెను. ప్రస్తుతకాలపు నాగరకతకు బరమావధి - ధనసంపాదనము. దీనివలన నన్నిపనులును సమకూరుచున్నవి. కాని, ప్రాప్యములలో నుత్తమ మగు మనశ్శాంతి మాత్రము చేకూరుటలేదు. కావునఁ బామర జనులవలె నుపాధ్యాయుఁడు మోస పోకుండవలయును. తాను గైకొను స్వల్పజీతమును పాటించి కాక, తన యుద్యమముయొక్క యుత్కర్షతను గుర్తెఱిఁగియే యతఁడు కార్యసాధనమునకుఁ దొడంగ వలయును. తన యధికారి కను సన్నలఁగాక దైవముఖ మును జూచియే యతఁడు పనులను నిర్వహింపవలయును. తన కీయఁబడు వేతనము గౌరవవేతన మనియే భావింప వలయును గాని రోజు కూలి యని తలంపరాదు. తన యధికారులు వీరును వారును గాక, వీరందఱకు స్రష్టయై పరిపాలించు లోకపాలకుఁడేయని గుర్తెఱుఁగవల యును. అట్లు వర్తించి మనము కృతకృత్యుల మయ్యెదముగాక !

కోకిల

నిడుమ్రోలు కనకసుందరము గారు

గానపాథోధి నోలాడి, గాఢ మైన
వింటిదెబ్బకు నసువుల విడచి, మర్త్య
లోకమున సెలవు గైకొని, లోభి యైన
బోయనికి బొంది నర్పించి, పుణ్యభూమి
కేగితివి భాగ్యవతివి కోకిలమృగాక్షి!
ఇన్నిదినములు నీ వున్న యిల్లు, నెట్లు
కలిప్రపంచమ్ము విడి చనఁగలవు నీవు?
దినదినము నీ మధుర గాన దివ్యసుధను
కడుపు నిండంగ గ్రోలి నీ గానమందు
నములుఁడౌ సృష్టికర్త వాక్యముల వినెడి
మానవ్రాత్తంసులకు నేది మార్గ మింక?

*　*　*　*

నమ్రమై నట్టి నీ కంఠనాదము విని
ధారుణీస్థలి జనసముదాయమునకు
భావ ముప్పొంగఁ గీతము ల్పాడు నట్టి
కవిశిఖామణి కగుఁ గష్టకాల మింక.
గానవిద్యాప్రవీణతఁ గంటి మంచు
గర్వపడునట్టి నరుల ప్రఖ్యాతి కింక
మేర యుండఁగఁ బోదు నిమేషమాత్ర
రిపులను జయింపఁ గల నీవు లేనికతన.

*　*　*　*

స్తబ్ధులై విని నీదు సుస్వరము లన్ని
యెల్లపుడును ప్రతిధ్వని లీనుచుండు
చిత్తసందీప్తి లేని నిర్జీవరాశి
చలనమే లేక యుండఁగావలయు నింక.
ప్రకృతి జన్మదినోత్సవ ప్రభలమధ్య
నల వసంతాగమమునఁ గ్రొమ్మొలక లెత్తు
మావిగున్న నధిష్ఠించి మావిచిగురు
లను భవింపంగ నెవరుఁ గలార లింక !

*　*　*　*

గాఢ మై నట్టి నష్టము కలిమిలోన
కలిగె విశ్వాన నీదు నిర్గమమువలన
సర్వరక్షకుఁ డగు మహేశ్వరుని కరుణ
పెంచి బిడ్డల, దయఁ బ్రసాదించి యుంటి
వపుడె, పుణ్యము! వాని యవ్యక్త గాన
మాలకించుచు సంతృప్తి నందగలము.
అవియుఁ గ్రమమున నీవలె నైన దనుక.

*　*　*　*

తరుశిఖర మెక్కి మందగీతములఁ బాడి,
పాంథజనులకు శ్రమ బాపి, పండితులకు
సర్వదేవుని చెయ్దముల్ జ్ఞప్తి దెచ్చి,
గానవేత్తల మను యంత్రగాంధ్ర గెలిచి,
ఎల్లరకు హృదయమ్ము రంజిల్లఁ జేసి
సుఖమొసంగుట నీబిడ్డ సొమ్ము ఇంక.

*　*　*　*

కలిని సేవించునే కలకాల మొకఁడు?
ఋణము వెల్లిన నాఁగలు చనుట, మారులు
తిను రఁగొగిన విధ్యుక్త ధర్మములను
మానకుంట, ప్రపంచధర్మమ్ము గాన,
వసుధ నీచావునకు నింత వగవ నయ్యె!
వగచినన్ నీదు వాక్సుధాస్వాదనమ్ము
లభ్యమగునె యొక్కొ? మాకు దుర్లభము గాదె!

గ్రంథాలయ సమాలోచనము

[illegible] నారాయణశర్మ గారు

[illegible] పరమార్థ [illegible] పనియు [illegible] పథ [illegible] చతుర్ [illegible] శాస్త్రము [illegible] మార్గ [illegible]. అనాది [illegible] ప్రతిజీవుడు సంసార [illegible] యుక్తగుణ [illegible] బ్రహ్మ [illegible] ఇది మన దేశమున గల ప్రాచీన [illegible] శంకరాచార్యాది మతోద్ధారకుల చేతను [illegible] బైబిలు [illegible] ప్రమాణము [illegible] ముక్తి [illegible]. ఇట్టి మహత్తర [illegible] ఉపదేశించుట యెట్లు? [illegible] ప్రతిపాదించి [illegible] గ్రంథములు. గ్రంథసంప [illegible] ప్రథమము. సర్వవిజ్ఞాన ప్రప [illegible] గ్రంథ [illegible]?

పూర్వోదంతము

గ్రంథములు వేదకాలమునుండి మనకు ప్రసిద్ధములై [illegible] ప్రాలు [illegible] మనకు సమీపస్థము. 'నరిత [illegible] మిచ్చు [illegible] తెలిసికొనుటకు [illegible] బట్టి కనబడుచున్నవి. మనకు [illegible] పరిషత్తు [illegible] అప్పుడు గోష్ఠీస్థలము [illegible], అందు గ్రంథాధానమును, [illegible] ప్రమాణముల వినంబడును. అట్టి పరిషత్తులందు గ్రంథపేటిక లుండెను. గ్రంథములు పారిషదులచే [illegible] బడుచుండెను. అవి కేంద్రస్థానముల నుండి శాఖాస్థానములకు గొనిపోబడుచుండెను. ఇప్పు డమెరికా ఆస్ట్రేలియాలలోని సంచార గ్రంథాలయములు దీనిస్మరణ చిహ్నము లేమో! కొన్ని పరిషత్తులు నియమిత కాలానుకూల్యముగను, మఱికొన్ని నిత్యములై గురుకులాశ్రయములకు [illegible] గను నుండెను. స్థిర పరిషత్తులందు స్థిర గ్రంథపేటికలు విరాజమానములు. ఇవియే కోశాగారములు. వీని యధ్యక్షుడు కోశాధ్యక్షుడు. ఈతడు కోశాగా-

రమందలి గ్రంథరత్నముల విలువ నెఱిగిన విశారదుడు. మొగ్గ, [illegible], ధనసమూహము, ప్రమాణము లేక పుస్తకము లోనగు నర్థములను వివరించుచు, కోశశబ్దము విజ్ఞానవిస్తరం బగు పుస్తకం బని నిష్కృష్టార్థ మిచ్చుటచేతను విశ్వకోశ మనియు, నమరకోశ మనియు [illegible] యున్నవి. చూడుడు! యోగసిద్ధులు సంగ్రహించి యుంచిన జ్ఞాన [illegible] వేదాద్యుత్తమశాస్త్రములు మొన్న [illegible] తీసికొనిపోవుటయు, రేఖాక్షరగణిత సూత్రము [illegible] నిపడమటి దేశములయందు గణితశాస్త్ర [illegible] గలిగించుటయు, [illegible] ప్రమాణములయొని కని [illegible] కాలముననే సిద్ధాంతీకరించుటయును, ప్రాచీ [illegible] బుట్టి [illegible] యవనాది దేశ ముల [illegible], [illegible] నపూర్వమహత్తులు ప్రద్యోతించు [illegible] నిచేశల్మషముల హరించుటయు జాతి ప్రత్యయ [illegible] సద్గుణముల [illegible] స్త్రీ [illegible] చేయుట యు, భారతీయుల గ్రంథాలయ ప్రశంసలన [illegible] చున్నది.

కోశాగారములందు గోశాధ్యక్షులును లిపింకరణుండు నను సిద్ధరు కార్యనిర్వాహకు లుండిరి. శ్లో॥ 'సాంగంచ సరహస్యంచ తమా చార్యం విదుర్బుధాః' అని పేరువు [illegible] చిన [illegible]చార్యుడు కోశస్థ గ్రంథములు సాంతముగ బదివిన చదువరియై బాత్రముల గు దర్శకులకు జనించు శాస్త్రసందేహములు తీర్చువేత్తయునై యుండెను. ఈతడు గోష్ఠీస్థలంబులు ప్రసంగములు నుపన్యాసముల నొసంగి, శ్రోతలహృద యములు [illegible] నాత్మప్రవర్తనముల నైతిక విధులందును బోధించు [illegible]. ఈతడు రాజుల యాదరణమును [illegible] కోశాగారములను సర్వవిధముల నున్నతికి దెచ్చుచుండెను. ఆగారమందలి పురాతన ప్రతి ప్రతిగ్రంథ ములను [illegible] లిపింకరుని కార్యము. ఇట్టియాగారముల [illegible] మొదటి [illegible] ప్రాపియున్నాడెను. కాని ఋషుల యజ్ఞశాలలందని ప్రాగ్వంశములు పవిత్ర కోశాగారములై యుండెనని యూహా పుట్టుచున్నది. గార్గి శ్రాద్ధ, విశ్వవార, వాక్క ప్రభృతు లగు తపస్వినులకు ఆకోశాగారములు విద్యాక్షేత్రంబులై యుండెను. కాన గోశాగారముల జననము ప్రాచీనమునులకు సమ కాలికముగ గనబడుచున్నది. గ్రంథాలయము లిట్లు వానప్రస్థుల యొద్ద బాల్యావస్థను గడపి, గృహస్థపండితుల యిండ్ల యౌవనము నూపెను.

ఉన్నతావస్థ

దీనికిఁ జంద్రగుప్తుని కాలము [illegible] ఆ [illegible] తనవీటఁ గోశాగారములను నిర్మించెను. [illegible] కవర్ధనుఁడు పితామహుని గ్రంథాలయవృద్ధి [illegible] పతియు నీ చక్రవర్తి రాజ్యా [illegible] [illegible] రోద్యమ వ్యవస్థను [illegible]. [illegible] ముల ననువాదము చేయించుచుండెను. [illegible] అక్బరు చక్రవర్తి యీ [illegible] [illegible]. ఆ ఫాదుషా యంలిపుర [illegible] మందిరము [illegible] నున్న గ్రంథా లయము ప్రాపంచిక సారస్వతమునకు క్రీడామందిరమే! [illegible] గ్రంథస్థమూల్యముకొలంది పుస్తకములు పేర్చఁబడియుండెను. [illegible] రోమకులయందును విశ్వసనీయము. ఉలూగు బేగుకృత [illegible] శాస్త్రము హిందీభాషకును, వ్యాసవిరచిత [illegible] [illegible] యముచేత పారసీకిని, రామాయణ [illegible] వేదము [illegible] లు ఫారసీకిని అనువదింపఁబడియె. ఈమార్గము గ్రంథాలయ విస్తరణ నకు రాజపథము కాదా? [illegible] [illegible] మిదిరసములు సాక్షాత్కరించునట్లు [illegible] చిత్రింపఁబడి [illegible] గ్రంథాలయముల నమర్పఁబడుచుండెను. దీన [illegible] సౌందర్యము తాండవిలంబై, దర్శకులను [illegible] చుండెను. తదుపరి కాశ్మీరము - శ్రీనగరము - [illegible], [illegible] రాజధాని వల్లభీపురి - యుజ్జయిని - [illegible] నవద్వీపము, పాటలీపుత్రము - [illegible] గ్రంథాలయములు ప్రసిద్ధివహించి యుండెను. దక్షిణదేశము గుఱించి యోజింపఁగ "సుమనోజనవాదరణస్థానమ్" అని [illegible] వెల్లడిపఱచు చున్నందున నట్టి గాంచీనగరమున గ్రంథాలయవి [illegible] తెలియఁ బడుచున్నది. [illegible] నామాంతరము గల తంజావూరునందుఁ గోశాగారము లుండెను. ఇట్టి వృద్ధికాలపరిపక్వమున నష్టదశఁ బొం దెను. అలభ్యము లగు నెన్నియో గ్రంథముల యాలయములును, గ్రంథాలయరూపములు ధరించు కోవెలలును, తురుష్కుల కరవాలా ఘాతములకును ఘోరదహనములకు లోనయి, విలయ మొందెను. సరస్వతీనికేతనం బగు తక్షశిల కాలిపోయి నపు డెన్ని గ్రంథములు నివురై పోయెనో! జ్ఞానస్థానంబు వారణాసిని మహమ్మదుగజని కబళించి నపు డెన్ని యమోఘశాస్త్రములు జీర్ణించెనో? అలంఘీరు హైందవులకుచిత్వముఁ [illegible] సేయునపు డెన్ని గ్రంథములు పాడైనవో! ఇటీవల శార్మణ్యులు ఆ సంఖ్యాక ప్రమా ణము లెన్ని కొనిపోయిరో! ఆహా! భారతమాత! నీ శాస్త్రైశ్వర్య ములు ఖండాంతరములఁ బ్రవాస మొనర్చు చున్నవి! ఇప్పటికి భారతవర్ష గ్రంథాలయ పూర్వమధ్యమ చారిత్రమునఁ గొంతఁ దెలిసి కొంటిమి. ఆంధ్ర దేశ గ్రంథాలయ పూర్వకథనమునకుఁ గడంగెదము.

కృష్ణా గోదావరీమధ్యస్థములు శ్రీశైల ద్రాక్షారామ కాళ హస్తులు. వీనికి త్రిలింగాఖ్య. వీనికి వేఁగినాఁడు హృదయస్థానము. [illegible]

[illegible]

[illegible] టుచున్నవి. [illegible] [illegible] దక్షిణాపథ [illegible] [illegible] వినంబడె. [illegible] [illegible] గ్రంథాలయ [illegible] తుంగభద్రప్రజకు [illegible] రణ్యస్వామి [illegible] గ్రంథ [illegible] బోధకములై [illegible] గ్రంథములు [illegible] [illegible] ఆంధ్ర [illegible] చైత్ర [illegible] క్షేత్రస్థానములు, దేవాలయములు [illegible] గ్రంథాలయములకుఁ [illegible] దేశము [illegible] పుస్తకములలో [illegible] ప్రస్తుతము పాశ్చాత్య గోళమునఁ బ్రిటను ద్వీపమునందును ప్రాన్సు జర్మన్యాది దేశములందును. గ్రంథాలయములు [illegible] ప్రజల సంఖ్యలో నాలవభాగము వారికి [illegible]

మన పూర్వ [illegible] ప్రదర్శి [illegible] లూరకుండుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. తదుద్యమము నిర్విఘ్నోత్సా హమునఁ గొనసాగింపవలసినవారము మనమే! [illegible] అమెరికావారి దక్షిణదేశ రాష్ట్రమున గ్రంథాలయజ్యోతిని వెలి గించు చున్న ప్రతిభాశాలి. [illegible] చున్నవి. వంగమహారాష్ట్ర [illegible] భాషను భారతఖండమున [illegible] గౌరవమును [illegible] గాంధ్రసత్వ [illegible] స్థానము. కావున నే తెనుఁగు [illegible] భాషల గౌరవము [illegible]. ఇపుడు [illegible] సర్వత్ర నృత్యములు చేయఁ దొడఁగుచున్న [illegible] ప్రబలమై భూవలయమును కబళింప కించుచున్నది. యుగయుగమునఁ బుట్టు నుద్యమలీలలు సమయాసన్నములు కాకమానవు. తెల్లులగు భ క్తిప్రవ

త్తులు గనుపఱుప నెల్లకంఠానములు పురస్కరించుకొనుచున్నవి. ఇట్టి శుభావహాతపణమున నాంధ్రీకిఁ బ్రాణబంధమను నగు గ్రంథాలయముల వస్నై కెక్కించుట యాంధ్రమహాజనుల కర్తవ్యదీక్ష. భాషాపల్లవములకుఁ గోశాగారములు స్తంభములు. ఆంధ్రసామ్రాజ్య వైశాల్యమునకుఁ దీనన్ని గ్రంథాలయములు లేమిని సంస్కృతివిజయయాత్ర కాలెంకము వాటిల్లుచున్నది. వాఙ్మయాభ్యుదయము మొంత వఱకు సాగిన నంత భాషకు దహోత్తేజము ప్రసరిల్లును. కొన్ని శైలారిష్టముల వాతఁ బడుచున్నవి. కొన్ని యకాలమృత్యుముఖమునఁ బడుచున్నవి. కొన్నింటి యావృత్తులు దృష్టిగోచరము లగుచున్నవి. ఇవి యైనఁ జిరజీవులు కావలసియున్నవి. ఇట్లున్న వాఙ్మయప్రశస్తికి నిస్తులత్వము ఆయత్తపడదు. ప్రభువు లీ కార్యమున నాగంతుకులు కాక కూటస్థులు కావలయును. ధనికు లాంధ్రభారతికి బ్రహ్మరథమును పట్టవలయును. తన యానదాస్తియు గ్రంథాలయోద్యమమునకై ధారవోసిన అండ్రు కార్నీజు వోలె మన ధనసంపన్నులు విద్యావితరణమును చేయఁదలఁచియున్నది. బోసువంటి మహాత్ములు ఆంధ్రగర్భమున నుదయించి యుండరే దని చెప్ప సాహసింపము. అట్టి యావికై తెలుగు సంబరులకు వెలంది పెద్దమొగముతో నెదురుచూచుచున్నది. చూచితిరా! ఆంధ్రదేశమునఁ బదునెనిమి దేండ్లకుఁ బూర్వమునుండి గాఢముగా ప్రారంభింపఁబడిన గ్రంథాలయస్థాపనము జరిగియున్నందున, నిది నూతనోద్యమమై వింశతివత్సరప్రాయమున నున్నది. అభిమానపురస్సరమున నిపుడీ యుద్యమము సర్వత్ర వ్యాపింపఁ దొడంగుచున్నది.

ఉదయగానము

పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్య గారు

గీ. సుమముఖమ్ములఁ గళ లూరి సొగసు లీన
చివురుసంపద నతిశయచేష్ట లమర
హిమకణానందబాష్పము లిట్టి రాల
నగుచుఁ గదలెడు వృక్షసంతతులు వేడ్క—
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

గాలిశ్రుతి మేళవించి సంగతుల నించి
గళరవమ్ముల మేర లాకసము నంటఁ
గలిసి యొండొంటి జీరలేకయ సుఖానఁ
బక్షు లన్నియు ముదమునఁ బాటపాడు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

త్రుళ్లిపడు చిఱుచేప చప్పుళ్లు, తాళ
గతికి లయగాఁగ నలల సద్గతులు దూఁగ
నీటితెరచీర యంచుల నెగడ మడత
లవిగొ నాట్యము సేయు జలాశయములు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

పూర్వదిశ నదె బంగారుబొమ్మ పోల్కి—
నంద మయి స్నేహవాత్సల్య మతిశయిల్ల
కరములం బ్రకృతినిఁ దట్టి కౌఁగలించి
నవ్వుమొగమున భానుఁ డానంద మొందు.
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

నిర్మలమ్మయి సుఖదమై నెగడునట్టి
మేన సుమగంధమును బూసి మెల్లమెల్ల
నోలపాటల నటునిటు నూగికొంచుఁ
జల్లఁగాఁ బవనుఁ డదిగో! షికారు సేయు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?
ఉండియును లేనియట్టుల నొప్పి జగతి
నెందుఁ జూచినఁ దానయై హెచ్చుదగ్గు
లెఱుఁగకుండఁగ నన్నిట నిమిడి సమత
సౌఖ్యమునఁ దోచు నదె యాకసమ్ము ప్రబలి
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

* * * *

ప్రకృతియే నిన్నుఁ జేసె నా ప్రకృతిలోన
నైక్య మాటయె నీ యాశయమ్ము గాదె!
ప్రకృతి యంతయు సౌఖ్యవారాశిఁ దేల
లేని దుఃఖము లెన్నొ కల్పించుకొంచు
జీవమా! యేలఁ దహతహఁ జెందె దీవు?

విద్యావిధానము

శ్రీ వెంకట సుబ్బారావుగారు

ప్రాచీనచరిత్ర నామూలాగ్రము చూచినచో ప్రాచీనాధునిక విద్యావిధానములందు హస్తిమశకాంతరము లున్నవని తెలియగలదు. తొల్లి ఆర్యావర్త మెట్టి సంపర్కము లేక నాగరికతాభివృద్ధి జెంది అధికాభ్యుదయమునం దున్నతపదవి ననుభవించి పాండిత్యప్రకర్షమునను తత్త్వజ్ఞాన పాండిత్యమునను సహజముగా గౌరవింపబడుచు వేలకొలది విదేశీయవిద్యార్థుల నాకర్షించుచు జాతీయ విశ్వవిద్యాలయములను విజృంభింపజేసిన హిందూదేశము గతనాటి ప్రాచీనజాతీయ విద్యావిధాన మీ కాలమున లేకపోవుటచేత మనదేశ మీ దుస్థితికి వచ్చినదని ప్రతివారికిని తెలియును. పూర్వకాలమున సుచితముగా నేర్పబడుచున్న జాతీయ విద్య సర్వోత్కృష్ట మైనదని వేరుగ చెప్ప నక్కఱలేదు. ఆ కాలపు పద్ధతులప్రకారము విద్యార్థులు బాల్యముననే తమ స్వగృహములను వదలి జననీజనకుల నెడబాసి గురుకులవాసము చేయుచు కాయకష్టముల కోర్చి, నీతి, జ్ఞాన, శరీరసౌష్ఠవాదు లభివృద్ధినొందునట్లు ఉండెడివారు. ఆనాటి జాతీయవిశ్వవిద్యాలయములు, బహుజనసమ్మత మై కేంద్రస్థానముల నలంకరించి యుండెడివి. అందలి గురువులు సర్వజ్ఞులై కేవలము ద్రవ్యార్జనాతత్పరులు గాక, పరిజ్ఞానమును హితమును, దేశభక్తిని, తదితర మగు నున్నతోపదేశములను శక్తివంచనలేక బోధించి యావజ్జీవమును వినియోగింపగలవారు. ఆ విశ్వవిద్యాలయములు స్వతంత్ర జీవితమునకు పరిశోధనలకు పరిశ్రమలకు జన్మస్థానములుగ నుండెను. ఎక్కు పండితులు, తత్త్వవేత్తలు, పరిశోధకులు, శిల్పకారులు, పారిశ్రామికులు ఆ విశ్వవిద్యాలయములనుండి వెడలి స్వదేశమున కలంకారభూతులై దేశోన్నతికి వన్నె బెట్టుచుండిరి.

మన విద్యావిధానము పరరాజుల హస్తగతమైన దాదిగ మిక్కిలి లోపభూయిష్ఠమై మార్గదర్శికను పొందకున్నది. నేటి విశ్వవిద్యాలయములు కేవలము అంతర్గర్భితమైన విజ్ఞానశక్తిని వృద్ధిపరచుటకు సమర్థతలేని విద్యార్థులను తయారు చేయుచున్నవి. స్వతంత్రజీవనోపాధి కనువగు విద్య నేర్పుటకు మారుగా బానిసత్వమున కుపకరించు గుమస్తాలను తయారుచేయు యంత్రాగారములుగ పరిణమించుచున్నవి. ఇప్పటి విద్యావిధానమందు అన్యభాషామూలమున పాఠము లన్నియు నేర్పబడుటచే ఆ భాషాజ్ఞానము తదర్థము తెలిసికొనుటయందే యువజనులు బుద్ధిసామర్థ్యములను వినియోగించుటచేత విషయగ్రహణాసక్తి బొత్తుగా నశించి విద్యాభ్యాసానంతరము స్వతంత్రమైన విషయపరిశోధనాశక్తిని నిర్వహించగల పట్టభద్రులు ఒక్కరైన కనుపించరు. ఇప్పటి మన పట్టభద్రులలో ననేకు లనాగరికులై, స్వజాతీయధర్మములను విసర్జించి, స్వమతాభిమానశూన్యులై స్వాతంత్ర్యాభిలాష లేక పాశ్చాత్య సాంప్రదాయములకు లోనై పరస్పరస్పర్థకు తాళజాలక ఎక్కు లిడుములపాలగుచున్నారు. పాశ్చాత్యపు పరిజ్ఞాన సంఘట్టనముచే మన యలవాటులు, మర్యాదలు, వేషభాషలు అన్ని విధముల సంకర మొందినవి. దేశోదయమునకు, దేశ స్వాతంత్ర్యమునకు దేశభాషయే ఆయువుపట్టు. భారతీయుల స్వాతంత్ర్యాధికారమునకు లోబడిన జాతీయ విద్యావ్యాప్తియే స్వాతంత్ర్య సంపాదనకు మూలసూత్రము.

గనుక మన దేశములోని విద్యావిధాన మనేకము మార్పు జెందవలసియున్నది. దేశభక్తి నణుమాత్ర మైన ప్రోత్సాహపరచని ప్రభుత్వవిద్యావిధాన మవలంబించు విద్యాశాల లన్నియు సంస్కరింపబడవలెను. అట్టి పాఠశాలలను బహిష్కరించవలెను. బోధనపద్ధతులను మార్చి యుచిత రీతిని వృద్ధిజేసి తగిన పాఠపుస్తకములను నిర్ణయించి జాతీయవిద్యాప్రబోధమునకు నూతనమార్గము త్రొక్కవలెను. మాతృభాష రాజభాషతోబాటు సమానమైన యగ్రస్థానము నలంకరింపవలెను. రాజభక్తిని పురికొల్పు ప్రాచీనాధునిక హిందూదేశచరిత్రలు పఠనీయగ్రంథములుగా నిర్ణయించవలెను. జాతీయ పాఠశాలలందు పురాణేతిహాసములను, కళాకౌశల్యములను భగవద్భక్తియుక్తము లైన దేశచరిత్రములను, వేదాంత సిద్ధాంతములను భారత భాగవత, రామాయణాది భక్తిపూరితము లైన కథలను, మహావీరుల చరిత్రాంశములతో మన విద్యార్థుల హృదయపీఠములందు నెలకొనునట్లు చేయవలెను. సేవకవృత్తి కుపకరించు ప్రస్తుత విద్యావిధానమును మొదలంట పెకిలివేసి యద్దాని కేమాత్రము తావీయవలదు. పూర్వము మనసంఘ విజృంభణమునకు మూలకారణమును, అవి క్షీణించుటకు ఏర్పడిన విషయములును విద్యార్థులు తెలిసికొనుట అత్యావశ్యకము. పూర్వ సాంప్రదాయముల ననుసరించు జాతి యెల్లప్పుడును వృద్ధిజెందుచుండును. తద్భిన్నముగా స్వజాతి సాంప్రదాయములను విసర్జించి విదేశ సాంప్రదాయములను మన సంఘమునందు నాటుకొనుట జాతివిఘాతమునకే యనియు దేశారిష్టకమునకే యనియు నూహింపనగును.

స్వజాతీయాభివృద్ధి కనువగు నున్నతాదర్శములను మాతృభాషామూలమున బోధించినచో సులభముగను శీఘ్రముగను గ్రహించి విషయమును జీర్ణముచేసికొని జాతీయాభివృద్ధికి మనవారు తోడ్పడగలరు. దేశాభ్యుదయమునకు పాటుబడగలరు. కేవలము తర్కమునకు వివేకమున కుపయోగించు ప్రస్తుతవిద్యవలెగాక, హైందవజాతియొక్క యార్థిక నైతికాధ్యాత్మికాభివృద్ధికి తోడ్పడు విద్యయై యుండవ

వలెను. శాస్త్రీకకర్మవిద్యలు సహితము నేర్పవలెను. తదనుకూలములగు కర్మాగారములను కూడ నిర్మించవలయును. ఇట్టి విద్యమీఁదనే దేశముయొక్క భవిష్యత్సౌఖ్య మాధారపడి యున్నది. దేశమును కాలమానపరిస్థితులను గమనించి పాఠశాలలను చల్లనివేళ యందు పెట్టవలయును. విద్యార్థులు దేశీయము లగు పరిశుభ్రము లైన సామాన్యదుస్తులను ధరించుట కాటంక పెట్టరాదు. జాతీయ గ్రంథపఠనము జాతీయవీరపురుషారాధనము జాతియాదర్శబోధనము దేశభక్తి వాణిజ్య, పారిశ్రామిక, వ్యావసాయికాభివృద్ధులు కళాకల్పనాశక్తులు మున్నగునవి జాతీయవిద్యయొక్క ముఖ్యలక్షణములు. మన జాతీయవృత్తులు నశించుటచేతనే దరిద్రదేవత భాగ్యవంతమగు నీభరతఖండమునందు తాండవ మాడుచున్నది. నిన్న మొన్నటి ఐరోపామహాసంగ్రామమునం దాంగ్లేయులు తమ దేశపు పారిశ్రామిక ఫలితముల నీ దేశమునకు పంపలేకపోయినపుడు మన ప్రభుత్వమువారు జపానుదేశీయ వస్తువులను రావించుటకైన సహించిరేగాని దేశీయ పరిశ్రమలను వృద్ధిజేయుట కణుమాత్రమైన సహింపలేక పోయిరి. మీదుమిక్కిలి యొకటిరెండు చోట్లలో నున్న పారిశ్రామికాలయాధికారులయొద్ద నుండి కొన్ని యంత్రములజేయు లైసెన్సులు సహితము లాగికొనిరి. వారికిఁ మన దేశీయులు సందుదొరికినచో సకలవిద్య లల్పకాలములో సులువుగా నేర్చుకొని త్వరలో నగ్రగణ్యులై పోటీకి నిలబడెద రని, బాగుగఁదెలియును. పూర్వపు వృత్తు లన్నియు మరల మహోన్నతదశ నొందినచో జనులు సంపన్నులై వర్ధిల్లుదురు. దేశము సుభిక్షముగా నుండును. క్షామ మదృశ్యమగును. గనుక వాణిజ్య పారిశ్రామికవ్యవసాయిక సాంకేతికాధ్యాత్మిక విద్యలను బాలుర కామూలాగ్రముగ నేర్పినచో వారు స్వతంత్రజీవనులై సంతృప్తులై యుందురు. దీని కనువగు విద్యావిధానము ప్రభుత్వమువారి పాఠశాలలలో గాని తత్సహాయపాఠశాలలలో గాని కాన్పించదు. మహాత్మా గాంధిగారు ప్రభుత్వమువారియొక్క సహాయము నొందు పాఠశాలలనుండి జనులు తమ బాలురను చదువ మాన్పించి జాతీయవిద్యాప్రతిష్ఠాపనలను నెలకొల్పి, దేశహితైకవిద్యావిధానము నవలంబింపఁ గృతనిశ్చయులు కావలయునని సందేశము లంపుచున్నారు. ఉత్తరహిందూస్థానమునందు, గుజరాతీ రాష్ట్రమునందు జాతీయకళాశాల లనేకము నెలకొల్పి విద్యార్థులకు జాతీయవిద్యాబోధనమును చేయించుచున్నారు. ప్రజలు విద్యార్థు లీ యుద్యమమున కన్నివిధముల సహాకారులుగ నున్నారు. మన యాంధ్రదేశమునందు సహితము జాతీయపాఠశాలా ప్రతిష్ఠాపనములు బయలువెడలవలెను. ఇందుకు తెనాలిపురవైశ్యశిఖామణులే ముందంజవైచి ఆంధ్రరాష్ట్రమున కంతకు మార్గదర్శకు లైరి. మన దేశములో విరాజిల్లుచున్న ప్రాచీనాధునిక కవివర్యులు - వీరాగ్రేసరులు - వాణిజ్యాధికారులు - పారిశ్రామికులు వ్యావసాయికాగ్రణులు మున్నగువారి పవిత్ర చరిత్రాంశములు మన యువకుల కుగ్గుపాలతో నేర్పి జ్ఞాన, నీతి, శౌర్యబీజములను హృదయఫలకములయందు నాట జేయవలెను. మనవిద్యార్థులు ప్రభుత్వవిద్యాపరీక్షలను దయ్యములవలె నెంచవలయును. ఇదియే భుక్తికి ముక్తికి సాధనము.

ఈపాఠశాలలలో స్వార్థత్యాగులగు నుపాధ్యాయు లుండితీరవలయును ఇతర యుద్యోగములు దొరకక తాత్కాలికముగా కాలముగడుపు బోధకులును గాక, ఇతరాదాయము లనుభవించుట కనుకూలమగునట్లు నటించు గురువులును గాక, బాలుర కుచిత సమయమున విద్యను నేర్పి యజ్ఞానమును పారద్రోలి, వారి మనఃపథములందు సుగుణపుంజముల నెలకొనజేసి యున్నతాశయముల బోధించి విద్యార్థులపురోవృద్ధిని దేశాభ్యుదయమును గోరు నుపాధ్యాయులుగా నుండవలెను. బాలుర శాస్త్రయుక్తముగను విస్పష్టముగను ఆలోచించుటకును మేధస్సునందు ప్రవేశించు ప్రతిష్ఠాలసూక్ష్మవిషయములను జీర్ణింపచేసికొనుటకును తగిన జ్ఞానబోధ చేయవలెను. విద్యార్థులందు జ్ఞానసముపార్జనాభిలాషను అంకురింపఁజేయవలెను, బాలురతో కలసిమెలసి యుండి వారి కష్టనిష్ఠురములను గమనించి నిర్వహింపవలయును. గనుక నో స్వదేశాభిమానులారా! ధర్మపరతంత్రులారా! ముందంజవేయుడు. జాతీయతాభివృద్ధిని గోరి దేశోన్నత్యమునకై తోడ్పడుడు. మన దేశమునుండి వస్త్రములకొఱకు ఎన్నికోట్లరూపాయలు ఆంగ్లదేశమునకు పోవుచున్నవో, నిప్పుపెట్టెలకొఱకు ఎన్నికోట్ల రూపాయలు జపానుదేశమున కరుగుచున్నవో, లాంతర్లు గాజుపెంకులకై అమెరికాదేశమున కెంత ధనము పోవుచున్నదో, బ్రాందిబుడ్లు కత్తులు కత్తెరలు పింగాణిబొచ్చెలు మున్నగువానికి మనమెట్లు విపరీతధోరణితో ధనము గుమ్మరించుచున్నామో, యాలోచింపుడు. మనదేశదారిద్ర్యమున కిదియే మూలకారణము. మనదేశములోని పంటలు మన దేశసోదరుల కొక్కపూట కైన చాలకున్నవి. ఇందుల కేమి కారణమో గ్రహింపుడు. స్వదేశాభిమానులై దేశాభ్యుదయమును కోరి, తమ పుత్రపౌత్రపారంపర్యము నౌన్నత్యదశ ననుభవించవలె నను నుద్దేశము దృష్టియందునిలిపి స్వతంత్రతకు ప్రథమసోపాన మనఁదగు జాతీయవిద్య నేర్పు విద్యాలయములను నిర్మింపుడు. అట్టివాటిని పోషింపుడు.

తరణోపాయము.

ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రులు గారు

ఉరుతర గురుకరు ణోదయంబున గాని, మదమానజోద్ధతి మట్టుపడదు
మదమానజోద్ధతి మట్టుఁ జెందిన గాని, సమరసభావంబు చిక్కఁబడదు
సమరసభావంబు సంభవించినఁ గాని, భేదభావం బెల్ల పెల్లగిలదు
భేదభావం బెల్ల పెల్లగిల్లినఁ గాని, మిత్రభావము బుద్ధి మెలఁగఁబోదు

గీ. మిత్రభావంబు బుద్ధిని మెలఁగకున్న, బంధము విముక్తి నొందదు భాసురముగ
బంధముక్తిని గాని నిర్భయతగలుగ, దీ వెర వెఱుంగుఁడీ సుహృద్భావులార !

సీ. స్నాన సంధ్యాదుల జాడఁ జూడని బాపఁ, డెక్కుఁడ వయే నని నిక్కఁ బోవు;
ఎక్కు వెట్టులో చూపు మిక్కుడ ననినాయుఁ, డొక్కఁడు వానిని వెక్కిరించు,
నాకు జంధెం బిదో! నీ కది యే దని, మూఢాగ్రజుఁడు వాని మూదలించు
నటులేని నేను నింతటఁ దాల్తు జంధెంబు, నని యొక్కటిని గొని యతఁడు దాల్చు

గీ. జనము లన్యోన్య మిట్లు వైషమ్యబుద్ధిఁ, జెలఁగ నరిషడ్గణంబు నశించు నెట్టు?
అరిజయము లేక మైత్రి కుదురుట యెట్లు? మైత్రి లేక లభించునే మహితముక్తి.

సీ. తనవలె సర్వభూతంబులఁ గను మని, శ్రుత్యంతసూక్తి భావింపలేదె
ఘనునందు నట్ల పుల్కసునట్ల గనుమని, భగవానుఁడును గీతఁ బలుకలేదె?
శత్రునందును దన మిత్రునందును సమ, భావము నిడుట శుభంబు గాదె
ద్వేషావము సర్వదోషమూలంబుగ, ధీయుతుల్ తొల్లి బోధింపలేదె

గీ. కాన వైరంబు పోనాడి లోన మైత్రి, గూడి నిజబుద్ధిదేశంబు గురుసుఖాబ్ధి,
నోలలాడంగఁ జేయంగ నోపి దుఃఖ, బంధ మెడఁ బాయుఁడీ మీరు భవ్యులార !

సీ. దేశమందున భేదలేశంబు గని కాదె, యింపున నొరు లాక్రమింపఁ గనుట
వాక్కునందున భేదపద్ధతిఁ గని కాదె, జనము లవ్వాని సల్పునిఁగఁ గనుట
ఘనకుటుంబపు భేదకలనఁ గాంచిరె కదా, జెలఁగి దుష్టులు దానిఁ జెఱుపఁగనుట
ఒరులకు భేదంబు పురిగొల్పియే కాదె, వారిఁ బాల్యులఁ జేయఁ బరులు గనుట

గీ. అట్టి భేదంబు హృద్వ్యాధి నమరఁ గాంచి, కామముఖ వైరివర్గంబు క్రమ్ముకొనును
కాన, నద్దాని విడనాడి ఘనతఁ గూడి, స్వేచ్ఛ గని యాడిపాడుఁడీ విజ్ఞులార!

సీ. బ్రాహ్మణ తదితర భండనం బొకవంక, నొకవంక రెడ్డికమ్మకుల రణము
వైదిక నియోగ వ్యాజ్యంబు లిట, నట, వెల్నాటి తెల్నాటి వికటభాష
శైవ వైష్ణవమత సంవాద మింటిలోన, నాలోన నగ్రతాంబూల కతన
వడఘ తెంగలి కుడి వైరభావం బింక, నందు పశుద్వయాభ్యధిక చర్చ

గీ. జనత యీరీతిఁ గలహాభాజనతఁ దనర, పిట్టపో ర్పిట్టపోరును పిల్లి తీర్చె
నన్నయట్టు లరివ్రాత మాక్రమింప కున్నె? మిత్రత వహియించి వన్నెఁ గనుఁడు.

ఆంధ్ర వ్యాకరణములలోఁ గల కొన్ని సంస్కృత సిద్ధాంతములు

వజ్ఝల చిన సీతారామ శాస్త్రి గారు

ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి సంస్కృతవాఙ్మయమే చాలవఱకు మూలమై యున్నది. అట్లే వ్యాకరణమునకు సంస్కృత వ్యాకరణములలోని మార్గము లనేకములు తెలుఁగు వ్యాకరణములందుఁ బ్రవేశించినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయము చాలవఱకు సంస్కృతప్రమూలమై యుండుటం జేసి సంస్కృతభాషా పాండిత్యము లేనివారి కయ్యది దుర్గ్రాహ్య మని చెప్పుటకు సందేహము లేదు. ఆంధ్ర పండితు లెల్లరు సామాన్యముగా నాంధ్రముతో పాటు సంస్కృతమును గూడ బాగుగా నభ్యసించి యందలి రీతుల నెల్లఁ దమ తెనుఁగునఁ జూపింప నభిలషించుచువచ్చిరి. అందు ముఖ్యముగా నాంధ్ర వైయాకరణులు సంస్కృత వ్యాకరణములను బాగుగ నభ్యసించి యా మార్గముననే తెనుఁగు వ్యాకరణములను సైతము నడిపింపసాగిరి.

ప్రాచీను లెల్లరును లోకులను మంచి వ్యాపారమునందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయుటకై యిట్టి యుపయుక్త కార్యములకు బుణ్యఫలమును ననుపయుక్త కార్యములకు బాపఫలమును గల్పించుచు వచ్చిరి. తుదకుఁ గుడిచెడమకాలికిని గట్టిడిబట్టకును దంతధావనాది కార్యములకును నియమములను కల్పించి వానికిఁ బుణ్యపాపఫలముల నుపదేశించుచు వచ్చిరి. ఇట్టి యలవాటు చొప్పుననే కావ్యము, వేదవిదులు వేదపారాయణమునకుఁ గూడఁ బుణ్యఫలము లభించు నని వక్కాణించిరి. కాని ప్రాప్యమగు పుణ్యఫలము పారాయణ మాత్రముననె లభించుచుండెఁగా, నిఁక నర్థావబోధ ప్రయాసముతోఁ బని యేమి యను వింత యభిప్రాయములు మనవారికిఁ బొడమునని యూహింపరైరి.

క్రమక్రమముగా వేదములకువలెనే తదంగములగు శిక్షా వ్యాకరణాదుల పారాయణమునకును స్మృతిపురాణేతిహాసప్రభృతుల పారాయణమునకును పుణ్యఫలమును తత్తదాచార్యులు గల్పింపసాగిరి. ఇట్టి యభిప్రాయమే శబ్దేందుశేఖరమునఁ జూపఁబడినది.

పతంజలి తాను పాణినీయమునకు భాష్యము వ్రాయఁబూని యాగ్రంథము నుత్తమమైనది యని కీర్తించుచుఁ బాణినీయమునం దెచ్చటను వ్యర్థసూత్రము లెవ్వియు లేవని మఱియుఁ బూర్వాపర విరోధములు లేవనియు స్తుతించెను. కాని కొన్నికొన్నిచోట్ల సూత్రసూత్రాంశములను నాయా సందర్భములలో వ్యర్థములని రుజువుచేసి ప్రత్యాఖ్యానము చేసియుండెను. అది యాధారముగాఁ జేసికొని యిటీవలి వైయాకరణులు పాణినీయమునం దెచ్చటను నిరర్థకభాగము లేదని చెప్పియు నిట్లు కొన్నియెడలఁ బ్రత్యాఖ్యానములను చేయుటం బట్టి యా ప్రత్యాఖ్యాత భాగములకు ఫల మదృష్టమే యన్న నిర్బంధ మని యెంచి వెనుకటి సంప్రదాయానుసారముగా భాష్య తాత్పర్యమును జెప్పసాగిరి.

పైరీతినే కావ్యాచార్యులు కావ్యపఠనాదికమునకును, వైద్యాచార్యులు వైద్యపఠనాదికమునకును, నట్లే, తత్తచ్ఛాస్త్రాచార్యులు తత్తచ్ఛాస్త్రపఠనాదికమునకును, బరమపురుషార్థమును ఫలముగా నుపదేశింప నారంభించిరి.

వ్యాకరణ శాస్త్రపఠనమునకుఁ బ్రయోజనములను జెప్పు సందర్భమున మహాభాష్యకారుఁడు వైదికకర్మలందు వాడుటవలనఁ బుణ్యమును కలిగించునట్టియుఁ బాపమును గూర్పనట్టియు సుశబ్దముల నుపదేశించుట మున్నగునవి వ్యాకరణ శాస్త్రపఠనమునకు ముఖ్యఫలము లనియుఁ దక్కినవి యానుషంగికఫలము లనియుఁ జెప్పెను.

"కాని పునః శబ్దానుశాసనస్య ప్రయోజనాని. రక్షోహాగమలఘ్వసందేహాః ప్రయోజనమ్... ఇమాని భూయః శబ్దానుశాసనస్య ప్రయోజనాని మ్లేచ్ఛా మాభూమేత్యధ్యేయం వ్యాకరణమ్... దేవా మా సాధ్వా స్స్యాదిత్యధ్యేయం వ్యాకరణమ్...ప్రాయశ్చిత్తీయా మాభూమేత్యధ్యేయం వ్యాకరణమ్ "సిద్ధే శబ్దార్థసంబంధే లోకతః శాస్త్రేణ ధర్మనియమః... ఏవమిహాపి సమానాయామర్థావగతౌ శబ్దేన చాపశబ్దేన చ ధర్మనియమః క్రియతే. శబ్దేనైవార్థోఽభిధేయో నాపశబ్దేనేతి. ఏవంక్రియమాణ మభ్యుదయకారి భవతీతి" "ఏకైకస్యైవ శబ్దస్య గావీ గోణీ గోతా గోపోతలికేత్యేవమాదయో బహవోఽపభ్రంశాః" "అథ కిమర్థ ముపదిశ్యతే వర్ణజ్ఞానమ్ వాగ్విషయో యత్రచ బ్రహ్మ వర్తతే...సర్వవేదపుణ్యఫలావాప్తిశ్చాస్య జ్ఞానే భవతి, మాతాపితరౌ చాస్య స్వర్గేలోకే మహీయేతే" (ప్రత్యాహారాహ్నికము)

ఈరీతిని మహాభాష్యాదులలోఁ జెప్పఁబడి యుండుటచేతను, సంస్కృతాపభ్రంశములు ప్రాకృతమునందును, సంస్కృతప్రాకృతాపభ్రంశములు తెనుఁగునను నిండియుండుటచేతను నాంధ్ర వ్యాకరణ వ్యాఖ్యాత యగు నహోబలపండితుఁ డట్టిచో నాంధ్ర భాషాపఠనమునకును సంస్కృతవిధి యుండునట్లును, నాంధ్రభాషాపఠనము వలనఁ గూడఁ బుణ్యఫలము లభించునట్లును సిద్ధాంతము చేయుటకు గట్టిగా బెనఁగులాడి తుదికట్టులో కృతార్థుఁ డయ్యెను.

మహాభాష్యకారుఁడు యజ్ఞాది వైదికకర్మములందు మాత్రమే యపశబ్దముల వాడరాదని చెప్పియుండుటం జేసి యది యాధారముగఁ

గొని యహోబలపండితుఁడు "సర్వో ప్యపశబ్దనిషేధః క్రతువిషయ ఏవ. నతు వ్యవహారవిషయ ఇతి ప్రతిపాదితం. తత స్స్వదేశభాషాభిమానధారేయాః పండితశశాంకా నిశ్శంకా స్స్వదేశభాషాకావ్యనిర్మాణేపి ప్రవర్తంత ఏవ" (అహో. 89 పుట) అని యిట్లు మూఁడు నాలుగువందల పంక్తులతోఁ జర్చించి యాంధ్రశబ్దజాలమున కపభ్రష్టత్వ మొప్పుకొని, మహాభాష్యకారుని మతముచొప్పునఁ దెనుఁగు చదువువారికిఁ బాపము లే దని నిర్ధారణ చేసెను.

అయినను, పై సిద్ధాంతమువలన నహోబలపతిమనమునకుఁ దృప్తి కలుగఁజాల దయ్యెను. ఆంధ్రభాష కపభ్రష్టత్వము సంగీకరించి యద్దాని వ్యవహారమునఁ బాపము రా నేర దనిగదా సిద్ధాంతము చేయఁగల్గెను. కాని,పాపము రాకున్నను బుణ్యము రానేరదు గదా! మఱియును "దుష్టాన్ శబ్దాన్ మా ప్రయుక్ష్మహీత్యధ్యేయం వ్యాకరణమ్" "నమ్లేచ్ఛితవై నాపభాషిత వై మ్లేచ్ఛో హవా ఏష యదపశబ్దః" అను మొదలగు భాష్యకారధోరణి యాతని మనసును బీడింప కుండునా? కావుననే తుద కహోబలపతి యట్టి కొఱఁతకుఁగూడ సహింపఁజాలక, యాంధ్రభాషకును - దద్వ్యాకరణములకును - పరబ్రహ్మమూలకత్వమును సాధించి తత్పఠనమునకుఁ గూడ మోక్షఫలమును బ్రసాదించి యాప్రకరణము నంతతో ముగించినాడు. [చూ. అహో 116 వ పుట. వస్తుతస్తు ఇత్యాదిగ్రంథము.]

ఏభాషయైనను పూర్వభాషల యపభ్రంశమే యగుచుండును గదా! సంస్కృతభాషమాత్రము తత్పూర్వభాషల యపభ్రంశము కాదా? ఇంతమాత్రమున కింతటి గ్రంథము వ్రాయవలయునా? అయినను నీసందర్భమున నహోబలపతి త్రొక్కిన యీవింతమార్గము కూడ గమ్యస్థానమునే చేరినది. ప్రపంచమెల్ల బ్రహ్మవివర్తమే యగుటఁజేసి-ప్రపంచాంతఃపాతి యగు సంస్కృతమును దెనుఁగు వలెనే వివర్తమే యనియుఁ, దెనుఁగుతోఁబాటుగ దానికిని బ్రహ్మమే మూల మనియు, నక్కారణమున నద్దానివలె నియ్యదిగూడ సాధువును సుశబ్దమయము నగుటకు సందేహము లే దనియు, పురాణ నిగమవారధరస్పందము చేయ వలసుపడని రీతిని సిద్ధాంతము చేసెను.

"సిద్ధే శబ్దార్థసంబంధే లోకతః..." అను మహాభాష్యోక్తికిఁ బర్యాయ మగు 'సిద్ధి ర్లోకాద్ప్రయోగాచ్చ' అను చింతామణివచనము చొప్పునఁ దత్తత్కాలములందలి సుశబ్దాపశబ్దములు తత్తత్కాలము లోని శిష్టవ్యవహారమువల్లనే తెలిసికొనుట సుకరమైనను, పూర్వపూర్వకాలములలోని భాషను దాని సౌష్ఠవమును మాత్ర ముత్తరోత్తరకాలములందలి వ్యవహారమును బట్టి తెలిసికొనుట సుకరము కాదు. మఱియును వాఙ్మయస్థభాషయంతయును వ్యవహారమును బట్టి తెలిసికొనుటయు శక్యము కాదు. కావున, నట్టి పూర్వపూర్వ కాలములందలి భాషయొక్క సౌష్ఠవమును వాఙ్మయస్థ భాషాప్రపంచమును దెలిసికొనుటకు విశేషపరిశ్రమ మక్కఱలేకుండ వ్యాకరణకర్తలొనట్లు శ్రమించి సంపాదించిన యాజ్ఞానమును పాఠకులకుఁ జాల వఱకు సులువుగను నిస్సంశయముగను లభించునట్లు చేయుటయే వ్యాకరణరచనకుఁ బ్రధానఫలమై యున్నది.

ఈనడుమను బయలుదేరిన యాంధ్రభాషావివాదములలో గ్రాంథికవాదులు కొందఱు - వెనుక నుదాహరించిన భాష్యకారోక్తులను —"మ్లేచ్ఛా మా భూమే త్యధ్యేయం వ్యాకరణమ్" అను మొదలగు వానిని స్వవాదోపష్టంభకములుగా నుదాహరించి శిష్టవ్యవహారస్థాంధ్రభాషను నిరసింపసాగిరి. కాని భాష్యకారుని తలంపు చొప్పున వ్యావహారికాంధ్రమువలెనే గ్రాంథికాంధ్రము కూడ నపభ్రష్టమే యను విషయమును గ్రహింపరైరి కదా !!

శాస్త్రమునకు సాకల్యము గాని ప్రామాణ్యము సిద్ధించుటకును, శాస్త్రమునం దేవిధమగు కొఱఁతయు లే దనుమాట స్థిరపడుటకును, శాస్త్రమునకుఁ బరిపూర్ణత్వము దృఢపడుటకును, శాస్త్రము పరమేశ్వరమూలక మనియు, ననాది యనియు, నపౌరుషేయ మనియు, శాస్త్రకర్త సర్వజ్ఞుఁ డనియు, నీశ్వర వరలబ్ధశక్తియైనవాఁ డనియు, దివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁ డనియుఁ జెప్పుచుండుటయుఁ బురాణకాలముగ మువారి కలవాటు. అట్టి సంప్రదాయముచొప్పున 'అఇఉణ్' మొదలగు వర్ణసమామ్నాయసూత్రములు - ఈశ్వరుఁడు ఢక్కనుండి వాయించుటవలన జనించిన వనియును, ఇట్టీశ్వరమూలక మగుటచే నిదియే వేదాంగ మనియు, లోకమునం దీ శబ్దశాస్త్రము వెలయుటకై యీ వర్ణసమామ్నాయ సూత్రముల నీశ్వరుఁడు పాణినికిఁ బ్రసాదించె ననియు వైయాకరణులు చెప్పియున్నారు.[చూడుఁడు శేఖరమునందలి మాహేశ్వరాణి సూత్రాణి అనుమూలపు వ్యాఖ్యానసందర్భము.]

ఇట్టిప్రసంగములు లేచి పెట్టుటచేతనే కావలయు, నాంధ్రకౌముది మున్నగు కొన్ని యాంధ్రవ్యాకరణములలో సైత మట్టిమహత్త్వమే యాంధ్రవ్యాకరణకర్తలకుఁ గూడఁ గల్పింపఁబడినయది.

"ఆంధ్రజిష్ణు స్స్వయమేవ నిశుంభుసా, యుద్ధ్వా త్రయోదశయుగాన్ హత్వా తం రాక్షసోత్తమమ్, అతస్త్రిత్రి ఋషిభిర్యుతో గోదావరీతటే, తత్కాలప్రభృతి క్షేత్రం త్రిలింగ మితి విశ్రుతం, తత్రత్యా స్తత్సమాలాపా స్తత్కాలేన హారే ర్భటాః, కాలేన మహతా సర్వం తత్సమం స్వల్పబుద్ధిభిః, అస్ఫుటోచ్చారితా నీతి తద్భవానీతి సమ్మతిః, బ్రహ్మణా నిర్మితా వాచః పూర్వ మాంధ్రేశితు ర్హరేః, అచ్చా ఇతిచ కథ్యన్తే సుప్తిఙ్ధాతుసమన్వితాః, ... త్రిలింగశాస్త్రవిహితస్య లక్షణస్యాపి ప్రయోగేణ హైన్యం న కారయే దితి నాగరాజః ... యుగభేదా దాంధ్రభాషాయా వాక్యభేదః ప్రకీర్త్యతే, కృతేనుధాయనః ప్రోక్త స్త్రేతాయాం భువనాధకః......(ఆంధ్రకౌముది)
"శాస్త్ర మపాస్య మాద్యం ప్రాయికనిత్యప్రయోగ లక్ష్మైతత్ దృశ్య మతిస్థిరం యద్ జ్ఞాత్వా శబ్దః ప్రయుక్త అఘసమః" (ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి)ననుసంస్కృతప్రాకృతవ్యాకరణయో రార్షత్వేన భవతి ప్రామాణ్యమ్. నన్నయాథర్వణయో రిదానీంతన కవిమాత్రత్వేన కథం తత్ప్రణీతయోః ప్రామాణ్యం స్యాత్?...నాన్నృషిః కురుతే కావ్యకరణచాతుర్యధుర్యత్వం సంభవత్యేవ ఖలు. నానృషిః కురుతే కావ్య మిత్యభియుక్తోక్తేః, అనితరసాధారణ వ్యాకరణనిర్మాణ పటు

లేదా పండితకవీంద్ర ప్రథమగణ్యత్వేనచ పరిప్రాప్తం సార్వజ్ఞ్యం తయో రిదానీంతనత్వమాత్రేణ కథం నివార్యేత? అతఏవ 'బ్రహ్మాదేవానాం పదవీః కవీనా' మిత్యోపనిషదే వచనే పదజ్ఞస్య విశిష్యే శ్నోభూతిసత్తా ప్రతిపాదితా" (చూ. అహో 110 పుట).

పైరీతినే బాలసరస్వతియుఁ దన కాంధ్రశబ్ద చింతామణి నొక సిద్ధుఁడు ప్రసాదించె ననియుఁ దత్కర్తయగు నన్నయ యుగాది సంభవుఁ డనియుఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

ఉ. ఏమి మహాద్భుతం బిది మహాకవి యొక్కఁడి యాంధ్రశబ్దచిం
తామణిఁ బక్కి యొక్కఁడి మతంగనగంబు యుగాదిసంభవుం
డై మనివన్న నన్నయమహాముని యెవ్వఁడు సిద్ధుఁ డెవ్వఁ డా
హా మదగణ్యపుణ్య సముదగ్రతఁ జేరె దెఁ గాక యిన్నియున్.

బాలసరస్వతిపద్యమునే యాధారము చేసికొని, యప్పకవి కూడ నట్లే చెప్పియుండెను. గాని "యుగాదిసంభవుండై మని చన్న నన్నయ" యని అంత స్ఫారముగాఁ జెప్పఁజాలక, కొంతసంకోచించి "ఎన్నఁగ నన్నయాఖ్యకవి యాకలి కాదిని జెప్పె". అని చెప్పియున్నాడు. యుగాది యుగాంత శబ్దములు కల్పాద్యంతములందు రూఢములై యున్నవి. లేదా యుగశబ్దమునకుఁ గృతయుగ మనియైన నర్థముచేయక తీరదు. కేవల యుగశబ్దమునకుఁ గలియుగ మన్న యర్థ మెంతమాత్రమును లేదు. ఇప్పుడు బయలు వెడలిన శాసనాదుల నిదర్శనములను బట్టి - సృష్ట్యాదిని గాని, కల్పాదిని గాని, కృతయుగాదిని గాని, తుదకుఁ గలియుగాదిని గాని, నన్నయ పుట్టియుండలేదనియు, రమారమి వేయియేండ్లలోపలివాఁ డనియు నెల్లరకును విదితమే గదా! ఇట్లే పాణినియును నిత్యజ్ఞానతపోమహిమలచేతఁ గ్రొత్తగా లోకములో వ్యాకరణశాస్త్రము నవతరింపఁజేయ లేదనియు, నంతకు ముందు సైతము వ్యాకరణశాస్త్రము వ్యాపించియే యుండెడి దనియు, నట్టివానిని బాగుగాఁ జదివికొని గొప్ప పాండిత్యమును సంపాదించి కొన్ని క్రొత్తవిషయములను జేర్చి యష్టాధ్యాయిని రచించె ననియుఁ దోఁచక పోదు. పాణినియనంతమును శాకల్య శాకటాయన భారద్వాజాది పూర్వ వైయాకరణులు పేర్కొనఁబడి యున్నారు. ఇంతయేల? యష్టాధ్యాయిలో నొకచోటఁ బాణిని పూర్వాచార్య మతమును విమర్శించియు నున్నాఁడు. [చూడుము-ఋషియుక్తవద్వక్త్రివచనే-అనునది మొదలు, ప్రధానప్రత్యయార్థవచనమర్థస్యాన్యప్రమాణత్వాత్-అను వఱకు తత్త్వబోధినీవ్యాఖ్యానము 238-239 పు.]

పాణిని గ్రంథమునందలి కొఱంతలు పెక్కిఁటిని వార్తికకారుఁడును, భాష్యకారుఁడును, కాశికాకారాదులును పూరించుచు వచ్చిరి. ఇంకను వాఙ్మయసారజ్ఞులు పూర్తిచేయవలసినది యున్నది. ఇట్టి స్థితిలోఁ బాణినికి సర్వజ్ఞత్వమును దివ్యదృష్టిసంపన్నతను, గల్పించుట యెంతవఱకు యుక్తమో విమర్శకులే గ్రహింతురు గాక. అష్టాధ్యాయికిఁ బూర్వమునందును వ్యాకరణములు ప్రసిద్ధములై యుండఁగా వానికి వేదాంగత్వమును గల్పింపక, యష్టాధ్యాయికి మాత్రమే గల్పించుటకుఁ గారణ మేమో!!

శాస్త్రకర్తలకుఁ బుషిత్వ సర్వజ్ఞత్వ దివ్యదృష్టి సంపన్నత్వాదులను, శాస్త్రమునకు భగవద్విలసితత్వాదులను అంగీకరించునప్డిక శాస్త్రోక్తవిషయములకు సాకల్యముగాఁ బ్రామాణ్యము నీయక తప్పదని, మనవారు తచ్ఛాస్త్రముచే సాధింపఁదగిన శబ్దజాల మెల్ల సాధువే యనియు, తద్విలక్షణము లసాధువు లనియుఁ, దలంప నారంభించిరి. కావుననే వ్యాకరణమునకు లొంగని కాళిదాసాది మహాకవుల ప్రయోగములకుఁ గూడ నసాధుత్వము కల్పింపఁబడుచున్నది.

"కృఞ్ చానుప్రయుజ్యతే లిటి" అను సూత్రపు తత్త్వబోధినిలో "కథం తర్హి తం పాతయాం ప్రథమ మాస పపాత పశ్చాత్. ...ప్రమాద ఏవాయం, నచ విపరీతప్రయోగ నివృత్తిమాత్రే సూత్రస్య తాత్పర్యాత్ పశ్చాత్ ప్రయోగో వ్యవహితోఽపి న దుష్యతీతి వాచ్యం విపర్యాస నివృత్త్యర్థం వ్యవహితనివృత్త్యర్థం చేతి వార్తికవిరోధాత్." అని యిట్టి ప్రయోగముల కసాధుత్వము కల్పింపఁబడెను. పైసూత్రము నభిప్రాయమునే చెప్పుచున్న "భ్రస్కాస్వామః" అను ముగ్ధబోధసూత్రము వ్యాఖ్యానములో దుర్గాదాసుఁడును "ఆమ ఇతి పంచమ్యైవ. పరతః ప్రయోగేసిద్ధే అనుగ్రహణం క్రియా విశేషణోపసర్గవ్యవధానేపి ప్రయోగార్థమ్. తేన తం పాతయాం ప్రథమమాస పపాత పశ్చా దితి రఘుః. ఉక్షాం ప్రచక్రుర్నగర స్యమార్గాన్, ఇతి భట్టిః" అని చర్చించి యున్నాఁడు. ఇంకను "ప్రభ్రంశయాం యో నహుషం చకార" అను ప్రయోగాంతరము కుదురనేలేదు. భాషాపరిపాటిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన ప్రయోగము లిట్టి నియమములకు లొంగునా?

"అక్షాదూహిన్యా ముపసంఖ్యానమ్" అను వార్తికము, గుణమును వారించి 'అక్షౌహిణీ' అను వృద్ధిరూపమును సాధించుటకే పుట్టె నని తోఁచకపోదు. అట్లయ్యును అక్షోహిణీ అను రూపము సయితము కవిప్రయుక్త మగుటంజేసి 'అక్షశబ్ద మూహినీశబ్దముతో సమసించినపుడు మాత్రము పై వార్తికము ప్రవర్తించు నని అక్షశబ్ద మూహాశబ్దముతో సమసించినపిదప 'ఇని' ప్రత్యయము చేసినచో 'అక్షోహిణి' అను గుణరూప మగు నని తత్త్వబోధినీకారుఁడు చెప్పెను. కాని వార్తికకారునకు 'అక్షోహిణీ' — అక్షౌహిణీ' అను రూపద్వయము సాధుత్వ ముపదేశించుతలంపే యున్నయెడల నాతఁడా వార్తికమును వైకల్పికముగా నుపదేశింపకుండునా?

మునిత్రయమువారి వచనములచే సాధ్యము కాని ప్రయోగము సాధువు కానేర దనియు, నెట్టి కవిప్రయోగ మైన సాధు వనిపించుకొనుటకు మునిత్రయమువారి వచనములకు లొంగితీరవలయు ననియు సంస్కృతవైయాకరణుల మనస్సున దృఢముగా నాటుకొని యుండుటచే వారిరీతిని సూత్రములను సాగఁదీసి గాని, లేక వింతవింత యెత్తుల నెత్తి గాని, ఆయా మహాకవుల ప్రయోగములను లొంగినట్లు తోఁపించుటకు యత్నించుచు వచ్చి రని తోఁపక పోవునా?

వ్యాకరణకర్తలు శబ్దప్రపంచములోఁ గొన్ని కొన్నిఁటియందుఁ గల సాజాత్యములను బట్టి వానిని వేర్వేఱు తెగలుగా నేర్పఱిచి వానియందుఁ బ్రవర్తించు కార్యముల కనుగమములను సూత్రించు

చుందురు. సాకల్యముగా నట్టి యనుగమములకు భాష లొంగియుండ దనేరదు. కావున నట్టి యనుగమములను బ్రయుక్తములందే ప్రవర్తింపఁజేయవలయును గాని, ఆ యనుగమములవలన నప్రయుక్తశబ్దములను సృజింపరాదు. మొదటమొదట సంస్కృతవైయాకరణుల సిద్ధాంత మిదియే యైనను క్రమక్రమముగా నిట్టి సిద్ధాంతము మాఱి వ్యాకరణసూత్రములచొప్పున నిరంకుశముగా శబ్దములను సృజించు నలవాటు చాలవఱకు వ్యాపించినది. వ్యాకరణసూత్రములకు లక్ష్యములను జూపునపుడు ప్రయుక్తాప్రయుక్తతలను పాటించు ప్రయత్నమే యగపడదు. కావున నానాఁటికి వ్యాకరణముచే సాధించుటకు వీలుపడెడు రూపములెల్లఁ బ్రయోగయోగ్యములే యను సిద్ధాంతము దృఢపడినది.

"యథేష్టం నామధాతుషు" అను వార్తికమున యథేష్టమ్మని యున్నది గాన నామధాతువుల కెల్ల సన్నిమిత్తకద్విత్వము యథేష్టముగా సంభవింపవలసినదే యయ్యెను, "పుపుత్రీయిషతి, పుతిత్రీయిషతి, పుత్రీయియిషతి," అని యిట్లు భట్టోజీదీక్షితుఁ డుదాహరించినాడు. బోపదేవుఁడంతతోఁ దృప్తినందక "ఇథోర్యథేష్టం ద్విః..." అని సూత్రించి పై యుదాహరణములనే గాక "పుపుత్రీయియిషిషతి" అనిగూడ నుదాహరించెను. వైయాకరణు లుదాహరింప రైరి గాని యింకను బ్రస్తారవశమున నెన్ని యేని రూపములను సృజించుట కాసూత్రము సమర్థమై యున్నది. ఇట్టి భాష యేమాత్రమును సహజము కా దనుటలో నెవ్వరును విప్రతిపన్నులు కాఁజాల రని నా నమ్మకము.

కొందఱు వైయాకరణు లీ విషయమున నెక్కుడు స్వాతంత్ర్యము నభిమానమూని పుపుత్రీయియిషిషతి వంటి ప్రయోగములు గూడ సహజములే యనియుఁ, బ్రయుక్తములే యనఁదగు ననియు, సంస్కృతశబ్దప్రపంచము నెల్ల సాకల్యముగాఁ బరిశీలించుట యశక్య మగుటం జేసి యట్టివి యప్రయుక్తము లనుట సాహసమనియు, వాదించుచు పస్పశాహ్నికమునందలి "సంతి వై శబ్దా అప్రయుక్తాః" మున్నగు భాష్యపంక్తుల నుదాహరింతురు.

ఇట్టివి శాస్త్రమునకు అప్రామాణ్యము రాకుండుటకై సత్యశాలపువారు కల్పించుకొన్న యుక్త్యాభాసములు కాని సద్యుక్తులు కాఁజాలవు. సంస్కృతభాష యెల్లలోకములందును నెల్ల ద్వీపములందును వ్యవహరింపఁబడునట్లు భాష్యకారుఁడు గాని, యిం కెవ్వరు గాని, ఋజువుచేసి యున్నారా? ఋజువుచేయఁ గలరా? అది యటుండ నట్టి సంస్కృతశబ్దప్రపంచము నెల్ల మునిత్రయమువారు మాత్ర మెట్లు గ్రహింపఁగల్గిరో తెలియకున్నది. భాష్యకారుఁడే వేఱొకచో సంస్కృతశబ్దప్రపంచ ప్రతిపదపాఠమునకు దివ్యవర్ష శతము చాలదయ్యె ననియు, నట్టియెడ నొకని యాయువు చాల దనుటలో వింతయే మున్న దనియుఁ జెప్పియుండెను. [చూడుడు — పస్పశాహ్నికము బృహస్పతి రింద్రాయదివ్యం వర్ష సహస్రం శబ్దపారాయణం ప్రోవాచ అను మున్నగు వాక్యములు.]

ఈ విషయములను బాగుగాఁ బరిశీలించియే యవకాశబలపండితుఁ డీ క్రిందివిధి ప్రసంగించియున్నాఁడు. "లక్ష్య [illegible] ప్రయోగా [illegible] ఏవ నియుక్తం [illegible] వాచస్పతి [illegible] శక్ర [illegible] [illegible] తత్ర [illegible] కంచి [illegible] ధాతు [illegible] బోధయతి [illegible] యాతి కిమ్? ప్రమాణ [illegible]" అని. [చూ. అహో. ౬౧౪ పు]

వైరీతి కేతన, తన యాంధ్రభాషా భూషణమునఁ దెల్పియున్నాఁడు. తే. గీ. కంచి కెల్లూరు మఱి యూరుగ ల్లయోధ్య యనుపురంబులపై గంగ కరుగు వనిన । షష్ఠి, నొక్కొకఁ జూపెడ బహుపథంబు । లాంధ్రభాషఁ గల వవి యరసికొనుఁడు.

మఱియుఁ వైరీతిని దుష్కరమే యగు భాషాప్రపంచాన్వేషణమును ప్రతివారును చేయలేనంతమాత్రమునఁ దద్వ్యాకరణసాధితములైన-యప్రయుక్తము లనఁదగు-'పుపుత్రీయియిషిషతి' వంటి రూపముల నెల్లఁ బ్రయోగింపవలసినదేనా? ఇంక నిరంకుశముగా నెల్లధాతువుల నుండియు-క్విబంతములు - భావక్తాంతములు - ఘుఞంతములు మున్నగు వానిని బుట్టించి ప్రయోగింపవలసినదేనా? [బాలవ్యాకరణగుప్తార్థ ప్రకాశికాకారులు ఘుఞంత రాజశబ్దమును బుట్టించిరే.] ప్రయుక్తానా మేవేద మన్వాఖ్యాన మ్మని భాష్యకారుఁడే చెప్పియుండఁగాఁ-దత్సాధితరూపములు ప్రయుక్తము లని ఋజువుచేసికొను భారము వైయాకరణులయందే యున్నది కాదా? ఇంతయేల! వైరీతిని బ్రసంగించిన భాష్యకారుఁడే ప్రతివాదుల అప్రయుక్తములన్న వానిలోఁ గొన్నిటికిఁ బ్రయోగములు చూపి యవి యప్రయుక్తములు కావని ఋజువు చేసికొనెను. [చూడుడు- యేచాప్యేతే భవతాఽప్రయుక్తా, మున్నగు పంక్తులు. పస్పశాహ్నికము.]

వ్యాకరణాభిమానము ముదిరిన కాలములోనివాఁ డయ్యు, నాంధ్రశబ్దచింతామణికర్త యీవిషయమునఁ జాల మంచిమార్గమునే యనుసరించినాఁడు. భాష్యకారుఁ డీసందర్భమునఁ బ్రతివాదులు అప్రయుక్తము లని చూపినవానిలోఁ గొన్నిటికి వేదములోఁ బ్రయోగముం జూపి వాని ప్రయోగమున కభ్యనుజ్ఞ నిచ్చుట జూచి యదియు సరికాదని తలఁచికాఁబోలును అప్రయుక్తములేగాక విరళప్రయుక్తములుగూడ సాంధ్రకావ్యములందుఁ బ్రయోగార్హములు కావని సిద్ధాంతము చేసినాడు:—

"విరళాన్ పేచో పాదిక శబ్దాన్ ప్రవ్యాహరంతు శబ్దజ్ఞాః
ఇహతు ప్రవ్యాహార్యం సంకేతిత సుప్రసిద్ధ మేవ పదమ్"
[చింతామణి]

వేయేల! వైరీ అని బ్రసంగించిన భాష్యకారుఁడే వ్యాకరణసూత్రముల నప్రయుక్తశబ్దముల సాధించుటలో నుపయోగింపరాదని "యథాలక్షణ మప్రయుక్తే" అని స్పష్టముగా వచించియున్నాఁడు. అప్రయుక్తశబ్దములవిషయమున లక్షణమును బ్రవర్తింపఁజేయరాదని యద్దాని తాత్పర్యమై యున్నది. అట్లయినను వైభాష్యకారోక్తి అప్రయుక్తశబ్దములను వ్యాకరణముచొప్పున సాధించి గ్రహిం

పడితెనని వేరొకయర్థమును గూడఁ గైయటుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. కాని, యీ యర్థము సమంజసము గానేరదు. "ప్రయుక్తానా మేవేద మన్వాఖ్యానమ్" అని యిట్లు ప్రయుక్తముల స్వరూపమునే వ్యాకరణము సాధించుననుు స్వసిద్ధాంతమునకు విలక్షణము గా నప్రయుక్త శబ్దములను లక్షణముచేఁ బ్రాన సాధించుకొనవలె నని భాష్యకర్త యెట్లు చెప్పియుండఁగలఁడు? మఱియు గ్రంథాదిని భాష్యకారుఁడు ప్రతిజ్ఞ చేసిన "అథ శబ్దానుశాసనమ్ * * * కేషాం శబ్దానాం, లౌకికానాం వైదికానాంచ" అను ద్వివిధశబ్దములును బ్రయుక్తవిషయకములే యని - "సిద్ధే శబ్దార్థసంబంధే లోకతః * * * వేదాన్నో వైదికాశ్శబ్దా స్సిద్ధా లోకాచ్చ లౌకికాః, అనర్థం వ్యాకరణమ్" అను మొదలగు భాష్యకారోక్తులచే స్పష్టపడుచున్నయున్నది. కావుననే "అష్టన ఆవిభక్తౌ" అను సూత్రపు శేఖరమునందును నీయర్థము నిరాకరింపఁబడినది. ఇట్లే, హల్ జ్యాది సూత్రపు మనోరమా వ్యాఖ్యానమునందును, శబ్దరత్నమునందును హరిదీక్షితులచే నప్రయుక్త శబ్దములందు లక్షణమును బ్రవర్తింపఁజేయరా దనియే సిద్ధాంతము చేయఁబడెను.

ఇఁక మునిత్రయమువారి కాలములో సంస్కృతము వ్యవహారస్థమై యుండెడి దనియు, నందలి శిష్టవ్యవహారస్థభాషను బాహ్మ్యస్థభాషను గూడ వారన్వాఖ్యానము చేసి యుండుటచేఁ దల్లక్షణసాధితములు వాఙ్మయప్రయుక్తములు కాకున్నను, వ్యవహారప్రయుక్తములై యుండునేమో యనుకొనుటకు బాధక మేమియు లే దనియు, నిపు డట్టి వ్యవహారము లేకుండుటచే నట్టి వ్యవహారప్రయుక్తతను జూపలేకుండుటవలన క్షతిలే దనియు, నకారణమున వానివిషయమున లక్ష్యలేమి ప్రమాణము కానోపు నని వాదము సేయుటకు గొంత యవకాశ మగపడుచున్నది. కాని, మునిత్రయమువా రట్లు కేవలము ప్రయుక్తములకే లక్షణము చేసియుండలే దనియు, వ్యాకరణ సాధితరూపములలో ననేకము లప్రయుక్తములు గూడఁ గలవనియు నట్టివానివిషయమున లక్షణమును బ్రవర్తింపఁజేయరా దనియు భాష్యకారుఁడే కంఠోక్తముగా "యథాలక్షణ మప్రయుక్తే" అని చెప్పి యుండుటచేత పూర్వము వ్యవహారమునఁ బ్రయుక్తములై యుండునేమో యనుకొని వాఙ్మయమున కెక్కని వ్యాకరణసాధితరూపములను సాధువులుగా నంగీకరించుట యుక్తము కాదుగదా. ఒకవేళ నవి యప్రయుక్తములయినఁగూడ నుండిన నుండవచ్చునుగదా.

సంస్కృత వైయాకరణులు పాణిన్యాదులకుఁ బ్రసాదించిన సర్వజ్ఞత, నన్నయాథర్వణుల కహోబలపతి ప్రసాదించిన సర్వజ్ఞత వంటిదే యన్న క్షతి లేదు. కాని యది వాస్తవమే యన్నచో నిఁక "యథోత్తరం మునీనాం ప్రామాణ్యమ్" అను మొదలగు సిద్ధాంతము లెట్లు పొసంగును? సర్వజ్ఞుఁ డగువాని మాట యెన్నఁడైన నప్రమాణము కాదు గదా. ఉత్తరముని వాక్యమును బట్టి పూర్వమునివాక్యమప్రమాణ మగునపు డిఁక నాతనికి సర్వజ్ఞత్వ మెట్లు పొసఁగును? అష్టాధ్యాయికి లోఁగనిరూపములఁ గుదుర్చుటకై పుట్టిన వార్తికములను వృత్తికారాదుల "అంగగాత్రకంఠేభ్యో వక్తవ్యమ్" అను నింత లగువానివంటి విషయముల నుపదేశింపలేకుండ పాణిని సర్వజ్ఞతకు బాధకము కాదా? మఱియు సూత్రములలోని చకారాదుల కనుక్త సముచ్చయార్థకత్వమును గల్పించియు, వాశబ్దాదులకు వ్యవస్థిత వికల్పార్థకత్వమును గల్పించియు,యథేష్టవ్యవస్థలను జేసియు, యోగవిభాగము చేసి యథేష్టముగా నిష్టరూపసాధనమును జేసియు, వార్తికకారవృత్తికారాదులు పూరించిన విషయము లెల్లఁ బాణినిసూత్రములకు లొంగినవే యని నిర్వహించుచు, పాణిన్యాచార్యులవారికిఁ గల్పించిన సర్వజ్ఞత్వమునకు భంగము రాకుండుటకై "సూత్రేష్వేవహి తత్సర్వం యద్వృత్తౌ యచ్చ వార్తికే" అను నొక వింత సిద్ధాంతము బయలుదేఱఁదీసిరి. అట్టి సిద్ధాంతముయొక్క దౌర్బల్యమును విశదీకరించుటకై యిట నొకమాత్రముగా నుదాహరించుచున్నాను.

"విభాషా ప్రకరణే తీయస్య ఙిత్సూపసంఖ్యానమ్" అను వార్తికము సూత్రకృదభిప్రేతమే యనియు 'విభాషాజసి' అను సూత్రమును యోగవిభాగము చేసికొని యీ యర్థమును సంపాదింప వలసిన దని మాత్రమే వార్తికతాత్పర్య మనియు, న్యాసాపరనామక కాశికావివరణపంజిక యను గ్రంథములో వ్రాయఁబడెను. విభాషా జసీ త్యత్ర విభాషేతి యోగవిభాగః క్రియతే. తత్రచ సర్వాదీని ద్వంద్వ ఇతి చ నివృత్తమ్. తేన తీయస్య విభాషా సర్వనామసంజ్ఞా భవిష్యతీతి. నచైవ మతిప్రసంగః, యోగవిభాగా దిష్టసిద్ధేః నాపి విభాషా ద్వితీయా తృతీయాభ్యా మిత్యస్య వైయర్థ్యాపత్తిః ప్రపంచార్థత్వాత్. తతో జసీతి ద్వితీయో యోగః. అత్ర విభాషా గ్రహణం ద్వంద్వగ్రహణం చానువర్తతే" (1 అ. 1 పా. 36 సూ.) జస్ప్రత్యయాధారకార్యము చేయవలసినపుడు ద్వంద్వమందు సర్వనామసంజ్ఞ విభాష యని తెలుపుటకై 'విభాషాజసి' అని సూత్రించెనని భట్టోజీదీక్షితుఁడు జసాధారం యత్కార్యం శిభావాఖ్యం తత్ర కర్తవ్యే ద్వంద్వే ఉక్తసంజ్ఞా వా స్యాత్' అని మహాభాష్యానుసారముగా వృత్తిని రచించెను. న్యాసకారుల యర్థము భాష్యవిరుద్ధమగుటచేత నే యప్రమాణ మని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. సూత్రకర్త యీయర్థము నాఘ్రాణించియైన నుండలేదనుటయు స్పష్టము. సూత్రకర్తకే యిట్టి యాశయ మున్నయెడల 'విభాషా ద్వితీయా తృతీయాభ్యా' మను సూత్రమును 'విభాషాద్వితీయతృతీయాభ్యామ్' అని యిట్లు పుంలింగములకుఁ గూడ సిద్ధించునట్లు సూత్రము చేసి యుండును గదా! ఇట్లే గ్రామ్యపశుసంఘేష్వ తరుణేషు స్త్రీ (౧ అ. ౨ పా. 73 సూ.) నాసికోదరోష్ఠ జంఘాదంతకర్ణశృంగాచ్చ, అను మున్నగు స్థలములందును వింతవింత యర్థములు వ్రాయఁబడినవి. [స్థలసంకోచముచేత ఆయాగ్రంథభాగము లిందు ఉద్ధృతములు కాలేదు.]

ఇట్టులు వింతయర్థములు తీయుట పాణిన్యాచార్యులవారి సర్వజ్ఞత్వమును గాపాడుటకే గదా! ఆ పక్షమున నతోధికుఁ డని యెల్లవైయాకరణులు నొప్పుకొనుచున్న భాష్యకారుఁ డట్టి యర్థవిశేషమా సూత్రములకుఁ జేయఁజాలకుండుటచే నాయనయొక్క సర్వజ్ఞతను గోలుపోతి మని యీపక్షమువా రెట్లు తలంపకున్నారో

తెలియకున్నది. మఱియు నిట్టి రచనలవలననే వ్యాకరణము పరిపూర్ణ మగు నన్నప్పుడు-ఒక్క చకారముతోనో, ఒక్క వాశబ్దముతోనో, ఒక్క బహుళ శబ్దముతోనో, సూత్రములను రచించి దానితోనే వ్యాకరణశాస్త్రము నెల్ల సంగ్రహించుట గూడ మఱింత లఘువుగానుండును గదా! ఇదియును గాదేని—"కొన్ని కొన్ని శబ్దములకుఁ గొన్ని కొన్ని యెడలఁ గొన్ని కొన్ని కార్యము లగును!" అను నొకసూత్రముతో రచింపఁబడిన వ్యాకరణశాస్త్రము గూడఁ బరిపూర్ణమే యగు ననియుఁ, దత్కర్త గూడ వ్యాకరణవిషయముల నెల్లఁ జెప్పినవాఁ డగు ననియు ననఁదగును గదా!!

మఱియుఁ బై వార్తికకార వృత్తికారాదులు పూరించిన విషయము లెల్లఁ బాణిన్యాచార్యులవా రెఱిఁగియుఁ దెఱిఁగి ముందు పుట్టఁబోవు వార్తికకారాదులు పూరింతు రను విషయమును దివ్యదృష్టిచే నెఱిఁగి, యట్లా విషయములను జెప్పక విడిచియుండి రని చెప్పుచుఁ బాణిన్యాచార్యుల సర్వజ్ఞతను గాపాడు సంప్రదాయము నున్నది.

'నబహువ్రీహౌ' అను సూత్రపు వ్యాఖ్యానావసరమునమూలములోని 'యథోత్తరం మునీనాం ప్రామాణ్యమ్' అను పరిభాష నంగీకరించుచు వ్యాఖ్యానముచేసిన శేఖరకారుని 'యథోత్తరమితి-ఏతచ్చ ధిన్వికృణ్వోర్య రచ, ఇతి సూత్రే భాష్యే ధ్వనితమ్.' అను వాక్యములకు వ్యాఖ్యానము చేయుచు దీపకకారుఁడు "ధ్వనితమితి - తత్ర హి లోపవిధానేపి 'సధాతులోప' ఇతి సూత్రేణ 'ధినోతి' ఇత్యాదౌ గుణనిషేధే సిద్ధేఽకారాదేశవిధానం కిమర్థ మిత్యాశంక్య తత్ప్రత్యాఖ్యానపక్షే స్థానివద్భావాయ తద్విధాన మిత్యుక్తమ్. యది పూర్వముని రుత్తరమున్యభిప్రేతం న జానీయాత్ తర్హి ప్రత్యాఖ్యానస్య భావ్యకృత్కృతత్వేన తత్రపక్షే తత్సిద్ధ్యర్థం సూత్రకారకృత మకారాదేశ విధాన మసంగతం స్యాదితి నిరుక్తమ్..."అత్రారుచిబీజంతు మహర్షీణాం సర్వజ్ఞత్వ భంగః - అతోఽస్మిన్ శాస్త్రే ఉత్తరముని తాత్పర్యానుసారే ణైవ పూర్వమునే స్తాత్పర్య మవధారణీయ మితిబోధ్యమ్" అని వివరించియున్నాఁడు. ఇట్టి యుక్తులతో సామాన్యముగా నెట్టివ్యాకరణమును బరిపూర్ణము కానేరదు. అనంత మగు భాష సమగ్రముగా నియమింపఁబడునన్న మాట యెంతమాత్రమును బొసఁగనేరదు. అందును నొక్కని గ్రంథమే యట్లు నియమింపఁజాలు ననుట యింకను సరికాదు. అనేకమహాపండితులుపూరించుచువచ్చినను ఇంకను ననేక విషయములందు కొఱవడియే యున్నది. ఇంకను సంస్కృతభాష వ్యవహారభ్రష్టత నందియుండుటచే నద్దాని లక్షణగ్రంథములందలి కొఱంతలంతగా నగపడవు. కాని, యాభాషయొక్క వ్యవహారస్థితి నెఱుఁగఁదగు కాలమునం దింకను వేనవేలు కొఱంతలందు గన్పట్టియుండు నని నా నమ్మకము. పూర్వు లనేకు లీ వాఙ్మయమును శోధించి లోపములను బూరించుచు వచ్చుచుండుటం జేసి యిప్పు డంతగా గొఱంతలు గన్పట్టవు. కాని కృత్తద్ధిత సమాస విషయములందును ఉణాదిప్రత్యయములందును నింకను దృష్టి లేక వైయాకరణు లీక్రిందిరీతిని వ్రాసియున్నారు.

"కృత్తద్ధితసమాసానా మభిధానం నియామకమ్,
లక్షణం త్వనభిజ్ఞానాం తదభిజ్ఞానసూచకమ్
సంజ్ఞాసు ధాతురూపాణి, ప్రత్యయాశ్చ తతఃపరే,
కార్యాద్విద్యాదనూబంధ, మేతచ్ఛాస్త్ర ముణాదిషు"

ఇంతియగాక, వ్యాకరణములలోఁ జేర్కొనఁబడిన యాకృతిగణములును, బాహుళక విధానములును, ప్రాయోవిధానములును, పృషోదరాదీని యథోపదిష్టమ్ అన్యత్రాపిదృశ్యతే. అనువానివంటి విధానములును, శాస్త్రముయొక్క యపరిపూర్ణతను నగ్గడింపఁజాలియే యున్నవి గదా! పైనిఁ జేర్కొన్న సంస్కృత వైయాకరణుల నమ్మకములు జూచియే యహోబలపండితుఁ డాంధ్రవ్యాకరణకర్త లగు నన్నయాథర్వణులకును ఋషిత్వము సర్వజ్ఞత్వము మున్నగువానిని సాధించి వారివాక్యములకే పరమ ప్రామాణ్యము నొసంగి వారిలక్షణములకు లొంగని తిక్కయజ్వాది మహాకవుల ప్రయోగములను గూడ నిరసింపసాగెను.

"నను - నెలఁతముద్దుమోము నెఱికురుల్ గుబ్బలు" ఇత్యాది ప్రయోగే ప్యసమాసేపి షష్ఠీ ద్వితీయాతుల్యైవ వర్తతే. తత్ర కిం మూల మితిచేత్ "మహాత్ములైన భూపతులయు విప్రముఖ్యులసభన్, "ఎవ్వనియేని ముఖాంశుబింబమున నిత్యాద్యాచార్య వచన మేవ మూలమ్. ఏతిశబ్దప్రయోగే త్వైవాత్ర భిన్నతా స్పష్టీక్రియతే. తత్ర తద్వచనమహిమ్నైవ ద్రుతస్య లఘిలిత్యేయమ్. .... వస్తుతస్తు ఆచార్యప్రయుక్తస్యైవ తాదృశవాక్యస్య నిపాతన్యాయేన ప్రామాణ్యమ స్త్యేషాంతు నైవ సాధుత్వ మిత్యనుసంధేయమ్. ......[అహో. 213 పుట.]

అగ్గలంబు నాయెదుట బాహాప్పళించి, పర్వము లేకయును రాహు భానుని బట్టెన్, తనతనువు రాహుసోమామృతంబు మ్రింగె, దిక్పాలతను వెత్తి తిరిసెంబు తనుతోన, ఇత్యాద్యాస్తిక్కయజ్వాది కవిప్రయోగాః అస్త్రీయా మిత్యథర్వణవచనే స్త్రీవాచకవ్యతిరిక్తానా ముదంతానా మితి వ్యాఖ్యానా న్నతిన్యాదిభ్యో వువర్ణకవికల్పో విరుద్ధః. విద్యుత్సహస్రముల్ విలసిల్లె మతి రాహు పర్వంబు లేకయ భాను బట్టె నిత్యాది ప్రయోగా చ్ఛబ్దశాసనస్యాపి వువర్ణవికల్ప స్సమ్మత ఏవ అనుతాంస్త్రీయా మిత్యుక్తే రాచార్యస్య మతేతు తన్యాదిభ్యో నేష్టఏవ వికల్పః. "జరత్కారు న్మదీయానుజా న్నితి తదుక్తే స్తన్మాత్రస్య సాధుత్వ మితి బోధ్యమ్" [అహో-296 పుట]

"నను సంస్కృత ప్రాకృతవ్యాకరణయో రార్షత్వేన భవతి ప్రామాణ్యమ్ నన్నయాథర్వణయో రిదానీంతనత్వేన కథం తత్ప్రణీ తయో ర్వ్యాకరణయోః ప్రామాణ్యం స్యాత్. నాస్పృషేః కావ్యకరణచాతుర్యధుర్యత్వం సంభవ త్యేవ ఖలు. నానృషిః కురుతే కావ్యమిత్యభియుక్తోక్తేః, అనితరసాధారణ వ్యాకరణనిర్మాణ పటుతయా పండితకవీంద్ర ప్రథమగణ్యత్వేనచ పరిప్రాప్తం సార్వజ్ఞ్యం తయో రధునాతనత్వ మాత్రేణ కథం నివార్యేత? అతఏవ బ్రహ్మ దేవానాం పదవీః కవీనా మిత్యుపనిషదే వచనే పదజ్ఞస్య విశిష్యైశ్వరభూతిసత్తా ప్రతిపాదితా". [అహో 110 పుట]

సంస్కృతవ్యాకరణ వాసనావాసితుఁ డగుటచే నహోబల పండితుఁడు, వైరితిని నన్నయాథర్వణులకే పరమప్రామాణ్య మొసంగి వారికి సర్వజ్ఞత్వవిశిష్ట ఋషిత్వమును బ్రసాదించి వారి వ్యాకరణములకు లొంగిన ప్రయోగములు సాధువు లనియుఁ దక్కినవి యసాధువులనియు, వారి వ్యాకరణములే గాక వారి ప్రబంధములలోని ప్రయోగములుగూడ వ్యాకరణములకు లొంగకున్నను బరమప్రమాణము లనియు నీరీతిని బ్రసంగించియున్నాఁడు. అహోబలపతియే గాక తత్పూర్వుఁ డగు నప్పకవియు నిట్టి యభిప్రాయమునే పొంది యుండెను:—

ఉ. ఆదిని శబ్దశాసన మహాకవి చెప్పిన భారతంబులో
నేది వచింపఁగాఁబడియె నెంయును దానినె కాని సూత్రసం
పాదన లేమిచేఁ దెనుఁగుపల్కు మఱొక్కటిగూర్చి చెప్పగా
రాదని బ్రాహ్మవాటి కవిరాక్షసుఁ డీనియమంబు చేసినన్.

కం. ఆమూఁడు పర్వములలో
నా మాన్యుఁడు నుడువు తెనుగు లరసికొని కృతుల్
దాము రచించిరి తిక్కన
ధీమణి మొదలైనతొంటి తెనుఁగు కవీంద్రుల్.

[అప్పకవీయము]

ఇది కేవలమును సత్యేతర మనుట కేమి సందియము? సంస్కృతవ్యాకరణ వాసనావశముననే వికృతివివేక కారుఁడును గొందఱు సంస్కృత వైయాకరణులవలెనే యొకచో వ్యాకరణములకు లొంగని శబ్దము లపశబ్దము లనియు - శాస్త్రవిరోధము లేనపుడే ప్రయోగమునకుఁ బ్రామాణ్య మనియు, శాస్త్రప్రయోగములకు విరోధము గల్గినపుడు శాస్త్రమునకు ప్రామాణ్యము నంగీకరించి యా ప్రయోగమును నిరసింపవలసినదే యనియు సిద్ధాంతము చేసియున్నాఁడు. అట్టి సిద్ధాంతము నవలంబించియే యహోబలపండితుఁడును "ఆద్యుఁడు హిరణ్యగర్భునం దంతకంబె" నిత్యాది కవిపితా మహోద్యుక్తిస్తు నిర్మూలైవ. (అహో 315 పుట) "మధుకైటభారాతి మఱఁది రమ్మని పిల్చి పనిఁగొంట నీకుఁ బ్రాభవము గాదె" ఇత్యాది శ్రీనాథ వచనస్య ప్రామాదికత్వమే వేత్యవధేయమ్" అహో 499 పుట.] "సుతులఁ గనియెదు కొఱకు! నీవు ఘటించు కంబె" ఇత్యాదీనాం భాస్కరతిక్కయజ్వాది వచనానాం కిం మూల మితి వయం న విద్మః" [అహో 500 పుట.] అని యిట్లతిసాహసముగా జర్చించి యున్నాఁడు. ఇట్టి ధోరణులను బట్టి చూచునపుడు వ్యాకరణములు ప్రయోగముల నాధారముగాఁ జేసికొని రచింపఁబడె నను మాటను మఱచి వ్యాకరణములనుండియే భాష పుట్టిన దను నట్టి యభిప్రాయమును మన వైయాకరణులందిరని తోఁపకపోదు గదా.

సంస్కృత వైయాకరణులు కాళిదాసాది మహాకవుల కావ్యములలోని కొన్ని ప్రయోగములు వ్యాకరణములకు లొంగనపుడు వానిని బ్రామాదికము లనుచుఁ జేయు సిద్ధాంతమే మన యీ తెనుఁగు వైయాకరుణుల సిద్ధాంతమునకు మూలమై యున్నది. "త్రియంబకం సంయమినం దదర్శ" అను కాళిదాసుప్రయోగములోని త్రియంబక శబ్దము ప్రామాదిక మనియు నపశబ్ద మనియు వైయాకరణులు చెప్పుదురు. అట్లే-విమానవా "సుభ్రు కుతః పితుర్గృహే" అను కాళిదాసు ప్రయోగములోని సుభ్రు అను సంబుద్ధ్యంత మపశబ్ద మని చెప్పుదురు. కాళిదాసువంటి మహాపండితకవి మనపాటి 'ఇకోయణచి' నెఱుఁగకుండునా? అట్లే "అంబార్థనద్యోర్హ్రస్వః" అను సూత్రవిషయమును మాత్ర మెఱుఁగకుండునా? అరయనరయ నట్టి మహాకవు లూరక యిట్టి యపశబ్దములను బ్రయోగించి యుండరనియు, వారు పూర్వపూర్వ వాఙ్మయమును బాగుగఁ జదివి యందలి సత్ప్రయోగముల నాధారముగఁ జేసికొనియే వ్యాకరణములకు లొంగకున్నను, వానిని సరకు సేయక యట్లు ప్రయోగించియుందు రనియుఁ దోఁచుచున్నది. ఇంతయేల? కేవలము వ్యాకరణోదాహరణమునకు రచింపబడిన భట్టికావ్యము నందు సైతము "హాపితః క్వాసి హే సుభ్రు!" అను నిట్టి ప్రయోగ ముండుటయే యట్టి ప్రయోగముల సాధుత్వమునకును సమ్మూలకత్వము నకును ప్రబల నిదర్శనమై యున్నది.

మఱియుఁ గొందఱు సంస్కృత వైయాకరణులు సంస్కృత మహాకవుల ప్రయోగములు వ్యాకరణములకు లొంగనపు డవి యపశబ్దము లయ్యు, మహాకవి ప్రయుక్తము లగుటం జేసి, యెట్టెటో వాని నంగీకరింపవలయు ననుచు "మహాకవి ప్రయోగత్వాత్ కథంచిత్సోఢవ్యః" అని యిట్లంగీకరింతురు. గాని యట్టి వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగము లాంధ్రమహాకవుల కావ్యములందు గన్పట్టునపుడు వాని నెంతమాత్రము నంగీకరింపరు. ఇదియు మిక్కిలి వింతగ నగపడుచున్నది. వారు సంస్కృతభాషయందు మంచి పాండిత్యము గలవారని వారి తత్సమపుఁ దెనుఁగువాడుకలు వేనోళ్ల నుద్ఘోషించుచుండఁగా, నట్టివారి ప్రయోగములకు సంస్కృతమహాకవుల కిచ్చు ప్రామాణ్య మేల యీయరాదో తెలియకున్నది. వారికి సంస్కృతకవులకు లేని యాంధ్రభాషాజ్ఞాన మధికముగా నుండుట యిట్టి యప్రామాణ్యమునకు సాధకముగ నెంచుట యర్హమా?

"చ. అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరచుంబి శిరస్సరజ్ఝరీ
పటల ముహుర్ముహు ర్లుఠ దభంగతరంగ మృదంగనిస్వన,
స్ఫుటనట నామరూప పరిఫుల్ల కలాప కలాపిజాలముం
గటకచరత్కరేణు కరకంపితసాలము శీతశైలమున్"

అను నిట్టి నిరర్గళ ధారణఁ గవిత్వముఁ జెప్పఁగలుగు మహాకవి ప్రయోగము ప్రామాణ్యము కాదఁట! అందుఁ దెనుఁగువిభక్తు లుండుటయే యాతని యప్రామాణ్యమునకు మూల మఁట! ఆ రీతిని సంస్కృత సమాసమును గూర్పఁజాలిన కవి యిఁక నా సమాసము తుదను సంస్కృత విభక్తి నిలుపఁజాల కుండునా? ఒకవేళ నట్టి పద్యమే—

"చ. అట నవిధానపశ్యదము కోంబరచుంబి శిరస్సర జ్ఝరీ,
పటల ముహుర్ముహు ర్లుఠ దభంగతరంగమృదంగ నిస్వన
స్ఫుటనటనానురూప పరిఫుల్ల కలాప కలాపిజాలకం,
కటకచరత్కరేణు కరకంపితసాలక శీతభూధరమ్"

అని యిట్లు సంస్కృతవిభక్తులతో నున్నయెడలఁ బ్రమాణమే గదా! (ఇందు విభక్త్యాది విపరిణామమే ప్రస్తుత మగుటచే పూర్వోత్తరాగ్ర సమాసము పాటింపలేదు.)

"శా" వేదాభ్యాస పవిత్ర పూతరసనావిర్భూత భూరిస్తవా
సాద బ్రహ్మముఖౌఘ విఘ్నిత నవస్వర్గక్రియా కేళిచే......

ఇందలి "చే" అను తెనుఁగు విభక్తి తుదినుండుటచే నిది యప్రమాణ మగునఁట.

"శా" వేదాభ్యాస పవిత్ర పూతరసనావిర్భూత భూరిస్తవా
జిహ్వా బ్రహ్మముఖౌఘ విఘ్నిత నవస్వర్గక్రియా కేళినా...

అని యిట్లు సంస్కృత విభక్తితో నున్నయెడల మాత్రమే యది ప్రమాణ మగునఁట! — "ఆహా ఏమిదింత! బాగుగాఁ జూచుకొన కున్నారు గాని, మహాభాష్య కర్తయే "పృషోదరాదీని యథోపదిష్టమ్" అను సూత్రము భాష్యమున వ్యాకరణము శిష్టప్రయోగ మూలక మనియు శిష్టు లిట్టివా రను విషయమును దెలుపుటకు మాత్రమే యష్టాధ్యాయి యుపచరించును గాని సాకల్యముగా భాషనంతను నుపదేశింపఁజాల దనియును, వ్యాకరణములకు లొంగని ప్రయోగములు గ్రంథములో నగపడునపు డాగ్రంథములోని యితర ప్రయోగములు వ్యాకరణశుద్ధి నందియున్నట్లును, తద్గ్రంథకర్త పండితుఁ డైనట్లును సహృదయులకు తోఁచునేని యా వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగములు కూడ సాధువులే యనియు, నాతఁడు వాని సాధుత్వము నరసియే ప్రయోగించి యుండుననియు నంగీకరింపవలసినదే యనియు సిద్ధాంతము చేసియున్నాఁడు.

"యది తర్హి శిష్టా శ్శబ్దేషు ప్రమాణం, కి మష్టాధ్యాయ్యా క్రియతే? శిష్టపరిజ్ఞానార్థాఽష్టాధ్యాయీ. కథం పున రష్టాధ్యాయ్యా శిష్టా శ్శక్యా విజ్ఞాతుమ్" అష్టాధ్యాయీ మధీయానో ఽన్యం పశ్యత్యనధీయానమ్. యే ఽత్ర విహితా శ్శబ్దాః తాన్ ప్రయుంజానం పశ్యతి నూన మస్య దైవానుగ్రహః స్వభావో వా, యో ఽయం అష్టాధ్యాయీ మధీతే యే చాస్యాం విహితా శ్శబ్దా స్తాంశ్చ ప్రయుఙ్క్తే నూన మయ మన్యానపి జానాతీతి. ఏవ మేషా శిష్టజ్ఞానార్థాష్టాధ్యాయీతి [మహాభా. ౬ అ. 3 పా. 3 అహ్ని.]

పై గ్రంథమును బట్టి కేవల మవైయాకరణుఁ డయినను నే గ్రంథకర్త తన వాఙ్మయ పఠన జనిత సాహితినిబట్టి పరిశుద్ధ శబ్దములను బ్రయోగించునో యట్టివాని గ్రంథ మందలి వ్యాకరణములకు లొంగని ప్రయోగములు సైతము ప్రమాణీకరింపఁ దగినవే యని తేలుచున్నది. ఇట్టి స్థితిలో గ్రంథకర్త వ్యాకరణాభ్యాసము కలవాఁడని కూడ నాతని గ్రంథము చదివిన విమర్శకులకు విశదపడుచుండ నట్టి మహాకవికి మతొకభాష వచ్చినంత మాత్రమున నెట్టుల ప్రామాణ్యము ప్రసక్త మగునో తెలియరా కున్నది. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత నింతతో విరమించుచున్నాను గాని యింకను నిట్టివి పెక్కువిషయములు విమర్శింపఁదగి యున్నవి. వ్యాకరణము శబ్దతత్వశాస్త్ర మగుటంజేసి యందు వేదపురాణాదులందువలె నర్థవాద ప్రసంగములును నతాత్త్విక విషయములును నయుక్తిక సిద్ధాంతములును నమానుష మాహాత్మ్యములును నుండుట యర్హము కాదు. ఒకవేళ పురాణయుగమున నప్పటి నాగరకత చొప్పున వెనుక నుదాహరించిన యట్టి విషయములు ప్రాచీనుల గ్రంథములలోఁ బ్రవేశించినను బ్రవేశించుఁ గాక. పాశ్చాత్య నాగరకత ప్రబలిన యిక్కాలమునందుఁ గూడ నట్టి సిద్ధాంతములనే నమ్ముచు నిర్విచారణబుద్ధితోఁ జెప్పినదాని నెల్ల నంగీకరించుచుండుట యర్హమా? వ్యాకరణశాస్త్ర పఠనమువలనఁ బుణ్యము వచ్చునా? రాదా? అను పెనఁగులాట నటుండనిచ్చి మునిత్రయమువారి సర్వజ్ఞత్వమునకు భంగము కలుగకుండుటకై వైయాకరణులు పరిశ్రమచేసి రచించిన యతివిపుల శాస్త్రార్థ సముద్రమునందు మునిఁగి కాలమును గడపికొనక, భాషాస్వరూపమును సులువుగాఁ దెలిసికొనుటయే వ్యాకరణాభ్యాసమునకుఁ బరమప్రయోజన మనియెంచి వ్యాకరణశాస్త్రములోని యనుగమము లెంతవఱకు వాఙ్మయస్థ ప్రయోగములచే రూఢమూలములు కాఁగలవో యను మంచి విషయమును గ్రహించుటకు యత్నింతురు గాక.

గుణత్రయము

శిరిపి ఆంజనేయులు గారు

గీ. స్వాత్మగౌరవ మాత్మ విజ్ఞానగరిమ, మాశ్మవశే మీగుణ త్రితయంబ సూవె,
నర్షన కమలజీవన విధానమ్ముఁ గఱపి, సార్వభౌమ పదమ్మును సంతరించు.

గీ. సార్వభౌమ పరాక్రమ సరణిచూడ, సారహీనం బదెంత! నిష్కామవృత్తి
నీ గుణత్రయమును దాల్చునేని నరుఁడు, తాన కోరక నాయకత్వము వహించు.

గీ. ధర్మమే విధాయక మగు తత్వ, మట్టి నియమ సూత్రానువర్తియై నెగడు నరుని
జ్ఞానమే జ్ఞాన, మద్దానఁ గలుగు ఫల మ దెట్టి దైన, నతండు లెక్కింపఁబోఁడు.

ఆంధ్ర సారస్వతము

జంధ్యాల వేంకట శివకవులు

మన తెలుఁగుబాస లాతిబాసలవలె గాక కవ సొంపు నింపు చక్కని యక్కరములును మృదుమధురములై విన నింపుఁ గూర్చు నజంతశబ్దములును గలిగి సుఖోచ్చార్యమై నెగడుచున్నది. ఆంధ్రభాషయందు స్వరములకుఁ బ్రత్యేకసంజ్ఞలు గలవు. సంస్కృతకవనాభిజ్ఞు లయ్యును త్యాగరాజాదులు తెలుఁగుననే కృతులు సేయుటయు, దాక్షిణాత్యగాయకు లాంధ్రకీర్తనలనే తఱచు గానముసేయుటయుఁ జూడఁ ద్రిలింగభాష గీర్వాణాది సమస్తభాషలకన్న మార్దవముఁ గల్గిన దని తెల్లము గాఁగలదు. మన యాంధ్రభాషయం దనేకము గ్రంథరత్నము లున్నవి. వీనిలో మూఁడువంతు లితరభాషలనుండి యనువాదితములు. ప్రాచీనకావ్యములు చాలవఱకు సంస్కృతమునుండి యాంధ్రీకరింపఁబడినవి. ప్రస్తుతకవులు పల్వు రాంగ్లేయ, హిందీ, మరాటీ, వంగాది, భాషాగ్రంథముల కనువాదము సేయుచుండిరి. అనువాదకుఁడు సంపూర్ణకవిలక్షణములు గల్గువాఁడు గాకపోయినను యితరభాషాకవిరహస్యములను దెలుపుచు భాషకు మహోపకారి యగుచున్నాఁడు. తిక్కన, పోతనాది మహాకవు లనువాదకు లయ్యును, తమ కృతిరత్నములందు స్వతంత్రశక్తిని జూపి వన్నె కెక్కినారు. కవిబ్రహ్మ నిజహృదయకేదారంబున భావామృతసస్యముఁ బండించి రసికులకు విందుచేసినాఁడు. అద్వైతభావనావశమునఁ దాను పరబ్రహ్మమగునటుల కవి భావనావశమున సర్వప్రపంచము తా నగును. విషయమునం దేయే స్థితిగతులయం దెట్టి రసపోషణమును గావింపవలయునో వాని నెల్లఁ జూపెట్టును. చిత్రకారుఁడు ప్రకృతిని జిత్రించి యద్భుతానందముల నొందించునటుల కవి స్వభావకల్పనలచే మెప్పువడయును. హేమంతమును వర్ణించుచోఁ దుషారబిందువులచే మేను తడసినటులనే యుండును. వసంతమును నుడువుచో నందనోద్యానమునఁ దాను విహరించునటులనే యుండును. కవి యజరామరుఁడై రసజ్ఞహృదయవీథుల నెల్లపుడు విహరించుచుండును. పురాతనాధునాతన ప్రపంచకము నాగరకతను జాటుచుఁ బ్రజల యుత్తమజీవనమునకుఁ గవులే కారణభూతులు. "ద్విత్రా ఏవ కవయః ద్విత్రాణ్యేవ కావ్యాని" యని యానందవర్ధనుఁడు వాక్రుచ్చినట్లు భాషాప్రపంచ మంతయుఁ గాలించిచూచిన కొలఁదిమంది సత్కవులును కొలఁదిగ సత్కావ్యములును జూపట్టును. వ్రాసిన వెల్లను కావ్యములు గావు. వ్రాయువా రెల్లరు కవులు గారు. కవి యౌచిత్యవిచారదక్షుఁడును దీర్ఘదర్శియు నిర్లోభుఁడును సత్యవాక్కును రససిద్ధుఁడు నయి యుండవలయును. దేశాటనము పూర్వకృతి విమర్శనమును సాధుదుర్జనచేష్టా పరిశీలనమును ధారణాశక్తియు కవివిజ్ఞానమునకు సాధనములు.

ఔచిత్యము

ఔచిత్యమే కావ్యమునకు జీవితము. వివిధాలంకారములు గాని మిథ్యాకల్పితగుణగణంబులు గాని యౌచిత్యహీన మగు కావ్యమునకు మృతకళేబరమునకుం బోలె వన్నెఁ గూర్పవు. ఉచితస్థానముల నెలకొల్పఁబడిన యలంకారములును, గుణములును, గృతికన్యను శోభాఢ్యనుగాఁ జేయును.

శ్లో. కంఠే మేఖలయా నితంబఫలకే తారేణ హారేణ వా
పాణౌ నూపురబంధనేన, చరణే కేయూరపాశేన వా
శౌర్యేణ ప్రణతే రిపౌ కరుణయా, నాయాంతి కే హాస్యతా
మౌచిత్యేన వినా రుచిం ప్రతనుతే నాలంకృతి ర్నో గుణాః.

అఱుత వడ్డాణమును కటిప్రదేశమున ముక్తాహారమును, హస్తముల కందెలును, పాదములకు బాహుపురులును, వినతునిపైఁ బీరమును, అరిపైఁ గరుణయు, నపహాస్యతామూలకంబు లగునట్టులనే ఔచిత్యశూన్యంబులగు కావ్యములును భవ్యములు గావు. కాన నిట్టి యౌచిత్యానుభవమునకై కవి దేశకాలజ్ఞానమును లెస్సగ సంపాదింపవలయును. పూర్వకృతులను సవిమర్శముగఁ దిలకింపవలయును. హిమానీదూషితంబు లగు నైరోపాఖండారామములు పరిణతఫలనత శాఖాయుత చూతశోభితంబు లని వర్ణింపరాదు. హూణాంగనాముఖహేమాంభోజంబు చికురభ్రమరలలితంబని నుడువరాదు. భాగీరథీ గ్రీష్మశోషితపయోధార యని పలుకఁ గూడదు. కమలాసనాసీనయై భృంగము సంగీతముఁ బాడుచున్న దనిగాని, కోయిల కూఁతలకు వెఱచి రాయంచలు మానసకాసారమున కరిగెననిగాని, శంకరుఁడు శరత్పయోధరగాత్రుఁ డని గాని చెప్పుట యపహాస్యము. కాంతాకేశపాశమును మాలకాకి యీఁకెలతోఁ బోల్చుట యుచితమా? ధీరోదాత్తునకు లాఘవముఁ గూర్చుట న్యాయ్యమా? అయ్యది ప్రసంగోచితముగను వన్నెలును చిన్నెలును గలిగినదిగా నుండవలెను. పురాతనకావ్యము లాధునికకావ్యములట్లు కథాప్రధానములు గావు. ఔచిత్యప్రధానములు. కనుకనే తృతీయపథగామి యగు మురారిమహాకవి రామవాలిసంగ్రామమును ప్రత్యక్షముగఁ జూపెనాఁడు. కాళిదాసమహాకవి పద్మపురాణమందలి కథను పుచ్చుకొని యభిజ్ఞానశాకుంతల మెంత మనోహరముగ వ్రాసినాఁడు. శకుంతలాదుష్యంతుల దాంపత్యధర్మముల నుపపాదించుటలో నౌచిత్యముఁ జక్కఁగఁ బోషించి మూర్తీభవించిన వారి ప్రేమ దేవతను గన్నులకుఁ గట్టినాఁడుగదా! ఇంతయేల? తిక్కన కవిబ్రహ్మ యౌచిత్యమును బాటించియే గదా భారతమును బలుచోట్ల మార్చి వ్రాసినాఁడు. కాన నాధునిక కవు లెల్లరు నిర్థకము లగు నవధానము లందును, ఆశుకవి, బాలకవిత్వాది

బిరుద సంపాదనము లందును మనసుఁ బోనీయక పూర్వగ్రంథ పరిశీలనమునఁ దమ బుద్ధికిఁ బదునుపెట్టుచు దేశకాల జ్ఞాన సంపాదనమునఁ దమజ్ఞానము నినుమడింపఁ జేయుచు, పరిపరివిధ సాధన సామగ్రితో నుత్తమ కావ్య నిర్మాణమునకుఁ గడంగినచో, మన యాంధ్రభాషయందు పెక్కు లుత్తమము లగు స్వతంత్ర కావ్యములు బయలు వెడలును. ఇప్పుడు మన యాంధ్రులు - ఇంగ్లీషు బెంగాలీ మరాఠీ హిందీ మొదలగు భాషాగ్రంథములను లక్ష్యమూ చేయుచున్నట్టులు అప్పుడు వారే మన యాంధ్రగ్రంథములకు స్వభావ లోనికిఁ దర్జుమా చేసికొందురు.

కాళిదాస మహాకవి పద్మ విష్ణు వాయుపురాణము లందలి యంశములఁ బుచ్చుకొని రఘువంశమును, శైవపురాణ జ్ఞాన సంహిత యందలి యాకథను గ్రహించి కుమారసంభవమును, పద్మపురాణ స్వర్గఖండమందలి కథాభాగముఁ దీసికొని యభిజ్ఞానశాకుంతలమును రచించెను. ఇటులనే పలువురు సంస్కృత కావ్యములను రచియించిరి. వీరి యుద్దేశము కథలను దెల్పుట కాదు. విజ్ఞేయాంశములను వినని వారికిఁ గూడ నభిరుచిఁ గల్పించి ఛందములను వంశములను చిత్రము లగు రీతులను నీతులను జేర్చి హృదయరంజకముగ నుపదేశించుటయే వీరి తలంపు. ఈ యాశయమునే కాళిదాసమహాకవి రఘువంశమున సూచించినాఁడు.

కావ్యముల యుద్దేశము

శ్లో. అథవా కృతవాగ్ద్వారే వంశేఽస్మిన్ పూర్వసూరిభిః
మణౌ వజ్రసముత్కీర్ణే సూత్రస్యేవాస్తి మే గతిః.

పురాణగాథలు వజ్రముచేఁ దొలిచివేయఁబడిన రత్నములు. తన కావ్య మాయంశముల నేకత్రఁ గూర్చి ధారణాయోగ్యముగాఁ జేయు సూత్రమని భావము. కావ్యప్రయోజనముఁ గూర్చి కావ్యప్రకాశకారుఁ డిటుల వక్కాణించినాఁడు.

శ్లో. కావ్యం యశసేఽర్థకృతే వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే
సద్యః పరనిర్వృతయే, కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే.

కావ్యము కీర్తి నొసంగును. కీర్తిమంతు లుత్తమ లోకమున నుందురు. పురుషార్థములు బోధింపని కావ్యము లసత్కావ్యములుగఁ బరిగణించుటచే నుత్తమకావ్యములు పురుషార్థము లొసంగును. దేశకాలజ్ఞుఁ డగు కవిచే వ్రాయఁబడిన కావ్యము లోకవ్యవహారమును బోధించుచు నమంగళములను బోఁగొట్టును. వెంటనే హృదయముఁ గఱఁగించి సుఖముఁ గూర్చును. మచ్చకంటులవలె వలయు నంశములను జెప్పకయే చెప్పును.

పదగ్రహణము మాత్రమే ఫలముగా గలిగి ధ్వని విరహితంబు ధ్వని లగు కావ్యములు తాదృశము లగు కాంతానూపురంబులవలె హృదయరంజకములు గావు.

*గీ. ధ్వనిరహితము పదగ్రహపరము నగుచు
కేళియందున మంజీర లీల దీర
పదములందున గాఢమ్ముగ హృదయమునకు
శ్రవణమునకు సొంపు గాకయుండగ దగు.

"అనుక్తాఖ్యార్థ [illegible] ధ్వని" యని కావ్యప్రకాశకారుఁడు చెప్పినట్లు లక్ష్యార్థము [illegible] కావ్యము [illegible] ఉత్తమ కావ్యములు ధ్వని ప్రధానములు.

మ. ఫలభారంబున నంగ మెల్లఁ గదలన్ వంగెనో యావిణ్? [illegible]
[illegible] నాసక్తులు కన్యఁ [illegible] నిచయుల్ గుండుగా
[illegible] దగల్చుచుండు [illegible] బాధించుమా
తలతా! [illegible] యిమ్ముగా! [illegible] నా నిందులన్.*

ఉ. రాజనిభాననా! సరసురాలవు, జబ్బుగ నల్లినా వదే
మే జడ? యింతకంటె పని సేవ నోప్ప [illegible] యల్లనే
రాజపరాలు! [illegible] దోసము [illegible] మహా
రాజసు [illegible] నవ్వ [illegible]!
(పూర్వుల చాటువు).

రసము

కావ్యమునకు జీవకళఁ దెచ్చునది రసమే. నవరస [illegible] బల్లిపదము లల్లిన మాత్రాన నది కావ్యము గాదు. పదార్థవ్యముల బహిరంతస్స్ఫురద్రస ప్రవాహముల నొనర్పఁ జుంపును.

గీ. అంతరంబున గూఢమౌ యర్థములను
గోచరము సేయక ప్రసాద గుణము లేకఁ
దనరుచుండెడు కావ్యన దమ్ములరస
మరయఁగా రసజ్ఞానంద కరము గాదు.

పండితపామరాది ప్రజలకే కాక, పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము గల జీవరాశికిని యా యా సమయములయం దంతరంగములు వార్ధిములుగ గావించి సంతోషవార్ధియం దోలలాడఁ జేయుచు నహృదయ హృదయకుహరములనుండి వెల్లువగ ప్రవహించునదియే రసము.

కావ్యోపాత్తములు గాని యభినయోపదర్శితములు గాని విభావానుభావ సాత్త్విక వ్యభిచార భావములచే శ్రోతృప్రేక్షకాంతఃకరణములకుఁ బరివర్తనముఁ గలిగించు రత్యాది స్థాయిభావమే రసము. ఉప్పుసంద్రమువలె స్థాయీభావము విరుద్ధావిరుద్ధ భావములచే మార్పుఁ జెందక, ఇతరభావముల నాత్మభావ మొసంగును.

వ. అసమశరోత్సవంబునఁ గ తెంపునకయా ప్రియుమీఁదికిఁ నల్లన ద్రవముఁ జెలంగు వాణి ప్రమదం బొనగూర్చును సిద్ధయయ్యె. నీ రస యగు వాణి యొకరము రాజదలంకృతియుక్త యయ్యె, మానసమున సాలభంజీవలె నవ్యముదం బొనగూర్ప దేరికిన్.

రసావిస్ఫురణమునకు (ఉదాహరణము)

సీ. లలనాజనాపాంగ వలనావసదనంగ
తులనాభిలాభంగ దోః ప్రసంగ
మలసానిలవిలోల దళసాసవ రసాల
ఫలపాదరతకాల పనవికాల

* ఉదాహృత పద్యములు మా రచించిన శృంగారనస్తశతి లోనివి. (వేం. శి.)

మలినీగళదనీక మలినీకృత ఘనీక
మలినీసుఖిత కోకకుల వధూక
మతిక్రాంత పలతాంత లతికాంతర నితాంత
లతికాంతర ఋతాంక సుతను కాంత
వ. మత్కృత హామోద కురవకా వికలవకుల
ముకుళసకల వనాంత ప్రమోదచలిత
కలిత కలకంఠకుల కంఠ కాకలీవి
భాసురము వొల్చు మధుమాస వాసరంబు. (వసు చరిత్ర.)

సరస కవిత్వము

మ. తమిఁ బూఁదీఁగెలఁదూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతాలాడుచుండాఁగ నా
కోమరుంబ్రాయఁపుఁ బగ్బిగుబ్బెతలయంఘ్రుల్ చక్కఁగాఁ జాఁగిమిం
టిమొగంబై చనునెంత కీవిఁ గనుఁగొంటే! దివ్యమానీంద్ర! నా
కమ్మగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుం గాల్ దాఁచులాఁగొప్పెడున్.
(కళా)

సీ. ఉష్ణాన హోమాగ్ని నూఁదె నొల్లఁడు గాని
విరహజ్వరార్తుఁడై వెచ్చ నూర్చు
సంధ్యకు బ్రార్థనాంజలి ఘటింపఁడు గాని
యొరఁగు నీర్ష్యాకషాయికల కర్థి
సాగమవాదంబు లౌఁగా దనఁడు గాని
విటవాదములు తీర్చు వేగిలేచి
కంబుభృత్పాదోదకంబు గ్రోలఁడు గాని
యాసవతాధరసీధు వాని చొక్కుఁ
తే. బుణ్యచిహ్నంబు లపఘనంబున ఘటింప
సిగ్గుపడుఁగాని కరనఖ శిఖరలిఖిత
జాత నూత్నక్షతాంకముల్ సన్నుతించు
నారజముమీరి యా దుర్విహారహారి.

ఉ. నాదు సహోదరుండు సుజనస్తవనీయనయప్రసక్తి, బ్ర
హ్మాదుల మెచ్చఁ, దే నతనియజ్ఞమునం గడుఁ బూజ్యురాలనై
వేది యలంకరింతు నని వేడ్కరి లోపల నాడుకొందు నీ
వేదియు లేక సర్వగుణహీనుఁడవాట యెఱుంగఁ దమ్ముఁడా.
(పాండురంగ మాహాత్మ్యము)

ఉ. ఏవనితల్ మముం దలఁప నేమిపనో? తమ రేఁడువారు గా
రో? వలపించు నేర్పెఱుఁగరో? తమ కౌఁగిటిలోన నుండఁగా
రా వదియేమిరా? విజయరామ యటం చిలు దాఁటి బల్మిచేఁ
దీవరకత్తెనై వెనఁగి తీసుక వచ్చితినా? తలోదరీ! (చాటువు)

ఇట్లు రసము చిప్పిలునట్లు వ్రాయఁబడిన గ్రంథరాజములే పాఠకులను శ్రోతలను యెక్కువగ సంపాదించుకొనఁగలవు. అప్పుడే విద్యాదేవత శ్రోతల భావవీథులఁ బ్రవేశించి విముఖులనుఁ గూడ వెంబడించి, మంజుల నూపురశింజాధ్వనులనుఁ జేయుచు నవిద్యా నిద్ర నుండి మూఢులను సైతము మేల్కొల్పుచు నజ్ఞానాంధకార మగ్నులకు మంచిత్రోవఁ జూపఁగలదు. రసప్రాధాన్యమును గూర్చి ధ్వన్యాలోకమున నిట్లు చెప్పఁబడెను. "కవి నా ప్రబంధ ముపనిబధ్నతా సర్వాత్మనా రస పరతంత్రేణ భవితవ్యంతత్రేతివృత్తే యది రసాననుగుణాం స్థితిం పశ్యేత్తాం భంక్త్వాపి స్వతంత్ర రసానుగుణం కథాన్తర ముత్పాదయేత్. నహికవే రితివృత్త మాత్రనిర్వాహణేన కించిత్ప్రయోజనం, ఇతిహాసా దేవ తత్సిద్ధేః" ప్రబంధము వ్రాయుకవి యన్నివిధముల రసమునకు లోఁబడి యుండవలెను. ఇతివృత్తమునందు విరసంబగు విషయ మున్నను దానిని మార్చియైనను రసానుగుణంబుగ వ్రాయవలెను. కథా నిర్వహణ మాత్రమున కవి కేమియుఁ బ్రయోజనము లేదు. ఇతిహాసమునుండియే యది యలవడును గదా! యని భావము. ఇట్టి రసవత్తరములైన గ్రంథముల నిర్మింపఁ దొరకొనుటయే గాక-ఆంధ్రమున నిదివఱకు వెలువడిన యుద్గ్రంథములను సదుద్దేశముతో విమర్శింప వలయును. ఉత్తమ కావ్యములకు ఔచిత్య విమర్శన, రస వివేచన, ధ్వన్యర్థ స్ఫుటీకరణ పూర్వకముగ వ్యాఖ్యలు రచింపఁ జేయవలయును.

అవశ్యక గ్రంథములు

క్షేమేంద్రుని యౌచిత్య విచారచర్చ సువృత్త తిలకము ధ్వన్యాలోకమువంటి గ్రంథములును, ఆంధ్రభాషకు సంపూర్ణ వ్యాకరణమును. వెలువడవలయును ఆంధ్రభాషా ప్రాశస్త్యమును దెలుపు గ్రంథములను, ఇతరభాషలందు వ్రాయించి బుద్ధిమంతులు గల దేశములో వెల్లడిచేయుచు, నాంధ్రభాషా ప్రచారమచ్చటఁ గూడఁ జేయించుట ఉత్తర కాలక్షేమకర మనిమాతలంపు. మఱియు మన యాంధ్రాక్షరములలోఁ గొన్నిఁటికి అరవము బెంగాలి మొదలగు నక్షరముల పోలిక కలదు. తావత్తు, క్యావడి, క్రావడి మొదలగు వత్తులు బెంగాలీ వత్తులను బోలియుండును. ఇ, ఒ, ఖ, ఘ, చ, త, ద, ధ, ల, మొదలగునవి మళయాళాక్షరములనుబోలినవి గూడ కలవు గాన నాంధ్రాక్షరముల కితరభాషా క్షరములతోఁ గల సంబంధమును దెలుపుచు నాంధ్రవర్ణోత్పత్తి యను గ్రంథమును సమర్థులు వ్రాయవలయును. శ్రీ సూర్యారాయనిఘంటువుచే నాంధ్ర శబ్దముల కొఱఁత దీరినది. ఈ గ్రంథమువలన నక్షరముల కొఱంతగూడఁ దీరగలదు. ఇట్టి యుద్గ్రంథములను వెలువరించి యాంధ్ర భాషను సమస్తాభ్యుదయ సమన్వితనుగా దిద్దుటకు భాషాభిమానులు పూనుకొనవలయు నని గోరుచున్నాము.

* ఛందోరహస్యదర్పణము: పద్యాదుల వ్యవస్థ

గిడుగు వెంకటసీతాపతి గారు, బి. ఏ., ఎల్. టి

కోట్లు కొలదిగా ఉన్న రాగములు 72 మేళకర్తల నుండి పుట్టినట్లు సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు రాగ విభాగము చేసినారు. కోట్లు కొలదిగా ఉన్న వృత్తములు 26 ఛందములనుండి పుట్టినట్లు ఛందశ్శాస్త్రజ్ఞులు వృత్తవిభాగము చేసినారు. అయితే, సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు చేసిన రాగవిభాగమునకున్ను ఛందశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేసిన వృత్తవిభాగమునకున్ను వ్యవస్థాసాదృశ్యము లేదు. ఒక్కొక్క మేళకర్తను బుట్టిన రాగములకు గల పరస్పర సంబంధము రాగమునకు జీవనమైన స్వరములను బట్టి ఉన్నది; గాని, ఒక్కొక్క ఛందమున పుట్టిన వృత్తములకు గల పరస్పర సంబంధము వృత్తములకు జీవనమైన నడకను (Rhythun) బట్టిలేదు. ఇందుకు నిదర్శనముగా ఒకటి చూడండి:— 29-వ మేళకర్త యైన ధీర శంకరాభరణమున బుట్టిన ఆరభి, బిలహరి, దేవగాంధారి మొదలయిన రాగము లన్నిటికిన్ని ఒక్కవిధమైన స్వరములే (అనగా షడ్జమము, చతుశ్రుతి రిషభము, అంతర్గాంధారము, శుద్ధమధ్యమము, పంచమము, చతుశ్రుతి ధైవతము, కాకలినిషాదము) ఉండును. గాని,—మాటకు—పంక్తి యను పదియవ ఛందమున పుట్టిన వృత్తములకు నడక ఒక్కలాగుననే ఉండవలెనన్న నియమము లేదు. చూడండి :—

1. చంద్రవదన * సాయకాగ్నులన్ - (ఇది మూడు మాత్రలకు విరుగుతూ 'త్రిశ్ర'గతిని ‡ నడుచును.)
2. నలగగ గాగాల్ * నాళీకాక్షా-(ఇది చతురస్రగతిని నడుచును.)
3. దీపింప నిది యొప్పు * దివ్యమై - (ఇది 5 మాత్రలకు విరుగుతూ ఖండ గతిని నడుచును.)
4. కంజాత్మున్ * కంబుగళున్ గీర్తింతున్ - (ఇది 6 మాత్రలకు విరుగుతూ రూపకతాళమునకు సరిగా నడుచును)
5. శైల విరతులు * సాగుచుండున్-(ఇది 3+4=7 మాత్రలకు విరుగుతూ మిశ్రగతిని నడుచును.)
6 గోత్ర విశ్రమము * గూడున్ శౌరీ - (ఇది 8 మాత్రలకు విరుగుతూ ఆదితాళమునకు సరిగా నడుచును.)
7. కాలాగ్ని చంద్రుల్ * గల్గించు సఖ్యున్ - (ఇది 5+4=9 మాత్రలకు విరుగుతూ సంకీర్ణగతిని నడుచును)
8. మహోళయముల్ * మహోన్నతుల్ భరన్-(ఇది త్రిశ్రగతిని విలోమముగా నడుచును.) †
9. ఖగేంద్ర యానా * గజేంద్రపాలా - (ఇది విలోమ చతురస్రగతిని నడుచును.)
10. భజింతున్ నుతింతున్ * వాసుదేవున్ - (ఇది విలోమఖండగతిని నడుచును.)

పై నుదాహరించిన వృత్తపాదము లన్నీ పదియవ ఛందమున బుట్టిన వృత్తముల పాదములే అయినా ఒకొక్కటి ఒకొక్కలాగున నడుచును.

అంతేకాదు, ఒక వృత్తములో ఉండవలసిన గణములు ఎన్ని విధములుగా నడిపించ వచ్చునో చూడండి:—

(1) UI UI III IU
(2) UI UIII IIU
(3) UI UII III U
(4) UI II IIIU

మూడక్షరము లొకగణ మన్న సంప్రదాయ మనుసరించి అన్నిటను "రనస" గణములే ఉన్నవని చెప్పవలెనట.

1. శౌరి ముద్దు పలుకు వినన్
శౌరి మోము సొగసు గనన్ (3+3+3+3 మాత్రలు)
శౌరి తోడ నెపుడు చనన్ =12
గోరు చుందు మదిని సదా.

2. శౌరి పాటలను వినుమా.
శౌరి రూపమును గనుమా (3+5+4=12)
శౌరి చెంతకును జనుమా
శౌరి చిత్తమున నిడుమా.

3. శౌరి పాటలు వినుటకున్
శౌరి రూపము గనుటకున్ 3+4; 3+2=12)
శౌరి చెంతకు జనుటకున్
గోరు చుందును మనమునన్.

4. న్యాయమా ప్రియ నను ప్రయా
ప్రేయసిన్ నను నడవిలో (5+2+5=12)
బాయుదే! నిను వెదకగన్
రోయదే! మది పగుల గాన్

ఈ నాలుగున్ను భిన్నవృత్తముల వలె నడుచుచున్నా ప్రతిదానిలోను "రనస"గణములే ఉన్నవి; గనుక, ఇవి అన్నీ పాలముఖి వృత్తములే అన వలెను గదా! మూడక్షరముల కొకగణ మన్న సంప్ర

---

* ఈ శీర్షిక క్రిందనే నిదివరకు "తెలుగు" అనే పత్రికలో 5, 6, 7, 8 సంచికలలో వ్రాసిన వ్యాసములు చూడండి.

‡ త్రి * అస్రం త్ర్యస్ర అని ఉండవలెను; గాని సంగీతపుస్తకములలో త్రిశ్ర అని ఉన్నది. గనుక వ్యవహారములో ఉన్నట్లే వ్రాసినాను.

† ఇది మృదంగ వాద్యములో ఎదురుదెబ్బవంటిది. రామ రామ రామ, అనునది అనులోమగతిని, 'రమా రమా రమా' అన్నది విలోమగతిని నడుచును.

దాయ ముండబట్టి, అన్నియును గణములొకటే అని భ్రమ పుట్టు చున్నది; గాని నడకను బట్టి గణ విభజన మున్నయెడల, అట్టి భ్రమ కలుగదు.

ఇటువంటి ఒక్కలాగుననే కొన్ని పద్యములు నడిచినా పాద మందలి గణములున్నూ, అక్షరముల సంఖ్యయున్నూ మారిన వని వాటికి వివిధ నామములు పెట్టినారు. చూడండి:—

1. శౌరిం జూడన్ * సంతోషించున్ (8-వ ఛందము మదనవృత్తము)
2. శౌరని జూడదన్ * సంతోషించున్ (9-వ ఛం. 7-వ ,,
3. శౌరిని జూడఁగ * సంతోషించున్ (10-వ ఛం. 55-వ ,,
4. శౌరిని జూడఁగ * సంతస మొందున్ (11-వ ఛం. 439-వ వృ.
5. శౌరిని జూడఁగ * సంతస మొదవున్ (12-వ ఛం. 1975-వ వృ.
6. సరసిజ నేత్రుని * సద్గుణ చరితున్ (13-వ ఛం. 3952-వ వృ.)
7. సరసిజ నయనుని * సద్గుణ చరితున్ (14-వ ఛం. 7935-వ వృ.)
8. సరసిజ నయనుని * సరసుల చరితున్ (15-వ ఛం. 16384-వ వృ.)

ఇవి అన్ని ఒక్క లాగుననే నడిచినా- భిన్నచ్ఛందోవృత్తపాద ము లని మన శాస్త్రమును బట్టి చెప్పవలసి వచ్చినది.

భిన్న భిన్నముగా నడిచే వృత్తములు ఒక్క ఛందము నుండే పుట్టుటయున్నూ, ఏకరీతిగా నడిచే వృత్తములు వివిధచ్ఛందములనుండి పుట్టుటయున్నూ, చూడఁగా వృత్తవిభాగము నడకను బట్టి లేదనుట స్పష్టము.

మూడక్షరము లొక గణముగా ఎన్నుటచేత గణనామముల బట్టి పద్యముల నడక తెలుసుకొనుట కష్టము. ఉత్పలమాలా చంపక మాలలున్నూ, శార్దూల మత్తేభములున్నూ, మానినీ కవిరాజవిరాజిత ములున్నూ, ఏకరీతిగా నడిచినా, లాక్షణికులు పెట్టిన గణనామ ములను బట్టి, విశేషముగా భిన్నములైన వృత్తములవలె కనఁబడును. మానినికి ఏడు భగణములున్ను గురువున్ను గల వనిన్ని, కవిరాజ విరా జితమునకు ఒక నగణమున్ను, ఆరు జగణములు, లగము కలవనిన్నీ చెప్పిన యెడల, ఆ రెండు వృత్తములకు గల సామ్యము బోధపడదు. గాని, వీటి నలనున్ను, 7 భగణములున్ను గురువున్ను ఉన్నవని చెప్పిన యెడల, బోధపడఁగలదు. అందుచేత, నడకను బట్టి గణవిభజన మెగ్గునది.

పొత్తులెడఁ బాయకుడు బోరసము గాంచుమనఁ
బొంగుమఁ గురూద్వహుల నెల్లన్

ఈ లాగున ఆయిదు మాత్రల గణములైన భేదములు కనబడు- నట్లు గణ విభజనము చేయుట సమాజముగా ఉండును; పద్యగమనము గుర్తించుటకు అనుకూలము బాగా నుండును. అంతేకాని—

భ జ స న భ
పొత్తులె డఁబా యకుడు * బో రసమ యంబున
జ స న గగ
ను * బొంగు మఁ గురూ ద్వహుల నెల్లన్

అని గణవిభజన చేయుటచేత మంగళమహాశ్రీవృత్త గమన మునకు సరిగా లక్షణము చెప్పలేదు. అంతే కాక, యతిస్థానములు గణముల నడుమ నుండునట్లు గణ విభజనము చేయుట సమంజసము కాదని నాయభిప్రాయము.

గణవిభజనము పద్యముల నడకను బట్టి చేసుకొనే సంప్రదా యము లేకపోవుటచేత, కొన్ని కొన్ని వృత్తములు చక్కగా నడి పించుటకు అవకాశ మున్నా, లక్షణకర్తలు తమ లక్ష్యలక్షణ పద్య ములు వ్రాయవలసినట్లు వ్రాసినారు కారు. అందుచేత చక్కని వృత్త ములు ప్రచారములోనికి వచ్చినవి కావు. ఇందునకు నిదర్శనముగా- గ్రంథవిస్తర భీతిచే - మూడు మాత్రమే చూపుచున్నాము:—

1 పాలాశదళము (దీనికే త్వరితగతి యని కూడా, పేరు కలదు)

అదనదనున హరినుతు * లమరు ధరఁ బాలా
శదళ మనఁ బరఁగవి * జనులు వచియింపన్
బదునొకఁ డగునెడ యతి * పదిలముగఁ జేరన్
గదియు నగణము లయిదు * గగముతుద నొందన్ (అప్పకవి)

ఇంతకంటె,

అయిదునను లొకగగము * నయిదయిదు మాత్రల్
లయలఁజనును త్వరితగతి * లములు పది సాగన్
నియమమున వడియమర * నిలుచు ప్రతి కింపై
కయితలను దనరునది * ఖరతురగ శౌరీ.

అని లక్ష్య లక్షణపద్య మున్నయెడల పద్యగమనము వెంటనే పట్టు పడును.

2. విచికిలిత

ప్రనిలయు సమయమునను బద * పడి జలనిధి నడుమ స
ద్భువనములు కడుపున నిడుక * భుజగపతి శయనము పై
నవిరళమతిఁ గురుసుపరదుఁ * డని విచికిలితఁ బదు మూఁ
డవ యెడ వడి యిరువదియొక * లఘువుగముబలుకనగున్
(అప్పకవి)

ఇటువంటి లక్ష్య లక్షణ పద్యమునుబట్టి దీని నడక ఎట్లు తెలుసుకొనగలము? ఇందులో 21 లఘువులున్నూ చివరను గురువున్నూ గలవు గనుక, తిశ్రగతిని సులభముగా నడిపింపవచ్చును. తిశ్రగతి గణములు:— హగణమున్ను,నగణమును. 7 హగణములున్ను గురువున్ను గలది సుగంధి; 7 నగణములున్ను గురువున్ను గలది విచికిలిత; హగణ నగణ ములలో ఏవయినను 7 గణములున్ను గురువున్ను గలది ఉత్సాహము. విచికిలిత ఎట్లు చక్కగా నడుచునో చూడండి :—

మునుల వలపు, నబల బలము, * ముదిమి సొగసు, కలసిరుల్,
చెవటిహితము,విషమురుచియు, * చెలులసుఖము, పగహితుల్,
తనివి తృషయు, కపికిస్థిరత, * తమికి వెలుఁగు, సెగవగల్
శనికి సుకృతి, శిలలరసము, * సవతిచెలిమి, కలుగు నే?

3. తురగము

నవనన సజజగలు తిథివిరమ * ణంబగున్ దురగంబునన్
గనలుచు నగరముపయి విడిసిన * గాంచి తానొకరుండెదు
రొక్కనిదవులకుఁ గొనిచనిగిరిగుహాఁ*గూర్కునాముచికుందుచే
తను యవనునిఁ బొరిగొనితనివసు * ధన్ గణింతురు భూసురుల్.
(అప్పకవి)

దీని నడకతీరు కనుగొనుట శక్యమగునా? ఇదే—

ననల యుగళము హాభము రగణము * నాల్గుపంక్తులనొప్పఁగా
దనరు విరమము ననలయుగళము * దాటఁగాఁ దురగంబునన్

అని ఉంటే, మత్తకోకిల, తరళ, కరిబృంహితములవలెనే తురగము కూడా మిశ్రగతిని నడుచునని సులభముగా బోధపడగలదు.

నడకనుబట్టి గణవిభాగము లేకపోవుటచేత గణములబట్టి పద్యములకూర్పు ఉండవలెనన్న నియమము ఏర్పడినది కాదు. వృత్తపాదముల గణవిభజనము అసందర్భముగా ఉండడముచేత కలిగిన అనర్థము కొందరు వ్రాస్తూయున్న జాత్యుపజాతి మొదలయిన దేశ్యపద్యములలో కనబడుచున్నది. ఈ దేశ్యపద్యములకు లక్షణము చెప్పినవారు నడకను బట్టి వాటిలో ఉండవలసిన గణములనే పేర్కొన్నారు. అయితే నేమి? గణములబట్టి పదములకూర్పు వృత్తములలో పాటించలేదు గనుక దేశ్యపద్యములలో యతిము పాటింప నక్కరలేదన్న భ్రమ కలిగినది.

నాలుగుమాత్రల గణములైన నల, గగ, భ, జ, స గణములతో కంద ముండునంటే, చతురస్రగతిని పద్యము నడుచునని స్పష్టముగా కనిపిస్తూ యున్నది. గనుక, ఈదిగువనిచ్చిన పద్యములు కంద పద్యములవలె కనిపించుచున్నా నడకనుబట్టి కందములుకావని చెప్పవలసెను.

1. చిలుక పలుకు చెవిని బడిన
చెలియ పలికె ననుచు దలఁచి * చెలిని బిలువఁగా
చిలుక మఱలఁ బలికె నలని
చెలియపలుకు గా దటంచు * చెప్పనటులుగా.

ఇది తిశ్రగతిని నడుచును గనుక, గతిని అనుసరించి త్రిమాత్రాగణములుగా గణవిభజనము చేయవలెను; గాని, నాలుగుమాత్రల గణములుగా గణవిభజనము చేసి ఇది కందపద్య మనరాదు.

2. చెలిపలుకె యగు ననుచు నొక
చిలుక పలుకు విని మదిఁ దలఁచి నిలిచి కనఁగా
చెలి యెచట నున్నదని యా
చిలుక యొక తరువుపయి నిలి * చి చేసె రవమున్

ఇది ఖండగతిని నడుచును; గనుక, కంద మనరాదు.

3. వనము నడుమను విశేషర
మణీయము లగు తరుల సు * మముల నెటులఁ జే
సెనో కద! యాబ్రహ్మ యని; క
డు నలరుచుండఁగ వసంతుఁ * డు పిలిచె నన్నున్.

ఇది కందమువలె కనబడును. గాని ఇందులో నడకకు నియమమేమీ కనబడదు. గనుక ఇది పద్యమా అని భ్రమకలుగజేస్తే గద అని చెప్పవలెను; గాని దీనిని కందమనరాదు. ఈలాగుననే మరియొక పద్యము చూడండి:—

ఒంటెకును సుందరత గేదె * కొడలి శుభ్ర
త యుసిఁడికిఁ దీపి కపికిఁ జ * క్షస్థిరత, వె
లుతురునకు బర్వు, కవికిఁ గ * లుములు, గులట
కును గృతజ్ఞత యా కాశ * కునుచు మటులె

(ప్రచండచా. పు. 41)

ఇది తేటగీతి ఆకారమున మున్న గద్యముగాని పద్యము కాదు. దీనినడక ముళ్లపొదలు దాటుతూపోయే పొట్టవాని నడకవలె నున్నది.

దేశ్యపద్యములు మాత్రాగణయుతములు; గాని, వృత్తములు మాత్రాగణయుతములు కానక్కరలేదని కొందరియభిప్రాయము. గాని చక్కగానడిచే వృత్తములన్ని మాత్రాగణయుతములనియే నావాదము. * మాత్రాగణయుతములు కాని వృత్తములు చక్కగా నడవకపోవుట చేతనే కోట్లకొలది వృత్తములున్నా అనేకములు ప్రచారములోనికి రాలేదు.

అయితే కొన్నివృత్తములు చక్కగానడుచును; మాత్రాగణ సంయుతములైనట్లు స్థూలదృష్టికి కనబడవు; ఏల యట్లు నడుచునో సులభముగా పట్టుపడదు; గాని, జాగ్రత్తగా విమర్శించి చూచిన యెడల వాటి నడకతీరునకు గల వ్యవస్థ బోధపడగలదు. ఇందు కొక నిదర్శనము:—ఉత్పలమాలా చంపకమాలా వృత్తములు చక్కగా నడుచు ననుటకు సందేహము లేదు. స్థూలదృష్టికి సమానమాత్రాగణ యుతము లయినట్లు కనఁబడవు; గాని వాటి పాదములు చతురస్రగతి, తిశ్రజాతి త్రిపుటతాళమునకు సరిగా నడుచును. చూడండి:—

తిశ్రజాతి లఘువు — దెబ్బ ఉసి — దెబ్బ ఉసి
సందియమేల సర్వగుణ — సంపదఁ జూడఁగ — బాహుకుండు భూ

ఏదో ఒక తాళమునకు సరిగా నడచినా లయకు సులభముగా దొరకక, అప్రతిహతముగా సాగే-ఉత్పలమాలా చంపకమాలల వంటి వృత్తములు అనేకముగా లేవు. వీటిలో చక్కని నడక ఉన్నది, గనుక ఇటువంటివి ఇంకా కావలెను. శోధనకోసము నేనువ్రాసిన వాటిలో ఒకటి:—

"కవికాంత"

ఖ శూరుఁడు వీర్యపరాక్రమోన్నతుఁడు సుశ్లోకుండు జనార్దనుండు కంసారి, మురాసురవైరి మాధవుఁడు సౌమ్యుండంచు హరిన్నుతింపఁగా

---

* నా వాదమును బలపరచినవారు బ్రహ్మశ్రీ బంకుపల్లి మల్లయశాస్త్రి గారు (పర్లాకిమిడి రాజావారి కాలేజీలో ప్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయులు.) వీరు పురాణము చదువుచు ప్రతిపద్యమున్ను లయకుగాని తాళమునకు గాని సరిగా పాడగలరు.

ఖ ఇది 22-వ ఛందమునందు 1412791-వ వృత్తము. నే నిప్పుడు క్రొత్తగా వ్రాసిన వృత్తము. గనుక రెండు మూడు సార్లు చదివితేనే కాని, పైవారికి దీనినడక వెంటనే పట్టుపడక పోవచ్చును. (పరిచితి లేక తొలిసారి చదివినప్పుడు ఉత్పలమాలాది వృత్తములను యతిము సంగీతవిద్వాంసులై చక్కగా నడిపించ లేరు.) అంతేకాక, పరిచితి గల వృత్తములవలె చదువబోయి నడువ దన్నభ్రమ పడవచ్చును. ఈ కవికాంతలో ప్రతిపాదము చతురస్రగతి, చతురస్రజాతి త్రిపుటతాళమునకు సరిగా నడుచును. (అనగా క్రియకు నాలుగక్షరములు గల ఆదితాళము.)

'భారనమజ్జగ' మంచి విశ్వయతి * పాటింపన్ గవికాంత యాకృతిన్
సూరిజనస్తుత వృత్తమై తనరు * సొంపారన్ గని చెప్పఁ గల్గినన్.

ఈవిషయములన్నీ జాగ్రత్తగా పరిశీలించి, ఎటువంటి ఛందో వ్యవస్థ ఏర్పడినయెడల పద్యరచన హృద్యముగా నుండగలదు? అనే విషయముగురించి ఆలోచింపగా, ఒకమార్గము స్ఫురించినది. దానిని గూర్చి విపులముగా వ్రాయుటకు అవకాశము చాలదు. గనుక నా యభిప్రాయములను సంగ్రహముగా తెలియజేస్తున్నాను.

1. గణప్రస్తారము

1. ద్విమాత్రాగణములు:— U గ ; II లలము

2. త్రిమాత్రాగణములు:— (తిశ్రగతిగణములు)

III నగణము } ఇవి అనులోమమార్గమున నడుచును
UI గలము }
IU లగము— ఇది విలోమమార్గమున నడుచును

3. చతుర్మాత్రాగణములు:— (చతురస్రగతి గణములు)

IIII నలము }
UII భగణము } (అనులోమ)
IIU సగణము } IUI—జగణము (విలోమ)
UU గగము }

4. పంచమాత్రాగణములు:— (ఖండగతిగణములు)

IIIII నలలము }
UIII భలము }
IIUI సలము } అనులోమ; IUII జగణలఘువు } విలోమ
IIIU నగము } IUU యగణము }
UUI తగణము }
UIU రగణము }

5. షణ్మాత్రాగణములు:— (2+4 ; 4+2) రూపకతాళ గణములు

6. సప్తమాత్రాగణములు:— (మిశ్రగతిగణములు 3+4)

7. అష్టమాత్రాగణములు:— ఆదితాళగణములు (4+4; 3+5)

8. నవమాత్రాగణములు:— సంకీర్ణగతి గణములు (5+4)

పైని నుదాహరించిన 5,6,7,8 విభాగములలోని గణములు మొదటి 4 విభాగములనుండి ఏర్పడును గనుక ఊహింపవచ్చును.

2. వివిధచ్ఛందములు :—వృత్తములు; పద్యములు

1. త్రిమాత్రాగణచ్ఛందము, అనులోమ తిశ్రగతి వృత్తములు, పద్యములు :—

పాదమునకు రెండు మొదలు 8 గణముల వఱకు ఉండవచ్చును. వీటికి చివరను గురువు చేర్చవచ్చును. మానవచ్చును. గాని నాలుగు గణములకు తక్కువగా ఉండినయెడల విన సొంపుగా ఉండదు. రెండు గణములు గల పాదములు నాలుగు విధములుగా వ్రాయవచ్చును. ((1) UI, III; (2) UI, UI; (3) III UI; (4) III, III). మూడు గణములు గల పాదములు 8 విధములుగా వ్రాయవచ్చును. ఎనిమిది గణములు గల పాదములు 28=256 విధములుగా వ్రాయవచ్చును; నాలుగుపాదములు ఒక్కలాగుననే ఉంచి వృత్తములు వ్రాయవలెనంటే 256 వృత్తములు వ్రాయవచ్చును; నాలుగు పాదములు నాలుగు విధములుగాను ఉంచి పద్యములను వ్రాయదలచినవారు 2564=4294967296 విధము లయిన పద్యములు వ్రాయవచ్చును. ఈలాగున తిశ్రగతి వృత్తములు పద్యములు ఎన్నికోట్లు పుట్టునో చూడండి. అన్ని చక్కగా నడవగలవు.

ఇదివరకు లాక్షణికులు చెప్పిన విభూతి, భోగివిలసితము, భద్రకము, శ్యేని, సుగంధి, విచికిలిత, ఉత్సాహము, మదనదర్పణము మొదలైన వృత్తములు, పద్యములు అన్నీ తిశ్రగతి పద్యజాతిలో చేరును.

2. విలోమ తిశ్రగతి వృత్తములు. పద్యములు:-

నీటిలో IU లగములే ఉండును. రెండు మొదలు 8 వరకు గణములుంచి పాదములు కూర్చవచ్చును.

లక్ష్యములు :—

1. ఇదేయనిన్
మదాన్వితున్
సుదేవునిన్
వధించెదన్ (సునందినీ పరిణయము)

2. పంచచామరము (ఇదికూడ కున్నదే)
పరాత్పరున్ రమాపతిన్ భజించెదన్ మనంబునన్
(యతిస్థానము మార్చినాను)

3. అనులోమ విలోమగతులు కలిపి చెప్పవచ్చును.
1. వీను లలర వినం బడున్
2. నార దాది మౌని వరుల్
3. రామరామ హరేరామ రామరామ హరే హరే

చతుర్మాత్రాగణచ్ఛందము

పై ఛందమునకు చెప్పినట్లే అనులోమ విలోమ చతురస్రగతి గణములతో కోట్లకొలది వివిధములైన పద్యములు చెప్పవచ్చును.

1. పాదమునకు రెండుగణములు గలవి:—
రెండే గణములు, ఉండున్ దీనికి...
వసుదేవసుతున్ భాసగింపు మనన్...

2. మూడుగణములు గలవి:—
స్తోత్రము సేయగ నొప్పన్
ధాత్రిని భాగగ యుక్తిన్ (చిత్రపదము)
ఈలాగునే మాణవకము, మొదలయిన వున్నవి.

3. నాలుగు గణములు గలవి.—విద్యున్మాలా, మౌక్తికమాలా, కుసుమవిచిత్రము, ప్రహరణకలితా, మత్తా, చంపకమాలీ; రుగ్మవత్, వృత్తము లెన్నో ఉన్నవి.

ఈ లాగుననే పాదమునకు 5, 6, 7, 8 గణము లుంచి చెప్పవచ్చును. మానిని, కవిరాజవిరాజితము మొదలయిన వాటిలో 7 గణములున్ను గురువున్ను కలవు. లాటీ, సరసిజ, క్రౌంచపద, భాస్కరవిలసితము మొదలయిన వాటిలో పాదమునకు 8 చతు

ర్మాత్రాగణము లున్నవి. పై నుదాహరించిన జాతులలో చివరగణము లఘ్వంతమైతే గురువు చేర్చవచ్చును.

ఖగపతివాహా కపర్దినుతా

విలోమగతిని నడిచే గణములు కలిసిన పాదములు:—

1. జగదేకదేవ * సజసాయుతమై

2. సరోజనయనా * జలోద్ధతగతిన్

కందపద్యములు మొదలయిన వాటిలో జగణములు కనబడును.

III పంచమాత్రాగణచ్ఛందము

అలసగతి, పద్మనాభము, మంగళమహాశ్రీ, లయగ్రాహి, లయవిభాతి మొదలయినవృత్తము లిదివరకు లాక్షణికులు చెప్పిన వున్నవి. ఇవిగాక పాదమునకు రెండు మొదలు ఎనిమిది గణములవరకు గణము లుంచి, కావలసినయెడల చివరనొకగురువు చేర్చి, కోట్లకొలది వివిధము లయిన వృత్తములు కల్పించి చెప్పవచ్చును. భుజంగప్రయాతమువంటి పద్యములు విలోమమార్గమున నడుచును. ఈలాగుననే పై నుదాహరించిన మాత్రాగణప్రస్తారముబట్టి కొన్ని ఛందములున్ను ఆ ఛందములలో బుట్టిన వృత్తపద్యములున్ను ప్రత్యేకముగా ఒక లక్షణగ్రంథము వ్రాసి వివరించి తెలియజేయవలయును గాని. ఒకవ్యాసమున స్పష్టముగా వ్రాయుట కష్టము.

పైని పేర్కొన్నవిగాక కొన్నికొన్ని మిశ్రమైనజాతులున్నవి. వాటిలో ద్విపద, తరువోజ, తేటగీతి, ఆటవెలది, సీసము ప్రచారములో నున్నవి. నన్నయకాలమువరకు మధ్యాక్కరలు ప్రచారములో నుండియుండును. గాని, (ఎర్రాప్రగడతప్ప) తర్వాతికవులు మధ్యాక్కరలు చెప్పినట్లు కనబడదు. వీటిఅన్నిటిలో సూర్యేంద్రగణము లుంటవి. అనగా, 3,4,5 మాత్రల గణములు అనేకవిధములుగా కలిసి వుంటవి. ఇదివరకు లాక్షణికులు చెప్పినవికాక, మరికొన్ని కల్పించవచ్చును. సుమారు ముప్పదిసంవత్సరముల క్రిందట కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులుగారు వెంకీ, బంగారము మొదలయినపద్యములు చెప్పినారు; వాటిలో నడక చక్కగా వున్నదని చెప్పలేను; గాని, ఇప్పుడు కొందరు వ్రాస్తూవున్న "పాట్ట" పద్యములకంటె బాగానే వున్నవి. అయితే ఆదినములలో అన్ని విషయములందును నిరంకుశాధికారమునకు దాసులై ఆత్మగౌరవము సహజస్వాతంత్ర్యాభిలాష లేక యుండిరి గనుక పూండ్లరామకృష్ణయ్యవంటి పండితులకు క్రొత్త ప్రయత్నములు రుచింపలేదు. గురుజాడ అప్పారావుపంతులుగారు ముత్యాలసరములు వ్రాసినప్పుడు సయితము కొందరు పరిహసించినారు. ఇప్పుడు ఎందరెందరో వాటిని మెచ్చుకొంటున్నారు. పద్యముల నడక చెడినప్పుడు చూపించవచ్చును; ఎట్లు నడక బాగుపడెనో చెప్పవచ్చును; గాని, కొత్తపద్యములు వ్రాయకూడదని శాసించుట అటువంటి శాసనమును మన్నించుట, అవివేకము. అనర్థకము.

దేవ కీ సుతుఁ డంత జే దీప్య మాన

అమర లో కంబు వే శ్యల మైన మాకు

ఇటువంటి పాదములు ద్విపదపాదములుగాను తేటగీతిపాదములుగాను గణవిభజన చేయవచ్చును. దానిని బట్టి ఈ పద్యములకు గల సంబంధము బోధపడగలదు.

పృథుఁడు వి శ్వ రుఁడను * వేరిపు త్రుఁ డీఁగాంచె

నతని కిఁ జని యించె * శార్ఙ్గిఁ దనఁగ

ఇటువంటి పాదములు సీసపద్య పాదములుగాను ఆటవెలది పాదములుగాను గణవిభజనము చేయవచ్చును. దాని బట్టి సీసములకు ఆటవెలదులకు గల సంబంధము బోధపడవచ్చును. అందుచేతనే నన్నయ సాధారణముగా ఆటవెలదులనే సీసములందు కూర్చినాడు.

ఈ సీసగీతాదుల నడకను గూర్చి విశేషము వ్రాయుట కవకాశము లేదు. గాని, ఒక్కవిషయము సూచనగా మాత్రము తెలియజేస్తున్నాను. ఈ సీసాదులలోని ఇంద్రగణములు అయిదు మాత్రలు గలవయినప్పు డున్న సొగసు - నాలుగు మాత్రలు గల వయినప్పుడు కనబడదు. అందుచేతనే కన్నడమువారు అయిదుమాత్రల విష్ణుగణములనే సీసాదులం దుండవలె నన్నారు. మన తెలుగు లాక్షణికులు కూడా సర్వలఘు సీసములందు మాత్రము అయిదు మాత్రల గణములు కావలె నన్నారు.

"మందార మకరంద మాధుర్యమును గ్రోలు

మధుపంబు వోవునే మదనములకు"

ఇటువంటి పద్యపాదములు చక్కగా నడిచినట్లు "శ్రీసరి మిాఅంగ భాసురతఁ దగంగఁ గేసరి కేసరి కేసరి యను" ఇటువంటి సీసపద్య పాదములు నడవవు.

ఇంద్రగణములలో చెప్పకపోయినా, భలము, నలలము సీసాదులలో చక్కగా నడుచును. చూడండి:—

ద్విపద. సీతపై శ్రీరామ * చంద్రునకు ప్రేమ

సీతకును శ్రీరాము * చంద్రుపై గలదు.

సీ. పా. నిను వినుతి సేయుదురు * సనకాది మునివరులు

నీపేరు మధురమై * నిలిచియుండు.

3, 4, 5 మాత్రల గణములు అనేకవిధములుగా కూర్చి క్రొత్త క్రొత్త పద్యము లెట్లు కూర్పదగునో చూడండి:—

1. చందమామ రావే * జాబిల్లి రావే } 33454
అందమైన బంతిపువ్వు * ఆడుకోను తేవే } 3333334

2. తెలివి మాలిన మిడుత * దీపంబునన్ జచ్చు
తెలివి మాలిన చేప * వలలోన జిక్కు
జ్ఞానసంపద గలిగి * మానవుం డయ్యయో
మోహ వల్లుఁ జిక్కి * మోసపోవు

(1)	3 4 3	+	5 5	20
	5 5		5 5	
(2)	3 4 3	+	5 3	18
	5 5		5 3	
(3)	3 4 3	+	5 5	20
	5 5		5 5	
(4)	3 4 3	+	3 3	16
	5 5		3 3	

౩. సౌందర్య సార సముదాయ మనకామె *
సదనమే యైయుండు ; కాకయున్న
లాలిత్య నిధికి నధిదేవతయొ ; కాక *
మాలతీ కాంత సామాన్యరాలె ?

(1)	5 3 5 5	= 1౬
(2)	5 5 3 3	= 16
(3)	5 3 5 5	= 18
(4)	5 5 3 3	= 16

యతిప్రాసములు, అక్షరమైత్రులు, శబ్దాలంకారములు మొద లయినవి కవుల స్వాతంత్ర్యమునకు విడిచిపెట్టవలసిన విషయములే కాని నిరంకుశాధికారము వహించి లాక్షణికులు శాసించరాదు. అయినా, తమ ఇష్టానిష్టములను అభిప్రాయములను తెలియజేయవచ్చును.

విశ్రమస్థానములను బట్టి ఏర్పడిన పాదఖండములు ఉద్దిష్ట మాత్రాగణ సంయుతములై ఉన్నయెడల, పద్యములు శ్రుతి రంజకములుగా ఉండగలవు. ఇందుకు నిదర్శనముగా ఒకటి చూడండి:—

"క్ష్మాహారంబు మనయత * స్కంబుల్ చెంది * మనను నందంబై" (అప్పకవి).

ఇది నాలుగేసి మాత్రలకు విరుగుతూ నడవవలసిన వృత్తము. గనుక,

"క్ష్మాహారంబులు మధురంబయ్యెన్ * మైత్రులు యతులన్ * గూర్పన్. అని చెప్పవచ్చును; లేదా,

క్ష్మాహారంబున చరణంబుల్ * మాత్రాగణముల క్రాన్యంబుల్ అని పాదమధ్యమందు వడి పాటించి చరణములు చక్కగా నడిపించవచ్చును. ఒకపాదమున ఒకచోటను, మఱియొక పాదమున మఱియొక చోటను, కవి తనమనోభావముల ననుసరించి రసోచితముగా వడి మార్చవచ్చును.

రసజ్ఞు లయిన విద్యావంతుల కొక మనవి :—

ఇదివరకు లాక్షణికులు చెప్పిన వృత్తలక్షణములు నాకు తృప్తికరములు కాకపోవుటచేతను, ఇదివరకున్న గణప్రస్తారము నను సరించి చెప్పిన వృత్తములు అనేకము ప్రచారము లోనికి వచ్చుటకు అనుకూలములు కాక పోవుటచేతను, ఛందోరహస్యములు కొన్ని తెలుసుకొని, పద్యరచనా వ్యవస్థ ఎట్లుండినయెడల పద్యములు హృద్యములుగా నుండును? అన్న విషయముల గురించి నాకు శక్యమైనంత వరకు అలోచించి వ్రాసినాను. ఈ ఉద్యమము వల్ల మేలు కలిగితే కలుగవచ్చును. గాని కీడు ఎంతమాత్రము కలుగ కూడదు. గనుక ఈ ఛందోవిషయములు ఉత్సాహముతో విమర్శిస్తూ ఉన్న విద్యావంతులు వీటినిగురించి తమ అభిప్రాయములను ఉపదేశములను తెలియ జేతురు గాక !

ఓటు పాట

రా. చెన్నరాయ శ్రేష్ఠి గారు

౧. ఓటునివ్వ నెందుబోకురా - వద్దురా
గోటిపనికి గొడ్డెలేలరా
పాటివారు నవ్వపేట
పేటదిరిగి సరిగెవల్లె
వాటువేసి సీటు జెంది
పాటబాడి వోటరనుచు
పోటుగాని మాటచెప్పి
కూటమట్టి కొట్టుకొనకు. ఓటు.

౨. యెందుగన్న నేమి లేదురా - రాజులీ
ఖండకంబు పెట్టినారురా
అందుబోయి నట్టివారు
యెందుకైన పనికిరారు
ఖండనంబుచేసి గొప్ప
నొందగోరి విఱ్ఱవీగి
వందకైన నొక్కమాట
అందలేరు పొందలేరు. ఓటు.

3. అమృతసరపు క్రౌర్య మెన్నరా-యెంచగా
నఘమనంబుతోడ జూడరా
రమణులనక బాలులనక
సమగుణంబు లేక ఘోర
శమనురీతి వృద్ధజనుల
ప్రమదమునను గాల్చినట్టి
యమునిబోలు డైరు
తప్పు నేమిజేసె జూడు. ఓటు.

౪. మనకు నేమి ఫలము లేదురా - ఓటునివ్వ
పనికిరాదు లాభమేమిరా
మనము జేసినట్టి పనికి
తనకలాడకాను ముందు
మనల బ్రతుకనీరు వారు
ఘనముగాను పన్ను లెక్క
తనకుతాను ముప్పుదెచ్చు
కొనెనటన్న సామితోను. ఓటు.

౫. పూరకున్న మేలుజూడరా - ఔర ముప్ప
దారు వత్సరముల నుండిరా
ఘోరకష్టములను బొంది
దారితెచ్చి యున్నవారు
శ్రీరమేశు బోలు గాంధి
గారు వారి మదికి నెదురు
దూరి పూర్తిలేని సాధి
కారమునకు చేరవలదు. ఓటు.

౬. నాకు ఓటు నివ్వమంచును - యెందరో
మూకలాడి చత్తుమంచును
లేఖలంపి దిమ్మతిరిగి
లోకబంధు లనుచు జెప్పి
మూకలైన మనల నూతి
లోకి ద్రోసి పత్రికల న
నేకములగ బంపి బంపి
దేశమునకు గీడుదెత్రు. ఓటు.

Mr M Durga Sankar

మాచిరాజు దుర్గాశంకర్ గారు
నాగపూరు

Mr. G Ramaswamy

గొట్టిపాటి రామస్వామి గారు నాగపూరు

Mr. M Bhavani Sankar

మాచిరాజు భవానీశంకరు గారు
నాగపూరు

Mr Moturu Ankineedoo

మోటూరు అంకినీడు గారు

Mr K. Venkatachalapathiah

కా. వెంకటాచలపతయ్య గారు

Mr J Veeraswamy Naidu

జంపా వీరాస్వామినాయుడు గారు

Late Mr P. Venkataswamy Chetty

కీ॥ శే॥ పాతాళం
వేంకటస్వామి శ్రేష్ఠిగారు

Mr. Bomma Ratnam Chetty Garu, Ellore

బొమ్మా రత్నం శ్రేష్ఠిగారు, ఏలూరు

Mr D. Venkataswamy Gupta

దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు

Mr V. Venkata Subbaraya Chetty

ఊటుకూరు వేంకటసుబ్బారాయ శ్రేష్ఠిగారు

Mr. V. Kotilingam Chetty
Vetapalem

ఊటుకూరు కోటిలింగం శ్రేష్ఠిగారు
వేటపాలెము

Late Venkataswamy Chetty Garu
Vetapalem

కీ॥ శే॥ ఊటుకూరు వేంకటస్వామి
శ్రేష్ఠిగారు, వేటపాలెము

యక్షగానములు — లేక, జక్కులపాటలు

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు - కావ్యవ్యాకరణతీర్థులు

సరస్వతీ పవిత్రాణాం జాతి స్తత్ర న దేహినాం, వ్యాసస్పర్ధి కులాలోభూ ద్ద్రోణో భారతే కవిః—అని రాజశేఖరమహాకవి చెప్పిన సుభాషితము కలదు. "సరస్వతీపవిత్రులగు దేహులకు— అనఁగా సరస్వతీదేవి యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రము లైన మానవులకు —జాతి యంత ప్రాముఖ్యము కాదు. ఎట్లనఁగా, భరతఖండమునం దున్న ద్రోణుఁ డను కవి జాతినిబట్టి కుమ్మరి యైనను, సమస్త వేదవేదాంగములను సాకల్యముగా నధిగమించి వేదవ్యాసుఁ డను బిరుదము నొంది భారత మను పేరితో పంచమవేదమును రచించిన వ్యాసమహర్షితో కవిత్వవిషయమున స్పర్ధచేయువాఁడుగ నయ్యెను."— అని పై సుభాషితమునకు తాత్పర్యము. ప్రస్తుతము ఈ వ్యాసమున చర్చింపఁబోవుచున్న యక్షగానముల విషయమున మనము ఈ పై సుభాషితపు టర్థమును అవశ్యముగా స్మరింపవలెను.

ఆంధ్రవాఙ్మయము తొలిరూపము యక్షగానములు

ఆంధ్రవాఙ్మయము చిరప్రవర్ధమాన మగు రసాలమువలెఁ బొల్పుఁగాంచుచున్నది. ఈరసాలమునకు సుఫలాలమునందు ప్రతిభాసితములగు ప్రసవోపేంద్రములను నగు పండితోత్తములును ప్రభువతంసులును స్వానుకత్యమును వహించి సర్వాంగపరిపూర్ణతను సర్వాభరణభూషితతను నెఱవేర్పఁ గలిగినను, రసాలపు ప్రాదుర్భావకాలము నుండి—స్వార్థరహిత బుద్ధులై యగణ్యములును అనివార్యములును నగు ననేకకష్ట నిష్ఠురములకు లోనగుచును బాలారిష్టాది బాధలు ప్రవేశింపకుండ నవ్యత నిసుమంతయైన నొందనీయక, సౌకుమార్యమును దొలఁగనీక అప్రమత్తులై అహర్నిశమును లిత్సరికల్పనా తత్పరులై పెంచి పోషించి కలకాలముతో గౌరవించి పిదప ఫలాని సమర్థులు పండిత ప్రభువుల కరపల్లవముల నర్పించి కృతార్థులైన మన జక్కుల (యక్షులని వీరిపేరును మనవారు సంస్కరించినారు.) వాఙ్మయమును గుఱించి చర్చించుకొనుట మనము నిర్వహింపవలసిన ధర్మములలో నొక్కటియని నాభావము. ఇందుల కంగీకరింపరి యాంధ్రవాఙ్మయవేత్తలు నుందురా? ఆంధ్రదేశమునందలి విద్యావివేకములు గల ప్రాచీనజాతుల వారిలో జక్కులు జవనీయులు మున్నగువారు మిక్కిలి ప్రాచీనులు. వీరు మంచి నేర్పరులును సంగీతసాహిత్యముల సారము నెఱిఁగినవారలు మాత్రమే గాక చిత్రకళాకౌశలమునందును నద్వితీయులని పేరొందినవారు. ఇంతవఱకును మన జక్కులు తొలుదొలుత విజ్ఞానపూర్ణ మగు జాతికి చేరినవారై సంగీతసాహిత్యములను అభివృద్ధిచేసినారు. కాని కాలవశమున భారతవర్షమునందలి తక్కిన జాతులలో వలెనే, వీరిలోను - ఉన్నతి అడఁగియు శుచిశీలములు వంశానుస్మృత ధర్మములు మున్నగునవి నశించి, ఆస్థానమునందు స్వజాతివిస్మరత్వము కలుగుటచేత తక్కువ మున్నగునవి ప్రవేశించినవి. తోడనే వారును పతితులైరి. ఆంధ్రదేశమునందు ప్రాచీనకళాకౌశల్యమును పలుకరింపఁజాలిన స్మారకచిహ్నము లేవైన వాఙ్మయరూపమున నున్నచో మనము తెలియుట కాని అట్టి జక్కుల పాటలును జక్కుల యాటలును జక్కుల చిత్రకళాకౌశలములును మాత్రమే యగును కాని వేఱు గావు. మన కిపుడు లభ్యమైనంతవఱకుఁ గల యక్షగానవాఙ్మయమును విమర్శించికొన్నచో, ఈ విషయములకు తగినంతవఱకు యాధారములు లభ్యములు కాగలవు. కాని ప్రకృతము స్థాలీపులాకన్యాయమున వారి ప్రాచీనస్థితిని మిక్కిలి సంగ్రహముగాఁ బ్రదర్శింపఁగలిగిన ఒకటి రెండు ఉదాహరణముల నిచ్చుచున్నాను :—

సీ. కోణాగ్రసంఘృష్ట ఘుమఘుమధ్వని తార
 కంఠస్వరంబుతో గారవింప
పసిఁడిపట్టుబోనాన ససలుకొల్పిన కన్ను
 గొనుపుచేఁ దాళంబు గొదుపఁ దడప
స్థిరతర సుకర్ణంబుఁ గాపంగవలసీఁపఁ
 జెవిత్రాడు విగియించు ఎవరత్తి
గిల్కు గిల్కున ప్రాయము కింకిణీగుచ్ఛంబు
 తాళమానంబుతో మేళవింప

తే. రాగమునకుండి లంఘించు రాగమునకు
నురుచుయోరుద్వయంబునై నొత్తి గిల్లి
కామవల్లీ మహాలక్ష్మి కైటభారి
వలపుఁ బాడుచు వచ్చె జక్కులపురంధ్రి.

సీ. ముద్రికామాణిక్యముల దీప్తి కెంగేలి
 పింఛంబు గుంపుతోఁ బ్రస్తరింప
ఊసవాసమున నున్న యువిదకన్నెకొను
 చనుదోయి భరమున జలదరింప
తోరకచుక్కలఁ బోలు తోరంపు కన్ను
 లావైశమున సిగ్గు నపహరింప
నిద్దంపువలిపట్టు సెలకదూలిన యుద్దు
 తొడలమించులు వెలి దొంగలింప.

తే. ఉరుము చప్పుళ్లకును బిళ్లగోసుల మ్రోత
కంతకంతకుఁ జేరువ్వ నావహింప
నాడెఁ బీటలపై నోలిఁ గూడియున్న
యక్క లేమ్మురిలో నొక్క యలరుఁబోఁడి.

ఈ పద్యములు క్రీ. వె. పదునాల్గవ శతాబ్దిలోని వాఁడగు వల్లభరాయుని క్రీడాభిరామములోనివి. ఇది రచనావిన్యాసమును బట్టి దశరూపకాంతర్భాగ మగు వీథిలో చేరినది. ఇందలి నాయ

వీధుల యందు మంచనశర్మ ఓరుగంటిపురంబున విహరించి ఆయా వినోదములను తెలిసికొనుచు, తామెపల్లివారి భాగవతకలాపము లోని లక్ష్మీనారాయణుల ప్రేమఘట్టమును చూచుచు జక్కుల వారి పురంధి నృత్యముచేయు సంపర్భమును వర్ణించుటను ఈ దాస్తవికము లగు పద్యములు తెలుపుచున్నవి. దీనిని బట్టి పదు నాల్గవశతాబ్దినాటికి యక్షగానముల ప్రచారము ఎక్కుడుగా నుండెనని యూహింపవచ్చును. మఱియును యక్షగానములు అనఁగా ఆకాలములోని జక్కులపాటలే అనియును, ఆకాలమునందు పల్లెసీమలలో సంతానకాంక్షులగు శ్రీమంతులు శుభార్థులై జక్కులను పిలిపించి వారిచేతఁ బాటలఁ బాడించు నాచార ముండెననియును తెలియుచున్నది.

యక్షులు అను పదమునకు మన పండితులు జక్కులు అను నగ తెర్గువరూప మని వ్యవహరించు నాచార మున్నది. కాని జక్కులు అనుమాట కేవలమును దేశ్య మని నాభావము. మనవారు దేశ్యశబ్దములకు సంస్కృతపు అర్థములు గాపాడుటకుఁ గాబోలు - సంస్కృతరూపము లను కల్పించి వ్యాఖ్యయుచేసి, సంస్కృతభవత్వమును అనుగ్రహించి యున్నారు. ఈ వాదమునకు మనపండితులతో గ్రోత్త కాదు. తెలుఁగు అను పదమునకు త్రిలింగాదిరూపములు కల్పించుటలు మున్నగువానిఁ బరీక్షించిన, నేను పైని చెప్పిన మనవారి వాదు కలిగల యాథార్థ్యము తేలఁగలదు. అప్రస్తుత మగు ఈ విషయము నింతతో విడిచి ప్రకృతమునకు వత్తము. మొత్తము మీఁద యక్షు లనఁగా జక్కులనియును, యక్షగానము లనఁగా జక్కులపాట లనియును తేలినది. ఇప్పుడిపుడు మనవారు ఈ యక్షగానములను నాటకాంతర్భేదములనుగాఁ బరిగణించి నాటకచర్చ చేయుచున్నపుడు ఈ యక్షగానములను గూడ నందు చేర్చుచున్నారు. కాని ఇది యంత న్యాయ్యము కాదు. ఇప్పటి నాటకములలోఁ గల కొన్ని ఛాయలు యక్షగానములందు గన్పట్టినంతమాత్రమున వీనిని నాటకములకు పూర్వరూపములుగాఁ జేర్కొనఁదగునా? అభినయ ప్రధానము లగు నాటకములలో సంగీతప్రధానము లగు యక్షగానములను చేర్చుటవలన లాభ మేమి? దీనిని మనవారు చర్చింపవలసి యున్నది.

యక్షగానముల ప్రాచీనత

ఇంక మనము యక్షగానముల ప్రాచీనతను గని పెట్టవలసి యున్నది. మనము నొకవిధముగా యక్షగానములు ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి ఆద్యదశను సూచించుభాగమునకు జేరిన వని సూక్ష్మరీతిని వ్రాసియున్నాము. అనఁగా ఆంధ్రవాఙ్మయ రసాలము తొలుత యక్షగానములు (జక్కులపాటలు) మున్నగువాని రూపమున నంకురించి కాలక్రమమున దోహదవిశేషములు జరుగు కొలఁదిని వ్రేళ్లు నాటుకొని, ద్విపద నాఁ బరిణమిల్లి - అటుపైని గద్య పద్యోభయాత్మికముగా వెలసి ఈ వనకాలమునాఁటికి విశ్వరూప మున వెలయుచున్న దని మాభావము. ఉదాహరించుటకు ప్రాథమిక రూప మైన ఆకాలమునాఁటి గానవాఙ్మయ మిప్పుడు అదృశ్య మే యైనను కొన్ని యుక్తులవలన నాకాలమునందు యక్షగానాదుల ప్రచార మున్నట్లు ఋజువుచేయ వచ్చును:—

"పదములఁ దుమ్మెదపదముల్ ప్రభాత, పదములు పర్వతపదము లానంద, పదములఁ శంకరపదముల్ నివాళి, పదములు తాలేశపద ములు గొబ్బి, పదములు వెన్నెలపదములఁ సంజ, కర్ణన పజ్జె గణ వర్ణన పదము, లర్ణవఘోష ముర్గిల్లుచు నుండఁ, బాడుచు నాడుచు బరమహర్షమున, గూడి సద్భక్తసంఘముల మేఁగుదేర"—

ఈ యుదాహృతపద్యములు పండితారాధ్యుని చరిత్రములోనివి. పండితారాధ్యుఁడు వాదార్థమై వెలనాటిచోడుని సభ కేగునప్పుడు ఆయన శిష్యులును అనుయాయులును నగు శివభక్తులు కొందఱు తుమ్మెదపదములు ప్రభాతపదములు వెన్నెలపదములు మున్నగువానిని పాడుచు నతనివెంట అసభకు పోయిన ట్లున్న సందర్భము నివి తెల్పుచున్నవి. ఈ బంతులలో నుదాహృతము లైన తుమ్మెదపదములు ప్రభాతపదములు వెన్నెలపదములు మొదలగునవి కేవల మొక్క యక్షగానములందు మాత్రమే గ్రథితము లగుచున్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయములోఁ గల తక్కిన ఏతద్గ్రంథములలోను కూర్పఁబడక ఇవి యక్షగానములలో మాత్రమే యుండుటచేత పండితారాధ్యుని కాలమున నివ్వవి జనసామాన్యమునందు ఎక్కుడుగ ప్రచారపథమున నున్నట్లు - బాల్యదశను గడచి యౌవనదశ ననుభవించుచున్నట్లు - తోఁచుచున్నది. కావున యక్షగానములు ఆంధ్రవాఙ్మయపు ఆద్యదశను వివరించు గ్రంథము లని మనము నిర్ణయింపవచ్చును. కాని ఒక చిక్కు మాత్రము గలదు. ప్రస్తుతము మనకు లభించుచున్న యక్షగానములు యక్షగానయుగపు అంతిమభాగపు గ్రంథము లగుటచేత భాషానిబంధాదులలోఁ గల వైరూప్య సారూప్యాదులను పోల్చుకొనఁ జాలము. కాని ఈ లోపము ఉత్తరవాఙ్మయపు ప్రతిభాగమునకును జెందు సామాన్య విధి యగుటచేత నంతగా మనము పాటింప ననవసర మను కొందుము. అయినను రచనలలో గొంత భేదము లేకపోలేదు. మఱియును యక్షగానముల ప్రాచీనతను స్థిరపఱచుకొనుట కింతకంటెను బలవత్తరమగు సాధన మింకొకటి కలదు. ప్రబంధాదిని మనవారు నమస్కృతులను చేర్చినట్లు యక్షగానములందును నమస్కృతము లుప నిబద్ధములై యుండును. దీనిని బట్టి చూచినను కూడ యక్షగానములకు గల ప్రాచీనత వెల్లడి కాఁగలదు. ఇట్టివాని నింకను ప్రదర్శింప వచ్చును గాని విస్తరభీతిని విరమింతును.

యక్షగానముల నిర్మాణ రీతి తత్పరిణామము మున్నగునవి

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి తక్కిన గ్రంథజాలపు నిర్మాణపథముకంటె యక్షగానముల నిర్మాణములో అపూర్వములును అద్భుతములును ప్రశంస్యములును గద్య పద్యాదులకు మార్గదర్శకములు నగు రీతులు కొన్ని యున్నవి. ఉపక్రమోపసంహారములు - కృత్యాది ప్రస్తావనలు - పాత్రప్రవేశతత్సంభావణములు - దరువులనుపేరఁ బ్రసిద్ధములగు వృత్తముల పోకడలు - గానములయభి నివేశనములు - రసపోషణక్రమము - ఛందోనియమములు - పదవిన్యాస

ములు భావప్రదర్శనపద్ధతులును మున్నగునవి ఇందులకు సాధనములుగా గ్రహించి మనము చర్చించెదమేని ఈయంశము స్పష్టపడును.

యుద్ధములు మున్నగు కారణములవలనగాని, ఇతరవిధములగు కారణములవలనగాని లోకమున సతీత్వవీరప్రశంసాత్మ్యములను ప్రదర్శించి యతిసాహసమున వీరస్వర్గమును జూఱగొని పేరుగాంచి వెలసిన ఆంధ్రనారీమణుల చరిత్రములను లోకులకు దెలిపి జక్కులు తమకుగల గానప్రౌఢిమచే శ్రోతల మనశ్శరీరములు రసాతిరేకమునం బులకరిత్తునట్లుగ కీర్తించెడివారు. ఇట్లు కీర్తింపబడిన సతీచరిత్రములు కొన్ని ఈనాటికిని పలనాడు మున్నగు ప్రదేశములలో గల జక్కుల యొద్ద మనము కనుగొనవచ్చును. ఇట్లు దేశీయనాయికానాయక గుణగణోత్కర్షలను వెల్లడించుటకై బయలువెడలిన యీ వాఙ్మయప్రవాహమును ఎవ్వరో కొందఱు తప్ప, తక్కిన యాంధ్రదేశమువారందఱును పవిత్రభావమున దిలకించుటయే గాక, శుభశోభనాదులగు కార్యసందర్భములందును జక్కులను పిలిపించి సువ్యాద్యాంధ్యపరివారమున కానందము గూర్చుటకై కీర్తింపజేయు నాచారము గూడ మన వారిలో నున్నది. ఉదాహరణముగా వల్లభరాయుని క్రీడాభిరామము చూడుడు :—

"ఇదె యీ యింటి యజమానుండు సంతానకాంక్షియై ప్రతిబంధనోదనార్థంబు యక్షకన్యకాపరీక్షారాధనంబు సేయుచున్నవాడు గావలయును." 17 వ పేజి 189 ప.

ఈ వల్లభరాయని పద్యములో చెప్పబడిన జక్కులు పాడినపాటలు ఇప్పుడు మనలో అక్కలపాటలు అక్కమహాదేవి కథలు కామేశ్వరి పాటలు కులదేవతలపాటలు అను పేరులతో వ్యవహరింపబడుచున్న పాటలే యగునా? లేక భిన్నములా? విమర్శకులు పరిశీలింపదగును.

ప్రాచీనములగు యక్షగానముల నిర్మాణరీతులను విమర్శించుటకు ప్రకృతము అవి అలభ్యములు. ఈకాలమున మనకు లభించుచున్న యక్షగానములలో నెల్ల మిక్కిలి ప్రాచీనములైనవి గరుడాచలము నీలాచలము ననునవియే. గరుడాచల నాటకమును రచించినది ఓబనమంత్రి యని యొక నానుడి యున్నది. కాని ఈ యోబనమంత్రి ఏకాలమువాడో ఎవ్వరో నిర్ణయింపగల యాధారములు ఆగ్రంథమునందేమియును గానరావు. గరుడాచల నీలాచల నాటకములకంటె ప్రాచీనములగు యక్షగానములు తదితరములిపుడు లేవు. గనుక మనము యక్షగానముల నిర్మాణరీతులను ఇప్పటికి వాని యాధారముననే చర్చించుకొనవలయును.

యక్షగానములు నావఱకు జూచినంతలో మూడు తెఱగులుగా నున్నవి. శైవమత విజృంభణ కాలమునకు వెనుకటివి మొదటి తరగతివి. అపిమ్మటివి- అనగా శైవమతానంతరము రచితములై వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి రెండవ తరగతివి. అపిమ్మటివి - అనగా నేటిదనుక ప్రచారములో నున్న ఆధునికరచనలు మూడవ తరగతివి అని యొక స్థూలవిభాగమును మొదట నేర్పఱచుకొందము. తొలి తటివానిలో సాధారణముగా ప్రప్రథమమున సంస్కృతభాషయందు గ్రథితములైన మంగళశ్లోకములు గలిగి, పిదప శైవవైష్ణవాది మత చార్యుల స్తోత్రములు, అపిమ్మట జంపెలను పేరుతో నొక్కొక్క యొకవిధములగు పద్యములు కలిగి, కథ యారంభమగును. కథ యారంభమైనది మొదలుకొని చిరుతలును సందర్భములను బట్టి మాత్రముగా నుండి సహజధోరణిని సూచింపగల శృంగారరసము తెలుచు కానవచ్చుచుండునే కాని, ప్రబంధయుగమున మితిమీఱినంతటి దుష్ప్రవృత్తి వీనిలో గానరాదు. వర్ణనలు సహజములును మృదువులునై యుండి కల్పనాక్లిష్టతయు భావగోప్యమును లేక ప్రకృతస్థితిని వెల్లడింపజాలియుండును. ఈకాలమువానిలో తొలుత కథారంభమునకు పూర్వము గూర్చిన జంపెలలో సాధారణముగా మన ప్రబంధములందుగల రీతిని షష్ఠ్యంతములు నెలకొల్పబడి యుండుటను మనము గాంచగలము. దీనిని బట్టి షష్ఠ్యంతముల యాచారము మనకు మిక్కిలి ప్రాచీనమని తేటపడుచున్నది. మఱియు రచనా సంవిధానములయందు నుత్తమపాత్రములను ప్రవేశపెట్టవలసినచోట ద్విపదలును కవి తనంతట తాను విషయమును ప్రదర్శింపవలసినచోటుల జంపెలును, పాత్రల మనస్థితిని సంవాదమును విశదము చేయవలసినచోటుల కందార్థములును, స్తుతులు విన్నపములు జోహారులు చేయవలసిన స్థలములలో దండకములును, సీసములును నెలకొల్పబడి యున్నవి. పద్యరూపమున సంస్కృతి వాసనావాసితములై మన గ్రంథముల కెక్కిన వంశస్థ ... లాదివృత్తము లిందు తెలుచు కానరావు. గాని హరిస్థానమున సీసములు కందము గీతము మాల్కికలు అర్ధచంద్రికలు త్రిపుటలు ఏలలు మున్నగు జాతీయ ఛందములు విచ్చలవిడిగా గానవచ్చుచుండును. ఆంధ్రభాష గేయప్రధానమనియును స్వచ్ఛందముగ బెరిగిన దనియును నగుటకు దీనిని గూడ నొక కారణముగా తీసికొనవచ్చును. మఱియు నీకాలమువానిలో గూర్పబడిన ధూపహారతి పాటలు మున్నగు వానిని బట్టి మనవారు జనసామాన్యమున నుతాదరాభినివేశములం గలిగించుటకును, వారిని తమప్రక్క కాకర్షించుటకు పండితులు కొందఱు రమ్యఫణితిని ఈ పాటలను వ్రాసియున్నట్లును మనకు గోచరించును. ఒక్కొక్కచోట పామరహృదయమునకు గోచరింపని శాస్త్రీయవిషయముల కూర్పుంచుట ఈ విషయమున దృఢ మగు సాక్ష్యము నీయగలదు.

ఇకను మధ్యకాలపువానిలో పైని చెప్పిన విషయములు మార్పునొందుటను మనము కనిపెట్టగలము. వీనిలో పైవానివలె తమ మతమునకు సంబంధించినంతవట్టునకు వలసిన యాదరాభినివేశములను మాత్రమే ప్రదర్శించి యూరకుండక, విమతస్థులం జేయు పరిహాస పద్ధతులును, ఒక్కొక్కచోట నతిమాత్ర మనదగిన శృంగార వర్ణనాతిరేకములును, ఆత్మశ్లాఘా మూలకందములనందగు సుకవి నిందాది గ్రథనములును యక్షగానగ్రంథనిర్మాతలు గూర్పసాగిరి. ఈమధ్యకాలపు యక్షగానములలో జంపెలతో చేయు కథారంభదశ కొంచెంత మాఱి, అందులకు బదులుగా— తెరవెడలి వచ్చుట సంధి వాక్యముల యోజనలు మున్నగాగల నిరర్థకములగు దాంభిక ప్రక్రియలు తలసూపినట్లు అందలి వర్ణనములను బట్టి మనము

గ్రహింపవచ్చును. తొల్లిటి మార్గికపారిశుద్ధ్యము పరిష్కృతమనుష్యులనని అంగీకరించి వానికి బదులుగా నేకాకోళములు వింతవింత లగు ప్రయోజనములు నిగ్గిల్లి ననుసరించినవి. ఇంతకు చెప్పవలసిన దేమున్నది? మనవారు దేశీయగానములను వర్ణించు సంస్కృతగానముల యెడ గల యాదరాభిమానము లిట్టివని యెఱింగిన చాలదా?

విద్యాధన ప్రాభవాదులు మిక్కిలి గల వారి రసికములగు సౌందర్యసామాన్యమునకు దూరముచేసి నమ్మకమైన భిన్నముగా దేశీయముల యాదరాభిమానము లొట్టిరెయో. తేవి మెకె కారణమును బట్టియో యక్షగానములను విరచన సేయుటయందు అనేకులగు నొక్కరిద్దరు పండితులు గూడ నడ్డికట్టిరి. యక్షగానరచనము కేవల పాండిత్యమున కొక ప్రాధాన్యముగా గూడ నెన్నుకొని ప్రకటించుకొనిరి. కాని వారిరచనలలో పాండిత్యప్రభావములు కన్పడి యున్నవే గాని సహజసుకుమారములగు గానధర్మములు గాని కల్పనలు గాని రసావేశములు గాని నెలకొనజాలక పోయినవి.

ఈస్థితి యిట్లుండ నల్పప్రజ్ఞావిభవులగు నితరులు యక్షగానములను రచించి పేరొందవలయు నను తలంపుతో దొంకికకథ నెల్ల వర్ణ్యాంశముగా గ్రహించి రచనల సాగింప నారంభించిరి. ఈ కాలము గ్రంథములే యక్షగానములలో మూడవవంతువరకు చేరినవి యగును. ఈ గ్రంథములకు గ్రంథనిర్మాణపద్ధతియందు దగినట్లుగా పేరును గూడ నొకవిధ మగు గుర్తింపు లావరించుటచేత గాంబోలు మోటుపదములను సూచించు శృంగారహాస్య రసములును, మృదుమధురము లగు కందార్థాదులకు బదులుగా సీసార్థములు దరువులును, కొండవీటి చేద్రాముల ననుకరించుచు గుణరహితములును కృత్రిమములు నగు కల్పనలును వర్ణనములును బహుళములైనవి. యక్షగానములు యధఃపతనమునకు ఇవ్వియే అంత ప్రముఖములైన కారణములు కాకున్నను అట్టి కారణవర్గములో వీనికిని గొంత స్థలము నీయక తప్పదు. ఇక నీచర్చను ఇంతతో నిలిపి, యక్షగానములందు కూర్పబడిన గానముల స్వభావమును సౌకుమార్య సారళ్యములను బోధపఱుటకై కొన్ని గానముల నుదాహరణార్థమై యుద్ధరింతును. వీనిని చదువుటకు ముందు యీ యాడుపూర్వి నెఱిగి యుండవలసిన దనుట ముఖ్యము. విరళు యక్షగాన వాఙ్మయమునందుగల ఛందోవిశేషములు గొంతవఱకు పాఠకుల మనస్సులకు స్ఫురింపవచ్చు నను నమ్మకముతో నిట్లు చేయుట యైనది. ఇందు ఉదాహరించిన గానముల క్రమము—అవి ప్రచారమునకు వచ్చిన కాలక్రమము ననుసరించి వ్రాయబడుచున్న యవి:—(1) జంపె, (2) కందార్థాదులు, (3) ద్విపద, (4) ద్విపదార్థము, (5) లాలిజోలలు, (6) ధూపారతి దీపారతులు, (7) త్రిపుటకురుజంపెలు (8) చంద్రికలు అర్ధచంద్రికలు, (9) సిందు (చిందు?) రగడలు, (10) వెన్నెలలు విన్నపములు, (11) ధవళము-త్రిభంగులు, (12) సువ్విపాటలు, (13) మేలుకొలుపులు, (14) పరిశిష్ట గానములు.

(1) జంపె:—శ్రీగమిక పురారి వినుమను - చేరి కొలుతున్ సుదముక త్రిపురసతి గౌరి వాణుల-సేవచేతున్.

(2) కందార్థములు:—(1) సదయ పరమేశుని శక్తిని, సగసగ పదనిల్వ తత్త్వపొలయినాత్మ, తత్త్వబోధ చెప్పగా, పరిపూర్ణుల భక్తిచేతను పరమానంద నిల్పి, తద్దాస్యము నిరతము సలిపి. పరిపరి విధముల, నిరిగాని చిత్తము, స్థిరము లేని పాప, చింతమాన్పి మని, పరముగ నిలిపి - తద్దాస్యము మా స్థిరముగ సలిపి.

(3) ద్విపద:—వినవయ్య దేవయామ వృత్తాంత మెల్ల, సమగోప భ్రమ తెల్ల గ్రసన్మన చూడుమ.

(4) ద్విపదార్థము:—కొండలాం మందులు కూర్మిలో మతుల, యాంపు మోహంబు చే నంరుదు రెప్పుడు, గాన - బుత్రుల దుఃఖము నివవశ్య తెల్పెదా, భూని ననగొను మనిరము.

ద్విపదార్థముంచలెనే సీసపద్యమ్మునైన సీసార్థము లను ఒకవిధమగు ఛందము నూతన ఏర్పాటు చేయబడినది. ఉదాహరణముకై—

సీసార్థము:—ప్రదయమంగి వీక్షింబు బొందుగా చెప్పిన పురుషుండై యుండుటయిరు భూమియందు, తరుణుల సక్తమంతట చెప్పచదువిరా నమనైన మంచుపో సత్యమునకు, కుడిప్రక్క బురుషుండు కొలువుగా నిపించు వామభాగంబున వనిత నరియుండు, మధ్య మందున నంటదో సజముగా, తెలిసి వదిలొన గొల్వరా - చిద్గుహ వెలుగు - సేవూ మదిలోన దల్వరా - పురుషులా గర్భమున పొలతుల కన్నపుడె, ఆడుచుగ గ్రాహ్యములు తప్పక పుట్టును - తెలిసి మదిలో గొల్వరా.

(5) లాలిజోలపాటలు:—(1) లాలిపాట:—లాలీ పాడుచు నూచరమ్మా-కృష్ణ, లీలామృతమూ గ్రోల గమ్మా - (ఇది ప్రాచీన కాలపుది.) (2) లాలిజోడి లాలించారే బాలకృష్ణుని-భక్తి, లోలుడై వర్తింపదరే శ్రీకృష్ణుని - (ఇది మధ్యకాలపుది.) (3) లాలి శ్రీకృష్ణ లాలి-పరమాత్మ, లాలీ మాయన్న లాలీ - (ఇది ఆధునికాలపుది.) (2) జోలపాట:—జోజో గోపాలా, భక్తైకలోలా.

N. B. ఇందులో రెండవరకపుది రెండవరకపు లాలిపాటవలెనున్నది.

(6) ధూపారతి దీపారతులు:—ధూపోయం ఘోరపాప దూరా-దూతే-సర్వ లోపక హృదయ ధ్వాంత దీపామతే - వారవార. (ఇవి ఇప్పటి జంగముల పాటలను పోలి యున్నవి. కాని శైవుల నాటి యక్షగానములలో వీనికి ప్రచారము అధిక మని తోచుచున్నది.)

(7) త్రిపుట, కురుజంపెలు:—(1) త్రిపుట—మగని నీ వని పల్కకూడదు, మహిళ భక్తిని మీ రటంచును, తగును బల్కగ నెట్టి యాటల, దసరి యున్నన్. (2) కురుజంపె—పతిని నరుడనుచు నే - మతిహీనవై దేవ - తతిం గొలిచి యీ నరక - తతిలోన బడితిన్, ఈమత గురువుల మాట కోరి విని పతిని - దైవ మని కొల్వక నరక వనధిలోన బడితిన్.

(8) చంద్రికలు అర్ధచంద్రికలు:—(2) అర్ధచంద్రికలు:— పడతికేని పాలింప్ల నై నలువు గోపాల. చక్కనై దిచి గద్దె మానివి మణికిన్. సన్నతాలిగాను శ్రస్త్ర సంగిలి గోడన్, చని రాజానది పసిడాడ ప్రేమపాపైన.

(9) సింధు.—భామాసణి కియము - ఏసు స్పట్టణములోని పట్టము తెల్లా. N. B. ఇవి మిక్కిలి ప్రాచీన ప్రసంగములోను యున్నవి. ఇప్పటి చిందా? బాగుతేం ఇవి ఇప్పటి చిందుల కొక్క యుదాహార ణము:—నెయ్యర - దమ వెయి వెయ్-యుటే, మెయ్యార అమ్మోర్తి మొయ్, (2) రగడ:—సిరిపసందు వస్త్రైరవు, చేరవచ్చినం జూచి, కరము ముది మెందవ మది, కలక అన్ని యుం ద్రోవి.

(10) వెన్నెలలు—స్నపనములు:—(1) నాకాంక్ష నను కొలవ గానే - వెన్నెలాలో - మీద, సూర్యానికి పెండ్లి యనుమ్మో నెన్నె లాలో, (2) విష్ణపనములు:—శ్రీరామ జయరామ, శృంగార రామ. గారామూనను బ్రోవు కరుణాసముద్రా. నాలోని జాలి నీకే, లా తో చదురా? మనసిచ్చి నాలోను, మాటాడవేరా? పీనిని పల్లెటూరి తిరు వాళ్లలో గరుడ స్తంభము పెట్టుకొని ధ్యానచేయుచు రిప్పటికిని పాడు చున్నారు.

(11) ధవళము—త్రిభంగులు:—(1) ధవళము:—శ్రీకర పుణ్యశరీరా! ప్రాకట వంశోద్ధారా!.........తత్త్వవిచారా! చెల్లగె చిక్కన! జలిరా.

ఇవియును వైష్ణవ యక్షగానములలో చాల గలవు. (2) త్రి భంగులు:—పసపూ గందము మేన బూసి - మంచి - పాలు నేతులు చల్లా బోసి, బిసరుహాక్షులు గుమగుమ పాడి - వొడ్డ - బిడ్డని వాసంత మాడి.

(12) సువ్విపాటలు: —తండ్రి కైక కొసగు వరమున, దలచి సీతా లక్ష్మణులతో, దండకాననము కడుగుమ, ధ్దండ రామా!— సువ్వి సువ్వాలే.

ఇంకొక విధము సువ్విపాట:—సువ్వీ సువ్వాలే. సువ్వీ సు వ్వాలే, సువ్వి సువ్వీ యనుచు సువ్వింపనుమాడు, సువ్వి జాడ రారె సుదతు లందారూ - సువ్వీ సువ్వాలే.

(13) మేలుకొలుపులు:—(1) మేలుకొనవే చిన్ని కృష్ణా! మేలుకొను శేషావతారా! మేలుకొను కేశవసు మారా, మేలుకొన వయ్యా- కృష్ణా - మేలుకొనవయ్య.

(14) పరిశిష్టము లగు గానములు:—(1) ఏలలు — మొదలు మీదా కొనలు క్రిందా, మొలచి యున్నా చింత లోన, పసిలమై పద్మ ములు పూచెనే - ఓగొల్లభామా, కదిసి మాడా, కానుపించానే! (2) మంగళహారతులు:—శ్రీలక్ష్మీ నాథాయ మంగళం - పో - షిత భక్తయూధాయ మంగళమ్. వాగీశముఖ్య గీర్వాణ వందితాయ, భోగీశశయనాయ భువనరక్షకాయ-శ్రీ లక్ష్మీ నాథాయ మంగళమ్. (3) అల్లో నేరేళ్లు:—(1) అల్లో నేరే డల్లో, చెలగి కృష్ణుండనుచుం జెప్పరే మీరు. (2) కరివేల్పు మనవొంకు, గలిగెనే నేడు - సిరివరుని వలె నితండు - చెలగుచున్నాడు—అల్లో నరే డల్లో.

ఇంకను యక్షగానములలో - లయగ్రాహి తనిశాజవిరాజితము పంచచామరము మత్తకోకిల మున్నగు కొన్ని వృత్తములు కూడ వచ్చుచుండును. కాని అవి వానిపాదికి పరిచితప్రాస్యము లేపలిచేత నింకు నేకాకారింప లేదు.

యక్షగానముల పతనదశ

జక్కులు తొలుదొలుత చక్కని విశ్రాంతులును మృదుమధుర రీతులును సరస భణితులును నొప్పారిన గానములను కూర్చి, దేశకాలపాత్రానుసారము దానిని వ్యాప్తి నొందించుచు వచ్చినను నానురాను మన నాటికి బొత్తుగ ప్రచారపథము నుండి తొలగి మాఱుమూలల వారి వాఙ్మయము పడియుండవలసి వచ్చుటకు కొన్ని విశేష కారణములు గలవు. అందులో నీక్రింద వివరించిన మూడును ముఖ్యకారణము లని నా భావము. (1) సమర్థులు నిర్వ హింపదగిన పనుల నసమర్థులు నిర్వహింపబూనుకొనుట (2) ప్రదర్శ నములందు కేవలము సభ్యుల కభిరుచి గల మార్గము నవలంబించుట (3) అసభ్యశృంగారము. ఈ మూడింటివలన నీ వాఙ్మయము అవనతి నొందిన విధము ఈక్రింద సూచింపబడును.

(1) సమర్థులు నిర్వహింపవలసినపనుల నసమర్థులు నిర్వహింపం బూనుకొనుట. తొలుతనుండియును జక్కులు ఈ గానములను వంశా నుస్యూత మగు నభినివేశముతో నిర్వర్తింపుచుండగా, దేశీయులు వారికి చేయు గౌరవాదరములను చూచి, తమకు నట్టి గౌరవాదరముల నొందు టకై - బవినీలులు, దాసరులు, పెద్దింటిగొల్లలు, వెతికలు-(ఒకజాతి వారు) మున్నగు జాతులవారిందఱికై పాల్పడిరి. దీనివలన యక్ష గానకళ, యభివృద్ధి నొందుటకు బదులుగా జక్కులలో లుప్తప్రచా రము నొందియును, తక్కుంగల వారివలన సముచిత లాలిత్యాదులందు పుష్టి బడయజాలకయును, నశింప దొరకొనినది. ఇం దాశ్చర్యమేమి? ఎవ్వరివలన నెయ్యది నిర్వర్తింపబడ వలయునో, అయ్యది వారివలన నిర్వర్తితము కానప్పుడు నశించుటకన్న వేఱొక గతి కలుగకుం డుట సాజమే కదా!

(2) రెండవ కారణము ప్రదర్శనమునందు సభ్యుల రుచి ననుస రించి మార్పులు చేయుట- ఈకారణము ముఖ్యముగా గమనింపదగినది. యక్షగానములు పాడుటలోను నాడుటలోను తొలుత కొలందిమంది ప్రదర్శకులచే నిర్వర్తింపబడుచుండినను - రానురాను ఆయాచారము మాఱి, బహుళసంఖ్యాకులగు నటకు లున్నం గాని ప్రేక్షకులకు రుచింప దయ్యెను. ఈ ప్రేక్షకాభిరుచిని చేపట్టుటచేత-ప్రేక్షకాభిరుచుల విభా గము ననుసరించి ప్రదర్శక విభాగములును-ప్రదర్శకాభిరుచుల విభా గము ననుసరించి గ్రంథనిర్మాతలమార్గములును-వేఱ్వేఱై తీర్థమునకు తీర్థము ప్రసాదమునకు ప్రసాదమునై ఎవరిదారి వారిదై నుక్కలు చించిన వస్త్రమైనది. ఈదశ, భాగవతమేళములుగాం గూడి యక్ష గానములను ప్రదర్శించు నాటికే ఏర్పడినది. దీనికి తోడు కాలమునం బ్రదర్శకసంఘములలో గూడ నైకమత్యము క్షీణించుటచే - ఎవరి మట్టునకు వారు ధనోపాయము అనుకొనుట గూడ కొంత కారణమైనది.

(3) మూఁడవది అసభ్యశృంగారము.— గానములయందేమి శాస్త్రములయందేమి నాటకములందేమి నీతిజాత్యాచారాదుల కవిరుద్ధముగ లోకయాత్రానిర్వాహణవిధులను ప్రదర్శించుట ముఖ్యము. అట్లు గాక మన యక్షగానములలో పైని చెప్పిన భాగవతమేళములతోలు బొమ్మలాటలుగా మారెడికాలఁడని— సరసప్రోదమానురంజనము నైతిక ప్రవర్తనము- లోకయాత్రానిర్వహణము-వీటిలో కలిపి, గాంధోళి గాని గడబిడలతో - కేవలము పామరజనుల రంజనమునకై యక్ష గానగ్రంథకర్తలును - తత్ప్రదర్శక సమాజములును. వాని నాదరించి చూచి తనియుచున్న సభ్యప్రపంచమును - మునిఁగి ముప్పందు మను న్యాయమునకు పాల్పడుట సంభవించినది. కేవలము మహాపవిత్రము లని పేర్కొనఁబడిన శృంగార వీర హాస్యాదిరసము లిట్టి అసభ్యతకు పాల్పడ నారంభించిన కాలము మొదలుకొనియే, మన యక్షగానము లకును పతనదశ యారంభమై-చివరకు నేఁటికి యక్షగానముల ప్రచారము నామమాత్రావశిష్టమై - ప్రాచీనకళావిభవమును స్మరించుటకైన దగిన యాధారములు లేక — సారస్వత చర్చలందు, ప్రాముఖ్యస్థానము వీనికి లేకున్న లేకపోవుఁ గాక - ప్రవేశముగూడ దొరకనంతటి దుస్థితికి వచ్చి నశించిపోవుచున్నవి. ఎంతఘోరము!!

ఇఁక నీ వ్యాసము నింతతో ముగింపుచుటకుముందు నింతవఱకు ను ఆంధ్రవాఙ్మయమునందు ప్రచారబాహుళ్యము నొందిన కొన్ని యక్షగానముల పేరులను ఆ యక్షగానములను రచించిన కవుల పేరులను తెలుపఁగల పట్టికను ఈ క్రింద నిచ్చుచున్నాము. ఇందులో, స్థాలీపులాకన్యాయము ననుసరించి ప్రధాన గ్రంథములే అకారాదిగా చూపఁబడినవి.

1. అహల్యాసంక్రందనీయము- కా. ఉదయాచలము 2 ఉషా పరిణయము - అనంతకవి 3 ఉషాపరిణయము- ఆనందదాసు. 4 ఉషా పరిణయము-వేములపల్లె వారిది. వేంకటసుబ్బకవి. 5 కుచేలోపాఖ్యానము- సుబ్బలింగాచారి. 6 కుశలవనాటకము-అనంతదాసు. 7 గయ డావలము - ఓబయమంత్రి. 8 గయానాటకము - కాశీపతి ఆచారి. 9 గుత్తైనదీవి రామాయణము-రాఘవకవి. 10 గోపాలవిలాసము-శ్రీనివాసాచార్యుఁడు. 11 గోపాలవిలాసము - పాకనాటిగణపతిరెడ్డి. 12 జీవయానచరిత్రము-యాదవదాసు. 13 ధర్మపురిరామాయణము - శేషాచలదాసు. 14 ధర్మాంగదచరిత్రము-నరసింహకవి. 15 ధర్మాంగదచరిత్రము-సు. వేంకటదాసు. 16 ధ్రువోపాఖ్యానము-బెహరా అప్పలనరసింహము. 17 నందినాటకము: కోదండరామకవి. 18 నలచరిత్రము: కోదండరామకవి. 19 నిజలింగ చిక్కయ్యచరిత్ర-పిడుపర్తి నిమ్మయ్యకవి. 20 నృసింహచరిత్రము : రా. అప్పాజీకవి 21 పరతత్త్వసుధానిధి: సోమసుందర మొదలి. 22 ప్రహ్లాదనాటకము: తిరునారాయణాచారి 23 పతివ్రతామాహాత్మ్యము; కా. రాఘవాచారి. 24 ప్రహ్లాదనాటకము: రామానుజసూరి 25 ప్రహ్లాదనాటకము: బొడ్డుచెర్ల సుబ్బకవి. 26 ప్రహ్లాదనాటకము- లక్ష్మణదాసుకవి. 27 ప్రహ్లాద భక్తివిజయము: త్యాగరాజు (కృతులు రచించిన త్యాగరాజే) 28 పోట్లుమర్తి జలక్రీడలు : రామరాజు. 29 బాణాసురవిజయము; వీరనారాయణకవి. 30 భాగవతము: వేంకటాచలదాసు. 31 భల్లాణచరిత్ర: జక్కన్న సాంబయ్యగార్లు. 32 మార్కండేయ విలాసము: కాళిదాసు. 33 మృత్యుంజయవిలాసము - గోగులపాటి కూర్మనాథకవి. 34 యతిరాజవిలాసము - సుందరనాయనారు శేషాచలదాసకవి. 36 రామనాటకము: అనంతదాసకవి. 37 రామనాటకము - శఠగోపాచార్యుఁడు 38 రామాయణము : శేషగిరిదాసు 39 రామానుజవిజయము - నరసింహాచారి 40 రంగనాథవిలాసము. లింగము వేంకట్రాయమంత్రి. 41 రుక్మిణీకల్యాణము - రాజాలక్ష్మాజీ 42 రుక్మాంగదచరిత్రము- రాజలింగకవి. 43 రుక్మాంగదచరిత్రము- కవిపేరు తెలియదు. 44 రుక్మాంగద చరిత్రము- పాపారాయసుధి 45 లేపాక్షి రామాయణము- వేంకటరాయమహాకవి 46 లేపాక్షికృష్ణ నాటకము- వేంకటరాయకవి. 47 వసురాజవిలాసము- క్రొత్తిమాగుంట శేషాచార్యులు. 48 వల్లీపల్లవము - రంగాచార్యులు. 49 వామన చరిత్ర- మృత్యుంజయకవి. 50 వేంకటేశ్వరవిలాసము- సూర్యకవి 51 శశిరేఖాపరిణయము:- రంగాచార్యులు 52 శశాంకవిలాసము- కవి పేరులేదు. 53 శర్వరీవిజయము:-క.పే.లేదు. 54 శర్మిష్ఠావిలాసము-వేంకటదాసు. 55 శూర్పణఖాభంగము-క.పే. లేదు.56 సముద్రమథనము కృ. శేషాచలదాసు.57 సారంగధర-కోదండరామకవి. 58 సానందోపాఖ్యానము-క.పే.లేదు. 59 సారంగధరచరిత్రము క.పే. లేదు 60 సీతాకల్యాణము- రామన్నకవి 61 సీతాపహరణము- కవిపేరులేదు. 62 సీతాకల్యాణము - చిత్రకూటం వేంకటశేషయ్యదాసు. 63 సుగ్రీవవిజయము- రుద్రకవి. 64 సుధాస్వాదనము-వేంకటదాసు. 65 హనుమంతవిజయము- కవిపేరు లేదు. 66 హాలాహలపానము:- కవిపేరు లేదు 67 హంసకవిలాసము - పరమానందకవి 68 హనుమద్విజయము. పేరు తెలియదు.

ఆంధ్ర వాఙ్మయరసాలము

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు - కావ్యవ్యాకరణతీర్థులు

ఆర్యజమో యనార్యజమొ, యాద్యమొ లేక యనార్యమో! బుధా
చార్యులె నిర్ణయింపగ న శక్యతఁ జూపుచు నున్న వారలా
కార్యభరంబు వైచికొని కక్కసమందక, తోఁచినంతలో
నార్యత నాంధ్రవాఙ్మయరసాలపు సంస్థితిఁ జిత్తగింపుడీ.

మ. దివిషద్వాఙ్మయకల్పశాఖి భువనోత్తేజంబు చేకూరఁగా
వివిధామ్నాయఫలాది సిద్ధి జనమున్ వేమాఱులన్ దన్పి, తా
నవిలంఘ్యంబగు కాలవేగమున హాహా! నిర్వ్యకంతిస్థినొం
దవదాన్యాంధ్రరసాల మావహిలె నాస్థానంబుఁ గాపాడఁగన్.

ఉ. ఎంతమనోజ్ఞరూప, మిదియెట్టిమనోహరపల్లవంబు, లిం
తింతనరాని సౌరభ, మిదెచ్చటి నారిటకెల్లు నచ్చెనం
చెంతయుఁ బొంగి, సంతసము లేర్పడ, సంతతప్రాకృతాళిసు
స్వాంతముతోడ నాదుకొని సాకఁగఁబూనిరి సాధుచేతులన్.

చ. కలిగినమాత్రలోనఁ గనుఁగందగనీయక పల్లవావళుల్
నలుగుడు నొందనట్టులుగ నవ్యతనిచ్చుచు నాడునాటికిన్
బలమును బాదసౌష్ఠవముఁ బట్టువడంగను బ్రోచి యోర్పుతో
గలతలఁ జెందనీని యలకాపులు మాకభినంద్యు లెంతయున్.

సీ. కట్టినారలుగదా! కాస్త్రేనిదండలు
దృష్టిదోషంబులు ద్రెయ్యునటులఁ
బెట్టినారలుగదా! పేర్మిఁ బేరంటాండ్ర
బండారముల బొలబందు రేఖ
చుట్టినారలుగదా! చొక్కమ్ము జెడకుండఁ
జిట్టికందపుకంచె చుట్టుకుదురు
గట్టుఁ గట్టిరిగదా! కమ్మనీరముల వేర్
గట్టి, పల్లవతతిఁ గాంచునట్లు

గీ. మారసాలము సుఖముగా మలయు నిట్లు
చేయఁగలయట్టు సేవలఁ జేసి, ధన్య
తం జెలంగిన దొలివారు తద్ద మాకు
వాసివన్నెలనిడి యభివంద్యులైరి.

సీ. అఖిల దర్శనముల నారూఢులున్నార
లైన దీనియుదంత మరయరైరి
వట్టిమ్రాకులఁ జిగుర్పెట్టింపఁ గలవెజ్జు
లున్న, దోహదరీతి సెన్నరైరి
అఘటనఘటనాసమర్థులై పోషింపఁ
గలవారు కన్నులఁ గాంచరైరి
నిలువెల్లఁ దొడవుల నింపగాగల వార
లున్న, త్యాగము జూప నున్నయైరి

గీ. అకట! యాంధ్రరసాల మిట్లవనవోలె
నవయుచుండెడి రీతుల నవధరించి
యుద్ధరింపంగ నడుముల కుబుసుపట్టుఁ
గట్టి కారె! నియోగులు గట్టివారు.

సీ. విన్నవించిరి ధరావిభుల సన్నిధులలోఁ
బోష్య మియ్యది యను బుద్ధిపుట్టను
వన్నె పెట్టిరి పేరువాసి నియోగజాలు
కృతిరత్నముల నలంకృతులఁ గని సు
మన్నించి రసికసన్మాన మిప్పించుఁ గృతి-
జగ మెల్లఁ బొగడ విశాలబుద్ధి
పన్నించి రయ్యారె పిన్నతనంబున
వన్నె పెట్టఁగ జాలు బన్నసరుల
తిరుతీయములను నద్వితీయమనుచు
తేనె తేటలు గలయది దివ్య మనుచు
చిత్తముల కెక్క దొరలకుఁ జెప్పి, తాము
చేయఁగల యట్టు సేవలఁ జేసిరైన.

సీ. "ఆస్తికావయ"మను నభిమానమున నైన
రచితవాఙ్మయశాఖ రాల్చినారు
"అస్మత్ప్రణీతమే వాస్త" మనాయున
నన్యపండిత కృతు లణఁచినారు
"శాస్త్రార" యని శుద్ధ ఛాందసులై సాధు
పదజాలమును వెలివఱచినారు
"వేలీయ" మని యనుకూల మింతయు లేని
నియమజాలంబును నిలిపినారు
సర్వసాధారణత్వంబు సడలుపఱచి
యఱయ దుష్ప్రాప మగురీతి ననువుపఱచి
హా! రటన్నట్టి దుర్దశ మందినార
లేలొకో? వారలఱయ వివేకు లంత.

సీ. అంట్లు గట్టిరి వేగ మార్యబుద్ధుల గొంద
ఱా శాంతముల కెల్ల ననలువాఱ
నాలవాలంబుల నమరించి కొందఱు
అంతంత నభివృద్ధు లందునటుల
సరసమార్గంబుల సవరించి రితరు లా
కాశగంగా ప్రవాహమ్ముఁ గొంద
ఱందందు నొకవింత యందంబు దొలుకాడ
దిద్దిరి గొంద ఱంత ద్భృతిఁ దనర్ప

పెంచి కష్టమ్మనిపూతఁ బూయించి పిదప
మించుఫలముల బండించి మిసిమినించి
ఔర! విద్వాంసు లని రాజు లుబ్బురంబు
నొందఁగా సాకతముఁజేసి రందముగను.

సీ. ఒకరాజు తృప్తుఁడై యొసగినాఁడ గ్రహా
 రముల నయ్యె బుధరాజులకును
యొసగెనాఁ డొకనొక్కఁ డసమాన సర్వస్వ
 మాంధ్రరసా లార్పణం బటంచు
కనకాభిషేకంబుఁ గావించె నొక్కఁడు
 ధృతతర ప్రౌఢిమ కుబ్బియుబ్బి
ఆనందపరవశుండై యొక్కరా రాజు
 పల్యంకికను తాన బట్టి మోచె
ఇచ్చినా రిపుడను నిటుల్ మెచ్చుగాను
మెచ్చినారిలు సేవింపఁజొచ్చినార
లాంధ్రవరపాలు రౌర! గుణాలవాలు
రేమివర్ణింపగల మాయిలేశ్వరులను!!

ఉ. రాజులు మెచ్చి యిత్తు రను రాణ దనర్చుటనో? మహో
త్తేజముఁ గూర్పఁ గానెడి తెంపునో? మఱి కేలొకో? సుధీ
రాజులు బూనఁగాదగిన రమ్యకవిత్వము నిర్వహింప
నిస్తేజులు గొందఱాన్ని, రయో! దివ్యత నాటితో దీరకుండునే?

సీ. ఒకఁడు స్వాప్నికగాథ నొనరంగఁగూర్చునే
 నద్దానినే గూర్తు రఖిలకవులు
జనస్తోత్రుల నొకండు చాతుర్యముఁ జూప
 నితరు లందుల కట్టులెత్తుమంద్రు
గద్యకవ్యత్తిమల ఘనుఁడొక్కఁడైనచో
 నితరు లాతని మించ నెంచుచుంద్రు
సైరోప్యనియమంబు నవధరింపఁగ నొక్క
 డితని మించగవత్తు రందఱటుకు
ఒకనికోపైన వింత యెత్తొదవెనేని
ఇతరు లసమర్థు లాపుంత నెగురసాగి,
ఏవముఁజనింపఁ జేసినా రెల్లవారి
కల్ల నసుమంత్రపు కవిత్వ మల్లువారు.

సీ. అభినవ కల్పన ననలువారెడు సాల
 మక్కటా స్తంభించి యవయసాగె
సుమఫలాదుల సదా సౌరభంబులనీను
 తమ వంధ్యమనసాసఁ దగుల్కొనియె
తేజాన నోజాన దీపించు ఘనశాఖ
 లినదిన క్రిమిచేఁ దెల్లవాఱె
ఆశాంగ పాల మూర్త్యుదాత్తయ్యై
 యొప్పుదానికి కళల్ దప్పిపోయె
ఆపస్తిపో యిట్లు వెక్కుదు లసమ యాసము
సంపదిమసంబురం బడి యుడుము నవయ,
సహ్యో, చిరకాలమునకు నర్కాగమంబు,
నంత బుధలోకమున కబ్బెఁ గొంత తెల్వి.

సీ. మోహాపదేశతమో ముద్రితంబైన
 కను విచ్చి లోకంబుఁ గాంచినారు,
అలసత్వమున మన మఱియమైతిమి తల్లి
 నక్కటా యని మదిఁ నొక్కినారు
ఆహా! పనోష్టి యధ్యాస్మ మే కుంటు
 పడె గదా యని చాల వగచినారు
గలనదులు గన పిరదు మయ్యెను మన
 పోషణం బనుచును పొగిలినారు
ఏమిచేయుద మాలోప మెటులదీర్త
మేది తెరవిక గంతవ్య మెయ్యదో?—యని
బుద్ధిజింతించి, యనలెత్తు ప్రంతిలరసి
పూనినారిడ్డ ప్రజాజ్ఞయాజ్ఞోపణముకై.

సీ. దినపత్రికల దివ్యతేజంబు వెదజల్లి
 నేఁడు మన దేశ స్థిరయశంబు,
విజ్ఞానసర్వస్వ విభవంబుఁ జేకూర్చి
 వెలయించినారొక్క వివేకధనుఁడు
ప్రాచ్యవైభవములు ప్రతిపల్లెఁ గనఁగా
 లయము సిల్పెదు నొక్క రమ్యకీర్తి
గ్రంధజాలంబు లగ్రస్థానములు నుంచ
 యత్నించు నొక్క యమేయబుద్ధి
నివజనంబును గ్రొత్తలఁ దెచ్చి కూర్చి
సారసాలము నలరింప మహితగుణాలు
సర్వవిధముల జతనముల్ సలుపుచున్న
వారి, లదర్యోత్తములు సదా వఱలుంగాత.

నాస్తిక దర్శనములు

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

స్వరూపము

నాస్తికమతాచార్యులు తమ మతమును గుఱించి రచించిన స్వతంత్రగ్రంథములు మనకుఁ గానవచ్చుట లేదు. బౌద్ధులయు జైనులయు మతములు కొంచెముగా నైనను గానవచ్చుచున్నవి. కాని, చార్వాకమత మూలగ్రంథములు స్వల్పముగ నైనఁ గానవచ్చుట లేదు. ఈమతమును ఖండించువారు తమ ఖండనమునకు ఉపయోగించునంతవట్టు ప్రతిపాదించిన విషయమే తన్మతస్వరూపమున కాధార మగుచున్నది. 'సర్వదర్శన సారసంగ్రహము'నందు చార్వాకమతమును మాధవాచార్యులవారు ఉపపాదించి యున్నారు. ఆ విషయమును గొంత యిట నాంధ్రీకరించుచున్నాఁడను.

చార్వాకదర్శనము

"చార్వాకుని చేష్టితము దురచ్ఛేద మయినది. ప్రాణు లందఱును తెలుచుగా—

గీ. బ్రదుకవట్టును సుఖముగా బ్రదుకవలయు
మృత్యుముఖమునఁ బడనివాఁ డెవఁడు లేఁడు
బూదెనలునులుగా మాఱిపోయినట్టి
కాయ మీయది మఱల నెగతిని వచ్చు?

అను లోకగాథ ననుసరించుచు నీతికామశాస్త్రానుసారముగా అర్థకామములనే పురుషార్థములనుగాఁ దలంచుచుఁ బారలౌకిక మగు నర్థము నపహ్నవించుచు చార్వాకమతము ననుసరించువారుగానే కానఁబట్టుచున్నారు. కావుననే ఆ చార్వాకమతమునకు 'లోకాయతము' అను అన్వర్థ మగు నామాంతరము.

నేల నీరు నిప్పు గాలి యను నాలుగు తత్త్వములనుండి పరిణమించిన దేహాకారములవలన సురాబీజములనుండి మదశక్తివలెఁ జైతన్యము పుట్టుచున్నది. ఆ దేహాకారములు నశింపఁగా, ఆ చైతన్యము కూడ నశించును.

విజ్ఞానఘనమైన ఆ చైతన్యము భూతములనుండి పుట్టి, వానితో పాటు నశించును. దేహములఁ బాసినచో దానికి సంజ్ఞ (జ్ఞానము) ఉండదు. చైతన్యముతోఁ గూడిన దేహమే ఆత్మ. వేఱుగా ఆత్మ లేదు. ఉన్న దనుటకుఁ బ్రమాణము లేదు. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ప్రమాణము. అనుమానాదులకుఁ బ్రామాణ్యము లేదు.

ప్రేయాలుల కౌఁగిళులవలనఁ గలుగు సుఖమే పురుషార్థము. ఇందును దుఃఖ ముండుటఁ జేసి పురుషార్థము కా దనరాదు. ఏలన, అనివార్యమైన దుఃఖమును బరిహరించి సుఖము మాత్రమే అనుభవింపఁదగినది కదా! చేఁపలు కావలయు వాఁడు ముల్లుఁ జేఁపలను పొలుసులచేఁపలను బట్టుకొని, తనకుఁ గావలయు పదార్థమునే స్వీకరించును. (౧) ధాన్యము వలయువాఁడు పొల్లుతోఁ గూడిన వానిఁ గైకొని యుపయుక్తమునే గ్రహించును. దుఃఖభీతిచే ననుకూల సుఖము నెవఁడును వీడనాడఁడు. జంతువులు తినిపోవు నని వరినైను నాట కుందురా? బిచ్చగాండ్రు కల రని కుండల వండకుందురా? దృష్టమగు సుఖము భీరుఁ డెవఁడేని వీడుచో వాఁడు పశువు.

చ. సరసుల కెప్పుడున్ విషయసంగమజాతసుఖంబు దుఃఖసం
కరమని లోన నెంచి విడఁగాఁదగు నంట! విమూఢభావ మా
వరులను దెల్లబియ్యము నపారముగా నిడుచుండు వానినిం
బరుసని, వెల్లి పొల్లులకుఁ బట్టని, యెవ్వఁడు పాఱఁబోసెడున్.

ఓయీ! పారలౌకిక సుఖము లేనియెడలఁ జాల ధనముచేతను శరీరాయాసముచేతను సాధ్యమైన అగ్నిహోత్రము మొదలగు కర్మలయందు విద్యావృద్ధులెటులు ప్రవర్తించుచున్నా రన్నచో నదియుఁ బ్రమాణము కాదు. వైదికులమని తలఁచు ధూర్తబకములచే నొండొండ అనృత వ్యాఘాత పునరుక్త దోషములచే కర్మకాండప్రామాణ్యవాదులు జ్ఞానకాండమును, జ్ఞానకాండ ప్రామాణ్యవాదులు కర్మకాండమును, ప్రక్షిప్త మొనర్చుటచేతను త్రయి ధూర్తప్రలాపమాత్ర మగుటచేతను అగ్నిహోత్రము మొదలగునవి బ్రదుకు దెఱువునకు బరమప్రయోజనములు. ఇందుల కాభాణకము కలదు:—

గీ. అగ్నిహోత్రంబు వేదత్రయంబు పఱియుం
బూదెపూల్చుట దండంబు పుచ్చికొనుట
పౌరుషము బుద్ధియును లేనివారలకును
బ్రదుకుదెఱు వని యా బృహస్పతి వచించె.

కావున ముల్లు మొదలగు వానివలనఁ గలుగు బాధయే నరకము. లోకసిద్ధుఁ డగు రాజు పరమేశ్వరుఁడు. దేహనాశము మోక్షము.

దేహమే యాత్మ యను సిద్ధాంతమునందే 'నేను కృశుఁడను; నేను నల్లనివాఁడను' అనునెడల సామానాధికరణ్యము కుదురుచున్నది. 'నా శరీరము' అను వ్యవహారము "రాహువుయొక్క తల" అనునటులు ఔపచారికము. అనఁగా, దేహమే ఆత్మ. కావున [తాను] నేను కృశుఁడను అనునెడ అన్వయము సరిగా నుండును. అయితే

---

(౧) ఈ యర్థము కల వాక్యములు 'స్వరితాత్సంహితాయామనుదాత్తానామ్ - ౧. ౨ ౩౯ - ఇత్యాది సూత్రభాష్యములందుఁ గానిపించుచున్నవి. వీని పౌర్వాపర్యము విచారింపవలసి యున్నది.

'నా శరీరము' అనునది యెటులు? అనఁగా, శరీరమే తాను. తాను శరీరముకంటె వేఱు కాఁడు. శరీరముకంటెఁ దాను వేఱగుచోఁ గాని 'నా శరీరము' అనునది కుదుర దన్నచో 'రాహువుయొక్క తల' అను ప్రయోగమువలె నౌపచారికము. రాహువునకు తల వినాగా శరీరము వేఱే లేదు. అటులు లేకున్నను తలకంటె వేఱుగాఁ గొంత యున్నటులు 'రాహువుయొక్క' అని వాడఁబడుచున్నది. అటులే 'నాశరీరము' అనునది యౌపచారిక మని యెఱుఁగఁదగు. ఈ విషయ మంతయు నీక్రిందిశ్లోకములచే సంగ్రహింపఁబడినది:—

"అత్ర చత్వారిభూతాని భూమివార్యనలానిలాః
చతుర్భ్యః ఖలు భూతేభ్య శ్చైతన్య ముపజాయతే
కిణ్వాదిభ్య స్సమేతేభ్యో ద్రవ్యేభ్యో మదశక్తివత్
'అహంస్థూలః కృశోస్మీ' తి సామానాధికరణ్యతః.
దేహస్స్థౌల్యాదియోగాచ్చ సఏవాత్మా నచాపరః
'మమదేహోయ' మిత్యుక్తి స్సంభవే దౌపచారికీ "

పృథివ్యప్తేజోవాయువు లను నాలుగుభూతములనుండి, సురాబీజములనుండి మదశక్తివలెఁ జైతన్యము పొడముచు. 'నేను స్థూలుఁడను. కృశుఁడను' అను ప్రయోగ సామానాధి కరణ్యమువలనను స్థౌల్యాది యోగమువలనను దేహమే ఆత్మ. మఱొండు కాదు. 'నా దేహము' అనునది ఔపచారికము.

స్వభావమువలననే జగతి కలుగుచున్నది.

ఆ. నిప్పు వేఁడిగాను నీరు చల్లనిదిగా
గాలి సమపుఁజాఁకు గలదిగాను
ఎవఁడు వీని నిట్లు సృష్టించియున్నాఁడు?
వాని యొనికి ప్రకృతివలనఁ గలుగు.

ఈ విషయము నంతయు బృహస్పతి యిటులు సంక్షేపించి యున్నాఁడు:—

గీ. స్వర్గములు లేవు. లే వపవర్గములును.
పారలౌకిక మగు నాత్మ వేఱ లేదు.
వర్ణములు నాశ్రమాదులౌ వానిక్రియలు
నంత యేనియు ఫలమునుఁ జూప లేవు.

గీ. అగ్నిహోత్రంబు వేదత్రయంబు మఱియు
బూదెపూఁతయు దండంబు బుద్ధికోలు,
పౌరుషము బుద్ధియును లేనివారలకును
బ్రదుకుదెఱువుగఁ జేసిరి బ్రహ్మగారు.

క. క్రతువునఁ జంపంబడు పశు
తతి స్వర్గం బరుగుజాడ తప్పనిచో, నా
క్రతువుల యజమానులు తమ
పితరుల నేలా వధింప విడిచెదరౌరా!

గీ. చచ్చిపోయినవారికి శ్రాద్ధకర్మ
తృప్తికిని దాను హేతువౌ నెడల, నింకఁ
జరుగు జంతువులకును బాథేయకల్ప
నంబు లోకంబునందు వ్యర్థంబు కాదె!

క. దానం బిచ్చినచో స్వ
ర్గానం బడియున్నవారు కదాఁ దృప్తిపడం
గా, నిట మేడలనుండెడు
మానిసిమూకలకు నేల మఱి యీయ రహో!

గీ. బ్రదుకువట్టును సుఖముగా బ్రదుకవలయు,
బదులు చేసియు నేయిఁ ద్రావంగవలయు,
బూదెనలుసులుగా మాఱిపోయినట్టి
కాయ మీయది మఱల నేగతిని వచ్చు?

క. ఈ కాయ మీఁగి పర మగు
లోకము వెంచేయుచో 'నహోపాలో' యని శో
కాకులు లగు సఖిబంధుల
యాకలనము మఱలఁ జేయనయి రా దేలా?

ఉ. కావునఁ బ్రేతకార్యములు కావు ఫలప్రదముల్. ద్విజాధముల్
జీవనమార్గముం గడవఁజేసి యుపాయము. వేదకర్తలన్
మూవురు, భండధూర్తులును మొండినిశాచరుఁ డన్నవాఁడు వా
చావిథి వాగుమందుదురు 'జర్భరి తుర్ఫరి' యంచుఁ బండితుల్.

సారాంశము

ఈమతమున నీతియుక్త మగు సుఖోపభోగమే పరమపురుషార్థము. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ప్రమాణము. తదితరములు అప్రమాణములు. వీరు అనుమానానుమితిశబ్దప్రమాణములను ప్రాధానముగా ఖండించియున్నారు. ఆఖండనమును బౌద్ధులు ఖండించిరి. వారిని ఖండించి యొకరీతిగా ఆస్తికులు తామొక మతమును సిద్ధాంతము చేసికొన్నారు.

నాస్తికశబ్ద విచారము

పాణిని 'నాస్తికః' అనుశబ్దము నిటులు నిష్పాదించినాఁడు:-
"అస్తి నాస్తి దిష్టం మతిః" (౪-౪-౬౦) కాశికాకారుఁడు ఈ సూత్రమునకు ఇటులు అర్థమును వ్రాసెను:—

ప్రథమాసమర్థము లయిన అస్తి-నాస్తి-దిష్ట'అనువానికి షష్ఠ్యర్థమున ఠక్ప్రత్యయము. 'ఇతనికి మతి కలదు గాన ఆస్తికుఁడు; ఇతనికి మతి లేదు కాన నాస్తికుఁడు. మతియున్నమాత్ర ప్రత్యయము రాదు. ఇఁక నేమి? పరలోకము కలదను మతి యితనికిఁ గలదు. కాన ఆస్తికుఁడు; తద్విపరీతుఁడు నాస్తికుఁడు. ఈ యర్థము అభిధానశక్తిస్వభావమువలన (లోకమునందలి వాడుకవలన) లభించును అని. కైయటుఁడు:—

పరలోక కర్తృకా చ సత్తా వివక్షితా-అని వ్యాఖ్యానము వ్రాయుటచే పరలోకము కలదను మతి కలవాఁడు ఆస్తికుఁ డని తేలుచున్నది. అయితే మనువు:— వేదము ప్రమాణము కా దని వాదించువాఁడు నాస్తికుఁడు. అను నభిప్రాయమును [౨-౧౧-శ్లో] ఇచ్చియున్నాఁడు. మఱికొందఱు 'ఈశ్వరుఁడు లేఁడనువాఁడు నాస్తికుఁడు' అని యభిప్రేతు లగుచున్నారు. వారి మతమున సాంఖ్యమీమాంసాదర్శనములను నాస్తికము లని చెప్పవలసివచ్చును. గాని, నాస్తికుఁడు కూడ ఆమతములు నాస్తికమతము లని చెప్ప నొల్లఁడు.

కొందఱు పెసుకఁ జెప్పినదంతయు సంగ్రహించి మఱికొంత చేర్చి యిటులు చెప్పుచున్నారు. "పరలోకము లేదు; తత్సాధన మగు అదృష్టము - తత్సాక్షి యగు ఈశ్వరుఁడును - లేగను బుద్ధి యెవరికిఁ గలదో, వాఁడు నాస్తికుఁడు."

ఈ మతమునందలి ఏకదేశమతస్థులు కొందఱిటులు చెప్పుచున్నారు:— పరలోకము ఈశ్వరుఁడు లేరు అనువాఁడు నాస్తికుఁడు. ఈ యుదాహరించిన మతముల నాలోచింపఁగా ఇటులు తేలుచున్నది:—

వేదకాలమునుండి సూత్రకాలముదాఁక కర్మవిధులు మిగులఁ బ్రచారమునం దుండుటవలన, ఆకర్మవిధులు చాలవఱకు ముఖ్యముగా పరలోకమునందు పొందఁదగు ఫలములు కలవిగ నుటఁజేసి, యపుడు పరలోకమునందు విశ్వాస మత్యావశ్యక మాయెను. కానివాఁడు కర్మానుష్ఠానమే సంభవింపక పోయియుండును. అనేకము లగు నీ కర్మముల ననుష్ఠించియుఁ బ్రత్యక్షముగ ఫల మిసుమంతయుఁ బొందమిచేఁ గాని, కొండొక కారణముచేఁ గాని, యెవరికిఁ గర్మవిధియందు శ్రద్ధ నశించెనో, వారికిఁ గ్రమముగా పరలోకమునందు విశ్వాసము హ్రస్వమైపోయి యుండును. బహుళాయాససాధ్యము అయిన కర్మ ఫలము ఈలోకమునందే చవిచూడఁ గోరెడి కోరిక, అస లదుగంటుట వలనను, వీరి ప్రతిపక్షులు కర్మలు ఫల మిచ్చి తీఱు నని సమర్థించు కోఱకు మిక్కుటముగా పరలోకముఁ గూర్చి వ్రాయుటవలనను, వారు పరలోకమే లేద న్వాదముఁ గొనియుందురు. దానఁ జేసి కాశికాకారుని వ్యాఖ్యానము సమంజసముగా నన్వితమగును. మఱియు వేదాప్రామాణ్యవాదియు నాస్తికుఁ డను నిర్వచనము కూడ సరియయినదియే. ఎట్లనఁ బరము... దిరస్కరించువారు తత్ప్రతిపాదకము లగు వేదములను దిరస్కరింప వెనుదీయరు. తల్లిచెవులఁ ద్రెంపువారికి పినతల్లి చెవులు బీఱపువ్వులును కావు కదా!

"ఈశ్వరుఁడు లేఁ డనువాఁడు నాస్తికుఁ" డను వాద మర్వాచీనము. అధ్వరమీమాంసకానుష్ఠితము లగు కర్మలలో నీశ్వరునిఁ బ్రవేశ పెట్టుట కవకాశము లేదు. కావున అచటనచట యాగములలో ఈశ్వరార్చనము కూడ అర్వాచీనులచేఁ బ్రవేశపెట్టఁబడి యుండును.

కాలవిపరిణామమువలన ఏకైకధర్మానుయాయులు స్వప్రతిపక్షులకు నాస్తికపదమును బ్రయోగించుచు వచ్చిరి.

'లింగార్చనపరా శైవా నాస్తికా స్సంప్రకీర్తితాః'

అని మాధ్వులును-

తప్తముద్రాంకితతను ర్నాస్తికం ధర్మ మాస్థితః
పశుతుల్య స్స విజ్ఞేయ స్సర్వకర్మసు గర్హితః,

అని శైవాదులును-ఇటులు తదితరులును-ఒకరినొకరు నాస్తికు లని దూషించికొనుట సాజ మయినది. ఇది యంతయు విద్వేష ప్రసూత మని విశేషించి చెప్ప నక్కఱలేదు.

౨ లౌకాయతికులు

లౌకాయతిక మను నామము నాస్తికాపర నామధేయమే. 'లోకాయతమ్ అధీతే వేదవా' అను నర్థమున ఠక్ప్రత్యయము చేయఁగా లౌకాయతికశబ్దము నిష్పన్న మగును. పాణిని సూత్ర పూర్వకముగా ఈశబ్దమును నిర్వచింపకున్నను క్రతూక్థాదిగణమున లోకాయతశబ్దమును బఠించియుండుటఁజేసి యీవ్యుత్పత్తి యాయన కభిప్రేతము.

3 లోకాయతికుఁడు

ఒకానొకట లౌకాయతిక శబ్దస్థానమున లోకాయతశబ్దము కూడఁ గలదు. శారీరకభాష్యమున:— లోకాయతికానా మపి చేతన ఏవ దేహః, (౧-౧-౧) ఇట్టులే 3-3-౫3 సూత్రభాష్యమునఁ గూడఁ గలదు. ప్రతాపరాయసంస్కృత మగు మహాభారతము (౧-౭౦-౪౯) నందును గలదు.

౪ లోకాయతుఁడు

కొండొకట నాస్తికపదమునకుఁ బర్యాయముగా లోకాయత పదము వాడఁబడుచున్నది. రామతీర్థకృత మగు వేదాంతసార టీకలో (జాకోబ్ పరిష్కృతము) 'లోకాయతానాం = చార్వాకవిశేషాణామ్' అని ౧౪౧ వ పుటలోఁ గలదు. హేమచంద్రసూరి షడ్దర్శనసముచ్చయమున—

లోకాయతా వదం త్యేవం నాస్తి దేవో న నిర్వృతిః
ధర్మాఽధర్మౌ న విద్యేతే న ఫలం పుణ్యపాపయోః

అని కలదు. తట్టీకాకారుఁడు మణిభద్రుఁడు లోకాయతపదమునకు నాస్తికు లని యర్థము వ్రాసెను. శ్రీహర్షుఁడు నైషధీయమున ౧౭వసర్గ-౫౪ వ శ్లోకమున లోకాయతపదమును నాస్తికార్థమునఁ బ్రయోగించెను. ఈయర్థమునఁ గ్రమముగా లౌకాయతికులు, లోకాయతికులు, లోకాయతులు అనుపదములు ప్రచారములోనికిఁ దేఁబడినవి. లోకాయత మనఁగా చార్వాకశాస్త్రమని యమరటీకాకారుఁడు వ్రాసెను. అయినను ఈపద మీ యర్థమునందే శక్తము కాదు. సామాన్యముగాఁ దర్కశాస్త్రము కూడ దీని కర్థము. ఈపదము తార్కిక పర్యాయ మని వ్రాయుచు శబ్దకల్పద్రుమకారుఁడు దానికిఁ బ్రమాణముగా—

ఐక్యనానాత్మసంయోగ సమవాయవిశారదైః
లోకాయతికముఖ్యైశ్చ శుశ్రువు స్స్వన మీరితమ్.

[౨౪౮-౩౦-హరివంశే]

ఈశ్లోకము నుదాహరించినాఁడు. [ముద్రితపుస్తకములలో నీ శ్లోకము కానరాలేదు.]

రామాయణమునకుఁ టీక వ్రాసిన తిలకుఁడు-

క్వచిన్న లోకాయతికాన్ బ్రాహ్మణాన్ తాత సేవసే
అనర్థకుశలా హ్యేతే బాలాః పండితమానినః [౨-౩౮]

అను శ్లోకమునందలి లోకాయతికశబ్దమునకు శుష్కతర్కవాదులు లని యర్థము చెప్పి, దీని ముందున్న

ధర్మశాస్త్రేషు ముఖ్యేషు విద్యమానేషు దుర్బుధాః
బుద్ధి మాన్వీక్షికీం ప్రాప్య నిరర్థం ప్రవదంతి తే - (౨-౩౯)

ఈశ్లోకము నందులకు బ్రమాణముగా నుద్ధరించినాఁడు. ఇది బౌద్ధులఁ గూడ సంగ్రహించుచున్నది. అచట లోకాయతపదముచే

వితండాశాస్త్రము బోధింపఁబడుచున్నది. అభిధానప్రదీపికలో

వితండసత్థం విఞ్ఞేయ్యం యంతం లోకాయతం-

అని కలదు. ఈవిచారణవలన లోకాయతికశబ్దము తొలుత కుతర్కవాదనూతులఁ జెప్పునదిగా నుండి, పిదపఁ దత్సామ్యమునఁ జేసి నాస్తికులఁగూడఁ జెప్పునదాయెను. లోకాయతాపరనామము కల యీ వితండాశాస్త్రమే హేతుశాస్త్రమని చెప్పఁబడుచు, నచట నచట, నిందింపఁబడుచున్నది.

(*) కేవలహేతువాదుల గర్హించుట ప్రసిద్ధమే కదా!

హైతుకాన్ బకవృత్తీంశ్చ వాఙ్మాత్రేణాఽపి నార్చయేత్

[విష్ణుపు-౩-౧౮ ౯౯]

కొన్నితావుల సద్యుక్తి చెప్పువాఁడును హైతుకుఁడు నాఁ బడుచున్నాఁడు:—

త్రైవిద్యో హైతుక స్తర్కీ నైరుక్తో ధర్మపాఠకః

త్రయ శ్చాశ్రమిణః పూర్వే పరిష త్స్యా ద్దశావర

[మను-౧౨-౨౧౧.]

ఇట హైతుకుఁ డనఁగా శ్రుతిస్మృత్యవిరుద్ధశాస్త్రజ్ఞుఁ డని కుల్లూకభట్టు వ్యాఖ్యానము.

౫ బార్హస్పత్యుఁడు

నాస్తికునకు బార్హస్పత్యుఁ డనియుఁ బేరు కలదు. హేమచంద్రుఁడు:—

బార్హస్పత్య స్తు నాస్తికః

అని తన నిఘంటువున వ్రాసియున్నాఁడు. బృహస్పతి నాస్తికవాదమున కాచార్యుఁ డని యెల్లెడఁ బ్రసిద్ధము. కావుననే కాఁబోలు మాధవాచార్యుఁడు చార్వాకునకు బృహస్పతి మతానుసారి యని విశేషణమును దవిల్చినాఁడు. మిగులు తీర్థకారులును నాస్తికునిఁ దెల్పువలయుపట్ల నచటనచట బార్హస్పత్యపదమును వాడుచుందురు. ఈ వాదమునకు మైత్ర్యుపనిషత్తు ౭. ౮. మొదలగునవి మూలములుగాఁ గాన వచ్చుచున్నవి. ఆయాయిచోటుల బృహస్పతి యసురులకు నాస్తికవాద ముపదేశించినటులు చూపఁబడెను.

"బృహస్పతి శుక్రాచార్యునివేషము వైచికొని యింద్రుని యభ్యుదయమునకును, అసురుల నాశమునకును, ఈ అవిద్యను సృజించెను. ఈ యవిద్యచే మంగళము నమంగళముగను, అమంగళమును మంగళముగను తలఁతురు. వేదశాస్త్రములకు దూరముగా నుండవలయు నందురు."

ఈయుపనిషత్తునందే కొండొకటి:—

"ఒకానొకప్రుడు దేవతలును అసురులును ఆత్మతత్త్వ మెఱుఁగ బ్రహ్మకడకేఁగి నమస్కరించి యిట్లు పలికిరి:-భగవానుఁడా! మే మాత్మతత్త్వ మెఱుఁగఁగోరి మీకడకు వచ్చితిమి. మాకుఁ దెలుపుము. అనఁగా బ్రహ్మ ఆలోచించి యీ రాక్షసులు అన్యతాత్ములు. అనఁగా దేహాత్మవాదులు. కాన, దేవతల కుపదేశించినదానికంటె భిన్నముగా నుపదేశింపఁదగు నని యటు లొనర్చెను. ఆ మూఢులు ఆయుపదేశమును నిక్కమనుకొని, అనూయాపరులు - ముక్తివిరోధులు - అనృతవాదులునై ఇంద్రజాలమువలె అనృతమును సత్యముగాఁ గాంచిరి. కాన వేదమార్గము సత్యము. వేదములను విద్వాంసులు పోషించుచున్నారు. కాన బ్రాహ్మణుఁ డవైదికముఁ జదువఁగూడదు.

బృహస్పతియే కాక బ్రహ్మకూడ బోధకుఁ డని తేలుచున్నది. ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందుఁ గూడ అసురులు దేహాత్మవాదులని కలదు. [౮-౮] అట విద్యాదాత బ్రహ్మాపరనామధేయుఁ డగు ప్రజాపతి. బృహస్పతి కాఁడు. అకథాసార మిట నుదాహరించుచున్నాఁడ—

"దేవతలపక్షమున నింద్రుఁడును అసురులపక్షమున విరోచనుఁడును తత్త్వాన్వేషణమునకు దర్భపవిత్రపాణులై ప్రజాపతి కడ కేఁగి బ్రహ్మచర్యముఁ గైకొని ముప్పదిరెండేండ్లు నివసించిరి. ప్రజాపతి వారి కొక నీరికుండయందుఁ బ్రతిబింబమును జూపి యిదియే యాత్మ అని తెలిపెను. వారలు నెఱింగితి మని చనిరి. పిదప నింద్రుఁడు సందిహానుఁడై తృప్తి నొందలేక, మఱలఁ బ్రజాపతికడ కేఁగి ఆత్మతత్త్వ మెఱిఁగెను. విరోచనుఁడు శరీరమే ఆత్మయనుకొని యసురులకు శరీరమే ఆత్మ యని బోధించెను. ఎట్లనఁగా - ఈలోకమున ఆత్మ పూజనీయమును పరిచర్యమును. ఆత్మను బరిచరించుచు ఇహాముత్రల సుఖ మందును."

ఈ సంప్రదాయము నేఁటికిఁ గలదు. దానహీనుని శ్రద్ధాహీనుని యజ్ఞము చేయనివానిని అసురుఁ డని శిష్టులు తలఁతురు. ఈ యుపనిషత్తు శ్రద్ధాదుల బోధింపక యసురుల నుపపాదించుచున్నది. [తత్పశ్చార్థమున] ప్రేతశరీరము నీ యుపనిషత్తుచే సంస్కరించి బట్టలతో నలంకారములతోను అలంకరించుచున్నారు. ఈ (శవ) సంస్కారముచే ఈలోకమును జయింపఁగల మని వారి తలఁపు.

ప్రజాపతియంతవాఁడు ఎంతటి యసురుల నైనను వంచించియుండఁ డని తలఁచి యిటీవలి మైత్ర్యుపనిషత్తున బృహస్పతి నాస్తికోపదేష్టగాఁ జెప్పంబడెనని మోక్షమూలర్:—

It is not unlikely that Brihaspathi was introduced in the lattr Upanishad in order to take the place of Prajapathi, because it was felt to be wrong that this highest diety should ever misleds anybody, even the demons.

అని వ్రాసినాఁడు. బృహస్పతిపేరులు పలుతెఱంగులఁ గానవచ్చుచున్నవి. ధర్మశాస్త్రకర్త యగు బృహస్పతి యొకఁడు కలఁడు. భారతముననే కొండొక బృహస్పతి (౨) ఉశనునితోఁ గూడ [ఉశనుఁడు వేఱు - బృహస్పతి వేఱు] వంచనాశాస్త్రకారుఁ డని కలదు. ఋగ్వేదమున [నాయెఱిఁగినంతవఱకు] బృహస్పతిపేర నిద్దఱు ఋషులు కలరు. అం దొకఁడు (3) అంగిరసుఁడు. కొండొకఁడు (౪) లౌక్యుఁడు. ఈలౌక్యునకును లోకాయతికమునకుఁగల సంబంధము

(*) చూ. మను ౨-౧౧. చూ. మహాభారతము. (౧) ౧౩-౧౧౨. (౨) ౧౩-౩౯; ౮-౧౦. (3) ౧౦-౭౧. 'కవిబోధాదాంగిరసః' అను సూత్రము చూ. (౪) ౧౦-౭౨. (౫) ౮-౬-౧౫.

విచారింపఁదగియున్నది. తద్వాక్యములలో నాస్తికవాదగంధమైనను లేదు. ఋగ్వేదమునసే (౫) బృహస్పతి యనుపేర నొక దేవత కలదు. ఈభాషాటవియందు ఏతీ పట్టుకొన్నచో బృహస్పతు లింకను దొర కకపోరు. కాని దొంగ యెవఁడో తేలఁగ. మహాభారతము ప్రేబృహస్పతికి వంచనాశాస్త్రకర్తృత్వ మారోపించుచున్నది. ఆ బృహస్పతికి యీ గౌరవమున కర్హుఁడు.

ఉశనా వేద యచ్ఛాస్త్రం యచ్చ వేద బృహస్పతిః
స్త్రీబుద్ధ్యా న విశిష్యేతే తాస్తు రక్ష్యాః కథం నరైః?
స్త్రీణాం బుద్ధ్యర్థనిష్కర్షా దర్థశాస్త్రాణి శత్రుహన్
బృహస్పతిప్రభృతిభి ర్మన్యే సద్భిః కృతాని వై
[మహా-భా-౧౩-౩౯-; ౮-౧౦-]

ఇటులు కాక మైత్ర్యుపనిషత్తునందలి బృహస్పతియే తత్కర్త యనుఁడు. నిర్వివాదము. దేవాచార్యుఁడును - పురోహితుఁడును నగు బృహస్పతికి నాస్తికవాదకర్తృత్వ మారోపించుట విస్మయావహమే! ఉపనిషత్కారుల ట్లారోపింప నేమి హేతువో?

౬. చార్వాకుఁడు

చార్వాకదర్శన మను పేరఁ బరఁగు గ్రంథమే నాస్తికశాస్త్రమునఁ బ్రసిద్ధగ్రంథము. ఇంకను గ్రంథము లొకకసంభవ మిఁక దీనినే వారి యుద్గ్రంథముగా నంగీకరింపఁబడియున్నది. సర్వదర్శనసార సంగ్రహమున మాధవాచార్యులు—బృహస్పతిమతానుసారియు నాస్తికవాదశిరోమణియు నగు చార్వాకునిచే — అని వ్రాసినారు. ఇటులు చాలమంది చార్వాకుని నాస్తికశాస్త్రమునకుఁ గర్తగా వ్యవహరించుచున్నారు. కాన నీ చార్వాకుని విచారింతము. చార్వాకశబ్దమునకు ఇటులు వ్యుత్పత్తిని చెప్పుదురు. చారు + వాక,

చార్వాకః. [పృషోదరాది] చారు = లోకచిత్తాకర్షకమైన, వాక = వాక్యములు కలవాఁడు. మాక్సుముల్లర్:—

The name of Charvaka is clearly connected with that of Charva nd this is given as synonym of Buddha by Balasastry in the refface to his edition of Kasika.

అని వ్రాసెను. ఇది పొరపాటు. శ్రీ శ్రీ బాలశాస్త్రిగారు—చార్వీ బుద్ధిః-అని కొంత గ్రంథము వ్రాసినారు. అది వారి సొంతము గాదు. 'సంమానసోత్సఙ్గన—' అను సూత్రము వైఁగల వృత్తి నను బించిరి. అట — చార్వీ= బుద్ధిః- అని కలదు. బాలశాస్త్రిగారి బుద్ధః' అనునది ముద్రాదోషము. ఆతప్పు నొప్పుగాఁ దలఁచి ముప్పు న్నారు మోక్షమూలరు గారు.

మహాభారతమునఁ జార్వాకుఁ డొకఁడు కలఁడు. వానికిని నాస్తికమతమునకును బంధుత్వ మేమియు గానరాదు. అతఁడు బ్రాహ్మణద్వేషి. దానఁ జేసి యీతఁడు రక్కసగాఁ దెలుపఁబడియుం డెను. వేణీసంహారమునందలి చార్వాకుఁ డీతఁడే. కాని నాటకచార్వాకుఁడు కాన వేఱుగాఁ గానఁబట్టుఁడు. న్యాయకుసుమాంజలి యను గ్రంథము క్షణభంగవాది యగు బౌద్ధుని చార్వాకుఁ డని వాడినది. ప్రకాశకారుఁడు నటులే చెప్పెను:—

స్యాద్ ఏతత్ మా భూ దధ్యక్షు ననుమానం వా క్షణికత్వే, తథా హి సంశోధనాస్తు ఏతావతాఽపి సిద్ధం సమీహితం చార్వాకస్యేతి
[౧ స్త బక-౧౫౨-సో-సా.]

విచారింపఁగా చార్వాకుఁడు వేఱు. బౌద్ధుఁడు వేఱు. చార్వాకుఁడు నాస్తికశిరోమణి. కాని స్వయముగా నాస్తికవాదరచయిత కాఁడు. ఈతఁడు బృహస్పత్యనుయాయి యని కానిపించెడిని.

౭. పాషండుఁడు, పాషండి, పాషండకుఁడు, పాషండికుఁడు

పాషండశబ్దము కూడ నాస్తికపరముగాఁ గవులచే వాడఁబడినది. శ్రీహర్షుఁడు నైషధీయమున [౧౭-౧౦౭]

బభాణ వరుణః క్రోధా దరుణః కరుణోజ్ఝితమ్
కిం న ప్రచండాత్ పాషండపాశ! పాశాద్బిభేషి నః

అని ప్రయోగించినాఁడు. సాంప్రదాయకులు దీనికిఁ గ్లిష్టముగా వ్యుత్పత్తి నిర్వచియున్నారు. పాపం + సనోతి = దూష్యచేతను గలియికచేతను పాపము కలిగించువాఁడు. (౧) పృషోదరాదులలోఁ బెట్టి సాధింప వలయును. లేక, పాతీతి=పా (క్విప్) = వేదధర్మము షండయతి = పాడొనర్చువాఁడు. కాఁగా పాషండుఁడు. (౨) కొందఱు పాషండశబ్దము సంస్కృతము కా దనియు, వైదేశికము గాని ప్రాదేశికము కాని యగు ననియు నభిప్రేతు లగుచున్నారు. (3) ఈ శబ్దము న్యాయకుసుమాఞ్జలి మొ. గ్రంథములయందుఁ గూడఁ బ్రయుక్తమై యున్నది. బౌద్ధులయెడ నీశబ్దము అసకృదావృత్తమై యున్నది. అర్హతులుకూడ నీశబ్దముచేఁ దిరస్కృతులు కాకపోవుట లేదు. ఇంతియకాదు. విరుద్ధాచారముకల ప్రతివాఁడును ఈశబ్దముచే వ్యపదేశింపఁబడుచున్నాఁడు. (౧) అటనట (౨) పాషండీ (3) పాషండక (౪) పాషండిక, పదము లీ స్థానమునఁ బ్రయోగింపఁబడినవి.

౮. పాషండుఁడు - బౌద్ధజైనుల యుద్దేశము

బౌద్ధగ్రంథములలోఁ బాషండపదమున కెక్కుడు ప్రచారమున్నది. ఆపదముచే బౌద్ధులు తమ్ము సంబోధించుకొనక తమకు విరుద్ధములగు నన్నిటియెడఁ బ్రయోగింతురు. వారు తొంబదియాఱు తెఱఁగులగు పాషండులు కలరని వ్రాసినారు.

కుటీచకాది చతుస్త్రింశత్ ద్వాషష్టి ర్దృష్టయో
ఇతి షణ్ణవతీ ఏతే పాషండా సంప్రకాశితా
అభిధాన ప్ప దీపికా-౪౪౦.
[కుటీచకాదినామములు ౩౪. మిగిలినవి ౬౨.]

---

(౧) ౩-౧౭-౭-విష్ణు-పు-చూ. (౨) పాలనాచ్చ త్రయీ ధర్మః పాశబ్దేన నిగద్యతే తం షండయంతి తే యస్మా త్పాషండా స్తేన రాతు నా. (3) The great epic of the India (Hopkins) P-49. Foot note చూ.

(౧) పద్మపురాణము-ఉ-ఖం-౪౨ అ. (౨) చూ-విష్ణుపురాణమ్ (3) చూ-శబ్దరత్నావళి. (౪) చూ-మణిభద్రకృత షడ్దర్శనసముచ్చయటీక.

ఈ మతములు బ్రహ్మజాలసూత్రమున వర్ణింపఁబడ్డవి. అస్నాతులు 363 పాషండులను జెప్పిరి.

అసి యసయం (౧౮-౫౦) కిరియాణం అకిరియవా ఈణహాతి చులసీ ఈ, (౭౮) అన్నాణియ సత్తట్ఠీ వేణఇయాణంచ బత్తీసం(3౨) [మణిభద్రః]

నాస్తికవాదమునకు మూలము

పాణిని 'నాస్తికః' శబ్దమును సాధించుటచేఁ జేసి యాతనికంటె నీవాదము ప్రాచీనతరము. మహాభారతము రామాయణము మైత్ర్యుపనిషత్తు ఛాందోగ్యము బృహదారణ్యకము, కఠము లందును నీవాదము కలదు. బ్రాహ్మణములందును నీవాదము కలదు. మంత్రభాగములందును నీ వాదము కలదు. దేవతలఁ గూర్చి ఋషులు అదృశ్యవస్తువులఁ బ్రార్థించుచుండుటఁ జెప్పిన కొన్ని ఋక్కులలో - నీ విషయము కానిపించెడిని. ఏవిధముగా నైనను వారికోర్కి ఫలించునెడ నామంత్రము మహిమ కలదని వారికి జానియెడఁ బ్రమాణబుద్ధి పొడమిన్యూంపను. ఇటులు ప్రామాణ్యముఁ గూడఁ గల్పింపక పోలేదు. అటు హేతువు వచ్చుటులు ఫలింపకుండుటయే. వ్యర్థమనోరథులకు దానఁ బ్రామాణ్య మెటులు? ఏ దేవునందు విశ్వాసము మితిమీఱియుండెనో ఆ దేవునందే అవిశ్వాసము కూడ నొకవెడఁ బొడఁగుచునే యుండెనని కానఁబడుచున్నది. ఈ క్రింది విషయములు పై విషయమును స్థిరీకరించును.

(౧) యుద్ధమును గోరు నో జనులారా! ఇంద్రునకుంగు పెడల మీ రింద్రునికొఱకు నిజ మగు స్తోత్రమును దరింపుఁడు. నేమర్షి యగు భార్గవుఁడు ఇంద్రుఁ డని యొకఁడు లేఁ డనుచున్నాఁడు. ఆ యింద్రు నెవరు చూచిరి? మే మెవరిఁ గొండాడుదుము?

ఇట్లనుటఁ జేసి యింద్రుఁడు వాదమాత్ర మని తేలుచున్నది.

(౨) ఓ స్తోతా! నేనుగో! నీ ప్రత్యక్షమున్న నన్నుఁ గనుము. సర్వభువనములను మహత్త్వముచే దిరస్కరించుచున్నాను. సత్యోపదేష్టలగు విద్వాంసులు నన్ను స్తోత్రములచే సంతసపెట్టుచున్నారు మఱియు దారణశీలుఁడ నగు నేను భువనముల దద్దరిల్లఁ జేయుచున్నాను.

కొండొకట నిటులు చూపబడెడిని.

(౧) జను లెవనిని ఘోరుఁ డెవఁడని యింద్రుఁ డెటనున్నాడు? జనులు ఇంద్రుఁ డని యొకఁడు లేఁ డందురు. ఆ యింద్రుఁడు [illegible] శత్రువుల దబ్బ హరించును. [illegible] ఇంద్రుఁడు కలఁ డని విశ్వసింపుఁడు.

ఈ సూక్తములవలన నా కాలమున [illegible] కలదని తేలును. వైదిక దైవములలో [illegible] అటులు విచికిత్సయుఁ గలదు. [illegible] పరమవిశ్వాసము కలదు—

(౨) యోగ్యుఁ [illegible] సౌఖ్యముకొఱకు యుద్ధము [illegible] వజ్రముచే [illegible] నాతనియెడ విశ్వాసము కలుగును.

(3) మిగుల గొప్ప [illegible] నీతఁ డావులను గుఱ్ఱములను [illegible] చెను. అతని బలము నెడ విశ్వాసము [illegible].

(౧) ఇటులు [illegible] నముచే మంత్రాలమునాఁటికే [illegible] ననవచ్చును. బ్రాహ్మణములు [illegible] కిత్స కలదని సువిస్పష్టము. [illegible] అపుడే యీ విచికిత్స కారణ[illegible] మంత్రములు [illegible] లని పలువు ఘోషించినారు. [illegible] ముతోఁ గొందఱు గ్రంథములు రచించినారు. [illegible] స్వమతము నుపపాదించుట కూడఁ [illegible] మంత్రము లనర్థకము లని ప్రతిపాదించు [illegible] యాస్కుఁడు ఖండించినాఁడు. (౧)

3 సంప్రదాయము

నాస్తికశబ్దము [illegible] స్వారము. కాలము గడిచిన [illegible] అన్వ తులును నాస్తికమతము క్రిందఁ [illegible] ఆ మూఁడును ఒండొంటి భిన్నము లయినను [illegible] మతము అను శీర్షక క్రిందికి [illegible] మంత్ర, ఉపనిషత్, సూత్ర [illegible] దించు గ్రంథములు కానరావు. పురాణకాలము [illegible] మతము

---

(౧) ప్రసుస్తోమం భరత వాజయన్త ఇన్ద్రాయ సత్యం యదిసత్య మస్తి, నేన్ద్రో అస్తీతి నేమఉత్వ ఆహ క ఈం దదర్శ కమభిష్టవామ. [౮-౧౦౦.] (౨) అయ మస్మి జరితః పశ్య మేహ విశ్వా జాతా న్యభ్యస్మి మహ్నా, ఋతస్య మా ప్రదిశో వర్ధయ న్త్యాదర్దిరో భువనా దర్దరీమి.

(౧) యం స్మా పృచ్ఛన్తి కుహ సేతి ఘోరమ్ ఉతే మాహు ర్నైషో అస్తీ త్యేనం, సో అర్యః పుష్టీ ర్విజ ఇవామినాతి శ్రదస్మై ధత్త సజనాస ఇన్ద్రః. [౨-౧౨-౫] (౨) స ఇ న్మహాని సమిధాని మజ్మనా కృణోతి యుధ్మ ఓజసా జనేభ్యః, అధా చన శ్రద్దధతి ఇన్ద్రాయ వజ్రం నిఘ నిఘ్నతే వధం. [౧ ౫౫-౫] (3) తదస్యేదం పశ్యతా భూరిపుష్టం శ్రదిన్ద్రస్య ధత్తన వీర్యాయ, స గా అవిన్దత్ సో అవిన్ద దశ్వాన్ స ఓషధీః సో అపః స వనాని. [౧-౧౦3-౫]

(౧) మాక్స్-బుక్-౧-౧౦౪; ౬-౬; ౬-౧౦౧; ౧౦-౨-౨ - Max Muller's Lectures on the origin of Religion P P 140 143-307-10. (౨) అథాపీద మంతరేణ మన్త్రే ష్వర్థ ప్రత్యయో నవిద్యతే... యది మన్త్రార్థ ప్రత్యయాయ అనర్థకం భవతీతి కౌత్సః; అనర్థకా హి మన్త్రాః. [నిరుక్తమ్-పూ-ప-౧-౫-౧.]

అందరికి తెలియునంతయు ప్రతిపాదింపబడి యున్నవి. పదంపడి మాధవాదులు ఖండనమున కుపయుక్తము లగు సంశయముల నటునటునుండి యుద్ధరించుకొనినారు. పురాణకాలమునందలి నాస్తికమతకథ నొండు ఉద్ధరించుచున్నాను.

(౧) ధర్మజ్ఞుండగుచు మహారాజు నగు వేనమహారాజసభలో బ్రహ్మచిహ్నధారియు నగ్నుండును మహాకాయుండును నరసిన వెండ్రుకలు కలవాండును వరయందు నెమలి యీకలతోం గట్టిన చీపురు కట్టం దాల్చువాండును టెంకాయ కమండలువు చేంబట్టినవాండును వేదశాస్త్రముల దూషించు నరుచ్ఛాస్త్రమును జదువువాండును అగు నొక పురుషుండు ప్రవేశించెను. వేనుండా పాపినిం జూచి— ఇట్టి చిత్రరూపమును దాల్చి నీ వెవండవు? ఏల వచ్చితివి? ఈ వేసమేమి? నీ పే రేమి? నీ ధర్మ మేమి? నీ పని యేమి? నీ వేద మేమి? ఆచార మేమి? నీతి యేమి? భావన యేమి? జ్ఞాన మేమి? ప్రభావ మేమి? ధర్మలక్షణ మగు సత్య మేమి? అని ప్రశ్నలు వేయంగా, పాపుం డిటులు నుడివెను. ఇట్టి శంకలు వేయుచున్నావు. నీవు మహామూఢుండవు. నేను ధర్మమునకు గుండెకాయను. నేనే జ్ఞానమును. నేను సత్యమును. బ్రహ్మమును. వెక్కుల? జినరూపము ధరించిన నేను సర్వమును.

వేనుండు— నీ ధర్మ మేమి? దర్శన మేమి? ఆచార మేమి?

పురుషుండు— జైనులు దేవతలు. గ్రంథార్థభావము గురువు. దయయే పరధర్మము. అదియే మోక్షము. ఆచార మేమనంగా, యజనము యాజనము వేదాధ్యయనము సంధ్య తపస్సు దానము హవ్యము కవ్యము పితృతర్పణము అతిథిపూజ వైశ్వదేవము కృష్ణపూజ ఈ మొ. ఏవియు లేవు. జినధ్యాన ముత్తమము. ఇదియే జైనధర్మము.

వేనుండు — ఇది యెల్ల వేదవిరుద్ధము. నిక్కము చెప్పుము.

పురుషుండు — పంచతత్త్వములచే వృద్ధిబొందిన శరీరమే (*) ఆత్మ. ఇది వాయుస్వరూపము. వేదప్రోక్తములగు కర్మలకు దీనితో నేమి సంబంధము? నీటిలో బుడగ లెటులు పుట్టునో అటులే భూతములు పుట్టును. భూమి రజఃకణముల సముదాయము. భూమియం దుదకములు కలదు. వెలుంగు కూడ నటనే కలదు. ఈ మూంటిని వాయువు కదలించును. పిదప నాకాశ మావరించెను. పదంపడి బుడగలు పొటమరించుచున్నవి. అనంగా జీవులు. ఉదకమధ్యమున ఒకానొక గుండ్రని తేజస్సు కొంతకాలము కనబడి వెంటనే యెట్లు నశించునో, అటులు భూతసమాయోగమయి నశించుచుండును. అంత్యకాలమున నాత్మ యైదింటిలోం గలిసి పోవుచుండును. మానవులు మోహయుక్తులై తిరుగుదురు. అజ్ఞానము చే శ్రాద్ధము పితృతర్పణమును జేయుచున్నారు. చచ్చినవాం డెచట నున్నాండు! ఎటులు తినును? శ్రాద్ధము పెట్టుటెవనికి? ఇది నిక్కమనుటకు ఎవండు మెచ్చును? అతిథి యింటికి వచ్చుచో విందు చేయవలసినదియే. వేదములం బ్రతిపాదిత మగు కర్మ దారుణ మయినది. అశ్వమేధమున గుఱ్ఱమును, వాజపేయమున మేంకను రాజసూయమున ననేకప్రాణులను, పుండరీకమున నేనుంగును జంపవలసినదని వేదము చెప్పెడిని. ఇది యేమి కర్మము? అట నేమి ధర్మము? ఏమి ఫలము? వేదపండితులకుం బశుమారణము ధర్మమా? ధర్మము నశించినది. దయ లేని ధర్మ మేమి ధర్మము? జీవపాలనము ధర్మము కాని మారణము ధర్మమా? స్వాహాకారము స్వధాకారము తపస్సు, వీని కేమి? వీని నన్నింటి నెపుడుబట్టిన నపుడు చేయనగును. దయాహీన మగు కర్మ నిష్ఫలము. దయవీడుచో వేదము లవేదములు. దయాదానపరుండై జీవుల రక్షింపవలయును. అటులు రక్షించు చండాలుం డైనను, శూద్రుం డైనను, వాండే బ్రాహ్మణుండు. నిర్దయుం డేని బ్రాహ్మణుండు చండాలుండు. పొల్లు మాటలను జెప్పునది వేదము కాదు. జ్ఞానము నేది నిర్వచించునో యవియే వేదములు. దయాహీనులగు విప్రులయందును అట్టి వేదములందును సత్యము లేదు. జినధర్మము భుక్తిముక్తి ప్రకాశకము. బహుపుణ్యదాయక మగు విషయమును నీకుం జెప్పుచున్నాను. తొలుత శాంతచిత్తముతో దయ నేర్చికొనవలయును. చరాచరాత్మకుం డగు జినుని ధ్యానింపవలయును. అతనికి నమస్కారాదికము చేయవలయును. తలిదండ్రుల పాదముల కెపుడు మొక్కరాదు. ఇంక నితరులకు మ్రొక్కంగూడ దని వేఱె చెప్పనేల?

వేనుండు— ఈవిప్రులు గంగాదినదులను పుణ్యతీర్థము లనుచున్నారు నిక్కమును నా కెఱింగింపుము.

పురు— ఓ మహారాజా! మిన్నులనుండి మబ్బులు వర్షించుచున్నవి. గుట్టలమీందను నేలమీందను నీరుపడును. అది యంతయు నదులగుం గదా! నదులు జలప్రవాహములు చెఱువులు సముద్రములు నంతియ కదా! పర్వతములు రాతిగుంపులు కావా? ఇవి పుణ్యతీర్థము లనియు పుణ్యక్షేత్రము లనియు నెటులు ఒప్పుదల? ఆ పుణ్యతీర్థములలో స్నానము చేయుచో సిద్ధి కలుగునెడల వానియం దెల్లపుడుండు చేప లేల సిద్ధిం జెందవు? కాన నిది యంతయు నసత్యము. జీవుండే తీర్థము. జీవునియందే ధర్మము కలదు. తపోదానాదిక మగు సమస్తపుణ్యము జీవునియందే కలదు. జినుండొకండే సర్వజ్ఞుండు. తీర్థాదు లన్నియుం గల్పితములు. జినుండే ధ్యేయుండు— ఇటులు బోధింపంబడి వేనుండు పాపి యాయెను."

ఈ కథవలన నాస్తికమతమున దయ ముఖ్యమని తెలియుచున్నది. ఈ యహింస నే మూలసూత్రముగాం జేకొనిన నాస్తికమతమును ఒక మతముక్రింద నిలువంబెట్టి యద్వైతులు ఖండించుచున్నారు.

ఏ భూతమును జంపరాదు. జన్నమునం బశువును జంపవలయును. (౧) అని వేదము లిబ్బంతముతో శాసించుచున్నది. అయినను వేదమతమునకు అహింసయే మూలము కాదు. ఆదియే మూలమగుచో (౨) గీతాదికము విరోధించును. అట్లని హింసచేయుమని గీతాభిప్రాయము కాదు. తన్మతమున (౩) దయకూడ సంతఃపాతియై యు

(*) భూమిఖండము-౩౬ అధ్యా-పద్మపురాణము-మా. (౧) చార్వాకదర్శనమున శరీరమునకు భూతచతుష్టయమే కారణమని కలదు.

(౧) మా హింస్యాత్ సర్వభూతాని యజ్ఞీయ పశు మాలభేత. (౨) గీతాభిప్రాయము గూర్చి మొనర్చుటలోం దుదకుం జెప్పవలసినదయినది. (౩) అహింసా సత్య మక్రోధ స్త్యాగ శ్శాంతి రపైశునమ్ దయా భూతే ష్వలోలుప్త్వం మార్దవం హ్రీ రచాపలమ్. [౧౬-౨]

న్నది. బౌద్ధమతమున అహింసయే పరమధర్మ మని మూలసూత్రము. బుద్ధునకు జన్మమునందేని పశుహింస యెడ నంగీకారము లేదు. రామానుజులుకూడ నీయెడ బుద్ధుని హృదయమును సమీపించెను. ఆస్తికులందఱు బుద్ధుని నందువలననే బహిష్కరించియుందురు. అమత మునఁ గానఁబడు విశ్లథత్వముకూడ బహిష్కారహేతువై యుండెను.

౪. నాస్తికులవలని లాభము

పరిశీలించి చూచుచో-వేదములు స్మృతులు [పురాతనములు] నేఁటి సంఘసంస్కారపరాయణు లెంత సంస్కారములు కావలయు నని తలఁచుచున్నారో, యంతకు అంతకు మిక్కుటముగాఁ గూడ ననుజ్ఞ యిచ్చుచున్నవి. కలియుగమునందు నిషేధించిన ధర్మముల నన్నిఁటిఁ బరిశీలించుచో నీ విషయము నేటతెల్లము కాఁగలదు. ఈ విషయముల కడ్డు దవిలినవారు బౌద్ధులు. వారిప్రచార మెక్కుడైన కొలఁదిఁ బురాతనాచారముల మార్పవలసి వచ్చెను. బౌద్ధులకును బురాతనాచారపరాయణులకు మితిలేని వైరము పొసఁగెను. బౌద్ధులహింసాధర్మనిబద్ధులు. పురాతనులో అంతగా గారు. అనఁగా 'ఒక దవడమీఁదఁ గొట్టుచో రెండవ దవడను జూపించువారు' కారు. 'అపకారికి నుపకారము నెపమెన్నక చేయువారు' కూడ నగుదురు. కాని క్రోధమును దీర్చికొనక మానువారు కూడఁ గారు. వారికిని వీరికిని ప్రబలవైర మున్నటులు 'హస్తినా తాడ్యమానోఽపి న గచ్ఛే జ్జినమందిరమ్' [ఏనుఁగుచేఁ ద్రొక్కఁబడినను జినాలయమునకుఁ జనఁదగదు] లోనగు వాక్యములు నేఁటికిని విద్వాంసుల నాలుకలపైఁ దాండవించుచున్నవి.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి, అర్థశాస్త్రము, గౌతమస్మృతి, మనుస్మృతి మొ. వానియందు వర్ణాంతరకన్యావివాహము విహిత మయినది. ఆదిత్యపురాణము బృహన్నారదీయము మొ. ఆ ధర్మములు కలివర్జ్యము లని ప్రతిపాదించెడిని. కావున నీ స్మృతులు ఆ స్మృతుల కంటె నిటీవలి వనుట నిశ్చప్రచము. క్రీ. శ. ౮-వ శతాబ్దిదాఁక బ్రాహ్మణులు వర్ణేతరకన్యావివాహము మద్యపానము మాంసాహారము విధవావివాహము ప్రౌఢావివాహము మొదలగు నాచారములఁ బాటించువా రని నిశ్చయింపఁ గొన్ని యుద్గ్రంథములు సాక్ష్య మిచ్చుచున్నవి. ఆ కాలమున వర్ణేతరస్త్రీలయందుఁ గలిగిన సంతానమునకుఁ వారు బ్రాహ్మణ్యమును (౧) బ్రసాదించుచుండిరి. ఇంతియకాక బ్రాహ్మణుల కా యబ్రాహ్మణపుత్రులు దశపేయాదియజ్ఞకర్మములందు ఆర్త్విజ్యమును గూడఁ జేయువారు. ఈ విషయమును ద్రాహ్యాయణుఁడును (౨) ఆపస్తంబుఁడును (3) గూడ వక్కాణించియున్నారు అది యటుండె. ఇఁకఁ గలివర్జ్యముల విచారింతము.

బృహన్నారదీయమున—

సముద్రయాన మొనర్చినవానిఁ జేర్చికొనుట కమండలుధారణము వర్ణేతరస్త్రీవివాహము మఱఁదివలనఁ బుత్త్రోత్పత్తి, మధుపర్కమునెడఁ బశువధ, శ్రాద్ధమున మాంసభోజనము, వానప్రస్థము, దత్తాక్షతకన్యను గొండొకని కిచ్చుట దీర్ఘబ్రహ్మచర్యము నరమేధాశ్వమేధములు, మహాప్రస్థానగమనము, గోమేధము మఖము బ్రాహ్మణులయిండ్ల శూద్రపాకము ఈ మొదలగునవి నిషిద్ధములు.

బ్రాహ్మపురాణమున—

పునర్వివాహము జ్యేష్ఠాంశము గోవధ భ్రాతృజాయ కమండలువు, విధవకుఁ బుత్త్రుఁడు పుట్టుటకై మఱఁదిని నియోగించుట, బాలికను గాని అక్షతయోనినిఁ గాని పరునొకని కిచ్చుట, వర్ణాంతరస్త్రీవివాహము, అతిథిపిత్రుదేవతల కొఱకు గోవధ యొనర్చుట వీనిని నిషేధించుచున్నది.

ఈ వర్జ్యధర్మము లన్నియుఁ బ్రాచీనాచారములు అని సువ్యక్తము. ధృష్టుఁడు రథీతరుఁడు అగ్నివేశ్యుఁడు రథానాభ్యుఁడు కపి ముద్గలుఁడు హార్యశ్వుఁడు ఈ మొదలగువారి కొమారులు క్షత్రియులయినటులును, పిదప బ్రాహ్మణులయి గోత్రకర్తలుగా గూడ నయినటులును విష్ణుపురాణము నాలవయంశమునఁ జూపట్టెడిని. దీని నంతయు వెరసిచేసి చూచుచో- స్మృత్యర్థ నేఁటివారిఁ బ్రగతిప్రవృత్తికిని ఆతంకము కాక మనుటున కుండెనలకుం సర్వస్వాతంత్ర్యమునకు దోహదకొలగా నున్నదని గ్రహింప వీలగుచున్నది. కొంతి కాల మీరీతిఁ బోవఁగాఁ గట్టుదిట్టము లే పొరపులచే నో యెక్కుడయినవి. ఆ ప్రాచీనాచారముల నెవ్వరో యుద్ధరించిరి. ఆ యాతంకములవలన నగరికుండవ మంత గూ నచలా బుద్ధ మరి పోయినవి. ఇపుడు మన మా ప్రాచీనాచారముల నష్టపరచిని గూర్చి విచారింప వలసి యున్నాము.

కల్కిపురాణమున—

మహాభారతయుద్ధాంతి కాలమునందు సహభోజనము లందును వివాహసంబంధము లందును ఒండొం పవిత్రమైత్రి గల బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులలోఁ జాలమంది ప్రాణిహింసనము గల యజ్ఞాదిక్రియల నుండి విముఖులై బహుభార్యావివాహమునే కాక పునర్వివాహమును గూడ విడచి మాంసమద్యనిషేవనమును బరిత్యజించి గౌరవమునగా జైనమత మను నొకమతము గల్పించి జైను లైరి. అని కలదు. దీనిం బట్టి చూడఁగా ఈ జైనులే ప్రాగ్వ్యవహారములఁ బరిత్యజించి నవీనాచారముల నెక్కొల్పినటుల నుసిద్ధము. బౌద్ధుని ధర్మములఁ గూర్చి చెప్ప నవసరము లేదు:—

---

(౧) గౌతమస్మృతి—౪-౨౨-౨౪ చూ. (౨) తే దశమాత్రా ర్దశపిత్రా నిత్యస్వాధ్యాయ ప్రసర్పేయు రాదశమా ద్వ్యాహా దితి హ్యాహ। యద్యబ్రాహ్మణీ మధిగచ్ఛేయు ర్బ్రాహ్మణ్యైవాభ్యాసం దశ సంపూరయేయుః। అస్మాసంతిశ్చతురః స్మరేయుః-శ్రౌతసూత్రమ్. (3) ధర్మచర్యయా జఘన్యో వర్ణః పూర్వం పూర్వం వర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ. (౨)-౫-౧౧-౧౦, అధర్మచర్యయా పూర్వోవర్ణో జఘన్యం జఘన్యం వర్ణ మాపద్యతే జాతిపరివృత్తౌ. (౨-౫-౧౧-౧౧.

'వివాహః కామాయతనమ్' [పెండ్లి కామమున కిల్లు] 'మద్య మాంస నిషేవణమ్ రాగమోహహేతుః' [మద్యమాంససేవ రాగ మోహములకుఁ గారణము] 'ధనం లోభకారణమ్' [ధనము లోభమునకు మూలము] అని వీనిని నిషేధించినది. పరోపకారము మాతా పితృశుశ్రూష గవాదిపశుసేవ అనాథజనసహాయము పేదటిమి సన్న్యాసము ముఖ్యధర్మము లని ధమ్మపదము చెప్పుచున్నది. ఈ ధర్మము లన్నియు జైనబౌద్ధనాస్తికసాధారణములు. గతానుగతికములుగా వచ్చు ప్రాచీనాచారములఁ దొలఁగించుకొని యీ ధర్మముల నెల కొలుపుకొని జైనాదినాస్తికులు ప్రాచీనాచారపరాయణసంఘము నుండి వేఱుపడి బాహ్యులయి క్రమముగా వారిమతమును బెంచి కొనిరి. ప్రతిమతమునకు అభివృద్ధినొందఁ గొంతకాల మావశ్యకము కానఁ బెరిఁగి పెరిఁగి బుద్ధునిచేతను జైనునిచేతను దుదకు ప్రతిష్ఠాపితము లయినవి. వైదికమతాధిక్యము వారలకాలమునఁ బోవునటులు కాని పించెను. కావున వైదికులుకూడఁ దమమతమును సంస్కరించికొన వలసి వచ్చినది. బౌద్ధు లిచ్చు నాపత్తులు ఖండింప వీలు లేకపోయెను. వారిధర్మములు వారికే తప్పుగాఁ గానిపించెను. హింస విధవావివాహము మద్యపానము మాంసనిషేవణములఁ గూర్చి బౌద్ధులు చేసిన దూషణమువలన వారు మేలుకొనిరి. ధర్మపరీక్ష యను గ్రంథమున అమితగతి యను నొకబౌద్ధుఁడు —

(౧)మాతా వివాహ్యమానా స్వా వరేణాన్యేన వీక్షితా
వినివేద్య స్వసంబంధం మయా పృష్టాస్తపోధనాః
ఆచక్షత న దోషోఽస్తి పరేణాస్యా వివాహనే
ద్రౌపద్యాః పఞ్చ భర్తారః కథ్యన్తే యత్ర పాణ్డవాః
జనన్యాస్తవ కో దోష స్తత్ర భర్తృద్వయే సతి
ఏకదా పరిణీతాఽపి విపన్నే దైవయోగతః
భర్తర్యక్షతయోని స్త్రీ పున స్సంస్కార మర్హతి
ప్రతీక్షేతాష్టవర్షాణి ప్రసూతా వనితా సతీ
అప్రసూతాత్ర చత్వారి ప్రోషితే సతి భర్తరి
పఞ్చస్వేషు గృహీతేషు కారణే సతి భర్తృషు
నదోషో విద్యతే స్త్రీణాం వ్యాసాదీనా మిదం వచః.

[ఓ తపోధనులారా! నాతల్లి యింకొకని పెండ్లి యాడు మన్నది. దోషము కలదేని తెలుపుఁడు. ద్రౌపదికి పాండవు లైదుగురు భర్తలు. ఇరువురైన యెడల నీతల్లి కేమి దోసఁగు? ఒకతూరి పెండ్లి యైనను దైవికముగా భర్త చనిపోవుచో అక్షతయోని యగు స్త్రీకి పునర్వివాహము విహితము. భర్త పరదేశ మేఁగుచో సంతుకల యాఁడుది యెనిమిదేండ్లును - లేనిది నాలుగేండ్లును - ఎదురుచూడవల యును. కారణపురస్సరముగా నీ యైదుగురు భర్తలయెడ స్త్రీలకు దోషము లే దని వ్యాసాదులు పలికిరి.]

అని ప్రాచీనాచారముల నిందించినాఁడు. ఈరీతిగాఁ బెక్కురు జైనులును దూషించియున్నారు. ఆ కాలమున నీ యాచారములను రోసినవారు బౌద్ధులుగనో జైనులుగనో మాఱిపోయిరి. వారు వేదములఁగూడఁ గొన్నియెడల బహిష్కరించిరి. మద్యమాంసనిషేవణము మానిరి. బహుపత్నీవివాహము ఏకపత్నీవివాహము విధవావివాహము తుదకు వివాహమును గూడఁ బోనాడిరి. జనుల కందఱకు వారియెడ విశ్వాస ముదయించెను. ప్రాచీను లేమి చేయుదురు? తమ మతమును బరిష్కరించుకొనవలసి వచ్చినది. పురాతన దురాచారముల మాని ఆ కాలమునకుఁ దగినటులు వేదశాస్త్రములకు వ్యాఖ్యానములు వ్రాసి నూతనము లగు స్మృతులను బురాణములను రచించుకొని ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధు లయి స్వమతమును వేదములను రక్షించుకొనిరి. కలివర్జ్యధర్మము లన్నియు క్రీ. శ. ౪ లేక ౫ శతాబ్దినుండి ఆచరణములోనికి వచ్చినవి. ఈ విషయము స్ఫుటముగా సూత్రము లందును స్మృతులందును భాష్యములందును జూపట్టుచున్నవి.

ఈ పర్యాలోచనము మనలఁ దాఱుమాఱొనరించుచున్నది. ఏలన - నేఁటికాలమున ఆస్తికుల మనుకొనువారు ఏ యాచారముల ననుష్ఠించుచున్నారో, వానికి నాస్తికులు మార్గదర్శకులు. ఈ యాస్తికులు తమకు నాస్తికులు మార్గదర్శకు లని యొప్పుకొందురా? నేఁటి సంఘసంస్కర్తలు నాస్తికు లీ యాచారములకు విరోధు లని చెప్పిన విశ్వసింతురా? కాని గ్రంథములఁ బరిశీలించుచో నాస్తికులే మార్గదర్శకు లని దృఢప్రమాణములు కానిపించుచున్నవి. విచారింపఁగా నేఁటి యాస్తికులే పురాతన వేదస్మృతి విరుద్ధ వర్తనముల నాచరించుచుండి రనియు, నేఁటి సంఘసంస్కర్తలే పురాతన స్మృత్యనుయాయు లనియుఁ దేలక మానదు. లెస్సగాఁ బరిశీలనము చేయనిచో నిది తలక్రిందులుగాఁ గానిపించి తీఱును. నాస్తికు లీవిధముగా సంఘమునకుఁ బవిత్రత్వము తెచ్చియున్నారు. ఈశ్వర సద్భావము మాత్రము వారికి గిట్టదు.

(౧) ఈ యర్థము కల పద్యములు వేమన్నవి. ఆంధ్రలోకమున వాడుకలో నున్నవి.

శంకరమతమున జగత్తు అసత్యమా?

కావ్యతీర్థులు : బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రులు గారు

[illegible] లేమి యనరమర్థుల లేమి యీమతభేదము పాటించని పాశ్చాత్యపండితులేమి "శ్రీశంకరులవారు బ్రహ్మసత్యము జగన్మిథ్య యన్నారు" అని అనుచున్నారు. కాని శంకరుని భాష్యములు నిష్పక్షపాతముగ పరిశీలింపగా నాబుద్ధికట్లు తోచలేదు. బ్రహ్మ సత్యమనునంతవరకు నిర్వివాదమే. కాని జగత్తుమాత్రము అసత్యమని చెప్పినట్లు కానరాదు. ఏమనగా? కొన్నిచోట్ల - జగత్తులో జీవునివిషయము నై చెప్పినవి కొన్నిభాగములు, వియదాది ప్రపంచము విషయము నై మరికొన్ని భాగములును - కలవన్నియు. అసత్యము లని తోచు భాష్యములు అన్నియు [illegible] వచనములుగా సమన్వయము చేయుటకే [illegible]. వియదాది ప్రపంచము విషయమై వ్రాసిన భాష్యము [illegible] అసత్యత్వమును చెప్పవు.

కొన్నిచోట్ల 'ఇది పరమార్థవిషయము కాదు' అంటే - అసత్యము [illegible] చేసికొనుటచే విభ్రమకల్పనట్లున్నది. మఱి దీని యర్థము [illegible] నెట్లుంటే? పరమార్థము = మోక్షము. అర్థములు = ధర్మము, కామము, అర్థము, మోక్షమును. అందు సర్వోత్కృష్టమైనది మోక్షమును [illegible] అర్థము [illegible]. ఇట్లైన నారు యీచోట్ల "నిది పరమార్థవిషయము కాదు" అంటే మోక్షవిషయము కాదు అనియే [illegible] చెప్పితే సరిపడును. అంతేగాని దానికి 'ఇది సత్యము కాదు' అని [illegible] చేయరాదు. ఇట్టియర్థమువల్లనే భాష్యమును విరోధించ [illegible] నావశ్యకము. దృష్టాంతము [illegible] యూహయనాదిములకును [illegible]ములుగా గానుపించును. అయినను స్వప్నాది దృష్టాంతములు [illegible]ములుగాను, సృష్టిరాజి దృష్టాంతములు వియదాది ప్రపంచ [illegible]మును, సమన్వయించుట సులభము. న్యాయ్యము.

అయితే జగత్తు అసత్యము కానప్పుడు అద్వైతసిద్ధి యెట్లని శంకింపవచ్చును. ఆశంక అనవసరము. అద్వైతమంటే జగత్తులేదని [illegible] భాష్యములో నెక్కడను చెప్పలేదు. మఱేమన్నారంటే "ఏకమేవాద్వితీయం" అను శ్రుతికి మఱియొక చేతనపదార్థము లేదని యర్థము చెప్పినారు. కాని, అచేతనమైన జగత్తులేదని చెప్పలేదు. జగత్తునకు బ్రహ్మకు [illegible] సద్వితీ [illegible] భాష్యగ్రంథములో స్పష్టముగా వ్రాసిరి.

అట్లు జగత్తును ఒప్పుకొనని నప్పుడు అధ్యాసభాష్యమే సమన్వయింపదు. మనకు రెండువస్తువులు ఒప్పుకొన్నప్పుడే యధ్యాసము. లేకుంటే అధ్యాసము సంభవించదు. అది లేనప్పుడు తత్పరిహార ప్రయత్నము నిష్ఫలము.

అయితే సాంఖ్యాది మతములకు అద్వైతమునకును భేదమేమి? అందురా? కలసినంత భేదమున్నది. వారు బ్రహ్మభిన్నముగా మఱియొక యచేతనమును ఒప్పి, అది స్వతంత్రమన్నారు. మఱియు సత్యమైన చేతనాంతరమును గూడ ఒప్పుకొన్నారు. అద్వైతులట్లు కాదు. వీరు చేతనాంతరమును ఒప్పరు సరేకదా, యీజగత్తుగూడ బ్రహ్మలోనే యున్న దందురు. అది యును స్వతంత్రముకాదు. బ్రహ్మాధీనము అందురు. కాన నద్వైతమునకు భంగము లేదు. జగత్తు బ్రహ్మలో నొకభాగమయితే-బ్రహ్మ సావయవమా ? వికారముచెందునా? అని శంకించినప్పుడు సమాధాన మేమంటే — అవును. వికారమును జెందును; కాని బ్రహ్మమాత్రము నిరవయవమే. ఏ దేది వికారము జెందునో అయ్యది తప్పక సావయవము కావలెనని అనుయుక్తి బ్రహ్మభిన్నపదార్థములకే కాని బ్రహ్మవిషయమై చెల్లదు. యుక్తియెప్పుడును బ్రహ్మము చెప్పలేదు. బ్రహ్మను జెప్పునది యొక్క శ్రుతియే యని భాష్యములోనే శంకరులవారు వ్రాసియున్నారు.

అది ఉపాసనార్థముగాని పారమార్థికము కాదన్నారే అందురేమో! అవును—వాయర్థము చొప్పున గూడ నట్లే. కాని ఉపాసనా విషయమంటే అసత్యమని మాత్రము అర్థముకాదు. అట్లయిన బృహదారణ్యకభాష్యము విరోధించును.— దానిలో ప్రాణోపాసనను చెప్పుచు శ్రీశంకరులు ఉపాసనార్థమై చెప్పిన విషయము యథార్థమేగాని అయథార్థ మెంతమాత్రమును గాదన్నారు గనుక. ఇదిగాక, విజ్ఞానవాదము ఖండించుచు నాచార్యుల వారు బాహ్యప్రపంచమైన, స్తంభ, కుడ్య, ఆదికము-భావపదార్థమే గాని అభావపదార్థమని యెంతమాత్రమును అనరాదన్నారు. అసత్యమైనప్పుడు అభావపదార్థమనియే వ్రాసియుందురు.

మఱియు, కార్యము ఉత్పత్తికి పూర్వము కూడ సత్తే అని చెప్పుటచేత- ఉత్పత్త్యనంతరము గూడ సత్తే అని స్పష్టముగా సత్కార్యవాదమునే స్థాపించినారు. కార్యమన్నది జగత్తే. శంకరుని మతమున అది సత్తే. అది యెన్నడును అసత్తుగాదు. అసత్తయితే స్వప్నదృష్టాంతమును తీసికొని, 'స్వప్నమునకు జాగ్రదవస్థలో బాధ కలుగుచున్నది. జాగ్రదను భూతవస్తువున కే యవస్థలోను బాధ లేదు.' అను "వైధర్మ్యాచ్చన స్వప్నాదివత్" అను సూత్రభాష్యమును సూత్రమును నెట్లు సమన్వయపెట్టగలరు?

ఇక బ్రహ్మాత్మైకత్వజ్ఞానము కలిగేవఱకును, జగత్తు సత్యముగానే కనబడును అని శంకరులవారంటే కొందఱు, చిగుళ్లకు చేవ లెక్కించి, తరువాత ససత్యము అనియర్థముచేసి కావున, యెప్పుడును అసత్యమే యనుచున్నారు. అది న్యాయ్యము కాదు. ఆయవస్థ మనస్సు కూడా లేనియవస్థ. అప్పుడు ప్రపంచమిట్టిదని గోచరించు సాధనమైన మనస్సులేనిది ఇద మిత్థమని యెట్లు నిర్ణయింపగలరు? కాక

జాగ్రదను భూత ప్రపంచమేయవస్థలోను బాధితముకాదు అని చెప్పుచుండగా - వీ రెవరు తరువాత నసత్యమనుటకు? అది విరుద్ధము కావచ్చును. గాని, శంకరమత మెంతమాత్రమును కాదు. అప్పుడు శంకరమతమున జగత్తుకు అభావమే, సుషుప్తిలో నెట్లో అట్లు. ఇందుకు "సత్వాచ్చావరస్య" అను సూత్రములో కారణమయిన బ్రహ్మ యేలాగు మూడు కాలముల యందును సత్తో, యట్లే జగత్తు కూడ మూడు కాలములలోను సత్తే కాని యసత్తు కాదు అని చెప్పిన భాష్యము మరింత బలకరము.

ఇంకొకటి — జగత్తును అనాదులలో నొప్పి, యధ్యాసము అనాది-అనంతము- అని చెప్పుటచేతగూడ స్వాములవారి మతమున జగత్తునకు ప్రవాహనిత్యత్వము కూడ అంగీకారమని చెప్పవచ్చును.

మరొకటి — బ్రహ్మసూత్ర [illegible] అను [illegible] ముతో చెల్లుచున్నది — అని [illegible] బ్రహ్మ [illegible] అభిన్నమని, సత్తని, జగత్ [illegible] సాధారణమని, [illegible] లేదు అని [illegible] బ్రహ్మకు [illegible] బ్రహ్మ శక్తికిని గల సంబంధము [illegible] కాదు; మిథ్యాసంబంధము అని తమ "సర్వవేదాన్తసార సంగ్రహ" మను గ్రంథమున [illegible] యున్నారు. మిథ్యా అంటే — అనిర్వచనీయ మన్న [illegible] యసత్యమని విద్యాంసు లెవ్వరును అనరు. కనుక జగత్తు అసత్యమని శ్రీ శంకరులవారి మతము కాదు. *

ఎండమావులు

పల్లెపూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులు గారు

మ. తలఁకం జేయుచుఁ గానసద్విజములన్ ద్యావాపృథివ్యంతరం
 బుల నొక్కుమ్మడి నాక్రమించుచు జనంబుల్ భీతిఁ జెందన్ జ్వల
 జ్జ్వలనజ్వాలలఁ జిమ్ముచున్ భయదమై చండానిలం బెంతయుం
 గలఁతం బెట్టుచు నొక్కనాఁడు విసరెన్ గాంతారమధ్యంబునన్.

శా. ఆ చండానిలతీవ్రఘాతమున కావా యే మనన్ దల్లక్రిం
 దై చెట్లన్నియు నేల మ్రుల్లె సరసుల్ తారాణ్మగుగాఁ జొచ్చె సెం
 తో చెల్లా చెదరయ్యెఁ బో, భువనముల్ తోడ్తో మృగశ్రేణి మ్రాఁ
 కై చింతన్ గతజీవనంబు నగుచుం గన్పట్టె నప్పట్టునన్.

మ. వెడిదం బౌ యడపన్ గఱట్టి మృగముల్ బిట్టార్చుచుం బేర్చుచున్
 వడదెబ్బన్ ధృతిఁ దూలి సోలి యట నిల్వన్ నీడయుం గానకే
 పిడుగుల్ వాఱఁగ నొక్క జీవనము నన్వేషింపఁ జిత్తంబులో
 నడుగొక్కమడ గాఁదలంచుచు మహోయాసంబుతో నేఁగుచున్.

ఉ. ఉల్లములందునన్ దమ శుభోదయమార్గముఁ గూర్చి చాలఁ జిం
 తిల్లుచుఁ బ్రస్తుతస్థితి మఱన్ దలపోయుచు ధైర్య మూనుచున్
 జల్లడ పొందుమన్ దుడుకు దైవమె చెక్కనుచుండ నంతలో
 నల్లని దొక్క వ్యక్తి నయనమ్ములకుం గన నయ్యె నయ్యెడన్.

సీ. అంబుద మిది జీవనం బిచ్చు నని స్తోత్ర
 కలన యొందిగ నొక్క కవివరుండు
 ఉర్వీధరం బంచు నున్నతపదవికై
 వాంఛించెఁ దా నొక్క వానరంబు
 వాలంబు వ్యాళంబు వలె నెంచి తిన నెంచె
 గడుఁ దృష్ణ నొక నీలకంధరంబు
 మోమేను గిది దంతిముఖుఁ డంచుఁ గోర్కె నం
 జలిఁ జేసె నొక జరజ్జంబుకంబు

గీ. చాలఁగా నత్తఱిన్ దృషాజ్వరితుఁ డగుట
 మంచిచెడ్డల నేమి దలంచకుండఁ
 గెల్కువిచె నాకతిఁబ నికృష్టుఁ డొక్కఁ
 డేమి చేయింపఁ జాల దాకఁటి [illegible]!

గీ. భావి [illegible] సొదకొనఁగ
 నాఁకలి నడంచి దప్పిక నణఁగఁ ద్రొక్క
 [illegible] మంత్రణంబె
 పోవు నని దాని చెంతకుఁ బోవునంత.

గీ. కాదు జలధియు మేఘంబు, కాదు కొండ
 కాదు మేరంబు నాకృతి గాదు [illegible]
 [illegible]
 నేను చెప్పెద [illegible]

గీ. అంత గ్రీష్మదినప్రతాపాంబు [illegible]
 [illegible] మిరింప
 [illegible]
 [illegible]

సీ. [illegible]
 [illegible]
 [illegible]
 [illegible]
 దీనికి దూరంబు గా నుంటిమే, సుసుం
 [illegible]
 తోఁక చేఁ బ్రాణంబు పోక పూర్వమె పోవ
 ఘనమంచుఁ జని నీలకంధరంబు

గీ. ఎండమావులఁ దెలియక యోటు లంచు
 నక్కటా యేల కన్పితి మా యటంచు
 విసిగికొంచును జెంపలు వేసికొంచు
 జనియె మెల మెల్ల నంతి [illegible]

---

* చదువరుల సౌలభ్యము నిమిత్తము నేను మీద జూపించిన భాష్యములకు సూచీ పత్రము నచ్చుచున్నాడను.

1 అధ్యాసభాష్యము మొదటి పేజీ, 2 స్యాచ్చైకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్ అధ్యా 2 పా 3 సూ [illegible] అస్మృత్యతే మదనాద సూ [illegible]. 4 నాభావఉపల 2-2-28. 5 వైధర్మ్యాచ్చావరస్య 29. 6 సత్వాచ్చావరస్య 2-1-16. 7 శ్రుతేస్తు శబ్దమూల 2-1-17. 8 [illegible] సత్వా దర్ధ 1-4-8. 9 బృహదారణ్య అధ్యా 1 బ్రాహ్మణ 8. 10 సమానసామా 1-3-30, ఇవి ముఖ్యములు. ఇంకాను మరికొన్ని [illegible] నున్నవి.

*పశ్చాత్తాపము

వెన్నెలకంటి అప్పారావు గారు

క. మన కేటి రాజ్య మెుం డొక జనపదమున కేగి భైక్షచర్యావిధి జీ
వనము నడిపికొని యుండుద మనఘా యిట్లయిన సుఖుల మగుదుము సుమ్మీ.—శాంతిపర్వము.

ప్రపంచమునందలి మానవజాతులు పోరిపోరి పరిశ్రాంతిఁ జెందనై యున్నవి. ఈ యుద్ధ మెుక మహాకవి నుడివి నట్లు "క్రోధంబులకు సామ్రాజ్యంబును, క్రూరత్వంబులకు నాయకనియు, మదంబులకు సాఫల్యంబును, మాత్సర్యంబులకు కృతార్థతయు, నభిమతంబులకు విలసనంబును, నాశ్చర్యంబులకు నుద్వేలనంబును, నుత్సాహంబులకుం బురటిల్లును, నున్మాదంబులకుం బ్రాఁకుడును, సాహసంబులకుఁ బర్వంబును, సత్వంబులకు దాయంబును, బ్రాయంబులకుం గైసేతయుఁ, బంతంబులకుం బరిణేతయు" నై యొప్పినదే కాని ప్రెసిడెంటు విల్సను గారు భావించినట్లు స్వల్ప రాష్ట్రములకు మోక్షదాయియై గాని, భావిసమరములకు నంతరాయమై కాని, ప్రపంచసౌఖ్యమునకు సహాయకారియై గాని విరాజిల్లె ననుటకు వీలు కన్పట్టదు. ప్రపంచమునం దిది ప్రథమరణము కాదు; అంత్యసమర మనుటకును వీలు కాన్పింపదు. పూర్వకాలంబున జను లనాగరకస్థితియం దుండుటచే, రాజ్యలోభం బొక్కటియె కారణంబుగా నిరంకుశచక్రవర్తులు పశుప్రాయు లగు జనులను సేనలుగా నేర్పరచి యుద్ధము ధర్మపథ మనియు, రణరంగంబున నిహతులగు వారికి వీరస్వర్గము లభించు ననియు, మొదలగు కల్ల లాడి, వీరిని బ్రోత్సహించి రాజ్యతృష్ణచే వీరి ప్రాణము లొడ్డి కయ్యంబులను జూదంబు లాడిరి. ఇక్కాలంబునఁ గూడ జనులు కొంత విద్యాధికు లయ్యు రాష్ట్రతృష్ణ వదలఁజాలక దేశభక్త్యాదిశబ్దంబులతో జనులను మోసముచేసి యుద్ధంబులఁ బ్రవేశపెట్టుచున్నారు. అట్లు కాదేని ఇంతవఱకును జరిగిన మహారణముల వలని లాభము లెవ్వి? మన పురాణములలోఁ జెప్పఁబడునట్లు ఈ వివిధ సమరముల వలన గల్గు జనవినాశముచే భూదేవికి భారము మాత్రము తగ్గుచున్నది. యుద్ధములలో నీ నడుమ జరిగిన జపానురషియా యుద్ధమువలని లాభము లెవ్వియో విచారింతము. ఈ యుద్ధము జరుగక పూర్వము జపానీయులు తమ దేశము నుద్భవించెడి వస్తుసామగ్రితోఁ దృప్తిఁ జెంది సామాన్యహిందూజనులవలె నిష్కామకర్మపరులై ధర్మపరులై తృష్ణాదూరులై, అహింసాపరులై మహాశూరులై యొప్పుచుండిరి. రష్యాపై వారికి జయముకలుగఁగనే వారి దృక్పథము మాఱెను. మాతృదేశమందలి క్షేత్రంబులు వారికిఁ దృప్తి నొందింప వయ్యె. తమ పెద్దలు ధర్మముగ నార్జించిన ధనములు వారికిఁ జాలవయ్యె; స్వభావసిద్ధముగ జరుగు వ్యాపారము వారికి సంతసమీయ దాయె; తమ పితామహప్రపితామహులచే నిర్మింపఁబడిన గృహములు వారికిఁ దృణప్రాయములుగఁ దోఁచె. ఇంతయేల? పూర్వకాలంబు నందలి యుడుపులు గాని భోజనంబులు గాని, యాచారంబులు గాని, మతములు గాని, తత్వవిచారణలు గాని, విద్య గాని, వైఖరి గాని, యేదియు వారికి నరిపోదయ్యె. పాశ్చాత్యదేశమునందలి యంత్రములును ప్రయోగములును, నాగరకతయు వీరిని వశము చేసికొని సగము పాశ్చాత్యులను మార్చివైచెను. కాని యీ యుద్ధపు పిటనే సొక్కు రాజ్యతృష్ణయందుఁ దప్ప, దక్కిన యన్నివిషయంబులందును మార్పులు చెందవయ్యె. దీనికిఁ గారణము నిసార్థకర్మపరులగు యోగులింకను జపానునం దుద్భవించి ప్రాచీనాచారములను గాటుటఁ బట్టియే. నేఁడు జపాను జలాంతర్గాముల చేతను, యుద్ధనావల చేతను, విద్యుచ్ఛక్తియుతము లగు వాయువిమానముల చేతను బ్రకాశించుచుఁ బ్రపంచమునందలి అగ్రదేశములలో నొకటియై విరాజిల్లుచున్నది. జపాను రషియాపై విజయము గాంచినపుడు హైందవులు సంతసించిరి. ఇప్పు డా సంతసమేగాని యింకను నశించినది. ఏల యన అధికారపదవి యందుఁ గాని మనుజుని నైజగుణము బయల్పడదు. ప్రతివిషయమునందును ప్రతి మనుజునకును బశ్చాత్తాప మనునది యొకటి కలదు. ఒకప్రాశి కొంతయేని బాధ కలిగించినంతన కాని, లేక పెద్దలచే దోష మని యెన్నఁబడునట్టి కర్జమే దేని చేసినంతన కాని, ఉత్తము మనుజునకుఁ బశ్చాత్తాప మనునది యెుందు జనించును. ఇట్లు జనించుట ప్రత్యేక మనుజునకే కాక ప్రత్యేక జాతికిఁ గూడ జనించుట స్వభావసిద్ధము. అయ్యది యుద్ధానంతరము "కొరియా" దేశమును స్వాధీనము చేసికొని జయభేరి మ్రోగించిన జపానునకుఁ గలిగిన దని చెప్ప వలనుపడదు. "అహింసా పరమో ధర్మః" యను నార్యోక్తిఁ జాటిన బుద్ధుని నారాధించువా రయ్యు, రాజ్యకాంక్షచే పాశ్చాత్యులవలె, కొరియను బాధించుట మానిన వారు కారు. ఇనుకనె పాశ్చాత్యులవలె వారిని గూడ మనము భయదృష్టితోఁ జూచుచుం. గతించిన ప్రపంచయుద్ధమును గూర్చి నేఁ జదువునపుడును, ఆలోచించునపుడును, భారతయుద్ధము నాకుఁ బ్రత్యక్ష మగుచుండును. భారతయుద్ధము సమాప్తమైన పిమ్మట భారతవీరుల మనోదర్పణము లెట్టుల భాసిల్లెనో కనుగొనవలె నన్న

* యుద్ధము సమాప్తము కాఁగానే వ్రాయఁబడిన వ్యాసము కారణాంతరములచే నప్పుడు ప్రకటింపఁబడ దయ్యె.

భారతమునందలి శాంతిపర్వప్రారంభమే మనకు శరణు. భారతయుద్ధ కాలమునఁ బ్రస్తుతార్థముగల దేశభక్తి లేదు. జాత్యభిమానము లేదు. ధర్మము అధర్మము అనునవియే ప్రాముఖ్యము వహించియుండెను. ఆయుద్ధము కూడ రాజ్యకాంక్షచేతనే చేయఁబడియె. అందుఁ బాల్గొనిన యోధవరులలో ముఖ్యులగు కర్ణుఁడు ద్రోణుఁడు, భీష్ముఁడు మొదలగువారి నివృత్తపాతము, వైరాగ్యము నిష్కామ కర్మ ఆదిగాఁగల అత్యద్భుతనియమములు పాశ్చాత్యసాగర నిమగ్ను లైన వారికి నైతము—వారు కొంచెము కాంతముతో భారతము తిలకించిరేని గోచరింపక మానవు. భారతయుద్ధమునకుఁ గారకుఁడైన దుర్యోధనునకుఁ బశ్చాత్తాపము లేదు. సర్వవ్యాపియై సర్వాంతర్యామియై సకల లోకరక్షకుఁడును సంహారకుఁడును నైన జగన్నాటక సూత్రధారుఁడైన శ్రీకృష్ణునకుఁ బశ్చాత్తాపములేదు. భూతభవిష్య ద్వర్తమానము లన్నియుఁ దెలిసినవాఁడు గనుక నీ మహానుభావు నకుఁ బశ్చాత్తాపము లేదేమో! కాని నిజముగ లక్ష్మి సముపార్జితుఁ డగు యుధిష్ఠిరునకు మాత్ర మట్లు లేదు. వినుఁడు.

సీ. జ్ఞాతులనందఱఁ జంపితి మది యాత్మ
వధము కాదే రాజవర్తనంబు
కొల్వు మహింస నిక్కముఁ బాల్మి మత్సర
వర్జన మది వనవాసజనుల
కాగమవిహితంబు లఁట యింత యొప్పునే
వనమున వసియింపవలయు వింటె
యనఘదం బైన రాజ్యామిషంబునకుఁ గు
క్కలభంగి దమలోనఁ గొట్టులాడి
కులము నెల్లను బొలియింపఁ గుత్సితంపు
బ్రతుకువచ్చెనె యిఁక వనపాలవడఁగ
బ్రమద మొసఁగదు త్రైలోక్యరాజ్యమైన
గాన నేవోల్ల. సుహి మీరఁ జయికొనుండు.

ఈ పద్యమునందలి "జ్ఞాతులు" "కులము" అను పదములకు జనులు అను పదము నుపయోగించుచో దీనిలోని భావము ఈ కాలమునకుఁ గూడ నన్వర్థ మగును. రాజ్యమంతయు లభించినందులకు సంతోషింపక దుఃఖించువా రుందురా? యని పాశ్చాత్యులు ప్రశ్నింపవచ్చును. కాని అది పాశ్చాత్యగుణము. ఈ ధర్మజుని దుఃఖోపశమనము చేయుటకు నారదాది మునిపుంగవు లెందఱో అరుదెంచిరి. లోకంబునందలి తత్త్వోపదేశంబు లన్నియుఁ జేసిరి. కాని వ్యర్థ మయ్యెను. చివరకు భారతపితామహుఁ డగు భీష్మాచార్యులు శరతల్పమునం దున్నవాఁ డయ్యు, శ్రీకృష్ణునిచే నియతుఁడై ధర్మజునకుఁ గల్గిన ప్రతిసంశయమును నివారణచేసి భూలోకమునకు నపారమైన యుపకారముఁ జేసెను. భీష్ముని సందేశములే శాంత్యనుశాసనిక పర్వము లయ్యెను. మహాయోగులకుఁ దెలియరాని సంగతులు కూడ నీమహామహుఁడు లోకోపకారార్థమై వెల్లడిచేసెను. ఇంత బోధితుఁ డైన తరువాతఁ దన విధ్యుక్తధర్మము లెవ్వియో గ్రహించి ధర్మజుఁడు రాజ్యభారము వహించెను. ఇట్లు ప్రబోధితుఁ డైన ధర్మజుఁడు వైరాగ్యమే తనజీవితమున కాధార మని యెంచి భూభారము వహించె నన, నాతని ప్రజ లెట్టి సౌఖ్యము ననుభవించియుండిరో నే వర్ణింపఁగలనా?

భారతరణమునకు మించినది కదా గడచిన ప్రపంచయుద్ధము. పూర్వకాలపు వారు నాగరకు లనియు, మనము నాగరకాగ్రగణ్యుల మనియు గదా గర్వించుట! భారతవీరుల యుద్ధచారిత్ర మగు పంచమవేదం బనంబరగు మహాభారతమువలన మన మెన్నియో నీతులే కాక మోక్షమార్గములను గూడ నేర్చుకొనుచున్నాము. కడచిన ప్రపంచయుద్ధమువలన మనము నేర్చుకొనఁదగిన విషయముల సంగతి యటుండ, యూరపుఖండమునకైనను తృప్తి కలుగలేదు. తృప్తికి మాఱుగఁ బ్రపంచమునం దంతయు నశాంతి పెచ్చుపెఱుగుచున్నది. ప్రస్తుతయుద్ధమునఁ బరాజితు లైన దేశస్థులకు దుర్యోధనునివలెఁ బశ్చాత్తాపము జనింపఁజాలదు. విజయు లైన వారికైనను బశ్చాత్తాపము జనింపకుండుట ప్రపంచదౌర్భాగ్యము కదా! ఔన్నత్యస్థితికి వచ్చినను, గర్వింపక వైరాగ్యము పూని వానప్రస్థాశ్రమమునకుఁ జనుట మొదలగు త్యాగకార్యములచే హిందూచక్రవర్తులు ప్రఖ్యాతిని వహించియున్నారు. ఇట్టి యార్యాదర్శమే మన యజాతశత్రుని యందును బ్రకటితమై యున్నది. కనుక ప్రపంచమునందలి దేశములన్నిఁటిలో నార్యావర్తము తన ప్రత్యేకవ్యక్తిచేఁ భేధింపఁబడవలసియున్నది. ఆప్రత్యేకవ్యక్తి ఆర్యావర్తము స్వతంత్రస్థితిలో నున్నఁ గాని పూర్ణదశకు వచ్చి తన చిద్విలాసములఁ జూపింపఁజాలదు. వైరాగ్యముతోఁ గూడిన పశ్చాత్తాపము మన యోగ్యలక్షణములలో నగ్రస్థాన మాక్రమించుకొనుచున్నది. ఆర్యుఁ డగు ధర్మజుఁడు మనకుఁ బూజనీయుఁడు; ఆదర్శప్రాయుఁడు. ఆతఁడు యుద్ధానంతరమున నెట్టి పశ్చాత్తాపము పొందినదియు నెట్టి వైరాగ్యముతోఁ బరిపాలన మొనర్చినదియు భారతమును జదివి యానందింపఁ దగును. వైరాగ్యముకల్గినఁ గాని పరవిత్తాపహరణాభిలాషయు, రాజ్యలోభంబును వీడవు. ధర్మజుఁడు చెప్పినట్లు—

గీ. కామభోగము లేమ్మెలనఁ గాదు. వాని
విడిచి చూడుము పొందెదు విపులసుఖము.
కాయలాకులు నీళ్లును గాలి యనుభ
వించి యున్న మునీంద్రులు వెఱ్ఱివారె?

ఆంగ్లులు మన మహాభారతమును బాగుగఁ జదివి యిప్పటికైనను ఆర్యతత్త్వమును గ్రహింతురు గాక.

వీరశిఖామణి

అనంతపంతుల రామలింగస్వామి

చరణములాదిగ శిరమువఱకునొక
వరకవచంబు ధరించెనువీరుడు;
మొలనొక ఖడ్గము తళతళమెరసెనుం
బొడవునకుందగు గడియు చెలంగును;
కంఠీరవమును గాంచినచో నా
కడిందివీరునిఁ గన ననవసరము.
ఆతనిదరి ధవళా జానేయము
మోమువంచి ఖురపుటమున భూమినిఁ
ద్రవ్వుచు, వాలముఁ జివ్వున నెత్తుచు,
నిట్టూరుపులను నించుచు నిలచెను.
వీరునిముఖమున వీరరసము వి
స్ఫారంబై కనుపండువుఁ జేసెను.

* * * *

అంతటఁగుమారు నరయఁగవచ్చెను
కాలముఁగడపిన కాంతయొక్కరిత
దంతపుఁబిడితోఁ దళదళమెఱసెడు
కైజారును తనకరపుటముననిడి
వచ్చియామెదీనవలను సల్పుచు
నచ్చెరువగునటులనె పలికెఁ;
"తనయా! తనయా! యసిసల్పుటకై
చననుంటివి యుత్సాహముతోడుత.
వినుమా! నే నిప్పు డను వాక్యములను
శ్రద్ధతోడుతన్ సంతోషముతో;
తురకలు మనశత్రువులు వారలున్
గరకరులే సుమఘనతరరణమున;
నైననేమి నీవభయముతోడుత
నుత్సాహముతో నుద్రేకముతో
శౌర్యాభినివేశము లుట్టిపడన్
వెనుకంజల నిడక! వేయక, పగరకు
వెన్నియక, గర్వించక, తనియక,
మాతృభూమినే మదిలోఁదలచుచు
సంపూర్ణంబగు జయమొందుటకై
సల్పుము రణమును సాహస మలరన్.
సాదుమదిమి నాపాలఁ గల్గె నిటు!
లేకయున్నచో జివ్వుననీతో
బయలుదేరనా ఖండనభూమికి?
ఇదిగో! తనయా! యీఖడ్గంబును
నీ జనకుండిడె నీ కిడుమని తన
యవసానంబున ఆస్తియిదే యని
మనవంశంబున మలయుచున్నదిది
పూర్వముచుండియు భూరిధనమువలె
యాంధ్రవీరులకు నాదర్శం బిదె!"
అనియామునుపలియావిడ ఖడ్గముఁ
దనతనయున కిచ్చెను సాసుబుద్ధికి.

* * *

అంతలోనఁ గాలాబ్దములవిడి, యు
త్యంతకాంతితో దళతళమెరసెడు
పరిపూర్ణేందు నిభాననయొక్కతె
బిరానవచ్చియుఁ గరంబులెత్తుచుఁ
గాంతునికంఠముఁ గౌగిలించికొనె.
"నాథా! నాథా! నన్నుఁ గొంపోవుము
రణరంగమునకు రణపుగానుకకై
జయమొందినచో సంతోషముతో
విజయధ్వానము విన్నముక్తిగా
నాజానేయము నగ్గోహించుచు
మనమిర్వురమున్ గాలివచ్చెదము.
చచ్చినచో మీసన్నిధానమునఁ
జచ్చి శాశ్వత స్వర్గముఁబొందెద.
పతితోమరణం బతి సుఖదం బగు,
గాంతకు నీలోకంబులోపలన్
పతికిమించు దైవంబు గలుగునా?

* * * *

అనుఁ బ్రియకాంతా ప్రణయవిరాగం
బరసి యద్భుతం బానందంబునుఁ
గొని కాంతామణిఁ దనకౌఁగిటిలో
గ్రుచ్చిముద్దుల న్గురిపించుచనెన్
"ప్రేయసి! నీదగుఁ బ్రియకాంతునిపైఁ
బ్రేమముఁ జూపుటవిధి. నీ, కయినన్

పాలుద్రావు ప్రియబాలునిఁ బాయుచు
రణరంగమునకు రాఁజనదు సుమీ!
బాలునిఁ బెంచుచుఁ బరమేశునిపై
భారమునుంచుచు భక్తినీశునే
యారాధించుచు నారాకకునై
వేచియుండుమూ! ప్రేయసి! చనుమూ!

* * * *

అన రణభేరీనినదము వినఁబడె,
ఘనవీరుడుఁ దనజనని కెఱిఁగి ధవ
ళాజానేయం బధిరోహించుచుఁ
జనె నిముసములో చండరణమునకు
తల్లికోట యుద్ధం బన నదియే!
హాహారాహాకారిని పోరాటంబై
నంతట హైందవు లయ్యో! యోడిరి,
ముసల్మానులే పొందిరి విజయము.
కృష్ణాతీరం బెంతో భయదమై
రక్తసిక్తమై ప్రబలె, ననేకులు
మరణించిరి యాదురమునఁ గటకట!

* * * *

పరులెవ్వరు నాభండన భూమిని
కానరారు—కృష్ణానది మాత్రమె
హోరున మొఱలిడుచుండె నంతటన్.
హతులగు వీరజనావళి మధ్యను
కలఁ డొకవీరుఁడు గాయములం దిని
ఆతని దరి ధవళాజానేయము
మరణముఁ బొందియు ధరణీస్థలిఁ బడె—
వీరవరుని దృగ్వీధిని గన్పడె
తనభార్యామణి దైన్యమూర్తియై
కాటుకకంటినిఁ గన్నీరిడుచును
రోలంబంబటు రోదనఁ జేయుచు.
అంతట వీరుండనె నీ పగిదిని

* * * *

జననికి వందన శతమిడి తనుమూ!
తనయున కతిదీవన లిడితనుమూ!
వీరబాలునిగఁ బెంచుము తనయుని
కాలక్రమమునఁ గాంతా నీవును
నను గలసెద వానాకము లోనన్.
కాన, నీవు దుఃఖంబు వీడుమూ!
అతివా; నాకై యాశవీడుమూ!
మనవంశంబున మునుపటినుండియు
వారసత్వముగ వచ్చుచున్నదిది—
ఈ ఖడ్గము నీవెంతో భద్రముగాఁ
గొను చింటికిఁ జని కొడుకున కిమ్మా!
ఇదిగో చేకొను మీ ఖడ్గం"బను
చందివ్వఁగ నదియందు కొనుటకై
తన యెదు రెవ్వరుఁ గనరాకుండుటఁ
బరికించుచు హృద్భ్రాంతిగ నంతయు
నెఱింగివీరుడు పురపురఁ బొక్కెను.

* * * *

అంతట దుర్దాహంబు జనించెను.
"దాహము! దాహము! దాహం"బని కడుఁ
బలవించు చతం డలసి యుండు నెడ
నొకచేతను దీపికను ధరించియుఁ
ముసల్మానుఁ డొక ముంత జలంబును
గుడిచేతను దానొడిసి పట్టుకొను
చీవీరుని కట్టెదుట నె నిలచెను.
"అయ్యా దుర్దాహార్తుఁడవైతివి
దాహముఁ దీరఁగఁ ద్రాగుము జల మీ"
వనుటతోడ నాఘన వీరవరుం
డాతుర తనుఁ గను చతికోపముతో
"తులువా! శత్రుని జలముఁ గొందునా?
నిలుమూ! నినుముక్కలు గావించెద"
ననుచా వీరుఁడు ఘననాదముతో
లేచి నిలచి యవలీలనేలఁ బడి
విగత జీవుఁడై వెలవెలఁ బోయెను.
తిమిరంబంతట నమితంబయ్యెను
జంఝూనిలమతి సాంద్రం బయ్యెను
నింగికి నేలకు నిశ్శ్రేణివలెన్
కాంతినించు చుక్కలు వడిఁ రాలె; సి
తాబ్ధము విడచె హిమాశ్రుకణంబులు

ఆంధ్రులు ఆర్యులు కారా?

తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు, బి. యే., యం. ఆర్. ఏ. యస్.

ఉ. పట్టి తెలుంగు పెట్టి నుడువంబనిలేదది యెల్ల భేరిజో కొట్టుట గాక నిక్కముగఁ గూడ నె మాటల నీవు గంటి వ
న్నట్టి శుభాంగుఁ డీరమణియాసల కాస్పద, మిప్డు నీవు న న్నట్టిగ నవ్వియాది కథనంబునఁ జేసి యనుగ్రహింపవే.

—ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

పాశ్చాత్యపండితులు తర్కములకు బయలుదేరి, ఆంధ్రులను హీనజాతులవారితోఁ గలిపి తమ జాతియొక్క హీనత్వమును నిలువఁబెట్టుకొన్న విషయము మనవారలకుఁ దెలియునో తెలియదో కదా! ఒక్క రాజకీయవిషయములందు మాత్రమే మనస్థితి హీనమై యున్నదని మనము అనుకొనవలసిన యవసరము లేదు. పాశ్చాత్యులు పనిచేసిన ప్రతిప్రదేశమునను తమ గొప్పను తక్కినవారి తక్కువను మాత్రమే ప్రకటించి యున్నారు. అలగ్జాండరను నైరోపీయనుఁడు హిందూదేశముమీఁదికి దండెత్తివచ్చిన తరువాతనే గదా హిందువులు అజ్ఞానాంధకారమునుండి వెలువడి కొంచెమైన కన్నులువిచ్చి యొకింత చూడనేర్చిరి. ఇట్టి పరిస్థితులయందు ఆంధ్రులు అనార్యులుగాక ఆర్యులు కానేర్తురా? ఆంధ్రభాష యనార్యభాషగాక యార్యభాష కానేర్చునా?

ఇట్టి యైరోపీయను విద్వాంసుఁడే కదా యొక్కఁడు సంస్కృత మనుభాష యీలోకమం దెచ్చటను నెన్నఁడును లేదనియు, కపటతంత్రోపాయజ్ఞులగు బ్రాహ్మణులు ఐరోపాఖండపు అమాయకులైన, పండితులను వంచించి, సంస్కృత మను నొక భాష కలదని నమ్మించిరని వ్రాసి, భూతవర్తమానకాలములందు సంస్కృతభాష యుండలేదని సిద్ధాంతీకరింపజాలినవాఁడు. పాశ్చాత్యులవ్రాతలే విశ్వవిద్యాలయ పరిపాలకులకు అమృతతుల్యములు. వారి పనికిమాలిన సిద్ధాంతములుగల గ్రంథములు అందు భాషకు పఠనీయగ్రంథములు-తెల్లవారు వ్రాసిన గ్రంథముల యదృష్ట మట్టిది. మన నల్లవారి దురదృష్ట మిట్టిది. వడ్డించువాఁడు తనవాఁడైన కడబంతినిఁ గూరుచుండవచ్చును. తెల్లవారు, మనజాతిని ఎంత హీనముగా తెలిపిన నేమి? వారివ్రాతలను మనబాలురు చదివితీరవలెను గదా!

ఈ పాశ్చాత్యవిద్వాంసుల యభిప్రాయము ప్రకారముగా మన కేదైన జాతి కలదా? కలదు వినుండు. పూర్వ మొకప్పుడు ముండజాతికిఁ జేరిన మనుష్యులు కొందఱు ఆసియాఖండమునందు నివసించుచుండిరి. వారిసంతతివారే ఆంధ్రులు; ఆంధ్రసోదరు లగు అఱవలు, కర్ణాటకులుకూడ ముండజాతివారే! ఒక పాశ్చాత్య విద్వాంసుఁడు అదరుబెదరు లేక అమోఘితముగా తన బుద్ధిబలము నుపయోగించి-ఇట్లు ముండాపుత్రత్వమును ఆంధ్రులకు ప్రసాదించుట పూర్వకృత సుకృతవిశేషముచేతనే గదా! ఈ మహాశయుని పేరు ప్రైడ్రిల్ ముల్లర్. బంగారపు టక్షరములతో ఆంధ్రులు ఈతని నామమును తమ హృదయపీఠములందుఁ బ్రతిష్ఠించుకొందురు గాక.

కలఁడు ఇంకొక పండితపుత్రుఁడు. మేధాసంపన్నుఁడు. బహుదేశములు తిరిగి పెక్కుభాషలను తెలిసికొన్నవాఁడు. నేఁటికిని గూడ అనాగరికదశయం దేయున్న ఆస్ట్రేలియాద్వీపములోని బుష్‌మెన్ అనఁబడు జాతివారిని ఈతఁడు బాగుగా నెఱుఁగును. ఈ మహాశయుఁడు ఆద్వీపనివాసులు వేటాడునపుడుపయోగించు బూమరాంగ్ అనఁబడు ఆయుధము వంటి ఆయుధమును నీలగిరిప్రాంతములందలి కొండలను త్రవ్వుచున్నప్పుడు చూచెనట. కాఁబట్టి తెలుఁగు అఱవము మున్నగు భాషలను మాటలాడువారు ఆస్ట్రేలియాద్వీపములోని బుష్‌మెన్‌కు పుట్టినవారు.

ఇంకొక రున్నారు [illegible]. ఈయనను జెప్పియే ఇతరులను జెప్పవలెను. ఆంధ్రులు, అఱవలు, కర్ణాటకులు వీరందఱు నెవ్వరు? హిమవత్పర్వతముల కుత్తరమున నుత్తరమహాసముద్రమువఱకును దేశములు కలవుగదా! ఉందురు గదా అందును మనుష్యులు. అందు నడిమి ఆసియాలోని యెచ్చటనేని యొకతావునుండి దక్షి

ఓ టో మో హి ని

ప్రపంచమునను యివి రెండును, ప్రతి ఒక కుటుంబములోను ఆవశ్యకము. వేసవి కాలములో యుపయోగించుచూ వచ్చిన, నేత్రములకు చలువయు సౌందర్యమును,

రోబినియా తైలము

యిచ్చుచున్నది. అనేక స్త్రీలు యుపయోగించుచున్నారు. వీరు బయట పోయి వచ్చిన తర్వాత చాలా బడలికయుండు సమయములలో నైనను, పెండ్లిండ్లు విందులు సమయములలో ఒకబుడ్డి

ఓ టో మో హి ని

యుపయోగించిన, మంచి రోజాపుష్పముల వాసనలను యిచ్చి, మనసునకు ఆనందము కలుగజేయును. రు. 2-0-0, రు. 1-0-0, అ. 0-12-0, అ. 0-8-0.

పియాంకంపెనీ రోబినియా తైలము ధర బు 1-కి రూ. 1—0—0. ఎల్లయెడల విక్రయించబడును

6, బందరువీధి, మద్రాసు

రోబినియా తైలము

వెలస్వల్పము! గొప్పవారిచే వేలకు వేలు యోగ్యతా పత్రములు పొందినది ఫలమధికము!!

SPRAINS

అమృతాంజనము

STIFFJOINT

వాయువునొప్పులకు వజ్రాయుధము

పంచభాష చీటిచూచి కొనిన మోసము గలుగదు

చక్కని డబ్బితో సహా సీసా 1-కి, 0-10-0 అణాలుమాత్రమే

అమృతాంజనము సకలవిధ నొప్పులకు సంజీవివంటిది

తలనొప్పుల మాన్పును, బెణుకుల భేదించును

వాయువుపోట్ల బాపును, వాపుల రూపుమాపును

పార్శ్వపునొప్పుల బారదోలును, దగ్గును తగ్గించును

పోట్లుపోగొట్టును. దురదను తొలగించును

అమృతాంజనము డిపో, బొంబయి, మద్రాసు

ఇంద్రజాల మహేంద్రజాలము

అను బిరుదాంకితమును పొందియున్న యీ అపూర్వగ్రంథములో జర్మనిగారడి, యోగదృష్టి, కనుకట్టు, సభకట్టు, హస్తలాఘవము, ఇంగ్లీషు ఇంద్రజాలము, మంత్రశాస్త్రము, భూతవైద్యము, యంత్రములు, అత్యద్భుత మళయాళ యంత్రములు, అమెరికావారి చీట్లపేక తమాషాలు, విచిత్రవినోదవిద్యలు గలవు. ఇంతేగాక మనుష్యుని మాయముచేయుట, మామిడిచెట్టును పుట్టించుట, కండ్లకుగంతి బంకట్టుకొని చూడకుండావస్తువుల పేర్లు మఱియు వాటివివరములతో సహా చెప్పుట, జీవముతో సమాధియగుట, మనుష్యునిచంపి తిరిగి బ్రతికించుట, శరీరములేని తలకాయచేత మాటలాడించుట, భూమిపయిన గజముయెత్తున గాలిలో మనుష్యుని నిరాధారముగా నిల్పుట మొదలగు విచిత్రములు అనేకములున్నవి. ఈపొత్తము తెలుగుభాషలో అతి సులభమైనశైలిని వ్రాయబడియున్నది. ఈ గ్రంథమును చదివిన నీవు అత్యద్భుతముగా మేజిక్ చేయగలవని గ్యారంటీ యిచ్చుచున్నాము. డబ్బు సంపాదించుట కిదియే సులభమయిన సాధనము. నెలకు వందలకొలది ద్రవ్యము ఆర్జించుకొనగలరు. లోకోపకారార్థమై యీ భరతఖండములో పసుందిని పరమోన్నత పదవికి తెచ్చుట కొరకే మేము కంకణము కట్టుకొని యీపరమరహస్యమైన గ్రంథమును బహిరంగముచేయ నుద్దేశించితిమేగాని, కేవలము ద్రవ్యాపేక్షకు కాదు.

దీని వెల రు 4 లు మాత్రమే, వి. పి. చార్జి అ 4 లు ప్రత్యేకము

రతిరాజవీర్యవృద్ధిచూర్ణము

వేడిరైన దేహతత్వముగలవానికి యిది వెంటనే దేహశాంతిని, చలువను కలుగజేయును. రక్తమును శుభ్రపఱచి నరములకు పటుత్వమును, దేహమునకు బలమును కాంతియు నిచ్చును. స్త్రీ పురుషులకు అత్యాశ్చర్యకరములగు బలోత్సాహములు కలిగించి దాంపత్యసౌఖ్యము సమకూర్చి బ్రహ్మానందమునందుంచు పరమహంసక్రియ యిదియే. ఈ రాజౌషధమును సేవించిన వృద్ధాప్యమునశించి, మిక్కిలిబలమును, వీర్యవృద్ధిని, యౌవనసుఖమును, సంతానప్రాప్తిని ఆయుర్వృద్ధిని కలిగించుటయేగాక పుంసత్వమును హెచ్చించును. డబ్బి 1-కి రూ 2 లు వి. పి. ఖర్చు అ 4 లు. 2 డబ్బీలు కొనిన పోస్టేజి లేదు.

THE MESMERISED TALISMAN

సంజీవి.

ఇది యొక గొప్పక్రియ నిమిడ్చి యంత్రబిగుమానముతో చేసిన తాయిత్తు. దీని ప్రభావ మత్యద్భుతము. దీని నలంకరించుకొనిన, 1. దేహ సంరక్షణకు కాపు. 2. కలరా అమ్మవారు మొదలగు అంటుజాడ్యములను సోకనీయదు. 3. భూతప్రేత పిశాచములను పారదోలును. 4 వ్యాధులు, పీడలు, ఆపదలు, గండములు, తొలగిపోవును. 5. నొప్పులు, తీపులు, వాపులు, బిళ్ళలు, బెణుకులు నివారించును. 6. ఆరోగ్యము, అదృష్టము, తేజము, బలము, సుఖము, ఉత్సాహము నొసంగును. 7 శత్రువులు ప్రియమిత్రులగుదురు. 8. సభకట్టు, సర్వజన వశీకరము. 9. నవగ్రహములకు చింతామణి. 10 నీ ఏకవ్యాజ్య, వ్యాపార, వ్యవహార, కార్యార్థసమేతమై పోవునపుడు దీనిని ధరించుకొని వెళ్లినజయమును లాభమును పొందగలవు. దానియందట్టి మహిమవున్నదని అనుభవజ్ఞులు వేనోళ్ల యువ్విళ్ళూరునట్లు పక్కాణించియున్నారు. ఇది సర్వోపధ వేదియగు నొక స్వాములమహాత్మునిచే గని పెట్టబడినదేగాని కాలోచిత వేషధారులవలన గని పెట్టబడినది కాదు. స్త్రీ పురుషులు ఆబాలవృద్ధులందరును తెప్పించికొని ధరింపదగిన అమూల్యమైన సుప్రశస్తమైన రక్షతాయెతులు.

మిష్టర్ యం. బి. కృష్ణ సెట్టియార్, యఫ్. టి. యస్. యూనియన్ చేర్ మెన్, తాలూకా జిల్లాబోర్డుమెంబరు, సేలంజిల్లా పాలకోడునుంచి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "......అత్యాశ్చర్యకరమయిన గుణమును నాకది గలుగజేసెనని తమకు తెలుపుటకు మిక్కిలి సంతసించుచున్నాను. నేను కోరినగుణమును అదిసఫలముచేసెను. అదియొక వజ్రాయుధమని నేనునమ్మెదను."

రాజవైద్యడాక్టర్ యం. యస్. శాస్త్రి, ఎ. వి. డి. మేనేజరు ఆయుర్వేదవైద్యశాల, కడపజిల్లా, కమలాపురమునుండి యిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "నాయొక్కవిషయములో అది నిజముగా యింద్రజాలమువలె నున్నది" నేను చేయుజాలని పనుల నిప్పుడు దీనిసహాయమువలన జయప్రదముగా నిర్వహించుచున్నాను.

అమరాపతి చెన్న కేశవశాస్త్రులు గారు, అనంతపురంజిల్లా పెనుకొండ తాలూకా, కొత్తచెర్వునుంచి యిట్లువ్రాయుచున్నారు.

మిత్రరత్నమా! దయయుంచి మొదటి దఫా 6సంజీవులు, రెండవదఫా పంపిన 6 సంజీవులు, మూడవదఫాపంపిన 12 సంజీవులు, బహిఃప్రాణధారులైన జీవధార్లకు ధరింపుచేసి వార్ల యిష్టార్థము విని సంతోషించి ఆయానందము తమకు వందనములుగా సమర్పించుచున్నాను. సదా నాత్రాతకు తప్పక తాముపంపిన సంజీవులు మాకు అమృతసంజీవులై యిష్టార్థములు యిచ్చుచున్నవి. దయయుంచి తక్షణం 24 సంజీవులు పంపవలెను".

ఒక సంజీవి వెల	రూ 1-5-0	పోస్టేజీ	0-3-0
2 సంజీవులు	2-8-0	,,	0-3-0
3 సంజీవులు	3-8-0	,,	0-3-0
6 సంజీవులు	6-0-0	పోస్టేజి ఉచితము	

పి. ఆర్. జనార్దనం నాయుడు, ఒంగోలు, (గుంటూరు జిల్లా.)

రాళ్లు తయారగు స్థలము

పి. గోపాలస్వామి శెట్టి అండుకో.,

783, ధర్మరాజు గుడి వీధి,

పోస్టు-పరంగిమలై **Saint Thomas Mount P.O.**

నగలు చేయుట కుపయోగించు మేలైన ఇమిటేషన్ కెంపులు, నీలములు, తెలుపు పచ్చలు, పుష్యరాగములు, వైక్రాంతములు మొదలగు వాటిలో సుమారు, 50 సంవత్సరముల అనుభవము గలదు.

హిందూదేశమం దంతటను కొతాదారులు గలరు.

కోరువారికి క్యాటలాగు ఇనాముగా పంపెదము.

సరకులు గారంటిగా పంపబడును.

World's Wonderful Magic.

This Book will teach you the Secret of Western Professors in magic, namely Mental Magic "Second Sight." *Very easy to perform.* (In English) Price Re. 1, Postage extra,

Press Opinions.

United India and Indian States. Pondicherry, 10th February, 1921.

"…………, The author gives out the secret of modern magicians who entertain us very often in evening social parties. **The exposition is very clear and the secrets are quite easy** of acquisition by any having a taste for it…… ……."

1920 వ సం॥ అక్టోబరు నెల 12 వ తేది మంగళవారము ఆంధ్రపత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది:

"దివ్యదృష్టి:—మన పూర్వులు దివ్యదృష్టి గలిగియుండి అనేకాంశములను గ్రహించెడి వారు. పాశ్చాత్యదేశపు ఐంద్రజాలికులు…………కొన్ని చిత్రమగు యుక్తిసాధనములచే కంటికి గనుపడని సంగతుల గూర్చి చెప్పగలుగుచున్నారు. అట్టి రహస్యములను తెలిపెడి గ్రంథమును పి. ఆర్. జనార్దనం నాయుడుగారు ఆంగ్లభాషలో రచించి ప్రచురించిరి. వెల 1 రూపాయి. వలయువారు, గుంటూరు జిల్లా ఒంగోలునం దుండెడి గ్రంథకర్తపేర వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును."

P. R. Janardanam Naidu,
Ongole, Guntur District.

Gomedhikam Sankaraswamulu Garu

Siva Sankara Siddhanti Garu

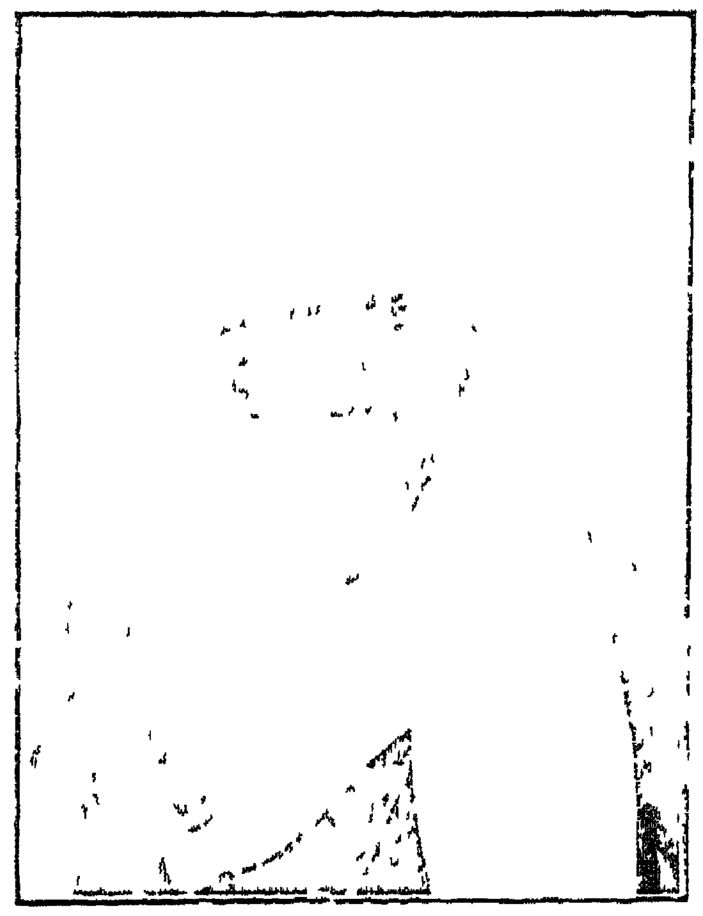

జ్యోతిషరత్నాకర
శివశంకర సిద్ధాంతిగారు

బ్ర. శ్రీ. గోమేధికము శంకరస్వాములవారు

Pidaparthy Petha Purniah Siddhanti Garu

పిడపర్తి పెదపూర్ణయ్య
సిద్ధాన్తిగారు

Late P. Venkata Krishniah

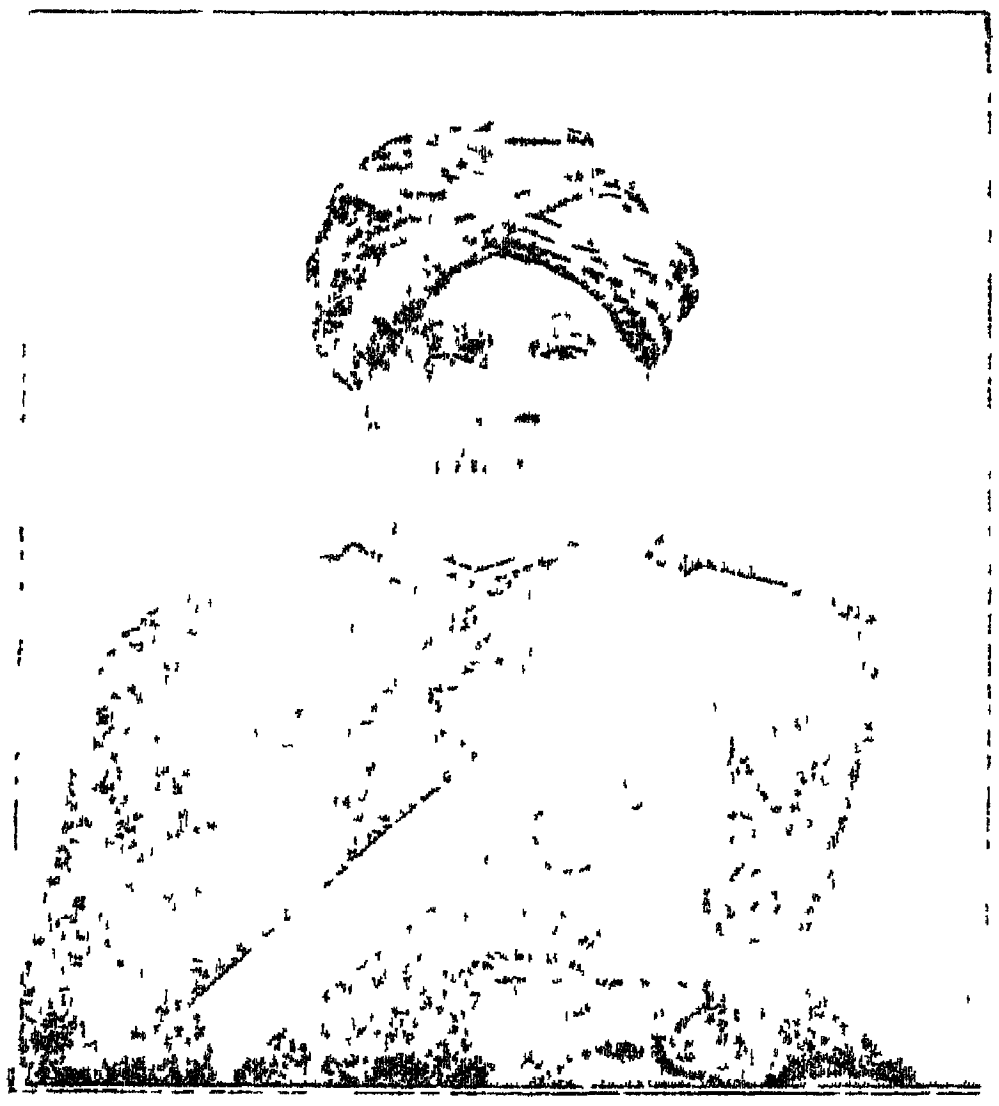
కీర్తిశేషులైన పులవర్తి వేంకటకృష్ణయ్యగారు

The Late Prof. Ramanujam

కీ. శే. ప్రొఫెసరు రామానుజం గారు

Rai Bahadur M. Paparao Naidu Garu

రాయబహాదూరు ఎం. పాపారావు నాయుడు

Mr A P. Kavi, Anantpur

అనంతపురం పేరసార్యకవి

Mr. K. V. Ramaniah

కె. వి. రమణయ్యగారు

Ayurvada Pundit
C. T Arumugam Pillai

ఆయుర్వేద పండిత, సి. టి. ఆరుముగం పిళ్లైగారు

Rai Saheb M. Hampiah

రాయిసాహెబు ఎం. హంపయ్యగారు

The Late Mr. P Sambasiva Rao

కీ॥ శే॥ పెద్దాడ సాంబశివరావుగారు

ణదిఙ్ముఖముగా మనుష్య లోకనాఁడు బయలుదేరి రా లేదా ? నదులను దరించి, పర్వతములను లంఘించి, మహారణ్యముల ననుగమించి. ఈ యనాగరికులు దక్షిణం పుదిక్కుకు పోవంభోవ-అచ్చోట వారికి హిమాలయము పెనుమంచుకొండ అడ్డము వచ్చెను. అంతట వారు రెండు తెన్నులై ఒకరు తూర్పుమొగముగా ఒకరు పడ మటి మొగముగాను కాళ్లు సాగించిరి. తూర్పుమొగమై పోయినవారికి అస్సాముదేశము సమీపమున కొండల యడ్డము తీఱెను. ఆదాని వారు ఇండియాలో ప్రవే శించి పడమటిమొగమై నడువసాగిరి. మొదటనే పడమ రవైపు మొగముపెట్టుకొని పోయినవారికి కాశ్మీరదేశ ప్రాంతములందు ఇండియాలో ప్రవేశించుటకు దారి దొరకెను. వా రాదారిని మన పవిత్రభరతఖండము సొచ్చి తూర్పువైపు మొగము త్రిప్పుకొని నడువసాగిరి. కొన్ని దినములు-ఏండ్లు-శతాబ్దులు——కడచెను. తూర్పు మొగమువారి సంతతివారును, పడమర మొగమువారి సంతతివారును, నానాగోత్రములవారును, నానాదేశము లుతిరిగినవారు, సంపాదింపఁబడిన పర్యటనమునకు సంబం ధించిన యనుభవమను నిగ్గుచేత తళతళలాడు వారు మ ధ్యఆసియాలో నెక్కడనే నొక్కచోట తమ యాదిమ నివాసముకలవారు——ఈ రెండు తెన్నులను పోయినవారు మధ్య ఇండియాలో ఎక్కడనే నొక్కచోట కలిసికొనిరి. ఉపార్జింపఁబడిన యొండొరుల యనుభవసారములను అందు కలిపుకొనిసికొనిరి అటుపిమ్మట దక్షిణముఖము గా ప్రయాణమైరి. ఆంధ్రులకును ద్రవిడులకును వీరే పితామహులైరి.

వేఱొకరు. వీరు ఏకవర్ణము, వర్ణద్వితయము మాత్రమే ఇండియాలో నివసించినవారు కారు. అనేక వర్షములు పాండ్యరాజ్యమునం దధివసించినవారు. పా శ్చాత్యవిద్యామండలములచేత చక్కఁగా గౌరవింపఁబడి నవారు. విశ్రుతము లగు వీరి గ్రంథములు పాఠకులకుఁ దెలిసియేయుండును. వీరియభిప్రాయము ప్రకారముగ సంస్కృతము ప్రాచీనభాషయే, కాని అఱవము ఇం కను ప్రాచీనమైనది. ఆంధ్రము కర్ణాటకము మున్నగు భాషలకంటె నఱవమునకు ఎక్కువ ప్రాచీనత కలదు. అఱవజాతివారు సంస్కృతజాతివారికంటె ప్రాచీనులై ఆర్యులసంబంధ మించుకేనియు లేకుండఁగనే యున్నతి నందఁజాలిరి. అఱవలు ఆర్యజాతివారు కారు. వీరు హిం దూదేశపు టార్యులకంటె ప్రాచీనులైన యనార్యులు; సుప్రసిద్ధులు. ఆంధ్రాదిజాతులును భాషలును అఱవ మునకు సంబంధించిన శాఖలు. సంస్కృతభాషతోడి సంబంధమువలన నితరులు గొప్పవారైనఁ గావచ్చుఁ గాని అట్టి యార్యసంబంధము లేకయే అఱవవారు గొప్ప వారై ఆంధ్రాదులకంటె ప్రాచీనులై యున్నారు. అ ట్లైన నీ తెగవారు——ఈ తెలుఁగు అఱవము మున్నగు భాషలను మాటలాడువారు - వీరు ఏ-దివ్యప్రపంచము నుండి ఇచ్చటికి దిగివచ్చినారు? పేరు చెప్పినంతమాత్ర ముచేతనే ఏజాతిని ఈ భూమండలములోని నరులంద ఱును ఏవగించుకొందురో, స్త్రీలను నిలువున చీల్చివైచి, శిశుహత్యలను సంతోషముతో దేవతాప్రీతికరముగా చేసి, ఎవ్వారు దొంగతనములు దోపుడులు తమకు వం శాచారములుగా రాఁగా, లోకభీకరులై సంచరించుచుం దురో, అట్టిజాతివారే ఆంధ్రాదుల పితరులకు మూల పురుషులంట ! ఆహా ! చిత్రము ! !

ఇఁక వీరోపావారే జాతివారో యించుక చూత ము. మన నల్లవారు ముండాపుత్రులైనయెడల వారికి లోపము లేదు. గాని దేవతావర్ణముగల తెల్లనీటినిఁ బోలిన కీర్తిప్రవాహమునందు మునిఁగియుండువారని మన మేమాటయు ననరాదు గదా! మా కాయుష్యము మా కారోగ్యము మాకు శుభముకదా ! కాఁబట్టి పాశ్చా త్యులు అనార్యులుకారు. వారు ఆర్యులు ! ఆర్యకులము నందు దీపమువలె వెలుగువారు! ఆర్యులకు నొదవు హెచ్చు. అభివృద్ధికి అంతు లేదు. ఆర్యులు ఉత్తమోత్తమ జాతి. తక్కినజాతులు ఆర్యజాతులకు చాలవు. ఆర్యులు సుఖసంపదలతోఁ దులదూగుచు నధికాసులై యుందురు. కడవయంత గుమ్మడికాయయు కత్తిపీటకు లోకువ. ఆర్యులు కత్తిపీటకు పోల్పఁబడుదురు ఇది వారిజాతి. ఇది యున్నతి. వారిదే సామర్థ్యము. వారిదే బుద్ధికౌశలము. వారిదే ధర్మశక్తి. వారిదే మహత్వము. ఆర్యజాతికి మించిన జాతి లేదు. అట్టిజాతివారే తమరు.

పాఠకమహాశయులారా ! మన యాంధ్రుల వంశ మున కిట్టిరీతి లేఖకులవలనఁ గలుగుచున్న గౌరవమును చాటించి మన ప్రాచీనచరిత్రమును మన మే లోకము నకుఁ దెలుపవలసియున్నది. మనవిషయమై వ్రాయు వారు మనవారు కారు. ఇతరులను గూర్చి యెట్టి సిద్ధాంతములు చేసినను వారిజాతికి నష్టము లేదు. వారిని పూర్వపక్షము చేయువారికి విశ్వవిద్యాలయమున తావు

లేదు. వారిచే యపచరితారము. కాబట్టి నిజస్థితిని దెల్పవలసిన బాధ్యత నెత్తిపై వేసికొని వ్రాయు చున్నాను. పైశాచాదులనుబట్టి నూత్నరూపమున నున్న సంస్కృతమే ప్రాకృత మనుచుచున్నపుడు త్రిలింగము తెలుగుగా నిష్పన్నమైనది. విదేశీయులు మనజాతివారిపై నిట్టి విపరీతములను వ్రాసి ప్రచురించుచుండుట మిక్కిలి శోచనీయము. కాబట్టి వానిని ఖండించి స్వతంత్రముగా మనమే మనజాతిని గూర్చియు భాషనుగూర్చియు విమర్శించుకొనవలెను. మన జాతి-భాష-గూర్చి నాయొక్క యభిప్రాయములను వినుఁడు. ఈ యభిప్రాయములకు విరుద్ధాభిప్రాయము లేవేని యున్నయెడల వానికి నాకుఁ జేతనైనంతవఱకు పత్రికాముఖమున సమాధానముల నొసంగుచుండును. ఈ విషయమై సవిస్తారముగ గదఁ [illegible] ఉన్న విషయములన్నింటినిఁ దెలుపుటకొరకు పెద్దగ్రంథము కావలసివచ్చును. కాబట్టి సారాంశము లను కొన్నింటిని మాత్రమే యిందు వ్రాయుచున్నాను.

[illegible] బంధువులారా! ఈ యాంధ్రభాష ఆర్య భాషయే! ఈ ఆంధ్రమే ప్రాచీనభాష. ఈ సంస్కృతాంధ్రములు సోదరభాషలు. అందునను ఆంధ్రమే ప్రాచీనము!

(i) ఆంధ్రులార్యులే! కొన్ని కారణములు:—
(అ) ఆంధ్రులు ఆర్యులని ప్రాచీనకాలమునుండియు శాస్త్రములు [illegible] (ఆ) [illegible] ఆర్యులు [illegible] ప్రాచీనసిద్ధాంతములు [illegible] (ఇ) ఆంధ్రులు అనార్యులని చెప్పు పాశ్చాత్యులనుమాటలు [illegible] మాటలు [illegible]. మనపూర్వులంతకన్న మూఢు [illegible] (ఈ) నానాత్రికలమూలమువలన ఆంధ్రులు [illegible] (ఉ) మనుస్మృత్యాదులయందును ఆంధ్రులు ఆర్యులనియే యుండుట. (ఊ) పెద్దలనాటి చంద్ర[illegible] [illegible] ఆంధ్రులు [illegible] [illegible] కుపలసం[illegible] దమమూలపంశమునకుఁ గూడ వన్నెతెచ్చుట. ఆకారము వేషము భాష చరిత్రము మొదలగు వన్నింటియందును మన యాంధ్రులు ఏమైరో పాజాతివారికిని ఇప్పటికిఁగూడ తీసిపోక చాల సమర్థులై యున్నారు.

(ii) ఆంధ్రభాష ఆర్యభాషయే. దీనికిని కొన్ని కారణములను జెప్పుచున్నాను. (అ) వైయాకరణులు ఆంధ్రమును ఆర్యభాషలలోఁ జేర్పలేదు. (ఆ) ఆంధ్రము అనార్యభాషయని, యే పాశ్చాత్యుఁడును ఋజువు చేయలేదు. అట్లుచేయలేదు. (ఇ) ప్రాచీన సంప్రదాయములవలన ఆంధ్రభాష ఆర్యభాషలలోఁ జేర్పఁబడి యున్నది. (ఈ) ఆంధ్రభాష మూలపదములును ప్రత్యయవిశేషములును కేవలము ఆర్యములే కాని అనార్యములు కావు. ఆంధ్రభాషా సంప్రదాయములు ఆర్యభాషాసంప్రదాయములలోఁ జేరినవై అనార్యభాషలలో జేర్పరాక యున్నవి.

(iii) ఆంధ్రమే ప్రాచీనభాష (అ) ద్రవిడశబ్దము ఇటీవలది. ఆంధ్రశబ్దము అతి ప్రాచీనమైనది. (ఆ) విశ్వామిత్రుఁడు ఋగ్వేదమునకంటె ప్రాచీనుఁడు, అతఁడు ట్యూటనులకంటెను పూర్వుఁడు. (ఇ) ఆంధ్రుల చరిత్రము మొన్న మొన్నటిది. త్రేతాద్వాపరయుగములలోఁ గూడ సాంధ్రులుండిరి. (ఈ) [illegible] జూచినప్పుడును - పాశ్చాత్యభా[illegible] ఆంధ్రపదముల కు [illegible] సంబంధము [illegible] అట్టిశబ్ద [illegible] ఆంధ్ర[illegible] [illegible] రూపాంతరము [illegible] (ఉ) ప్రతిలయు సిల్లే యున్నది.

(iv) ఆంధ్రశాఖ సంస్కృతశాఖకంటె ప్రాచీనము. సంస్కృతము, ల్యాటిను, గ్రీకు, ఇవి అప్పచెల్లెండ్రవంటివి. ట్యూటనుల ప్రాచీనభాష యీమూఁటికంటె ప్రాచీనము. ఆంధ్రభాషాతత్త్వమును బరిశీలించినప్పుడు సంస్కృతము ల్యాటిను మున్నగు భాషలకంటె [illegible] ప్రాచీనకాలపు ట్యూటనులభాషకు అత్యంత [illegible] మున్నట్లు తెలియుచున్నది.

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే. తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ (భగవద్గీత)

ఉదారకరుణాశీలుడగు మా ప్రభువుగారు దయగలవారైన నాకు విశ్రాంతిసుఖ మిచ్చుచున్నారు. వ్యాధి తనుదేహము చున్న ట్లగపడుచున్నది. మునుపటివలె విశేష శరీరశ్రమణ బాధలు లేవుండ, అప్పుడప్పుడు వార్తాపత్రికలు మున్నగునవి చదువుకొను చున్నాను. ఇట్లుండగా నొకనాడు "ఓయీ వెఱ్ఱిబాడా ! నీ పుణ్యముచే జీవనము సత్ప్రభువు ప్రాపు దొరకినది. అదృష్టవంతుడవు. జవసత్వము ఉడిగిన యవస్థలో నిన్నాయన కంటిని రెప్ప వలెఁ గాచుచు, నీకుఁ గావలయు నైహిక సుఖములు పూర్ణముగా నిచ్చుచున్నారు గదా. నిద్రనుండి లేచి యేదో గొణఁగుకొనుచున్నావు. సరే. ఒక యఱగంటసేపు కాఁబోలు తావళము త్రిప్పుకొనుచున్నావు. అది సరే- కాని, నిత్యము ఈ "డుకృఙ్ కరణే" లేమి ? ఈ వార్తాపత్రికా పఠనవ్యసనము లేమి ? భాషాభివృద్ధి చేసికొని యింకను బాఠములు చెప్పి బాలుర నుద్ధరించెదవా ? లోకజ్ఞానము దిట్టపఱచుకొని దేశపరిపాలనములోని లోటులను సవరించెదవా ? వేదికపై కెక్కి యుపన్యాసగర్జనలు చేసి యుద్యోగములు సంపాదించెదవా ? యూళ్లేలెదవా ? యశస్సుకై దేవులాడుచున్నావా ? ప్రజలు నిన్నుఁ దివటలతో నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొని నీడుపవట్ట్యారములతో సాగనంపువారిని జూచుట లేదా ? ఖ్యాతియుఁ గాంతాకనకములవంటిదే యని యనుకొనలేవా ? అట్లుగాక, నీవేమి లోకమంతయు బాలగంగాధరుఁడవా ? గంధిమహాత్ముఁడవా ? నీబుద్ధి యెంత ? నీశక్తి యెంత ? భుక్తశేషమైన నీ బ్రతు కెంత ? చాలుఁ. జబ్బు జాలుమన్న దని, జబ్బువాఁటి యూ యించుకంత భక్తి యుంకపోఁ జూచుచున్నావా ? ఈ సింహావలోకనములు - భల్లూకావలోకనములు - నీ కికఁ బనికిరావు. వెనుకచూపు ముందుచూపుగా మార్చుకొనుము. ప్రపంచదృష్టి సాధ్యమైనంతవఱకు తగ్గించుకొని కొంచెము పరమార్థచింతలోఁ బడుము. కొలఁదిగనో గొప్పగనో యితరసుఖము లేఁబదినాలు గేండ్లు చవిచూడనే చూచితివి. రుచి చూడని పరసుఖమునకై ప్రాఁకులాడరాదా?" అని యొక్కొయంతర్వాణి పలికిన ట్లయ్యెను.

సవరించి వదలిన శ్వపుచ్ఛమువలె మెలికలు దిరిగి, మనసు మఱియొకమార్గమును బట్టుచున్నదా యేమి ? అని చూచుకొని, తగిన గ్రంథ మేదైనఁ జదువఁ దలపెట్టుకొంటిని.

"భగవద్గీతా కించి దధీతా" అన్న శ్లోకము జ్ఞప్తికి వచ్చినది. జ్ఞప్తికి వచ్చినఁ గార్య మేమి ? సంస్కృతము గాదు. పఠించుకొనరాదా ? ధారణాశక్తి సడలిపోయినది. నిత్యపారాయణము చేసికొనుమ నిర్వాణానంద మొందరాదా ? పదపద గీతాపారాయణము శక్రప్రలాపప్రాయము గాని, విదేశవిద్యాపరంగ చిత్తము వెనువెనుకకుఁ బోయినది. కనుక సత్యోత్తమమైన భగవద్గీత యంతయు గాని పండయిపోయినది.

ఇఁక వేదవేదాంతములు - గీతలు - భాష్యములు - యోగశాస్త్రములు - యావన్మాతగ్రంథములు - మంచి తెలిసికొన్ని, తెలిసికొన్నవి తీవ్ర ముముక్షువై యాచరణమునకుఁ బెట్టి పరీక్షించి చూచుకొని, ముక్తుఁడై, ముక్తిసాధనములు పరోపకారార్థము విస్పష్టముగా - నాంధ్రములోఁ గాని, యాంగ్లములోఁ గాని, ప్రాకృత మహాసభావు లెవరైన నున్నారా ? యని పర్యాలోచనము చేసినపుడు అప్పుడు వివేకానందస్వామి నామము, విద్యుల్లతవలె హృదయాకాశమందు మెఱసెను.

ఈయన శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస గురువర్యుని ప్రియశిష్యుఁడు. జ్ఞానపుత్రుఁడు. ఆంగ్ల సంస్కృత విద్యా ప్రవీణుఁడు. అనుకొను పదునునంటి యత్యద్భుత భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య చిహ్నము లగపడి చినవాఁడు. మహావ్రతి. గురువుగారివలెనే, కామినీకాంచనములను బూర్తిగా జయించినవాఁడు. తాను అమెరికాలో నున్నప్పుడు తద్దేశపు మహాధనికురా లొకయామె, దగ్గఱకు వచ్చి "స్వామీ ! నా సర్వస్వముతో మీ కీ శరీర మర్పించుకొనుచున్నాను. మీ భార్యగాఁ గైకొని నన్ను ధన్యురాలిని జేయుఁ" డని పలికినప్పుడు నిశ్చలబ్రహ్మచర్యతేజముఁ గ్రక్కు మోములతో - నామెను జూచి, అమ్మా ! నేను సన్యాసిని. నాకు ధనముతోఁ బనిలేదు. ప్రపంచములోని స్త్రీ లందఱు నాకుఁ దల్లులు. నీ వొక తల్లివి" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిన కలియుగ శుకయోగీంద్రుఁడు.

మెడఁబట్టుకొని వంచి చక్కని ముత్యములు దీసికొమ్మని, యెవరైన సముద్రములోఁ దలముంచినప్పుడు, ఉక్కిరిబిక్కిరియై "ఊపిరాడుట లేదు. చచ్చిపోవుచున్నాను. నీ ముత్యములు నాకక్కఱలేదు. బాబూ ! మెడవదలి రక్షింపు"మని మనుష్యుఁ డెంత యాతురతతోఁ బ్రార్థించునో, యంత యాతురతతో భవబాధావిముక్తికై భగవంతుని బ్రార్థించిన భక్తసత్తముఁడు.

చిన్ననాఁడే తీక్ష్ణోద్రేకముతో, మహర్షి దేవేంద్రనాథ టాగూరు గారి యొద్దకుఁ బిచ్చిపట్టినవానివలెఁ బరుగెత్తుకొని పోయి "మహాశయా ! మీరు దేవునిఁ జూచినారా ?" యని యడిగి యలబ్ధకాముఁడై, శ్రీరామకృష్ణపరమహంసుని కడ కేతెంచి, యట్లే

ప్రశ్నించి, చివరకుఁ గృతార్థుఁడైన తీవ్రవైరాగ్యసంపన్నుఁడు.
చదువుకొను రోజులలో, ఒక యాంగ్లేయ మతబోధకుఁడు రోడ్డు
మీఁద విగ్రహారాధనమును దూషించుచు-"నా కఱ్ఱతోఁ గొట్టిన,
మీ విగ్రహ మేమి చేయఁగలదు ?" అనఁగా "మమేఁ దిట్టినచో,
మీ ప్రభు వేమి చేయఁగలఁడు ?" అన్నఁడాయన. "నీవు చచ్చిన
తరువాత నరకములోఁ బడవేయును" అని కోపించి అతఁడు పలుక
గాఁ: "మా విగ్రహము నీవు చచ్చినతరువాత నిన్ను నరకజ్వాలలో
బడవేసి వులుగుల మాడ్చును" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చిన మేధస్సై
గ్గుఁడు.

సద్గురు చరణారవింద సేవచే, సమస్త యోగరహస్యములు,
సమస్త ధ్యానరహస్యములు, అనుభవపూర్వకముగా గ్రహించిన
పుణ్య పురుషుఁడు. గురుశుశ్రూష చేయు కాలములో, గురూపదేశ
ప్రకారము, సమాధినిష్ఠుఁడై, తోడిశిష్యుఁడు దోమకాటువలన వెఱచి
తొలఁగిపోఁగా, గొంగళి కప్పినట్లు దోమలు దట్టముగ మూఁగి దేహ
మంతయుఁ గఱచినను, కదలక మెదలక, అట్లే యున్న యేకాగ్ర
చిత్తుఁడు.

ఆసేతుహిమాచలము తిరిగి, నానా క్షేత్రములు - నానాతీర్థ
ములు-వివిధదేవాలయములు - సేవించి, ధ్యానపరిపాకముచే వివిధ
ధ్యానానుభవ ఫలముల నాస్వాదించిన భక్తశిరోమణి.

బౌద్ధ, జైన, క్రైస్తవ తురుష్కాది వివిధ మతసారములఁ
జక్కఁగాఁ గ్రోలిన సమచిత్తుఁడు. తత్తన్మతగురువులను విరాగులను
దర్శించి, చర్చించి, చెప్పి, నేర్చి, సర్వమతసామరస్యమును గనిపట్టిన
మహోదారుఁడు.

గురుకటాక్షముచేఁ బరమావధి యగు నిర్వికల్ప సమాధి
సుఖము గూడఁ జవిచూచిన ధన్యాత్ముఁడు. ఆర్షమత సనాతన
ధర్మముల ప్రాశస్త్యమును స్వానుభవమునఁ గనుఁగొన్న సన్న్యాసి. సత్త
ముఁడు. మహాదేశాభిమాని. నిమ్న జాతుల దురవస్థను చూచి పెక్కు
పార్లు కన్నీరువిడిచిన కరుణామయుఁడు. మ్లేచ్ఛశబ్ద మెప్పుడు కల్పిం
చినారో అప్పుడే యార్షమతము నడఁగఁద్రొక్కినా రన్న సూక్ష్మాగ్ర
బుద్ధి. సత్యగ్రహణచతురుఁడు.

మూలగ్రంథములను అభిమాన భావ్యాకర్తల దృష్టితో నే
చూచుచు భగవద్దత్తమైన స్వబుద్ధి నుపయోగపఱుపక, దేశకాలస్థితి
భేదములఁ బాటింపక, కేవల ప్రాచీనత్వమే సార్వకాలిక ప్రమాణ
ముగా గ్రహించుచు, ఆచారమే యామ్నాయ మని యనుకొనుచు,
అన్యాయ్యములును ఐకమత్య భంజకములును, దేశానర్థదాయకము
లును, అగు పరంపరాగతము లైన కొన్ని అసమంజసాచారములను
అభినివేశముతోఁ బ్రవర్తింపఁజేయు వారి బాధయొకటి. ఆంగ్లవిద్యా
వ్యాసంగముచే సన్మనఃప్రచారములు మార్చుకొని పరదేశీయుల
యొక్క పై మిసమిసలకు భ్రమసి, విదేశ వేషభాషాహార విహార
వ్యామోహితులై, మసిపాత్రలోఁ గట్టి దాఁచిన మాణిక్యములవలె
నున్న సనాతనధర్మరహస్యములను గనుఁగొనక, కనుగొనలేక, క్రొత్త
మతములు సృష్టించి ఉన్న కాసంత యైకమత్యమును దేశసత్తాభి
మానములతోఁ గూడ గంగలోఁ గలుపుటకుఁ గ్రొత్త మార్గములు
కల్పించినవారి బాధయొకటి. ఈ యంతర్బాహ్య శత్రుబాధాద్వయ
మునఁ జిక్కి సనాతనమతము శల్యమాత్రావశిష్టమై యున్నదని పరి
పరివిధములఁ బరితపించిన పరివ్రాజకచక్రవర్తి.

"వీఁడు సర్వప్రపంచము నొక యూఁపూఁపి, గజగజలాడిం
చును" అని తన గురువర్యుని భావి సూచకముగాఁ బల్కుటకు కర్హుఁడై
పుట్టినవాఁడు. అమెరికా యూరపులలో అట్టి నిష్కళంక ప్రవర్త
నముతో నిరుపమాన వక్తృత్వములో, నిష్పక్షపాత యుక్తివాదము
లతో, అసాధారణ మేధాసంపత్తితో, అనన్యసామాన్య వైదుషీ
మహిమతో, ఆర్షమతబోధనముఁ గావించి అనేక ప్రసిద్ధ స్త్రీపురు
షులను శిష్యురాండ్రగాను శిష్యులఁగాను జేసికొని వైదికమతో
త్కృష్టతను స్థాపించి అన్యదేశములలో ఆర్షమతబోధాశ్రమముల
నెలకొల్పిన మహాప్రతిభాశాలి.

ఇట్టి శ్రీవివేకానందస్వామి అపర శంకరాచార్యస్వామి
కాఁడా ? పురాణ సరస్వతి కాఁడా ? మనదేశమాతృ పుత్రరత్న
ము కాఁడా ? బ్రహ్మావర్తపుణ్యతపఃఫలము కాఁడా ? ఔ ననియే,
నే ననుకొనుచున్నాను. పెక్కు రట్లే తలంచుచున్నారు.

ఆత్మవిద్యావిషయక మైన సంశయములు నివృత్తి చేసికొను
టకై బ్రహ్మసాక్షాత్కారముకై శ్రీవివేకానందస్వామి పడినపా
ట్లిన్నన్ని కావు. ఎన్ని తపస్యలు! ఎన్ని యోగసాధనములు! ఎంత
కాలము చేసినాఁడు. పాపము ! గురుదేవుని ఛాయాప్రతిమ, భగవ
ద్గీత, దండకమండలువులు, భిక్షాపాత్ర, కాషాయచేలము — ఇవి
తప్ప మఱియొందు లేకుండ, నెన్ని యడవులు గుహలు చొచ్చి
నాఁడు. ఎన్ని తీర్థములలోఁ గ్రుంకినాఁడు. ఎందఱు సిద్ధపురుషులను
సేవించినాఁడు ! కొంత జంతువులు లేకుండ నెన్ని ప్రశ్నలు వారిని
వేసి, వారు చెప్పినట్లు చేసి, సందేహపరంపరలు దీర్చుకొన్నాఁడు !
అన్నపానములు లేక యప్పుడప్పు డెన్ని రోజులు పర్వతారణ్యము
లలోఁ బర్యటనము చేసినాఁడు ! సర్వసామాన్యమైన భుక్తికే
యెంతో శ్రమపడవలెను గదా ! ముక్తికై యెంత శ్రమపడవల
యును? గాని యితరు లెట్లు చెప్పఁగలరు? ఆత్మజిజ్ఞాసునకు, అభీష్ట
సిద్ధికిఁ బూర్వము, అనేక బాధలు పడుట తప్పదు.

దివ్యమోక్షానందముకై యెంత కష్టమునడినాఁడో, దేశ
మతోద్ధరణముకై యంతకష్టము పడినాఁడు. అందుకై తనశక్తి, తన
బుద్ధి, గురుకటాక్ష సమార్జితమైన తన యమూల్య తత్త్వజ్ఞానధనము,
తనప్రాణము, ధారవోసినాఁడు.

అనేక మహారాజులు శిష్యులై ధనము లర్పించుచుండు మన్న,
వలదు వలదని వదలిపెట్టినాఁడు. మూఁడునాళ్లకంటె ఎక్కువగా
సన్న్యాసి యొకపట్టణమున నుండఁగూడ దని, పాముకుఁజూచి పాతి
పోవు బాలునివలెఁ, బెక్కుసార్లు తనకు సేవచేయుచుండు ధనిక
శిష్యులనుండి తరలిపోయినాఁడు. ఇది అమెరికాకు వెళ్లకపూర్వము
స్వామి మనదేశమునఁ బరివ్రాజకవృత్తిలో నున్నప్పటి మాట.

గురువుకొద్ద సాధనలు చేయుచున్నప్పు డనేక యోగ

మహిమలు వెదసియున్న నవి మోక్షావరోధకము లని తాఁ ద్యజించుటయే గాక, వాయస్లే మీరును జేయుఁడని తన శిష్యులకుఁ బెక్కు సార్లు నొక్కినొక్కి బోధించినవాఁడు.

మైసూరు మహారాజుగారు స్వామిని మిక్కిలి గౌరవించి తన ప్రక్కను నాసనముపై గూరుచుండఁ బెట్టుకొని, వినయముతో "స్వామీ! మా యాస్థానములోని దివానును, సన్నిధానవర్తులను, ఎట్టివారు?" అని వారి యెదుటనే యడుగఁగా, "అన్ని సంస్థానములలో నెట్లున్నారో యిచటను అట్లే యున్నారు." అని జంకు లేక పలికినాఁడు. అంత, మహారాజు స్వామిని లోపలికిఁ దీసికొని పోయి "మహాత్మా! గొప్పవారని మొగమోటమింతకయిన లేక, సమ్ముఖముననే, వారి నట్లు పరాభవించితిరే!" యని పలుకఁగా, "మహారాజా! నీవు నన్నడిగితివి గాన, ప్రత్యుత్తర మీయవలసి వచ్చెను. సన్న్యసించిన లేఁడువాఁడైనను సత్యమాడవలదా? నిన్నుఁ గూర్చి నీ కుమారుఁ డడిగినను, ఉన్నదున్నట్లు చెప్పువాఁడనే!" యని నిర్భీకుఁడై జవాబిచ్చెను.

ఒకనాఁడు స్వామియును, ఇద్దఱు గొప్ప యాంగ్లేయులును, ఒకబండిలోనే కూరుచుండి రైలు ప్రయాణము చేయవలసి వచ్చెను. స్వామి కింగ్లీషుభాష రాదనుకొని సాధువులు దొంగలని, వంచకులు, సోమరిపోతులుఁ బ్రియులని, ఆ యిరువురు నోటికి వచ్చినట్లు వారిభాషతో దూషించుచుండిరి స్వామి నిశ్చలచిత్తుఁడై నిమీలితనయనుఁడై యూరకుండెను. అంతట నొక స్టేషనుకడ ఈ ముగ్గురును దిగి దాహ మగుచున్నది. కొంచెము మంచితీర్థ మిప్పించెదరా? యని స్టేషనుమాస్టరు గారిని స్వామి యింగ్లీషుభాషతో నడిగెను. అది విని దొరలాశ్చర్యపడి యాడినమాటలకు నొచ్చుకొని, "ఏమయ్యా! యింగ్లీషు వచ్చియుండ, మేమన్ని మాటలు మి మ్మన్నప్పుడు మిన్నకుంటిరి?" అని యాంగ్లేయభాషతో సాంత్వనవచనము లాడిరి. "మూర్ఖులను జూచుటయు, మూర్ఖప్రసంగములు వినుటయు, నా కిది మొదటిమాటుగాదు" అని స్వామి యింగ్లీషుతోనే జవాబిచ్చెను. దొరలకుఁ గోపము వచ్చి కన్నులెఱ్ఱఁజేసిరి. అట్టివానికి నేను సంసిద్ధుఁడనైయే యున్నానని చెప్పినట్లు స్వామి బొమ్మ వెంచి, యినుపముద్దలవలె నున్న చేతికండలను వారి దృష్టిపథమునఁ బరపెను. ఇంక మర్యాద దక్కదని కాఁబోలు క్షమింపుమని పల్కి మఱి మాటాడక దొరగార్లు వారిదారిని వారు తొలఁగిపోయిరి.

"శివోహ" మ్మను వాక్యము ననుభవమునకుఁ దెచ్చుకొనఁ గోరి, జీవేశ్వరైక్యానుసంధానమునకై చేయు ప్రయత్నములలోఁ బైమెట్టు పట్టుపడనప్పుడును, అమోఘమైన దేశోద్ధరణ సాధనము మనస్సునకుఁ దట్టనప్పుడును, స్వామి గిజగిజ కొట్టుకొని— "ఓ శ్రీరామకృష్ణభగవానుఁడా! ఓతల్లీ! జగజ్జననీ! మీ బిడ్డనికి సరియైన దారి చూపి కృతకృత్యునిఁ జేయరా? మీయాదేశమునే కదా శిరసావహించి నెఱవేర్పఁ ద్రికరణశుద్ధిగా దీక్ష వహించితిని. కరుణించి రక్షింపుఁడు! మీ యనంత తేజశ్శక్తులు నాకుఁ బ్రసాదింపుఁడు!" అని భక్తిబాష్పములు వఱదలువాఱ, శ్రీకన్యాకుమారి యాలయము మున్నగు పవిత్రస్థానములలో నెన్నో సాగ్లఱచినాఁడు. అలుపెఱుఁగని తపమునఁ దన యభీష్టసిద్ధికిఁ గావలసిన జ్ఞాన తేజోబలములను బూర్ణముగా సంపాదించుకొన్నాఁడు. సంపాదించుకొని సత్సంకల్పములు నెఱవేర్చుకొని శాశ్వతకీర్తిఁ బడసినాఁడు.

ఇట్టి మహామహుని చరిత్రము చదువు మహాభాగ్యము నాకు గలిగినది. హిమవత్ప్రాంతమందలి మాయావతిలోని యద్వైతాశ్రమమున, శ్రీస్వామిప్రాక్పశ్చిమశిష్యులు, గురుసచ్చరిత్రమును భక్తిభరితాంతరంగులై, విపులముగా, చక్కఁగా, అమృతోపమానమైన శైలితో, వ్రాసి 4 సంపుటములుగా కలకత్తాలో ముద్రింపించి ప్రకటించి పుణ్యము గట్టుకొన్నారు. అందుఁ బ్రథమద్వితీయసంపుటములు పరమానందముతోఁ బఠించినాను. మిగిలినభాగములు చదువుటకు మహోత్కంఠతతో నున్నాను.

శ్రీమద్భగవద్గీతాగ్రంథము నుండి యెత్తి మకుటముగా వ్రాసిన శ్లోకము ఈనాఁటి యనన్యభక్తుల పూతచరితములందుఁ గూడ బూర్ణముగా సత్య మగుచున్నదని చూపుటయే ఈ వ్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. అందుకై శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితమునుండి రెండు దాహరణముల నీక్రింద నిచ్చెదను: ఆ మహానుభావు నెడల నాకుఁ గల భక్తిప్రపత్తులు వెల్లడించుటకును, ఆయన పవిత్రచరణారవిందములకు నా శతసహస్రప్రణామము లంతశ్శుద్ధిగా నర్పించుటకును, ఉపోద్ఘాత మింత పెంచవలసి వచ్చెను. శ్రమ యిచ్చినందులకుఁ బఠితలు నన్ను మన్నింతురు గాక.

ఊరూరఁ దిరిగి, యింటింట బిచ్చ మెత్తుకొను రోజులలో ఒకనాఁడు "నే నిల్లువదలి సన్న్యసించినది ఆత్మసాక్షాత్కారమునకా? అడుగుకొని తినుటకా? అది నాకు సిద్ధింపనప్పుడు భిక్షాటన మేల? నిఱుపేదల బాధించి నేఁ దినినందువలన ఫలమేమి? పిడికెఁడు బియ్యము మిగిలినఁ, బేదవారిబిడ్డ కొక ముద్ద దక్కునన్నమాట గదా! పరమాత్మావలోకనమునకుఁ బనికిరాని యీ పాడుశరీరము నే నేల కాపాడుకొనవలెను? ఛీ! ఛీ! ఇఁక నీవృత్తి మానెదను. పూర్వమునుభువుల పుంతను బోయెదను. అన్నముతినక నీళ్లు త్రాగక, ప్రయాణప్రయాసములచే ఈ రక్తమాంసాస్థిమయమైన దేహమును శుష్కింపఁజేసి దారిలో నిచటనో వ్రాల్చెదను."— అని వివేకానందస్వామి తలఁచుకొని దృఢనిశ్చయుఁడై యొక మహారణ్యములోఁ జొరఁబడి, నీరాహారములను వర్జించి, పగలంతయు నడచి శ్రమచే నిఁకఁ గాలు సాగింపలేక, సాయంసంధ్యాసమయమున నొక చెట్టుక్రిందఁ జతికిలఁ బడెను. చతికిలఁబడి సర్వాంతర్యామి యగు భగవంతునిపై మనసు పెట్టుకొని తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండెను.

ఇట్లుండగాఁ గొంతసేపటి కొక పెద్దపులి దూరమునఁ గనఁబడెను. క్రమక్రమముగా దగ్గఱ దగ్గఱకు వచ్చి అది కొన్ని గజముల దూరమున నాఁగి అచటఁ గూర్చుండెను.

స్వామి యాశ్చర్యపడి, "సరే! బాగుగనే యున్నది. మన మిద్దఱము కూడ మిక్కిలి యాఁకలిగొని యున్నాము. ఈశ్వరసాక్షా

త్కారమున వినియోగింపని యీ తనువువలనఁ బ్రపంచమున కేమి యుపలాభము లేదు. ఇట్టికానితో నాదుమాత్ర మేమి పని? క్షుద్బాధచే నకనకఁ బడుచున్న నీ పులిగర్వారమునకేఁ బడినచో; దీని జన్మమునకుఁ గొంత సార్థక మగు నేమో?" అని తలపోసికొని, పులి యే నిమిషమునకో తనమీఁదఁ బడి తన్నుఁ దినునని నిశ్చ యించుకొని, నిశ్చలుఁడై, నిశ్చయచిత్తుఁడై, యెవరైన నింతవఱకు మనకుఁ జెప్పినారో, అట్టివాఁడై నే దానిని గన్నిగా లక్ష్యము చేసి నిర్వాణక్షణమును నిరీక్షించుచుండెను.—

కాని కూరుచుండి కూరుచుండి, ఏ కారణమునో పులి పట్టుకొన్న చేచి మఱియొక త్రోవను బోయెను. పోయినప్పటికిని అది మఱల వచ్చి తన్నుఁ గబళించుట తప్ప దనుకొని, స్వామి ప్రతి నిమిషమును దానికై వేచికొనియుండెను. ఎంతసేపు కనిపెట్టుకొని యున్నను, అది వచ్చి తిరుగఁ గనఁబడలేదు. అతఁడు రాత్రియంతయు నా చెట్టుక్రిందనే పరుండి నిద్రపోయెను. తెల్లవారెను. అపూర్వ మైన శరీరబలముతోను అత్యంతమైన మనోబలముతోను, స్వామి నిద్రలేచి తరలిపోయెను. ఆఁకటిచేతను, కాలినడకచేతను, ఎంతో బడలి-సొలి-వడిలిపోఁబడిన సన్యాసికి అట్టి దేహబలమనోబలము లెట్టి వచ్చెనో, ఎవ రిచ్చిరో, వివేకానందస్వామి కెఱుక! స్వాముల కెల్లరకును స్వామి యగు ఆస్వామి కెఱుక!

మండువేసఁగిని స్వామి పరివ్రాజక వ్రతము పూని తిరుగు చుండెను. తిరుగుచున్నది అత్యుష్ణమైన దేశము. రాజపుత్రస్థానము. ఎడారిభూమి. మధ్యాహ్నకాలమున నిసుకరేణువులు తళతళ మెఱయుచు గాజుపూసలవలెఁ గన్నులు మిఱుమిట్లు గొల్పుచుండను. బయళ్లు ఆవిరిగ్రమ్మిన ట్లగపడును. బొంగరములవలెఁ జిన్నచిన్న సుడిగాలులు సుడివడుచుండును. వేఁడిమి కలవాటుపడి చిట్టి తుప్పలలో మేయుచుండు మేఁకలు గూడ నొకప్పుడు కానరా కుండను.

ఇట్టి కాలములో వివేకానందపరివ్రాజకుఁడు పర్యటనము చేయుచుండెను. కాని యంగీ, కావికోటు, తప్ప దగ్గఱ మఱి యేవిధ మగు నాస్తియు లేదు. సాధారణముగా, కఱ్ఱతోనో, కొబ్బరపెంకు తోనో చేసిన కమండలువొకటి చేత నుండుకొనెడివాఁడు. అది కూడ నెక్కడ పాఱవేసినాడో కాని, యిప్పుడు లేదు.

తిండిలేకుండఁ గొన్ని పూఁటలనుండి యొక వర్తకునితో రెయిలుబండిలోఁ బ్రయాణము చేయుచుండెను. స్టేషను స్టేషను నొద్దను మంచినీళ్లిచ్చువానిని మంచినీళ్లడిగెను. కాని చేతిలో నేమియుఁ బెట్టకపోవుటచేత వాఁడు మాట వినిపించుకొనకయే, మఱియొకచోటికిఁ బోవుచుండెను. వాఁడు మఱలవచ్చుసరికి, రెయిలు స్టేషనునుండి పోవుచుండెను. ఇట్టి స్థితిలో స్వామి దాహశాంతి గావించుకొనుట కవకాశము లేకపోయెను. జిహ్వ యెండిపోవుచుండెను.

సహపథికుఁడైన వర్తకునకు, సన్యాసు లన్నను సాధువు లన్నను పరిహాసప్రాయము. డబ్బుగలవాఁ డగుటచేతఁ గావలసిన పండ్లు భక్ష్యములు పాలు చల్లని మంచినీళ్లు, కొని ఆరగించుచుం డెను. ఆరగించుటలో నేమియుఁ దప్పులేదు గాని, అతఁడు స్వామిని జూచి నవ్వుచు, వెక్కిరించుచు, మర్మభేదకము లగు మాట లాడుచు మిక్కిలి బాధపెట్టుచుండెను. ఇది కడుశోచనీయము.

చివర కిద్దఱును "తారిఘాట్టు" అను స్టేషనులో అభిజిత్కాలమున దిగిరి. డబ్బులేని వివేకానందుని మొగ మెవరు చూతురు? మంచినీళ్లు దొరకినవి కావు సరిగదా తలదాఁచుకొనుటకు స్టేషనులో నీడగల చల్లని ప్రదేశ మైనను దొరకలేదు. సైతాటి తడుపుకొని పదములు పొండిపోవు బయటి యిసుకమీఁదఁ బఱచుకొని ఒక స్తంభమునకు వెన్నానుకొని స్వామి కూరుచుండెను.

ఆయనయెదుటనే కొంచెము దూరమున, చల్లనిచోట మృదులాస్తరణము మీఁద చుట్టును సమస్తభోగపదార్థములు పెట్టుకొని వర్తకుఁడు నక్షత్రకుఁడువలెఁ గూరుచుండెను.

కూరుచుండి యూరకుండక "ఏమయ్యా! ఇటు చూడుము. ఆహా! ఎంత చల్లని మంచినీళ్లు! ఎంత రుచిమంతము లైన లడ్డు మిఠాయి యుండలు! ఈ పూరీలు చూడుము. ఏమి మృదువైన పూరీలు! ఇవన్నియు నేను ఆస్వాదనముగాఁ దిని దివ్యానందభరితుఁడ నగుచున్నానే! నీ గ్రహచార మేమి కాలెఁనది? సన్న్యాసము పుచ్చుకొని యేమి సాధించుకొనుచున్నావయ్యా? మద్రాసీలు గొంటువి కదా. ఏదో పనిచేసికొని డబ్బు సంపాదించుకొని సుఖపడరాదా? అర్థపరిత్యాగము అనుత్యాగములోనికి దింపదా? ధనహీనుఁడు బుద్ధిహీనుఁడు గాఁడా? చేయి జేబును వట్టి వైనప్పుడు, పొట్ట మాత్రము వట్టిది గా నుండదా? విత్తము వలదన్న వెఱ్ఱివెంగలయ్యకీ శాస్తి కావలసినదే! ఇంకను గావలసినదే! చూడుము. కూరుచుండుటకు నాకీ స్నిగ్ధచిత్రాసనము. నీకు కనకనలాడు కఱకుటిసుకనేల. తినుటకుఁ ద్రాగుటకు నాకు మంచిమంచి భక్ష్యపానీయములు. నీకు మండెడు కడుపును ఎండెడు గొంతుకయును. తెచ్చిపెట్టుకొన్న కష్టములు తృప్తిగా, తీతికగా, అనుభవింపుము" అని పాపమా వర్తకుఁడు స్వామిని యూరకుండనీక, పిలిచి, లొట్టలువేసి తినుచు, గుటకలు వేసి త్రాగుచు, తేఁగఁద్రేన్చుచుఁ, బలువిధముల బాధపెట్టుచుండెను.

శుద్ధసత్త్వస్వభావుఁ డగు స్వామి ఆ పరిహాసవాక్యములకును, అవజ్ఞాచేష్టితములకును, ఏమాత్రమును గినియక - చలింపక - తితిక్షా విగ్రహమువలెఁ గూరుచుండెను.

అంతలో నా గ్రామనివాసియొ, యొకఁడు, కుడిచేత నొక మూటయు లోటయును, ఎడమచేత శీతలసుగంధసలిలపూర్ణ మైన యొక మట్టికూజాయును పట్టుకొని, కక్షలో నొక తెల్ల చిన్న దుప్పటియును ఆస్తరణమున కుపయోగించు నొక చిన్నమెత్తయుఁ బట్టుకొని, పరుగుపరుగున వచ్చి స్టేషనులోఁ జొచ్చి శుభ్రమైన యొకచోట దుప్పటిపఱచి, మూటవిప్పి, అందలి వివిధభోజనపదార్థములను దానిపై నమర్చి, స్వామికడకు ససంభ్రమముతో వగరుచు కొనుచు వచ్చి, "బాబాజీ! దయచేసి యిటువచ్చి, తమరు నేఁ దెచ్చిన యాహారమును వేగ భుజింపుఁడు." అని ప్రార్థించెను.

ఆ వన్నియు నెటులు ప్రాప్తించెనో, తెచ్చినయాతఁ డెవఁడో యించుమాత్రము నెఱుఁగని స్వామి యాశ్చర్యమును, ఇంతవఱకు నపరిమిత పరిహాసములు చేయుచు ఇప్పుడు వెలవెలఁబాఱిన ముఖముతో, బాకనోటితో, జెలవిసకన్నులు మూయకుండఁ జూచుచు నిర్జీవప్రతిమవలె నున్న వర్తకుని యాశ్చర్యమును, ఎవఁడు మాటలతో వర్ణింపఁగలఁడు?

క్రొత్తగా వచ్చినతఁడు "బాబాజీ! ఆలస్యము చేయకుఁడు! వచ్చి వెంటనే భుజింపక తప్పదు." అని స్వామిని బ్రతిమాలి బలవంతపెట్టుచుండెను.

స్వా:—మిత్రమా! నీ వేదో పొరపాటు పడుచున్నట్లున్నావు. ఒకనిని జూచి యొకఁ డనుకొనుచున్నావేమో! నిన్నెన్నఁడును జూచినట్లు నాకు జ్ఞప్తిలో లేదు.

బ్రా:—సరిసరి! బాబాజీ! నేను మిమ్ముఁ జూచితిని చూచితిని. పొరపాటేమియు లేదు.

(వర్తకుఁడు తెల్లనోరు వెట్టుకొని చూచుచుండెను. స్వామి అతివిస్మయముతో నిట్లు పలికెను.)

స్వా:—అయ్యో! నీ మాటలు నాకు దురవగాహములుగా నున్నవి. న న్నెక్కడఁ జూచితివి?

బ్రా:—బాబాజీ! వినుఁడు. నే నీయూరి మిఠాయివర్తకుఁడను. ప్రొద్దున భోజనముచేసి, మామూలుగా ప్రక్కపైఁ బరుండి కొంచెము కన్నుమూసితిని. అంతట నొక స్వప్నము వచ్చెను. అందు శ్రీరామచంద్రమూర్తి, నిన్ను - సరిగా నీవంటి రూపమునే - వ్రేలు పెట్టి చూపి "అదిగో! వాఁడు. నీ యెదుట నగపడువాఁడు. నిన్నటినుండి తిండిలేక బాధపడుచున్నాఁడు. ఆ బాధ యంతయు నేనును బడుచున్నాను. వెంటనే లేచి, పూరీలు కూరలు చేసి యవియును మిఠాయి చల్లని మంచితీర్థమును, కూరుచుండుట కొక చిన్న మెత్తయును, రెయిలుస్టేషనునకుఁ బట్టుకొని వెళ్లుము. లెమ్ము." అని పలికెను. నేను మేలుకొంటిని గాని అది యేదో సామాన్యపు కల యని, అలక్ష్యము చేసి, ప్రక్కకు ఒత్తిగిల్లి మఱలఁ బరుంటిని. అంతట అపార కృపాసముద్రుఁడగు శ్రీరామచంద్రప్రభువు, తిరుగ నిద్రలో నగపడి— "ఓరీ! ఏమిరా! త్వరగా లేచి నే జెప్పినట్లు చేయవేమిరా?" అని నన్నుఁ బొడిచి లేపినట్లయ్యెను. ఇఁక నెట్లు ఉపేక్ష చేయఁగలను? ఉలికిపడి లేచి శీఘ్రముగా పూరీలును కూరలును జేసి, అవియును, తత్పూర్వమే చేయఁబడి సిద్ధముగా నున్న మంచి మిఠాయియును, గుమగుమలాడు చల్లని మంచితీర్థమును, ఒకచిన్న మెత్తను, పట్టుకొని, వేళ మించిపోవునేమో యను భయముతో తిన్నగా నిచ్చటికి పరుగుపరుగున వచ్చితిని. వచ్చి స్వప్నములో సాక్షాత్కరించిన రెండవ మహానుభావుని—మిమ్ము—దూరమునుండియే చూచి ఆనవాలు పట్టితిని. పొరపాటేమాత్రమును లేదు. కనుక దయచేసి వేఁడి చల్లారకముందే తెచ్చినవి ఆరగించి నన్ను ధన్యునిజేయుఁడు. మీరు మిక్కిలి క్షుద్బాధతో నున్నారు. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు.

(వెంటనే స్వామి వెల్లి సంతృప్తిగా భుజించి, కడుపునిండఁ జల్లని మంచితీర్థము త్రాగి, మిఠాయివర్తకునికిఁ గృతజ్ఞతాభివందనము లర్పింపఁ బోఁగా-)

బ్రా:—ఆ దేమి బాబాజీ! వలదు. వలదు. వందనములు నాకా? అంతయు శ్రీరామచంద్రభగవానుని యిచ్ఛప్రకారము, ఆజ్ఞప్రకారము జరిగినది. ఆయనకు సమర్పింపుఁడు.

అన్ని పరిహాసములు చేసి స్వామిని పరాభవించిన వర్తకుఁడు పిడుగుపడినవానివలెఁ గొంతసేపు నిశ్చేష్టితుఁడై యుండి, పిమ్మట స్మృతికివచ్చి, బుద్ధి దెచ్చుకొని పశ్చాత్తప్తుఁడై క్షమింపుఁ డని స్వామిపాదములపైఁ బడి తత్పాదరజము తీసి బొట్టు పెట్టుకొనెను.

స్వామి, విస్మయానందభరితుఁడై విచ్ఛిన్నసంశయుఁడై, కనుఁగవనుండి పూర్ణ పూత భక్తిబాష్పములు కాలువలుగా జెక్కులంటి ప్రవహింపఁ, దైవ వ్రాసిన భగవద్గీతాశ్లోకరాజమును స్మరించుకొనెను స్మరించుకొని "పరమేశ్వరా! మార్జాలకిశోర న్యాయముగా నిన్నే నమ్ముకొన్న వారికి బాధ లన్నియును పటాపంచలౌను గదా!" యని నిశ్చలమనస్కుఁడై ధ్యానించుకొని యుండవచ్చును.

భగవద్గీతల పరమార్థము

వేదుల పార్వతీశము గారు

దేశమే దైవము. దేశభక్తియే దైవభక్తి. నిష్కామకర్మయే కర్మసన్న్యాసము. ఇదియే జ్ఞానము. ఇదియే జీవన్ముక్తి.

భగవంతునిచే నిర్మింపఁబడిన సృష్టి యంతయు నెల్లప్పుడు నానందమును పొందుచుండవలయు ననియే కోరుచుండును. ఇట్టి యానందము రెండు విధములు. బాహ్యేంద్రియానందము అని ఆంతరింద్రియానందము అని. ఇందు బాహ్యేంద్రియానందమశాశ్వతము. ఆంతరింద్రియానందము శాశ్వతము. ప్రతిజీవియును కోరఁదగినది యీ శాశ్వతానందము. ఇందులకు కర్మ ప్రధానము. కర్మకు జ్ఞానము అవలంబనము. కాననే మహర్షులు తమకుఁ గల యనుభవజ్ఞానముచే జ్ఞానకర్మయోగముల రెంటిని విపులముగ ననేకరీతుల వెలిఁబుచ్చిరి. కాని వీని రెంటిని మించు కర్మ యగు భక్తియోగ మెందున్నదియుఁ గానరాదు. దీనినే శ్రీకృష్ణభగవాను లర్జునునకు బోధించెను. కర్మగాని జ్ఞానముగాని యభివృద్ధి గావలయు ననిన భక్తి యాధారము. ఈ భక్తియోగసమ్మేళనముతోడనే నునకు జ్ఞానకర్మయోగములు చెప్పఁబడియున్నవి. ఇది రాగద్వేషాదుల నరికట్టి జ్ఞానకర్మల నభివృద్ధిచేసి మనుజుని శాశ్వతానందమున ముంచును. కావుననే "భక్తియోగా న్ముక్తిః" అని చెప్పఁబడియున్నది.

భక్తి యనఁగా, నానందస్వరూపుఁ డగు భగవంతునియందలి ప్రేమ. ఇట్టి భక్తి రెండువిధములు. 1 కామ్యము. 2 నిష్కామ్యము. నిష్కామ్యము ముక్తికి మార్గము. కామ్యము నిష్కామ్యమునకు కారణము. కావుననే కామ్యభక్తుల గహితము నిందింపదగదు. భాగవతంబునను–

> ఆ. అలుకనైనఁ జెలిమినైనఁ గామంబున
> నైనఁ బాంధవముననైన భీతి
> నైనఁ దగిలి తలఁప నఖిలాత్ముఁ డగు హరిఁ
> జేరవచ్చు వేఱు సేయఁ డతఁడు.

యని చెప్పఁ బడియున్నది. కామ్యకర్మ నిష్కామ్యకర్మకు కారణ మనుటకు ధ్రువోపాఖ్యానము తార్కాణము.

మఱియు శాశ్వతానందమును పొందుటకై మనము నిరంతరమునుఁ జేయవలసిన కృషి యేమనిన– శాశ్వతానందవస్తును ప్రార్థించుట. చేరుట, పొందుట, అందు లీనమగుట. ఇవియే సాలోక్య, సామీప్యములు. దీనిని ప్రహ్లాదుఁ డెట్లనుభవించినదియు, సప్తమస్కంధములోఁ జెప్పఁబడినది.

మఱియు దీనికి ప్రారంభమున మన మరయవలసినది భగవంతుఁడు కలఁడా, లేఁడా? ఉన్న నెట్లు? లేకున్న నెట్లు? ఉన్న నెచ్చట నెట్టిగుణములచే కనుగొనఁగలము? అని విమర్శింపవలయును. నారాయణోపనిషత్తునందు "అథ నిత్యో నారాయణః, బ్రహ్మా నారాయణః, శివశ్చ నారాయణః, శక్రశ్చ నారాయణః, కాలశ్చ నారాయణః, దిశశ్చ నారాయణః, విదిశశ్చ నారాయణః, ఊర్ధ్వం చ నారాయణః, అధశ్చ నారాయణః, అంతర్బహిశ్చ నారాయణః" యనియు, సీతారామాంజనేయమున– రాముఁడు నిర్గుణాకారుఁడు అనుమున్నగు పద్యముల ద్వారాను– భగవంతుని "ఉన్నాడు" "లేడు" అని బోధించుచున్నవి. ఇందు "ఉన్నాడు" అనుపదము "లేడు" అను అనుభవానందమునకు కారణము. కాన మన మున్నాఁ డనుపదమునే ముందు తీసికొని లేఁ డనుపదమును పిమ్మట గ్రహింపవలసియున్నది. దీనిని బాగుగా చూడవలయు ననిన భగవంతుని ముఖ్యగుణములను తీసికొనవలయును భగవంతుని ముఖ్యగుణములు అమాయికత సత్యము శాంతము మృదుత్వము దయ మున్నగునవి. ఈగుణము లొకవిధ మగు తేజస్సును కనఁబఱచును. ఆ తేజస్సే భగవంతుని రూపము. ఈ తేజస్సు సృష్టియంతటను నిండియున్నది. కాని యిట్టిది మాయాసహితమై కొన్నిటఁ గానరాకయును మఱి కొన్నిట స్వచ్ఛముగను నున్నది. ఇట్టి తేజస్సును కనుఁగొనుటకు కనుఁగొనువాని తేజశ్శక్తితో సంబంధించియున్నది. కానఁ బ్రతిమానవుఁడును తన మనస్సును విశాలవంతము గను తేజః ప్రార్థనముగను జేసికొనుట ముఖ్యము. మనోభివృద్ధికి పరిశ్రమ యావశ్యకము. తేజోభివృద్ధికి భగవంతుని తేజఃపరిశీలన మావశ్యకము. ఇట్టి తేజస్సును కొన్ని కొన్ని పదార్థములందును, కొందఱు మనుష్యులందును కనవచ్చును. వీరు సత్యశీలురు, శాంతులు, అమాయికులు నగు మహనీయులు. వీరి ముఖవిలాసమును పరిశీలించిన మనకుఁ దెలియును. ఇట్టి ముఖవర్చస్సే మనము మంచిచెడ్డలను చెప్పుట కాధారము. ఆ ముఖవర్చస్సే వారిని పదేపదే చూడవలయు ననియు సంభాషింపవలయు ననియు మన మనస్సును లాగునది. శ్రీకృష్ణుని చర్యలను బాహ్యదృష్టితో చూచిన నం దెన్నిలోపములైనను గానిపించును. కాని విని వానిని నిందించినవారు గలరా? ఇందుకు కారణ మేమి? మాయామూర్తి యగుటయే! ఇదియే కారణముగ మనము ప్రేమించు పిల్లవాని పనులు క్రమక్రమముగా వాఁడు 4, 5 సంవత్సరముల ప్రాయముగలవాఁ డగునరికి కొన్ని మంచివిగాను కొన్ని చెడ్డవిగాను అగుచున్నవి. మనము కడు హీనముగా చూచు పంది, కుక్క, గాడిద వీనిపిల్లలను చూచిన, మన మనం బెట్లుండును? చీమలు బారుగట్టి తమ యాహారంబును గాని గ్రుడ్లను గాని తీసికొని పోవుచున్నప్పుడు బాగుగ పరిశీలింపుఁడు. పక్షులు, చిలుకలు, నెమళ్లు, కోయిలలు మొదలగువాని రంగులు, చేష్టలు నెంతయింపును గొల్పుచున్నవో! వృక్షములు మొలకలెత్తుట చిగుర్చుట, పుష్పములు, కాయలు, వాని యేర్పాటులు, రంగులు

మృదుత్వము, తేజస్సు, మన కెంత యింపును గొల్పుచుండును! ఇది భగవంతుని స్వరూపము గాదా? భగవంతుఁ డనిన వేఱే గలఁడా? ఇందువలన నే మన పూర్వులు తమ గృహములయందు పుష్పవనముల నిర్మించుట మున్నగునవి. భగవంతుఁ డేల పుష్పములతో నింపు నొందుట? అంతకు మించిన విలువపదార్థములు లేవా? మహనీయులారా! వీటిని పరిశీలించిన సృష్టికర్త యగుపరమేశ్వరుని అప్రమేయ మగు సృష్టిచాతుర్యమును జీవదయాపరత్వమును మనకు బోధపడ లేదా? పతివ్రత లని కీర్తిపడసిన స్త్రీలు విరాగులగు మహాయోగులు నిట్టి వనంబుల సంచరించియే కదా మహానందమును పొందుచుండిరి.

అగున! ఇఁకను ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన పని యేమి? భగవంతుని యనుగ్రహమును బడయుట. ఇందులకై భగవంతుని యాజ్ఞల ననుసరించి వర్తించుట. ఇదియే భగవద్భక్తి. భగవంతుని యే యే గుణములు మనల నాకర్షించుచున్నవో యా యా గుణముల గలిగియుండి భగవంతునిచే నాకర్షింపఁబడవలెను. ఇట్లాకర్షింపఁ బడుటకు శ్రీపరాత్పరుని నవవిధముల పూజింపవలయును. దీనినే ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రికి తెల్పెను.

మ. తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్ శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ వందనా
ర్చనముల్ సేవయు నాత్మలో నెఱుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం
బను నీ తొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్ర మంచుఁ దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా

మహనీయులారా! పై పద్యాంతర్భావమును పూర్ణముగా గ్రహించి నడుచుకొనువాఁడే నిష్కామకర్ముఁడై జీవన్ముక్తుఁ డగు నని పెద్దల యుద్దేశము. ఇందలి సఖ్యాదిపదముల కిట్లు విశేషార్థము లనునిర్వచించెదరు:- సఖ్యము: ఇది భగవంతునితో, భగవద్భక్తులతో భగవంతుని గుణములతో - ననగ "సర్వభూతస్థ మేకం వై నారాయణం" అను వాక్యానుసారము ప్రతి జీవనిర్జీవవస్తువులతో మైత్రి నొనర్చుకొనుట. శ్రవణము: భగవంతుని చరిత్రలు భగవద్భక్తుల చరిత్రలు మున్నగువానిని అనుపమప్రీతితో వినుచుండుట. దాసత్వము భగవద్భక్తులకు భగవంతునకు భగవత్ప్రాసమునకు దేశమునకు దాస భావమును వహించుట. వందనము: భగవంతునికి, భగవంతుని గుణములకు అభివందనము నొనర్చుట. అర్చన: భగవంతునిరూప మగు దేశము నకుఁ బూజలు సల్పుట. ఇట్లే సేవ మున్నగువానిని ఎఱుంగవలయును.

ఈ నవవిధభక్తులను మనకు బోధించున దేది? భగవంతుని గుణములవంటి గుణమును గలవారగుటకై భగవంతుని భగవంతుని రూప మగు దేశమును సేవించుట. గాన భగవద్భక్తుఁ డన దేశభక్తుఁడే కాన ప్రతిమనుజుఁడును దేశభక్తుఁడు కావలయును. ఇదియే గీతా పరమార్థము.

భక్త్యుదాహరణార్థమై పరమభక్తాగ్రేసరుఁ డగు ప్రహ్లాదుని గుణవర్ణనాపర మగు ఈపద్యముఁ జూతుఁడు.

సీ. తనయందు నఖిలభూతములందు నొకభంగి
సమహితత్వంబున జరుగువాఁడు
పెద్దలఁ బొడగన్న భృత్యునికైవడిఁ
జేరి నమస్కృతుల్ సేయువాఁడు
కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డంబైన
మాతృభావనఁ జేసి మరలువాఁడు
తల్లిదండ్రులభంగి ధర్మవత్సలతను
దీనులఁ గావఁ జింతించువాఁడు
గీ. సఖులయెడ సోదరస్థితి జరుపువాఁడు
దైవతము లంచు గురువులఁ దలఁచువాఁడు
లీల లందును బొంకులు లేనివాఁడు
లలితమర్యాదుఁ డైన ప్రహ్లాదుఁ డనఘ!

మహామహోపాధ్యాయ పరవస్తు రంగాచార్యులు గారు

నిడదవోలు వేంకటరమణ గారు

శా. గాంగేయోపమధర్మపారుఁడు, మహాగంభీర వాగ్వైఖరీ
సంగుం డంచితసంస్కృతాంధ్రకవితాచాతుర్యధుర్యుండు నా
రంగాచార్యుఁడు వెల్గెఁ గాత సకలార్యప్రాసచంచన్మనో
రంగంబందు ననారతంబు కలనారమ్యప్రభావోన్నతిన్.

సీ. ఏ మహామహుని వాగ్ధామంబునకు నోడి
క్రైస్తవసంఘమ్ము కలఁగి పాఱె
ఏ సుధీవరు నవ్యభాసురాదర్శంబు
కవివర్గమునకు మార్గమ్ముఁ జూపె
ఏ కావ్యనిధి తాను ప్రాకటంబుగఁ గృతుల్
పెక్కులు రచియించి పేరు గాంచె
ఏ మతాంతర కళాహేరాళ వేద్యుండు
హిందూమతాభిమానితను నెగడె
అట్టి పరవస్తు వంశ దుగ్ధాబ్ధిచంద్రు
శ్రీమహామహోపాధ్యాయ నామబిరుద
విశ్రుతుని, వరగురుని వివేకగుణుని
వాసి మీఱ రంగాచార్యవర్యు నెంతు.

శా. గీర్వాణంబున మీ యపారమహిమం గీర్తించు శబ్దార్థస
త్సర్వస్వమ్మను కాళిదాసకవితాజ్ఞానప్రసిద్ధంబునో
యుర్వీశాదివిశేషపూజిత! సతంబున్ గానవిజ్ఞానదృ
క్స్వాంబా భకదీయరూపమిషమున్ భాసిల్లఁగా నొప్పనే.

ఉ. రంజిలఁ జేయఁగాఁ గవుల రమ్యకరాంధ్ర మహాప్రబంధముల్
మంజుల నైషధాది బహుమానిత సంస్కృతరూపకంబు లొ
ప్పం జను లుల్లసిల్లి తనప్రౌఢిమఁ గూర్చినయట్టి శక్తికిన్
అంజలి సేయఁగావలదె యద్భుతసత్కవితాప్రవీణులున్.

మ. భవదీయోజ్జ్వల రూప విశ్రుత పటుప్రాచుర్య సందర్భనో
త్సవ సందర్భమున న్సమర్పణము భాస్వత్స్వాంచరత్నంబులున్
కవిలోకస్తుత! నీ కొనర్చితిని నే గైకొమ్ము నిత్యంబు నీ
భువి రంగాఖ్యుఁ డెలంకుగాత క్షమణా పూర్ణానమోదంబుగన్.

చదరంగము

పమ్మెట రంగయ్యాచార్యుఁడు గారు

ఇది లోకమునఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందిన యాటలలో మిక్కిలి యుత్కృష్టమైనదై ఆటలలో రాజనియుఁ రాజుల యాట యనియు వాడుకలో నున్నది. ఇది యెంత కాలమునుండి వాడుకలో నున్నదో ఎవరు కల్పించిరో తెలియదు. ఇంగ్లీషువారు తమ చదరంగ గ్రంథములలో పదునేడవ శతాబ్దమునుండి ప్రారంభింపఁబడినట్లు వ్రాయుచున్నారు. అమెరికావారు శ్రీరాముఁడు లంక నాక్రమించిన రోజులలో మండోదరి తనభర్తయైన రావణాసురుని విచారము దూరము చేయుటకై సృష్టించినట్లును నాఁటనుండి నేఁటివఱకును వాడుకలో నున్నట్లును తమ గ్రంథములలో వ్రాసిరి.

ఈమధ్య ౧౯-౬ సంవత్సరముల క్రిందట ఏ. జే. మారిసు అను చదరంగచరిత్ర గ్రంథకారుఁడు ఏషియా యూరోపు అమెరికా ఆఫ్రికాఖండములలో సమస్తప్రదేశములందును సంచరించి సంతరించిన విషయములను బట్టి చూచినను ఆయా ప్రదేశములవారు తమ తమ రాజ్యములయందే పూర్వీకులచేఁ గల్పింపఁబడి వాడుకొనుచున్నట్లును ఏప్రదేశమునఁ గూడ నీయాట ప్రారంభించినకాల మెవరికిని తెలియనట్లును దెల్పుచున్నది. మనుష్యుఁ డెంత వాడుకలో నుంచిన సంగతి [illegible] దీనియందు [illegible] సమస్తదేశప్రజలు - రాజు మొదలుకొని బాపువానివఱకును - దీనిని వాడుక చేయుచున్నారు.

మారిసు గారి చరిత్రయందు కొన్ని రాజ్యములలో పూర్వులు ఈ చదరంగపు పావులను కలుపుకొని ఏనిమిదేసి కాయలుంచుకొని యాడినట్లును పిమ్మటఁ గొంతకాలమున కొకరి నొకరు చూచి యుద్ధరీతి నాడుట యేర్పడినట్లును వ్రాసియున్నారు గాని కల్పనాకాలము నిర్ధారింప నసాధ్య మగుట యటులుండుట దృఢము. ఏది యెటు లున్నను రమారమి ౪౦౦౦ ల సంవత్సరములనుండి యనేక దేశములలో బుద్ధిమంతుల యూహల నాక్రమించుచుండుట నిక్కము.

ఇండియా దేశమునను తుర్కదేశమునను కొందఱు బలమాట యని వెనుక వత్తానుగల కాయను కొట్టక ఆడుచున్నారు. ఇంతహీనమైన ప్రచారమింక నేదేశమునను లేదు. ఒకపర్యాయము తమతమ కాయలను వెనుకవత్తాను గలుగఁజేసికొనిన పిమ్మట యాడిన కాయ నే ముందునకు వెనుకకు నాడుచు నిరుపార్శ్వములవారును చేతులు ముందుపెట్టికొని ఎవ రేకాయను మఱచియుందురో యని యొకరి నొకరు కాచుకొని యుందురు. కాలము వృధగా గడచిపోవుటయే గాక మేధాశక్తిని వృద్ధిజేయు ఎత్తులే యుండవు. సాధారణపు ఆటలో నేకాయను ఎప్పు డేమిషచే చంపెదరో యని యొకరి నొకరు మనస్సున యోజించుచునే యుందురు. అందువలన మేధాశక్తి అంతకంతకు ప్రబలుచునే యుండును. దీనినిబట్టి "యుద్ధరంగ" మని కూడ చెప్ప నొప్పును. అమెరికా యూరోపు రాజ్యములవారు ఈ రెండవపద్ధతినే యుత్కృష్ట మని స్థిరపఱచి నేఁటివఱకు తమతమ యూహలను వ్యూహములనుగా (Problems) రచియించి యితరు లెవరైనను చిక్కు విడఁదీయ (Solve) గలరా? యని పత్రికలందు ప్రకటించుచున్నారు.

చదరంగ మనేక దేశములలో బుద్ధిమంతులు కాయలతో నున్న పలకను జూడకయే యాడెదరు. కాని ముగింపుకాలమున నెదుటి పార్టీకి మహత్తును (అనఁగా నెదుటివారి రాజును పట్టుకొనుట) జేయుట మిక్కిలి యరుదు. ఎంతటి జ్ఞాపకశక్తియో యుండినఁగాని యట్టి దుర్లభమైన యెత్తు చిక్కదు. అష్టావధాన మొనర్చువారు ఈ యాట నొక యంశముగా నుంచి పలక చూడకయే యాట నడిపెదరు. ఇది యొక అద్భుతమగు జ్ఞాపకశక్తియే యగును. కొందఱు మిగుల కష్టతరమైన యశ్వగతిని (అఱువదినాలుగిండ్లలో) చిత్రబంధములుగా నడిపి సభికుల నానందింపఁ జేయుదురు. భరతఖండము నందు మధ్యదేశమునఁ దప్ప ఇతర ప్రదేశములలో నీ యష్టావధాన శతావధాన పరిజ్ఞానమే లే దని తెలియుచున్నది.

అశ్వగతి యనఁగా చదరంగమున నుండు గుఱ్ఱపు మొహరాను ముప్పదిరెం డిండ్లకు గాని అఱువదినాలిండ్లకు గాని చిత్రగతిగా బంధగతిగా సంఖ్యాచక్రరూపముగా నడుపుచు, పోయిన యింటికి తిరిగి పోనియ్యక ప్రారంభించినగదికే వచ్చునట్లుగ నడుపుట. ఇట్టి చిత్రములు కొన్ని దేశములలోని ఘనులైన యూహాపరుల మనస్సుల నాకర్షించి యున్నవి.

గుఱ్ఱపునడక చిత్రము. ఇది నాలుగుగతులుగా విభజింపవచ్చును. మొదటిది చిత్రగతి. రెండవది పుష్పగుచ్ఛగతి. మూఁడవది జంతుబంధగతి. నాలుగవది సంఖ్యాచక్రబంధగతి. వీనిలో మొదటిదైన చిత్రగతియందు (అ) పాయమును పైనజెప్పినరీతిని ౬౪ యిండ్లలో నడుపుట (ఆ) ఒక యెత్తు గుఱ్ఱపు నడక రెండవ యెత్తు ఏనుఁగు నడక. ఇటులు మాఱి మాఱి ౬౪ యిండ్లు తిరుగుట (ఇ) ఒకయెత్తు ఏనుఁగునడక. రెండవయెత్తు పాయగతి. ఇటులు మార్చి ౬౪ యిండ్లు త్రిప్పుట. (ఈ) అశ్వద్వయసంచార మనఁగా రెండు గుఱ్ఱము లేకకాలమున వేర్వేఱుగదులనుండి నడిచి ఒక్కొక్కటి ౩౨ యిండ్లు దిరిగి ప్రారంభించినయింటికి చేరుట. (ఉ) అశ్వత్రయప్రచారము - మూఁడు పాయముల నేక కాలమున వేర్వేఱు స్థలముల నుండి నడుపుచు నొక్కొక్కదానిని ౨౦ యిండ్లు తిరిగినపిమ్మట (నాలుగు గదులు మధ్యగాని మూలలుగాని విడిచిపోవును) తిరిగి మొదలిడిన గదులకే చేర్చుట. (ఊ) చతురశ్వప్రచార మనఁగా- నాలుగుగుఱ్ఱముల నేక కాలమున భిన్నభిన్నస్థలములనుండి ప్రారంభించి యొక్కొక్క

దానిని ౧౬ యిండ్లు నడిపి పైని జెప్పిన రీతిని దానిదాని యింటి కగి వచ్చుట. ఈగతులలో నన్నింటికిని నశ్వము వెళ్లినయింటికి తిరిగి వెళ్లకపోవుట చిత్రగతిగా నేర్పఱుపబడియెను.

రెండవదియైన పుష్పగుచ్ఛగతిః చదరంగమున నుండు ౩౨ కాయలను పుష్పాకృతిలో నొక బంధముగా నేర్పఱిచి వాటిలో దేని నైనను నొకదానిని చేతఁ దీసికొని యక్కడనుండి తక్కినకాయల నన్నింటిని ఒకొక్కయెత్తున కొక్కొక్క కాయను గొట్టుట. ౩౨ వ యెత్తు ప్రారంభించినగదికే చేరుచు.

మూడవదియైన జంతుబంధగతిః—చదరంగపు పలకపైని అశ్వ-గజ-సింహ-మయూర-ఉష్ట్రి-వృషభ-సర్పాది జీవముల యాకారములను వ్రాసి వీటి యవయవములు గల యిండ్లలోమాత్ర మశ్వమును నడిపించి తిరిగి ప్రారంభించిన గదికే చేర్చుట.

నాల్గవదియైన సంఖ్యాచక్రబంధముః—హయమును నడిపించుటలో వేర్వేఱు సంఖ్యలు వేయుచు వచ్చిన గుఱ్ఱపునడక పూర్తియై నప్పుడు చక్రము సమసంఖ్యగా నుండుట. ఇందు మఱొక విశేష మున్నది. అశ్వ మెట్టుపదినాల్గింట్లు దాటి వేగా ప్రారంభించినగదినుండి ఒకటి రెండు మూడని క్రమమున సంఖ్యలు వేయఁగా, నిలువు అడ్డపు బాయలు కూడ సమసంఖ్య వచ్చునటులు నడుపుట. ఇది కేవలము కష్టతరమైన దనియును మిక్కిలి యుత్కృష్టమైన దనియును, బుద్ధిశాలు రసికులు మెచ్చుకొనుచున్నారు.

మారిసుగారు వ్రాసిన వానికంటెను మించిన సంగతు లెవరును వ్రాయఁజాలరు. వారు వ్రాసిన చదరంగము చరిత్రలో జెప్పఁబడిన యొంటిగుఱ్ఱపు సామాన్యప్రచారమే వినోదకరమైన దని ప్రశంసించి యనేకదేశములలోని బుద్ధిమంతులు ప్రచారమునం దుంచినట్లు వ్రాసి యున్నారు. నేను చతుర్విధచిత్రప్రచారములను వినోదకరములుగాఁ గల్పించి గ్రంథరూపముగా నిదివఱకు ఉరుదూభాషలో వ్రాసి "చదరంగవినోదము" అని పేరిడి నైజాముగారి కంకిత మొనర్చితిని. కొలఁది కాలములోనే ఆగ్రంథమును విశేషవిషయములతోఁ దెలుఁగున కూడ ముద్రించి ఆంధ్రులకు సమర్పించుకొన నున్నాను.

గౌతమీపుష్కరము

శ్రీమతి బుర్రా సూరమాంబ గారు

కంటిని పావనంబయిన గౌతమి కన్నులపర్వ మంచు, నే
 వింటిని తన్మహాత్త్వమును వీనులవిందుగ, పుష్కరంబునం
 దుంటిని రాజమహేంద్రమున, నూర్జితపాపవినాశనమ్ముకై
 మంటిని తజ్జలంబులను, మంగళస్నానము లాడ గోరికన్.

క. పన్నెండు నదులలో పల
 నెన్నిక పుష్కరణిఁ గలయ నెఱుఁగుదు రైనన్
 విన్నారా? కన్నారా?
 యెన్నడు నీ శోభ రాజమహేంద్రమునన్.

సీ. మమత నాసేతుహిమాచలమ్ముల నున్న
  యూళ్లపల్లెల ప్రజ లెల్ల దిగిరి
 ఒక్కరా! యిద్దరా!! లెక్కకు మిక్కిలై
  క్రిక్కిరిసిరి యిండ్ల మిక్కుటముగ
 వందల కెక్కుడై సందుగొందుల వేలు
  లక్షలుమించి కోట్లయిరి జనులు
 కాలు వీధినిఁ బెట్ట నేల యీనిదయ్యె
  యడుగిడ నే వీధి నెడము లేదు.
 ఎంతపుణ్యుల మైతిమో! యీ యఖండ
 గౌతమినిఁ గ్రుంక లిడ. లోక మాత గాదె!
 తల్లి భక్తజనుల కల్పవల్లి యనెడి
 స్తుతినినాదంబు మిన్నంట మతిఁ జెలంగ.

సీ. పుష్పగిరితటిన్ బోయి మున్గెదమన్న
  రేవు గన్గొనుటకే తావు లేదు.
 రత్నగిరి స్రంకులాడి వత్త మటన్న
  తీర్థవిధుల రేవు తెఱపి లేదు
 తనర మార్కండేయమున కేగ జను లెల్ల
  నినుకజల్లినయట్లు ముసరి రచట.
 కోటిలింగముల కేగి క్రుంకివత్త మటన్న
  జనబృందమున కందె యనికిపట్టు.
 ఒండొరులఁ ద్రోసిపోవఁ జేయూత లిడుచు
 జారుబురదను జారెడి వారి గనుచు
 వెనుక జూచుచు తమవారి వెదకికొనుచు
 స్నాన మొనరించి వచ్చెడి జనులఁ గనుచు.

సీ. మూసివాయనముల ముత్తైదువలచేతి
  కందించు చొకచోటఁ గుందువారు
 పసుపుకుంకుమ రాసి పళ్లెరంబులఁబోసి
  ఆట్టె యొక్కడ పంచిపెట్టువారు
 వైడికానులు విప్రవరుల దోసిట యథా
  విధిగాను నొకచోట విడుచువారు
 పంచలఁ దెగఁగోసి యెంచక వెండి నా
  ణెమ్ము లొక్కెడ వెదఁజిమ్మువారు
 అర్థిజనముల నడుమ బియ్యంపుమూట
 లాడిని గట్టుక పిడికిడే సిడెడువారు
 కడగి చక్కనిగోవుల నిడెడువారు
 ప్రోవులై చేరి రహాహా! యీ పుష్కరమున.

గీ. చీరెలా! రైకలా! గంగతీర మందు
 వెండిబంగారు గోవులా! వేలకొలఁది
 ఎందుగనఁ జేయిఁజాచ, వే యిడు టె గాని,
 లేమి యనుమాట యచ్చోట లేదు. లేదు.

స్వయంవరవివాహములు

శ్రీ. వేం. లక్ష్మమ్మగారు

ప్రస్తుతము దురవస్థలలో నున్న మనదేశము ఉన్నతస్థితికి రావలెనని దేశీయులు తలంచినయెడల చేయవలసిన సంస్కరణములు—ఉన్నతస్త్రీవిద్య ఐకమత్యము స్వయంవరవివాహములు అనునవి. స్త్రీవిద్యనుగురించి కొంచెము విచారింతము. స్త్రీలకు ఉన్నతవిద్య అవసరమా? అనవసరమా? అవసరమైన నెట్లుండవలెను. మనలో కొందఱు నవనాగరకులు స్త్రీలకు విద్య అనావశ్యకమనియు స్త్రీలు విద్యనేర్చిన యెడల పురుషులను తిరస్కరించెదరనియు ననేకములగు వెఱ్ఱి అభిప్రాయములు కలిగియున్నారు. కాని వారి అభిప్రాయములు సరియైనవి కావు. విద్యా దదాతి వినయం అను నార్యోక్తినిబట్టి మంచి విద్యవలన పురుషులకు గాని స్త్రీలకు గాని వినయసౌశీల్యాది సద్గుణము లలవడునేగాని వేఱుగాదు. ప్రస్తుతము విద్యనేర్చికొని గర్వితలై సంచరించు స్త్రీలు కలరందురేమో. ఆ లోపము విద్యవలన కలిగినది కావు. అవి స్వభావజన్య దుర్గుణములే కాని వేఱుకావు. గార్గి, మైత్రేయి మొదలగు పౌరాణికస్త్రీ లున్నతవిద్య బడసి లోకోన్నతలయి నేటికిని జగద్విఖ్యాతకీర్తిని వహించినారు. రాణీసంయుక్త వీరాబాయి మొదలగు ఇతిహాసకాలపు స్త్రీలు వినయవివేకాది సద్గుణములు కలిగి తమ భర్తలకు యుద్ధములందు సహాయమొనర్చి లోకమునందు గల స్త్రీబృందమున కంతకు వన్నె తెచ్చినట్లుండుట మనము వినుచున్నారము గదా. ఇంకను స్త్రీలయొక్క చరిత్రములు తెలిసికొనఁదలచిన యెడల శ్రీమతి భండారు అచ్చమాంబగారు రచించిన అబలాసచ్చరిత్రరత్నమాల యను గ్రంధము చదివినచో నెల్లరకును వారియొక్క సద్గుణములు గోచరింపక మానవు. ఈ గ్రంధముల చదివియైనను కూపస్థమండూకమువలె నున్న స్త్రీజాతి నంతయు నుద్ధరింతురని నమ్ముచున్నాను. ఐకమత్యము ఎప్పుడు కావలసివచ్చును? భిన్నత్వమునందు. ఎట్లనగా - ఒక కార్యమును మొదలిడి చేయునప్పుడు దాని విషయమై ఒకరికొకరు భిన్నాభిప్రాయులైన పక్షమున ఆకార్యము కొనసాగదు. అట్లు భిన్నాభిప్రాయులు గాక ఏకీభవించినయెడల ఏవిఘ్నములేక కార్యము నెఱవేరును. కొంచెము బుద్ధిమంతులమై దైవనిర్మితమగు సృష్టిని విచారించిన యెడల నంతయును భిన్నముగానే కనఁబడుచును. అట్టి భిన్నసృష్టినుండి ఏకత్వమును విడదీయుట ప్రతి మనుజుఁడును నేర్చుకొనవలసియున్నది. మాతృభూమి యగు హిందూదేశ మింత దుస్థితిని పొందుటకు ముఖ్య కారణము మన ఐకమత్యహీనతయే కదా. భారతీయులు తాము కలహించి అన్యదేశీయుల సహాయ మపేక్షించి ఒకరినొకరు నాశనమొనర్చుకొనినట్లు చరిత్రలయందు కలదు. మనలో మనము భారతమాతకు కన్న బిడ్డలము గదా యను నంశము జ్ఞప్తియందుంచుకొని తల్లియొక్క దీనస్థితిని దలచి మతవైషమ్య మను పిశాచమునకు లోనుగాక స్వరాజ్యాభిలాషులమై ప్రయత్నము లొనర్చిన కొలఁదిలాభము కలుగకపోదు. 'కష్టేఫలీ' యను దేశోక్తి వృథ కాదు. ప్రస్తుతము హిందూదేశమునకు గల లోపమేమనగా - వర్తక విహీనత. వర్తక మన నెట్లు చేయవలెనో దేశీయులకు తెలియదు. సేవకవృత్తి చేయుటలో ఈ దేశమున కితరదేశములు సాటి లేవు. దానిలో నెన్నికష్టములు కలిగినను సహించి బహునమ్రతతో నాచరింపగలరు. సృష్టియందున్న ప్రతిజీవునకు స్వతంత్రేచ్ఛ కలదు. కాని దాని నెట్లుపయోగపర్చవలెనో తెలిసికొనజాలకున్నారు. ప్రతిజీవియును స్వతంత్రము నెందుకు కోరెదరందురేమో? సంతోషము సౌఖ్యము మొదలగు సర్వసుఖములు దానియందే యిమిడి యున్నవి. ఒక మనుజునకు సర్వసంపదలు నొసగి ఒక గదియందు వాని నుంచి తాళము వైచిన వానికవి సౌఖ్యదాయకములుగా నుండునా? యుండనేరవు. చిలుకను తీసికొని వచ్చి పంజరంబున బంధించి దానికి వలయు పదార్థము లొసగినప్పటికి అది సందుదొరకిన తప్పించుకొను నుపాయమునే వెదకుచుండును. ఏల? తోడి వానితో కలసి స్వేచ్ఛగా తిరుగునప్పుడున్న సౌఖ్యము యిప్పుడుండకపోవుటచేతనే కదా! కనుకనే మన పెద్దలు అటువంటి స్వేచ్ఛాబాధకకార్యములు చేయుట దోషమనియు సృష్టి వ్యవహరించిన మనకు నటువంటి నిరోధమే కలుగుననియు నొక్కి వక్కాణించుచున్నారు. మనలో నిమిడియున్నట్టి స్వతంత్రేచ్ఛను వదలి పారతంత్ర్యమునకు చేతులు చాచుకొని కూర్చునియున్నాము. ఈ స్వతంత్రము మాట నటుండనిండు. వెనుకటి వర్తకసరళి ననుసరింతము. ప్రస్తుతము మనవారు చేయు వ్యాపారము లేలాగున నున్నవనఁగా పరదేశీయు లనేకము లగు వస్తువులను యంత్రసహాయమున తయారొనర్చి మనదేశమునకు పంపగా వానిని కొంతవెలకు మనవారు స్వీకరించి దానిపై తమ లాభము నిమిత్తమై మఱికొంత ధరను హెచ్చుచేసి మనదేశమున విక్రయించెదరు. ఆ వస్తువులను దేశీయులు కొనుటకు చాల కష్టముగా నుంటున్నది. ఆ వస్తువులను దేశీయులే తయారుచేసి వారు మనకు విక్రయించు ధరలకు మనము మనదేశమున విక్రయించిన దేశీయుల కిన్ని కష్టము లుండకపోవును కదా. వస్త్రములు మొదలగునవి యంత్రసహాయమున తయారుచేయుట గ్లాసులు మొదలగు నుపయోగకరము లగు సామానులు చేయుట మన దేశీయులకు క్రొత్తగా తెలియుచున్నది. వీని విషయమై ధనవంతు లగు దేశీయులు బీదబాలురను పరదేశములకు పంపి అక్కడనున్న క్రొత్తవిద్యలను నేర్పిం

చుటకుగా కొంత ద్రవ్యమును వెచ్చింపవలెను. దీనివ్యయమును ఒక్కరే భరింప నక్కఱలేదు. దేశీయులవద్ద చందా రూపముగా కొంత ధనమును సంపాదింపవచ్చును. బందరులో నెలకొల్పబడిన ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలకు మనదేశమున నెంత ధనము దొరికినది కాదు. అయితే దానివలెనే పెద్దలు కొందఱు దీనివిషయమై కూడ పాటుపడిన కొనసాగకపోదు. దొరతనమువారికి యుద్ధసమయములయందు సహాయ మొనర్చిన దేశీయులు స్వవిషయమై సహాయ మొనర్పకపోరని నమ్ముచున్న దానను. మనదేశమున గల యిటువంటి లోటుపాటులను సరిచేసుకొనక పూర్వము "దేశీయులకు ఐకమత్య ముండవలెను. "దేశము నభివృద్ధిలోకి తీసుకొని రావలెను" అనిన దేశమునకు నుంతయును లాభము లేదు. కొన్నివేళల స్వంతసొమ్ము ఖర్చుపెట్టవలసి వచ్చినను వెనుదీయకూడదు. ధనవంతులు స్వలాభపరాయణులై యుపేక్షచేసిన యెడల కొద్దివారేమిచేయగలరు. దేశాభివృద్ధి కొరకు మహాత్మా గాంధి మొదలగు మహానుభావు లెన్నెన్ని కష్టముల నొందుచున్నదియుఁ గన్నులార చూచుచునే యున్నాము కదా. అటువంటి మహాత్ముల జీవితముల స్మరించుచు దేశీయులు మతముల యెడల భిన్నమనస్కులుగాక స్వదేశాభివృద్ధికొఱకు ఐకమత్యము నవలంబించునట్లు చేయుటకు దయామయుండగు సర్వేశ్వరునకు అనేక వందనముల నొనర్చుచున్న దానను.

స్వయంవరవివాహములు:—ఇప్పుడు మనలో బాలికలకు 8, 9 వ ఏట వివాహములు జరుగుచున్నవి. వెంటనే ఒకటిరెండు సంవత్సరములలో నత్తవారిండ్లకు వెళ్లుట తటస్థించును. ఈలోపున బాలికకు 4 వ క్లాసు చదువు వ్యవస్థకూడ నుండదు. వివాహమైన తరువాత నొకసంవత్సరమైనను పిల్లలను బడికి పంపరు. ఈలోపున వారికి నేర్పుతరగతులలోని విద్య లోకజ్ఞానమునైనను వృద్ధిచేయజాలదు. నీతిని బోధించు భాగవత భారత రామాయణాది పురాణేతిహాసములే నేర్పియుండరు. ఇంక చరిత్రజ్ఞానమో అంతకంటె శూన్యము. ఇటువంటి చదువువలన సంపాదించిన జ్ఞానముతో బాలికలు అత్తవారియిండ్ల గృహనిర్వాహకత్వ మెట్లు నిర్వర్తింపగలరో ఊహింపవలయును. పోనీ విద్యావ్యాసంగ మటు లుండ నిండు. ప్రాపంచికమునకు ముఖ్యాధార మగు శారీరదార్ఢ్యమా అంతకన్న నున్నగ నుండును. శరీరదార్ఢ్య మెట్లు వచ్చును? 12, 13 సంవత్సరములు వచ్చునప్పటికి హిందూబాలికలు సంతానవతు లగుదురు. అప్పటికి వైద్యశాస్త్ర ప్రకారము నరములు పుష్టియైనను పొంది యుండవు. ఇట్టి స్థితియందు సంతానవతులైన వారలకు శరీరారోగ్యము లెట్లు కలుగును? వారి సంతాన మన్ననో అంతకంటె బలహీనముగ నుండును. కావున మన యాడుపిల్లలకు ఆరోగ్యశాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములను దేశాభిమాన పురస్కృతము లగు చారిత్రములను దైవభక్తి నిర్మితము లగు పురాణములను ముఖ్యముగా నేర్పవలెను. జిజాబాయి తన కొమారుని తన్స్తపాలతోఁ గూడ దేశాభిమానమును బోధించుట వలననే గదా. ప్రాపంచికయాత్రకు ముఖ్యాధార మగు శరీరము నతి దౌర్బల్యత నొందించు అతిబాల్యవివాహముల మాన్పలేక మందు దేశమును బాగుచేయుద మని తలంచుట ఎంతయు వింతగ నున్నది. ఇంటగెలచి రచ్చగెలువ వలె గదా! పూర్వాచారముల ప్రకారము స్త్రీలకు దాస్యవృత్తి గాక తదితరము లగు స్వాతంత్ర్యములు లేవని పురుషులు తలఁచుచున్నారే, గాని అది ఎంతమాత్రము నిజము కానేరదు. మనపూర్వులు ఏర్పరచిన కర్మలలోనే స్త్రీకి పురుషునితో సమానస్వాతంత్ర్యమున్నట్లు వెల్లడియగుచున్నది. పురుషుడు తనచేతిలోని ఒకవస్తువును బ్రాహ్మణునకు దాన మియ్యతలచిన స్త్రీ నీళ్లు వదలిన గాని అది పొందనేరదు. వివాహాదికర్మలందు స్త్రీలు లేని పురుషులు కంచుకముల దగ్గరనుంచుకొని వివాహాది కర్మ లొనర్చుట మనము చూచుచున్నారము. మనకు తెలియక పోయినప్పటికి పూర్వాచారానుసారము మన మొనర్చు కర్మములే స్త్రీలకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మున్న దని తెలియబరచుచున్నవి. స్త్రీలను యింత హీనస్థితికి తెచ్చినందువలన పురుషులు పొందు లాభము లేదు సరికదా అనేకము లగు కష్టములు సయితము కలుగుచున్నవి. కొందఱు తలిదండ్రులు జ్ఞానము రాని తమ పిల్లలను ధనమున కాశించి వయోవృద్ధులకు గట్టిపెట్టుచున్నారు. దానివలన నీ పిల్లయొక్క జీవిత మంతయు విచారసాగరమున మునుగుచున్నది మరికొందఱు కట్నముల కాసించి మగపిల్లలకు అనాకారలగు పిల్లలను పెండ్లిచేయగా "వారికి జ్ఞానమువచ్చి నాకు చక్కని భార్య కావలెను. ధనమున కాసించి చేసినారు గనుక మీరే సంరక్షించండి నాకు అక్కఱ లేదు" అనువారలను చూచుచున్నాము. ఇంతకంటె బుద్ధిమంతులు స్పష్టముగా అక్కఱలే దని యనక వారితో నిష్టముగా నుండక వారివారి యిష్టప్రకార ముండువారిని చూచుచున్నాము. పూర్వాచారముల ననుష్టించు బుద్ధిమంతులు చేయవలసిన కార్యము లేనా యివి? అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడిన భార్యను త్యజించుటయే కాబోలు పూర్వాచారానుష్ఠానము? జ్ఞానమైనను రాకమునుపు పెండ్లిండ్లు చేసి; యిటువంటి దుర్గతుల పాలొనర్చుట తలిదండ్రుల లోపము గాక మఱి ఏ మున్నది? చేయునది వారు. అనుభవించునది వీరు. ఏమి న్యాయము! ఈ అతిబాల్యవివాహములవలన కలుగు లాభనష్టముల లెక్కింతము. (1) విద్యాశూన్యత (2) దేహదౌర్బల్యము (3) భార్యాభర్తల అననుకూల్యము. లాభముల లెక్కింతమా? ఒక్కటియైనను కనుపింపదు. దేశాభిమాను లెల్లరు అనేక కష్టముల కాలవాల మగు ఈ అతిబాల్యవివాహముల రూపుమాపి తమ యాడు పిల్లలకు ఉన్నతవిద్యను గరపి స్త్రీలోకము నుద్ధరించుదురు గాక యని నమ్మి యింతటితో విరమించుచున్న దానను.

విజయనగరసామ్రాజ్యస్థాప - విద్యారణ్యులు

సింగంపల్లి వేంకటాద్రి గారు

తుంగభద్రానది యుత్తరపుటొడ్డున, 'ఆనెగొంది' యను సుప్రసిద్ధపట్టణ మొండు గలదు. దానిని క్రీ. శ. 12-వ శతాబ్ది ప్రారంభమున చాళుక్యుఁ డను రాజు పాలించియుండెను. అతనికి ముగ్గురు పుత్రు లుండిరి. ప్రథముఁడు నూతనరాజ్య మొకటి స్థాపించుటచే, ద్వితీయుఁ డగు విజయధ్వజుఁడు క్రీ. శ. 1117 సం. సింహాసన మధిష్ఠించెను. అతఁడు ముప్పదితొమ్మిది సంవత్సరములు ప్రజానురంజకముగఁ బాలించె. ఆ కాలమున మహమ్మదీయులు తుంగభద్రానదికి యుత్తరమున నుండెడు దేశముల నేలుచుండిరి. వారివలన, ఆనెగొందివారికి తరుచు ముప్పు కలుగుచుండెను. విజయధ్వజుఁడు దూరదృష్టి గలవాఁడగుటచే, తుంగభద్రకు దక్షిణపుటొడ్డున ప్రధాననగర ముండిన మహమ్మదీయులు మాటిమాటికి నదినిదాటి రాజాల రని యెంచి క్రీ. శ. 1150 సంవత్సరం నూతన పట్టణ మొకటి కట్టించెను. విజయధ్వజనిర్మిత మగు నీ నగరమునకే 'విజయనగర' మని పేరిడబడెను. విజయధ్వజుని యనంతరము, అనవేమన, నరసింహారాయలు, రామదేవరాయలు, ప్రతాపరాయలు, జంబుకేశ్వరరాయలు, క్రమముగ పరిపాలించిరి. పాపము జంబుకేశ్వరరాయలకు సంతతి లే దయ్యె. వంశ మంతరించుట సంభవించె. రాజు లేని కారణమున రాజ్య మరాజక మయ్యె. ప్రజలు చోరాగ్ని పీడితు లయిరి. పట్టణమునఁ గల సుందర మందిరములు శిథిలము గావింపబడెను. కోటలు బీటలువారెను. ఇట్లుండ కొంత కాలమునకు తుంగభద్రానదీతీరంబున 'హంపి' యను దివ్యక్షేత్రసమీపంబున, భువనేశ్వరీ దేవాలయముచెంత, 'మాధవభట్టు' అను పుణ్యపురుషుఁడు నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడై తపం బొనర్చుచుండె. కారణాంతరములచే, ఆయన కొంతకాలమునకు జగద్విఖ్యాత మగు శృంగేరీపీఠ మలంకరింప తటస్థించెను. ఆయన సన్న్యసించుటం జేసి 'విద్యారణ్యులను' నామధేయము వహించిరి. ఆయనకు విజయనగరప్రాంతమునం దెక్కుడు పలుకుబడిగలదు. విజయనగర మరాజకముగ నుండుటఁ జూచి, తన ప్రియశిష్యు డగు 'హుక్క' యను నాతని సామ్రాజ్యాభిషిక్తునిగా జేసెను. హుక్క, బుక్క, యను వీ రిద్ద రన్నదమ్ములు. వీరిరువురును ఓరుగంటి ప్రతాపరుద్రుల కొలువుకూటమునం దుండిరి. శిష్యవత్సలుఁ డగు విద్యారణ్యులు హుక్కయను నాతని రాజుగాఁ జేసెను. 'హుక్క' తనయొప్పటిపేరును మార్చుకొని 'హరిహరరాయ' లని పేరుబెట్టుకొనెను. రాయలు - గురువును రాజ్యప్రదాతయు నగు విద్యారణ్యస్వాముల మాటకు జవదాటెడువాడు గాడు. గురువుగారి యనుగ్రహముచేత నాతఁడు బహురాజ్యముల సంపాదింపగల్గె. హరిహరరాయలు సింహాసన మధిష్ఠించిన వెంటనే, విద్యారణ్యుల ప్రోత్సాహమున నగరపునర్నిర్మాణమునకు బూనుకొనెను. చిత్రవిచిత్రము లగు దివ్యసౌధములు, బలిష్ఠము లగు కోటలు, ఉద్యానవనములు, చతురంగబలములు, గొప్పగొప్ప దేవాలయములు, విశాలము లగు రాజవీథులు, గజతురగాయలయములు, వైద్యవిద్యాలయములు, ధర్మసత్రములు మొదలగునవి బాహాటముగ నిర్మింపబడెను. నగరము నూటయేబది చదరపుమైళ్లుండెనట. ఆ నగరము విద్యారణ్యస్వాముల ప్రోత్సాహముచే పునర్నిర్మిత మగుటం జేసి 'విద్యానగర' మని పిలువబడుచుండెను. హుక్కరాయల పిమ్మట బుక్కరాయలు, ద్వితీయ హరిహరరాయలు, ప్రతాపదేవరాయలు, విజయరాయలు మొదలగువా రెందఱో పరిపాలించియుండిరి. ఈ విజయనగరసామ్రాజ్యమునే మన శ్రీకృష్ణదేవరాయలు క్రీ. శ. 1490 మొ 1508 వఱకు పాలించియుండెను. విద్యారణ్యులు, పరాశరస్మృతి వ్యాఖ్యానమునందు, తాను భరద్వాజగోత్రుడ ననియు, మాయన శ్రీమతీదేవి తనూభవుండ ననియు చెప్పియుండిరి. వీరికి, భోగనాదులు, శాయన, యను సోదరు లుండిరి. భోగనాదులు సన్న్యసించిరి. శాయన అన్నగారిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన రాజ్యముననే మంత్రిగా నుండెను. విద్యారణ్యులు తనచే స్థాపితమైన రాజ్యము, చిందరవందర గాకుండుటకును, పరిపాలనా సౌకర్యములకును, వేర్వేఱు భాగములుగ నేర్పరచి, రాజకుటుంబములకు చెందినవారిని రాజప్రతినిధులుగను, రాష్ట్రపాలకులుగను, సేనాధిపతులుగను, మంత్రులగను నేర్పాటుజేసెను. విద్యారణ్యులు, హరిహరరాయలకును, బుక్కరాయలకును, ద్వితీయ హరిహరరాయలకును కుడిభుజమువలె నుండి, ఏఁబది సం. లతినిపుణతతో రాజ్యతంత్రముల నడుపుచు వచ్చెను. సామ్రాజ్యమున, రాయలుల ప్రభకంటె, స్వాముల ప్రతిభయే నెక్కుడుగ వెలుగుచుండెడిది. ఆయన కాలముననే విజయనగర సామ్రాజ్యము దక్షిణ హిందూదేశమం దంతటను, దక్కనులో దక్షిణభాగమున విశేషముగను, తూర్పు తీరమందంతటను వ్యాపింపగలిగెను. ఆ కాలమున, హిందువులకును, మహమ్మదీయులకును మతావేశములవలన బద్ధవైర ముండెడిది. వారొండొరుల నాశనముచేయ జూచుచుండిరి. విద్యారణ్యుల యనుగ్రహమునను, రాజ్యతంత్రముల వలనను మహమ్మదీయులు సామ్రాజ్యమునం దడుగిడుటకు దుస్తరముగ నుండెడిది. విప్రకులావతంస మగు విద్యారణ్యుల ప్రాభవ మెట్టిదో!

పూర్వపు ప్రభువులకు ప్రస్తుత ప్రభువులవలె విప్రద్వేష ముండెడిది గాదు. విప్రులయందు గురుభావ ముండెడిది. విప్రుల యాజ్ఞలను శిరసావహించెడివారు. విప్రులే రాజ్యతంత్రముల నడపుచుండెడివారు. మన విద్యారణ్యులు ప్రజ్ఞావిశేషములు గలవాడనుటకు సంగియము లేదు. ఆయనకు 'కర్ణాటక సింహాసనస్థాపనా చార్య' యను బిరుదు గలదు. విద్యారణ్యులు ప్రభుకార్యములందు పాల్గొనుటయే గాక ప్రభువులకు కులగురువులుగ నయితము నుండెడివారు. ......విద్యారణ్యులు రాజనీతిధురంధరుఁడే గాక నిరుపమాన పాండిత్య ప్రభావసంపన్నుఁ డని యెఱుంగవలయును. ఆయన సన్న్యసించుటకు పూర్వము (1) పరాశరస్మృతి వ్యాఖ్యానము. (2) మనుస్మృతి వ్యాఖ్యానము (3) వేదభాష్యములు, (4) జైమినీయ న్యాయమాలా విస్తారము (5) కాలమాధవీయము, (6) వ్యవహారమాధవీయము, (7) శంకర విజయము, (8) సర్వదర్శనసంగ్రహము, మొదలగు సద్గ్రంథము లనేకములను-సన్న్యసించిన పిమ్మట (1) వేదాంతపంచదశి, (2) వివర్ణ

ప్రమేయ సంగ్రహము, (3) బ్రహ్మవిద్యాశీర్వచనపద్ధతి, (4) జీవన్ముక్తివివేకము, (5) దేవ్యపరాధస్తోత్రము మున్నగు విజ్ఞానగ్రంథ రాజముల నెన్నిటినో రచించి, విద్యారణ్యులను నామము సార్థకము గాఁ జేయగల్గిరి. ఆయన ఆదిశంకరులనే తన గురువుగ భావించెను. ఆయన భాష్యములలో నాగమప్రమాణముల నొప్పియుండ లేదు. ఆయన అద్వైతశిరోమణి. ఈ మహనీయుఁడు, తన తపఃప్రభావమున సువర్ణవృష్టిని గల్పించెనఁట. ఈయనను సమకాలికులు తరువాతివారు (సర్వజ్ఞ స్సహిమాధవః) యని పిలుచుచుండెడివారు. విద్యారణ్యులు సర్వవిషయముల సమానప్రజ్ఞగలవారు. ఆయన బ్రాహ్మణుఁడు. సామ్రాజ్యస్థాపకుఁడు. రాజకులగురువు. పీఠాధిపతి. రాజనీతిజ్ఞుఁడు. పండితోత్తముఁడు. సద్గ్రంథకర్త. యోగి. విద్యారణ్యస్వాములు క్రీ. శ. 1886 సంవత్సరమున సిద్ధిని బొందెను.

సచ్చిదానందమూర్తి!

డే. సన్న్యాసి రాజు పంతులు గారు

శ్రీమ దఖండ భూమీమండలం బెన్న
నాడెమైన నివేశనంబు నీకు
అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండభాండం బెల్ల
రమణీయ మగు మందిరంబు నీకు
లేవెల్గు వేవెల్గు లిక్కలు నెక్కొన్న
గగనతలంబు మేల్కట్టు నీకు
ప్రాగ్దక్షిణోత్తర పశ్చిమ కకుబంత,
వేలాంబునిధి కేళికూలి నీకు

గీ. పెద్దమేరువు ముక్కాలిపీట నీకు
మించు వల మామముల కరముంచె నీకు
చక్రవాళాచలము చంద్రశాల నీకు
నతహృదయవర్తి సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. 'పరమపాపాత్ములఁ బావనులఁ జేయు'
సన్న్యాసి యైన చైతన్యదేవు
'మేకలబలిప్రేత మృగధర్మ' మని జీవ
హింస మాన్పిన కృపాకృత్యు బుద్ధు
తేగలకును బాలు తేమందు నని కాఫీ.
త్యాగ మానిన విద్యాసాగరార్యు
తన ధనప్రాణముల్ మనుజసోదరులకై
వినియోగపఱచు పావనుని గాంధి

గీ. భూతదయచేత మించిన పుణ్యమూర్తు
లనుచు వినుచున్న వారలఁ గనికరంబు
గాంచగా నిమ్ము మాయందు కనికరమున
నతహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. ఈవు సృజించిన యీభూమి తమ దంచు
సంగ్రామము లొనర్చి సమయువారి
ఈవు పుట్టించిన యీనదుల్ తమ వని
బొట్టు పోనీక కాసవెట్టు వారి
ఈవు కల్పించిన యీవనుల్ తమ వని
ఫుల్లైన తేనీక పోరువారి
ఈవు నిర్మించిన యీగనుల్ తమవని
గవ్వైన దా మూటగట్టువారి

గీ. ఆసదోసం బెరుంగని యండవలన
వెంట గొనిపోవ నేరని వెఱ్ఱివారిఁ
జూచి తలయూచుచుందువు చోద్య మనుచు.
నతహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. ప్రేమము మూనవులఁ జేసి సుతిమంతులను జేయు
గొఱ గామి తిరుసులకొఱకుఁ గాదు
మాకు సంపద లిచ్చి లోకోత్తరులఁ జేయ
కుక్షింభరత్వముకొఱకుఁ గాదు
సాహసస్థైర్యాది సాధనంబు లొసంగఁ
గుపథంబులను బన్న గొఱకు గాదు
దొరతన మొసఁగగా వరమున గర్వించి
కూళలై వర్తించు కొఱకు గాదు

గీ. సుమ్మటించును నేర్పి విశుద్ధచరిత !
ప్రజలకును మేలుసేత ధారాళవృత్తి
ననదలను గాచుకోర్కుల నలవరింపు.
నతహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

సీ. చీమలమనువులే చిత్తగించుచు నుండ
మా మొఱ లాలింప మరతువయ్య
అణువుల కాపద లణగించుచుండఁగ
దానుల రక్షింపఁ దలఁపవయ్య
కీటకంబుల నైన కృపకుఁ బాత్రులఁ జేయ
దీనులఁ గావఁ జింతింపవయ్య
పతితులు ప్రార్థింప పావనులనుఁ జేయ
ననఘులఁ గాపాడు టబ్బ వయ్య !

గీ. అజ్ఞు లగు మేము నీదు కల్యాణగుణము
లఱయ నేరక కారుల నఱచుచుందు
మాపదలవేళ. లోపంబు నైపుమయ్య.
నతహృదయవర్తి ! సచ్చిదానందమూర్తి !

ముఱుఁగు పాపయారాధ్యులు

మదిగొండ బసవయ్య శాస్త్రి గారు

సాహితీసమరాంగణసార్వభౌముఁడును (?) రెండవ భోజుఁడును నగు కృష్ణరాయుని యాస్థానమువలెనే వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రిప్రభువర్యుని యాస్థానముకూడ పాపయారాధ్యాది మహాకవులతో నిండారి యుండెడిది. వేంకటాద్రినాయుని యాస్థానము నష్టదిగ్గజము లను నెనమండుగురు పండితులు కలరు. మన సుప్రసిద్ధ మహాకవి పాపయారాధ్యులుకూడ వారిలో నొకఁడని కొందఱు చెప్పెదరు. కాని యది యంత సరియైనదిగాఁ దోపదు. పాపయారాధ్యులు తానొకచో-

"సీ. వాసిరెడ్డికులాబ్ధి సముజాతు లగు రాజ
సింహుల సన్నిధిఁ జెలిమిఁ గాంచి"

అని చెప్పుటవలన నీకవి యష్టదిగ్గజములలో వాఁడు గాక, చెలిమియనుటవలన నాబాల్యమిత్రుఁడని యూహింపదగియున్నాడు. ఇంకేమన పాపయారాధ్యులు నాయని కాబాల్యమిత్రుఁడు. పాపయారాధ్యుడు సంస్కృతాంధ్ర భాషా పారంగతుఁడు సరసకవితావిశారదుఁడు. ఈ మహాకవి సంస్కృతమునందు ఏకాదశీమాహాత్మ్య మను చంపూప్రబంధమును రచియించి వేంకటాద్రిప్రభువర్యునకు కృతి నొసంగి తదాస్థానమునం దభినవకాళిదాస బిరుదమును వహించెను. ఈ ప్రబంధము పీఠికనుండి యొక్క శ్లోకమును జూపుచున్నాను.

శ్లో. శ్రీ వేంకటాద్రినృపతే ర్గుణరత్నరాశే
రేకాదశీవ్రతవిశేష కథాప్రపంచః
చంపూప్రబంధతిలకో భజతి ప్రతీతిం
విద్వజ్జనా మతికవో క్తిమరా గరిష్ఠః

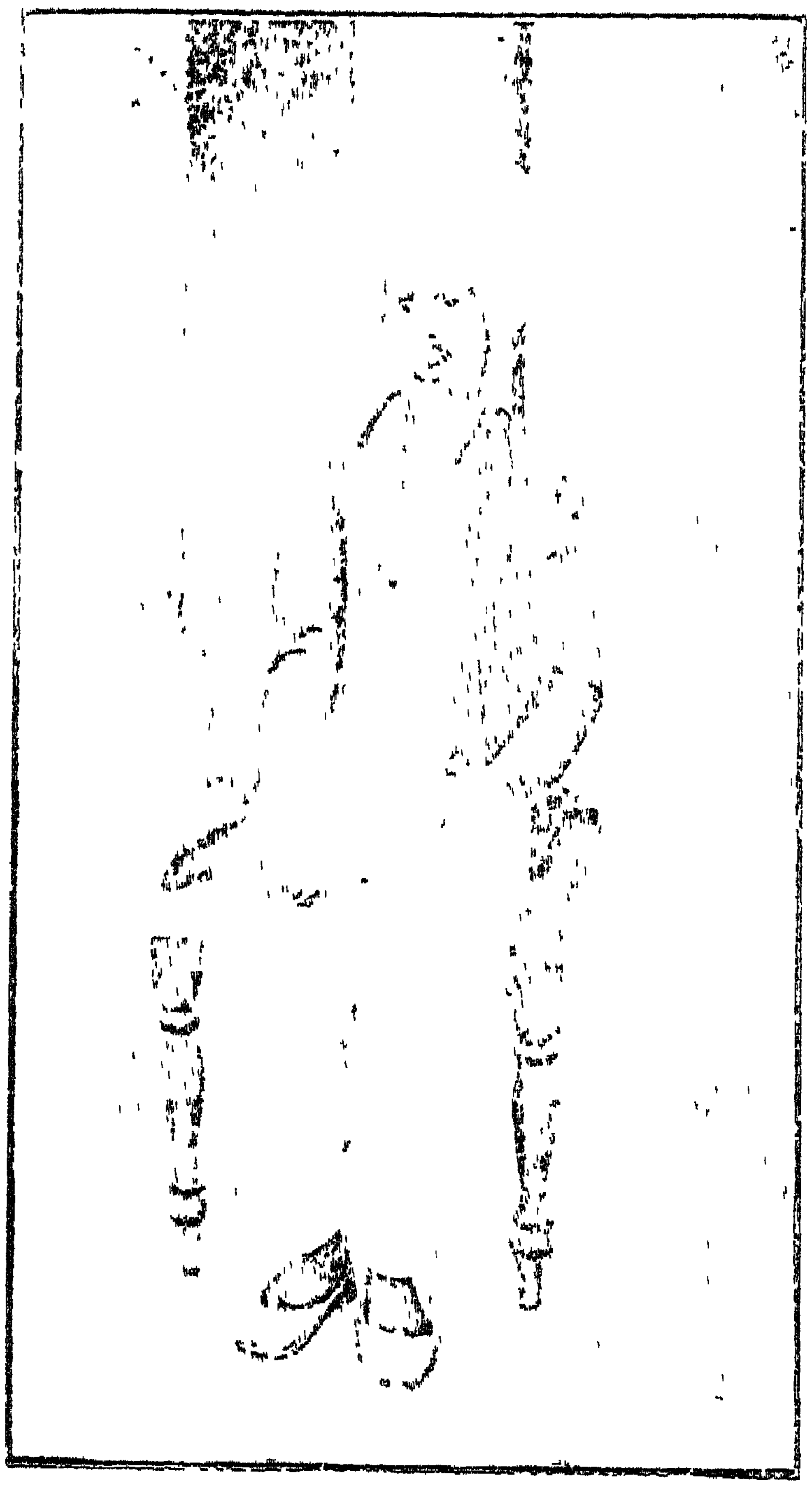
ఈ ప్రబంధమునందు వేంకటాద్రినాయుని కథానాయకునిఁ జేసి నాయని ఏకాదశీవ్రత పరాయణత్వమును దానదాక్షిణ్యాది గుణగణంబును రాజ్యపాలనావైభవంబును చక్కఁగ నభివర్ణించినాడు. వేంకటాద్రినాయునిని లక్ష్మీపురాధీశ్వరుఁ డని చెప్పియున్నాఁడు. కృష్ణాతీరస్థ మగు చింతపల్లి గ్రామమునకు లక్ష్మీపుర మను నామాంతర మున్నట్లు వాడుక గలదు. నాయనిపూర్వులు చింతపల్లిని రాజధానిగఁ జేసుకొని యుండిరి. వేంకటాద్రిప్రభువు క్రీస్తుశకము 1765 సంవత్సరమునందు జన్మించి, 1786 87 ప్రాంతములవఱకుఁ గూడ నీచింతపల్లిలో నుండినట్లును,పిదప నిజపరివారసహితముగ నమరావతిని రాజధానిగ మార్చుకొని యందు ప్రవేశించి యున్నటులను, దెలియ వచ్చుచున్నది. వారిది చింతపల్లిలో నిప్పటికిని శిథిలావస్థ నందియున్న గొప్పకోట కలదు. ఇంతియ కాక నాయుని వంశస్థులలోఁగూడ గొందఱిప్పటికి నాగ్రామమందు నివసించియున్నవారు. పాపయారాధ్యుని వంశస్థులలోఁగూడ నొకరు కలరు. దీనిఁబట్టి వేంకటాద్రినాయనికిని పాపయారాధ్యులకును చిరతరాబాల్యమైత్రి తప్పక యున్నట్లు దృఢపడుచున్నది. వేంకటాద్రిప్రభువర్యుఁ డమరావతిని రాజధానిగ మార్చుకొనిన పిదప నమరావతి యమరావతిని బోలి సమస్తవైభవములతో నిండియుండెను. ఆపట్టణమునం దిప్పటికిని యొక ప్రదేశమునకు నందన మని పేరు వాడుకగా నున్నది. వేంకటాద్రిప్రభు వమరావతీశ్వరుఁ డగుటవలన తన యాస్థానపండితు లష్టదిగ్గజము లనియుఁ దన విహారోద్యానవనమునకు నందన మనియుఁ దనకొలువుకూటమునకు సుధర్మ యనియుఁ దత్ప్రాంతమునం బ్రవహించు కృష్ణానదికి దివిజగంగయనియు పేరులను సార్థకముగఁ గల్పించుకొని భూలోకదేవేంద్రుఁడై మహావైభవముతో రాజ్యపాలన మొనర్చినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. వేంకటాద్రీంద్రుఁడు చక్కని భాషాజ్ఞానము కలిగి యుభయభాషారసజ్ఞతాధుర్యుడై యనేకవిద్వత్కవుల నాదరించి యనేక సంస్కృతాంధ్రగ్రంథాధినాథుఁడై యభినవభోజుఁడను సార్థకబిరుదమును నిర్వహించుకొని యెను. జగత్ప్రసిద్ధుఁడగు నీరాజేంద్రుని గూర్చి చెప్పవలయు ననిన పెక్కువిషయములు కలవు గాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నింతట విరమించి ప్రకృతవిషయ మగుటచేత పాపయారాధ్యుని గుఱించి విచారింతము.

ఈతని లింగధారిబ్రాహ్మణుఁడు. కౌండిన్యగోత్రుఁడు. ఈతని తల్లి భ్రమరాంబ. తండ్రి వీరనారాధ్యుడు. గురువు శ్రీ శంభులింగస్వామి. ఈతని నివాసస్థలము ప్రథమమందు చింతపల్లి. పిదప రాజసన్మానితుఁడై యమరావతియందు నివసించెను. కవులచరిత్రమందు ఈతనిని గురించి వేమనారాధ్యుల సంగమేశ్వరారాధ్యులు అని శీర్షికతో నించుక వ్రాయఁబడి యున్నది. వేమనారాధ్యులు అనునది మూలపురుషుని నామము. ఈకవికి ముఱుఁగువా రని గృహనామము సుప్రసిద్ధము. సంగమేశ్వరారాధ్యులు అని ఈకవికి నామాంతరము. కాని పెక్కు గ్రంథములయందు పాపయారాధ్యులు అనియే వ్రాసుకొనియున్నాఁడు. సర్వమధురమునం దిట్లు గద్యపద్యమును వ్రాసికొనినాడు.

చ. ఇది యపరంజిసొమ్ము పయి నింపుగ కెంపులుచెక్కినట్టు లొప్పిదముగ మింటితేర్వరులఁ బెద్దల నిద్దఱఁ జెప్ప కబ్బమై
మొదవులపాలతెమ్మెలన ముచ్చటలం గల ముల్గు పాపయా
రదు లొనరించు సర్వమధురంబునఁ దొల్తటి విన్నపం బగున్.

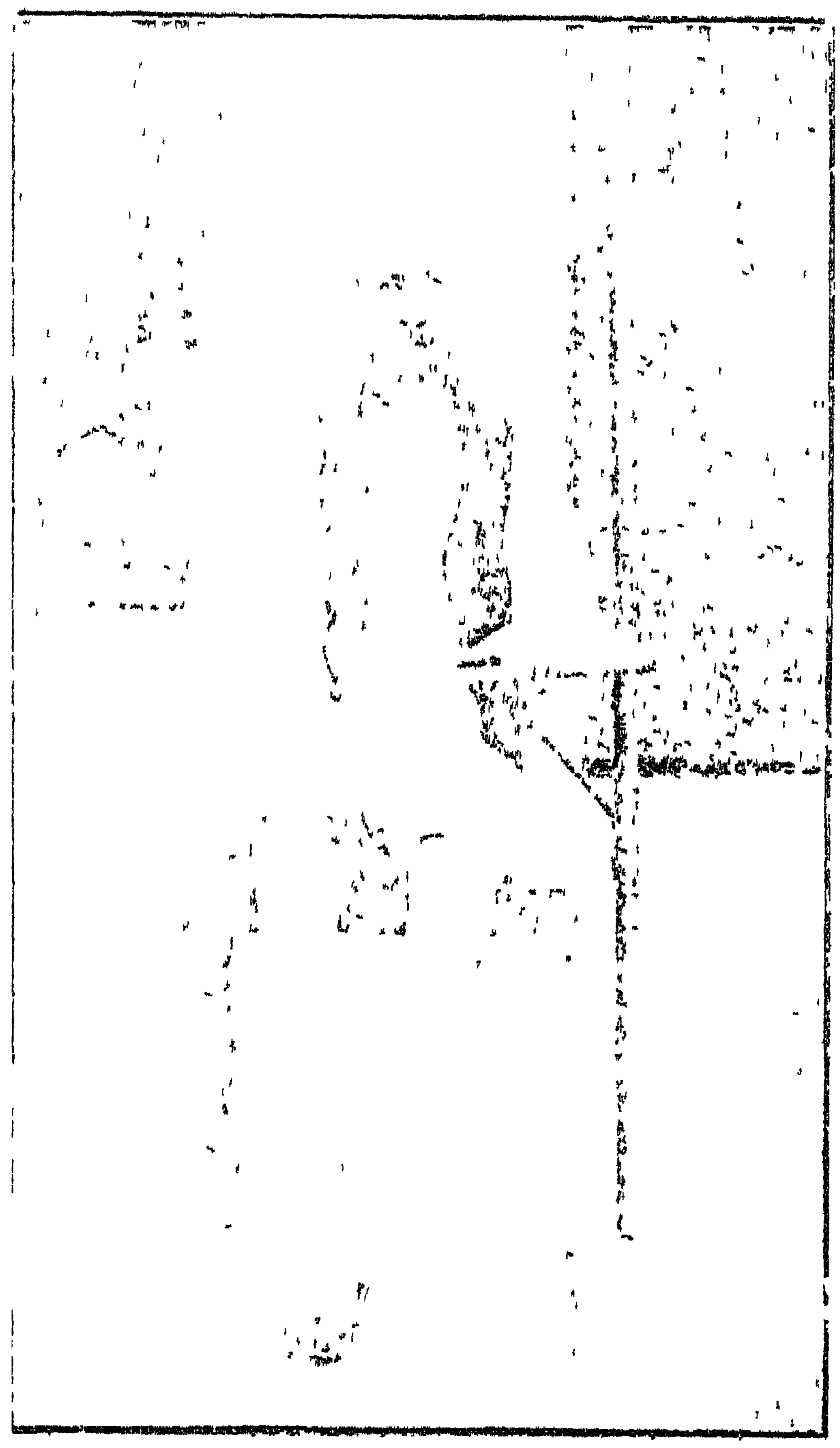
మఱియు నీకవి తాను రచించిన గ్రంథములం దొక్కొక్కరీతి గద్యములను వ్రాసుకొని యున్నాఁడు. సరసహృదయానురంజనమునం దిట్లున్నది:—గద్యము ఇది శ్రీమదుభయభాషారసజ్ఞ రసజ్ఞాగ్రనృత్యన్నాటకాలంకార గ్రంథాంధ్రప్రబంధ బంధురకవితానిబంధన శ్రీమద్వేమనారాధ్యవంశ పయఃపారావార రాకాసుధాకర పాప

Gopal Singh of Gujranwala Thumb and lower jaw shattered by bomb from aeroplane

గుజరాన్‌వాలలో బొటనవ్రేలును క్రింది దౌడయు
వాయువిమానముచే చెదరగొట్టబడిన గోపాలసింగు

Allah Ditta of Gujranwala ... bomb from aeroplane

గుజరాన్‌వాలలో వాయువిమానముచే
కాలు గాయమైన అల్లాదిత్త

Sardari Lal of Gujranwala wounded in arm by bomb from æroplane

గుజరాన్‌వాల వాయువిమానమునుండి వచ్చిన బాంబు
చేతి నెగురగొట్టిన సర్దారీలాలు

Leaders of Gujranwala in handcuffs and paraded through streets

1 దివాన్ మంగళసేన్, 2 లాలా అమర్నాథ్, 3 లాలా హకీంరాయ్,
4 లాలా రాల్లియరాం, 5 పండిత దివాన్చందు
చేతులను కట్టివేసి గుజరన్‌వాలాలో వీధులందు త్రిప్పబడిన నాయకులు

యారాధ్యాభిధాన విరచితం బగు సరసహృదయానురంజనమందు ప్రథమాశ్వాసము.

వేమనారాధ్య చరిత్రములో

సీ. పదపదార్థ నిబంధ బంధురంబుగ ధరా
తలి నెల్ల నెరుగ శంతనుచరిత్ర
సరస శృంగారానుషంగముల్ దవిలి జా
ఱఁగ నహల్యావధూ పరిణయంబు
ధీసజ్జన స్తుత్య ధీమజ్జనోన్మేష
కరముగా నలరు ఘూర్జరచరిత్ర
లసదలంకార లాలస విశంకటముగాఁ
బరగు నింద్రాత్మజా పరిణయంబు

గీ. శతకపూజాస్తవంబు లసంఖ్యసంఖ్య
మీఱి నీవు పొసంగిమ సారకావ్య
రచన మాకెల్ల సమ్మదార్ద్రతఁ బొసంగె
సరసరుచిసాంద్ర సంగమేశ్వర కవీంద్ర!

అని ఈ విధముగ నభిధానాంతరమును వ్రాసికొని యున్నను ప్రాయికముగా దేవీభాగవతాది మహాగ్రంథములయం దీపాపరాయారాధ్యాభిధానమునే చెప్పుకొని యుండుటను బట్టి పాపయారాధ్యు లనియే ఉదాహరించితిని. వీరేశలింగకవిగా రీకవిని గుఱించి యించుక వ్రాసి యుండి రని యుదాహరించితిని. కాని వారికి కవులచరిత్ర వ్రాయు నాఁటి కీకవి కులగోత్రములైన సరిగా తెలియవని చెప్పుటకు సాహసింపవలసి వచ్చినది. ఇదియు గాక, మఱికొన్ని చరిత్రములుకూడ వీరేశలింగముగా రిట్లు వ్రాసియుండిరి. వారి సాహసపువ్రాత యిం కొకటి కలదు. "ఈకవి కవిత్వము ప్రౌఢమైనదియే. కాని వ్యాకరణదుష్టము లిందనేకములు కానంబడుచున్నవి" అని వ్రాసియుండిరి. కాని పండితులుగా రెంచినటుల ఈకవి కవిజన సామాన్యుఁడు గాక సకలశాస్త్ర పారంగతుఁడై సంస్కృతాంధ్రములయం దనేక ప్రబంధములను రచియించి కవిత్వమునం దభినవ కాళిదాసు అను నన్వర్థబిరుదము వడసినవాఁడు. ఈ కవి విరచిత గ్రంథముల నిట నుదాహరించుచున్నాను. ౧ ఏకాదశీమాహాత్మ్యము (చంపువు) ఇది వేంకటాద్రినాయని కంకితము. ౨ కల్యాణచంపువు. 3 వేదాంతసార సంగ్రహము. ఈమూఁడును సంస్కృతమునందు రచియింపఁబడినవి. ఈగ్రంథ త్రితయ మతిప్రౌఢమై విద్వత్కవి మనోరంజకమై కవిపాండిత్య ప్రకర్షమును వెలుపుచున్నది.

ఇఁక నాంధ్రప్రబంధములు. ౧ సరసహృదయానురంజనము ౨ శ్రీమతీపరిణయ మను నామాంతరము గల సర్వమధురము. 3 దేవీ భాగవతము. ౪ వేమనారాధ్యచారిత్రము. ౫ అహల్యాసంక్రందన విలాసము. ౬ శంతనుచరిత్ర. ౭ ఘూర్జరచరిత్రము. ౮ ఇంద్రాత్మజా పరిణయము మున్నగునవి. దీనిలో సర్వమధురము మూఁడాశ్వాసముల అచ్చతెలుఁగు కబ్బము. మిగిలినవి మిశ్రఫణితిని రచియింపఁబడినవి. మొత్తముమీఁద నీ కవి సంస్కృతమునందును మిశ్రఫణితియందును అచ్చతెలుగునందును గ్రంథములను రచియించి తనకవిత్వమును త్రివిధ గతిని బ్రవర్తింపఁజేసెను. శతకపూజాస్తవం బసంఖ్యసంఖ్య యని కవియె వాకొనియున్నాఁడు గాన నిఁక వాటికి పరిమితియే గాన్పింపదు. వీనిలో ౧ శంతనుచరిత్ర ౨ ఘూర్జరచరిత్ర 3 ఇంద్రాత్మజా పరిణయము. ఈ గ్రంథత్రితయ మెం దడఁగియుండెనో కన్నులఁ గను భాగ్యము కల్గినది కాదు. మఱియు నీకవి బహుళగ్రంథరచనా ధురంధరుఁ డగుటయు గాక సుమారు నూఱుమంది విద్యార్థులకు విద్యాదాన మొసంగి తాను రచించిన కల్యాణచంపువును పఠనగ్రంథముగఁ జెప్పినటు లీయన శిష్యప్రశిష్యులవలన నీ కృష్ణా గుంటూరు మండలములం దందందు నభివ్యాప్తి కలిగియున్నది. ఈయన ప్రశిష్యు లొక కొంద ఱిప్పటికిని గలరు. వారివలన నీ మహాకవియొక్క ప్రతిభావిశేషము లాయాప్రాంతముల వినఁబడుచుండును. కాని వానికన్న కవివాక్యములే మనకు పరమప్రమాణములు. వేమనారాధ్య చారిత్రమునందు వంశావతారమున నిట్లున్నది:—

సీ. శాంతసౌజన్య వాత్సల్య దాక్షిణ్యాది
గుణములు మూర్తిగైకొనె ననంగ
హరనేత్రదగ్ధ శంబరవైరి నరుఁ డౌను
ధరణిలోపల రూపుఁ దాల్చె ననఁగ
సురగురుత్వ మటుంచి నరగురుత్వము సేయ
జగతి కేగిన బృహస్పతి యనంగ
తన పురాతన కవిత్వ స్థైర్య మొనగూర్పఁ
దలఁచి పుట్టిన కాళిదా సనంగ

గీ. తగినవారి లటంచు సద్ధరణిపతులు
నతు లొనర్చుచు పూజింప నవ్యశస్త్ర
హారముఖభూషణాదుల నందినాఁడ
రసన నను ముల్గు పాపయారాధ్యుఁ డండ్రు.

సీ. సరసశేఖర తర్క శాబ్దికాలంకార
సాహిత్యసామ్రాజ్య చక్రవర్తి
సంస్కృతాంధ్రానేక సత్ప్రబంధనిబంధ
బంధురకల్పన భరితయశుఁడ
దినకర్మయుత మహా త్రివిధలింగార్చనా
యత్తచిత్తాబ్జైక నిత్యచరుఁడ
షట్స్థలజ్ఞానాను సంధాన కరలస
త్పరమశివాద్వైత పండితుండ

గీ. వేమనారాధ్య వంశాబ్ధి సోముఁ డనుచు
జనులు వినుతింప నెగడితి జగములందు
విమల కౌండిన్యగోత్రపవిత్ర ముల్గు
పాపయారాధ్యనామ విభ్రాజితుండ.

మ. నను విద్వజ్జన జాల లాలిత వచోనైపుణ్య వస్తంభ గుం
ఫనధారాళకవిత్వతత్త్వ కలనా పారంపరీపారగుణ్
ఘనదైవజ్ఞ కళావిచక్షణమనోనాళీకుఁ జేరంగ ర
మ్మని రావించి వచించె నంచితవచో మాధుర్య మేపారఁగన్.

మ. వర పుంభావసరస్వతీ చతురతా వాల్లభ్యసంసూచనా
కరపాతంజలవాగ్విశుద్ధ కవితాకల్హారమాలీ రసాం
కురిత స్నిగ్ధ నిబంధబంధుర కథాంతారాంకిత గ్రంథక
ల్ప రతోత్సాహివి. పాపయార్యసుకవీ! ప్రత్యక్షశోభారవీ!

ఈపద్యములవలనఁ బాపయారాధ్యుని గుణగణ మెల్లరకు దెలియుటయ గాక జ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతుఁడనియు మహావైయ్యాకరణి యనియు పాపయారాధ్యుని వాక్యములనే వినుచున్నాము. వినుటయే గాక కవిత్వమునందలి ప్రయోగకౌశల్యమును ఈయన పాండితీవైభవమును జాటుచున్నది. ఇంక నీకవిశిఖామణిని గూర్చి చెప్పవలయు ననిన వనేకము కలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నింతటు విరమించి ఒక్క విషయముతో నీచరిత్రము ముగించుచున్నాను. పాపయారాధ్యులు

పరమభాగవతోత్తముఁడు. ఈయన భక్తియంతయు దేవీపరమై యున్నది. దేవీభాగవతము నాంధ్రీకరించినవారిలో నీతనియే ప్రాథమికుఁడు. వేంకటాద్రిప్రభువు గతించినపిదప గొంతకాలమునకు తన వార్ధకదశయందు నొకకుమారుఁడు సంస్కృతభాగవతమును జదువుచుండఁ దానొకనాఁడు వినుచు, నాశుధోరణి మఱియొక కుమారునకు నాంధ్రీకరణమును జెప్పి వ్రాయించి యాయిరువురకుమారులతో సంపూర్తి నొనరించెను. తానుదర్శించిన భాగవతవచనం దెల్లెడల భక్తిరసము వెల్లివిరిసి యుండును. పాపయారాధ్యులు తానొకనాఁడు చాముండికేశ్వర్యాలయమునకుఁ బ్రదోషకాలమున దర్శనార్థమై పోవునప్పటికి సంజలి యర్చకుఁడు తలుపులుమూసి పోయియుండెను. ఆ సమయమందు భక్త్యావేశముతో—

"ముక్తిద్వారము తల్పువీయగదె చాముండా! జగజ్జననీ"

యనెడు మకుటముతో నియవదేను పద్యము లాశుధోరణిఁ జెప్పినప్పటికా జగదీశ్వరికిఁ గరుణగల్గి తలుపులు తెఱచె నని చెప్పుదురు. ఆ పద్యములలో నొకటిమాత్రము నిటఁ జూపుచున్నాను.

శా. ముక్తాపాండుర హాసచంద్రికలు కెమ్మోవిం గుబాళింప నా
దృక్తాపత్రయి విన్నవించి పతికెంతేఁ బ్రేమఁబుట్టించి ప్రా
గుక్తాపరణాంగజారవ సకృద్ధ్యోతాంగివై వచ్చి నీ
ముక్తిద్వారము తల్పుతీయగదె చాముండా! జగజ్జననీ!

పాపయారాధ్యుని గ్రంథములు ముద్రణాదిసాధన సంపత్తిలేక ప్రచ్ఛన్నములై యుండుటను బట్టి లోకమంతగా నీతని కవిత్వము నెఱిఁగియుండదు. కావున నీతని పటుత్వమును గుఱించి యించుక ముచ్చటించి విడచెదను. పాపయారాధ్యులు కవిజనసామాన్యుఁడు గాక నిరుపమాన పాండిత్యవైభవోపేతుఁడు. కీర్తనికవిత్వమును వివర్శించు మాచిన నీతనికి నాంధ్రమునిన నొకలక్ష్యములో నుండినట్లు గాన్పించును. ఇంతసుత్రమున నీతని యాంధ్రకవిత్వమున కేమని కొఱత యుండెనా? కేవలమాంధ్రమందు గూడ నొకకావ్యమును రచియించెను. కావున నుభయభాషా కవిత్వవిశారదుఁడగు నిమ్మహాకవి కవిత్వ మనర్గళగంగాలహరివలె నిరాఘాటమై లలితమృదుపద భూయిష్ఠమై సర్వాలంకారాలంకృతమై చదువఁజదువఁ జవులుగొల్పుచు మనోహరమై యుండును. ఇతని కవిత్వమునుండి యుదాహరణార్థము దిజ్మాత్రముగాఁ గొన్నిపద్యముల నిందుదాహరించియే యున్నాను. ఆపద్యములను బట్టి యీతఁ డసమానవ్యాకరణ విద్వాంసుఁడని స్పష్టపడకమానదు.

పంచముల ప్రార్థన

గొల్లపల్లి సామ్యుల్ గారు

సంఘసంస్కర్తలే జనుల మా మమ్ముల
నాదరింపనిచో నిఁక నేది దిక్కు?
పరమ భక్తులవలె జిరుగువారెల్లరు
మముఁజూడకున్నను మార్గ మేది?
వసుధ మహామహోపాధ్యాయులే మమ్ము
నిరసింప నిఁక వేఱు తెఱఁగదెద్ది?
మాచాకిరీలేక కొంచెము స్నేహ్గని
వారె వీడగ మాకు దారియెద్ది?

గీ. కడుపునిండిన రొమ్ముపై గ్రుద్ద నగునె?
తరుణఫలములఁ దినిచెట్టు నఱుక నగునె?
త్రిసికొనిపాలు పొదుగుఁ ద్రెంచ నగునె?
ఏలనయ్యా! యిట్టిరీతిచేత - లిఖ్ధరిత్రి.

సీ. ఊరికి దవ్వుల నుంచిన మాత్రాన
బోయెనే? మీదు యసూయకొంత.
ముట్టరాదనిపట్టు పట్టిన మాత్రాన
సమసెనే? మీదు ద్వేషంబుకొంత
పెద్దకులంబని పీకులాడినయంత
జనియెనే? మీదగు కినుక కొంత
అంటరాదని చాల - యార్భాట మొనరింప
మ్రందెనే? మీదు రా - ద్ధంబుకొంత.

గీ. తగ్గెనని మీర లొకవేళ దలచియున్న
హెచ్చదే? మాకు మీపైని యెన్నొరెట్లు.
ద్వేషబుద్ధి ద్వేషంబునే పెంచుగాని
దైకమత్యంబు గూర్ప సహాయపడునె?

సీ. అంగళ్ల కస్తువు లమ్మిబ్రదుకుటకైన
నంటరాని తనంబె - యడ్డుదగులు
గొప్పవారలయొద్దఁ గొలువు సేయుటకైన
నంటరాని తనంబె యడ్డుదగులు
ఒంట్రొంటు పనిచేసి - బ్రతుకుద మనుకొన్న
నంటరాని తనంబె యడ్డుదగులు
గృహకృత్యము లొనర్చి సుఖిబ్రతుకుదు మన్న
నంటరాని తనంబె యడ్డుదగులు
ఇచ్చవచ్చిన చోటి - కేగుదమనుకొన్న
నంటరాని తనంబె - యడ్డుదగులు

గీ. వసుధ నెక్కైన జీవనో - పాధినేయ
నంటరాని తనంబె మా కడ్డుదగులు
ఎంటుబోదుము? గతియేమి? యెవరు బ్రోతు?
రకట మాకర్మ మిటులయ్యె నవనియందు.

సీ. స్వపరి పాలనమునై పరిపాలకుల తోడ
వాదించు జాతీయ వాదులార!
ప్రజల హక్కులకునై ప్రభువుల సభలోన
వాదమాడెదు నతి వాదులార!
స్వేచ్ఛ నొసఁగు డంచు బ్రిటిషు వారల తోడ
వాద మాడెదు మిత వాదులార!
పై వారితోఁబాటు ప్రక్కతాళము వేసి
వాదులాడెదు ప్రజా ప్రముఖులార

గీ. దిగనిడిచి మమ్ము నిట్లు సం - దిగ్ధ గతిని
హక్కులన్నియు మీరలే - యందువారె
లేమి చేయంగ మమ్ముల - నెంచి నారు?
విశదముగ జెప్పరే మాకు - విబుధులార.

కాకతీయ సామ్రాజ్యము

శ్రీ శేషాద్రి రమణ కవులు

ఆంధ్ర వాఙ్మయాభివృద్ధికి ముఖ్యస్థానము నగు సేవ చేసిన కవులకు నిలయము నగు నాంధ్ర సామ్రాజ్యపుఁ జరిత్రము క్రమముగ విస్మృతికి వచ్చుచున్నది. ఆంధ్రదేశీయుల పవిత్రక్షాత్ర రక్తము ప్రవహించిన కాకతీయసామ్రాజ్య మాహాత్మ్యము చేతులార వ్రాసి కృతార్థులము కాఁదలంచి సంగ్రహముగ నివేదించుచున్నారము.

ఆంధ్రసామ్రాజ్య మని వ్యవహరింపఁబడిన పవిత్రక్షేత్రము నిజామురాష్ట్రములోని హనుమకొండ ఓరుగల్లులు ముఖ్యస్థానములుగఁ జాలకాలము సుప్రసిద్ధమై యుండెను. ఈసామ్రాజ్యమును గాకతీయులు త్రిలింగదేశవాసులు ధర్మబద్ధులై పాలించిరి. కాకతీయు లాంధ్రులు. శాసనములలో సూర్యవంశ్యు లనియుఁ జంద్రవంశ్యు లనియుఁ దదన్యు లనియును వ్యవహరింపఁబడుచు వచ్చిరి. శూద్రులని చరిత్రకారులు విశ్వసించుచున్నారు. ఈ వంశీయులకుఁ గాకతీయు లని పేరువచ్చుట కొక చిత్రకథఁ జెప్పుచున్నారు * కాకతి యను శక్త్యనుగ్రహమున గుమ్మడితీఁగయం దొక బాలకుఁడు జనించెనఁట. ఆబాలకుని వంశము కాకతీయవంశ మని ప్రసిద్ధ మయ్యెనఁట. "కాకతి" యనునది జైన దేవత యనియు నీవంశీయులలోఁ బూర్వు లందఱు నా దేవత నారాధించువా రగుటచేఁ గాకతీయు లని వ్యవహరింపఁబడి రనియుఁ గొందఱు తెల్పుచున్నారు. కథాంశ మెట్టు లున్నను గాకతీయులలోఁ గొన్ని తరములవారు జైనులై జైనాగమముల నాదరించి యుండుట విశ్వసనీయముగా నున్నది. ♀ ఇట్లు జైన మతావలంబులైనవారిలో [illegible] ప్రోలరాజే కడపటివాఁ డని తెలియుచున్నది.

మహామండలేశ్వర ప్రోలరాజు

ఇతఁడు శూద్రవర్యుఁడు. త్రిలింగదేశమున నాంధ్రసామ్రాజ్యము నెలకొల్పిన యశఃకాముఁ డీ మహామహుఁడే. ప్రోలరాజనియుఁ [illegible] రాజనియు నీతనినే వ్యవహరింతురు. ఈప్రోలరాజు జనకుఁ [illegible] త్రిభువనమల్లదేవరాజు చాళుక్యప్రభువుల నొద్ద సామంతుఁడుగ నుండెను. ♦ సమస్తభువనాశ్రయ శ్రీపృథ్వీవల్లభమహారాజాధిరాజ పరమేశ్వర పరమభట్టారక సత్యాశ్రయకులతిలక చాళుక్యాభరణాది బిరుదముల నీ త్రిభువనమల్లుఁడు వహించి శూరచూడామణియై యాంధ్రదేశమును బాలించెను. ఇతని జనకుఁడే మొదటి ప్రోలరాజు. దేశచరిత్రములందు శాసనములందు నీతని విస్తర మగు జీవితము కానరాదు. పూర్వుల చరిత్రము నింతతో విడచి శాఖాచంక్రమణ న్యాయము ననుసరించి మహామండలేశ్వర ప్రోలరాజు జీవిత చరిత్రము దెలిసికొనఁ బ్రయత్నింతము. (*) ప్రోలరాజు క్రీ. శ. ౧౧ వ శతాబ్దారంభమునుండి, సుప్రసిద్ధుఁడైనటు లూహింప వచ్చును. చాళుక్యులకు సామంతులుగఁ దనపూర్వు లుండిరే గాని ప్రోలరాజు మాత్ర మటుల నుండలేదు. ఇతఁడు స్వతంత్రుఁడై హనుమకొండలో రాజ్యము స్థాపించి మిగుల నభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చెను. ఈతని జీవిత మంతయు విరోధుల కెదురుగ నిలుచుటతోడనే గడచినటుల శాసనముల వలనఁ దెలియుచున్నది. చాళుక్యమాడామణియగు తైలపదేవుని యను రాగముతో సంగరమున విడచి పెట్టెను. లంకాకవివయాధీశ్వరుఁ డగు గోవిందరాజును బంధించి విడచి పెట్టెను. గుండరాజును సర్వవిధముల నవమానించి వధించెను. పలువురు మండలేశ్వరుల సహాయముతో హనుమకొండ ముట్టడించిన జగ్గదేవుని జయించెను. ఈ విజయము లన్నియు హనుమకొండ శాసనములోఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. ప్రోలరాజునకుఁ బ్రతినాయకులు సామాన్యులు గారు. వీరందఱు నిజాము దేశములోని మండలాధీశ్వరు లని సాధనాంతరము లనే నిరూపింపవచ్చును. స్థానిక చరిత్రములో ప్రోలరాజే యోరుగంటిలోఁ గోటఁ గట్టింప మంత్రకూటనివాసు లగు రామారాధ్యశ్రీపాదులవారిచే శ్రీవిద్యాచక్రక్రమమున నాకృతిని నిర్మింపఁజేసెననియుఁ గోటలన్నియుఁ గట్టించె నని వ్రాయఁబడియున్నది. కాని దానిని విశ్వసింప వీలులేదు. సోమరాజీయాది గ్రంథములలో గణపతిదేవుఁడే కోటఁ గట్టించినటుల గానవచ్చుచున్నది. ఇదియే విశ్వసనీయాంశ మని తోఁచుచున్నది. ఇప్పుడు కానవచ్చు సిద్ధేశ్వరాలయమునకుఁ జుట్టుఁ గానవచ్చు కొండ లన్నింటిని జూచి పెద్ద కట్ట

---

* కాకతీయ కులోద్రాజా రంజితాం వ్యగుణైశ్చపం కాకత్యాః పరశక్తేః కృపయా కూష్మాండవల్లికా కాచిత్ పుత్ర మసూత తదే తత్కుల మనఘం కాకతీ కులం జనమభూత్. [సూ. అని తల్లికలువచేఱు శాసనము]

♀ హనుమకొండలోని పద్మాక్షి దేవాలయము ముందుఁ గల కర్ణాటశాసనము చూడుఁడు.

♦ వడ్డెవల్లి చెఱువునొద్ద గల జీర్ణశాసనము చూడుఁడు.

(*) శ్రీమత్ప్రోలనృపాల సైన్యపతినా విఖ్యాతవిక్రాంతినా యద్వైర్యేణ మహాబలేన నిహతో మంథన్యగుండాధిపః - అను రుద్ర 'ని శాసనమువలనఁ గాటచమూపతియే గుండాధిపుని వధించినటులఁ దెలియును.

పోయఁబడియున్నది. ఒకవైపు గొప్పశిలాద్వారముసైతము గానవచ్చుచున్నది. ఈకొండలకు మధ్య సిద్ధేశ్వరాలయము మొదలుకొని పద్మాక్షిదేవాలయమువఱకుఁ గల విశాలప్రదేశమే ప్రోలరాజు కాలములోఁ గోటగా నుండెనని యాస్థలముఁ జూచినఁ దోఁపకమానదు. ప్రోలరాజు జైనమతాభిమాని యగుటయుఁ బద్మాక్షిదేవళపుఁ గొండరాళ్లపైఁ గల జైనవిగ్రహములు నటఁగల శాసనముఁ దోడ్పడఁగలవు. పద్మాక్షిదేవళమునకు సిద్ధేశ్వరాలయమునకుఁ గొలఁది సరోవరములు కానవచ్చుచున్నవి. ఈ సరోవరద్వయమధ్యభాగముననే ప్రోలరాజు కోటఁ గట్టియున్నట్టుల నూహింపవచ్చును. ప్రోలరాజు తన జీవితమంతయు మండలేశ్వరుల నెదిరించుటతోఁ గలిపి యాంధ్రసామ్రాజ్యము నొకవిధముగ నిర్మింపఁగలిగెను. ఈతనికి రుద్రదేవుఁడు మహాదేవరాయలను నిరువురు కుమారులు కలరు. రుద్రదేవుఁడే వయస్సునఁ బెద్దవాఁడు. మహాదేవరాయల శాసనములు కానరావు. దేవగిరిరాజులతోఁ బోరి గతించినటుల స్థానికచరిత్రయునఁ గానవచ్చును. రుద్రసేనాని రామస్వగుడాల శాసనములో రుద్రదేవునియనంతరము రాజ్యమల్లకల్లోలమై విరోధిరాజులచే నాక్రమింపఁబడినటులఁ దెలియుటచే మహాదేవరాయలు రుద్రదేవుని రాజ్యపాలనముకంటె ముందుగా గతించినటు లూహింపవలయును.

రుద్రదేవ చక్రవర్తి

ఈతఁడు మహాయశూరుడు. యుద్ధక్రియాకౌశలుఁడు. రుద్రదేవుఁడు సిగుపించుతల్లిఁ దండ్రియగు ప్రోలరాజెందులకో స్వీకరించెనఁట. విభ్రాంతుఁడై విరోధి యనుకొని రుద్రదేవుఁడు జనకుఁడగు ప్రోలరాజును గత్తితోఁ బొడచి ప్రమాదమునకుఁ బశ్చాత్తాప మొందెనఁట. ప్రోలరాజా ఖడ్గఘాతితో మూఁడుదినములు జీవించి కుమారుఁడు నిర్దోషి యనియు నది ప్రమాద మనియుఁ బౌరులకుఁ దెలిపి మరణించెనని యొక స్థానికచరిత్రలోఁ గలదు. ఇందెంతవఱకు సత్యము కలదో నిర్ణయింప వీలుకాదు. * రుద్రదేవుఁడు పరాక్రమశాలి యగుచు దొమ్మరాజును వంచించెను. హానుంసదేశాధీశ్వరుఁడగు మేళగిదేవుని మైలరాజును వధించెను. వర్ధమానపురసంస్థానాధీశ్వరుఁడు దుకొరాయుఁడు మాతృపక్షపతియగు భీమరాజును రాజ్యమునుండి పాఱద్రోలి వెంటనంటితఱిమి వర్ధమానపురమును దహించి తైలపపతి రాజ్యము నాక్రమించినంతవరకుఁ బగఁ దీర్చుకొనెను. రుద్రదేవుని జీవితములో నాంధ్రసామ్రాజ్యము స్థాపడెను. అరాతిలోకము నశించి యాత్మరాజ్యము వృద్ధిపొంది బలవంతమై యుండుటచే రుద్రదేవుఁడే కాకతీయరాజ్యస్థాపనాచార్యుఁ డయ్యెను. కొండ్రింగలి నీతఁడు జైనమతాభిమాని కాఁడు. పాలకురికి సోమనాథకవి యాతని యాస్థానమున నుండి యనేకగ్రంథముల రచించి జైనమతనిర్మూలనము సైతము మీత్రభుని యాదరణముచే నొసరించి రాజ్యమునం దంతటను వీరశైవమతమును వ్యాపకములోనికిఁ దెచ్చెను. జైనగ్రంథము లీకాలముననే చాలవఱకు నశించియుండును. రుద్రదేవుఁ డోరుగంటిలో (ఏకశిలానగరము) ముఖ్యస్థానముగ రాజ్యము బాలించినటులఁ గొందఱు వ్రాసియున్నారు. † హనుమకొండయే రాజధానిగఁ బాలించినటులనితఁడు స్థాపించిన స్వయంభూదేవాలయశాసనమునఁ గలదు. రుద్రదేవుఁడు సమధిగతపంచమహాశబ్ద మండలేశ్వర హన్మకొండాపురవరేశ్వర పరమమాహేశ్వర పతిహితచరిత వినయభూషణ శ్రీమహామండలేశ్వరాది బిరుదములు వహించి యప్రతిమానపరాక్రమశాలియై నిర్విరోధిలోకముగ (క్రీ. శ. ౧౧౬౦ మొదలు ౧౧౯౬ వఱకు) రాజ్యమును బరిపాలించెను. రుద్రదేవుఁడు సంస్కృత కర్ణాటాంధ్రభాషలలోఁ బండితుఁడు కవియునై పెక్కుగ్రంథములు రచించెను. విద్యాభూషణబిరుదమును వహించి యితఁడు సంస్కృతమున నాంధ్రమున నీతిసార మను గ్రంథమును రచించి యున్నాఁడు. మఱియు నీతఁడు సరస్వతీవిలాస మను న్యాయశాస్త్రమును చెప్పినటుల సైతము తెలియుచున్నది. రుద్రభూపాలుఁడు తనపేరుతో ననేకగ్రామములఁ గట్టించుటయే గాక రాజధానియగు హనుమకొండలో నొక గొప్ప దేవాలయమును గట్టించి, వాసుదేవను రుద్రదేవుని సూర్యదేవుని బ్రతిష్ఠించి ముందొక సహస్రస్తంభమండపమును గట్టించెను. ఈయాలయములోని శిల్పప్రశస్తి వేనోళ్లఁ బ్రశంసింపఁదగి యున్నది. ఆలయములోని స్తంభములపైనను - ద్వారములపైనను - దీర్చిన చిత్రరూపులు విగ్రహములు నిరంతర మాంధ్రుల శిల్పసామర్థ్యము నుద్ఘోషించుచున్నవి. సహస్రస్తంభమండపమునకు నాలయమునకు మధ్య నొక నంది కలదు. దానిపైఁ గల వాగములు దానియునికి ఆకారపుబింకము దర్శనీయము. ఇపు డా మండపము ఆలయాలము పాడుబడినవి. చిల్లిపడు లన్నియు కిచ్చిన్నములై పడఁబడినవి. స్మార్తజీయుల కా నాలయచిహ్నములతోఁ బాటు పూర్వాన్నస్వామిఁ దెలుపు నొక దీర్ఘమగు శాసనము నేఁటికి దర్శనీయముగ నున్నవి. రుద్రదేవుని యనంతరము రాజ్యము పరస్వాధీన మయ్యెను. ‡ అప్పుడు రేచర్లగోత్రికుఁడును స్వామిభక్తుఁడును సేనానాయకుఁడు నగు రుద్రసేనాని విరోధిబృందమును జయించి పరస్వహస్తగత యైన రాజ్యలక్ష్మిని బంధోన్ముక్తురాలినిగ నొనరించి రాజభక్తిని ప్రకటించెను. పిమ్మట గణపతిదేవుని, బిత్రరాజ్యమున నభిషిక్తునిగాఁ జేసి కాకతీయరాజ్యస్థాపనాచార్య బిరుదము వహించెను. ఈయన యంతయుఁ గ్రీ. శ. ౧౨౧౯ స్థాపింపఁబడిన రుద్ర

---

* రుద్రదేవునిఁ బ్రతాపరుద్రుఁడని వ్యవహరించుట యిప్పటి చరిత్రకారుల కలవాటుగ నున్నది. కాని శాసనములలో నా నామము కానరాదు.

† రక్తస్రోతసి రుద్రదేవజయినో యద్వ్యత్యబంధాప్లవాః తస్యాస్తే నుమకొండ నామనగరీ శ్రీరాజధానీవ యః

రుద్రదేవరాజుల విజయరాజ్య ముత్తరోత్తరాభిప్రవర్ధమాన మాచంద్రార్కతారముగా అన్మకొండపట్టణమునందు సుఖసంకథా వినోదంబున రాజ్యముఁ జేయుచు [మా. హనుమకొండ శాసనము]

‡ గ్రంథాలయసర్వస్వము మూఁడవసంపుటము ౪అవభాగములోని రుద్రసేనానిచరిత్రమున నీయంశముఁ దెల్పు రామప్పగుడివద్ద గల శాసన ముదాహరింపఁబడి యున్నది.

సేనాని శాసనమునఁ గలదు. విస్తరమందుఁ జూపఁదగును. ఈ ప్రభుభక్తి పరాయణుని సదా గణపతిదేవ చక్రవర్తి సాదరమునఁ దిలకించియుండును కావుననే నాంధ్రలోకమున కంతటి యమూల్యభూషణ మనఁదగు రాసుప్పుగుడు లింట సాగరమునఁబోలి దీసి పోని తటాకము నెలకొల్పి రుద్రసేనాని కీర్తిశేషుఁడయ్యెను. రుద్రదేవ చక్రవర్తి కాలములోఁ గాకతీయసామ్రాజ్యమునకుఁ దూర్పున సముద్రము దక్షిణమున శ్రీశైలము పశ్చిమమునఁ గటకము ఉత్తరమున మాల్యవంతము సరిహద్దులుగా నున్నటులఁ జెప్పఁబడెను.

గణపతిదేవ చక్రవర్తి

ఓరుగల్లుకోట రుద్రదేవుని యనంతరము గణపతిదేవుఁడు కట్టించి యట రాజధాని నేర్పఱచియుండును. పెదతండ్రి యగు రుద్రదేవుఁడు స్థాపించిన వడ్డెపల్లి వినాయకదేవరగుడి అయ్యనవోలు మైలారుదేవరగుడి హనుమకొండలోని పూర్వోక్త దేవాలయము గణపతిదేవుని కాలమున మిగుల నభివృద్ధిలోనికి వచ్చెను. రుద్రసేనాని గణపతిదేవుని రాజ్యకాలమున నాలయము స్థాపించియుండుటచేఁ దండ్రి తరువాత గణపతిదేవుని సమ్ముఖమున సైతము సేనానిగ నున్నటు లూహింపవచ్చును. ఇటులే రుద్రదేవుని చెంత గణపతిదేవుని చెంత నేక కాలమున నున్న వారిలో నామిరెడ్డియను సేనానియొకఁడు సైతము కలఁడు. గణపతిదేవుని పాండిత్యాదికములు తెలిసికొను నాధారములు లభించుట లేదు. కాని యుభయకవిమిత్రుఁ డగు తిక్కన సోమయాజి యాతని సమ్ముఖమునకు వచ్చి సత్కృతుఁడై తన భారతమును వినిపించి జైనబౌద్ధమతముల నోడించి యేగినటుల ప్రతాపచరిత్రమునను సిద్ధేశ్వరచరిత్రమునను గలదు. గణపతిదేవుని నామముతోఁ గట్టఁబడిన గణపవరముల సంఖ్యకు గణపురముల సంఖ్యకు మితి లేదు. ఇతనియొద్ద శివదేవయ్య మంత్రిగ నుండెననియు బండితారాధ్యులవలన శైవమతదీక్ష గ్రహించె ననియుఁ బ్రతాపచరిత్రమునఁ గలదు. శైవగురు పరంపరలోని విశ్వేశ్వర శివదేశికు డితఁడే యని కొందఱ యభిప్రాయము. పిత్సనసాకారకు లగు దేవగిరిరాజులతోఁ దఱచుగ నితఁడు సంగ్రామములు జరిపి విజయము గడించుచు వచ్చెను. సముద్రముతోఁ బోల్పఁదగు తటాకములు పెక్కులు నిర్మించి భూమిని సస్యవతిగొనరించి ప్రజారంజకుఁ డగుటయే గాక పరిమితిగ సముద్రవ్యాపారమునకుఁ బన్నులు విధించి గణపతిదేవుఁడు సముద్రవ్యాపారము నభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చెను. గణపతిదేవుని కాలమున రాజ్యము మిగుల నభివృద్ధిలోనికి వచ్చెను. మండలేశ్వరు లందఱు సామంతులైరి. పూర్వమునుండి హస్తగత మగుచుఁ దొలంగుచు నున్న కాంచీరాజ్యమును బాలించుట కొక ప్రతినిధిని కొలఁది బలముతో నుంచి పాండ్యరాజులఁ దఱిమివేసెను. శ్రీశైలప్రాంతమునకుఁ గోణిదెనప్రాంతమునకు వేఁగినాటికి నల్లగొండప్రాంతములకుఁ బ్రత్యేక ప్రత్యేక ప్రతినిధుల నుచితమగు బలముతో నియోగించి మండలేశ్వరుల నందఱను సామంతులనుగఁ బాదసన్నోపజీవులనుగఁ జొనరించి యా రాజచంద్రుఁ డోరుగల్లులో (ఏకశిలానగరమున) రాజధాని స్థాపించి ప్రతిష్ఠ గడించెను. సాధారణముగ నాంధ్రదేశమునఁ బూర్వము స్వతంత్రము ననుభవించిన రాజు లందఱు సామంతులై మానప్రాణములఁ గాపాడికొని సురక్షితులై జీవించిరి. గంగయసాహిణి, శివదేవయ్య సామంతభోజుఁడు చాందసేనాని నామిరెడ్డి మొదలగు నాంధ్రవీరులు గణపతిదేవుని ధర్మపరిపాలనమునకు సర్వవిధములఁ దోడుపడి కాకతీయసామ్రాజ్యభారవాహకులై ప్రతిష్ఠ గడించిరి. గణపతిదేవుఁడు ధర్మాత్ముఁడు. ఈతని శాసనము లాంధ్రదేశమునం దంతటను గానవచ్చుచున్నవి. గణపతిదేవుని రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౧౧౯౯ మొదలు ౧౨౬౦ వఱకని చరిత్రకారు లభిప్రాయపడియున్నారు. గణపతిదేవునకుఁ బుత్రసంతాన మున్నట్లు తెలియదు. ఇతనియనంతరము రుద్రమదేవి రాజ్యమునకు వచ్చెను.

రుద్రమదేవి రాజ్ఞి

ఈయమ గణపతిదేవుని యనంతర మాంధ్ర సామ్రాజ్యమును మహోత్తమముగఁ బరిపాలించెను. గణపతిదేవుని కీయమ భార్యయని స్థానిక చరిత్రములయందును జరిత్రలయందుఁ గలదు. కాని కుమార్తె యనుటకే ప్రబలాధారములు కాన వచ్చుచున్నవి.* కావునఁ గుమార్తె యని విశ్వసింపవచ్చును. మాయూరాహోసగుణములగు శ్లోకములు కలవు. కాని వ్యాఖ్యాత రుద్రమదేవిని భార్యగనే వ్యవహరించెను. ఈయభిప్రాయ భేదములకు హేతువు విచారణీయము. రుద్రమదేవి స్వయముగ స్థాపించిన శాసనము లభించు వఱకు నామావశిష్టమైయున్న భార్యయను వాదము సంపూర్ణముగ నంగీకరింపఁజాల దనుట యథార్థము. రుద్రమదేవి పరాక్రమశాలిని. లన వ్యవహారములను రుద్రదేవుఁడను నామముతో జరుపుచు విరోధులకు భయంకరముగ సామ్రాజ్యము నీయమ పాలించసాగెను. దేవగిరి యాదవరాజులు దినుగఁబడి మహాసైన్యముతో నేకశిలానగరమును ముట్టడింపఁ జనుదెంచి పదునైదు దినములు ఘోరయుద్ధమును గావించి పరాభూతులై పాఱిపోవుచుండ రుద్రమదేవి సైన్యసూబలమును దఱుముచు మూఁడులక్షల బంటులను లక్షగుఱ్ఱములను ఒట్టి, దేవగిరిసమీపంబున కేగి, కోటిద్రవ్యంబు లపరాధంబుగ దీసికొనినట్లును రుద్రమదేవి యచట జయస్తంభము స్థాపించినట్లును స్థానికచరిత్రమునఁ గలదు. రుద్రమదేవి తనకొమార్తెయగు ముమ్మడమ్మకు సత్సంతానముఁ బ్రసాదింపఁ గాకతమ్మవద్దకు వడ్డెపల్లి సిద్ధివినాయకుని సన్నిధికి మొగిలిచర్ల యేకవీరాదేవి సమ్ముఖమునకు అయినవోలు మైలారుదేవి చెంతకుఁ బోవుటకుఁ బురంబు వెడల, సవతిపుత్రు లగు హరిహరదేవుఁడు మురారిదేవుఁడు బలోపేతులై యేకశిలానగరముఁ బ్రవేశించి గొనులు కాచి రుద్రమదేవిని యామె

---

* (1) జాతా తస్య పయోనిధే రివరమా శ్రీరుద్రదేవీ సుతా [కొలను పాకశాసనము.] (2) రుద్రదేవీ సమదభూత్కాకతీయ త్సర్వభూభృతాం [మల్కాపురము శాసనము.] (3) పిత ర్యుపరతే తస్య దరక్షదఖిలాం క్షితిం శ్రీవీరరుద్రదేవీ తిదుహితా మహితా గుణైః.

క్షత్త్రియ పరివారంబును బురిలోనికి రానీయక నిరోధింపఁ గార్యము మిగిలె [illegible] సామోపాయముతోఁ గోటలోఁ బ్రవేశించి సమయానుసార ముగ రుద్రమదేవి వారలను బలహీనులుగా బట్టిపెట్టి సామ్రాజ్యమును రక్షించి తన రాజ్యపరిపాలనకాలము ప్రకాశించి శాశ్వతప్రతిష్ఠ గడించెను. ఈయమ రాజ్యకాలము క్రీ. శ. ౧౨౬౧-౧౨౯౧ వఱ కని చరిత్రకారులు నిర్ణయించి యున్నారు. పురుషులగు రాజులు రుద్రమదేవి పరిపాలనమునఁ [illegible] పరాభూతులై [illegible] కటుల చరిత్రమునఁ గలదు. గణపతిదేవుని రాజ్యకాలమున్న యాంధ్ర సామ్రాజ్యమును చెక్కుచెదరనీయక కాపాడుటయే గాక రుద్రమదేవి భరము మిగుల హెచ్చించి యేకశిలానగరపుఁ గోటను మిక్కిలి యభివృద్ధిపఱచెను. రుద్రమదేవికిఁ బుత్త్రసంతానము లేదు. ఈయమ భర్త యేమండలాధీశ్వరుఁడో తెలియదు. ఇట్లు కొలఁది కాలము రాజ్యము పాలింప, రుద్రమదేవి రాజ్యభారము వహించు తేజము పుత్త్రికాపుత్త్రుని ముమ్మడమ్మగర్భమున నభివృద్ధి నొందసాగెను. శ్రీ ప్రతాపరుద్ర దేవచక్రవర్తి జనించెను. రుద్రమదేవి పుత్త్రికచే నోమించిన వ్రతము లన్నియు ఫలించెను. తన తండ్రినాటినుండియును మంత్రియై దేశకుఁడై యున్న శివదేవయ్యచే నాశిశువునకు యథాశాస్త్రము విధానేఁ బెట్టించి నామకరణము చేయించి రుద్రమదేవి శిశుసంరక్షణమున నప్రమత్తురాలై ప్రవర్తింపసాగెను. * యుక్తవయస్సు వచ్చినపిమ్మట మంత్రి సామంత దండనాయకుల యభిప్రాయానుసారముగఁ బ్రతాపరుద్రచక్రవర్తి నొక్క శుభముహూర్తమునఁ బౌత్త్రునిగా స్వీకరించెను. పిమ్మట నొక [illegible] కాలమున రుద్రమదేవీరాజ్ఞి ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తికి సామ్రాజ్యమును పట్టము గట్టి [illegible] కృతార్థురాలయ్యెను.

శ్రీ ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి

[illegible] ఫలితములను [illegible] చున్నది. ప్రతాపరుద్రదేవచక్రవర్తి కాలములో దేశమునకు భావము పదిరెట్లు వచ్చెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము ద్రవిడదేశమును ఓఢ్రదేశమును కర్ణాటదేశమును మహారాష్ట్ర దేశమును దన ఛత్రచ్ఛాయక్రిందికిఁ జేర్చుకొని ధర్మబద్ధముగఁ బవిత్రము [illegible] వెలసాగెను. ఆకాలమువారు ప్రతాపరుద్రుని సాక్షాత్తు రుద్రాంశముగ భావించి దైవమని పూజింపసాగిరి. § ఈ భక్తి ప్రపత్తులలో నగ్నులై ప్రతాపరుద్రునకు నొసట వేఱొక కన్నుఁగల దనియుఁ [illegible] వహించెననుటయుఁ దండ [illegible] లోఁ గానవచ్చును. ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తిజీవితకాలములోఁ జాలభాగము శాంతముగ గడచెను. రాజ్యములోని భాగము లన్నింటిని సీమలుగ విభజించి తత్కాలోచితములగు పేరులఁ బెట్టి ప్రతాపరుద్రదేవుఁడు క్రొత్తనాయకులను నియోగించి వారలకు సర్వాధికారము నొసంగి రాజ్యమునంతయు శాంతియుతముగ నొనరించెను. తొల్లి గణపతిదేవచక్రవర్తి యిట్టి పరిపాలనముఁ గావించెఁ గాని యందుఁ గొన్ని మార్పు లావశ్యకములగుటచే బ్రతాపరుద్రుఁ డనేకవిధములు సంస్కరించి నూతనమార్గములఁ గనిపెట్టెను. త్రిపురాంతకాంబ దేవాదిమండలేశ్వరు లప్పుడప్పుడు తిరుగఁబడుచు వచ్చినను బ్రతాపరుద్రచక్రవర్తి తాను స్వయముగ సంగ్రామమునకు వెడలక సైన్యముచే శాంతని స్థాపింపసాగెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి ధర్మస్వరూపుఁడని ఖండఖండములయందుఁ బ్రతిష్ఠపొందఁబడెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము సామాన్యజనులకు మొదలు చక్రవర్తివఱకు నాదర్శప్రాయముగ నుండెను. పూర్వము స్వతంత్రులుగ నున్న దేశాధీశ్వరులు సామంతులై ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తికి లోఁబడి యభిమానమును గాపాడుకొనవలసిన యావశ్యకము తటస్థించెను. కాని ప్రతాపరుద్రుఁ డేమఱక వేఁగులచే రాజకీయతంత్రముల నెఱుఁగుచు నాంధ్రసామ్రాజ్యమును వేయికన్నులతోఁ గాచుచు జీవితసర్వస్వమును వెచ్చించి యెట్టి కల్లోలములు జరుగకుండ జాగరూకుఁడై మెలఁగసాగెను. కాకతీయచక్రవర్తులకు దేవగిరి యాదవులకుఁ జిరకాలమునుండి ద్వేషము కలదు. పలుమాఱు కాకతీయచక్రవర్తు లెదిరింపఁ గృతప్రయత్నులై దేవగిరిరాజు [illegible] సాధించి మిగుల నష్టపడిరి. అక్రోధాగ్ని- [illegible] - ప్రతాపరుద్రుని [illegible] కాలమున [illegible] [illegible] ప్రతాపరుద్రుని కాలములో [illegible] గోదావరి [illegible] తెలియుచున్నది. ఆంధ్రసామ్రాజ్యము శాశ్వతముగ నంతకాలమేని నిలుచుటకుఁ [illegible] గౌతమీస్రవంతియే కారణ మనుట నిజము. ఆంధ్రనగరసైన్యము గోదావరికూలములను గావించుచుండి సామ్రాజ్యరక్షణము సలుపసాగెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్య మెంత దుర్భేద్యముగ శత్రువులకు నసాధ్యముగ నుండెనో ప్రకృతి కాలమున జీర్ణమైయున్న [illegible] కోట దర్శించినచో పాఠకసోదరుల కుద్యోతకము కాఁగలదు.

---

*స్వీకృతే పుత్త్రభావేన దౌహిత్రే ప్రాజ్ఞసంజ్ఞయా అస్మిన్నభిషేకం ధారేయం గుర్వీ ముర్వీమసౌ ... [ప్రతాపరుద్రయశోభూషణము]

♦ [illegible] కాకతీవంశ మౌక్తికమణి శ్రీరుద్రదేవ [illegible] శ్రీరుద్రదేవ [illegible] [మాల్యాపురము శాస.]
రాజ్ఞా క్షత్త్రియమౌళిమండనమణే స్తాతిస్య సానుగ్రహా [ప్రతాపరుద్రయశోభూషణము.]

§ మా, కొండవీటి సామ్రాజ్యములోని కాకతీయచరిత్రము.

(+) శ్లో. [illegible] [ప్రతాపరుద్రయశోభూషణము]

* ఆంధ్రసామ్రాజ్యమున నాకాలమున వచ్చెడి రాబడికి మేర లేదు ఆదాయము వ్యయము స్థానికచరిత్రము వ్రాయఁబడియున్నది. ఇందతిశయోక్తి యున్నటుల నూహింపఁజాలము.

చాళుక్యరాజుల ముఖ్యస్థానమగు కల్యాణపురికైన చోళేశ్వర ప్రాంతమునకు విజయయాత్ర వెడలి కానుకలతో వెంకటు వచ్చుటయే గాక ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి మరియొకదేశ మేలు చుండెడి దేవగిరి సౌరాష్ట్రదేశాధీశ్వరులను గెల్చి ఢిల్లీపైకి దాడివెడలి సులతాను నొసంగిన కానుకలతోఁ గరుణించి వెనుకకు మరలెనఁట. ఈ చక్రవర్తి కాలములో శ్రీశైలము కాళేశ్వరము త్రిపురాంతకము లోనగు చోటులఁ గల దేవాలయములు లమితమైన శివభక్తితో నలరారెను. నూతన శైవ మగు వైష్ణవమతము నైశేషము చాలవరకీ కాలముననే వర్ధిల్లెను. కొలనుపాక, వేములవాడ, హనుమకొండ, లోనగుచోటుల గల జైన దేవళము లన్నియు మార్చి, వానిని పాలించు జైనులఁ బొలంగించి శైవుల యధీనముఁ జేసి క్షేత్రమాహాత్మ్యములు సృజించినది నైశ మీకాలముననే యని యూహింపఁ దెక్కు లాధారములు కానవచ్చుచున్నవి. రాజ్యమునందంతట నాకాలమున ప్రభుని యాదరణముచే శైవమతమునకే ముఖ్యస్థానము లభించె ననుట సత్యము.

౧ ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి మిగుల సుందరాకారుఁడు. వివిధాలంకారభూషిత మగు నేనుఁగుపై నెక్కి యాంధ్రనగరరాజవీథులలో విహరించుచుఁ బ్రజలకు దర్శనభాగ్య మొసంగుచుండెను. రసికతా ప్రచురణముకొఱకుఁ గాఁబోలు నితనికి వేశ్యాసంపర్క మున్నటుల గ్రంథాంతరములలో వ్రాసిరి. కొందఱీలోపములఁ బాటిసేయ రాదు గాన ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి ధర్మప్రభు వనుటలో నెట్టి సంశయము లేదు. ఈ రాజన్యుఁడు తనపేరుతో నేకశిలానగరమున కీశాన్యమునఁ బ్రతాపగిరి యను నొక దుర్గముఁ గట్టించెను. రెండువేల యోడల నిర్మించి ద్వీపాంతరములనుండి వస్తుసామగ్రిఁ దెప్పించుచు సముద్ర వ్యాపారమును మిగుల నభివృద్ధిలోనికి దెచ్చెను. ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణముఁ జూడ చక్రవర్తి విలాసపురుషుఁ డని స్వైర విహారప్రియుఁ డనియు నూహింప నవకాశము కలుగును. ఇతఁడు ప్రతిష్ఠించిన దేవాలయములు చేసిన ధర్మములు లెక్కయిడరానివి. ఆంధ్ర వాఙ్మయమున నీయనకాలమున నూతనవికాసము కలిగె ననుట సహజోక్తియే. ఈ ప్రభుని యాస్థానమున నుటయేబడియుండి బంగారు పల్లకి యెక్కి సంస్థానమునకు వచ్చు నాస్థానవిద్వాంసులు, సకలశాస్త్ర ప్రవీణులగు పరివారకులు తొలుదిరుగుచుండిరి, మాధవ [illegible] కవిశ్రేష్ఠులు కలరు. [illegible] ముగాఁ గొంతభాగము వ్రాసిన మల్లికార్జున భట్టారకుఁ డాస్థానమున మిగుల గౌరవము నంది, రాజ్యతంత్రములలోఁ గూడ పాలు గొనెను. ఇతఁడు నిర్వచనోత్తరరామాయణమును కవిత్వమునఁ బఠించి నటుల స్థానికచరిత్రముచేఁ దెలియుచున్నది. ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానకవులలో విద్యానాథుఁ డగ్రగణ్యుఁడు. ఈయన రచించిన యలంకార గ్రంథము సుప్రసిద్ధమగు ప్రతాపరుద్రీయ మను పేరుతో ప్రఖ్యాతి వహించియున్నది. మఱియు నీ చక్రవర్తి యనుగ్రహమునందిన భాస్కరరామాయణము, గన్నయసేనాని మార్కండేయ పురాణము సంకలనమయి యాంధ్రవాఙ్మయము నలంకరించెను. రుద్రదేవుఁ డను నొకఁడు సంస్కృత కర్ణాటభాషలలోఁ గొన్ని గ్రంథముల రచించెను. ప్రధానమంత్రి యగు శివదేవయ్య శివతత్త్వసారయను నొక యుత్తమకావ్యము నాంధ్రవాఙ్మయమున రచించెను. ఇటులే యాకాలమున ననేకగ్రంథములు రచింపఁబడి యుండవచ్చును. సిద్ధాంతముగ సమగ్రముగ గ్రంథములఁ బరిశీలించిన నెన్నియమూల్యగ్రంథనామములు కవినామములు వెలువడునో! ఆంధ్రనగరాధ్యక్షుఁ డగు ప్రతాపరుద్రుని జీవిత మీకారణముచే నాంధ్ర వాఙ్మయమునకు భూషణముగ నున్నది.

సమాప్తి

కాకతీయ ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి ఆంధ్రసామ్రాజ్యమును పాలించుకాలమున ఢిల్లీసామ్రాజ్యమున ఖిల్జీయుద్దీను రాజై యుండెను. త్రిలింగసామ్రాజ్యమును జయించి ప్రతాపరుద్రుని తనకు సామంతునిఁ జేసికొనఁదలంచి యతఁడు చాల ప్రయత్నింపసాగెను. దేవగిరిదుర్గ మంతకుమున్నే మహమ్మదీయహస్తగతమై యుండుటచేతను ఆ దుర్గమందున దేవగిరిరాజులు భాగస్వాములై యుండుటవలనను అల్లాయుద్దీను ప్రేరితుఁడగు సేనాని మాలికాఫరుచేత నాక్రమింపఁబడిన నాంధ్రసామ్రాజ్యముపై దృష్టి ప్రసరించెను. "మలిక్ కాఫూరు" అనువానితో నుచిత

---

* కటకవల్లభుఁడు లోనుగాఁగల చిల్లరరాజులు ప్రతివర్షంబును ఇచ్చు నప్పనంబులు ఇరువై నాల్గుకోట్లు. తనభూమి పాలితంబై రాజ్యంబువలన వచ్చు ధనంబు ఇరవై కోట్లు. అగ్రహారంబులు బ్రాహ్మణులకుఁ జెల్లుచుండెడివి నాల్గువేలు. దేవతావైభవంబులకు రెండువేల గ్రామంబులు, ఇదిగాక తన భాండారమునకు వచ్చునట్లు నాల్గుకోట్లు. (వ్యయము) ప్రతివర్షంబు తులాపురుషంబులకు మూఁడుకోట్ల యేబది లక్షలు. నిత్యవైభవంబునకు పరిమళగంధ కర్పూర కాశ్మీర జవాజి పరిమళంబులకు పంక్తిభోజనంబులకు నగరిదీపాలకును నానాదేశముల నుండి వచ్చు విద్యార్థులకును బంచిపెట్టిన ద్రవ్యంబు ప్రతివర్షంబును మూఁడుకోట్ల అరువదిలక్షల యిరువది వేలు. నగరు గాచు నిశ్శంకవల్లభునకు జీతము ప్రతివర్షంబును భటసహితంబుగా ఎనభై యెనిమిదిలక్షల యిరువది వేలు. అన్నసత్రంబుల గణుతి ఒక్కొక్క సత్రంబునకు వేయింటి చొప్పున నూరుసత్రంబులు ద్విజులకు ఏడాదికి మూఁడుకోట్ల యేనుబదిలక్షలు. రాజమదగజంబులకును ఉత్తమాశ్వంబులకును జీతంబులవారికి రెండుకోట్ల యేనుబదిలక్షలు. ఏకశిలానగరంబున గల దేవతా వైభవంబున కొక్కకోటి. రాజగృహంబులు కట్టే పనులవారికి ప్రతివర్షంబున నొకకోటియు వారణాసి విశ్వేశ్వరునకు శ్రీశైలమల్లికార్జునునకు కాళహస్తీశ్వరునకు రామేశ్వరము రామేశ్వరునకు నాసికా త్ర్యంబకేశ్వరునకు అరుణాచలేశ్వరునకు కొలిపాకసోమేశ్వరునకు ఏకవీరేశ్వరునకు వేములవాడ రాజేశ్వరునకు కాళహస్తి ముక్తీశ్వరునకు గోకర్ణేశ్వరునకు వీరు మొదలైన యీశ్వరస్థానంబులకును శ్రీరంగనాయకులు కంచివరదరాజులు శ్రీవేంకటేశ్వరులు మంగళగిరి నృసింహస్వామి సింహాచలం ఆదివరాహమూర్తి ... భద్రాచలం శ్రీరాములకును ... ప్రతివర్షంబు మూఁడుకోట్లు. తన భండారమునకు మూఁడు కోట్లు చెల్లుచుండె. [ప్రతాపచరిత్రము]

౧ శ్లో. వీరరుద్ర మధిరూఢసింధురం ద్రష్టుమంధ్రనగరీపురంధ్రయః కుర్వతే రచితచంక్రియా త్వరా స్తుంగసద్మశిఖరాధిరోహణం.
[ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణము.]

ప్రతాపరుద్రధరణీశోపాత్త సామ్రాజ్యవిద్యోత్సాధ్యాయి తెలుంగవయ్యేదవు మాచల్దేవి వారాంగనన్. [క్రీడాభిరామము]

ను గు బలము గొంగి యాంధ్రసామ్రాజ్యము ముట్టడింపు మని అల్లా ఉద్దీను పంపెను. మలిక్‌కాఫూరు రెండుమాఱు లాంధ్రసామ్రాజ్యము పైకి సంగ్రామమునకు వచ్చి పలాయన మొనరించెను. మూఁడవ మా రాంధ్రసామ్రాజ్యము విజయమార్గము కానున్నటులఁ బ్రతాపరుద్రుని యోటమిచే మిక్కుటముగ మలిక్‌కాఫూరునకు రొక్క మొసంగి సంధినొనరించెను. మహమ్మదీయబలములు వెనుక కేగెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి తీర్థయాత్రలతో రాజ్యాభివృద్ధి సేయుచు కొంతకాలము గడుపుచుండెను గాని మహమ్మదీయుఁ డెన్నటికేని రాజ్యచ్యుతుని గావింతు నను నూహ జనింపకయుండెను. దురదృష్టవశమున నత్తఱిఁ గూర్చుండి తాండవమాడుచుండె యుక్తాయుక్తపరిశీలన మెక్కడనుండి వచ్చును. ఢిల్లీలోని మహమ్మదీయ రాజ్యమున నంతలో శాంతి నశించెను. చక్రవర్తియగు నల్లాఉద్దీనును జంపి మలిక్‌కాఫూరు ప్రభు వయ్యెను. ప్రభుద్రోహి యగు మలిక్‌కాఫూరును ప్రజలు వధించిరి. తరువాత ముబారక్ రాజ్యమునకు వచ్చెను. వానిని జంపి ఖుస్రూ రాజ్యమునకు వచ్చెను. వానిని వధించి గజిబేగ్ తుఘ్లక్ రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతనికే గ్యాసుద్దీ నందురు. ఇతఁడు స్థిరపడి యాంధ్రసామ్రాజ్యము పైకి దృష్టి ప్రసరింపఁజేసెను. ముఖ్యసేనానాయకులతో నమిత మగు బలముతో నలూఫుఖాను వానిని నితఁ డాంధ్రసామ్రాజ్యము పైకిఁ బంపెను. ప్రతాపరుద్రసైన్యమునకు మహమ్మదీయసైన్యమునకును ఘోరసంగ్రామము జరిగెను. ఆంధ్రరక్తము మహమ్మదీయరక్తము సమముగఁ బ్రవహించెను. మారణకాలముతలంపునకు వచ్చెను. ఎంత బల మున్న నేమి? బహిరంగస్థలములలోని రాధారముగ నున్న యవనసైన్యము ఏడుకోటలమధ్య సురక్షితమై యున్న యాంధ్రసైన్యముతోఁ బోరిపోరి విజయము గడింపఁజాలక వెనుకడుగు వేయసాగెను. ఆంధ్రసైన్యము యవనదళమును గోదావరివఱకుఁ దఱిమి వెనుకకు మఱలెను. మహమ్మదీయులు రెండుమాఱు లేకశిలానగరమును ముట్టడించి రని స్థానికచరిత్రమున గలదు గాని చరిత్రమున నాల్గుమాఱు లనిరేని కలదు. మహమ్మదీయసైన్యము నాల్గువంతులు నష్టపడి ఢిల్లీకిఁ జేరెను. ఆంధ్రసైన్యము తెఱపిలేని సంగ్రామములవలన విజయయాత్రలవల్ల జాడవఱకు బలవిహీనమయ్యెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి తనసైన్యపరాక్రమములకు హర్షించి బహూకరించి కొంతకాలమువఱకు కొట్టి విఘ్నము లుండవని విశ్రాంతి నొసంగెను. అలూఫుఖాను హతశేష మగు సైన్యము ఢిల్లీకేగి పరాభవము సెలింగింప మిగుల నాగ్రహించి బలము నంతయుఁ గొనిపోయి యేని యాంధ్రసామ్రాజ్యము రూపుమాపు మని సులతా నాజ్ఞ నొసంగెను. విధిలేక విశ్రాంతిసైనఁ దీసికొనక, వెంటనే అలూఫుఖాను పూర్వముకంటె నెక్కుడు బలముతో నాకస్మికముగ నాంధ్రసామ్రాజ్యమును ముట్టడించెను. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి విశ్రాంతిగొనుచున్న సైనికుల సమావేశపఱచి రణోన్ముఖులను గావించెను. కోటబైట మహమ్మదీయబల్ములోని నాంధ్రులు నిలచి ఘోరముగఁ బోరాడిరి. ప్రతాపరుద్రుని కనేకములు యుపకలువములు స్ఫురించెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమంతమొందినటులే భావించి అన్నమరాజు వీరపాండ్యరాజు తేరాల బబ్బారెడ్డి నరపతిరాయలు లోనగు యోధాగ్రేసరులకు సైన్యాధిపత్యమొసంగి గజారూఢుఁడై ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తియు సంగ్రామరంగమలంకరించెను. రణము కోట కన్ని ప్రక్కల ఘోరముగ భయంకరముగ జరుగసాగెను. అన్నమదేవుఁడు వీరపాండ్యరాజు బబ్బారెడ్డి నరపతిరాయలు సమానముగఁ దురుష్కసైన్యమును బ్రతిఘటించి యప్రమత్తులై రణము చేయింపసాగిరి. అంతలో నాకస్మికముగ సంగ్రామమునకు సైనికుల నియోజించు ప్రతాపరుద్రదేవుని ఉలూఫుఖాను బంధించి శిబిరమునకుఁ గొనిపోయి యటనున్న నేమి యాపద వచ్చునో యని యాత్మసంరక్షణమునకు వలయు బలముఁ జేకొని నాఁటిరాత్రి నుండియే ఢిల్లీకిఁ బ్రయాణమయ్యెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునఁ జక్రవర్తి పట్టువడె నను వార్త వ్యాపించెను. జనులందఱు హాహాకారములు చేయసాగిరి. సేనానాయకులు సంగ్రామరంగము వదలి ప్రతాపరుద్రుని గొనిపోవు మహమ్మదీయసైన్యము వెంటఁబడి పదిరెండామడలదూరమున నున్న రామగిరియొద్ద మహాత్తరముగ నెదిరించిరి. ఉభయదళంబుల కట మఱల ఘోరసమరము జరిగెను. ఈ సంకులసమరసమయమున విజయవార్త ముందుగ ఢిల్లీశ్వరునకుఁ దెలియఁబంపి ఉలూఫుఖాను కొలఁదిబలముతోఁ బ్రతాపరుద్రుని ఢిల్లీకిఁ బంపివేసెను. ఆంధ్రవీరు లందఱు మహమ్మదీయబలమును నిర్మూలనముఁ గావించి వెదుకగా చక్రవర్తి కానరాఁడయ్యెను. ఆంధ్రవీరు లిట్లు ప్రతాపరుద్రసంరక్షణమున కేగుటఁ జూచి కోటను జుట్టియున్న యవనసైన్యము నిరాతంకముగ నేకశిలానగరమునఁ బ్రవేశించి రాజగృహముల విపణులఁ దోఁచి, రాజమందిరముల నాలయముల రూపుమాపి, ఢిల్లీపురాభిముఖులై వెడలిపోయిరి. ఢిల్లీనవాబు ప్రతాపరుద్రుఁడు పట్టువడె నని విని మిగులసంతోషించి రాజ్యమున నుత్సవములఁ జేయించి యాతని చెఱసాలలో నుంచి ఆంధ్రసామ్రాజ్యము తనహస్తగతముఁ గావించికొనెను. * ఇంతతో నాంధ్రసామ్రాజ్య మంతరించెను.

ఆంధ్రసామ్రాజ్య మవిచ్ఛిన్నముగ రెండువందల సంవత్సరము లేకధాటి నభివృద్ధి నొంది యంతరించెను. ప్రాచీనాకారమును దలపింపఁ జేయుచు నాంధ్రవీరపవిత్రక్షాత్రరక్తముచేఁ బూతమైన యా యేకశిలాపురనగరము ఓరుగల్లను పేరున నాంధ్రజనుల యశ్రుతర్పణములతోఁ దృప్తినొందుచు నేఁటికినిఁ గానవచ్చుచున్నది. సోదరా! నీ వాంధ్రుఁడవు. నీ వాఙ్మయ మాంధ్రము. నీ దేహమునఁ బ్రవహించు నది ఆంధ్రరక్తము. ఒక్కమాఱు నామావశిష్టమై యున్న నాంధ్రనగరమును స్మరించి సందర్శించి, కృతార్థుఁడవు కాఁగూడదా?

ఉ. " కాకతిరాజ్యవైభవ వికాసము సర్వము శూన్యమయ్యె భా
వాకలితంబు లయ్యె భవదంచితభోగ సమృద్ధులెల్ల నీ
ప్రాకటపూర్వభాగ్యపరిపాటిఁ దలంచిన, " నాంధ్రరాజ్యల
క్ష్మి!" కఠినాత్మకుం డయినఁ జింతిలి నీరయి పోకయుండునే?"

---

* ప్రతాపరుద్రుని రాజ్యపాలనకాలము క్రీ. శ. ౧౨౯౫గే మొదలు క్రీ. శ. ౧౩౨౧ వఱకు కని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము.

అక్బరునాటి విద్యాభివృద్ధి

గోవిందరాజు వేంకట కృష్ణారావు గారు

వెలుగలాయి చక్రవర్తులలో నగ్రగణ్యుం డగు అక్బరు రాజ్య కార్యధురంధరత్వమున కెంత పేరొందెనో యంతకన్న నెక్కువ విద్యాభివృద్ధిని గూడ ప్రసిద్ధి వహించెను. కొందఱు చరిత్రకారులు అక్బరు విద్యావిహీనుం డని వర్ణించియున్నారు. గోవాదేశస్థుని మాటలను ప్రమాణముగా గైకొని నోర్ అను చరిత్రకారుఁడు అక్బరు విద్యాగంధము లేనివాఁ డని వ్రాసెను. అట్లే "తుజకీ జహాంగిరి"లోఁ గూడ వ్రాయఁబడెను. అనేక కారణములచేత అక్బరు విద్యావిహీనుఁ డను మాట అంగీకృత మైనది కాదు. హుమాయూను తన కుమారుని విద్యకొఱకు చాల వ్యాకులత నొంది అబ్దుల్ లతీఫ్ అను వారిని నియమించె నని చరిత్ర తెల్పుచున్నది. అది గాక పీర్ మహమ్మదుఖాన్ హాజీమహమ్మదు ఖాన్ అనువారు అక్బరు గురువు లని ఫెరిస్టా వ్రాసెను. పామరుఁడును నిరక్షరకుక్షియు నగు నొక మనుజునకు విద్యావిషయములను గురించి జరుగు సంభాషణ దెలిసికొనుట కాని, దుర్గ్రాహ్య మైన వివాదముల గ్రహించి సంతసము నొందుట కాని, విద్వాంసులతో చర్చలు సల్పుట కాని, గద్యపద్యకావ్యరచనలలోని ఆలాలిత్యముల గ్రహించుట కాని, చాల కష్టము, అసంభవము. కాని, అక్బ రట్టి కష్టవిషయములందు తన సామర్థ్యమును ప్రకటించె నని అబ్దుల్ ఫజల్ తన గ్రంథమునందు వ్రాసెను. అక్బరు 20-11-1547 తేదీని అక్షరాభ్యాస మొనర్చె నని ఫజల్ దెల్పెను. కావున అక్బరు విద్యావిహీనుఁ డట అక్రమము.

అక్బరునకు హిందూదేశ కల్పనాకథలు వినుటయందు చాల ప్రీతి. మీర్ హసీజాచే వ్రాయబడిన 360 కల్పనాకథలను సొగసైన దస్తూరిలో వ్రాయించి చిత్రరువులతో నింపెను. ఆరంభమునుండి తుదివఱకు గ్రంథములఁ గొంతమంది యోగ్యతగల్గిన మనుజులచేఁ జదివించి, రోజున కెన్ని పుటలను చదివెనో గుర్తుపెట్టి పుటలప్రకారము ధన మిచ్చెడివాడు. అప్రతిమ విద్వాంసుఁడును, అనుపమేయ లౌకిక వ్యవహారదక్షుఁడును అగు అబ్దుల్ ఫజల్ యివ్విధమున వ్రాసెను:—

"శాస్త్రములోఁ గాని చరిత్రలోఁ గాని ఇంక నే విధమైన విషయములను గురించిగాని వ్రాసిన గ్రంథముల నన్నిఁటిని పాదుషాహా చదివెను. ఇతని కంటఁబడిన పుస్తకము లన్నిఁటిని చదివెను. చదివిన పుస్తకమే మఱల చదివినను విసుగుకొనక ఆదరముతో వినును."

ప్రతిదినము రాత్రి సమయమున రాజకీయ వ్యవహారములఁ బరిష్కరించి, అక్బరు చాల నోర్పుతో వేదాంతులతోను సుఫీసలతోను చరిత్రకారులతోను చర్చలు సల్పెడివాఁడు. విద్వాంసులు పండితులు మొదలగువారు శాస్త్రములమీఁదను, ప్రాచీనాధునిక చరిత్రల మీఁదను, మతములను గురించియును చేయు చర్చలను వినుచుండెడి వాడు. ఈ సభలు జరుపుటకై తాను క్రొత్తగాఁ గట్టిన ఫత్తేపూరుసిక్రిలో ఇబాదత్ ఖానా యను నొక మందిరమును కట్టించెను. శాస్త్రములలోని విచిత్రములు సృష్టివైచిత్రములు మొదలగు వానిని గుఱించి ఆమందిరమున చర్చలు జరుగుచుండెడివి. సునీ, షియా, సూఫీ మున్నగు మహమ్మదీయ మతస్థులును, బ్రాహ్మణ బౌద్ధ క్రైస్తవ యహూదీ పారసీక మతగురువులును తమతమ మతాధిక్యమును ప్రతిపాదించెడివారు. ప్రతివాఁడును భయముడిగి స్పష్టముగఁ దన యభిప్రాయములనుఁ దెల్పుచుండెను. ఒక్కొక్క పర్యాయము వాద వివాదములు చేయువారు చెలరేగి బిగ్గరగా నఱచి యొకరినొకరు తిట్టుకొని అల్లరిచేసెడివారు. ఏజాతివాఁడైనను చెప్పెడు సంగతులు వినుటకును, వానిలోని ముఖ్యాంశములను గ్రహించుటకును అక్బరు సిద్ధముగా నుండెడివాడు. ఒకసారి క్రైస్తవబోధ వినునట్లు తన కుమారుని నియోగించి అబుల్ ఫజల్ ను క్రైస్తవమతమును భాషాంతరీకరించుట కాజ్ఞాపించెను.

ఒక్క విద్యావిషయిక చర్చలనే సల్పుట గాక గ్రంథరచనను కూడ ప్రోత్సాహపరచెను. 1582 సంవ

త్సరమునందు మహాభారతమును తర్జుమా చేయించి దానికి రజమ్‌నామా యని పేరిడెను. నాల్గువత్సరములు శ్రమపడి 1589 సంవత్సరము అబ్దుల్ ఖాదర్ పారసీక భాషలోనికి రామాయణమును అనువాదముచేసెను. సుర్‌హిందిచేత అధర్వవేదమును, ఫైజీచే లీలావతియు, ముఖమల్‌ఖాను గుజ్రాతీచే నొక జ్యోతిశ్శాస్త్రగ్రంధమును, మహమ్మదు శాహాబాదిచేత సంస్కృతములోని కాశ్మీరచారిత్రమును, పారసీకభాష లోనికి తర్జుమా చేయించెను. ముస్తఫీచే హరివంశమును హుసేనుసచే పంచతంత్రమును శృంగారనైషధమును కూడ తర్జుమా చేయించెను.

తైమూరువంశములు స్వీయచరిత్రరచనయందు ప్రీతి గలవారు. దానికి నిదర్శనములు—బేబరు స్వీయ చరిత్ర. జహాంగీరు స్వీయచరిత్ర. కాని కొందఱు వ్రాయుకుండినను తమ కాలమున జరుగు సంగతులను వ్రాయుటకు చరిత్రకారుల నియోగించిరి. అక్బ రట్లే చేసెను.

విలువగల గ్రంథములను సమకూర్చుట అక్బరునకు చాల ప్రీతి. రాజకీయ గ్రంధము లంతఃపుర మందును కొన్ని బయటను నుండెడివి. తన భాండాగారము మంచి స్థితిలో నుండుటకు మంచి యేర్పాటులను గావించి దానిలోని పుస్తకములను శాస్త్రముక్రిందను చరిత్రక్రిందను విభజన చేసెను. ఫైజీ చనిపోయినప్పుడు అతని గ్రంధాలయమున 4600 గ్రంధము లుండెను. వాని నక్బరు తన గ్రంథాయలమందు జేర్చి మూఁడు భాగములుగా భాగించెను. ఆగ్రాకోటలో నొక గది గ్రంథాలయపు గది యని చూపెదరు. దానిని గుఱించి హావెల్‌గా రిట్లు వ్రాసిరి;—

"ఈ చిన్నచిన్న గదుల నన్నింటిని దాటిన తరువాత పుస్తకభాండారపు గది యని ప్రసిద్ధికెక్కిన నొక పెద్దగదిలోనికి మనము ప్రవేశింతుము. దానిని కొలది కాలముక్రిందట రంగువేసి అలంకరించుటకై కొన్ని ప్రయత్నములు జరిగెను."

అక్బరు మంచి గ్రంధములను చిత్తరువులతో నింపుట కనేకచిత్రకారుల నియమించెను. చిత్రకళాభివృద్ధికి గాను చిత్తరువుల శాళ్వార మొకదానిని స్థాపించెను. దానిలోనికి చిత్రకారులు వచ్చి తమతమ విద్యాకౌశలతను గనఁబరచెడివారు. సంగీతముకూడ అభివృద్ధి పరుపబడెను. అక్బరు నాస్థానమున హిందువులు ఐరేనియనులు తురేనియనులు కాశ్మీరవాసులు గాయకులుగా నుండెడివారు.

తన కుమారులు, మనుమలు వీరిగొుక్క విద్యను గుఱించి చాల శ్రద్ధను దీసికొని వారిని అప్పుడప్పుడు పరీక్షించుటకు గాను గొప్ప విద్వాంసుల ననేకులను నక్బరు నియమించెను

పాఠశాలలలోను కళాశాలలలోను చదువు చెప్పుటలో నొక క్రొత్తమార్పు వచ్చుట కక్బరుకాల మొకశకముగా గణింపవచ్చును. మహమ్మదీయ చారిత్రమునందు అక్బరు హిందువులు మహమ్మదీయు లను భేదము పాటింపక అందఱిలో విద్య వ్యాపింప జేయుటకు కష్టించినవారిలో ప్రథముఁడని చెప్పవచ్చును. విద్యావిషయికము లగు మార్పులతోఁ దృప్తినొందక అక్బరు విద్యావ్యాపనమును చేయు పాఠశాలల నేర్పఱప జేసి, కోటలు రాజభవనములు, కళాశాలలు మసీదులు మొదలగునవి కట్టుట పని వాండ్రను (రాజమేస్త్రీల) అనేకులను నియమించెను. ఆకాలమందు విద్యార్థులు తమ గురువుల గృహములలోఁ గూడ జదువుకొనిరి. అందు అబ్దుల్ ఖాదర్ తన గురు వగు మీర్ ఆలీ బేగ్ నింటఁ జదువుకొనెను. ఇతర రాజులకాలములో జరిగినట్లు అక్బరు కాలమందు కొంతమంది జనులు విద్యావ్యాపనమునకు దోడ్పడిరి. మహమ్ అనాగ యను నామె బాలుర విద్యను వృద్ధిచేసెను. ఈమె మదరసా కట్టించెను.

అక్బరు విద్వాంసులకు బహుమానము లిచ్చెడువాడు. కాశ్మీరమును వశపరచుకొనినపుడు ఆ దేశములోని విద్వాంసులకు బహుమానము లిచ్చెను. త్రివేణీ గ్రామములోని వంగభాషాకవి యగు మాధవాచార్యులు (అక్బరు సమకాలీనుడు) అక్బరును తాను వ్రాసిన "చండిమంగల్" యను గ్రంధమందు చాలపొగడెను.

మహమ్మదీయ విద్యావిషయిక నభోమండలమున నక్బరు మార్తాండుఁ డని చెప్పవచ్చును. ఆతని రాజ్యమున రాజకీయ విద్యావిషయిక మతసంబంధక శాఖలు సర్వజనసమత్వమును, అన్యమతద్వేషాభావమును అనుసరించి పాలింపఁబడెను. ఈ విషయమున నితనికే మహమ్మదీయ రాజును సమానుఁడు కాడు. తాను పాలించెడి ప్రజల సుఖదుఃఖములతో దా నేకీభవించెనని తెల్పుట కీతని హిందూమతాదరణమే నిదర్శనము. ఏమతమువారైనను తనకు సమానులే యని నాటిన

మహమ్మదీయ రాజులలో నితఁడు అగ్రగణ్యుఁ డని చెప్పవచ్చును. హిందూబాలురు చదువుకొనుటకు మదరసాలను కట్టించి ఇబాదత్ ఖానాలో హిందువులతో వారిమతమును గురించి చర్చలు సల్పి హిందూపురాణములను మతగ్రంథములను పారసీకములోనికి భాషాంతరీకరింపఁ జేసి సంగీతశాస్త్రములోను చిత్రకళలోను అభిరుచిగల హిందువులను పోషించి, తా నన్యమతద్వేషిగా డని లోకులకు చాటెను. తా నొక సూత్రధారుఁడై మహమ్మదీయ విద్యావిషయిక నాటక మెట్లు ఆడించెనో మనము చూచితిమి గదా! అబుల్ ఫజల్ ఫైజీ అబ్దుల్ ఖాదర్ మున్నగు విద్వాంసులతో విద్యావినోదములతో కాలక్షేపమును జేసి, వారిని తన ప్రాణస్నేహితులుగాఁ బరిగణించెను. దీనివలన నెన్నఁడును సాధ్యము కాని విద్యకును ఐశ్వర్యమునకును ఐకమత్యమును సమకూర్చుచు హిందువులను బౌద్ధులును, జైనులును, క్రైస్తవులును మహమ్మదీయులును, వేయేల సర్వమతములవారును కలిసి మతవిషయికచర్చలు సల్పుట కొక మందిరమును గట్టించి, అట్టి చర్చలను ప్రోత్సహించి, అన్యమతద్వేషమను శక్తి నావలకు బారద్రోలి, హిందూదేశపు మతవిషయిక చరిత్ర కొక యలంకారమును తెచ్చిపెట్టెను "పరమేశ్వరుని నెఱుంగు విశేషసామర్థ్యము చిత్రకారులకు గలదు. ఒకానొక మనుష్యుని ప్రతిమను వ్రాసి యందు జీవముఁ బోయు సామర్థ్యము తనకు లేదనియు ఈశ్వరునకు మాత్రము గల దనియును చిత్రకారుఁడు చక్కఁగ నెఱుంగును. అందుచే నీశ్వరుని సామర్థ్య మాతనికి బాగుగ దెలియు న" ని అక్బరు ధైర్యముగా వ్రాసెను. అక్బ రాస్థానమునకు విదేశములనుండి చాల మంది పండితులు వచ్చిరి దొరతనమువారి కచ్చేరీలను కూడ విద్యావిషయిక సంస్థానములుగా మార్చెను. పండితులకును విద్వాంసులకును బహుమానముల నొసంగెను. విద్యావ్యాపనముఁ జేయుటకు పాఠశాలలను, కళాశాలలను నడుపుటకొగాను మాన్యము లిచ్చి సంస్కృత కవితాచారిత్రమున భోజభూపతి పరిపాలనకాల మెట్లో ఆంధ్రకవితాచారిత్రమునందు కృష్ణదేవరాయల కాల మెట్లో మహమ్మదీయ కవితాచారిత్రమున నక్బరుకాల మట్టి దని వ్యక్తపఱచెను.

జ్ఞానసూర్యోదయము

చింతపల్లి రామకృష్ణ శాస్త్రిగారు

జనముల నిద్ర లేపి విలసచ్ఛుభధర్మపథంబుఁ జూపి, స
త్యనియతి నుండ నాపి, పరదైవతభక్తి శిరంబు మోపి, కో
రిన ఫలపూర్తిఁ జేపి, దురితప్రకరమ్ములఁ బాపి లోకవ
ర్ధన మొనరింప వేమఁ గయివ్రాశముఁ జూపి వెలింగె మిత్రుఁడున్

చ. కలకలలాడు నెమ్మొగము కాంతులు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁగన్
కలకల నాదముల్ జనులు కమ్మనివాక్కులఁ బ్రేమ నింపఁగా
మొలకలు దేఱ డెందముల మూగిన పూర్వఁపు టైక్యబీజముల్
వెలయఁగ; లోకముల్లసిలె విస్రుతబోధనశక్తి నంతటన్

సీ. ఎఱిఁగినారలు గదా! పురుషనాయకులు దే
శోపకారమే సదా శుభ మటంచు
గుఱు తెఱింగిరి గదా! వరనాయికామణుల్
వీరమాతృక లౌచు విపుల వెలయఁ
దలంపు నుంచిరి గదా! దగ సర్వనరులు స్వ
యంసహాయమె శరణ్యం బటంచు
నిజముఁ గాంచిరి గదా! ప్రజలు ధర్మప్రభు
త్వము రాష్ట్రరక్షణమె సుక మని

తే. గీ. త్యాగ మాత్మసంయమన ముదారబుద్ధి
సత్యధర్మ వచోరూఢి, శాంత శమద
మాది గుణములుఁ గల్గి నిత్యంబు మనఁగ
జ్ఞానసూర్యోదయంబు జగానఁ గాఁగ.

సీ. విజ్ఞానదీపంబు వెలుఁగ దేహాగార
మున లోకకార్యముల్ గనుము చేయ
నీవు నే నను భేదనియమముల్ మాని మా
నితప్రస్తుతస్థితి నిర్వహింపు
మాత్మ తేజశ్శక్తి నలరించి సద్బోధ
నలఁ జేసి సార్థకం బెలయఁ బూను
మన్యోన్యసహకార మైకమత్యపరోప
కారముల్ గలిగి శంకను త్యజించు

తే. గీ. స్వార్థపరతయు మెట్టవేదాంతముల వ
దలి నిజం బగు జనకర్తవ్య మెఱుఁగు
జ్ఞానసూర్యోదయం బయ్యెఁ గాన యాత్మ
బోధ సల్పి వహించుమా! పుత్ర! దీక్ష.

గోపాలుని రామకవి

కర్లపాలెపు వేంకట నారాయణప్ప గారు

గోపాలుని రామకవి, తన చిత్రాంగదాపరిణయములో, తాను నన్నయభట్టారకుని వంశజుండైనట్టు వ్రాసికొని యున్నాడు. బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులు గారు, రౌద్రి సంవత్సరము ఉగాది సంచికలో, రామకవి, నన్నయభట్టారకుని వంశీయుఁడు కాఁడని ఒక వ్యాసమును ప్రచురించినారు. ఆ వ్యాసమందలి విషయము లెంతవరకు సహేతుకములో విమర్శింపవలసి యున్నది.

గోపాలుని రామకవి, మిగుల నాధునికుఁ డనియును, ఆ హేతువువలన, నన్నయ భట్టారకుని వంశజుఁడు కాఁ డనియును, వ్రాసిరి. ఆధునికుఁ డనుమాట సత్యమే కావచ్చును. దాదాపుగా నిన్నూరు సంవత్సరముల క్రిందనే ఉండియుండును. ఆధునికుఁ డైనంతమాత్రమున వంశము మారిపోవునా? అన్యపురుషుని మూలపురుషుని గాఁ జెప్పుకొందురా? తమ మూలపురుషుని మఱచిపోవుదురా? భరతఖండమందలి, ప్రతిబ్రాహ్మణుఁడును, తాను, ఎవరో ఒక ఋషిసంతతివాఁడ నని చెప్పుకొనుచుండును. నాలుగైదువేల యేండ్ల క్రిందనుండిన ఋషుల సంతతివార మని, సకలబ్రాహ్మణులకు, నెట్లు జ్ఞాపక మున్నది? వీరికి ఏవిధములైన లిఖితాధారములు కలవు? ఏ శిలాతామ్రశాసనములలో కనఁబడును? ఇట్లు జ్ఞాపక ముండుటకు పరంపరాగతమై సంప్రదాయసిద్ధమైన పెద్దలవాక్యములు దప్ప, ప్రత్యక్ష, లిఖిత, నిదర్శనము లేవైన నున్నవా? తిక్కన, సోమయాజుల వంశీయులు ఇప్పటికిఁ గలరని కవులచరిత్రములో, వీరేశలింగము గారు వ్రాసిరి. ఈ పాటూరి శరభరాజుగారికి తిక్కన, తన మూలపురుషుఁ డని యెటుల జ్ఞాపక మున్నది? తిక్కన, సోమయాజులు ౧౨౨౦ సంవత్సర ప్రాంతముల నుండెను. ఇప్పటికి, ఆయన కులతిలకునికిని, ఆయనకును, నడుమ, కాలవ్యవధి, ఏడునూర్ల సంవత్సరములు. అటులనే నన్నయభట్టారకుడు, ౧౦౫౦ సంవత్సరప్రాంతముల నున్నవాఁడు. గోపాలుని రామకవి ౧౭౫౦ సంవత్సర ప్రాంతమున నున్నవాఁ డనుకొనుడు. వీ రిద్దరికిని కూడ, కాలవ్యవధి ఏడునూర్ల సంవత్సరములే! పాటూరి శరభరాజు గారికి, తన మూలపురుషుఁడు, తిక్కనసోమయాజి యని జ్ఞాపక ముండగా, గోపాలుని రామకవికి నన్నయభట్టారకుడు, తన మూలపురుషుఁ డని జ్ఞాపక ముండుట, అసంభవమా? కావున గోపాలుని రామకవి, అత్యంతము, ఆధునికుఁ డగుట వలన, నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడు కాఁ డనునది మెచ్చఁ దగినమాట కాదు.

గోపాలునిసింగన్న, నన్నయభట్టారకుఁడు తన మూలపురుషుఁ డని చెప్పుకొనలేదు అనునది ఇంకొక కారణము. ఇది కారణాభాసమే! కాని కారణము గాదు. ప్రతివాఁడును తన మూలపురుషునియొక్క పేరును గాని వెంపును గాని చెప్పుకొనవలె నని నియమ మున్నదా? ఇష్టము వచ్చినవారు చెప్పుకొందురు. ఇష్టము లేనివారు మానుకొందురు. తిక్కనసోమయాజి తనతాత మంత్రి భాస్కరుఁడు రామాయణమును వ్రాసె నని చెప్పుకొనెనా? సుప్రసిద్ధుఁడైన నరహరిశాస్త్రులవారు, [సరస్వతీతీర్థు లనఁబడువారు] కావ్యప్రకాశ వ్యాఖ్యానమగు "బాలచిత్తాను రంజని" వ్రాసినవారు. వీరు తనతండ్రిగారని మల్లినాథసూరి అనియును, పంచకావ్య వ్యాఖ్యాత యనియును చెప్పుకొనెనా?

గోపాలుని రామకవి గోత్రమును నన్నయభట్టారకుని గోత్రమును వేరువే రని వ్రాయుట మూఁడవది. నన్నయభట్టారకుఁడు ముద్గలగోత్రజాతుఁడ నని వ్రాసికొనెను. గోపాలుని రామకవి తనది మౌద్గల్య గోత్ర మని వ్రాసికొనెను. దీనినిఁబట్టి ముద్గలగోత్రము వే రనియును, మౌద్గల్యగోత్రము వే రనియును, శాస్త్రులవారు వ్రాసిరి. కాని ధర్మశాస్త్రములు చదువుకొని గోత్ర సంప్రదాయములను, సంపూర్ణముగ తెలిసిన, విద్వాంసులు ఇట్టులు చెప్పుట లేదు. ముద్గలగోత్రమును, మౌద్గల్యగోత్రమును వేరువేరుగా లే వనియును మౌద్గల్యగోత్రము ఒకటియే యున్న దనియును చెప్పుచున్నారు నిర్ణయసింధువు మొదలైన ధర్మశాస్త్రగ్రంధములలోను, శాస్త్రులుగా రుదాహరించిన "ధర్మప్రవృత్తి "లోను గూడ, మౌద్గల్యగోత్ర మొకటే కాని ముద్గలగోత్రముయొక్క పేరే లేదఁట. ఈ విషయమై ధర్మశాస్త్రములను సమగ్రముగాఁ బరిశీలించిన యొక శాస్త్రులుగారు ఇట్లు వ్రాసినారు:

"శ్రీశంకరభాష్యే, తైత్తిరీయోపనిషది శిక్షావల్ల్యాం, అష్టమే ఽను వాకే - పురుశిష్టస్యాపత్యం = పౌరుశిష్టిః - రథీతరస్య గోత్రాపత్యం = రాథీతరః - ముద్గలస్యాపత్యం = మౌద్గల్యః - తత్రైవ శంకరానందయతిః భగవతో మాధవాచార్యస్య గురుః, స్వకృతదీపికాయాం - ముద్గలస్య అపత్యం = మౌద్గల్యః - వాచస్పతి నిఘంటుః. ౪౭౫౭ పేజీ, ముద్గలః - గోత్రప్రవర్తకే మునిభేదే - ౪౦౬౬ పేజీ, మౌద్గల్యః - ముద్గలస్య మునేః గోత్రాపత్యం - ముద్గలగోత్రాపత్యే - మునిభేదే - ఇత్థం వాచస్పత్యాం, వాచస్పతిభిర్గదితం"

గోపాలుని రామకవిగారు, మౌద్గల్యమాని యని ప్రయోగించుకొనుటయు, నన్నపామాత్యుఁడు ముద్గలగోత్రజాతుఁడ" నని వ్రాసికొని యున్నందునను ముద్గల, మౌద్గల్య శబ్దములు రెండును, ఒకటి ఋషివాచకమున రెండవది అపత్యార్థమందు వచ్చియుండ, "ముద్గలః= గోత్రకారకముని విశేషః" అనినంతమాత్రముననే ఈప్సితార్థసిద్ధి గలిగినట్లు, ఆనందము చెంది, ప్రమాణపదవియందగ్రపూజ్యు లగు శ్రీ శంకరాది మహాశయుల అభిప్రాయములను ముద్గల మౌద్గల్య, శబ్దములకు ఇచ్చిన నిర్వచనాదులను, గమనింపకయే "స చ గోత్రకారకః

గోత్రకారక మునివిశేషః" అను తూలసదృశపదద్వంద్వముచే నమ్మి ఋషిభేదము స్పష్టముగా గనుపించుచుండినను, వీరుభయులు తండ్రి కుమారు లని సామాన్యస్ఫురణ మగు అర్థమును పరిత్యజించి స్వాభీష్ట సిద్ధికై గోత్రభేదమును, పామరులకు శబ్దభేదము - అనఁగా ముద్గల మౌద్గల్య శబ్దముల కీవత్తు భేదము గనపడుచున్నందున "అందులో కొంత నాదియుఁ గలుపుడు" అను ఆంధ్రోక్తి ననుసరించి, ప్రయత్న విశేషమున, ముద్గలగోత్రజుఁడు, మౌద్గల్యగోత్రజుఁడును ఒకఁడె ట్లగు ననియు కుమాత్రభేదము కవి తెలిసికొనక పోయినాడనియు క్లుప్తీకరించి నన్నపామాత్యునిగోత్రము వేరు రామకవిగోత్రము వేరు అని స్వాశయమును బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులుగారు దృఢపరచుకొని నారు. కాని ఏ ప్రవరగ్రంథమం దైనను, ముద్గలగోత్రులు, మౌద్గల్యులు ప్రవరోచ్చారణ సమయమునందు వేఱువేఱుగా కనబడుచున్నారా ? నిర్ణయసింధ్వాది నిబంధనగ్రంథములయందు, తన్నిబంధనకర్త లందఱు గోత్రప్రవరనిర్ణయప్రకరణమున కేవలాంగిరస గణమునందు - హరిత, కత్స, కణ్వ, రథీతర, ముద్గల, విష్ణువృద్ధ, అను షడ్విధభేదమును గనఁబరచుచు, సాత్యముగ్రియాదులు గల ౧౮ భేదములనుగ ముద్గలగణంబులను గనంబరచుచు, అంగీరస, భార్మ్యశ్వ, మౌద్గల్య; ఆంగీరస, తార్క్ష్య, మౌద్గల్య అని ప్రవరను పరిగణనము చేసియున్నారు. కాని, మన బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులుగారు, కనఁబరచినట్లు ముద్గల మౌద్గల్యగోత్రములు వేరే ఐనయెడల ముద్గలగోత్ర ప్రవరగణమును గురించి చెప్పియుండలేదు. స్వవాదన సమర్థనకొఱకు ముద్గలగోత్రమును, భిన్నము చేసినను నిబంధనకారు లందఱును సమకాలికులు గానందున బ్రహ్మయ్య శాస్త్రులవారి వాదమునకు, అనుకూల శిరఃకంపనాదుల నొసఁగరైరి. ముద్గల, మౌద్గల్య పదములను ప్రాచీనకవులు సహజ పాండితీ కవితా విశేషజ్ఞులు గాన సామాన్యముగా ప్రయోగించినారు. బ్రహ్మయశాస్త్రులుగారు విపరీతవిమర్శలను ప్రాచీనకవిప్రయోగములయందు, ఆరోపించి, అజ్ఞులగు పామర జనులకును హాస్యాస్పద మగునట్లు ప్రాచీననిబంధన గ్రంథాదుల సమగ్రముగఁ బరిశీలింపకయే, తమకు తోఁచినరీతిని వ్రాసినారు.

దీనినిబట్టి మౌద్గల్యగోత్రముకంటె భిన్నమైన ముద్గలగోత్రము లే దనియును రెండును ఒకేగోత్ర మనియును గ్రహింపవచ్చును. కాఁబట్టినన్నయభట్టారకునిగోత్రమును గోపాలుని రామకవిగోత్రమును ఒకటియే కాని వేరు కావు. అందువలన గోపాలుని రామకవి నన్నయ భట్టారకుని వంశజుఁ డగుటకు సందేహింప బనిలేదు. గోపాలుని రామకవి తాను నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడ నని వ్రాసికొని గ్రంథమందు బాహాటముగా నుద్ఘోషించుచుండగా ప్రమాణశూన్యముగా కా దని చెప్పుటకు నెవరికి నేమి యధికారము గలదు ? గోత్రము వేరనియును ఇద్దరికిని చాలాకాలము వ్యవధియున్న దనియును మఱియు నేవేవియో కారణాభాసములను చూపి పామరజనులను మోహపెట్ట జూచిరి. కాని పండితులైనవారికి యథార్థము బోధపడక పోదు. రామకవి తాను నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడ నని ఢక్కాగొట్టి చెప్పుచుండఁగా మఱియొకరు ప్రమాణరహిత మైన వాక్యములతో "కాదు, కాదు" అని చెప్పుట "ఇంటివాఁడు పాడిగేదె యనఁగ బయటివాఁడు గొడ్డుగేదె" యనిన ట్లున్నది. కాకిరాడలో నుండెడు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులు గారికి వినుకొండకొద్దనుండు గ్రామములలో నివసించెడు గోపాలునివారి పుట్టుపూర్వోత్తరము లెట్లు తెలియును. ఈ విషయమై నన్నయభట్టారకుని వంశజులలో నొకరైన గోపాలుని వేంకటనరసింహముగారు వ్రాసిన యొకలేఖ నిందుక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను. ఆ యుత్తరమువలన పెక్కు-సందేహములు సమసిపోగలవు.

"ముప్పాళ్ల, 5-11-20. మహారాజరాజశ్రీ...................................పంతులు గారి దివ్యసముఖమునకు - విన్నపములు, గోపాలుని వేంకటనృసింహం కృతానేక నమస్కారములు. మీరు మహారాజశ్రీ, గోపాలుని వేంకటప్పయ్యగారి పేర వ్రాసిన యుత్తరం చూచినాము. నన్నయభట్టు మావంశీకుఁడు అయినట్టు కొన్ని దృష్టాంతరములు గలవు. మా గోత్రము- మౌద్గల్యస. ప్రవర-ఆంగీరస భారుమ్యాశ్చ మౌద్గల్య, త్రయాఋషేయ, మౌద్గల్యసగోత్రః అపస్తంబ సూత్రః యజుశ్శాఖ. ప్రస్తుతము మాలో నన్నయభట్టు అను పేరు గలవారు ఒకరు గలరు; వారికి వయస్సు 50 సంవత్సరములు. నన్నయభట్టు విషయమై చరిత్ర తమకు వ్రాయుటకు సరిఅయిన దృష్టాంతరములు ప్రస్తుతము మాయొద్ద లేనందున చారిత్రవిషయమై వ్రాయలేను. మావంశావళి యొకచోట నున్నది. అది వచ్చినవెంటనే తమకు నన్నయభట్టు విషయమై చారిత్రవివరముగా వ్రాయగలను. క్షేమసమాచారములు వ్రాయించ కోరుతాను. వెంటనే జాబు వ్రాయవలెను. చిత్తగించవలెను

(చేవ్రాలు)　　గోపాలుని వేంకట నృశింహాం.

అడ్రెసు:—గోపాలుని వేంకటనృశింహాం, ముప్పాళ్ల, వీపూరు పోస్టు; వినుకొండ తాలూకా.

ఇఁకను గోపాలునివారు, నన్నయభట్టు తమ పూర్వికుఁడని చెప్పుకొనుచున్నారా ? యనునది యింకొక కారణము.

ముప్పాళ్లలో నున్న గోపాలునివారితోను మఱికొందరితోను, ఎవరో ఏవిషయమో మాటలాడుచున్నపుడు, గోపాలునివారు తమ మూలపురుషుఁడు నన్నయభట్టు అని చెప్పలేదఁట. నేను, పైన నుదాహరించిన గోపాలుని వేంకటనరసింహం గారు ముప్పాళ్లకాపురస్థులే గదా. ఉత్తరము మూలమున తెలియును. శాస్త్రులుగారితో సెలవిచ్చిన, ఆ యెవరితోనో, అప్పుడు చెప్పని గోపాలునివారు ఇప్పుడు ఉత్తర మెట్లు వ్రాసినారు ? ఇంతేగాక ఏవిషయము ప్రసంగములో వచ్చునో దానిని గురించియే మాటలాడుట విజ్ఞుల మతము కదా. కావున నిది యొక హేతువు కాదు.

నన్నయభట్టారకునకు, గోపాలుని రామకవికిని, గృహనామ సంబంధము లేదనుట మఱొక కారణము.

అసలు మొట్టమొదట నన్నయభట్టారకుని యింటిపే రేమో శాస్త్రులు గారు సెలవీయగలరా ? పోనీ, నన్నయభట్టారకుని ఇంటిపేరును, గోపాలుని రామకవి యింటిపేరును, వేరువేరు అనియే

యనుకొందము. అంతమాత్రముచేత, వంశము మాఱిపోవునా ? వంశజులు అగుటకు ఇంటిపేళ్లే యాధారమా ? రుద్రాభట్ల వెంకప్ప సోమయాజులు గారు, విశ్వామిత్రగోత్రికుఁడు గదా. విశ్వామిత్రుని యింటిపేరు రుద్రాభట్లవా రయ్యెందురా ? పుల్లంరాజు వేంకటేశ్వరరావు పంతులుగారిది పరాశరగోత్రము గదా. పరాశరుని యింటిపేరు పుల్లంరాజువారా ? కాఁబట్టి యింటిపేరు ఒకటి కాదు. గనుక వంశజుఁడు కాఁడనుట యుక్తిసహమైన మాటగాదు. కొట్టరువు తిక్కనామాత్యుని వంశజుఁడు పాటూరి శరభరాజు గారెట్లయినారు ? ఇటులనే యింటిపేరులు మారిపోయినవారిని వేనవేలు దృష్టాంతరములు చూపవచ్చును. శాస్త్రులవారు, ఉపన్యాసాంతమందు ఇట్లు వ్రాసిరి.

"కాన, రాజనరేంద్రుని కులబ్రాహ్మణుఁడును, ఆచార్యపదము కలిగియుండుటు, ముద్గలగోత్రజాతుఁడును, నగు నన్నయభట్టారకునకును నియోగియు, మౌద్గల్యగోత్రుండును, యోగానందామాత్యనందనుండును నగు గోపాలుని రామకవికిని, శాఖాసంబంధము గాని - గోత్రసంబంధముగాని, గృహనామసంబంధము గాని, ఎంతమాత్రమును లేదు" అని వ్రాసినారు. ఈ యన్ని సంబంధములు నున్నవో లేవో పైన నేను తెల్పినాను. కొన్ని ఆక్షేపణలకు సమాధానము చెప్పినాను. మిగిలిన కొన్ని యాక్షేపణములకు సమాధానములు, నా ఉపన్యాసములలోని పూర్వభాగమును ఉత్తరభాగమును చూచిన బోధపడగలవు. ఇంకను కొన్ని యాక్షేపణము లున్నవి; కాని వానికి, సమాధానము చెప్పవలసినంత యవసరము కాన్పింపదు. ఏలయనఁగా అవి ఈర్ష్యాసూయాద్వేషప్రధానము లగు వాక్యరత్నములతో నిండియున్నవి. సత్యాన్వేషణము కొఱకు వ్రాసినట్లుగాఁ గానుపింపవు. కాఁబట్టి యుపేక్షణీయములు. మఱియును తిట్లతోను దూషణలతోను, పరిహాసములతోను ఎత్తిపొడుపులతోను, నిండియున్నవి; పండితులు వ్రాయదగినవి గా లేవు. కాఁబట్టి నన్నయభట్టారకుని వంశజుఁడే గోపాలుని రామకవి. గోపాలుని రామకవి నియోగియే ! కాఁబట్టి నన్నయభట్టారకుఁడును నియోగియే!! ఆయన కృష్ణదేవరాయల యనంతరమున నియోగులలోనుండి వేఱుపడి పోయిన (1) ఆంధ్రవైదికుఁడు కాఁడు. (2) ఆయన ఆంధ్రుఁడు గనుకను, ఆయనభాష ఆంధ్రభాష గనుకను మహారాష్ట్రభాష మాతృభాషగాఁ గల విదర్భజవైదికుఁడును గాఁడు. (3) ద్రావిడభాష మాతృభాషగా గల ద్రావిడవైదికుఁడును గాఁడు. నన్నయభట్టు తమవంశమువాఁడని ఆంధ్రవైదికులు చెప్పినచో, గొంతఅందము, చందము; ముద్దు మురిపెము అయినను ఉండును. విదర్భజవైదికులును, ద్రావిడవైదికులును నన్నయభట్టు తమవాఁడని చెప్పుటలో బొత్తిగా సారస్యమే లేదు. ఇన్ని విచారణ లేల ? శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమునకు పూర్వము ఆంధ్రకవులందఱును నియోగులే! కొండవీటిరెడ్డప్రభుత్వమునకు పూర్వము ఆంధ్రబ్రాహ్మణు లందఱును నియోగులే !!

స్వరాజ్యసందేశము

బాలకవి వడ్డాది సీతారామాంజనేయులు గారు

పంజాబు దుర్గతిపాల్జేసినట్టి పై
కేలాడ్వయరుని శిక్షింప రయ్యె
నిరపరాధపు ప్రజానీకమ్ముఁ ద్రుంచిన
ఉద్యోగులను శిక్ష నొంచ రయ్యె
ప్రభులు కామన్సు దౌర్జన్య మామోదించి
రే గాని జాలి వహింప రయ్యె
మొనమొన్న వైస్రాయి తనయుపన్యాస మం
దును నను తాపమున్ జూప డయ్యె
గీ. హైందవ మహమ్మదీయ స్నేహమ్ము ప్రబల
న్యాయ మెందును వెగుకఁగనప్పట్టి దయ్యె
భరతసుతులార ! మీర్ బహిష్కారదీక్ష
పూనుడు స్వరాజ్యవిభవమ్ము పొందుదనుక.
సీ. ఘన బిరుదావళుల్ గౌరవోద్యోగముల్
నియమిత పదవులున్ విడువవలయు
గౌరవార్థము దొరల్ గావించు విందుల
దర్బారులను విడనాడవలయు
బ్రిటిషు కార్ఖానాల ఛేదింప జాతీయ
విద్యాలయముల స్థాపింపవలయు
క్రొత్తశాసనసభలకు గూడ దభ్యర్థులై
నిలువ, నిల్చిన వోట్ల నీయరాదు.
గీ. సైనికులును కూలీల్ గుమస్తాలుగాని
వృత్తికై కాలనీలకు వెడలరాదు.
అన్యదేశవస్తు ప్రవాహమ్ము నాపి
త్యాగమును జూపవలయు సోదర్యులార !
సీ. మూలమూలలఁ బడి మూల్గుచు నున్నట్టి
చేతిరాట్నాల సంగీతగరిమ
ప్రోత్సాహనము సభాఃపుష్పమ్ముగాగ బె
ల్లడరెడు సాలీల హస్తపటిమ
దేశీయవస్తుల తెగల నిండారు దు
కాణాల బల్ ప్రభాకాండదీప్తి
ఆబాలగోపాల మతి హర్షమున స్వదే
శీయవస్తుల వాడు చెలువు వరుప
గీ. త్యాగమే పరమావధి గాగ నలరు
భరతసుతు లార ! ఇదియె క్రమ్మరఁ గనంగ
భాగ్య మెదకె, గాంధి మహాత్ము ప్రతిభ కలిమి
కైకొనుడు ! లెండు ! ! వడి బహిష్కారదీక్ష.

రైల్వే పరిపాలనము

కొండివర్తి వీరభద్రాచార్యులు గారు

ఇంగ్లీషుభాషలో రేల్ అనఁగా కమ్మి అని అర్థము. ఇటువంటి కమ్ములతో నమర్పఁబడిన త్రోవ రేల్‌వే లేక రేల్‌రోడ్ అనఁబడును. ఈ కమ్ములమీద నడుచు బండికే "రైలుబండి" అను పేరు వచ్చినది. రైలుబండ్లను లాగు యంత్రమునుండి పొగ గుప్పుగుప్పున వచ్చుచుండుటం జేసి దానిని పొగబండి యనిరి.

1844 సం. ఆర్. ఎం. స్టీవెన్సను నతఁడు ఇండియాలో రైలుబండ్లను సాగించుట లాభప్రద మని యింగ్లాండునందలి 'ఈస్టు యిండియా కంపెనీ' వారికి సలహా నిచ్చెను. ఆయనయే ప్రధానుఁడగు యింజనీయరుగా నియమింపబడి 'ఈస్టు యిండియన్ రైల్వే' మున్నగు కొన్నింటిని మనదేశములో నిర్మించినవాఁడు. 1849 సంవత్సరములో కలకత్తానుండి రాజమహాలు వఱకును మొదటిరైలు నిర్మింపబడినది. అప్పుడు మనదేశములో దొరతనమును నడుపుచుండిన ఈస్టు యిండియా కంపెనీవారు ఆ రైలునకుగాను పెట్టుబడిపెట్టిన సొమ్ముమీద నూటికి 5 వంతున లాభము వచ్చునటుల హామీని యిచ్చి రైల్వే కంపెనీవారిని ప్రోత్సాహపఱచిరి. అనఁగా ఈ రైలునను పుటవలన సంవత్సరమునకు నూటికి ఐదుచొప్పున లాభము రాని యెడల ఆనష్టము నంతను దొరతనమువారిచ్చునటుల బాధ్యతను వహించిరి. ఇట్టి హామీని యిచ్చి బొంబాయినుండి కళ్యాణివరకు నింకొక రైలు వేయించిరి. ఇది మొదటిహార్డింజిప్రభువు కాలమున జఱిగినది. వారితరువాత 'డల్హౌజీ' ప్రభువు గవర్నరుజనరలుగా వచ్చెను. ఆయన 1853 సం. రైళ్లు విరివిగా హిందూదేశమున నిర్మింపవలయు నని ప్రోద్బలము చేయుచు వ్రాసినాఁడు. ఇండియా గవర్నమెంటువారు లాభమునకు హామీనిచ్చి ప్రైవేటు రైల్వేకంపెనీలవలన రైళ్లు వేయించవలయునని సలహా నిచ్చియున్నాఁడు. ఈయన హిందూదేశమునందు బ్రిటిషువర్తకుల వ్యాపారము బాగుగా సాగుటకొఱకై యుద్దేశించి రైళ్లను వేయించినాఁడు. దీనికితోడు రాజకీయ మర్మములును ఆ యుద్దేశ్యమును బలపఱచినవి. ఈతని జీవితచరిత్రను వ్రాసిన సర్ విల్లియంహాంటరుగారిట్లు వ్రాసియున్నారు:

క్రొత్తగా సంపాదింపఁబడిన హిందూదేశ సంస్థానములను తన రైళ్లమూలమున సమ్మేళనమునకు దెచ్చుటయేగాక, సామ్రాజ్యమున ప్రతిష్ఠలమునను సైనికబలముల దాడికి గల బలమును మిక్కిలి హెచ్చించుటే గాక, ఇంతకుముం దుండిపోయిన యేగవర్నరు జనరలును ఊహించి యుండజాలనంత హెచ్చుగా బ్రిటిషువర్తకుల పెట్టుబడిని వ్యాపారోత్సాహమును హిందూదేశమున కాకర్షించుటకై రైళ్లనిర్మాణము నతఁ డుద్యమించి యున్నాఁడు.

ఆ డెల్హౌజీప్రభువే రైళ్లనిర్మాణ సందర్భమున "......ఇంగ్లాండు దూదికొఱకై మొఱ లిడుచున్నది. ఆదూదిని హిందూదేశమిప్పుడు కొంతవఱకు పండించుచునే యున్నది. దూరస్థములగు బయళ్లనుండి నౌకలమీద వేయుట కనువగు రేవులకు దానిని చేర్చుటకు దగిన వసతులు గల్పింపబడినయెడల శ్రేష్ఠమైన రకమును గావలసినంత పండింపగలదు. వర్తకమునకు వసతులు హెచ్చినకొలఁదిని, కడుదూరమున బడియున్న హిందూదేశపు అంగళ్లలో యూరపున దయారైన వస్తువుల యక్కఱ హెచ్చుచుండ మన మెఱుఁగుదుము గదా!" అని వ్రాసియున్నాఁడు.

"రైలువ్యాపారమునకు పూర్ణముగ వసతులు గల్పించుటకుగాను హిందూదేశీయ వర్తకమున కడవఱకు గల యాతంకములను హద్దులను డల్హౌజీప్రభువు తొలగించె"నని సర్ ఎడ్విన్ అర్నాల్డు వ్రాసినాఁడు.

డల్హౌజీప్రభువుయొక్క 8 సంవత్సరముల పరిపాలనకాలములో దూది ఎగుమతి 15 లక్షల నవరసులనుండి దాదాపు 25 లక్షల నవరసులకును, ధాన్యపు ఎగుమతి 8 లక్షల 90 వేల నవరసులనుండి 29 లక్షల నవరసులకును హెచ్చినవి. మఱియు మొత్తపు ఎగుమతులు ఒకకోటి ముప్పదిలక్షల నవరసులనుండి రెండుకోట్ల ముప్పదిలక్షల నవరసులకు పెరిగినవి. ఇది చూచినయెడల రైళ్లవలన హిందూదేశవ్యాపారము చక్కబడిన ట్లూహ కలుగును. కాని ఈ ఎగుమతులవలన చేతబడుధనము హైందవులను పరదేశవస్తువుల కొనుటకు సిద్ధము చేసినది. 1856 సం.న వారు రెండుకోట్ల ముప్పదిలక్షల నవరసుల విలువగల పదార్థములను నెగుమతిచేసి రెండుకోట్ల ఏబదిరెండు లక్షల విదేశవస్తువులను గొనిరి. ఈ విదేశవస్తువులలో తాము పంపిన ముడిపదార్థములలో తయారైనవి చాలగలవు. ఎగుమతిదిగుమతులు రైళ్లమీదుగా జరుగునప్పుడు, దేశీయుల లాభనష్టములకంటె తెల్లవర్తకుల లాభనష్టములనే యెక్కువగ పాటించి రేట్లు నేర్పఱచియుండిరి. ముడిపదార్థములు దేశముయొక్క మధ్యభాగములనుండి రేవుపట్టణములకు ఎగుమతులకై పంపునప్పుడు తక్కువరేట్లును, రేవులనుండి దిగుమతులను దేశాంతర్భాగమునకు దీసికొనిపోవునప్పుడును తక్కువరేట్లను రైళ్లపాలకులు నియమించిరి. రైళ్లపాలకులు తెల్లవారు ముడిపదార్థములను కొని దేశాంతరములకు దీసికొనిపోవువారు తెల్లవారే. దేశాంతరములనుండి విదేశవస్తువుల దిగుమతి చేయువారు వారే. అటువంటి పదార్థములమీద తక్కువరేట్లు విధించుటచేత ముడిని చవకగా తెల్లవారికి లభించుటేగాక, వారు ముడిపదార్థములను గుత్తగొని పోవుటకును విదేశవస్తువుల దెచ్చుటకును హెచ్చరి

కను గూర్చును. ఈ పదార్థములనే దేశములోపల నొక చోటినుండి మఱొకచోటికి గొనిపోయినయెడల హెచ్చురేట్లు పుచ్చుకొన బడును. ఇదియు ముడుకపదార్థముల యెగుమతినే బలపఱచును. దేశములో వియోగ్యమైన వస్తువులను వేరొక భాగమునకు గొనిపోవలయు ననిన హెచ్చురేట్లు; విదేశవస్తువులను రేవులనుండి దేశములోనికి దీసికొనిపోవుటకు తగ్గురేట్లు. ఇందువలన దేశీయవస్తువులకంటె పరదేశవస్తువులు చవకగ నమ్మబడగలవు. "దేశాంతర్భాగమునగల రేవులవద్దఱ రేట్లు నూటికి కేంద్రీకరించిన తగ్గించుటవలన ఇండియా లోకొన్ని పరిశ్రమలకు నిజముగా నిరుత్సాహము గలిగినది! విదేశవస్తు నిర్మాతలకు, హిందూదేశములోమాత్రము దొఱకు కొన్ని ముడుక పదార్థములు హస్తమున జిక్కిపోయినవి. అని యిండస్ట్రియల్ కమిషన్ వారు సయితము చెప్పుకొనిరి.

రైళ్లనిర్మాణముతోబాటు దొరతనమువారు హిందూదేశమందలి బొగ్గు, యినుపగనులను త్రవ్వించినయెడల చాల లాభము గలిగియుండెడిది. ఈ రైళ్లకైన ఖర్చుకూడ నూటికి కేవలమంతున తగ్గియుండును. ప్రపంచములో నేదేశముకన్నను హిందూదేశమున మిక్కిలి హెచ్చుగా ఇనుపగనులుండియు, లోహపరిశ్రమము శూన్యమై యుండుట విపరీతము గాదా! మీదుమిక్కిలి పూర్వపు కర్మకరులు కరవులపాలు కాగా 25 కోట్ల రూపాయీల యినుమును మనము పరదేశములనుండి కొనుక్కొనుచున్నాము.

రైళ్లు హిందూదేశమునకు మహోపకరణములను భ్రమతో మురియుచున్న మనము వారి పరిపాలనమును గూర్చియు నొకింత తెలిసికొందముగాక. రైళ్లువేయు కంపెనీ లన్నియు విదేశీయములవి. ఈ కంపెనీలవారితో ఇండియామంత్రిగారు కొన్ని నియమములను గుదుర్చుకొని రైళ్లను వేయించుచున్నారు. రైల్వేకంపెనీలవారు రైళ్లను నిర్మించి వానిని నడుపుదురు. అందుకుగాను పెట్టుబడి సొమ్ము మీద అప్పుడుండు రేట్లప్రకారము నూటికి 5,4¾ లేక 4½ లాభమునకు దొరతనమువారు హామీని యిచ్చుచు, ఉచితముగా కావలసిన స్థలము నొసంగుదురు. ఎప్పుడుగాని రైలుకంపెనీల వారికే ఖర్చు లన్నియు పోను, హామీపడిన పరిమితికి మించిన లాభమువచ్చే యెడల, ఆ హెచ్చువచ్చిన సొమ్ములోసగము; దొరతనమువారు హామీ క్రింద తత్పూర్వమిచ్చియుండు సొమ్మును తిరిగి చెల్లించుటకు వినియోగింపవలయును. తక్కినసగమును భాగస్వాములు పంచుకొందురు. ఈ రైళ్లు 99 సంవత్సరములవఱకు కంపెనీలకు కౌలు కీయబడిన ట్లుంచబడును. ఆ పిమ్మట న్యాయ్యమైన ధరలకు వానిని దొరతనమువారు కొందురు. ఒకవేళ 50 సంవత్సరములు గాని, 25 సంవత్సరములు దాటినపిమ్మట ఏకారణముచేతనైనను దొరతనమువారు రైళ్లను దీసికొనగోరినచో, షరతులప్రాప్తిని కంపెనీవారికి లభించియుండు వడ్డీఅసలుఫాయిదాల నిచ్చి తీసికొనుటను దొరతనమువారి కధికారముండును. ఈ షరతులతో ప్రథమమున రైళ్లు ప్రారంభింపబడినవి.

దొరతనమువారిట్టి హామీ నీయకుండ రైళ్లువేయించుపద్ధతికై ప్రయత్నము జరిగి 1862 సంవత్సరములో పెట్టుబడికే ధనసహాయము నిచ్చున ట్లేర్పాటుచేసిరి. ఇండియన్ బ్రాంచి రైల్వేకంపెనీ ఇండియన్ ట్రాంకంపెనీలకు 20 సంవత్సరములకు మైలురైలురోడ్డుకు 100 వరకునులును, పెద్దవంతెనలు కట్టునెడల అనగా 10 వేల నవరసులు మించి ఖర్చగు వంతెనలకై ప్రత్యేకసహాయము నిచ్చునటుల దొరతనమువారొప్పుకొనిరి. కాని యీ పద్ధతి ఫలప్రదము కానందున తిరిగి హామీపద్ధతియే యవలంబింపబడినది. కావున హామీపద్ధతి యొక్కటే 1869 సంవత్సరమువఱకును ఆచరణలో నుండినది.

1869 సంవత్సరములో దొరతనమువారే కొన్నిరైళ్లను వేయ మొదలిడిరి. 1880 వఱకు రైల్వే కంపెనీలచే వేయబడిన రైల్వే 6,128 మైళ్లును, దొరతనమువారు స్వయముగ వేయించిన రైల్వే 2,175 మైళ్లును దేశమున వ్యాపించినది. కాని యింక 5000 మైళ్ల రైలురోడ్డు అత్యవసరమనియు లేనియెడల దేశమున నడిమడిగ వ్యాపించుచున్న క్షామముల నాపుట కష్టమనియు క్షామవిచారణ సంఘమువారు 1880 సంవత్సరములో సలహా నిచ్చిరి. దొరతనమువారు స్వేచ్ఛగా ఋణములుచేసి రైళ్లువేయుట మంచిది గాదని తిరిగి హామీపద్ధతి మీద రైలుకంపెనీల ద్వారా రైళ్లు వేయింపసాగిరి. ఈరైళ్లు 25 సంవత్సరముల పిమ్మటగాని, తరువాత 10 సంవత్సరముల గడువులోగాని దొరతనమువారు తగినఖరీదు నిచ్చి కొనవచ్చునని యేర్పాటు చేసిరి. ఈసారి హామీరేటు వేరువేరు రైళ్లను వేరువేరుగా నూటికి 4 మొదలు 2½ వఱకును నిర్ణయింపబడినది. ఇట్లు హిందూదేశమందున్న రైళ్లు వివిధములుగా నున్నవి: వానిలో ముఖ్యమగునవి దొరతనమువారివై దొరతనమువారిచేతనే నడుపబడునవి. (నార్త్‌వెస్టర్న్ రైల్వే; ఈస్టర్న్ బెంగాల్ రైల్వే ఔధ్ అండ్ రోహిల్‌ఖండ్ రైల్వే)

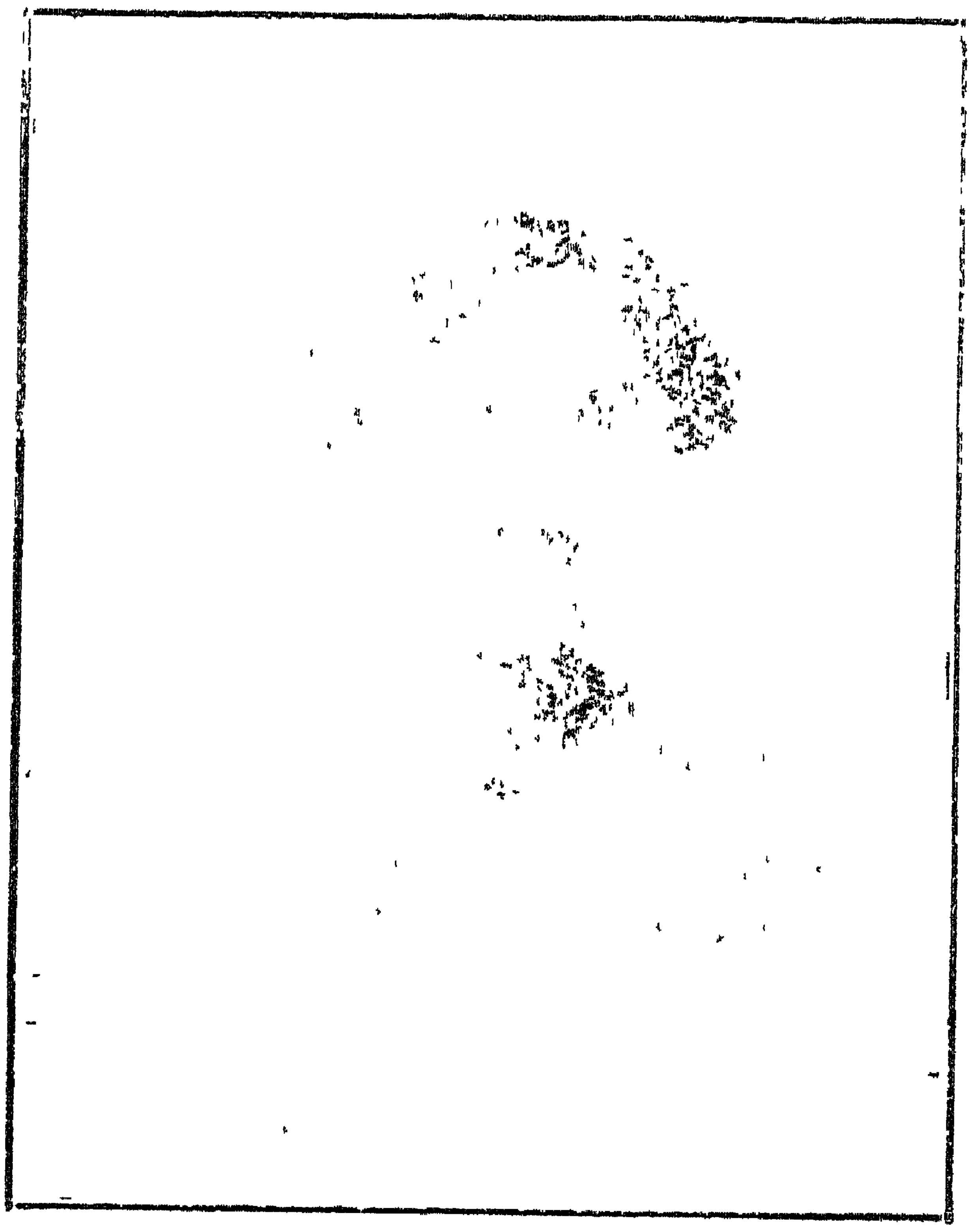
2. దొరతనమువారివే గాక రైల్వేకంపెనీవారివలన నడుపబడునవి: వీనిని నడిపినందుకు కంపెనీవారు పెట్టుధనముమీద కొంతవడ్డీకి దొరతనమువారు హామీని యిత్తురు. అనగా దొరతనమువారు లాభమునకు హామీపడుచు తమ రైళ్లను రైలుకంపెనీవారికి కౌలు కిచ్చిరనవచ్చును. (ఈస్టిండియన్ రైల్వే; గ్రేట్ ఇండియన్ పెనిన్సులా బొంబేరైల్వే; బరోడాఅండ్ సెంట్రల్ ఇండియారైల్వే మదరాసు అండు సదర్న్ మహారాటారైల్వే; అస్సాం బెంగాల్ రైల్వే; బెంగాల్ నాగపూరు రైల్వే; సౌతిండియన్ బర్మా రైల్వే).

3. ప్రైవేటు రైల్వేకంపెనీవారివి: (బెంగాల్ అండ్ నార్త్‌వెస్టర్న్ రైల్వే; రోహిల్‌ఖండ్ అండ్ కుమాన్ రైల్వే; సదర్న్ పంజాబ్ రైల్వే.

4. డిస్ట్రిక్టు బోర్డులవారివై రైల్వేకంపెనీలచే నడుపబడునవి: ఇవి అంతగా పెద్దవిగావు. మన రాజధానిలో ప్రస్తుతము 5 జిల్లా బోర్డులవారు 263 మైళ్ల రైల్వేవేసియున్నారు. 909 మైళ్లు రైల్వే మఱి 18 జిల్లాబోర్డులవారును వేయ బ్రయత్నించుచున్నారు.

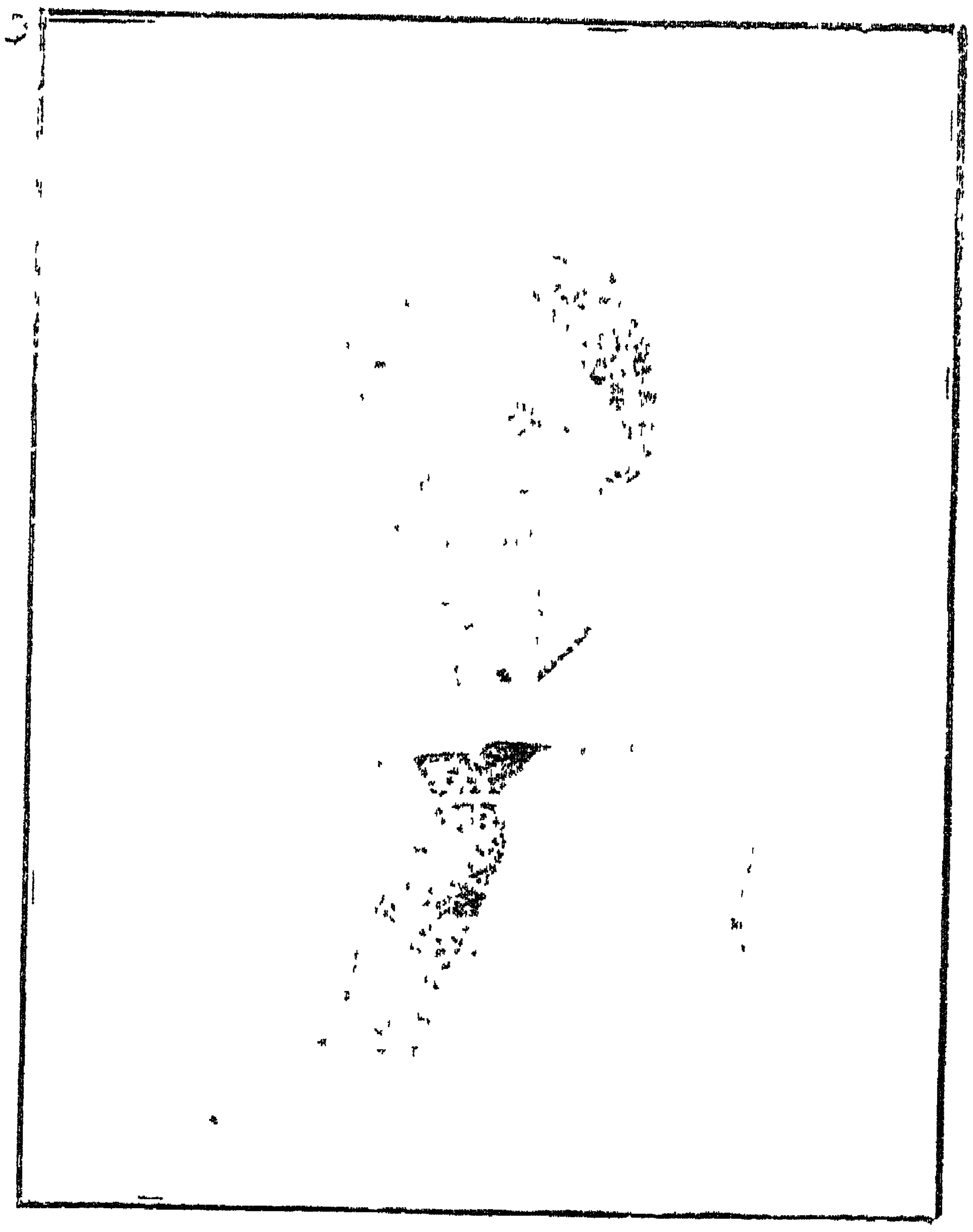
సినేటు మెంబరులు

Miss. De la Haye

మిస్ డి లా హే

Miss. Macdonald

మిస్ మెక్డొనల్, మిషనరీ కాలేజి

Miss Sreenivasam, B A., L. T.

శ్రీమతి శ్రీనివాసం, బి. ఏ., ఎల్. టి.

Mrs. Sithamma

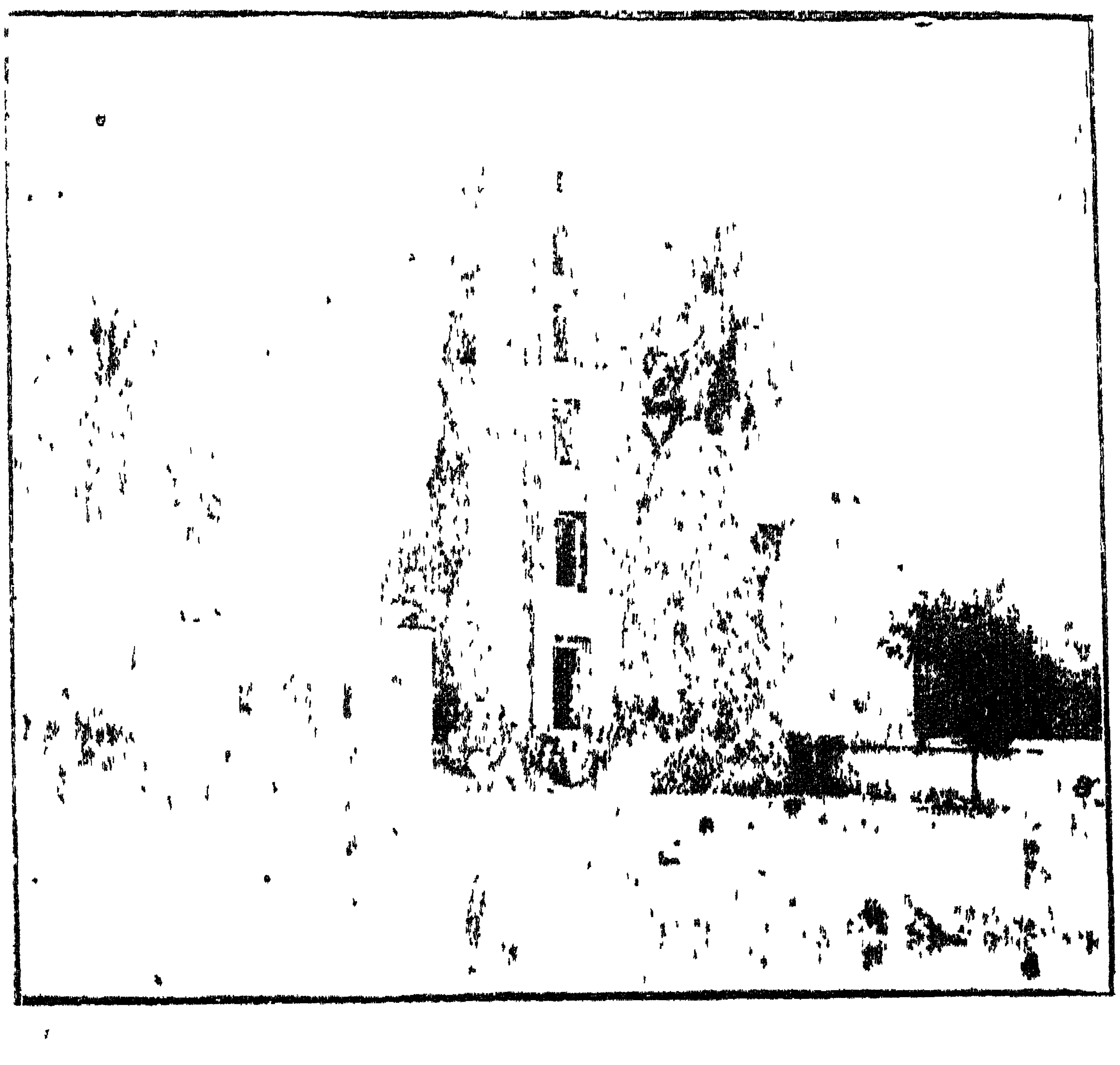
శ్రీమతి సీతమ్మ

Sri Sarada Samajam — Anantapur

అనంతపురములో శ్రీ శారదాసమాజపు ద్వితీయ వార్షికోత్సవము

Temple of Maruteru

దేవాలయ గోపురము, మారుటేరు

దీనికంతటికిని చాల ధనము కావలసియున్నది. దొరతనమువారు చాల ధనము పెట్టుబడిపెట్టి యున్నారు. 1918–1919 సంవత్సరముదాకను దొరతనమువారి పెట్టుబడి సొమ్ము 555¾ కోట్ల రూపాయలకు పైగానున్నది. ఇదిగాక 24 కోట్లు రైల్వేకంపెనీవారు చేసిన రైల్వేల దీసికొనునప్పుడు పెట్టుబడి క్రింద సంవత్సరవాయిదాలు ఇచ్చి కట్టి యున్నారు. 8 కోట్లు కంపెనీవారల యొద్దనుండి కొన్న సామానులు వగైరాల విలువయును, ఇంతవఱకును దొరతనము వారు రైల్వేలనడుపుటవలన కర్చుపడియున్న సొమ్ము అప్పులమీద దొరతనమువారు భరించిన వడ్డీ వగైరాలును, మొత్తము 230 కోట్లు–అనగా మొత్తము 312 కోట్లు పైన దొరతనమువారి పెట్టుబడిగా నీయబడిన 555¾ కోట్లకు జేర్చవలయును. అప్పుడు రైల్వేమీద దొరతనమువారి పూర్తి పెట్టుబడి సుమారు 867¾ కోట్ల రూపాయలగుచున్నది. మన దొరతనమువారింత సొమ్మును పెట్టుబడిపెట్టగా రైలుకంపెనీలు పెట్టుబడి పెట్టినది సుమారు 62 కోట్లు మాత్రమే. ఇండియా ప్రభుత్వము చాల బీదది. ఇంతసొమ్మెచ్చటనుండి తెచ్చుచున్నదియని యడుగవచ్చును. వ్యక్తిపురుషులప్పు దీసికొనునట్లులనే దొరతనము వారును అప్పుచేయుచుందురు. ఇంగ్లాండులో 300 కోట్ల రూపాయలు ఇండియాలో 17 కోట్లు వారు అప్పు చేయుచుందురు. ఇటుల దొరతనమువారు చేయు ఋణములను ముప్పాతికవంతు రైల్వేలకొఱకే.

దొరతనమువారికి వచ్చు ఆదాయములో భూమిపన్నే యెక్కువైన దనియు వ్యయములో మిలిటరీ కర్చే యెక్కువ యనియు ప్రజల యభిప్రాయము. కావుననే శాసనసభ్యులును, విద్యార్థులును, నుద్యోగులును రైల్వేపరిపాలనను గూర్చి యంతగా విచారింపరు. కాని దొరతనమువారికి 1918–19 సంవత్సరములో భూమిపన్నులవలన 24⅓ కోట్లాదాయము రాగా రైల్వేలవలన 86½ కోట్లాదాయము వచ్చినది. మొత్తపు ఆదాయములో నూటికి 35 వంతులు రైల్వేలవలని సంపాదనే. కర్చులో గూడ నూటికి 32 వంతులు రైల్వేలమూలముననే. మిలిటరీ కర్చు 46 కోట్ల 6 లక్షలు రాగా 42 కోట్లు రైల్వే పరిపాలనది.

ఉద్యోగము లిచ్చుటలో గూడ నన్ని డిపార్టుమెంటులలోను దేశీయులకును తెల్లవారికిని భేదము చూపబడుచున్నది. ఉన్నత శాఖ (సుపీరియర్ సర్వీసు), నిమ్న శాఖ (సబార్డినేట్ సర్వీసు) అని రెండు తరగతుల ఉద్యోగులు గలరు. నెలకు 200 రూపాయలకు పైగా పుచ్చుకొనువారు మొదటి తరగతివారు. వీరి పరమావధి నెలకు 3500 రూపాయలు. దొరతనమువారి పాలనములో నున్న రైల్వేలమీద విట్టి యున్నతోద్యోగులు 437 మంది గలరనియు వారిలో 45 గురు మాత్రమే హిందూదేశీయులు గలరనియు పబ్లికుసర్వీసు కమిషనువారు (1912–1915) తమ రిపోర్టులో తెలిపియున్నారు. ఈ 45 గురిలోను 800 రూపాయలకు పైగా జీతము గొనువారు 11 మందియే నట. తక్కినవారు తెల్లవారు. వారిలో 372 మందికి 172 రు 800 రూపాయిలు పైగా పుచ్చుకొను వారు. పరమావధిగా నున్న 3500 రూపాయిల పుచ్చుకొను దేశీ యోద్యోగులు లేనే లేరు. 1913 సం. నాటి లెక్కల ప్రకారము రైల్వేల్లో నెలకు 250 రు. మించని జీతములు గల నున్నతోద్యోగులు 1418 మంది గలరు. వారిలో 146 మంది మాత్రమే హిందూదేశీయులు; వీరును సాధారణముగా ప్రారంభదశలో నున్నారని తెలియుచున్నది.

సబార్డినేటు సర్వీసులో మాత్రము 685965 మంది నౌకర్లు 668005 మంది దేశీయులుండ తక్కిన 17960 మంది తెల్లవారు గలరు. దీనిలో రూపాయలు వారుకూడ నుండుటచే తెల్లవారు తక్కువగా నుంటకు కారణము. ఈ తరగతిలో పైయుద్యోగముల కే వారు వత్తురు. మఱియు రైల్వే యున్నతోద్యోగులు తమక్రిందనున్న సబార్డినేటు సర్వీసులోనివారిని డిస్మిస్ చేయుటకు, ప్రమోషను చేయుటకు, బదలాయించుటకు, సెలవులు మున్నగునవిచ్చి యను గ్రహించుటకు పూర్ణాధికారమున్నది. ఇట్టి అధికారము వి. సి. ఎస్. లకును లేదు. సుపీరియరు సర్వీసు రైల్వేయుద్యోగులు ఉన్నతవిద్యావిశారదులగుట సత్యము. పెద్ద కర్చుకుదనిన గణితములు చేయుటలోను, అట్లు చేయుదని చూచిన లెక్కలు లోను నెక్కుడు చాకచక్యము గలవారగుట నిజము. అయినను వీరును నరులే. సబార్డినేటు సర్వీసులోని నౌకర్లును వీరివలె జీవితావశ్యకముల సమకూర్చుకొనవలసినవారే. కావున నందఱికిని జీవితావశ్యకములకు లోటులేని జీతముల నిచ్చి, ఉన్నతోద్యోగుల నున్నత విద్యాకౌశలముల కనువుగ ప్రత్యేకము మఱికొంత హెచ్చువేతనములను నిచ్చుట ధర్మము. కాని జాతిభేదమునుబట్టి యారెంటు తరగతులందును ఉద్యోగముల నిచ్చుటయును, అంతటను హెచ్చుతక్కువ జీతాంతరములు గల్పించుటయును న్యాయము. ఇట్టి విపరీతస్థితి యూరోపుదేశములం దును గానరాదు. యూరోపుదేశములలో సబార్డినేటు సర్వీసులోని ప్రారంభజీతమునకు 22 రెట్లకు మించి యే యున్నతోద్యోగికిని సామాన్యముగ జీత మీయరు. నార్వే, బెల్జియము దేశములలో నీభేదము కను తక్కువ. ఎనిమిదిరెట్లే వారు. మఱియు దొరతనమువారి సేవలోనే క్రిందితరగతి ఉద్యోగులకు తెల్లవారికి హెచ్చువేతనము లిచ్చుటకు న్యాయము లభించుట లేదు. ఇట్లుండ నిరంకుశాధికారులగు రైల్వేదొరలు దాదాపు రెండులక్షల దేశీయులకు దినము రేయి బడిక్రింద నన్యాయము జరిగించుచున్నారనిన యబ్బుర మేమున్నది? ఎందుకు కొఱగాని దొరయున్నతోద్యోగపదవిని నామమాత్రము వహించుట. కావలసినపని సంతను నిర్వహింపుచు నగౌరవమునకు హింసలకు పాల్పడుచు దేశీయులు వానిక్రింద బనిచేయు చుండుటయు సర్వసామాన్యము. ఇటుల జాతిభేదపాలనము సాగుటవలన హైందవులు సంపాదనలందే గాక మానప్రాణములందు పైతము కడు దీనస్థితికి వచ్చుచుండిరి. ఆత్మగౌరవము రూపుమాయుచున్నది. ఉద్యోగాభిలాషులై చదువులనేర్చు యువకులు లక్షలకొలది నిట్లు భంగపడుచుండుట దేశారిష్టమే. దొరతనమువారి యుత్తరువులు జారీచేయుటలో లోపము లేదు. 1870 సంవత్సరమున నొకసారియు 1878 సంవత్సరమునను ఇండియామంత్రిగారు రైల్వేరివిన్యూశాఖయందలి యుద్యోగము లన్నిటిని పొందుటకు హైందవు

లక్కై యిందుగుఱించి యుత్తరువులు జేసియుండిరి. దేవునివరకు మున్నను పూజారివరకు మెక్కడ? ఉద్యోగుల నియమించు స్థానికాధికారుల యిష్టానుసారము సర్వమును విడిచిపెట్టు డెట్టి యుత్తర్వులున్న నేమి లాభము? ఉన్నతస్థానముల సున్నతోద్యోగము లన్నియును తెల్లవారికై ప్రత్యేకించబడియున్నవి.

1913-1914 సంవత్సరములో దొరతనమువారు స్వయముగ నిర్వహించిన రైల్వేయుద్యోగులలో 250 రూపాయలకు దాటిన జీతము గలవారు 500 గలరు. వారిలో 455 తెల్లవారును 42 లక్షల రూపాయల జీతమును పొందగా, తక్కిన 45 గురు దేశీయోద్యోగులును 3 లక్షలరూపాయల జీతమును మాత్రము పొందగల్గిరి. స్వదేశప్రభుత్వములచే నడుపబడు రైల్వేయుద్యోగులు 48 రు గలరు. వారిలో తెల్లవారు 32 రు $2\frac{1}{2}$ లక్షల జీతము ననుభవించిరి. దేశీయులు 11 మంది యీ 37 వేల రూపాయల జీతము ననుభవించిరి. ఇక రైల్వే కంపెనీల పరిపాలనలో సర్వము నన్యాయమే. ఈ కంపెనీల యుద్యోగులు 1116 మందిలో తెల్లవారు 1088 మంది 1 కోటి 8 లక్షల రూపాయలును, దేశీయులు 28 మంది $1\frac{1}{8}$ లక్షల రూపాయలను పొందిరి.

దేశీయులలో నుద్యోగార్హులు లేరంటారా? పనుల నన్నిటిని నేర్పగలవారు వీరే! అనుభవమునకు లోటులేదు. చాకచక్యమునకు కొదువలేదు. అయినను ఈ స్థితులపై సంతకములు చేయుటకును హెచ్చుజీతము పొందుటకును వీరు పాత్రులుగారు. దీని రహస్యమును రైల్వేబోర్డు సెక్రటరీగారగు "రైమాన్" గారు రాయల్ కమీషనువారి యెదుట 1916 సం. నవంబరు 13 తేదీని దెలిపియున్నారు. రైల్వే యుద్యోగులను యూరోపియనుల నుండియు ఆంగ్లోఇండియనుల నుండియు నియమించు నావశ్యకత దేశక్షేమము కొఱకట! సైనికనీతిని బట్టి చూచినను, దేశశాంతికొఱకును యూరోపియనులను పెద్దపదవులం దుంచుటయు, నేటివులను దూరమున నుంచుటయు నావశ్యకమట! దొరతనమువారి రైల్వేలయందే గాక స్వదేశసంస్థానములవారి రైల్వేలయందును నీ పద్ధతియే సాగుచుండుట చేత నాదొరల మాట సత్యమని రైమన్ గారనిరి. దేశీయులందు జూపబడు నీ యవిశ్వాసము అక్రమము అన్యాయ్యమునైయున్నది. లెక్కలేనన్ని సందర్భములలో దేశీయులు తమ రాజభక్తిని విశ్వాసార్హతను ఋజువు చేసియున్నారు. ఉద్యోగధర్మ నిర్వహణమునందు ప్రాణమానధనముల నర్పించియున్నారు. ఆత్మగౌరవమును దేశాభిమానమును గూడ బలియిచ్చియున్నారు. ఇటీవల జరిగిన ఘోరసంగ్రామమున భారతీయులు చూపిన శౌర్యపరాక్రమములు విశ్వాసార్హత, త్యాగము, శాంతము, ఓర్పు సైన్యనిరీక్షకులు తెల్లవారే యొగ్గించి పలికియున్నారు. 1917 సం. ఆగస్టు 20 తేదీని నొసంగిన చక్రవర్తిగారి యాదేశమున్నది. మాంటేగూ ఛమ్స్‌ఫర్డ్ సంస్కరణములు ఉన్నవి; 1919 సం. డిశంబరు మహాప్రకటన మున్నది. రాయలు కమీషనుల సలహా లున్నవి. ఎన్నియున్న నేమి? సర్వము యథాప్రకారమే! ఇట్టివి ఇంకను అనేకములు దేశీయ స్వత్వనిరోధక పద్ధతులు కలవు.

1870 సం. లోనే ఇండియామంత్రి హైందవులకు తెల్లవారితో సమానముగా వసతుల నీయవచ్చునని యుత్తరువులు చేసి యుండగా 50 వత్సరములు గడచినను ఫలితము లేదు. ఎన్ని కమీషనులు పెట్టిననేమి? ఎన్ని విచారణలు జరిపిననేమి? ఎన్ని సలహాలను వారొసంగిన నేమి? వాని నాచరణలో పెట్టింపగల సాధనము లేనప్పుడు కాగితములలో తియ్యనిపలుకులు ఉన్నలాభమా?

సర్ విశ్వేశ్వరయ్యాగారు తెలిపినటుల రైల్వేపరిపాలనము పూర్తిగా దొరతనమువారి పాలనములోనికి దీసికొనిన యెడల కొన్ని కష్టములు నివారణ కాగలవు. సరిహద్దులందు సైనిక వ్యవహారములకు తోడ్పడవలయు నొకటిరెండు రైల్వే తప్ప తక్కినవి రాజధానీ గవర్నరుల పాలనమున నుండవలయును. అప్పుడుగాని కష్టముల గూర్చి వెంటవెంటనే విచారించుట-వానినివారించుట-ప్రజాభిప్రాయమును దొరతనమువారు బాగుగ దెలిసికొనుట - పొసగదు. సైనిక వ్యవహారములలో దేశరక్షణమునకై వేవేగము సంచలనమున కనువగు నటులను అట్టి సంచలనము ఇండియా గవర్నమెంటువారికి లోబడి యుండు నటులను సరిహద్దుల రైల్వేను ఇండియా గవర్నమెంటువారే పాలింపవచ్చును. అందుకొఱ కొక మంత్రినిగాని, మెంబరునుగాని నియమించవచ్చును. తక్కిన సామాన్యపు రైల్వే రాజధానీ గవర్నమెంటువారి పాలనములో మంత్రుల యధీనమం దుండుట యుక్తము.

ఈ దేశపు రైల్వేను నడుపుటలో పాలించుటలో దేశీయులు హెచ్చుగా పాల్గొనుట ధర్మము. ఇందుకు వేనవేలు ఉద్యోగులు కావలసియుందురు. వారికి తగిన తరిబీదును విద్యయు నొసగుట దొరతనమువారి ధర్మము. కావున దేశీయ విశ్వవిద్యాలయములలో మెకానికల్ యింజనీరింగు లోకో ట్రాఫిక్ లెక్కలశాఖలందు అత్యుత్తమ విద్యలను నేర్పవలయును. రైల్వే స్కూళ్లలో ఫోర్మెన్, మెకానిక్స్, మున్నగు పనివాండ్రను, జాతి మత భేదము చూపక, తరిబీదుచేయుచుండవలెను. క్రొత్తరైల్వే వేయుటకును-ప్రాతరైల్వేను దొరతనమువారు దీసికొనుటకును వలయుధనమును సేకరించుటలో దేశీయులలో ధనికులను ప్రోత్సహింపవలయును. అట్టి పనులకై స్థానికసమితు లేర్పడుటకు గాను దొరతనమువారు స్థలధనములను, సలహాలను విరివిగా నొసంగుచు దేశీయుల నెల్లవిధముల ప్రోత్సహింపవలయును.

మన రాజధానిలో కోయంబుత్తూరు, గుంటూరు, కృష్ణ, సేలము, తంజావూరు జిల్లాబోర్డువారు 288 మైళ్ల రైల్వేను వేసియున్నారు. 304 మైళ్ళ రైల్వేను వేయ సమకట్టియున్నారు. ఇందుకై వారు 77 లక్షల రైలు పన్నును ప్రోగు చేసినారు. తక్కిన జిల్లాబోర్డులవారును పైవారి ననుకరించి 600 మైళ్ళ రైల్వేను వేయ సమకట్టి 60 లక్షల రూపాయల పన్నును ప్రోగుచేసి యుంచిరి. ఈ యుద్యమములు చాలకాలమునుండి ఫలరూపము దాల్చకుండ సౌత్ ఇండియన్ రైల్వే కంపెనీవా రభ్యంతర పెట్టుటవలన, తమ వ్యాపారమునకు నష్టమును దెచ్చు నని వారు వారించుట వలన, ప్రజాలాభకర మగు నీపని యాగిపోవలసి వచ్చుచున్నది. కొన్ని విషయములలో నీ కంపెనీవారు మితిమీరి యక్రమముగా

నష్టపరిహారమును గోరుదురు. కొన్నిపట్ల దానికిని - అన్నియు వారి కనుకూలముగా నిర్ణయమైనను - చిరకాలము పని సాగనీయరు. కావున నెట్టి కష్టనష్టములకైన నోర్చి రైల్వేకంపెనీల యాతంకముల నంత మొందించుట శ్రేయస్కరము. ఇండియాదొరతనము వారి పెట్టుబడి లాభనష్టముల బాధ్యత యెంత యెక్కువ యున్నను, కంపెనీవారల భాగము స్వల్పమైనను కంట్రాక్టువందులు వారి కిష్టము వచ్చినట్లు ఇంగ్లాండులో నిర్ణయింపబడుటవలన చిక్కులు పెక్కులు గల్గుచున్నవి. రాజధానిదొరతనమువారు ఋణమును సమకూర్ప నెంచిన యెడల ధనము దొరకదను సందియ మెంతమాత్రమును లేదు.

యూరపునందలి పశ్చిమదేశములు మూఢజనులచే నిండియుండి పరిశ్రమ లన నెట్టివో యెఱుంగని ప్రాచీనకాలమున హిందూదేశమున చిత్రకళలు పరిశ్రమలు మహోన్నతదశ నందియున్నవి. ఆ కాలపు రాజులు పరిశ్రమల నెన్నో విధముల పోషించెడివారు. శిల్పులను పారిశ్రామిక ప్రజలను పోషించుట రాజు ప్రధానధర్మములలో నొకటి. ఇండస్ట్రియల్ కమీషన్‌వారు వ్రాసినటుల యూరోపు వర్తకులు ఇండియాకు వచ్చినప్పటికిని హిందూదేశ పరిశ్రమ లున్నతదశయందే యున్నవి. యూరోపులో నాగరకమునకు పేరెన్నికగన్న యేదేశముతోను ఇండియా తీసిపోలేదు. అప్పటికి యూరోపులోను ఇండియాలోను గూడ, స్వీయపరిశ్రమలను విదేశపుపోటీవలన చెడిపోకుండ గాచు సంస్థలు విరాజిలుచుండెను. అచ్చటి "గిల్డు" లనబడు ప్రతిష్ఠాపనలును, ఇచ్చటి కులకట్టులును పరిశ్రమలను జక్కగ గాపాడుచుండెడివి. ఇట్లుండగా నొక దేశమునకును మఱొకదేశమునకును రాకపోకలు విరివిగా సాగి, వివిధజాతులు లేక ప్రదేశమున గలియుట సంభవించినది. వాణిజ్యవ్యాపారములు వ్యాప్తి నందినవి. సాంఘికనియమములకును, మతాచారములకును సంఘర్షణము హెచ్చినది. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యమునకై పెనగులాటలు మిక్కుటమైనవి. పరిశ్రమలకును కళలకును పోటీ పెరిగినది. సామాన్యప్రజల పీడనము దుర్భరమైనది. యూరోపునందు విప్లవములు తలచూపినవి. అందుగడలో నున్న నైసర్గికపరిస్థితుల సహాయమున ప్రతిసంఘమును స్వరక్షణకై క్రొత్తక్రొత్త ప్రతిష్ఠాపనల నెలకొలుపసాగి తదితరులను నిరసింప నారంభించెను. ఎచ్చటజూచినను అశాంతి, తీవ్రత, ఆత్మరక్షణ పరాయణత గాంచనయ్యెను. పరిశ్రమాభివృద్ధికి వలయు భౌతికశాస్త్రములు విరివిగాంచి యుండలేదు. వానికొఱకై ఆగియుండుటకు ప్రజల కోపిక లేదు. అందుగడలో నున్న విధానము నెల్ల ప్రయోగించి సామాన్యప్రజలు వృద్ధికై తహతహపడసాగిరి. ఈదశయే విప్లవము. విప్లవమనగా తిరుగుబాటుగాదు విప్లవ మనగా రాజద్రోహము గాదు. విప్లవమనగా అరాజకము గాదు. ప్రాతపద్ధతులను నిరసించి నూతనమార్గముల నవలంబించి యప్పటి ప్రస్తుతస్థితిని వేవేగము మార్పజూచుటే విప్లవము.

ఇట్టిస్థితిలో ఈస్టిండియాకంపెనీవారు హిందూదేశమున దిగిరి. తమ దేశములోని వస్తువులను ఇండియాకు దెచ్చి, ఇక్కడివానిని దమ దేశమునకు గొనిపోయి వర్తకము చేసికొనుటే వారి ప్రథమోద్దేశము. హిందూదేశపు వస్తువులను ఇంగ్లాండునందమ్మి మితిలేని లాభమును ఇతరులు పొందుచు [illegible] ధనరాసులు సంపాదించుచుండగా ఆంగ్లులు సహింపలేకపోయిరి. [illegible] తామే యాంగ్లవర్తకలాభమును పొందవలెనని [illegible] వారి కప్పుడు దేశపరిశ్రమల నున్నతికి [illegible] విశ్వాసము [illegible], సామ్రాజ్యమును నిర్మింపగల్గుదు మను పేరాస గాని లేదు. హిందూదేశములోని వర్తకమే వారి పరమావధి. హిందూదేశ నాగరికమును చవిజూచుటే వారి చరమగమ్యము. అన్నివిధములను హిందూదేశము వారి యాదర్శమూర్తియై వెలసినది. ఈ కాలమున హిందూ[illegible]లను పరిశ్రమలను మోటు వని [illegible] హిందూదేశమున తయారగు పట్టుబట్టలును దూదిబట్టలును అనుకరణము [illegible] మించినవని విలపించిరి. వీనిని తమ దేశమునకు రాకుండ నాపినగాని, తమపరిశ్రమలకు పోటీ లేకుండ నోర్చినగాని, ఆంగ్లపారిశ్రామిక జనులు బ్రతుకలేమని ఘోషించిరి. హిందూదేశమునిన వారికి మత్సరము మితిమీరినది. కర్మవశమున నిండియాదొరతనము ఆంగ్లేయులచేతికి రాసాగినది. హిందూదేశవస్తువులు ఇంగ్లాండునకు పోకుండ నాపుటే గాక, ఇంగ్లాండులో తయారైన మోటువస్తువులను దిగుమతి చేయ [illegible] రాజకీయాధికారము నుపయోగించి యీదేశమునకు బలాత్కారముగ దిగుమతి జేయ గడంగిరి. అట్టి దిగుమతులకు దొరలే వారు తోడ్పడుచుండిరి. ఆ దిగుమతులతో పోటీకి నిలువ దేశీయవస్తువుల యుత్పత్తికి ఆతంకములను గల్పింపసాగిరి.

ప్రకృతిశాస్త్రము లభివృద్ధిగాంచుచు వానిజ్ఞానము పాశ్చాత్యపరిశ్రమల కందు ప్రయోగింపబడుచుండగా, మనదేశమున నట్టియవకాశములు కల్లలైనవి. పూర్వపద్ధతులు నిరసింపబడుచుండెను. నూతనవిధానముల నెలకొల్పువారు లేరు. విద్యావిధానము పరదేశీయుల హస్తగతమైనది. వారికి హిందూదేశపరిశ్రమ వాణిజ్యాభివృద్ధి గిట్టదు. కావున హిందూదేశమున స్వయముగ ప్రారంభింపబడిన నూతనపరిశ్రమలు నష్టమయినవి. తగినప్రోత్సాహము లేక చెడిన వానిలో దక్షిణహిందూదేశపు [illegible] పరిశ్రమలు ప్రధానములు. ఈ విఫలప్రయత్నముల నాధారము చేసికొని విపరీతసిద్ధాంతములు కొన్ని తలజూపినవి. ఉష్ణదేశములు సాధారణముగా సారవంతములగు క్షేత్రములు గలిగియుండి, చక్కని వర్షపాతమును పొందుచు పంటల కనుకూలముగ నుండును. కాబట్టి ఉష్ణదేశవాసులు వ్యవసాయము చేసి ముడుకపదార్థములను ఉత్పత్తిచేయవలసిన వారు. సమశీతోష్ణదేశములవారు ఆ ముడుకపదార్థములతో పారిశ్రామిక వస్తువులను తయారు చేయవలసినవారు. ఇది నైసర్గికధర్మమని కొందఱి వాదన. ఈవాదమునే కొంతవఱ కంగీకరించి దొరతనమువారు ప్రవర్తింపుచున్నారు. వారు ముడుకపదార్థముల యుత్పత్తిని, వాని యెగుమతిని, సిద్ధవస్తువుల దిగుమతిని ప్రోత్సహింపుచున్నారు. ఈ విధానము సాగునటులనే రైళ్లను నిర్మించి పాలింపుచున్నారు.

పూర్వము ప్రతిగ్రామమును దనకు గావలసిన యాహారపదార్థములను పండించెడిది. తక్కిన జీవితావశ్యక పదార్థములను కనిష్ఠసం

[illegible] వచ్చి సమీపప్రదేశముల నుండి సంగ్రహింపబడుచుండెడిది. ఒక గ్రామము వస్తువులు ఆ గ్రామములోనే సాధ్యమైనంతవఱకు తయారగును. తన యావశ్యకతలకు సరిపోగా మిగిలిన వాని నమ్మి, దూర స్థలములనుండి వచ్చు భోజ్యపదార్థములఁ గొనెడివారు. అప్పుడు వ్యాపార కేంద్రస్థానములై [illegible] నియమములై వెలయు రేవులు, నాగరములు బహుస్వల్పములుగ నుండెడివి. ఇప్పుడు నెండబంగారములు [illegible] చేసిన వస్త్రములు [illegible], అలంకారములు, కొన్ని యాయుధములు మాత్రమే [illegible] నుండి [illegible]. ఈకాలము విశేషము [illegible].

ఇప్పుడు [illegible] పరిస్థితి నంతయు మార్చివేసినవి. [illegible] చిత్రమయిన్న నగరము లేని నగరము [illegible] దూరమగును. దూరమున నున్న [illegible] వస్తువులు [illegible] నిండును. పల్లెలందలి సామాన్యజనులు భోగాభిలాష [illegible] భాగములను [illegible]. [illegible] ప్రజల [illegible] దుర్వ్యయముల పాల్పేసినవి. [illegible] బట్టి వచ్చిన [illegible] పోయినవి. మఱియు నవి జీవితావశ్యకములు [illegible]. [illegible] మన పరిశ్రమలను వెంటనే అభివృద్ధికి [illegible] రైల్వేపరిపాలనము దేశీయుల [illegible] విచారణలు సాగుచున్నవి. [illegible] కల్పించుచున్నవి.

[illegible]. వానిని సంస్కరించిన లాభము [illegible] పనిచేయు[illegible]. [illegible] రైల్వే పరిపాలనమును [illegible]. రైల్వే [illegible] యున్న నాగరిక దేశములందును నాచార మగుచున్నది. దొరతనమువారి పాలనమున నుద్యోగివర్గమునకు హెచ్చుగ స్వాయత్తము జఱుగగలదు. ప్రజల లాభములు హెచ్చుగ గణింపబడును. ప్రయాణికుల నెక్కుడు జాగ్రత్తతోడను సరకుల నెక్కుడు జాగ్రత్తతోడను జూతురు. కర్చులు చాలవఱకు తగ్గగలవు. పనిపాటులవారి కెక్కువ సౌఖ్యమును, స్వాయత్తమును, సంపాదనము లభించును. లంచములు, మోసములు తగ్గగలవు. ఉన్నతోద్యోగులు మిత వ్యయధర్మము నెక్కువగఁ బాటింతురు. దేశధనము ధర్మమార్గమున వ్యయ మగును. దొరతనమువారు ప్రజల మొఱ్ఱలను గ్రహించి యుచితరీతిని పరిహారముల సూచుపగల్గుదురు. ఎక్కడనో 6000 మైళ్లదూరాన కంపెనీల భాగస్వాముల కంటె సన్నిహితులగు రాజకీయోద్యోగుల విషయములను దెలుసుకొనుటకు ప్రజలకు అందుగడలో నుందురు.

ఈసూచనలు రైల్వేకమిటీవారి యెదుట నేకగ్రీవముగా భారతీయు లందఱును నివేదించుచున్నారు. అన్ని పక్షములవారు నేకాభిప్రాయు లయినారు. ఎంతటి నిర్లక్ష్యభావము గల దొరతనము కూడ నిట్టి యెడ తాటస్థ్యమును జూపఁజాలదు. కొలది కాలములో ననుకూలపు మార్పులు కొన్ని రానున్నవి. రైల్వే పాలనమునఁ గల రహస్యములు ప్రజల కేమాత్రమును నిదివఱకు దెలియవు. ప్రజాసామాన్యమునకే గాదు, విద్యాధికులకును, రాజనీతివేత్తలకును దెలిసెడిది గాదు. రైల్వే దొరతనమువారి ప్రత్యక్ష పాలనమున లేమిని వానిపాలనవివరములు శాసనసభలో వచ్చెడివి కావు. ప్రజలు మేల్కొనినారు. భారతీయులలో నధికసంఖ్యాకులు జాతీయ వృద్ధియందు విశేష ప్రమేయము గల్గినట్టియు, దొరతనమువారి పెట్టుబడికిని ఋణమునకును మూలమైనట్టియు, రైల్వేపరిపాలనమును గూర్చి విచారణ సల్పుగురు గాక.

తన్మయత్వము

కందా భీమశంకరము గారు

[illegible] లాలితవన్నెలు జలదముల వలఁ
[illegible] లావణ్యము నేయు,
[illegible],
[illegible]
[illegible] - [illegible];
[illegible] - మేళవించి,
[illegible] - కోమలముగ
[illegible] తమములఁ బాడ;
[illegible] విచ్చు - చిన్నినసలు
[illegible],
[illegible] - మేల్మినుఖము

నీదులావణ్య నిధినుండి - నేనుద్రావ;
మీఁద మున్నను గ్రిందభూ-మియును హసింప;
[illegible] తాలలామ,
మిసిమిబంగారు సరి నీదు మేనికాంతి
[illegible], జవ్వనఁపుఁద్రాళ్ళ-నూఁపఁబడుచు,
ఒకటి [illegible] - మెంకటనిలువ
సచ్చిదానంద మను నాక-సమును సోఁక;
ప్రకృతిపురుషుల ప్రణయంపు ఫల మనంగ
నేనునీయందు నీవు నా-లోనఁ గఱగి
తన్మయంబునఁ గాంతు మ-ద్వైతసిద్ధి.

భరతవర్షము — గోజాతి

పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ప్రాచీనకాలమునుండియు భారతవర్షీయులు, పూజ్యభావమున గౌరవించి, సేవించి, ప్రత్యక్షలాభము నొందుచున్నది గోజాతి. భారతీయులు ఐహికాముష్మిక కర్మలయందును గోసంబంధమును విడచియుండలేదు. వేదములను స్మృతిపురాణేతిహాస గ్రంథములను గోవర్ణనలతో నింపిరి. వేయునేల? కట్టుకొనెడిబట్టలు పాడుకొనెడి పాటలు-ఆడెడియాటలు - కొలచెడి దేవతలు - సర్వము వారికి గోస్వరూపమే! కాన ప్రస్తుతమిట గోజాతిని గుఱించి కొంత వ్రాయుదును. ఋగ్వేదకాలమున విశేషముగ పాడి కల దనియు ఇప్పటివలె కవ్వముతో మజ్జిగఁజేయుట, దధి పయో ప్రాశనము కల దనియు, నేతిని విశేషముగ, భుజించుచుండి రనియు నీ క్రింది ఋక్కులవలన దెలియవచ్చుచున్నది. "శ్రవస్యవో ఘృతస్యధారా ఉపయంతి విశ్వతః" ౧.౧౨౫-౪ "యత్ర మంథాం విబధ్నతే రశ్మీన్ యమితవా ఇవ" ౧.౨౮.౪ యత్తే సోమ గవాశిరో యవాశిరో భజామహే వాతాపే పీవ ఇద్భవః" 1-187-9. "అభి ద్విజన్మా త్రివృ దన్నం ఋజ్యతే" 1-140-2.

ఈఋక్కునకు భాష్యమునందు విద్యారణ్యులు సోమ, గవ్య, పురోడాశములను మూడువిధములగు నన్నము లనుచు "యవ్య" స్థానమున పురోడాశమును వ్రాసిరి. కాని అందును గవ్యమును మాత్రము వదలనందునను "పురోడాశ" ప్రతగాయిదా ప్రస్తుతాంశమునకు సంబంధము కానందునను వదలితిని. ఎటులనైన ఆ కాలమున గవ్యము ముఖ్యాహారముగా నుండుట నిర్వివాదాంశము. మనము కాఫీలో పాలనుఁ గలపుకొనుచుండినటుల ఋగ్వేదకాలమున సోమరసమున పాలనుబోసి అన్నమును గలపికొని భుజించుచుండి రనుట ఈ క్రింది ఋక్కు వలన దెలియుచున్నది. "సంతే పయాంసి సముయంతు వాజాః" 1-9-18. ఇఁకను గోసంరక్షణము నరయుదము:

అడవులకుఁ గొల్లలు ఉదయముననే గోవులను తోలుకొని పోయి రాత్రి యింటికి లేక మందకు తోలుకొనివచ్చుటయు, గోవులందు సుఖముగా నిద్రించుట నేటికిని నాటికిని భేదము లేదు. "యద్ధ ప్రభాసి కృత్వ్యా అనుద్యూన నర్వి శేపశ్విషే తురాయ" 1-121-7. "పరా మే యంతి ధీతయో గావో నగవ్యూతీ రను ఇచ్ఛంతీ రురుచక్షసం" 1-25-16. తా. అనేకులచే స్తుతింపబడు వరుణునిఁ గూర్చి నా బుద్ధులు, గోవులు సాయంకాలమున గోష్ఠమునుగురించి వెనుకకుఁ జూడకుండఁ బోవునటులఁ బోవుచున్నవి. "సుయవసా ద్భగవతీ హి భూయా అథో వయం భగవంతః స్యామ, అద్ధి తృణ మఘ్న్యే విశ్వదానీం పిబ శుద్ధ ముదక మాచరంతీ" 1-16-40. తా. ఓగోవా మంచిగడ్డిఁ దినుచు క్షీర సమృద్ధిని గలిగి యుండుము. నీవలన మేము, భాగ్యాభివృద్ధి కలవార మగుదుము గాక. సర్వకాలము తృణములఁ దినుచు నిచ్ఛావృత్తి సంచరించుచు, నిర్మలజలములఁ ద్రావుచుండుము. ఋగ్వేదమున నశ్వినీదేవతలును ఋభుదేవతలును గోవైద్యులుగా వర్ణింపబడిరి. "యువం వయ ఉస్రియాయా మధత్తం పక్వ మామాయా మవపూర్వ్యం గోః" "యాభి ర్ధేను మస్వం పిన్వథో నరా తాభిరూషు ఊతిభి రశ్వినా గతం" 1-111-8. "నిశ్చర్మణ ఋభవో గా మపిశంత సంవత్సేనా సృజతా మాతరం పునః. 1-109-8. "నిశ్చర్మణో గా మరిణీత ధీతిభిః" 1-161-7. గోవులలో ననేక జాతులు కల వని ఋగ్వేదమున గల "శిప్రిణీ" "వంసగః" మొదలగు శబ్దములచే నూహింపవలసి యున్నది. దీనివలన గోదానము నాటి కాలమునను పవిత్రముగా నెంచబడుచున్న దనియు, మహారాజులు ఋషులకు వేలకొలఁది గోవుల నిచ్చుచుండి రనియు ఋగ్వేదము 1-126,3,4 సంఖ్యలలో గల "స్వనయు, కక్షీవంతు"ల గాథలవలనఁ దెలియనగుచున్నది.

క్షాత్రకాలము:- ఈ కాలమున పశుపాలనము పవిత్ర కార్యముగ నెంచబడెనని యీ క్రిందిగాథవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. సత్యకాముడను జారిణీపుత్రుఁడు తనకు బ్రాహ్మణ్యము నీయుఁడని ఋషుల బ్రార్థింపగా వారు చిక్కిన నాలుగువందల గోవుల నిచ్చి వీని నెప్పుడు వేయి గోవులగాఁ జేసెదవో నాడే నీకు బ్రాహ్మణ్యము కలుగు ననిరి. సత్యకాముఁడు వనమునకు నాలుగువందల గోవులను దోలుకొనిపోయి కొన్నియేండ్లు వనమునఁ గడపి వేయికంటె నధికములగు గోవులనుగా జేసి తెచ్చి ఋషులవలన బ్రాహ్మణ్యము నొందెను.

[ఛాందోగ్యోపనిషత్ 4 4-5]

ఈ కాలముననే శ్రీ కృష్ణభగవానుఁడును పాండవసహదేవుఁడును గోపాలకులైన ప్రసిద్ధపురుషులు. నాటి గోజాతి లక్షణములను వాటిస్థితిని వ్యాసమహర్షి మహాభారతమున సహదేవపాత్రము నుండి పలికించియున్నాడు. గోఘృతాదికములు భోజనవస్తువులలో ముఖ్యమైన వనియు తేజోబలముల నవి యిచ్చు ననియు నాటివారెఱుఁగుదు రని పృథివీసూక్తములోని యీ క్రిందివాక్యముచే తెలియనగును. "ఊర్జం పుష్టం బిభ్రతీ రన్నభాగం ఘృతం త్వా భినిషీదేమ భూమే" అథర్వవేదము 12-1-29.

ఈ కాలమున గోధనము ముఖ్యధనముగా తలంచుచుండిరి. శత్రురాజుల గోవుల నపహరించుట యుత్కృష్ట కార్యముగ తలంపబడెను. గోవులను గురించిన యుద్ధము లీ భరతఖండమున ఋగ్వేదకాలము మొదలు మహమ్మదీయ కాలారంభమునం దాంధ్రదేశమున జరిగిన "అక్కన్న, బయ్యన్న" ల పశువులబీడు తగాయిదాలవఱకు విశేష

ముగ జరిగినటుల చరిత్రలు చెప్పుచున్నవి. విరటుని గోవుల నపహరింపఁ గౌరవులు ప్రయత్నింపఁ బాండవు లడ్డుకొనుటయు నం దర్జునకృతోత్తరగోగ్రహణ యుద్ధమును జగత్ప్రసిద్ధమే కదా! పెక్కువేల గోవుల నొక్కచోటున మేపుటకు తగిన వీల్లుండనపుడు విడివిడి మందలగా జేసి మేపుచుండిరి. విడిమందను పాలించువాడు గోపాలుఁ డనియు నెక్కండ్రు గోపాలురపై నుండు నధికారికిఁ "గోనాయుఁ" డనియు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 6-8-5 సంఖ్యవలన దెలియుచున్నది. [చూడుము. అథర్వవేదములోని సూక్తములను. 2-31-5; 2-31-2; 2-32-1; 2-32-2, 2-32-3.]

అథర్వవేదము 4-21 సూక్తమున పశువుల నరణ్యమునకుఁ దోలుట, వనమునందు ఘాతుకజంతువులవలన బాధ కలుగుట, బీళ్ల యందు గడ్డి సమృద్ధిగ నుండుట, పశువులకు రోగములు కలుగుట మొదలగు వృత్తాంతము లింపుగ, వర్ణింపబడెను. అసూక్తమునందలి యర్థము- నేటి తూర్పుగోదావరి డెల్టా వాసు లగు రైతుల కనుభవ సిద్ధమైయున్నది. గోవు పవిత్రవస్తు వనియు కాలితో దాకిన మహాదోష మనియు నథర్వవేదము 13-1-56 నందును శ్రీమద్రామాయణము 75 సర్గమందును వర్ణింపబడి యున్నది. కపిలగోవులమహిమ నెటుల భీష్ముఁడు ధర్మరాజునకుఁ జెప్పెనో భారతపాఠకులకు విశదమే. రాజులు ప్రజలు, క్షాత్త్రకాలమున గోసంరక్షణవిషయమై విశేషపరిశ్రమం జేసి రని వైదికవాఙ్మయమువలన దెలిసికొనుచున్నారము. ఇతోధికముగ నార్యులు సూత్రకాలమున గోవృద్ధ్యాదికమునకు ప్రయత్నించి రని, సూత్రవాఙ్మయమువలన దెలిసికొనగలము.

సూత్రకాలము: ఈ కాలమందు పశువృద్ధి విశేషముగా నుండెను. గ్రామనిర్మాణమును పశువుల కనుకూలముగ నుండునటుల జేయుచుండిరి. చూ. మనుస్మృతి 8-237.

పశువులు గ్రామసమీపమున స్వేచ్ఛగ సంచరించుటకు గ్రామమునకు చుట్టును 400 మూరల దూరమువఱకు బయలుభూములు లేర్పఱుపవలెను. లేక బలముగ నొకానిచేత విడువఁబడిన మూఁడుకోలలు పోవుదూరమువఱకైనను మందబైళ్లు లేర్పఱుపవలెను. పట్టణమునకు మూఁడురెట్లధికముగ మందబయళ్లు నేర్పఱుపవలెను. ఈమందబయళ్లగుర్తు ప్రస్తుతము గోదావరికృష్ణాడెల్టా గ్రామములలో క్షీణించి, నాలుగు వందలమూరలకు బదులు నాలుగుమూరలయిన లేనివి కలవు. మంద బయలు లేని గ్రామమున మంద లెటు లుండును? ఈకాలమున పశుసంరక్షణాదికమునకుఁ బ్రభువులునుఁ, బ్రజలును, ననేకవిధము లగు కట్టుబాటులను జేసికొనిరి. గౌతమధర్మసూత్రమునందలి 12 వ ఖండిక యొక్క భాగమును మన ప్రభువులును, ప్రజలును గమనింపఁదగును. "పశుపీడితే స్వామిదోషః పాలసంయుక్తే తు తస్మిన్ పథి క్షేత్రే అనావృతే పాలక్షేత్రికయోః" గ్రామసమీపము నందున్న పొలమునకు యజమాని ఒంటెకు కనఁబడనంత యెత్తుగ కంచెను వేసుకొనవలె నను నిర్బంధ మొకాఁడు గలదు. మనుస్మృతి (8. 230) లో పశువులను మేపువాఁడు, పగలు తోలుకొని పోయినది మొదలు, రాత్రి యజమానియొద్ద నప్పగించువఱకు ఆపశువులకును పశువులవలనఁ బైరులకును కలుగునష్టములను, పశుపాలకుడే భరింపవలెను. ఇంటికడ నొప్పగించిన పిమ్మట, యజమానుని దగు నని మందలోఁ జెడిపోయినను, క్రిములు మొదలగు వానిచేఁ జంపఁబడినను కుక్కలు మొదలగు వానిచేఁ గఱవఁబడినను మిట్టపల్లములఁ బడినను, అశ్రద్ధగా మేపుట వల్ల నశించినను కలిగెడి పశునష్టమును మేపువాఁడు భరింపవలె ననియు, మున్నగు నియమములు ఆనాఁడు కలవు. వానివలనఁ బశుసమృద్ధి కలిగి దేశము సుభిక్షముగ నున్నట్లు కన్పడుచున్నది.

బౌద్ధకాలము: బౌద్ధమత ప్రచారమువలన గోమేధము లడుగంటెను. అశోక చక్రవర్తి భరతఖండమున నే కాక యూరప్ ఖండములకుఁ బశువైద్యశాలల నేర్పఱచిన ప్రతీతి కలదు. అన్యఖండములలోగూడ పశువైద్యశాలల నేర్పఱచిన మహానుభావుడు స్వదేశమున నెంతటి ఘనకార్యముల జేసియుండునో, మన మెట్లూహింపగలము? పశువైద్య సంబంధములగు నాటిగ్రంథములు మన కిపుడు లభింపకపోవుట దురదృష్టము. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి వ్యవహార కాండము నందు గోవున కనుకూలముగ గ్రామనిర్మాణ ముండవలె నని కలదు. గోజాతి తండోపతండములుగా వృద్ధినొందుటచే, జనులా గోజాతికి వేర్వేఱు గుర్తుల నుంచుచుండిరి. ఔక్షకము గవ్యా వాత్సకము మహోక్షము జాతోక్షము తర్ణకము శకృత్కరి దమ్యము అర్షభ్యము ఇట్వరము నస్యోతము ప్రష్ఠవాట్ శాకటము ప్రాసంగ్యము మున్నగు పేరు లిందులకు తార్కాణములు. ఆవులకును నైచికి ద్వివర్షి త్రివర్షి మొదలగు నామములును రంగులననుసరించి ధవళ శబలాది నామములును కలవు. గొడ్డావునకు వశ యనియు, నీచుకొని పోయిన యావునకు అవతోక మనియు, ఇట్లు ఆయా అవస్థాభేదములను బట్టి నామభేదములును గలవు. బౌద్ధుల కాలమున హెచ్చుగ పాడిపంటలు కలిగినను దేశీయులకు తృప్తిలేక తమవాఙ్మయమునందు, నేతిసముద్రమును, పాలసముద్రమును, పెరుగుసముద్రమును ఇక్షుసముద్రమును గల్పించిరి. ఈకాలమున ఇక్షు, సర్పి, దధి, క్షీర, సముద్రము లింకి పోవుచున్నవి గాని "సురా" సముద్రమాత్ర ముత్తరోత్తరాభివృద్ధిగా నుప్పొంగుచున్నది. పాడికి నెలవగు క్షీరములనుండియే యైశ్వర్యాధిదేవత యగు లక్ష్మి యుద్భవించె నని కవులు కల్పించియుండిరి. కర్షకులయింటఁ బాడియుండు ననియు వారియింట లక్ష్మియుండు ననియుఁ గాథాలను హాలచక్రవర్తి తన గాథాసప్తశతిలో కర్షకకన్యను వర్ణింపుచున్నాడు.

శ్లో. పేచ్ఛంతి అణి మిసచ్ఛాపహి ఆహాలి అస్య పిర్థ పాండురిఅం
థుణఅం దుద్ధ సముద్దుత్తరం తలచ్ఛింవి అస అహ్లా.

పౌరాణికకాలము: ఈ కాలమునందు బౌద్ధమత సంఘర్షణముచే భారతీయులు అహింసాకర్మాసక్తులై విశేషించి గోహింసను మానినందునను, గోవునందు పూజ్యాతిశయభావము కలుగుటచేతను, గోబృంద మీకాలమున నత్యధికముగ వృద్ధి నొందెను. సహదేవ శాస్త్రాది పశుచికిత్సాగ్రంథము లీకాలమునఁ బుట్టియుండు నని తోచుచున్నది. 'ఆత్రేయ'స్మృతిలో ప్రతిసంసారికిని అథమ మొక

పాడియావైనను కలిగియుండనియెడల నానంసారి నురదృష్టవంతు డను తలంపుతో గాబోలు నిటు లనుచున్నాడు:

శ్లో. యస్యైకాపి గృహే నాస్తి ధేను ర్వత్సానుచారిణీ
మంగళాని కుత స్తస్య? కుత స్తస్య తమో క్షయః?

పౌరాణికకాలమునందు చెప్పఁబడిన గ్రంథములలో గోవ్రాతము నమితగౌరవముతో వర్ణించియున్నారు. "భారవి" మహాకవికృత కిరాతార్జునీయమునందు, అర్జునుని ప్రయాణమధ్యమున గొల్లపల్లెలలోని గోవు లిటుల వర్ణింపబడెను.

శ్లో. ఉపారతాః పశ్చిమరాత్రిగోచరా దపారయంతః పతితుం జవేన గాం, సముత్సుకా శ్చక్రు రవేక్షణోత్సుకం గవాం గణాః ప్రస్నుతపీవరోధసః.

శ్లో. గతాం పశూనాం సహజన్మబంధుతాం
గృహాశ్రయం ప్రేమ వనేషు బిభ్రతః
దదర్శ గోపా నుపధేను పాండవః
కృతానుకారా నివ ధేను రార్జవే. భారవి. 4 సర్గ.

అంబరీషుని గోదానాతిశయమును గురించి భాగవతము నవమ స్కంధమునం దిటుల "పోతన" మహాకవి వర్ణించుచున్నాడు.

శా. పాలేరై ప్రవహింప నంగరుచులం బ్రాయంబులన్ రూపము ల్మేలై ధూర్తలు గాక వెండిగొరిజ ల్హేమోరుశృంగంబులుం గ్రాలం గ్రేపుల యట్టి వానిమను, రంగచ్చేలలై యున్న మం దాల న్యర్బుదషట్క మిచ్చె విభుఁ డుద్యద్వైభవశ్రేణికిన్.

మహమ్మదీయకాలము

ఋగ్వేదకాలము మొదలు పౌరాణికకాలము వరకు "గోమేధాది" యజ్ఞములలో ఏకవిశిష్టునికంటి బ్రహ్మర్షి వచ్చి నపుడో తప్ప, గోవధ విశేషముగ లేదు. సంస్కృతమహాభారతమం ఉద్యోగపర్వములోని నహుషుని చరిత్రముఁ జూడ, గోవధ కూడ దని శాస్త్రకాలమునందే కొంత చర్చ బయలుదేరిన దని తోఁచెడిని. బౌద్ధపౌరాణికకాలములలో గోవు లింతింతనరాని యభివృద్ధి నొంది నవి. భారతీయుల దురదృష్టము కొలది భారతీయుల ధనము విదేశ ములపాలగుటయే గాక, రాజ్యములు పోవుటయే కాక, భారతీయులు తల్లితో సమానముగను పవిత్రవస్తువులలో మిక్కిలి పవిత్రవస్తువు గను, నెంచుకొనెడిగోవు, మహమ్మదీయులకాలమున నమితముగ నా శముఁ జేయబడెను. దేనిని వధించిన మనము మహాదోష మని తలం తుమో దానిని మహమ్మదీయులు తమ మసీదులలో వధించిన పుణ్య మని తలంచిరి. ఇది దేశ దురదృష్టహేతువు కాదా?

సీ. నవకోటిపరిమిత ద్రవిణమేభూపతి
భండారమున నెప్డు బాయకుండు.
ఏకోనశతదంతు లేరాజు ఘనశాల
నీలమేఘంబులై లీలఁగ్రాలు
బలవేగరేఖ న ల్వదివేలు తురగంబు
లేనరేంద్రునిపాగ నెపుడునిలుచుఁ
బ్రతివాసరంబు దే బ్బదిరేనపుట్లనే
యేవిభుమందల నెపుడు గలుగు

గీ. నట్టిసమధిక విభుఁడగు కుభూత్తుంగగా
జేంద్ర చోళవిభుని-కిష్టమైన
తంత్రముఖ్యుఁడగు మ-మంత్రి గోవింద నం
దనుఁడు కొమ్మన ప్రధానుఁ డొప్పె.

[కేయూరబాహుచరిత్రము]

ఈ పద్యమును చిత్తగింపుఁడు. దినమునకు 75 పుట్లనేయి కలుగుట కెన్నివేల గోవు లుండవలయునో నే దూహింప శక్యము కాకున్నది. మహమ్మదీయ కాలమునను "అమృత మహల్" "పుంగనూరు" "వంగోలు" మొదలగు చోటుల నుండిన గోజాతి ప్రసిద్ధికెక్కియే యున్నది. మైసూరునవాబగు "టిప్పుసుల్తాను" దండయాత్రల నతిత్వరితముగఁ జేయుటకు మైసూరు రాజ్యమునందలి యెద్దులే కారణమనియు వస్తుసామగ్రి నవి వేగముగా కొనిపోవుటచేతనే చురుకుగా సైన్యములను నడపించువాఁ డనియు, ప్రఖ్యాతి కలదు. ఎటులనైనను మహమ్మదీయకాలమున లోకవిఖ్యాతి నొందిన మన గోబృందము చాలవఱకు తురుష్కులపట్టుదలచే మహ మ్మదీయకాలమున నశించిన దని తలంపవలసియున్నది. స్వదేశప్రభు వులు మాత్రము గోసంరక్షణముకొఱకు నాడును విశేషముగ పాటు పడిరనుటకు సందియము లేదు.

ఆంగ్లేయులకాలము

గోజాతి ప్రస్తుతము ఆంగ్లపరిపాలన కాలమున వృద్ధినొందలే దని విచారించుచు వ్రాయవలసియున్నది. ఎన్ని "క్యాటిల్ షోలను" పెట్టిన నేమి? ఎందఱు గోశాలల నేర్పరచిన నేమి, గోవృద్ధి సందేహా స్పద మగుచున్నది. గోవులు తిరుగుటకుఁ దగిన బీడులు విశేషముగా తోటలుగానో పస్యక్షేత్రములుగానో మారినవి. గ్రామములకు బ్రాచీనకాలమునం దేర్పఱుపబడిన మందబయళ్లు జనవృద్ధిచే జను లగృహములుగానో, కర్షకులిటిపడిన రైతుల పొలములుగానో, మారి నవి. ఇంకొకమూలఫారెస్టుడిపార్టుమెంటువారు ప్రాచీనగోక్షేత్రము లలో నరణ్యనిబంధనల నేర్పరచిరి. "క్యాటిల్ షోలమూలమున" "బ్రెజిల్, జ్యావా" మొదలగు దేశములనుండి పాశ్చాత్యవ్యవసాయ కులు శ్రేష్ఠగోవృషభముల నేరి, కొని పోవుచున్నారు. మఱి యొక వంక ఉన్న గోభక్షకులకు దోడు, వాంగ్లేయులును గోబృందమును తమ హృదయాగ్నియం దాహుతి వేయుచున్నారు. ఒక్కసోల్జర్ల భోజన నిమిత్తమే సం॥రం ఒకటికి ఒకలక్ష యేబదివేల గోజాతి వధింపబడు బడుచుండెననుననయైతిహ్యము కలదు. "మాకైని క్రొత్తపన్నును వే యుడు, అధనముతో నాస్ట్రేలియానుండి మాంసపుడబ్బాలను దెప్పించి సోల్జర్లను తృప్తినొందింపుఁడు. మాగోజాతినిమాత్రము వధింపకుఁడు." అని జార్జిప్రభువు పట్టాభిషేకసమయమున నొక విజ్ఞప్తిని ఉత్తరహిందూస్థానమువారిచే, కొన్ని లక్షలవ్రాళ్లతో చక్ర వర్తికి సమర్పింపబడె నని, వార్తాపత్రికలలో జదివియుంటిమి. దాని

గతి యేమయ్యెనో తెలియదు. బహుశః భారతీయుల యితరవిజ్ఞప్తుల వలె నదియు బుట్టదాఖలై యుండును. మనగోజాతి క్షీణించుచుండుటచే ఖండాంతరాసీతము లగు "హార్లిక్సుపాలు, నెస్సెల్సు పాలు, మెలిన్సుఆహారము" మనకు గతియగుచున్నవి. భూజ్యారాలగు గోవును మనము గణనఁజేయనియెడల మన యాయురారోగ్య భాగ్యములు క్షీణించుట యొక లెక్కలోనిది కాదు. ఈగోజాతి వృద్ధినొంద పరమేశ్వరుఁడే యేదేని విధానముం గనిపెట్టవలె నని కొన్ని వత్సరములనుండి డోలాందోళితమనస్కులై కొందఱు పరితపించుచున్నారు. దానికి తగినవిధానము భగవంతుఁడు చేయుచున్న సూచనలు పొడకట్టుచున్నవి. నైజాము రాజ్యమువంటి మహమ్మదీయ రాజ్యమునందును, ప్రతిగ్రామమునందును చాలవరకు గోభూమిగ నుండవలె నని శాసనము లుదయించినవి. గోజాతి నెగుమతిం జేయకూఁడని ప్రజాప్రతినిధులు ప్రభుత్వము నడుగ సాహసించుచున్నారు. "అయినాఅక్బరీ" యను గ్రంథమునఁ జెప్పబడినటుల బ్రిటిషుపాలనములో 17 వ శతాబ్దప్రారంభమున యకరములకు 1338 పౌనుల ధాన్యముపండి 19 శతాబ్దమున మ 1కి 8,9 వందల పౌండ్లధాన్యమే పండినను నేడింకను పంట తగ్గినను, మనకు కొదువలేదు. కాని మన సరస్వ మగు గోజాతి వృద్ధినొందగల యవకాశము లున్నఁజాలును. దయాళుఁడగు ఈశ్వరుఁడు మన కీయర్థమును అనుగ్రహించు గాక. గోబ్రాహ్మణులకు సదా శుభమగుఁగాక. లోకములు సుఖనిలయము లగుఁ గాక.

నిదాఘదినాంత గౌతమీతీర విహారము

వడ్డాది సుబ్బారాయకవి గారు

విమవ్రాలుచో నదీచినిఁ దళుక్కని క్రాలు
మెఱుఁగులతో నీలమేఘమాల
యద్దాని క్రింద దావానల జ్వాల రే
ఖల తోడి నల్లని గట్లచాలు
దానిముందర సాంద్ర మైన కావిరి గ్రమ్మ
యొడమలు కబళించు వృక్షరాజి
దాని కివ్వల దృఢస్తంభపాళీ శిరో
భాగ నిర్మిత మైన వారధియును

గీ. దాని వైదారి, దిగువ లోఁతైన వారి
వాయుగతిఁ బాఱు నావిరిబఁడ్లుఁ, బడవ
లేటిదటికి వేసఁగిసంజ నేఁగువారి
కెల్లఁ గనువిందు రాజమహేంద్ర మందు.

క. నల్లని నీళ్లను గౌతమి
తల్లి కనులపండు వగు నిదాఘపు సంధ్యన్,
దెల్లని నురుఁగుల విఱుగుచుఁ
గల్లోలము లుబుకుచుండ గర్భమునందున్.

సీ. గుండ్రని పెనుగాజుఁ గుప్పె దీపమువోలెఁ
బశ్చిమాంబుధిఁ దేలు భానుఁ జూపి
పలురంగు లద్దిన వలువచెన్నున వన్నె
వన్నెమబ్బులఁ గ్రాలు మిన్ను చూపి
దాఁగిన చీఁకటుల్ తలలెత్తు చందాన
మసకారు తోఁపులు దెసలఁ జూపి
నీలాలవలెఁ జెతి నిర్మలం బగు నీట
విడిసంజఁ గ్రొంజాలు బెడఁగుఁజూపి

గీ. చండకరు ధాటి మూర్ఛిల్లు జగతిమీఁదఁ
జెలుతకరువలి చలిమిరుల్ చిలుకుచుండ
నావలను తూఁగు వేత్రాసనములఁ బొలుచు
గౌతమీతటి యలరించుఁ గన్న ప్రజల.

తే. పసరు టాకులలోఁ గప్పవడిన పెద్ద
గుండ్ర గుమ్మడిపం డెంచుకొండ్రు మదిని
బశ్చిమాంబుధికరడులు పైకొనంగ
మాటుపడఁ జూచి మార్తాండమండలంబు.

తే. తలలు క్రిందుగ గవుల మ్రాఁకులను బగలు
వ్రేలు కొండగబ్బిలములు బైలువెడలె
నిరులతోఁ గూడఁ, గడసంజ నెల్లకడలఁ
దల్లివెను వెంటఁ బఱతెంచు పిల్ల లట్లు.

ఆ. కొండగబ్బిలములు కుతు కెండి పయి పెక్క-
లార్చుకొనుచు డాయ నలలచేతు
లెత్తి వానినోరి కిడు నందికగ నీరు
ప్రేమ వెల్లి గౌతమీమతల్లి.

క. పేదకు సిరియెత్తుకొనున్
బైదలి యొక్కొక తె చెట్టపట్టున దానన్
దూదివలెఁ దోఁచు శీతల
పాదుఁను వెలుఁగొందఁడే తుషారయోగమునన్.

సీ. అరచందురునకు సుందరరూప సాహస్రములు
ఘటిల్లఁ జలించు నలలనలుప
నలలమీఁదను తళతళలు దేరఁగ వెండి
జలపోఁత నలుపు వెన్నెలలచెలువు
వెన్నెలలకు సుంత వింతజా దౌనగూడఁ
జదలఁ బర్విన యొఱసంజ సంమ
నెఱసంజ మెలమెల్ల నినువఁక దిగ జాఱ
నిజనాథు నలరించు నిసిబెడంగు

గీ. నిసి ధరించిన గువ్వక న్నెలిచీర
కరణి రాణించు నంతరిక్షంబుడంబుఁ
గాంచుచును జల్లగాలి సేవించు జనులు
రేయి మొగమున నదియొడ్డఁ బాయఁ గలరె?

కోనంగుచెట్టి

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులు గారు

నక్కదోసకాయ యూరుఁగాయ. గోంగూరపచ్చడి. బఱ్ఱె పెరుఁగు అంతే. అంతకంటె నక్కడ నేమియుండును? అవే పంచభక్ష్య పరమాన్నములు. ఇట్లనుదినము వేళపాళయని లేక కొన్నిపాటి సుబ్బరాజుగారన్న ప్రదాన మాచరించుచుండిరి. అన్నము జొన్నయన్నము. విస్తరి బొడ్డుమేడియాకువిస్తరి. ఉప్పు జాతియుప్పు. నీరు దిగుడుబావినీరు. ఇప్పటిమాటయా? దాదాపుగా నూరేండ్ల క్రిందటిమాట. ముప్పదిసంవత్సరము లిట్లు బ్రాహ్మణుఁడన్న ప్రదాన మొనర్చినాఁడు. మహానుభావుఁడు. నిర్గర్వుఁడు. నల్వురు మోయఁదగిన చొప్ప మోపును తానే పొలమునుండి తలపైఁ బెట్టుకొని తెచ్చి బఱ్ఱెలకు వేయును. వానిపాలు పాలికాఁపులచేఁ బిదికింపక తానే పిదుకును. ఇంట నందఱకు నాతని భార్యయే వంట చేయును. వంటలక్కలు కాని నీళ్ల బ్రాహ్మణులుకాని వారి కెవ్వరును లేరు. ఉంచుకొనవలసిన యావశ్యకతయు వారికి లేదు. తమయింటిపని నొకరిచేఁ జేయించుట వారు తప్పుగ భావించుచుండెడివారు. పచనాదికృత్యములను పైవారిచేఁ గూలిపెట్టి చేయించినయెడల నతిథిపూజాఫలము పరిపూర్ణముగఁ దమకు సిద్ధింపదేమో యని వారికి భయము. పాలుమాలిక లేక, యొడలు దాఁచుకొనక భూతసంతుష్టిచేయుటయే పుణ్యకార్యమని నమ్మి వారట్లు చేసిరి.

మగనికిఁ దనకుఁ దవ్వెడుబియ్యము కుతకుతలాడించుటకే యీకాలపుఁ గులకాంతల కోపిక లేదు. దొడ్డిలో దాసి. వీధిగుమ్మములో సేవకుఁడు. ఇంటిలో వంటలక్క. ఇంతపై బలగమున్నఁగాని యాలుమగని కంటె నెక్కువలేని యిద్దఱకాపుర మీ దినములలోఁ గడతేఱకుండ నున్నది. పంచపాళిలో నాఱవైచినబట్ట భటునిపాలు. పెరటిలోఁ బాఱవైచిన తప్పెల దాసిపాలు. పడమటింటిలోని పప్పునేయి సామాను బాపనక్కపాలు. అమ్మగారు పడుకటింటిలో నారంగజేబు నవలను జదువుచు నావులింతలపాలు. అయ్యగారు ఱాణాబిల్లపై సంతకములతో నప్పులపాలు. ఇంతేకదా యిప్పటి సంసారముల సౌభాగ్యము! అతిథిపూజలేదు సరేకదా-పతివిస్తరిలోఁ బచ్చడి మెదుకులయినఁ జేసిపెట్టిన దేది? వంటప్రొయ్యియొద్దఁ గూరుచుండు నెడల మొగము మెరుఁగు కరఁగి పోవునప్పుడు మగనిమొగాన నింక మొద్దులేకాని మఱియే మున్నది? ప్రాసయతి మంజరీద్విపదలో నుండవచ్చునో లేదో తెలియును గాని, పప్పుడికిన తరువాత నుప్పు వేయవలయునో - యుడుకక ముందు వేయవలయునో- తెలియదు. ఉండలు జిల్లెడుగాయలు కాకుండ నత్తెసరు వేయఁగల యమ్మగారన్నపూర్ణాదేవిగారు. వంటయింటిలోని ప్రాణాహుతులతోను బజారులోని కారపుఁ బూసతోను గాపురము లెట్లో జరుగుచున్నవి. జరుగక మానునా? కాలచక్రము నెవరడ్డగలరు? ఆయువుండఁగా నెవరేమి చేయఁగలరు? పగలుప్రొద్దుటలే యిట్లు దిగనాఱినప్పుడు మఱఁదుల పొట్టల యత్తల బ్రదుకు లెట్లుగ వలయునో!

కాని యహహా! ఏమిదుర్గమ్మ!! మాపాటి సీమనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. నల్లమలనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. కోనసీమనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. పలనాటిసీమనుండి వచ్చినవాఁ డొకఁడు. ఇట్లైందఱో యతిథులై రాఁగా, వారి కందఱకు బహుపరిశుభ్రముగా వండి, భర్త కుట్టి సిద్ధపఱచి యుంచిన యాకులలో వడ్డించి, వారు సంతుష్టిగ భుజించినపిదపఁ దాను భుజించును. ఇట్లొక్కదినమా? ఒక్కమాసమా? ఒక్క సంవత్సరమా? ఆమె దాని పరిపూర్ణసహాయ్యము లేకుండ బ్రహ్మదేవుఁడైన నన్నప్రదాన మాచరింపలేఁడు. అన్నప్రదానపుణ్య మంతయు నంగనదే!

ఇఁక నీయతిథులకు సాయంకాలమున మూఁడుగంటలగుటతోడనే—అనపగాయదినములలో చింతపిక్కవైచిన యనుపగుగ్గిళ్లు - జొన్నకంకులదినములలో నూవబియ్యము-మొక్కజొన్న పొత్తుల కాలములో మొక్కజొన్న పొత్తులు - ఇట్లు ఏ దే కాలమునందు నేది వచ్చునో-యది యల్పాహారముగ వారిముందుఁబెట్టి తాను చేగునప మంత గంటము చేతఁ బుచ్చుకొని, తాటియాకులపై భాగవతమో వారి వంశమో మఱేదియో యీ సుబ్బరాజుగారు వ్రాసికొనుచుండును. ఇట్లాతఁ డెన్ని గ్రంథములో వ్రాసినాఁడు. కవీశ్వరు లాతనికిఁ గన్నులఁ గట్టినట్లుందురు. తిక్కన సోమయాజి యాఱడుగుల పొడవగువాఁడని-గ్రద్దముక్కు కలవాఁడని-నడుముకట్టులోఁ జురకత్తి కలవాఁడని- కాలిన మొక్క జీడిపప్పు రంగువాఁడని-యాతఁడా యతిథులతోఁ జెప్పుచుండును. చేతిలోనున్న యనుపపప్పు ముందుఁ గథలో నున్న కాలిన మొక్క జీడిపప్పెక్కువ రుచింపకుండుటచేఁ గాఁబోలు వారామాటలను గణింపకుండెడివారు. తిక్కన సోమయాజిగా రిట్లుండెనని మీకెట్లు తెలిసినదని యాయన నెవ్వరు నడుగలేదు. అడిగిన యెడలఁ గారణ మాయనకుమాత్ర మేమి తెలియును? అట్లాయనకుఁ దోఁచుట యే కారణము. పింగళి సూరన్నగారికి ముందు పండ్లలో నొకటిపొడుగని యొకటిపొట్టియని చెప్పును. ఆతనికు ఆలాగునఁ గనఁబడుచుండఁగ నెవరు కాదనఁగలరు? ఒకనాఁడు తాను తనభార్యయుఁ బండుకొని యుండగాఁ దాను "దుర్గా! పోతరాజుగా రెట్లుండురని నీయభిప్రాయ"మని యామె నడిగెను. ఈప్రశ్న యామె కేమియు బోధపడదు. "పొడుగుగాను, సన్నముగాను నుందురని నేననుకొందునని" యామె బదులుచెప్పెను. భర్తయడిగిన నడుగును గాక! భార్యకీ ప్రత్యుత్తర మెందులకో యంతకంటె బోధపడదు. "అలా

గునఁ గాడునుమీ. పొట్టిగా నుండును. తగుమాత్రమైన బొజ్జగలిగి యుండును." అని భర్త బహుబుచెప్పెను ఔనని, కాదని, భార్యాభర్త లిట్లొక్కనిముసము సంభాషించుకొన్న మీఁదట భర్త - "నే నన్నమాటయే నిజమగునెడల—నదిగో—గోడబల్లమీఁదఁ బెట్టిన మద్దెలయున్నదే. అది గణగణ మ్రోఁగును" అనుసరి కేదైన యెలుక దానిని గదల్చెనో మఱేమైన జరిగెనో తెలియదు. కాని, మద్దెల గణగణ మ్రోఁగెను. అంత నాతఁడు మహానందమునలేచి మద్దెలను గ్రిందికి దింపి దానికిఁ బూజ లొనర్చి, పోతరాజుగారి మద్దెలయని దానికిఁ బేరిడి పోతరాజుగారి గజేంద్రమోక్షాదిగాథలలోని పద్యములన్నియుఁ గీర్తనములుగాఁ బాడుకొనుచు మద్దెల వాయించుకొనుచుండెను. ఇది జరిగి యిరువదేండ్లు దాఁటినది. అల్పాహార కాలమున దీకగ యతిథులకుఁ బ్రతిదినమును జెప్పును. అట్లు కొంతసేపుచెప్పి—

క. "పలికెడిది భాగవతమఁట
పలికించెడి వాఁడు రామ-భద్రుండఁట నేఁ
బలికిన భవహర మగు నఁట
పలికెద వే రొండుగాథ పలుకగ నేలా?"

యను పద్యమును చదివి "ఆహా! మహానుభావుఁడు! ఎంతచ్ఛందుల ముగా-నెంతలలితముగా-నెంతమనోహరముగాఁ-జెప్పినాఁడో! మా తండ్రి - పోతరాజుగా రిప్పు డెక్కడ నుండునో" యని కన్నుల నీరు జలజల రాల్చుచుండును. ఈవఱిఁ కృపఁ బదముచేఁ జొంగలు గార్చుచున్న భక్తిప్రియులకుఁ బోతరాజుగారి కవిత్వ మప్పుడు కావలయునా?

ఇట్లు కొంతకాల మత్యుత్సాహముగా నాసంసారమునకు దినములు జరిగినవి. కాల మొక్కరీతిగాఁ గడచునా? వర్షములు పెనుకఁ బట్టినవి. పంటలు తగ్గిపోయినవి. క్షామము తలసూపినది. అందువలన నతిథులు మఱింతవచ్చుచున్నారు. అందఱకు సంతుష్టిగఁ బెట్టుచునేయున్నాఁడు. అప్పులు చేసినాఁడు-పాటిపెరళ్లమ్మినాఁడు. ఇల్లమ్మినాఁడు. ఇంటిలోఁ బాత్రసామగ్రి నమ్మినాఁడు. కోటప్ప కొండ మ్రొక్కుతో సంబంధించిన తన యెడమకాలి వెండి కడియ మమ్మినాఁడు. అమ్మఁగా మిగిలిన రెండు గేదెలుకూడఁ జచ్చిపోయినవి. ఇంటిలో నేమియులేదు. మట్టమధ్యాహ్నమగు సరికిద్ద ఱతిథులు వచ్చినారు. ఇంటిలో వరసొంటెకు గింజలులేవు. అప్పుడు భార్యయొద్ద కాతఁడుపోయి యిప్పుడువచ్చిన యతిథులను బూజించు టెట్లు?—అని యడిగెను. పసపురాచిన దారమును మెడను గట్టుకొని మంగళసూత్ర మిచ్చి "ఇది యమ్మి వారికిఁ గావలసిన సామగ్రినితెండు. అమ్మాయి చల్దియన్నము తినినది. మన మీదినమున భుజింపవలదు. వారికి సాయంకాలము కాకుండ భోజనముపెట్టి పిల్లను దీసికొని రాత్రియెటకైనఁ బోవుద"మని భార్య పలికెను. మంగళసూత్రమునకు రెండు వరాలు కాఁబోలు వచ్చినది. కొంతవ్యయపఱచి యాయతిథులకు సంతుష్టిగా భోజనముపెట్టి శిష్టాన్నము కొంత సాయంకాలమునఁ గూఁతునకుఁ బెట్టి, తాము తినక, వా రారాత్రి యెవ్వరితోడను జెప్పకుండ వెడలిపోవఁ బ్రయత్నించిరి. కాని, యీ యూరనున్న యొక సంపన్నుఁడీ

యంశమును గర్ణాకర్ణిగా విని యాయనయొద్ద కారాత్రి వచ్చి "సుబ్బరాజుగారూ! మీకు గర్దినములు వచ్చినవి. దరిద్రతకంటె దుస్థితి లేదు. మిమ్ము నేను గనిపట్టుదును. మీ రెక్కడికిని బోఁజలద"ని చెప్పెను. "ఓయబ్బ! దుష్టదినములు మాత్రము మ మ్మేమి చేయఁగలవయ్యా? దరిద్రము పోతరాజుగారు పడలేదా? ఆయనకంటె మే మెక్కువ వారమా? ధర్మబుద్ధిచే నొకరు నాకింతపెట్టఁగ నేను దిరుగువాఁడనుగాను. పోతరాజుగారిని రక్షించిన యొంటిమెట్ట కోదండరామమూర్తి మమ్మేల రక్షింపకుండును? అడవులఁబట్టి పోవుదుము. నాయనా! పోతరాజుగారు "అడవి రక్షలేని యబలుండు వర్ధిల్లు, రక్షితుండు మందిరమునఁ జచ్చు"నని చెప్పినారు. మమ్మడ్డు పెట్టకుము. కాని నాదొక్క కోరిక యున్నది. ఎవ్వరైన నతిథులు వచ్చునెడల నీవువారిని చేతనగునంత వఱ కాదరించుచుండుము. అట్లు చేయునెడలఁ బోతరాజుగారు సంతసింతురు అని చెప్పి యాతని నంపివైచి, ఇదివఱకుఁ దానువ్రాసిన తాటాకుగ్రంథము లన్నియు నటుకమీఁదఁ బదిలముగా దాఁచి, తాను వ్రాసిన పోతరాజుగారి భాగవతమును దేవతార్చనపుఁ బెట్టెతోఁ గూడ నంగవస్త్రమునఁ జుట్టి తలపైఁబెట్టుకొని, పోతరాజుగారి మద్దెల వీఁపునఁ గట్టుకొని, గంటము మొలలోఁ బెట్టుకొని, కూఁతు నెత్తుకొని, భార్యచేయి పట్టుకొని—

కం. శ్రీకంఠ చాపఖండన
పాకారిప్రముఖ వినుత, భండన విలస
త్కాకుత్స్థవంశ మండన
రాకేందు యశోవిశాల రామనృపాలా.

—యని పఠించుకొనుచు వెడలిపోయెను.

II

అది మహమ్మదీయుల రాజ్యము. ఆయూరి పే రేదో తెలియదు. జోడుగుఱ్ఱాల బండిమీఁద నవాబుగారు బయలు దేఱి—'కాసు' తోఁటఁజూచి తిరుగ నింటికిఁ బోవుచున్నారు. ఆదారిలో నొక బ్రాహ్మణుఁడు నిలువఁబడియున్నాఁడు. గుఱ్ఱపు బండి వచ్చుచున్నది. "ఓయబ్బా! ఆఁపవయ్యా బండి! ఒక్కసేపరుగా?" యని బండివాని కాతఁడు కేకవైచెను. బండియాఁపక యాతఁడు తోలుకొని పోవుచుండఁగా నాబ్రాహ్మణుఁడు గుఱ్ఱపుఁగళ్లెములను బట్టుకొని బండినాఁపెను. గుఱ్ఱములు బెదరుచున్నవి. కాని వానిని గదలనీకుండ నాతఁడు పట్టుకొనియున్నాఁడు. ముందుఁ గొంతదూరము పోయిన తురుష్క సవారులు నెనుకకుఁ దిరిగిరి. మఱి కొందఱు జనులు మూఁగిరి. నవాబుగారు బండి దిగినారు. ఆయన యొద్ద కాతఁడువెళ్లి "మాయబ్బ! నీవే నఁటయ్యా! ఈ చుట్టుపట్ల పొలాల కంతకును రాజవు? సరేకాని, నాకేమైన భత్య మేర్పాటు చేసి, తాటాకుగ్రంథాలు వ్రాయింపరాదఁటయ్యా! నాకు జరుగుబాటుగను నుండును. నీకు ఖ్యాతిగాను నుండును. సుఖముగాఁ గూరుచుండి వ్రాయుదును. నీ కచ్చేరిలోనికి నన్ను రానీయరని నిన్నుఁ జూచుట కీడకు వచ్చినాను. ఎవరేమి చెప్పుకొందురో వినవచ్చును. బండి నిమ్మళముగాఁ దోలించుకొనవరాదయ్యా" యని నవాబుగారితో

ననియెను. బ్రదుకుదెరువుకొఱకుఁ బ్రభుని బ్రథమమున సందర్శిం చునప్పటి సంభాషణ మిట్లున్నది. పాపము! భటత్వమెఱుఁ గునా? ప్రభుత్వమెఱుఁగునా? మన్నన యెఱుఁగునా? మార్దవ మెఱుఁగునా? మర్యాదయెఱుఁగునా? మాటతీ రెఱుఁగునా? అయ్యో! పట్టిజానపదుఁడు. రూపమున మోటు. వస్త్రమున మోటు. పలుకున మోటు. పట్టి నిష్కల్మషుఁడు. అమాయకుఁడు. మనసున నొకటి. నోటనొకటి యున్నదా? శుద్ధ సత్యకాలపువాఁడు. ఋషి విగ్రహుఁడు. హరిహరీ! ఇప్పటి యింద్రజాల మహేంద్రజాల మహామహోపాధ్యాయులలోని వాఁడా? ఇప్పటివారిలోఁ గొందఱు సత్యసంధులకుఁ దక్క దఱచుగా నెవ్వరినిఁ జూచినను నొసలు వెక్కిరింపు. నోరిగిలింపు. మొగమెదుట నమస్కారములు. వెనుకఁ దిరస్కారములు. పలుకు తేనెపట్టు- పిడికిలి కోతిపట్టు. పెదవిని మంద హాసము హృదయమునఁ జంద్రహాసము. ఆతఁడిట్టి వారిలోవాఁడా? తన కుపకారపుమాట యేదో యెఱుఁగఁడు. ఎదుటివాని కపకారపు మాట యేదో యెఱుఁగఁడు. మనసులో నేది సత్యమని తోఁచునో యది పైకి రావలసినదే. ఆ వచ్చుటలో నొక సాపులేదు- సంతన లేదు. నీటులేదు మాటలేదు. పట్టికఱ్ఱపడి కంకరరాతి పాకముతో రావలసినదే! ఆతఁ డనినమాటలు విని నబాబుగారు కొంత నిశ్చేష్టితులై యూరకుండిరి. నబాబుగారివంటి వానిని సుబ్బరాజుగా రెట్లు చూడలేదో, సుబ్బరాజుగారివంటి వానిని నబాబుగా రట్లు చూడ లేదు. "మాయబ్బ; అదేమిచూ సయ్యా!

"కారే రాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే- గర్వోన్నతిం జెందరే?
వారేరీ సిరిమూఁట గట్టుకొని పోవంజాలిరే భూమిపైఁ
బేరైనంగలదే శిబిప్రముఖులున్ బ్రీతి న్యశస్కాములై
యీరే కోర్కుల వారలన్ మఱచిరే! యిక్కాలమున్ భార్గవా."

యని పోతరాజుగారు సెలవిచ్చిరయ్యా! అఱువది యఱువది యఱువదియేండ్లు కఱిగినాసయ్యా! నీ పాలా లన్నియు నా కూం కే యిచ్చినను నా కక్కఱలేదు. ఏదో కొలువుచేయించుకోవయ్యా! ఎందుల కింతయోజన? నీ విచ్చు బత్యము నా కేమియు నక్కఱలేదు వింటివా? పూటకొక్క యతిథి కన్నము పెట్టి మిగిలిన గంజితో నా కూఁతును రక్షించుకొందును. నేను నాభాగ్యమునఁ బస్తుండెదను. కాదేని కాయయో కసరో తినుచుందును. మామాట కేమి?" అని బ్రాహ్మణుఁడు పలికెను. ఇంకను నబాబుగారు నిర్విగ్రణ్ణులైచూచుకొని చూచుచుండగా "నీతో నా కేమి పోవయ్యా - రాజన్నప్పుడు పోత రాజుగారే రాజుగాని నీ వెక్కడిరాజు నయ్యా" యని యాతఁడు పోఁబోవుసరికి నబాబుగారు భటులకుఁ గనుసన్న చేసిరో యేమో కాని నల్వురుభటులు సుబ్బరాజుగారిని సున్నము లోని కెముకలే కుండఁ గొట్టిరి. సుబ్బరాజుగారు రామ రామ యనుచు నా దెబ్బ లన్నియు నే మాత్రము తిరుగుబాటయిన లేకుండ కన్నయినఁ జిట్లించుకొనకుండ సహించెను. మఱియొక భటుఁడింతలో వచ్చి యాయన జన్నిదమును ద్రెంపఁబోవఁగ నాతని నెత్తిపై తన గంటము మొదటితోఁ గొట్టెను. వాఁడు గిలగిలలాడుచుఁ గ్రిందఁబడి పోయెను.

అంత సుబ్బరాజుగారు కారాగృహమున బంపఁబడిరి. నబాబుగారు తమ మహలునకుఁ బోయిరి.

III

స్ఫోటకపుదాసులచే విషూచిదాసులచే నా మహమ్మదీయ గ్రామపంతము నిండియున్నది. జనులు కుప్పతిప్పలుగాఁ జచ్చుచు న్నారు. బండ్లమీఁద వైచి శవములను దీసికొని పోవుచున్నారు. సుబ్బరాజుగారి కారాగృహమున కొక్క నలువది బారల దూర ములో నొక కానుఁగు చెట్టున్నది. అది వీధిప్రక్క నున్నది. దాని క్రిందనే, దుర్గమ్మ యామెకూఁతుతో నివసించుచున్నది. తనకుఁ దనభర్త కన్నము లేకపోయినను ఏజొన్నగడమో కఱ్ఱపెండలమో తిని కాలక్షేపము చేయఁగలరు. కాని, అయిదేండ్లపిల్ల యట్లు బ్రదుకఁ గలదా? ఆపిల్లను సంరక్షించుట కామె యెచ్చటనైన దాస్యమున కొప్పుకొని చేయవలయునుగదా! ఎక్కడెక్కడఁ దిరిగినను సదుపాయ మగు నౌకరి దొఱకలేదు. తుదకొక్కయింట నెల కొక్క వరాజీత మున కొప్పుకొని యాయింటను స్ఫోటకపు వ్యాధిచే బాధపడుచున్న యొక కాంత నుదయమునుండి సాయంకాలము వఱ కుపచారము చేయుట కంగీకరించెను. మాసవేతనములోఁ దీఱ్చుకొను పద్ధతిమీఁద నొక్కమాడ ముందుగాఁ దీసికొని పిల్లదానికిఁ గావలయు సామగ్రి కొని కుండతోఁ దెల్లవాఱకముందే రవంతవండి, కూఁతునకుఁ బెట్టి దానిని దండ్రిగారాగృహము గుమ్మమును వెలుపలవిడిచి తాను సేవకుఁ బోవుచుండును. ఇట్లు పదునైదు దినములు గడచుచుండ నా పిల్లకు జ్వరమువచ్చెను. పుచ్చుకొన్న మాడ కింకను రెండు దినముల సేవబాకి యున్నది. ఋణము తీర్చుకొనక యుండరాదనియు, నుచితముగ నెవ్వరి సొమ్మును దీసికొనఁ గూడదనియు నాజ్వరము తోడనే పిల్లను గారాగృహాంగణమున విడిచి సేవకుఁబోయి యాబాకి తీర్చుకొని, యంతటినుండి సేవకు రాఁజాలనని చెప్పెను. పిల్లకు స్ఫోటకము వచ్చినది. రెండుచేతులు గడ్డకట్టుకొని యాచెట్టుక్రిందనే వాని గాటునఁ బిల్లను బెట్టుకొని కంటికిమంటి కొక్క ధారగా నేడ్చుచుం డును. తండ్రి, కారాగృహమందు భీమమ్మ స్తనరాజము జపము చేసికొను చుండును. ఇట్లుండఁగాఁ బైటచాటున గుడ్డలలోఁ బిల్లను బెట్టుకొని యొక్కనాఁ డుదయమున దుర్గమ్మ కారాగృహము నొద్దకుగవచ్చి పిల్లను దండ్రికి జూపి యేడ్చెను. ఉదయ మయిదు గంటలకే యాపిల్ల మర ణించెను. మృతినొందిన తనకూఁతును రోదనను చేయుచున్న భార్య నుగాంచి, కన్నీరులనుండి జాఱిన యింకుపగింపలంతటి రెండు బొబ్బ ముల నట్టె త్రోచివైచి—"ఓయబ్బ! ప్రపంచ మిట్టిదని యెవరెఱుఁ గరు? తొందరపడకుము. ఒంటిమెట్ట కోదండరాముఁ డిచ్చినాఁడు. ఆయనయే తీసికొన్నాఁడు. ఓయబ్బ! తనసొమ్ము తాను దీసికొనఁ డేమి? పోతరాజుగారి మాటయందు నాకున్నట్లే నీకుఁ బ్రమాణ బుద్ధి యున్నది కావునఁ జెప్పెదను.

"మచ్చిక వీరికెల్ల బహుమాత్రము చోద్యము! దేహిపుట్టువుం జచ్చుచునుండఁ జూచెదరు. చావక మానెడువారి భంగి నీ

వచ్చినవారి పేర్చెదరు. ఏవ్వరు కొల్లకి దాఁగవచ్చునే?
యొన్నఁటికిఁబుట్టి నచ్చుటకే నేఁటసైజము ప్రాణికోటికిన్ ”

అందువలన నిప్పుడు మన యమ్మ వైకుంఠమున నున్నది. నే నెఱుఁగుదును. నాకు రాత్రియే తెలిసినది.” అనెను. ఇంతలో స్ఫటికప్రతిమను నచటికిఁ దీసికొని రాఁగూడదు. పోపో యని భటులామెను బెదరించిరి. అనెను మెచ్చుచు “ నాయనలారా! పోవుదును. క్షమింపుఁడని భర్తవంకఁ దిరిగి “ఎన్నఁడైన నొకటింత మిచ్చినఁగాని యీపిల్లకుఁ దపపాతికర్మము జరుగదు. నాయొద్ద నేమియును లేదు. నేనే తీసికొనిపోయి నా చేతులతోనే యీ పనిచేయవలయునా?” యని గోలున నేడ్చుచుఁ దటాలున బోయెను. ఆమె యేడ్పుచూచి భర్త గుండె తేకాపు-బ్రహ్మాండ గోళమంతయు గడగడవడఁకిన ట్లయ్యెను. నిజమైన యీ పని వచ్చినప్పుడు-అందులో మహాపతివ్రత కాపదవచ్చి నప్పుడు... అయోపదరన్న కడుపుతోఁ జేరినప్పుడు-పునాదులతోఁ జెల్లగిల్లినట్లు-ప్రకృతి కంపించు నసఁగా నాశ్చర్యమేమి? అంత సుబ్బరాజుగారు—

“జాస్యాన్కింపలేనుతేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యెఁ బ్రాణంబులున్
రావుల్ద స్సెను. మూర్ఛవచ్చె తనువున్ దస్సెన్ శ్రమంబయ్యెడిన్
నీ కేతప్ప నితః పరం బెఱుఁగ మన్నింపందగుం దీనునిన్
రావే యీశ్వర! గావవే వరద! సంరక్షించు భద్రాత్మకా! ”

యను పద్యమును జదువుకొని కొంతశాంతిపడి రామనామ స్మరణము చేయుచుండెను.

IV

ఆ యెక్కడ నుండి పంపఁబడిన భటుఁ డేఁబది దినములు పోషించెను ... నేరము వేసినందులకు సుబ్బరాజుగా రని నవాబుగారికి తెలిసి యున్నది. విచారణ రొక్క దిన ములు ... దీసికొనిపోవుట కేర్పాటులు జరి. ... సాత్త్వికము కాఁగలదా? ... నేరము జరిగినది? ... యున్నది. ఆ యుదయము నసే లేచికొనుచు నాతనిభార్య కారాగృహమునొద్దకు వచ్చి భర్తను గాంచి “ నాకీయుదయమున నుండి వాంతులు, భేదు లగుచున్నవి. నా తను వీ సాయంకాలమువఱకు నిల్చునని తోఁపదు. నడువలేక యిట్లు దేకుకొనుచు వచ్చితిని. సర్వథా యనుగ్రహ ముంచవలయును.” అనిలో యేటఁబడిన గొంతుతోఁ బలికెను. భార్యను గాంచి ... చెను. ఒక్క నిముసమునకుఁ బ్రజ్ఞఁ గాంచి నూనుసరికిఁ దన పాద ముల నాయుసకలాంగలనుండి యూపలకులాఁగి వానిని గిన్నె యందుఁ జేర్చు కొని-శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః—యని భార్య యనుచున్నది. భర్తకుఁ గంటివెంట నీటిచుక్క లేదు. భార్యకంతకంటె లేదు. అతి శుష్కమైన వస్తువున కయిన రసమున్నది. అతినీచమైన కార్యమునకైన రసమున్నది. అగ్నిజ్వాలలకైన రసమున్నది. కాని యతిసూక్ష్మమున రసముతోగు “మా ... నాకు మగణింపవలయునని యున్నవి. కాని యీ వ్యాధిగల సన్నికట్టుఁడు గొంతసేపైన నుండనీయరు. భటులు హామ్మనకుండనే స్వామీ వెడలిపోదును. నమస్కారము.” అని యామె లేచికొనుచుఁ బోయెను. ఆమె యేమనుకొనుచుఁ బోయెనో యాయన యేమనుకొనుచుఁ గొట్టులో నుండెనో వారికే తెలియఁదగినది. అంత.

కం. కలఁడండ్రు దీనులయెడఁ
గలఁడండ్రు పరమయోగి గణములపాలన్
గలఁడండ్రు రన్ని దెశలను
గలఁడుఁ కలం డనెడి వాఁడు కలఁడో లేఁడో.

యని చదువుకొనుచు నిట్లు గలిగిన సందేహమును వెంటనే పరిహరించుకొని.

కం. నీపాదకమల సేవయు
నీపాదార్చకులతోడి నెమ్మి నితాంత
శ్రీపాదకమల సేవయుఁ
దాపసమందార నాకు దయసేయఁగదే.

యని ధ్యానించుకొనుచుండెను. ఇంతలో విచారణకొఱ కాయనను గచ్చేరికిఁ దీసికొనిపోవు భటులువచ్చిరి. వారాయనను దీసికొని పోవుచుండఁగ “ఆ కానుఁగుచెట్టుక్రింద నన్నొక్కసారి నిలుపవయ్యా! నాభార్యనుమాంచి వత్తు” నని వారిలో నొక్కని నాతఁడు కోరెను. వారంగీకరింపక చెట్టుప్రక్కనుండియే యాతనిఁ దీసికొని పోవుచుండ దుర్గా! దుర్గా! దుర్గా యని సింహగర్జనమునఁ బిలిచెను. పలుకలేదు. ఆమె మరణించెనని నిశ్చయించుకొని కోదండరామ ప్రభూ యని యొక్క కేకవైచి “ఓ కానుగుచెట్టా! నాదుర్గను, నా బిడ్డను నేను బోషింపఁజాలని దినములలో నీవు నీడనిచ్చి వారిని బోషించితివి. దిక్కుమాలినదైన నాభార్యకళేబరము ప్రక్కనుండియే దాఁగిని ... నేను బోవుచున్నాను. నీవట్టి ... కావు. నీవింక నాయెదుట నే ... యున్నావు. నీవే నాకంటె ధన్యత కలదానవు. నీకుత్తర జన్మమున మహోత్కృష్టమగు జన్మము సిద్ధించునుగాక” యని నడచుచు నాచెట్టును దీవించి కచ్చేరికిఁ బోయెను. కచ్చేరిలో విచారణ యేమున్నది? “నీవు మాభటుని గంటముతోఁ గొట్టి చంపితివి-నీకు మరణశిక్ష యేల విధింపఁగూడదో చెప్పుకొందువా” యని నబాబుగా రాయన నడిగిరి. “ఓయబ్బ! గంటపుదెబ్బకే చచ్చిపోయినాఁడయ్యా! కట్టిగాఁ గొట్టనేలే దయ్యా! మాయబ్బ! ఎన్నిగ్రంథములు వ్రాసిన గంటమయ్యా! ముందు జన్మమున వాఁడు మంచికవియై పుట్టును. ఈడను మంచిమేలు పొందుటకే యాడకుఁ బోయినాఁడని నమ్మవయ్యా! మఱి నన్నేదో చెప్పుచుంటి వెందుకు? నన్నడుగు టెందుకు? నీయిష్టము వచ్చినట్లు చేసికోవయ్యా. అడిగి యడిగి నీ వేమాత్రము చేయఁగలవయ్యా? పోపో” యని కచ్చేరినుండి పోవుటకుఁ బ్రయత్నించు భటు లాయనను బట్టుకొనిరి. ఇంతగర్వి, ఇంత పొగరుబోతు, నింతదుర్మార్గుఁడు లేఁడని యచ్చటివారంద అనుకొనిరి. ప్రజల యభిప్రాయముల సామ్యమను సౌభాగ్యము నిది. ఈ యంశము నందే కాదు. అన్నియంశములందుఁగూడ నిట్టిదే – అతని తల నఱుకవలయునని నబాబుగారు భటుల కాజ్ఞాపించెను. “ఓయబ్బ! ఇంతేకద!

ఈమాత్రానికి నన్నీడకుఁ బిలిపింప నెందుకయ్యా" యని యాబ్రాహ్మణుఁడు పలికెను. భటు లాతనిని వధ్యస్థానమునకుఁ గొనిపోయిరి. తలారి కత్తి చేతఁబట్టుకొని యాతని మొగము గాంచి గడగడ వడఁకి చేసీపనిని జేయఁజాలనని కత్తి నావలఁ బాఱవైచెను. ఏలనఱుకలేవని నవాబుగారతని నడుగ "ఆతనిరూపము నాకేమో భయంకరముగా నున్నది. నాచేతు లాడకున్న" వని యాతఁడు నవాబుగారి పాదములపైఁ బడెను. "నీవాతనిని నఱుకకుండునెడల నిన్ను ముందు నఱికింతు" నని నవాబుగా రాతని బెదరించిరి. అంత నాతఁ డేమిచేయఁగలఁడు? గడగడ వడఁకుచు సుబ్బరాజుగారి కంఠమున బిస్మిల్లా యని కత్తివిసరెను. కంఠము తెగలేదు. మఱియొక్కసారి చౌరవతెచ్చుకొని వైచెను. తెగలేదు. "ఓయుబ్బ! నీవలనఁగాదయ్యా! భాగవతము తలమీఁదనుండగాఁ దల తెగుననియే యనుకొంటివఁటయ్యా! నీబొందపడ! ఎక్కడనో యడవిమృగమువలె నున్నావు. విను. నీవేమియుఁ గష్టపడకు. వెనుకకు విఱిచికట్టిన నాచేతులు విప్పవయ్యా. భాగవతము తలమీఁది నుండి దింపుదును. తరువాత సులువుగా సుఖముగా నఱుకుదువు కాని-ఎందుకింత యోజన" అని సుబ్బరాజుగారు పలికిరి. చేతులు విప్పుమని నవాబుగారు భటునకు సంజ్ఞచేసిరి. అంత సుబ్బరాజుగారు, కొర్ని పాటి ప్రయాణమునుండి యానిము సమువఱకుఁ దలమీఁదనే కట్టుకొనియుంచిన భాగవతమునుదీసి, కన్నులకద్దుకొని దూరముగ నుంచి దానికిఁ బ్రదక్షిణము నర్చి సాష్టాంగ మాచరించి లేచి కోదండరామ ప్రభూ! యని బ్రహ్మాండకటాహ మదరున ట్లొక్క కేకవైచి చాప చుట్టగఁ గ్రిందఁబడి ప్రాణములు విడిచెను. కత్తితో భటుఁడింక నఱుకుట యెందుకు? ఆతఁ డెట్లు మరణించెనో? యని యందఱు కాశ్చర్యముగా యున్నది. పరీక్షించి చూడఁగ నాతనినోటినుండి రక్త మొలికినది. పిడుగుపడినట్లు కోదండరామప్రభూ యని యాతఁడు వైచిన కేకతో గొంతులోని రక్తనాళము తెగి యారక్తపుఁజుక్కలు వాయుగ్వారమునఁ బోవుటచే నూఁపిరియాడక నిముసములో మరణమీతనికి సిద్ధించినదని యటనున్న వైద్యుఁడు Scientific Explanation (శాస్త్రీయ సమాధానమును) చెప్పి, తన పాండిత్య మందఱకుఁ దెలిసినదో లేదోయని యటునిటు చూచెను. పరమాత్ముని యాజ్ఞ యయినది కావునఁ బ్రాణములు దేహమును వదలిపోయిన వని చెప్పగ నందఱకును దెలిసినమాట.

సుబ్బరాజుగారు మరణించిరనుమాట చెవినిబడఁగనే కన్నులకేదైనఁ గనబడెనో కడుపులో నేమైన గుబులుపుట్టెనో కాని గడగడవడఁకి బారున నవాబుగారేడ్చిరి. వారికంటె ముందుగానే కాఁబోలు వారి భటు లేడ్చిరి. అచ్చటి ప్రజలందఱకంటె ముందుగాఁ గాఁబోలు నేడ్చిరి. అంద ఱేడ్చుచున్నారు. ఎందుల కేడ్చుచున్నారో యెవ్వరు నెఱుఁగరు? ఏది? ఆ సమయమున నెవ్వరికైన మతు లున్నవా? చైతన్యము లున్నవా? గోలయున్న రోదనముతప్ప నంతకంటె నేమియులేదు. అంతయుఁదీఱిన తరువాత నేడ్చిన లాభమేమి? సుబ్బరాజుగారికథ విన్నవారికే కన్నులు చెమ్మగిల్లవలసి యుండఁగ నాయనకథను జూచినవారికిఁ గడుపు చెఱువయ్యెననఁగ నాశ్చర్యమేమి? నవాబుగారేమో రామభక్తుఁడైనాఁడఁట. అగుఁగాక. రామభక్తు లెందఱులేరు. వారిలో నాతఁడొకఁడు. సదా కోటి జంగాలలో నొక బోడిలింగము లెక్కయేమి? ఆర్యావర్త దేశమున నారామచంద్రమూర్తి మహాత్మ్య మెఱుఁగని నరుఁడెవ్వఁడు? నరునివలె కెందులకు? కోతినడుగు-కొండముచ్చునడుగు-కాకినడుగు- గ్రద్దనడుగు అంతవఱకుఁ గూడ నెందులకు? చెట్టునడుగు - పుట్టనడుగు - జాతినడుగు-అప్పనడుగు-దేశమంతటను రామనామము శతకోటి జిహ్వలతో మాఱుమ్రోఁగుచున్నది. రాముఁడు లేనిచోటేది? రాముని గూర్చి యొకానొకఁ డిట్లు పలికినాఁడు.

సీ. వీథి పురాణంపు వేదికపై నీవు,
పారాయణపుఁ బీటపైని నీవు
దృశ్య ప్రబంధంపుఁ దెరలసందున నీవు,
స్మృతివార్త శ్రుతిఁ బడ్డ యెడను నీవు,
గొల్లసుద్దుల తేకు గొల్లలందున నీవు,
యక్షగానపుఁ జిందు లందు నీవు
గండాలుబుజముపై మెండితంబుర నీవు,
తోలుబొమ్మలసంత గోల నీవు,
పడుకగదుల గోడల నీవు భక్తహృదయ
రసనలను నీవు యాయావరతను నీవు-
సృష్టినీమయమో? నీవు సృష్టిమయమొ?
యెట్లయిన నేమి? రామ! రక్షింపుమయ్య!

మన పౌరుషము!!

౧

పలుకు లాకాశమున కంటును
పనులు గుంటపువులు బూయును
నిలుకడ యొక్కింత లేదుగదా!
మన పౌరుషమునకు
బలుపు సొలపులు బట్టబయ లయ్యెన్.

౨

ధీరులా, చుఱుకు దేశభక్తులా
భీరులో ఉత్తరకుమారులా
కోరికలఁ బడగూల్పలేముగదా!
మన పౌరుషములకు
ఊరకను నిఁకఁ ద్యాగ మలవడునే? —

3

సత్యసంపద సాత్వికత్వము
నిత్యమాత్మను నసెడిజ్ఞానము
భృత్యభావము మాన్పలేదుగదా!
మన పౌరుషములకు
జాత్యభిజ్ఞానంబె లేదుగదా!!

—విజయాభిలాషి.

ప్రవాళగీతి

కోడాలి ఆంజనేయులు గారు

ప్రాక్ప్రపన్న పవిత్ర తీర్థములలోనఁ
గళలు విరిగిన నెలవంక కలదిరుండె
వృక్షశాఖల చలనప్రవృత్తి మాన్చి
ప్రకృతి శాంతగంభీరభావములు బూనె.

గీ. పుణ్యశైవాలినీ ముక్త పులినతలుల
వలిపవెన్నెల లంతంత పలుచవారి
సవిధ కుటజ శాఖాశిఖాంచలములందు
తళతళల నూఁగు చంద్రమండలము గ్రుంకె.

గీ. గ్రుంకినన్ జెంతగల పల్లెకూటమునకు
జీర్ణ తృణకుటీరాంగణ సీమలందు
కనులు బొడుచుకొన్నను గాని కానరాని
కటికి చీకట్లగమి కారుక్రమ్మికొనియె.

ఉ. ఆనిసి, పల్లెకూటమునం దొకపర్ణకుటీరమందునన్
మానిని యొర్తు, వంతఁ దొలినాటికతల్ స్ఫురియింప కన్నులన్
బూనిన యుష్ణబాష్పకణపూరములం కొనగోట జిమ్ముచున్
"కానకపోతి నిట్టి కడగండ్లను సొబుగుదంచు నక్కటా."

మ. అనుచున్ జెక్కిలిచేయి జేర్చుకొని పర్యంకాంతభాగంబునం
దునఁ గూర్చుండి విషాదభారమున కన్నుల్ మోడ్చి గంభీరభా
వనిరూఢిం దలపింప జేయుఁ గడువిభ్రాంతిప్రదంబైన యా
ర్తనినాదం బొకయున్ వినంబడె కుటీప్రాంగణం బంతటన్.

చ. అని మరుమాటలేక గహనాంతరసీమఁ గురాంధకారఁ గూ
లిన తరువట్లు నేలబడి లేవక యుండిన సంభ్రమంబునన్
వనిత యొకింతసేపు తడబాటును తొందరపాటు పొందు నా
తని మొకయాపదమ్ము మదిపట్టిన వేగము నొడ్డిలోనికిన్.

గీ. పరుగిడుము బోయి యొక యాకు పసరుదెచ్చి
ముకుపుటంబులలోః గొంత పోసినంత
కన్నులను విప్పి యటునిటుఁ గదలె నతడు
పసరుగుణ మిట్టి దని వేర పలుక నేల!

గీ. అంత మఱికొంత సేపటి కాత డహహ
నిదుర మేల్కాన్నగతి లేచి యొగుటఁ బిల్ల
తెమ్మెరలఁ దూఁగు విరిమల్లెతీవ వోలె
వడకుచున్నట్టి పున్నెంబుపడతిఁ జూచి.

గీ. పడతి! నీవు నాపాలిదైవంబ వగుదు
వెవతెవో గాని? నుంతయు నెఱుకపడదు.
మబ్బుతెరచాటు గల చందమామ వోలె
చినుగుపుట్టమ్ము లివియేల?! చెలువ యనఁగ.

చ. మృదులములైన గులాబిపువ్వురేకు నిగారపు చెక్కులం బడిం
బడి జడివానగాఁ గురియు బాష్పకణంబుల జాలు చిన్నప
య్యెద మునికొంగునం దుడిచి యింతి "గతంబు గతంబుఁ జెప్పగా
మొదలిడ భారతం బగును పూర్వపుగాథల నేల త్రవ్వగన్.

గీ. వినఁ జెప్పెదఁ దాన గొంతేని లోన
రగులుకొనెడు విషాదభారమ్ము తఱుగు:
దైవవశమున ననుఁ గన్న తల్లిదండ్రు
లకట చనిపోయె నాదు బాల్యమ్ము నందె.

గీ. బాల్యమంతయుఁ గడచి వయసువచ్చు
పిదప నా మేనమామయె పెండ్లిఁ జేసె
శ్యామలాపురంబున నివాసమ్ము జేయు
భాగ్యవంతుల కిడి నన్నుఁ బ్రజలు మెచ్చ.

గీ. పరిణయంబయి యొక్క వత్సరము యేని
గడచెనో లేదొ మామ స్వర్గస్థుఁ డయ్యె.
అకట పుట్టింటియాశ లిట్లడగిపోవ
నత్తవారింటి కపుడ యాయత్త పడితి.

గీ. క్రొత్తగాఁ గాపురముఁ జేయు కొలదినాళ్లు
ప్రేమచే జూచె నన్ను నాప్రియవిభుండు
పిదప నేమందు దురదృష్టిఁ దని నొక్క
వెలవెలందుక పొత్తుల గలసె నతఁడు.

చ. నగ నదిఁ జూచి నేను "తగవా! మెరమెచ్చుల మాయలాడితోఁ
దగులముఁ జెంది యాకులటతంత్రముల న్విని ధర్మపత్నికిన్
వగపు ఘటించి యిక్కటుల పాలొనరింపగ నీకు నన్ను, కొం
పగు నెరఁజూడ్కిఁ జూచి యెదురాడక నేర్చితి చాలులే యికన్.

గీ. కొంపలో నిన్ను నిలువనీకూడ దనుచు
జాజిపూవ్వుల తావుల జల్లుగురియు
కుటిలకుంతల బంధంబు గూర్చి పట్టి
వెడలనడచెను మాయూరివెలికి నన్ను.

గీ. నాటినుండియు నిట్టు లిప్పటినుండి
మాధుకరవృత్తి నిలిపి తన్మచ్ఛరీర
మనుచు కన్నీరు మున్నీరులై స్రవింప
వెలది యేడువఁదొడగను వెక్కివెక్కి.

ఉ. అంతట బాటసారి హృదయమ్ము చలింప "ప్రవాళ! నిన్ను నా
డంతట జేసినట్టి కుటిలాత్ముఁడ పాపుడ నేన నన్ను ర
వ్వంతయు పోల్చుకో విపుడు దైన క్షమింపుమటంచుఁ గన్నులన్
దొంతరలౌచు బాష్పములు దోఁగ నాపెఁ గవుంగలించినన్.

గీ. పొరలుపొరలుగ చీకటి తెరలు వెడలి
ఉదయరాగాంకురము లప్పు డుదిత మయ్యె
సంజఁ బ్రియుఁ బాసి దురపిల్లు చక్రవాకి
మఱలఁ గనుగొని ప్రణయసామ్రాజ్య మేలె.

ఆంధ్రాయుర్వేద గ్రంథములు

ఆయుర్వేద విశారద డా. రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

మన దేశమున నన్ని చరిత్రములతోఁ బాటు నాయుర్వేద చరిత్రము గూడ నతికష్టమువలనఁ గాని తెలిసికొనుట కనువగుట లేదు. దైవదోషమునఁ బఠనపాఠనాదులకు దూరమై యంధకారగహ్వరమున నిలీన మగు ఈ చరిత్రము దెలిసికొనుటకు నాయా కాలమందలి మహాత్ములు వ్రాసిన గ్రంథములు ప్రమాణములు. కావునఁ గూడినంతవఱకు గ్రంథాధారములతో నీ చరిత్రమును బ్రదర్శింపఁ బ్రయత్నించెదను. పాఠకు లిందలి గుణములఁ గ్రహింప బ్రార్థితులు.

వైద్యచింతామణి

ఇది యాంధ్రాయుర్వేద గ్రంథములలో విపులము గాఁ బ్రాచీన గ్రంథ విషయములతో సహా విచారణఁ జేసిన స్వగ్రంథత్రయ సహిత మగు గ్రంథము. ఏతత్ప్రణేత ఇంద్రకంటి వల్లభాచార్యుఁడు. ఈతని తండ్రి అమరేశ్వరభట్టు. శ్రీవత్సగోత్రుఁడు. వల్లభాచార్యుడు బసవరాజు వలెఁ దన గ్రంథమున నెచ్చటను నాంధ్ర పద్యములను గాని గద్యలను గాని చేర్చియుండ లేదు. కాని విషనిదానాధ్యాయమున "ఊరుగ గన్నేర్ల కొఁగఁ గరక్కాయ" యను సీసమాలిక ముద్రిత పుస్తకము లందు మాత్ర మున్నది. ఈ సీసమాలికయే బసవరాజీయమునఁ గూడ గలదు. ఇది ప్రక్షిప్తమైనను కావచ్చును. కావునవారు గ్రంథంబున నెచ్చటను నొక్క యాంధ్రపదమైనను జేర్పని వల్లభాచార్యుఁడు, కేవలము నొక్క తెలుఁగుపద్యము నేల కూర్చెనో చెప్పవలసి యున్నది. మఱియు నీ సందిగ్ధప్రమాణము నాధారము చేసికొని ఇతని నాంధ్రదేశీయునిగా చెప్ప వలనుపడదు. అయినను ఇతని యాంధ్రత్వమునకు మఱి కొన్ని హేతువు లున్నవి.

(1) ఈ గ్రంథ మాంధ్రదేశంబుననే ప్రసిద్ధమై యుండుట (2) ఆంధ్రదేశమునందు గోదావరిమండలమున ఇంద్రగంటి వారు నేఁడు ఉండుట (3) ఆంధ్రుఁడగు బసవరాజు కొంచెమించుమించుగా నీ విషయంబుల నన్నియు గ్రహించియుండుట (4) ఆంధ్ర దేశము నందలి తక్కిన గ్రంథములను గ్రంథకర్తలను జింతామణి ననుకరించి నట్లుండుట. ఇట్టి వింకను గలవు.

చింతామణి స్వాతంత్ర్య గ్రంథమా?

ఆయుర్వేద శాస్త్రము ప్రత్యక్ష విషయమైనది. నిజమైన స్వతంత్రుఁడు బ్రహ్మ యని చెప్పవలసియుండును. ఇట్లు చెప్పినచో సౌశ్రుతాది శల్యచికిత్సకులకును స్వాతంత్ర్యము లేకుండవలసివచ్చును. కావున నీ యాయుర్వేదంబున స్వతంత్రమున కన్యథా యర్థము పరికల్పింపవలసియున్నది. ప్రాచీన విషయములతోఁ బాటు స్వానుభూతవిషయములఁ గొన్ని స్వతంత్రములఁ జేర్చి నిబంధించుటయే ఇట స్వతంత్రత కావున నొకవిధముగా గౌణస్వతంత్రత "చింతామణి బసవరాజీయములకు గల్పింపవచ్చును.

ఉదాహరణార్థమై వల్లభాచార్యుఁడు చెప్పిన నూతన విషయములు కొన్ని:— (1) జ్వరప్రకరణంబున పూర్వ గ్రంథకర్తలు చెప్పిన జ్వరముల లక్షణములనే గాక "మహాజ్వరము లను పేరిట ననేకములను లక్షణములతోడ విభజించుట (2) క్షయరోగమునఁ గ్రొత్తగా నిరువది మహాక్షయలను సలక్షణముగా నిర్దేశించుట (3) కాసరోగంబునఁ బ్రాచీనోక్తభేదములే గాక ఇంకను యిరువదిశ్లేష్మంబులను బంగాళీ కాస మందార కాస మున్నగు నామంబులతో వివరించుట. ఇట్లే యచ్చటచ్చట రోగభేదంబుల క్రొత్తగ విభజించినాఁడు. ఇట్లు విభజించుటకుఁ గారణము దినదినము ప్రవర్ధితములును పరివర్తితములు నగు వివిధరోగములు లిత్యాకారణములు. ఇఁకను వల్లభాచార్యుఁడు తన గ్రంథమున నూతనముగాఁ జూపిన ద్రవ్యచికిత్సా విషయంబుల గొన్నిటి నుదాహరించెదను:—

(1) ప్రమేహరోగమున - గాఁచినమూత్రముచే ప్రమేహ సాధ్యాసాధ్యజ్ఞానమును వివరించుట (2) అమ్లపిత్తరోగమున "పోస్తు కాయ గసగసాలు నల్లమందు" వీనిని ప్రయోగించుట (3) మూల రోగమునందు ధూపార్థము గౌరీపాషాణప్రయోగము (4) చాతుర్థికజ్వరమున నస్యార్థము అగస్త్యపత్ర ప్రయోగము (5) గ్రహణిరోగమున నల్లమందు నుపయోగించుట (6) కంగజిహ్వాక యను కాసరోగమున ధూమపానార్థము నేపాళపువ్రేళ్ల నుపయోగించుట (7) ప్రమేహములలో "పరంగిచెక్క"ను బ్రయోగించుట (8) అగ్నిమాంద్యమునఁ జెప్పిన యోగములలో ఉమ్మెత్తవిత్తుల భస్మము నుపయోగించుట (9) ప్రమేహమున సెనగలను బ్రయోగించుట (10) ప్రమేహములలో వెలగబంకను విశేషముగాఁ జేర్చియుండుట. ఇట్టివి ఇంకను ఎన్నియో గలవు. ఇట్లు విషయమును జెప్పుచు వచ్చిన గ్రంథవిస్తరమగును గాన నిఁక నొక్క విషయంబును మాత్రము చెప్పి విరమించెదను. శిరస్సంజనితము లగు యూకలకు మనవారు చేయుచుండిన పాదరసపువైద్యమును నీ గ్రంథకారుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. అయ్యది ఏతద్గ్రంథకర్తయే కనిపెట్టినట్లు తోఁచుచున్నది. ఆ సందర్భపు గ్రంథభాగ మిది:— శ్లో. పారదం మర్దయే న్నిష్కం కృష్ణధత్తూరక ద్రవైః । నాగవల్లీద్రవైర్వాథ వస్త్రఖండం ప్రలేపయేత్ । తద్వస్త్రం మస్తకే బద్ధ్వాధార్యం యామత్రయం తతః । యూకాః పతంతి నిశ్చేష్టాః పరీక్ష్యం నాత్ర సంశయః । విశాలాయాః ఫలం భక్ష్యం

తప్తలోహే పరిక్షిపేత్। తద్ధూమోదంత లగ్నశ్చేత్కూటాహో నాంపత నం పరమ్. ఈ వల్లభాచార్యుఁడొక్క భిషక్శిఖామణియే కాక సరస కవిశిఖామణి యనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈతని కవిత్వ గుంభనల కీ క్రిందిరచనలు సాక్ష్యమీయఁగలుగును:—శ్లో. ఫలత్రయం కటు త్రయం సుయోజయే ద్విపగ్వర। త్రిజాతకం యవాని యుగ్మ వహ్నిజీరకం తథా। రాస్నభాఙ్గవహ్నిచ వ్యధాన్యయుగ్మ జీరకం అశ్వగంధ సంయుతం పృథక్చూర్ణ సంయుతం। మధుస్నేహేచ తత్సమా సశర్కరాసమాక్షికం। గోఘృతం సుపక్వకం రసాయనం మనోహరం। మేహపిత్తవాతకుష్ఠ గుల్మశూలహారకం। సప్తధాతు వర్ధనం సుదీపనం యశస్కరం। పూజ్యపాదనిర్మితం రసాయనం సుపూజితమ్॥

బసవరాజీయము:—ఆంధ్రాయుర్వేద గ్రంథములలో "చింతామణి" తరువాత నిదియే యుత్తమగ్రంథము. ఆంధ్రభిషజులలో దీనిని జదువనివా రుండరు. ఈ గ్రంథమునకు రచయిత నీలకంఠ కొట్టూరు బసవరాజు. ఈయనతండ్రి నమశ్శివాయ గురువు. ఆరాధ్య రామదేశికుడు. స్వనామ గురునామాదులను బట్టికాని ప్రకరణాంత మున నీతడు చేయు ప్రార్థనలఁ బట్టిగాని చూచినచో నీతండు శైవుం డని తోచును. అనుక్రమకార్యులను ఏర్పఱచ వీలు లేదు. కాని యీతఁడు చింతామణిలోని విషయంబుల ననేకము తన గ్రంథమున జేర్చినాడందురు. కలౌ బసవక స్మృతౌః, కలౌ చింతామణిస్మృతౌః వచనములు సంశయము నొదవించుటకు మాత్రమే చాలియున్నవి. ఈయన "కవితాచాతురీ ధురీణుఁ"డ నని వ్రాసికొన్నను కవిత అంత సరసముగా నుండలేదు. కాని "వైద్యజనశిరోభూషణ" యను బిరుదమును జాలవఱకు సార్థకము జేసికొన్నాఁడు. వల్లభాచార్యుని కాలముకంటె నీతనికాలంబున నాంధ్రాయుర్వేదము కొంచె మభివృద్ధి గాంచిన దనవచ్చును. అనేకగ్రంథములం జూచి అందలి సారంబును గ్రహించి తా నీ గ్రంథమును జేయుచున్నాను అని వ్రాసిన మాట కుపబలముగాఁ గాబోలును ముద్రితమైన బసవరాజీయములో అయా విషయములకు మొదట చరకే మాధవనిదానే అను నీ మున్నగు పదము లుట్టంకితములు. కాని చరకసంహితలో రసగంధకాదియోగములును మాధవనిదానమున చికిత్సావిషయంబులును నెచ్చట నున్నవో విమర్శింపవలయును. ఇప్పుడు లభించు చరకాది గ్రంథములలో లేవు.

వల్లభాచార్యునికంటెను బసవరాజీయమునఁ జేర్చిన గొన్ని నూతనయోగములు:— (1) శర్వరిని బసవరాజు పురాణజ్వరముల యందు బ్రధానముగా నుపయోగించుట (2) అగ్నిమాంద్యమున విషముష్టిని ప్రయోగించుట (3) ఉబ్బసమున బలురక్కసిని బ్రయోగించుట (4) ప్రమేహమును వేపబంకను ప్రయోగించుట (5) మూల రోగమున ఆకుపలకట్టి నుపయోగించుట (6) ప్రతిశ్యాయరోగమున నవాసారము నుపయోగించుట (7) యోనిశూలలో మయూరతుత్థ ప్రయోగము (8) ఉన్మాద రోగములలో పంది చెవిలోని రక్తముచే నస్యకర్మఁ జేయుంచుట (9) వ్రణము పగులుటకు నరాస్థిని తైలములేపనము జేయుటతో (10) కోడి గ్రుడ్డునందు రసమును దీసివైచి ఔషధద్రవ్యమునుంచి వాలుకాయంత్రమునఁ బచనముచేయుట. (11) వంధ్యారోగమందు మహాద్రాక్షాదియోగములు (12) హృద్రోగమున గురివెంద విత్తుల నుపయోగించుట (13) పాండురోగమున నల్లఉప్పిచెక్కను విశేషముగాఁ బ్రయోగించుట (14) ఉబ్బసంబున చేఁదుబీఱవిత్తులను బ్రయోగించుట ఇట్లనేకములు గలవు. వాతరోగములలో వల్లభాచార్యుడు గ్రహింపని యాయుర్వేదసూత్రములను అగ్నికర్మను దనగ్రంథమున ఈయనఁ జేర్చికొన్నాడు. మొత్తముపైని నాంధ్రాయుర్వేదాభివృద్ధి వల్లభాచార్యుని కాలమునందుకంటెను ఈ బసవరాజుకాలమునందు నెక్కుడు అభివృద్ధి నొందె ననవచ్చును.

భేషజకల్పము:—ఇయ్యది పరిభాషాత్మక గ్రంథము. చందనాచార్యపుత్రుఁడగు గంగాధరాచార్యునిచే సంగ్రహింపఁబడినది. దీనిని చిలకమర్తి వేంకటాచార్యుఁడు ఆంధ్రమున పద్యరూపముగా నొనర్చినాడు. ఈతఁడు శరణ్యపాదాచార్యుని కొమరుఁడు. ఈయన గురువు కందాళ రంగాచార్యుఁడు. ఇం దెన్నియో పరిభాషలు గలవు. మాన విషయంబైన మతభేదము లిందుఁ జక్కఁగా విభజింపఁబడియున్నవి. తత్తత్ప్రక్రియల కుపయోగించు కషాయభేదము లెన్నియో చక్కఁగా వివరింపఁబడినవి.

ఇట్టి గ్రంథ మింతదనుక వ్రాయసకాండ్రమూలమున దోషభూయిష్ఠంబై ఉన్నది. దీనిని కీ. శే. వైద్యరత్న ఆయుర్వేదమార్తాండ భిషజ్మణి పండిత డి. గోపాలాచార్యుల వారు అనేక గ్రంథముల సహాయ్యమున స్వోపజ్ఞ మగు నాంధ్రవ్యాఖ్యానముతో ముద్రించి పుణ్యము గట్టికొని మనలఁ దరింపఁజేసినారు.

ఆంధ్రచింతామణి:—దేవులపల్లి వెంకటనరసయ్య ఈ గ్రంథమునకు ప్రణేత. శ్రీనివాసమంత్రి ఈయన పితామహుడు. ప్రారంభ పద్యములవలన నద్వైతమతస్థుం డని తెలియుచున్నది. ఆశ్వాసాంత గద్యమువలన ప్రధానముగా వైష్ణవభక్తుఁ డని తేలును. ఈయన వ్రాసికొనిన గద్యను బట్టి వల్లభాచార్య విరచితంబగు వైద్యచింతామణి కిది యొకవిధ మగు ననుకృతి యని స్పష్ట మగును. ఈ భాషాంతరీకరణమును బట్టి చూచినచో గొంత వ్యత్యాసము చూపట్టుచున్నది. లక్ష్యానుసారంబుగ నితడు ప్రథమాశ్వాసంబుననే లోహపాషాణశోధనమారణాదిక్రియలను జెప్పియున్నాడు. ఇప్పుడు ముద్రితమైన చింతామణియందు నీ ప్రకరణము తుట్టతుదను గాన్పించుచున్నది. ఇం దెయ్యది సత్యమో యూహింప వలనుపడలేదు. ఎట్లయినను నితండు పూర్ణంబుగా జింతామణిని భాషాంతరీకరించినట్లు తోఁచెడిని. కాని పూర్తిమంతయు లభించుట లేదు.

శరభరాజీయము:— ఈ గ్రంథమునకుఁ గర్త శివదేవుల శరభరాజు. ఈతనికాలము గాని జన్మస్థలము గాని తెలియఁజేయు నాధారంబులు గానరావు. ఇందు బసవరాజీయము వైద్యచింతామణి మున్నగు వానిలోని యోగములు గానఁబడుటచేత తదనంతర కాలికత్వము మాత్రము సిద్ధించుచున్నది.

రసప్రదీపిక:—ఇయ్యది మూఁడధ్యాయముల గ్రంథము. దీనిని మునుండి వేంకటాచార్యుఁడు సంస్కృతమునుండి యాంధ్రమున పద్యరూపముగా నొనర్చినాఁడు. కీ. శే. వీరేశలింగము పంతులుగారు కవిచరిత్రమున నీతఁడు నూఱుసంవత్సరముల క్రిందటివాఁడనియు గోదావరి మండలవాసి యనియును వ్రాసినారు. రసప్రదీపిక యాంధ్రభాషయందలి రాసాయనిక గ్రంథములలో తొలుదొల్తది. ఇందు ధాతువులను మారణాది విషయములు నిర్వహింపఁబడి యున్నవి. ప్రాచీన రసతంత్ర ప్రవర్తకులు పారదము రసరసేంద్ర సూత, పారద, మిశ్రక భేదములచే నైదు విధము లనియు వందు రస రసేంద్రములు బుట్టెడి స్థానములు దేవతాస్థలములు పూర్వమే రనియు దానంజేసి యయ్యవి దుర్లభంబు లనియు మిగిలిన సూత మిశ్ర పారదంబులు లభ్యంబు లనియు వ్రాసియుండఁగా నీ కవి తనకాలమునకు ఆమూఁటిలోఁ గూడ రెండు దుర్లభంబు లగుటవలన పారదము మాత్రమే లభ్య మగు నన్నాఁడు. ఈ రసప్రదీపికకును కీ. శే. గోపాలాచార్యులుగారు ప్రభ యను వ్యాఖ్యానము తెలుఁగున వ్రాసి ప్రకటించినారు. ఈ రసప్రదీపిక యొక్క నీ వ్యాఖ్యానములను నాంధ్రదేశమందలి రాసాయనిక గ్రంథదారిద్ర్యమును తొలఁగించిన వనియే చెప్పవచ్చును.

నవనాథసిద్ధప్రదీపిక:—గ్రంథకర్త ఇర్లపాటి పేరయామాత్యుఁడు. వైద్యసార మని గూడ దీనికి మఱొక నామము గలదు. ఇయ్యది యసంపూర్ణ మగుటచే గ్రంథము నంతగా విమర్శింప వీలు లేదు.

ఈ విషయమును గూర్చి యింతగా విమర్శింప నవసరము లేదు. ఈ గ్రంథములలో చాలభాగము ముద్రితంబులై మనకు దొరకుచునే యున్నవి. కావున ముద్రణలో లేక యాంధ్రవ్యాఖ్యలతో గూడియున్న యొకటిరెండు గ్రంథములను మాత్రము వివరించెదను.

గదా సంజీవనము:—ఇది సంస్కృతంబున శ్రీవత్సగోత్రుండును ఆపస్తంబసూత్రుండు నగు మాధవపండితునిచే రచింపఁబడినది. ఈతనికి వైద్యవిద్యా త్రినేత్రి యను బిరుదమున్నది. ఈ గ్రంథమునకు యాంధ్రటీక నెవ్వ రెప్పుడు రచించిరో తెలియదు. ఇందు రోగ నిదానంబులు లక్షణంబులు తచ్చికిత్సలును చక్కగా వివరింపఁబడినవి. కాని ఇయ్యది యసంపూర్ణముగా లభించుటచే నంతగా విమర్శింప వీలుపడుటలేదు. శైలికొక శ్లోకము:—

శ్లో. కుండలీపత్రమరిచం శృంగిశృంగంచ నాగరమ్
లశునం భృంగరాజశ్చ క్వాథోయం సర్వశూలజిత్.

బాహటము:— ఇందలి "గౌరీపుత్రకార్తికేయ విరచితే బాహట గ్రంథే [illegible] పరిచ్ఛేదః" అను గద్యమును బట్టి [illegible] నూతన గ్రంథమని స్ఫురింపుచున్నది. [illegible] రచించిరో తెలియదు [illegible] నందలి చికిత్సలు [illegible] ముఖ్యము [illegible] పుత్ర్యాదర్శ [illegible] గ్రంథములను [illegible] వ్రాసి ప్రకటించినారు:— (1) [illegible] (2) [illegible] కరము (3) కాలవిజ్ఞానము (4) [illegible] (5) [illegible] (6) చికిత్సారత్నము (7) చికిత్సా[illegible] (8) [illegible] (9) నాడీనక్షత్రమాల (10) నాడీజ్ఞానము (11) నాడీ[illegible] ద్రుపము (12) [illegible] (13) [illegible] (14) సుశ్రుతశారీరము (15) వైద్య[illegible] (16) [illegible] (17) అనుపానమంజరి. ఇట్టులనే [illegible] కీర్తిశేషులైన [illegible] చార్యులు వారును [illegible] గ్రంథము [illegible] లతో ముద్రించి ఆంధ్రదేశసేవఁ జేసి [illegible] (1) మాధవనిదానము (2) [illegible] (3) [illegible] భాష (4) పథ్యాపథ్యము. [illegible] శ్రీ [illegible] వ్రాసిన పెక్కు గ్రంథము లున్నవి. [illegible] ధ్రదేశమునఁ గొంతవఱకు గల ఆయుర్వేద గ్రంథముల స్థితి [illegible] నది. ఇంకను నధికముగా గ్రంథము [illegible] కాని అట్టివి [illegible] మనకు తప్పదు. ఇప్పటి మన స్థితిగతు లెంత నీచముగా నున్నను, పూర్వులగు మన యాంధ్రులు ఆయుర్వేదమున మిగుల [illegible] సుశిక్షితులై గౌరవపాత్రులై రని అనిర్ణీత [illegible] చాటుచున్నది. ప్రతియింట [illegible] దారిద్ర్యంగ [illegible] యాయుర్వేదమునకుఁ బ్రోత్సాహ [illegible] మునిసిపల్ సంఘములు తాలూకా బోర్డు [illegible] యాయుర్వేదముపట్ల [illegible] ధ్రదేశములోని సంస్థానాధిపతులును శ్రీమంతులును [illegible] కారులును ఈ యాయుర్వేదమునకు చేయూత నొసగినచో నాంధ్ర భాషాదేవికి అమూల్యాభరణము లనఁదగిన గ్రంథరత్నములు వెడలఁ గల్గుదురు. కాన మనకు చిరకాల [illegible] చే కూరి సమృద్ధులు నిండారిలవు. కావున సర్వేశ్వరుఁడు మనయాంధ్రదేశమున కిట్టి భాగ్యమును ప్రసాదించును గాక.

లోకయాత్ర

మల్లంపల్లి మల్లికార్జునశాస్త్రి గారు

లోకము భిన్నభావము విలుప్తము బుద్ధియు బల్మికల్మి, దు
ర్బీకులు మాయలందుఁ గడతేరినస్వాములు పెక్కుమందికు
శ్లోకులు ధర్మతత్పరులుఁ జూడఁగఁ దక్కువ. ఏమిదారి? యా
హా! కలికాలసాధు లపహాస్యతపా లగుచుండి రెంతయున్.

ఉ. తోఁచును మంచి చెడ్డయై, తోఁచును జెడ్డయు మంచియౌచు, నా
లోచన లెస్సగా సలిపి లోకహితం బగు దాని నెట్టులో
యాచరణంబునం దిడుట యందరికిన్ విధి, స్వీయపక్షమున్
జూచిన లాభముండెడి ననూయను వీడుట శ్రేయ మెంతయున్.

చ. ఒకరి సుఖంబునన్ సుఖమె? యొక్కరి దుఃఖము దుఃఖమే? జగ
మ్మొకపగిదిన్ సుఖించుగతి యోజనచేసెడి బుద్ధిమంతు లె
న్నిక గను కాల మిప్పుడి. యనింద్యచరిత్రులె రాజు లెల్ల. నిం
దకుఁ దగు కర్జముల్ సలుప దార్కొన రెన్నడు భూమిపాలకుల్.

మ. మన చేరీతి మెలంగినన్ జగము నమ్మార్కన్ బ్రవర్తిల్లు. స
జ్జనుఁ డేవేళ బరోపకారపరుఁడై సన్మాన్యుఁడై యొప్పు. దు
ర్జనుఁ డేవో యపకారముల్ సలిపి సర్వద్వేషియౌ. లోకరం
జనుఁ డెవ్వండో యతండె రాజగును. రాజద్వేషి కీడందెడిన్.

శా. ఎంచం జెల్లదు దోషలంచు నొరులన్, హేయంబు లే వేని వ
ర్జించం జెల్లు, బరోపకారులను దూషించంగ రాదెప్డు బా
ధించం గూడదు సాధుమానవుల యత్నించంగ నా కీర్తికిం
గించిత్తేని వివేక మున్న నరుఁడేన్ గీడొందుఁ గా కుం డనన్.

శా. ఊవం బిద్ది యనూన మిప్పుడి మహాంహ... బిద్ది ని
త్యానందం బిది పుణ్య మిప్పుడి యటం చాలించి యోజించు వా
డే నాడేమి యొనర్చినన్ జగతికా నింలేని ... దృక
జ్ఞానంబు న్విడి చేసినట్టి పని ప్రాజ్ఞశ్లాఘ... క్?

చ. ఎవరికి నేది యిష్టమగు నదే శుభదం ... కప్పు. శాం
భవ మని శాక్త మంచు మరి వైష్ణవ మంచు సౌర మంచుఁ గ్రై
స్తవ మని కారొకం డనియు ధాత్రిఁ గిట్టి మతమ్ము లెల్ల నుం
చిరి. యుపాసకప్రకృతి చెడ్డదియే పడి చెడ్డ దయ్యెడిన్.

సీ. కామధేనువుఁ గొన్న కార్తవీర్యునిఁ దండ్రి
గూర్చినయతని గొడ్డుకులను దున్మి
అవనిఁ బరశురాముఁ డక్షత్రియను జేసి
ధాత్రీసురుల కది దారవోసె
మును కశ్యపుని దిది యను విషయము బోధ
పడు కాశ్యపీపదముఁ గనిన
బ్రాహ్మంబు కన్న క్షాత్రం బూన మగు తేజ
మని తెల్పెఁ గుశికనందనమహర్షి.

తే. యిప్పటికిఁ బ్రభువులు బ్రాహ్మణేతరులకు
గౌరవము గూర్పఁగడఁగుట కరము బ్రాహ్మ
ణొక్కఁ డని తెల్పునట్టిది యెట్టు లడుగు
పట్టుఁబట్టెడు పట్టె దెప్పటికి నిజము.

తే. అప్పుడారీతి బ్రాహ్మణు లవనిపు లయి
గాని క్షత్రియులకు నిడి తమరుఁ బూని
మంత్రులయి కీర్తిఁ గని కలిమహిమ నేవ
కత్వమునకును దగకుండ్రి కడకు నకట.

తే. కలిమహిమ నిప్పు డంతగాఁ గానిపించ
కున్న నింతయో యంతయో యున్న దిపుడు
బ్రాహ్మణులకు నస్వార్థపర ప్రవృత్తి
దాని విడకున్న వారి కెంతేని మేలు.

సీ. వృత్రాసురుని జంపవేచిన మఘవ సాగరముఁ
ద్రావడె మున్ను గస్త్యమౌని
మును దధీచియనెడి ముని యీడె తన
యెముక లర్థులై వచ్చిన యనిమిషులకు
దనకడ కరువెంచు తపసులఁ బ్రోచి గోదా
వరిన్ దేడె గౌతమ మహర్షి
ఇక చెంద టెందఱో ఋషు లుపకారముల్
చేసి లోకములఁ బ్రసిద్ధిఁ గనరె.

తే. అట్లె జగదుపకారమ్ము నాచరించి
బ్రాహ్మణులజాతి తమ గౌరవంబు నిల్పు
కొనఁగవలె. వారి ద్వేషింపఁగూడ దెవరు
బ్రాహ్మణద్వేషమున నేగి వచ్చునండ్రు.

తే. మొదటినుండియు నన్యుల మోసపుచ్చి
యణఁగద్రొక్కిరి బ్రాహ్మణు లనుచు గొంద
ఱండ్రు నూతులెవ్వరో వారి నఖిలమునులు
గౌరవించుటఁ గనరో యవ్వారిదెపుడు.

తే. అతఁడు మునులకు నుడివిన యవియ కద బు
రాణములు నేఁటికిని వాని బ్రాహ్మణులు ని
రాకరించిరె? యోగ్యులు గాక యెవరు
గౌరవముఁ జెంద జాలరు గా ధరిత్రి.

తే. ఎవరి దేజాతి యేఁ గాని, యేమతంబు
గాని, యన్యోన్యరాగంబు గలిగి మెలఁగ
వలయు, నట్లైన శుభములు గలిగి తీరు
గాన నెరికిఁ గూడదు కలహపడుట.

తే. అరయ నాచారముల కప్పుడప్పుడు మార్పు
లగపడెడి మున్ను నిప్పుడు నప్పగిదిని
జేసికొన నగు వచ్చెడి నేగి మేలు
లందు నెయ్యది యధికంబొ? యారయ వలయు.

ఆయుర్వేదము — ఆంధ్రుల కర్తవ్యము

ఆచంట లక్ష్మీపతి గారు, బి. ఏ. ఎం. బి. సి. ఎమ్.

శ్రీ [illegible] వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులుగారు మన దురదృష్టమున కాలధర్మము నొందుట సంభవించినది. ఆచార్యులవారు కేవలము మన ఆంధ్రదేశమునందొక్క చోట మాత్రమేగాక భరతఖండమునందంతటను విఖ్యాతిగాంచినవారు. వారున్నంతకాలము మనకెవ్వరిసాయము మక్కఱలేకయే ప్రజాహితకరము లగు నాయుర్వేద కార్యము లన్నియును అవలీలగా నెఱవేరుచుండెను. వారు లేనిలోప మిప్పుడు గదా తెలియుచున్నది. మాటలకేమిగాని- సంవత్సరమునకు పదివేల రూపాయలకు మించిన వ్యయమును భరించి, భరతఖండమున కంతటికిని ఆదర్శమనదగినట్టి ఒకకళాశాలను ఆయుర్వేద ధర్మవైద్యాలయమును 10,15 సంవత్సరములు తామొక్కరే నిర్వహించుటకు ఎంతటి ప్రజ్ఞా ప్రాభవములు కావలయునో ఆలోచింపుడు.

ప్రకృతము ఆయుర్వేదపు స్థితి సందిగ్ధావస్థలో నున్నది. ఇంతవఱకును ప్రభుత్వమువారును, వారి వైద్యశాఖాధికారులును ఆయుర్వేదమునకు తాము ప్రతికూలురనుటను బాహాటముగ వ్యక్తపఱచుచుండిరి. ఆయుర్వేదము పట్ల తామున్నంతకాలమును ఎట్టి సానుభూతిని జూపమని శాసనసభలో [illegible] వైముఖ్యమును జూపిన సర్జనుజనరలు గిఫ్ఫర్డుగారే యుండిన ఫెబ్రవరిలో నూతనశాసన నిర్మాణసభలో ప్రజాప్రతినిధుల మనుకొను వారిబలము హెచ్చగుటచేతి మౌనము వహింపవలసివచ్చినది. తరువాత "ఆయుర్వేదాభివృద్ధికై కలయుకార్యములను నిర్వహించుటకు ప్రభుత్వమువారు వెంటనే పూనుకొనవలయు"నను ఏ. ఎస్. కృష్ణారావుగారి తీర్మానము అంగీకృతమైనది. తదనుసారముగ నాయుర్వేద ప్రాశస్త్యమును పరీక్షించుటకై ప్రభుత్వమువారు కమిటీని ఏర్పఱచిరి. ఫలితము ముందు వెలువడగలదు.

డాక్టరు కోమనుగారి రిపోర్టు

ఇది ఇట్లుండగా, ప్రభుత్వమువారు, 1918 ఆగష్టులో ఆయుర్వేదౌషధములలో నుపయోగకరము లగునవి ఏవియైన నున్నవేమో పరిశోధించుటకు డాక్టరు కోమనుగారిని నేమించిరి. కోమనుగారిని నేమించునప్పుడు శాసనసభ్యులు వీరి నియామకము ఆయుర్వేదాభివృద్ధికా? లేక, ఆంగ్లవైద్యాభివృద్ధికా?" యని ప్రశ్నింపగా, ఆయుర్వేదము అశాస్త్రీయమనియును, కోమనుగారి నియామకము ఆయుర్వేదములోగల ప్రశస్తౌషధములను ఎఱుంగుటకే యనియును చెప్పిన ప్రభుత్వమువారి ప్రత్యుత్తరమును బట్టియే ఫలితముగూడ నూహింప నవుపడియెను.

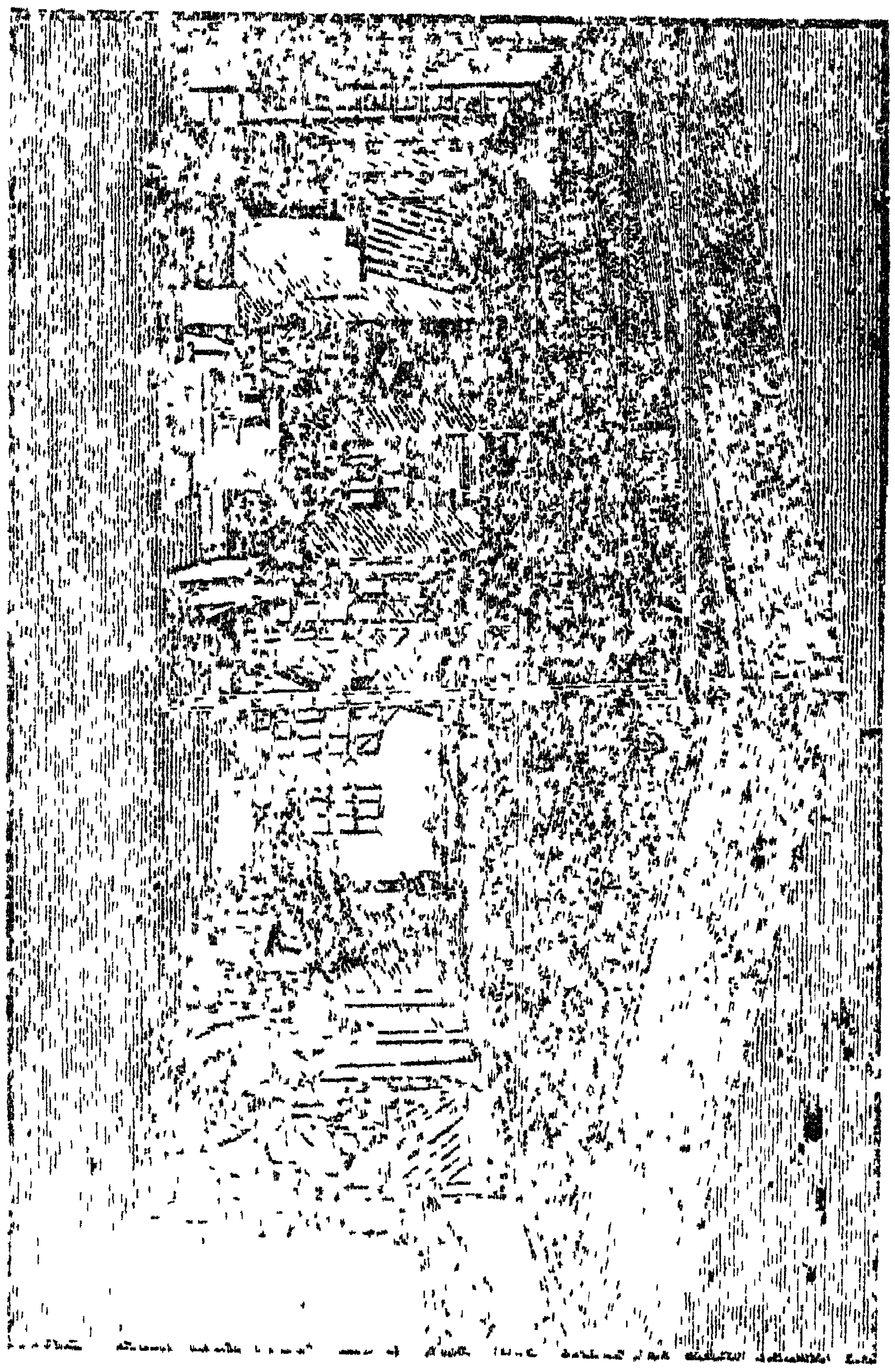
డాక్టరు కోమనుగారి రిపోర్టు ఇప్పుడు బయలువెడలినది. కోమనుగారి విషయమున నాకు పరిపూర్ణమగు విశ్వాసము గలదు. ఆయన ఆయుర్వేదము నెఱుంగని వాడేయయ్యును ఆయుర్వేదాభిమాని యనక తప్పదు. తాము ఆయుర్వేదౌషధములను పరీక్షించితిమనియును, అందు ముప్పాతికమూడుపాళ్లు ఉపయోగకరములును సులభ్యములును నున్నవనియును వారు వ్రాసినారు. కాని మనము వీరి రిపోర్టును చదువకముందే ఈవిషయములు తెలిసియున్నవి. కాని తొలుత ప్రకంపనము గడంగిన వీరిలేఖిని ప్రభుత్వాధికార వాసనావశమునఁ గాబోలు- ఆయుర్వేదము శాస్త్రీయ పద్ధతులకు దూరమనియును, ఇందు తాము తెలిసికొనుటకు ఏప్రాతచెత్తయో కాని, బ్రిటీషు ఫార్మకోపియా మందులలో కంటె నిందు పరిగణింపదగిన విశేషౌషధములు లేవనియును ఆయుర్వేదౌషధములకంటెను ఆంగ్లేయౌషధములే సర్వసాధారణ[illegible]ంపదగినంతటి చౌకగా నున్నవనియును ఆయుర్వే[illegible]కంటె ఆంగ్లేయౌషధములే సులభసాధ్యములనియు [illegible] వాక్యరత్నములతో రిపోర్టు పర్యవసానమును నింపెను. కాని ఈరిపోర్టును పరికించినచో, మనకు వారు సేకరించిన ఔషధగుణ చర్చనుబట్టి వారి యనుభవ మొకటియనియును, వారు సర్కారుకిచ్చు సలహా పర్యవసాన మింకొకటి యనియును తోచక పోదు. వీరు 225 మందులను పరీక్షించి అందులో నూటికి 7[illegible] నుపయుక్తములని వ్రాసియును పర్యవసానము నిట్లు వ్రాసిరి.

వీరు పరీక్షించి మందులనుగుఱించి తెలిపిన అనుభవవాక్యములను పర్యాలోచించినచో ఆయుర్వేదౌషధములే ఆంగ్లేయౌషధములకన్న సులభములును నిశ్చయముగ గుణదాయకములును అని తేలుచున్నది. అట్లు కాదేని వీరు తమ రిపోర్టులో ఆయుర్వేదౌషధములవలన దుశ్చికిత్స్యమై ఆంగ్లేయౌషధములవలన సుచికిత్స్యమగు నొక్క వ్యాధినైనను చెప్పగలిగియుండిరా? క్వైనాలేనిది చలిజ్వరము దుర్నివారమను నాంగ్లసిద్ధాంతము కోమనుగారి రిపోర్టువలన మృషామాత్రమైనది. మలేరియా జ్వర పురుగును కనిపెట్టి ఆవ్యాధిని మన ఆయుర్వేదీయౌషధములగు ఆనందభైరవి శీతాంకురసము పంచతిక్తపాచకము మున్నగువాని ప్రయోగములచే నిర్మూలము చేయగలిగితి మని వీరు వ్రాసిన యొక్కయంశమే ఆయుర్వేద విజయమునకు ప్రధానమగు నిదర్శనము కాదా? ఇంతయేల? చరకమహర్షి నాటినుండి నేటివఱకు మన కనుదినము ననుభవ సిద్ధములై ఆచరణలో నున్న ఔషధముల వలననే ఈవిషయము స్పష్టమగుచున్నది.

ఆయుర్వేదగ్రంథములు వ్యాధిపరీక్షణముఁ జేసి స్పష్టముగా సాధ్యాసాధ్య కష్టసాధ్యములను విభజించి ప్రదర్శించినవి. వీనిలో అసాధ్యము లని పేర్కొనిన ఏయొక్క వ్యాధినైనను - కుదుర్పగల ఆంగ్లేయౌషధములను- తాము చెప్పగలరా? యని కోమనుగారి నడిగెదను. బ్రిటీషుఫార్మకోపియాలో లేని-ఆయుర్వేదమునఁగల-విశేషౌషధము లేవైన గలవా? యని వీరు ప్రశ్నించిరి కాని, ఈప్రశ్నమునకే- ఆయుర్వేదమునందసాధ్యములని పేర్కొన్న వ్యాధుల విషయములో ఆయుర్వేదము-ఆంగ్లదేశపు ఫార్మకోపియానుండి గ్రహింపవలసిన యౌషధములేవైన నున్నవా?-యని ప్రతి ప్రశ్నముఁ జేసినచో తరేమి ప్రత్యుత్తరము నిచ్చెదరో? ఈమాటలు నేను స్వాభిమానముతో ననుటలేదు. మన ఆయుర్వేదములో లేనివానిని - గుణదాయకములైన వానిని-మన ఆయుర్వేదగ్రంథములు దురభిమానముఁ జూపక మహోదారమతితో ప్రతిశతాబ్దమునను పరిగ్రహించుచునే యున్నవి. నల్లమందు రేవలచిన్ని మొదలగునవి ఇట్టివే. బసవరాజీయము మున్నగు పూర్వాంధ్రాయుర్వేద పండితులును-ఆయుర్వేద గ్రంథకర్తలును-ఇట్టి యనుభూత ప్రక్రియలను తమతమ గ్రంథములలో చేర్చియే యున్నారు. ఇట్టివారి పరిశ్రమల ముందఱ కోమనుగారివంటి ఆంగ్లవైద్యులపరిశ్రమ లేపాటివో వ్రాయవలయునా?

కొంతకాలముక్రిందట మనదేశము "పాలకుల వేషభాషలు మున్నగునవి గౌరవప్రదము" లన్న వ్యామోహమున మునిగియున్నది. కాని కాలచక్రము పరివర్తితమగుటఁ గాబోలు ప్రకృతము వెనుకటి పద్ధతిని వదలిపెట్టి స్వదేశ స్వభాషాదులు గౌరవ

ప్రసిద్ధులగు ప్రజలు కొంగడ ప్రారంభించినారు. కాని ఇందును [illegible] లేదు. కేవలము అభిమానముతో గాక స్వార్థ [illegible] [illegible] తెల్పుటకు [illegible] ఏజాతివారి సుండియు [illegible] ఆయుర్వేదగ్రంథ [illegible] సంస్కృ [illegible] ఆయుర్వేదా [illegible]

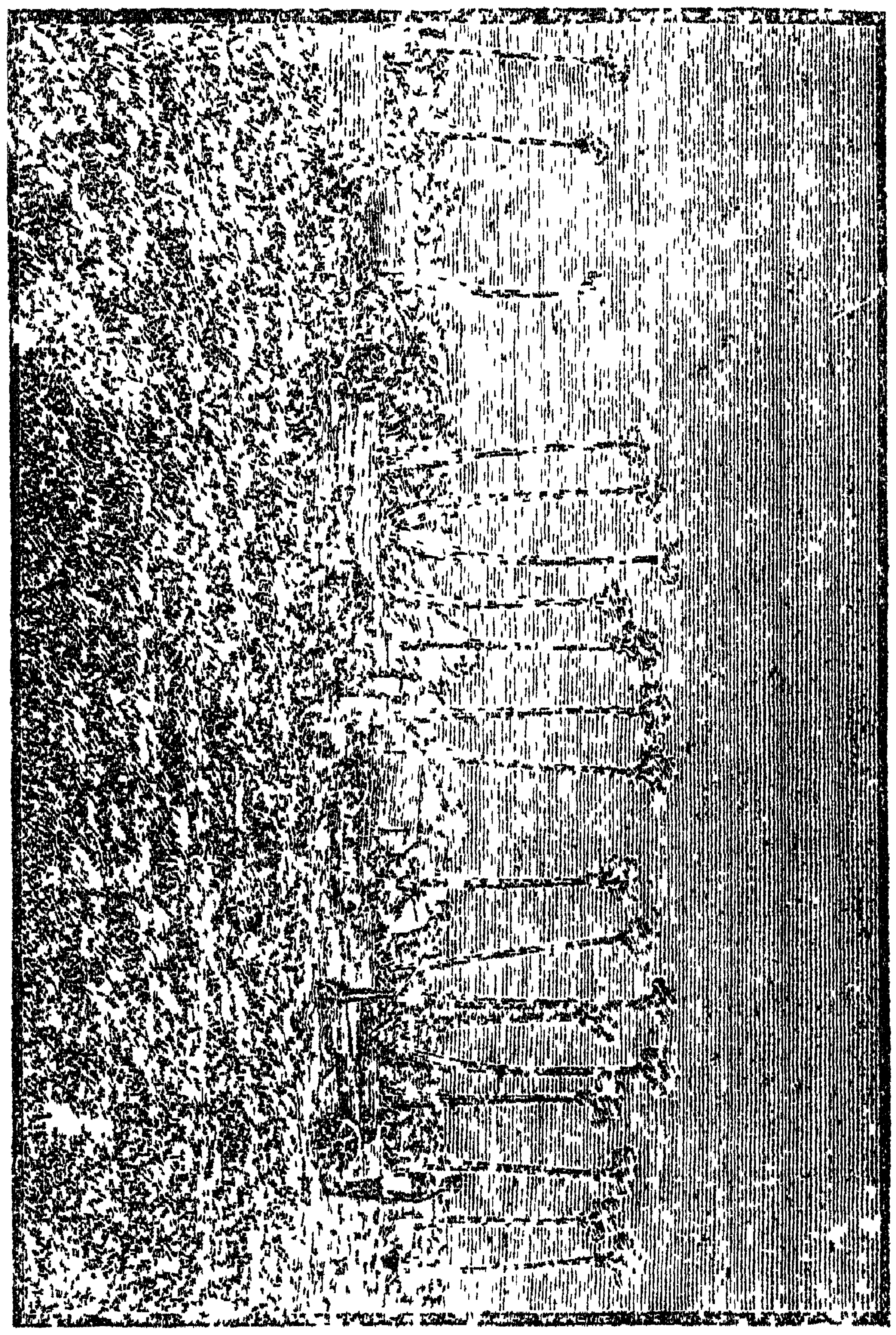

ఫార్మసీవారి ఔషధనిర్మాణశాల

[illegible] స్తోత్రము [illegible] అయిదు [illegible] ఆయుర్వేదమును [illegible] కళాశాలలను [illegible] ప్రజలకు సేవస్థానాది [illegible] నూతనప్రతిష్ఠాపనము [illegible] గ్రంథములను మాత్రమేగాక, నవీనములగు [illegible] ప్రాముఖ్య [illegible]

ఏ దేశమునందైనను [illegible] చెడ్డదయిన అను [illegible] మనదేశమునందును వైద్య [illegible] ఇట్టి లోపమును పోగొట్టి నిజ [illegible] పరీక్షలు. నిఖిల [illegible] ప్రభుత్వము వారు ఇప్పటికి 10, [illegible] వార్షిక పరీక్షల [illegible] విద్యాపీఠము [illegible] సద్వైద్యులకు [illegible] పరీక్షలు మన ఆంధ్ర భాషలో గూడ బెజవాడ మున్నగు [illegible] జరుగుట కేర్పాటు

జరిగినవి. విజ్ఞాన ఘనులగు వైద్యులు, తమతమ శిష్యులను ఆ పరీక్షలకై పంపి, దేశమున ఆయుర్వేదవైద్యులకు సర్వమునకు స్థానము లభించునట్లు ఏర్పాటు చేయవలసి యున్నారు.

ఫార్మసీవారి ఓషధుల తోట

ఔషధములు

పూర్వము మన దేశమునందు రాజులే స్వకీయ ద్రవ్యమును వ్యయపరచి, అమూల్యములగు ఔషధములను చేయించి, తమ యుపయోగమునకు పోగా మిగిలిన వానిని ప్రజల యుపయోగమునకై వినియోగించుచుండెడివారు. కాని ప్రస్తుతము ఆ పద్ధతులు పోయి విదేశీయ వైద్యులు-విదేశీయౌషధములు-పాలకుల యాధిని వేశము ననుసరించి ప్రబలము చెందుటచేత, దేశీయవైద్యులను దేశీయౌషధములను మూలంబడినవి. పైగా ఇట్టిస్థితిలో దేశీయవైద్యమునకు పూర్వపు ఉన్నతిని దెచ్చుటకై మనము ఎంతో సాహసము వ్యయము చేయవలెను. మన దేశపు జనుల కందఱకును సరిపోవునంతటి యౌషధములను ఓషధులను మనము నిరివిగ లభింపజేసినంగాని ప్రస్తుత విాయవనతి తొలగదు. ఇట్టి ఏర్పాటులను కావించుటకు మనము వర్తకసంఘముగా ఏర్పడి పనిచేయుట భావ్యము. ఈ యుద్దేశముతోనే నేను ఒక జాయంటు స్టాకు కంపెనీని ఏర్పాటుచేసి ఆంధ్రాయుర్వేదఫార్మసీ అను పేరుతో నడపుచున్నాను. ఆంధ్రులనేకులు నాకు తోడ్పడినారు. కడచిన జనవరి 1వ తేదిని యీఫార్మసీకి పిట్టి త్యాగరాజశ్రేష్ఠి గారి [illegible] ప్రారంభోత్సవము జరిగినది. ఆంధ్రదేశీయుల పరిపూర్ణమగు తోడ్పాటుతో ఈ యుద్యమమును నిర్వహింప నున్నాను. ఈగొప్పయత్నము సఫలమై ఆంధ్రదేశమునకు కీర్తిని తెచ్చునట్లు దేశీయులును దైవమును అనుగ్రహము [illegible]

ఆయుర్వేద రసాయనశాస్త్రముల పరస్పర సంబంధము

వేమూరు విశ్వనాథశర్మ గారు; యం. ఏ. ఎల్. టి.

ప్రకృతిశాస్త్రములలో ఆయుర్వేదమునకును రసాయనశాస్త్రమునకును పరస్పరమైత్రి చాల గలదు. ప్రతిదేశమునందును రసాయనశాస్త్రాభివృద్ధికి ముఖ్యముగ వైద్యులును రసవాదులును కారకులు. రసవాదు లనఁగా నీచధాతువులను జెంది బంగారముగ మార్చుటకు ప్రయత్నించెడివారు. మనదేశములో కూడ ఈ రెండు శాస్త్రములును చిరకాలమునుండియు నభివృద్ధిఁ జెందినవి. ప్రాచీనకాలములో నాయుర్వేదము రసాయనశాస్త్రముతో నెంతవరకు ననుసరించుచున్నదో చెప్పుటకు వీలులేదు. కాని వైద్యశాస్త్రగ్రంథములను రసాయనశాస్త్ర సిద్ధాంతముల బట్టి పరీక్షింపవచ్చును. మొదట మన దేశములో వంగలను కేవలము ఓషధులతో జేసెడివారు. కాని కాలక్రమమున రసము గంధకము లోహములు ఖనిజములను గూడ ఆయుర్వేద వైద్యులు శుద్ధిచేసి లోపలికి వాడుట కారంభించిరి. నాటినుండియు వైద్యశాస్త్రయోగములు రసాయనశాస్త్ర సంబద్ధములై యీ రెండిటికి పరస్పరసంబంధము గాఢము అయ్యెను.

వస్తుగుణములను నిరూపించునది రసాయనశాస్త్రము. వస్తువుల యొక్క గుణావగుణములను కనిపెట్టి లోపలికి పుచ్చుకొనునప్పుడు శరీరమునం దెట్టి పరిణామములు పుట్టించునో తెలుపునది వైద్యశాస్త్రము. వస్తుసంఘట్టనము వైద్యశాస్త్రమునకు అవసరముగనుకను, ఈసంఘట్టనము రసాయనశాస్త్ర సిద్ధాంతములకు బద్ధమై యుండుటచేతను ఆయుర్వేదవైద్యులకు రసాయనశాస్త్రపరిచయము అవసరము.

పాశ్చాత్యులలో కాలక్రమమున రసాయనశాస్త్రము ప్రత్యేకముగ స్వతంత్రశాస్త్రముగ నభివృద్ధి జెంది వైద్యశాస్త్రమునకు తోడ్పడుచున్నది. కాని మనదేశములో కొంతకాలము గడచిన తరువాత అన్ని శాస్త్రములవలెనే వైద్యశాస్త్రముకూడ క్షీణించి రసాయనశాస్త్రాభివృద్ధికి గూడ నిరోధము గలిగెను. ఈకారణముచేత మనదేశములో రసాయనశాస్త్రము స్వతంత్రశాస్త్రముగ బరిణమించుటకే యవకాశము లేకపోయెను. కాని పాశ్చాత్యవైద్యులలో ప్రతివానికిని రసాయనశాస్త్రముఖ్యసిద్ధాంతములు వ్యక్తముగ నుండును. మన ఆయుర్వేదవైద్యుల కట్టి శాస్త్రపరిచయము లేదు. కావున రసాయనశాస్త్ర సిద్ధాంతములను కొన్నిటి నీవ్యాసమునందు తెలిపెదను.

వంట ఔషధముల తరువాత లోహాదులను భస్మముచేయుట ఆయుర్వేదములో ముఖ్యయోగము. ఇవి సామాన్యముగ పుటములు వేసి తయారుచేయుదురు. ఈభస్మములు ముఖ్యముగ ప్రాణవాయువుతో గూడుకొనియో, లేక గంధక సంబంధములైనవిగనో, యుండును. భస్మీకరణములో ఆయుర్వేదవైద్యులలో కొన్ని శాస్త్రవిరుద్ధములగు అభిప్రాయము లున్నవి. రసమును గంధకముతో గలిపి భస్మము చేయునప్పుడు ఒకపాలుగ రసముతో నొకటి మొదలు ఆరుపాళ్లవరకు గంధకము నూరి, దానిని గాజుకుప్పెలో వైచి, వాలుకాయంత్రముతో వండుదురు. ఇట్లు వండినప్పుడు రసము సిందూరించి గాజుకుప్పెయొక్క పైభాగమున కంటుకొనియుండును. ఇట్లు తయారైన సిందూరము గంధకపు పాళ్లను బట్టి అయుగ్ధమ లగు సిందూరములను వండవచ్చునని ఆయుర్వేద వైద్యుల యభిప్రాయము. రసముతో సరికిసరి గంధకమును గలిపి వండిన సిందూరము సమగుణమని పేరు. ఆఱురెట్లు గంధకముతో వండిన షడ్గుణమను సిందూరము సరియొకటనియు వారి యభిప్రాయము. కాని యిది శాస్త్రసమ్మతమైనది కాదు. వస్తుసంయోగమునందు పరిమాణనియమ మున్నది. అనగా రసము గంధకముతో కూడి సిందూరించునప్పుడు తులము రసమునకు అంశములో ఆరవ వంతు గంధకము కలిపి నూరిన చాలును. పాతికతులము రసములో సిందూరించుటకు నాలుగు తులముల గంధకము చాలును. ఇంతకంటె నెక్కువ గంధకము కలిపినయెడల నాలుగు తులములు మాత్రమే రసముతో గలిసి మిగిలినదంతయు ఆవిరిరూపమున నెగిరిపోవును. సిందూరము వండునప్పుడే యావిరిరూపమున నెగిరిపోయిన గంధకము గాజుకుప్పెయొక్క మూతచివర వుండిపోవును. పాతికతులము రసముతో నాలుగుతులములకంటె తక్కువ గంధకము గలిపినయెడల కొంతరసము సిందూరించక మిగిలిపోవును. ఇట్లు మిగిలియుండిన రసము ఆవిరిరూపమున కొంత యెగిరిపోవును. మఱికొంత గాజుకుప్పెయొక్క పైభాగమున కంటుకొని సిందూరముతో గలిసియుండును. మనవైద్యులు చేసెడియోగములలో రసముకంటె తక్కువ గంధక మెప్పుడును తీసుకొనరు. గనుక సిందూరించని రసము మిగిలి యుండకూడదు.

ఆయుర్వేద వైద్యులకు తెలియవలసిన రెండవసంగతి తూనిక సంబంధమైనది. ఆఱుతులముల రసమును 36 తులముల గంధకముతో గలిపి నూరి సిందూరింపఁ జేసినప్పుడు 6 తులముల కంటె నెక్కువ షడ్గుణము రాదని మనవైద్యుల యభిప్రాయము. అనుభవములో 6 తులముల కంటె కూడ తక్కువరావచ్చును. కాని శాస్త్రప్రకారము ఆరున్నర తులముల షడ్గుణము రావలెను. ఆఱుతులముల రసము అరతులము గంధకముతో సంయోగించిన షడ్గుణ మగును. ఇట్టిస్థితిలో ఆఱున్నరతులములకంటె తక్కువ షడ్గుణము రాకూడదు. వినను వండుటలో నెక్కువగ కలిపిన గంధకమే కాక సిందూరము కూడ కొంతయావిరిరూపమున ఎగిరిపోవును. ఇందుచేత షడ్గుణముయొక్క తూనిక తగ్గును. ఈరీతినే లోహాదులను భస్మము చేయునప్పుడు భస్మముల తూనిక ఆయాధాతువుల తూనికకంటె నెక్కువ రాకూడదనియు సరికి సరి తూనికవచ్చువరకును పుటములు వేయుచుండవలెననియు మనవైద్యుల యభిప్రాయము. కాని యీయభిప్రాయము శాస్త్రసమ్మతమైనది కాదు. లోహాదులు భస్మములగునపుడవి గాలిలో నున్న ప్రాణవాయువుతో సంయోగించును. అనగా ధాతువులును ప్రాణవాయువును చేరి భస్మములగుచున్నవి. అందుచేత భస్మములయొక్క తూనిక ఆయాధాతువుల తూనికకంటె నెక్కువగనే యుండవలెను. భస్మీకరణమునందు ధాతువులను ఓషధులతోను పసర్లతోను గలిపి నూరుదురు. అప్పుడు కొంతవఱకు ఖల్వమున బట్టుకొని యుండును. పుటము వేయునప్పుడు కొంత ఎగిరిపోవచ్చును. ఇట్టి కష్టములు లేకుండ భస్మీకరణము చేసినయెడల భస్మములయొక్క

తూనిక ధాతువుల తూనికను మించియుండును.

ధాతువులు భస్మములుగ మారినప్పుడవి మృత ధాతువులగు నని యు, అట్టి వానికి పునర్జన్మ మసంభవమనియు మన వైద్యుల మతము. అనగా లోహ సింధూరమునుండి లోహము - షడ్గుణము నుండి రసమును తిరిగిసాధించుట యసంభవమని వారి యభిప్రాయము. భస్మములు ధాతుజన్యములు. ఇట్టి భస్మములు నిర్దుష్టములగునో కావో నిర్ణయించుటకు మనవైద్యులు రెండుమూడు విధములు పరీక్షించెదరు. ఇందు మొదటిది భస్మము నిశ్చంద్రికయగుట. అనగా ధాతువులకు సహజముగు తళుకుపోవుట. భస్మము వారితరముగుట రెండవది. అనగా నిర్దుష్టములగు భస్మములు నీటిమీద తేలును. మూడవది భస్మములను వ్రేళ్లమధ్యను నొక్కినప్పుడు రేఖలు భస్మముపై నంటుకొనను. సరియైన భస్మములగునో కావో పరీక్షించుట కీమూడును మంచిసాధనములే. కాని యట్టి భస్మములనుండి తిరిగి ధాతువులను జనింపఁ జేయుట యసంభవ మనుకొనుటగాని యసాధ్యమనుట గాని శాస్త్ర సమ్మతము కాదు. మృతధాతువులనుండి ధాతువులు తిరిగి జనింపఁ జేయవచ్చునని పాశ్చాత్యరసాయన శాస్త్రమేకాక మన యాయుర్వేద గ్రంథములు సయితము చెప్పుచున్నవి.

ప్రతిభస్మమునుండియు మృతధాతువును జనింపఁజేయుట యిప్పుడు సాధ్యమగుచున్నది. ఇందుకు వేడిమి ముఖ్యసాధనము. నవీన శాస్త్రపద్ధతుల ప్రకారము విద్యుచ్ఛక్తి ప్రబలిన తరువాత ప్రతి భస్మమునుండియు ధాతువులకు పునర్జన్మమునొసంగుట సులభమైనది. మనవైద్యులు చేయు పుటయోగములలో వేడిమిచాలక ధాతువులు తిరిగి జనింపక పోవచ్చును. కొన్ని భస్మముల కీవేడిమే చాలి ధాతువులు తిరిగి జనించును.

ఈ విషయము మనవైద్యులకు సయితము తెలియును. నిర్దుష్ట భస్మలక్షణములు తెలుపుచు, అట్టి భస్మమును కొన్ని పదార్థములతో కలిపి యూదినప్పుడు ధాతువు జనింపకుండినయెడల మంచిదని చెప్పిరి. కాని ధాతువును భస్మమునుండి జనింపఁజేయుట యసాధ్యమని చెప్పలేదు. బసవరాజీయమునందు :—

శ్లో. సర్వమేవ మృతం లోహం ధ్మాతవ్యం మిత్రపంచకైః
ఇత్యేవం స్యాన్నిరుత్థానం సేవ్యవారి తరంభవేత్.

భస్మమును మిత్రపంచకముతో—అనగా బెల్లము, గుగ్గిలము, గురిగింజ, నెయ్యి, వెలిగారములతో చేర్చి యూదినప్పుడు తిరిగి ధాతువు జనింపక నీటిమీద తేలినయెడల భస్మము పరిశుద్ధమని యెరిగి సేవింప వలయును.

దీనిని బట్టి మిత్రపంచకము భస్మపరీక్షకేర్పడిన మంచిసాధనమని తెలియుచున్నది. ఈ పరీక్షకు లొంగినయెడల భస్మము నిర్దుష్టమని చెప్పవచ్చును. ఇంతియ కాని మరియొక సాధనముచేసినట్టి భస్మమునుండి ధాతువును దీయుట యసాధ్యమని యర్థము కాదు.

ప్రస్తుతము మన దేశములో చాలమందికి ఆయుర్వేద శాస్త్ర జ్ఞానము తగ్గి వంశపరంపరగ వచ్చు వైద్యసాంప్రదాయమే మిగిలియున్నది. ఇప్పుడిప్పుడు మనవారు ఆయుర్వేదమునకు తగిన ప్రాముఖ్యము నిచ్చుటకు కళాశాలల బెట్టియు పరీక్షలు చేసియు వైద్య శాస్త్రజ్ఞులకు శిక్షగఱపుచున్నారు. ఇట్టి సందర్భములలో నట్టికళాశాలలో జదువువిద్యార్థులకు నవీన రసాయన శాస్త్రజ్ఞానమును కూడ కొంత నేర్పుట యవసరము. రసాయనశాస్త్రముయొక్క మూలసూత్రములు తెలిసినప్పుడే యాయుర్వేదవైద్యుఁడు తన శాస్త్రమునందు చెప్పఁబడిన యోగముల యర్థమును పూర్తిగ గ్రహింప గలుగును.

వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రి నాయుడు

తుమ్మల సీతారామమూర్తి గారు

శ్రీమత్కృష్ణ్మకులాబ్ధిచంద్ర! గుణరాశీ! వేంకటాద్రీంద్ర! సం
గ్రామోర్వీసురరాట్కుమార! నగధీరా! సుందరాకార! నా
నామాణిక్యవిరాజమాన మకుటాంచ న్మస్తకా! కోవిద
స్తోమస్తుత్యచరిత్ర! దీనజనబంధూ! రాజకంఠీరవా!

చ. అరయగ నీవు జామునేడ వర్థులకిచ్చు ధనంబుతోడ నీ
ధరఁ గల రాజు లందఱును దా మొక వత్సర మాత్రి తాళికిన్
గరుణ నొసంగు విత్తమయి నన్ సరివత్తురె? జగ్గధారణీ
శ్వరతనయా! దయానిలయ! సర్వధరాధిప! లోకభూషణా!

చ. ఎంతతపం బొనర్చెనో బళీ యమరావతిపట్టణంబు. భూ
కాంతవరేణ్య! మీ రచట గాపుర ముండగ నాంధ్రదేశ మెం
తెంత తపం బొనర్చెనో! తదీశుఁడవై వెలయంగ నీవు ధీ
మంత! కళానికాంత! గుణ మండన! శాత్రవలోకభంజనా!

సీ. తనయెత్తు బంగారు త్రాసునందున దూఁచి
బ్రాహ్మణోత్తములకు బంచిపెట్టె
అన్నప్రదానంబు ననుదినంబును కోటి
ధారుణీసురులకు దయనొనర్చె
అగ్రవర్ణుల కిచ్చె నగ్రహారశతంబు
నతివేడ్కతో గోరినట్టి చోట్ల
మించిన భక్తి గట్టించెను శివకేశ
వాలయంబు లనేక మవనిలోన

గీ. సేతుశీతాద్రిమధ్య ధాత్రీతలమున
దనకు సరియనఁగాదగు దాతలేడ
టంచు బేరందె నఖిలజనాళిచేత
వీరుడా వేంకటాద్రిపృథ్వీవరుండు.

సీ. సంస్కృతాంధ్రాది భాషలలోన మిక్కిలి
పాండిత్యవిభవంబు బడసి మించి
కవిపోషణం బందు ఘనుడైన కృష్ణరా
యలకన్న మిన్నయన్ ఖ్యాతి నంది
దేవిభాగవతాది దివ్యకావ్యంబుల
గృతినంది సాటి భూపతులు మెచ్చ
పండితకవికోటి వలన "నద్యతన భో
జ"సమాఖ్య బిరుదరాజంబు నంది

గీ. తోటి రాజులలో నెల్ల మేటి వగుచు
వాసిగాంచితి వయ్య శ్రీ వాసిరెడ్డి
వేంకటాద్రిమహీపతీ! విమలకీర్తి!
కవిజనస్తుతనామ! సంగ్రామభీమ.

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులు

డి. శేషాచార్యులు గారు

శ్రీ మహనీయుడు వైద్యవరులగు శ్రీమాన్ రామకృష్ణమాచార్యులకును శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మమ్మకును అంగీరస సంవత్సర ఆశ్వయుజ అమావాస్యను జనన మందిరి. వీరిది గౌతమ గోత్రము. జన్మభూమి మచిలీపట్టణము. వీరు పితృపైతామహకముగ నున్న చికిత్సాచరణమును శాస్త్రపరిజ్ఞానముచే వికసింపఁజేయ దలంచి మైసూరు రాజధానిలోని సంస్కృతకళాశాలలో పుట్టస్వామి శాస్త్రులవారియొద్ద సంస్కృతాయుర్వేదములలో మంచిపాండిత్యమును గడించిరి మైసూరుగవర్నమెంటు హాస్పిటలునందు క్రియాపథమున యోగ్యతాపత్రములఁ బడసిరి. పిదప నాయుర్వేదమునకు ప్రధాన స్థానము లగు కలకత్తా, బొంబాయి, కాశ్మీరము లాహోరు, హరిద్వారము, జయపురము, నాశికాక్షేత్రము, మున్నగు స్థలములందు సంచరించి యచ్చటగల ఆయుర్వేద విద్వాంసులతో సంప్రతించి విజ్ఞాన విభవమును సంపాదించి చికిత్సాలయముల పర్యాలోకనముచే క్రియాచరణమున నైపుణ్యము నినుమడించి ప్రశస్తినొందిరి. పిమ్మట బెంగుళూరున వైద్యశాలకు చికిత్సకులుగా వెడలి కొంత కాల మచ్చట పనిచేసిరి. తరువాత చెన్నపురిఁజేరి శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరీ దేవస్థాన ధర్మవైద్యశాలకు ప్రధాన చికిత్సకులై వ్యాధిపీడితులగు ననేకులకు నారోగ్య మొసంగుచుండిరి. అటుపైని కొలదికాలములోనే ఆ ధర్మవైద్యశాల కనుబంధముగ నియమింపఁబడిన కళాశాలకు ప్రవర్తకులుగ నుండి యన్నివిధముల దానిని నానాటికి వృద్ధి నందించుచు ననేకదేశములనుండి చనుదెంచిన విద్యార్థులకు ప్రతిఫలాపేక్ష లేకయే ఆయుర్వేదవిద్యను లక్ష్యలక్షణ పూర్వకముగఁ గఱపుచు తమ ప్రతిభాకౌశలమును వ్యాపింపఁజేసిరి.

కొంతకాలము గడచునప్పటికి శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ దేవాలయాధికారులు కళాశాలను మానివేయవలసి రాగా శ్రీ యాచార్యులవారు పూనికతో నా కళాశాలను తామే నిర్వహింప బూనుకొని శ్రీచెన్నపురాయుర్వేద ప్రచారిణీసభ, యనునొక సంస్థను స్థాపించి యీ కళాశాలను తదనుబంధములగు వైద్యశాలను; ఆతురాలయమును క్రమముగ నభివృద్ధి గావించిరి.

పంజాబు, మలబారు, వారణాసి కలకత్తా, సింహళము, మొదలగు దూరదేశములనుండియును విద్యార్థులు పలువురేతెంచి యాయుర్వేదమును క్రియాభ్యాసపూర్వకముగ నిచ్చట నభ్యసించి తమ వైద్యమును నలుదెసల వ్యాపింపఁ జేయుచు ఆచార్యుల వారికి అసమాన యశస్సును గల్గించిరి. వీరు ౧౯౦౮వ సం॥న బొంబాయి వస్తుప్రదర్శనమునందు హైమాదిపానకము మున్నగు నౌషధరాజములను ప్రదర్శించి ఒక స్వర్ణ పతకమును, ప్లేగుమందులకై శ్రీ గద్వాల సంస్థానము వారిచే నొక పసిడిపతకమును పారితోషికమును బొందిరి. ౧౯౦౯వ సం॥న బనారసు ప్రదర్శనమునందును, ౧౯౦౬వ సం॥న కలకత్తా ప్రదర్శనమునందును బంగారుపతకములతోను, మొదటితరగతి యోగ్యతాపత్రములతోను గౌరవింపఁబడిరి. ౧౯౦౭వ సం॥ కలకత్తా నగరమున భిషఙ్మణి యను బిరుదముతోడను ఆవత్సరముననే మే నెలలో నాసికాక్షేత్రమున నాయుర్వేదమార్తాండ బిరుదముతోడను బహూకరింపఁబడిరి. ౧౯౧౩ సం॥న జార్జిసార్వభౌములు వీరికి వైద్యరత్నము బిరుదము నిచ్చిరి. వీరు కొల్లంగోడు సంస్థానమున జరిగిన ఆయుర్వేదీయ సప్తమ సమావేశమున కధ్యక్షత వహించిరి. వీరు ఆయుర్వేద వ్యాప్తికై సలుపు ప్రధానకృత్యములలో సభాధ్యక్షత వహించుటకు ఇదియే యారంభము.

౧౯౧౩ వ సం॥ ఏప్రెల్‌లో బొంబాయి రాజధానిలో జరిగిన నిఖిలభారతవర్షీయాయుర్వేద మహాసమ్మేళనమునకును, ౧౯౧౭ వ మే నెలలో హరిద్వారములోని ఋషికుల బ్రహ్మచార్యాశ్రమమున జరిగిన ఆయుర్వేద వైద్యమహాసమ్మేళనమునకును, ఆసంవత్సరముననే నవంబరు నెలలో బెజవాడలో జరిగిన ప్రథమాంధ్రాయుర్వేద వైద్యసమ్మేళనమునకును, ౧౯౧౮ వ సం॥ ఫిబ్రవరి మాసమున తెనాలిలో జరిగిన గుంటూరుమండల ప్రాథమికాయుర్వేద యూనానీ వైద్య సమ్మేళనమునకును ఆవత్సరమే ఏప్రెల్ నెలలో లాహోరుపురమున నిర్వర్తింపఁబడిన నిఖిల భారతవర్షీయాయుర్వేద నవమ వైద్య మహాసమ్మేళనమునకును ౧౯౧౯ వ సం॥ అగష్టు నెలలో తిరువహీంద్రపురమునఁ జరిగిన ద్వితీయ ద్రావిడాయుర్వేద వైద్య సమ్మేళనమునకును, వీరు అగ్రాసనాధిపత్యమును వహించిరి. ఆయుర్వేదవిజ్ఞానము విశేషముగ వ్యాపించుట కనుకూలముగ మాధవనిదానము అర్కప్రకాశము, రసప్రదీపిక, పథ్యాపథ్యము, ఆయుర్వేదపరిభాష, భేషజకల్పము, ఇత్యాదిగ్రంథములను ఆంధ్రటీకా తాత్పర్యములతో వివరముగ వ్రాసి ముద్రింపించిరి.

శ్రీ వైఖానస మహాజన సభాస్థాయిసంఘ సమావేశమునకు గుంటూరు జిల్లాలో చేరిన చేటుపాలెమున 14-9-20 తేది మంగళవారమునందు దయచేసిరి. వీరు స్వకీయమత సభలకు వెళ్లుట కిది ప్రథమపర్యాయము. శ్రీవైఖానసమహాజనసభ కగు పండిత సన్మానమున కీ ప్రతివత్సరమును రూ 120 నొసంగ వాగ్దాన మాచరించిరి. శ్రీవైఖానస పత్రికా గ్రంథమాల ననేకవిధముల సత్కరించిరి. ఇట్టి మహనీయుడు- ఉదారపురుషుడు- ఆయుర్వేదమార్తాండుడు- ఆంధ్రజనని ముద్దులపట్టి. రౌద్రి సంవత్సర భాద్రపదబహుళ పాడ్యమి బుధవారమున నస్తమించెను.

స్మృతి పద్యములు

శ్రీలీలాపూర్వ దేవవైద్యుఁడని ధాత్రిం దన్నుఁ గీర్తింప, స
ద్వోలాఘంబునఁ గుషిరించుకొన కాయుర్వేద వైద్యప్రచా
రాలంబంబె పవిత్రజీవనముగాఁ బాలించు, మా దీవి గో
పాలాచార్యుఁడు వైద్యరత్న మకటా పైలోకముం జేరెనే.

క. మాపాలిటి మందారము
మా పెన్నిధి మాగురుండు మామాన్యుఁడు మా
గోపాలాచార్యగుఁ డ
న్నా పోయెనె మమ్ముఁ బాసి నాకమ్మునకున్.

మ. అనఘా నీవు జ్వరార్తి నుంటి వని మేమాలింపమాత్రాన గ్ర
క్కున మాగుండెలు వ్రయ్యలయ్యె నపుడా గోదావరీ మండలం
బునఁ గావించిన వైద్యసంఘమున, నామూ పెట్లు దప్పించుకొ
న్న నినుఁ మ్రింగెన కాలమృత్యు వకటా నజ్ఞాను దౌష్ట్యంబులోన్

సీ. నినుఁ గాంచఁ బద్మాలయను గూర్చి వ్రత మేమి
సలిపెనో రాజ్యలక్ష్మమ్మ తల్లి
తిలకింప రామకృష్ణుల కిడెనో యెన్ని
పూజలు రామకృష్ణుండు సతము
నిను శిష్యుఁగాఁ గాంచ వనజాక్షు నిఁ సపర్య
లేమి జేసెనో పుట్టుస్వామి గురుఁడు
నిను భక్తుగాఁ గాంచ నిఖిలేశు నేరీతి
నర్చించెనో యార్ష సాంధ్రమాతఁ
ఆరయఁ బితాయును గురులును గట్టివంశ
మవని ధన్వంతరి గాంచిన దనుట నిజము
దీపవంశంబె యమృతంపు దీప. కాని
యంటి గోపాల మముఁ బాసి యరిగి తెట్లు ?

సీ. పలితంబు శాంతరసం బొలుకుచుండు నీ
యకళంక ముఖచంద్రు నరసి మురసి,
నిన్నావళి పై నింపు నీదు దాక్షిణ్యంపు
టీక్షణ స్తోమంబు నెంచి యెంచి
నెమ్మది మ్మదయించు నీ మహామంద మం
దస్మిత రోచులఁ దలచి తలఁచి
యఖిల లోకులకు మహారోగ్యదంబగు
నీదు వాక్సుధ నాత్మ నిలిపి నిలిపి.
పొగులుచు న్నారు నీదు బంధుగులు వైద్య
గణము లాప్తులు శిష్యలోకములు నార్య
లఖిలజనములు వీరు వారనక నిపుడు
మఱల యెప్పుడైన జూతుమె మాన్య నిన్ను?

సీ. ధన్వంతరి నిను మారికి దొల్పవే యెన్నైన
నుండెలాయుర్వేద మహిత సభలు
నినుఁ బరీక్షకుఁగాఁగ గొనలేదె యగణిత
మాయుర్వేద పాఠశాలోత్తమములు
నినుఁ బ్రధానచికిత్సకునిఁగా బడయరే కృ
తార్థులై యెక్కుడు శ్రీలాధిపతులు
నిన్న గ్రపీఠిని నిల్పదే పలుమాఱు
భారతీయుర్వేద భూరిసంఘ.
మకట యకటా! నేడు నిన్నెంత కన్న
మున్నంత జగు పదస్థలనుంచ నెంచి
యమరపురికి గొంపోయెలు నావిధాత
దీపికులచంద్ర ! గోపాల ధీబుధేంద్ర!

సీ. ఏ యింటఁ గనుగొన్న నీయశౌషధసుధావి
తానంబులే గదా ధన్యచరిత
ఏపత్రికారాజ మీక్షించినను నీదు
ప్రకటనలే గదా భవ్యచరిత
ఏవైద్యతతి గోష్ఠి నెలమితో విన్నను
నీప్రశంసయ గదా నిర్మలాత్మ
ఏ యూరఁ గనుగొన్న నింపైన నీ యుప
న్యాసంబులే గదా సదయహృదయ.

గీ. ఆకటి మరి వ్యాధ్యతిమిరంబు నణఁచి నిపుల
విపులసద్వైద్యతేజంబు వెలుఁగఁజేయు
నీ మహాజ్యోతి రేమయ్యె? నో మహాత్మ
వైద్యలోకంబునకు లోటువచ్చె నేఁడు.

శా. ఆయుర్వేదము నుద్ధరింప భవదీయంబైన సర్వస్వమున్
ప్రాణంబున్ వినియోగపెట్టి మిగులన్ భావిస్థితిం గూర్చి నీ
యాయుర్వేద కళాలయం బిఁకను నే యాధారతన్ బొందునో
ఆయుర్వేదపితామహా! యెఱుఁగ మయ్యా చెన్నపట్టంబునన్.

ఉ. భారత రాజ్యవర్గమున, స్వర్గము నందో, వికుంఠమందో నీ
కోరిక చొప్పున ట్లటులు లఖండితవైభవయుక్తితో డవి
స్తారసుఖంబు చేకొనుము సర్వసుపర్వ సజీవికాయుఁ బ
త్కారముతోఁ బరాత్పరు సఖుండవౌచున్ సుఖముండుమా బుధా.

కోన రాఘవయ్య గారు

మ. జననీభారత మాత నీదు సుతులీక్ష్మామండలిన్ భవ్యులా
యనసూత్తంగులఁ జూచికొంచు మది నిత్యానందమున్ జెందునీ
ఘనమోదంబును భంగపుచ్చి యకటా కాలానిదుఃఖంబు గ
ల్పనఁ జేసెం గద నిను నావిధి బుధుల్ భావంబునన్ దూరగాన్.

శా. ఆయుర్వేదము నుద్ధరించుటకునై యాంధ్రప్రపంచంబునం
జేయూపిర్భవమొంది జీర్ణదశలో నేమూలనో యున్నయా
యాయుర్వేదము నుద్ధరించి నిజశిష్యశ్రేణి విఖ్యాతిపై
యీయాంధ్రోర్విని నిల్పఁ జేసిన సుతుం జేగిన్ దివిన్ జూడగన్.

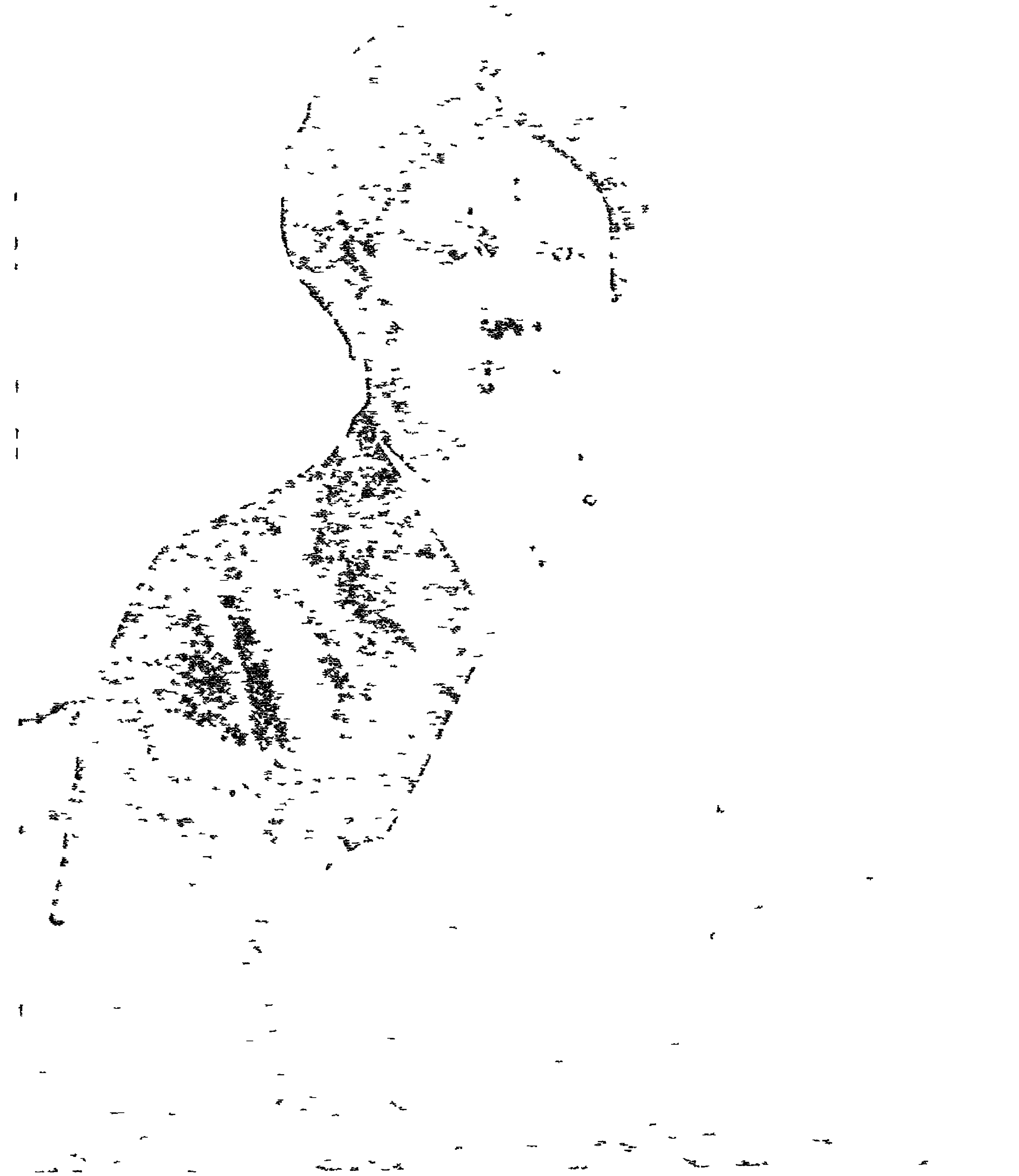
బి. డి. ప్రసాదరావు

Late Pandit, D. Gopalacharlu

కీర్తిశేషులైన పండిత, డి. గోపాలాచార్యులవారు

Late Tanjanagaram Thevapperumaliah Garu

కీర్తిశేషులైన తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు

చిత్ర శేషుడైన లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకు

శ్లో. యదాయదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహం.

లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలకు సంస్మరణ

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

నియతినామక సాంద్ర నీహార తతిచేఁ బ్రుంగు భరతాత్మజుల పాలి భానుమూర్తి, కారాగృహంబులే, కనక సౌధములుగా గంతసించిన కార్యసాధకుండు, కర్మయోగమె కృష్ణుమనభావమని సదా బోధగావించిన పుణ్యమూర్తి ఐహిక సుఖముల నావంతయేనియు సరకుసేయని యట్టి సాధుజనుఁడు, తనదు జీవితమంతయు ధన్యముగను, దేశసేవల వెలయించు ధీరతముఁడు, లోకమాన్యతఁ గన్న వివేకఘనుఁడు, బాలగంగాధరుఁడికేఁడి? భారతాంబ!

జనమంచి సీతారామస్వామిగారు పిఠాపురము

సీ. ఏపండితుని మాటయెల్ల ప్రాజ్ఞులకును విజ్ఞానసంయుక్త వేదవాక్కు,
ఏధీరు ప్రావీణ్య మెల్లయోధులకును ధర్మసంగ్రామ నిదర్శకంబు
ఏధన్యుజీవితంబెల్ల మానవులకు దేశాభిమానో పదేశకర్త, ఏమహాత్ముని నామమెల్ల హైందవులకు పరమానురాగ సంపాదకంబు
అట్టిబాలగంగాధరుడకట కట మనలనందఱ విడనాడి చనియెదివికి, ఎంతకష్టము ప్రాపించె నింతలోన! కడుపుచెఱువగు చున్నది గాని, దిటము తెచ్చుకొన శక్యమే యెట్టిధరులకును.

కాశీనాధుని చిన వీరభద్రయ్యగారు ఈడుపుగల్లు

ఉ. భారతమాతృ పుత్రుడయి, భారతదేశము వృద్ధిఁజేయఁగా, భారము నూని బోధలను బాగుగఁజేసి స్వరాజ్య బీజమున్ జారకవిత్తెఁ జిత్తముల, పండకమున్నె మహాత్ముడకటా! భారతి మాన్య డౌతిలకభానుడె యస్తమునందె మాతరో!

చ. అనఘుఁడులోకమాన్య ఘను డన్నను భారత దేశవృద్ధియే ఘనమని యెంచి కష్టములగాంచియు ధైర్యమునుండి గీతలన్ ఘనమతి కర్మయోగమును గౌరవమొందగవ్రాసె గ్రంథమున్ ఘనతర కీర్తిగాంచి యిటు గాయముఁ బాసెను భారతాంబరో!

రాజా మంత్రిప్రెగడ భుజంగరావు బహద్దరు గారు

సీ. అధికారులెన్నెన్ని విధముల బాధించి, పట్టుపట్టూర్చిన భయముఁగనక, కారాగృహప్రాప్తి భారంబనక దేశ సేవకై పలుమారు సిద్ధపడియు, మితవాదులను పదాహతి నిగ్రహ మనుగొల్పిఁ, బరదేశమున ప్రాగ్ర్యపటిమఁ జూపి, సంతోషి చెల్ప రాజద్రోహులనణంచి, వారి ధాకలకు భీభత్సుగాక, దేశసేవను పరమావధిగ గణించి మానధనముల లెక్కింపఁబూనుకొనక, భరమహా రాజ పదవిపదంబుఁ బ్రజల, వలనఁగాంచిన తిలకు దివంబుఁ జెందె.

ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు. పుంగనూరు

శా. శ్రీమత్సద్గుణ మండితోదర! యశః శ్రీశోభితాకాంతరా!, శామాదిద్విపదద్రివజ్రధర! లోకఖ్యాత-విద్యాధరా!, భూమప్రేమవిలోకితార్తనికరా!-ప్రఖ్యాతకతారా! భవ్యం, దావాదంబు నొసంగునీకు బుధ మాన్యా! బాలగంగాధరా!॥

మ. ఒకచో నాత్మ సతీవియోగము మనం బుగ్రాధిపాపాధికముం, చికడు న్నాతియఁజెట్టు; నొక్కయెడ శిక్షింపంగఁ గారాలయం బకలంకస్థితి ధైర్యమూని మొక్కయుం- త్రై సంజలింపంపంగనే, రవు గీతార్థముఁ జెల్పినా వహహా! ధీరా-బాలగంగాధరా॥

చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

గీ. పరిమ దుద్యానభూముల ప్రసాదున్న తాళమురసాలవృక్షవిఖాంతరమున, సంతస వసంతవేళఁ బ్రజాసుఖముగ గంతమెత్తెడు పికతిలకంబు బుధిరోయె.

కా. అప్పయ్యశాస్త్రి గారు

శా. స్వారాజ్యంబు స్వరాజ్యగంమ నిలవైరించాటి పెక్కేండ్లయో కారాగారము నందుమంచినను నీ కార్యంబు చాలింపవే, దారా బంధుజ గోలుపోయినను నీధైర్యంబు బోనీకయెం, తో రమ్యంబుగఁ జేసి దూను మెహాళ్ళి తోడ్పాటుకై యేగితే, స్వారాజ్యంబును ప్రస్తజేవకల, దేవాబాలగంగాధరా.

రూ మునయ్యగారు ప్రొద్దుటూరు

మ. అనఘాత్మా! జ్వరపీడితుండయితివం చాలించి యారోగ్యమున్, దనరున్ బోయని యింటి మీదినయు వార్తాపత్రికల్ పిడ్గు, బో, లిచనీయంతము జెల్పె! నీమరణ మోలించి కొందవి ద్చట్టు సజ్జన చిత్తంబుల కాల్చివైచె, నుతపేష! బాలగంగాధరా.

బ్రహ్మభట్ల పట్టాభిరామశర్మగారు గుడివాడ

సీ. భరతమాతృకగర్భ-పాథోధి కెవ్వాఁడు, పూర్ణచంద్రునిభాతి బొడమె జాము, అజ్ఞాతిమిర సం-వ్యాప్తులకెవ్వాడు బాలసూర్యునిభాతిఁ బరగినాఁడు, స్వేచ్ఛాపరహితులై-చెలఁగు హైందవపాళిఁ గావంగ నెవ్వాడు-గడిగినాఁడు, భరతదేశస్థితి- బాగుజేయగ నెంచి ఇంగ్లాండునకు నెవ్వ డేగినాఁడు, భారతీమైకమోక్ష ప్రచారమునకు తగినకార్యములెవ్వాండు దలఁచినాఁడు అట్టి శ్రీ బాలగంగాధరాఖ్యతిలక మస్తమించెను మనల శోకాబ్ధిఁద్రోసి.

యెడ్లపాటి వెంకట సుబ్బారావుగారు

మ. కలలోనిన్నటు దోఁచు నీమరణవార్తై కల్యసంప్రాప్త! లోపల నెంతో దిగులుబ్బెపాదుకొను నెప్పక్కన్ గనం బోయినన్, పలుకంగుల్ భవదీయమూర్తిఁ గనెదన్ శిక్షింకునొక్కప్పుడిట్టుల నీవుకుయ్యవు వృక్షమందు మలీక నిట్టుల్ శాంతిచేకూర్తునో?

కూచిమంచి సుబ్బరాయకవి [illegible]

సీ. భోజనాతురఁ డన్న మును [illegible]
నటుల, బహుపిపాసను నీరు [illegible]
తెగిచేఁద కూలినటుల, సుడిగాలిలో [illegible]
వెళ్లునఁ జుక్కాని విరిగినటుల, [illegible]
తరి దీపమును, జటుక్కున నారి [illegible]
జేరగాఁ గడగి, నిన్నేయూతగాఁ గొన్న భ
డధికని స్పృహఁగల్గించి, యనని విడిచి [illegible]
రాఖ్యతిలక!

పాతూరి [illegible]

సముద్రాల వెంకటరాఘవాచార్యు [illegible]

చ. సరసవచో విలాసన యశాలి, [illegible]
మరణము జెందకంటకిని [illegible] సౌఖ్యమై [illegible]
దుఱుమన దేశమాతను [illegible] పచరించుచు [illegible]
కరిగితో; పుత్రదుఃఖమెటులా [illegible]

జి. రామలింగము [illegible]

సీ. ఎవ్వాని శాంతముఖేందుబింబము జ్యోత్స్న [illegible]
నలరజేయు, నెవ్వాని వక్తృత్వ [illegible]
గుండియల్ బగులజేయు, ఎవ్వాని [illegible]
దేశంబునెల్ల నావేశపరచు, ఎవ్వాని రాజ్యతంత్ర [illegible]
నీతి శాత్రవుల నబ్బురపరచు, [illegible]
తాగ్రరత్నమవసరంబగు సమయంబునందు [illegible]
భారత వీరమాత, బాలగంగాధరుండు నీ [illegible]

బాలకవి హనుమంత వజ్ఝల జగన్నాథ [illegible]

లక్ష్మీపోలవరం

సీ. కడిభుజంబదిబోయె భూకతేపాలికి, నిరవమన [illegible]
గును? దేశోద్ధరణజేయు ధీరుండు దివికేఁగె, [illegible]
లెట్టులగును, భారతస్వాతంత్ర్య బద్ధకంకణ [illegible]
కార్యంబు లెట్టులగును, అనుచు భారతనారులు [illegible]
దుఃఖనీరధి మున్గుచు దూలుచుండ, భరతమాత [illegible]
పుడిచ్చు, వెట్టి దివి కేఁగన్యాయమా! వీరపురుష

జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రిగారు

సీ. భారతోద్ధరణ సంభావితునకు రాజ్య తంత్ర [illegible]
య్యె, దేశధర్మోపసందేశమునకు [illegible]
య్యె, మాతృశోకోత్పాట నాతిదీక్షునకు [illegible]
వాప్తియయ్యె, స్వార్థతాదూర విశాలమతికి [illegible]
యకుటుంబ మయ్యె, ఆమహాత్ముండు తిలక [illegible]
లగంగాధరుండు కృపాలయుండు, అవనిజాబాల [illegible]
గలాఫ్పపాలుగాగఁ దా స్వారాజ్య మేలఁజనియె.

[illegible] స్వసుమ్మ గోపాలకృష్ణ [illegible] నిమ్రింగె,
[illegible] మద్దియు బాలగంగాధరు [illegible]
[illegible] సూసము దుఃఖ వార్తాశ్రవణ
[illegible] ప్రతిపత్తిర్ధి రాత్రి భారతపుత్ర
[illegible] బహువిధభయాన [illegible] నిప్రాయము
[illegible] తనిటొసరంబు, అక్కటా! క్రూరదు
[illegible] దురదృష్ట పశతనేఁడు.

[illegible] శాస్త్రిగారు

[illegible] నేస్తముండాటు లోకమాన్యఁడును నీ
[illegible] స్వాతంత్ర్య మెట్టిదో, తిలకునీలోన
[illegible] కవత్సరంబ! నీ రౌద్రతఁ జూపె
[illegible] మోహము యీ నాదు ముఖ్యపట్టణము!
[illegible] బుద్ధుబోయెం దేశమా! నీకుమంచి సందే
[illegible] ! నిన్ను మెప్పింపకలుగువారెవరో? సౌఖ్యమా!
[illegible] బాలగంగాధరుఁడు స్వర్గ [illegible]

[illegible] జగన్నాథ రావుగారు కాకినాడ

సీ. [illegible] రుపకంయిపై, నతినీలి మేఘంబు లలమినట్లు
[illegible] సుధాంశుపై, రాహుదేహచ్ఛాయ గ్రమ్మి
[illegible] సుందరోద్యానంబునందు దట్టపుమంచు
[illegible] కాళి సాకటముపైని, నోఁ అపారజడివాన
[illegible] స్వాతంత్ర్య భవనమెక్క, మొదటి
[illegible] మంద, వారిసంతోష సుధ వివప్రాయ
[illegible] నో తిలకరాజ!'

[illegible] సూర్యనారాయణ శర్మగారు

[illegible] కృష్ణా

[illegible] తేజస్ఫూర్తి గాంచెదా నెవ్వానిఁ గాం
[illegible] భారతసాధు జరయ నెవ్వాని దీ, వ్యత్తేజమున
[illegible] ఎవని యదృష్టంబు భువి నెట్టివారికిఁ లభియింప
[illegible] నెవని యశోలత ఏడుసంద్రంబుల కడప
[illegible] నట్టిలోకమాన్యుండు దానస్తమించె
[illegible] గిరులు నగులు, వనులు వనధులు నేకమై
[illegible] దుఃఖ విస్తరతఁ జేసి.

సీ. [illegible] స్వాతంత్ర్యమే మనిచెప్పు, భవదుదయంబును బడయు
[illegible] భాగ్యమేమని చెప్పు, భవదు క్తియుక్తులఁ
[illegible] వైభవంబు నేమని చెప్పు, భవదీయవర్ణనల్
[illegible] దేశంపుఁ బూజ్యత్వమేమని చెప్పు, భవదుప
[illegible] నెచట నీకుచిరపదము, నూనితివి; నీదు మై
[illegible] నెచట; నవ్విట్టు పావనం బేకదయ్యె. కలిత
ధర్మ! [illegible] ధరతిలకధర్మ!

సుబ్రహ్మణ్య భాగవతులు తెనాలి

సీ. మానుభావులను సంపూర్ణవైదుష్యంబు బడసిన యట్టి సత్పండి
తుండు, అంతరాత్మయనుదే శాభివృద్ధికి కానిపనికన్న త్తిమా డని
స్థిరుండు, తనపైన బడినకేసు నవన్యసామాన్య మనగ వాదించిన
న్యాయవాది, బంధనమ్మున కర్మ పరముగా గీతలవ్యాఖ్యవ్రాసిన
మేటి భాష్యకర్త, బాలగంగాధరాఖ్యుప ద్బ్రాహ్మణుండు అఖిల
భారతజనహృద యాలయముల తనదుమూర్తి ప్రతిష్ఠించి తాను
చేరె శివునిసాయుజ్యమిందుకై చింతయేల.

గీ. ధర్మమునకును హానియు ధర్మమునకు
తగని యభివృద్ధి కగిన తరుణమందు
అవని నవతారమెత్తెద నన్న నీదు
పలుకునే నమ్మెదము వేద వాక్యమనుచు.

గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావు

సీ. అకసాన సమయాన, హా, జన్మదేశమా! యంచెంత మదిఁబల్వ
రించినావొ, మరణకాలమునందు, భరతప్రపంచమా! అనియెంత
మదిబిగ్గ, నఱచినావొ, అంత్యకాలమునందు, హా; మహారాష్ట్రమా
యని యెంతసంతాప, మందినావొ, తరలి పోయెడివేళ, ధర్మ
కన్యారమా! యంచెంత మది విచారించినావొ, అకట! పర
లోకమునకు నీ, వరుగువేళ ప్రేమమెంత దీపించి, వెడలి
నావొ, భువన సంచారి వైకుంఠమూర్తి కెఱుకమాన్య గుణధన్య
హా! లోకమాన్యతిలక!

కర్లపాలెము లక్ష్మీనరసింహముగారు

సీ. పాశ్చాత్యనభముపై ప్రాచ్యవిజ్ఞాన చంద్రికప్రసరించి హర్షింప
జేసి, భారత హృదయచకోరమ్ములను దేవసేవామృతమ్మున జేర
దీసి సకలమ పలయముల్ సర్వేశుగీతార హాస్యకరమ్ము సలరజేసి
నిజకాంతి శోభచేఁ ఖిల నక్షత్రాళి కాంతి వెల్లహరించ వంతగూర్చి
శీతకరమున చోయలశిక్ష వేసి రాగిణులయందు తాపాగ్ని రగులజేసి
అక్కటా! పడిపోయితె యాబ్ధిగ్రంకి బాలగంగాధర సుధా
కరాంలాప!

వల్లు వేంకటశాస్త్రి

ఉ. భారతమాత సీడగుప భాగ్యమును నేమనిజల్కువాడ హా
కూరవతంసమై ఒరగు మానుని మాన్యుని బాసినావు యె
వ్వారలు నీకుదిక్కికను వంతలపుంతలుగాక యమ్మవే
నూరుల జన్మలొందియును నొందగ చేర్తువె? యట్టిపుత్రకున్.

కే. బి. కోటిలింగకవి.

సీ. అఖిల భారతనాయ కాగ్రేసరుండు గీ, తారహస్యాది యుద్గ్రంథ
కర్త, సుస్వయం నిర్ణయ సూత్రోపదేశకుం, డఖిలదిగంతవి శ్రాం
తకీర్తి, ఆబాల్యమాతృదే శారాధనపరుండు, సధ్యాత్మవిద్యారహ
స్యవేది, సకల సద్గుణగణ ప్రకలిత సాంతుండు, కార్యశూరుం
డైన, కర్మయోగి, కష్టముల కోర్చి నిజసూను, ఖడ్గవాది, బాల
గంగాధరాఖ్యవిద్వత్ప్రభుండు తను, ధనమనంబులోయలకై ధార
వోసి, భౌతిక శరీరముం బెడఁబాసె నకట॥

గార్లపాటి సుబ్బారాయుడు గారు

సీ. భరతమాత కొఱకు పలుకష్టములఁ జెందె పలుకంగఁ దగు పుత్ర
తిలకుఁడితఁడె। దుర్జను లెన్నిరో తొందరల్ పెట్టిన నలయ
కోర్చిన సాధు తిలకుఁ డితడె, ఆలుబిడ్డలయెడ నాకాంక్ష యెట్టి
దో తెలియకుండిన ఋషి తిలకుఁ డితఁడె, కారాగృహస్థుఁడై
కవితా సుధా రసం బోలికించె సత్కవి తిలకుఁ డితడె, ఇట్టి
సర్వతిలకుఁ డెంతయు మహనీయుఁ డస్తమించె శుభములస్త
మించె, దేశపుత్రముఖకు శోకయముల్ ముమలించె విధి తెఱంగు
నెంచఁ దరమె?

దద్దనాల లక్ష్మీసత్యనారాయణయ్య గారు

సీ. ఆగష్టుమాస మారంభంబునకు నీదు కాలంబు జెల్లెనే కరుణసాం
ద్ర! నీవు బూనిన కార్య మెవ్వని మూపుపై దిగవెట్టి చనితివి దివ్య
నేత్ర! పరమపవిత్రమౌ చందీయనామంబు విననివారెవ్వరు
విమలచరిత! స్వారాజ్య భారంబ స్వాతంత్రులకు మమ్ము జూ
చుకొమ్మను మన్న జాడగలమె దేశభక్తులలోన యీమని కృప
వలన నగ్రగణ్యుండవై నవతరించి. యట్టివాడవు నేడిట్టు లంతరించి
దేశమాతను మమ్మతి తెంపులేని దుఃఖసంద్రంబు నందుల ద్రోసి
వేయ న్యాయమే నీకు నేనిట్లు న్యాయమార్గ

పుదియగిరి, సీతారామాచార్యులు.

ఉ. చూచితి వెల్లదేసములఁ చూచితి వెల్లసభల్ నరేంద్రులం
జూచితి వెల్ల హైందవుల నుంతయు టభ్యుదయంబు గూర్పగా
జూచితి వింతలోన విధిచోదితమో ప్రజలం దశేశముం
జూచితివే మొ తండ్రి దివిఁబొచ్చగ హా! తిలకా మహాత్మకా.

చిన్నిబాలుఁడు

కంచనపల్లి కనకమ్మ గారు

లయ లీవికారములు నీ చిరునవ్వులు నీపుయారముల్, ఈలలితంపు పల్కులును నీ సుమనోహరరూప సంపదల్
పాలమెఱుంగు బుగ్గలును స్వచ్ఛవిలోచనసుందరత్వమున్, బాల రసాల నూత్నతర పల్లవకోమల హస్తయుగ్మమున్
కేలగు బాహుబొజ్జయును, మిన్నగు చిత్తము, మంధహాసమున్, జాలము గల్గజేసి మము సంతసవార్ధిని ముంచు బాలకా!

శరన్నవరాత్ర ప్రాశస్త్యము

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు

నవరాత్ర మనఁ దొమ్మిది రాత్రు లని యర్థము. రాత్రిశబ్దము సమాసవశమున రాత్రమై యీరూప మేర్పడుచున్నది. దేవీప్రీతికరముగా వసంతాది నుందును ఒక నవరాత్రము చెప్పఁబడి నది. శరద్వసంతములు యమదంష్ట్ర లనియుఁ దదారంభమున నరిష్టని వృత్తికై చండీపూజనాదికము కర్తవ్య మనియు దేవీభాగవతము. ఇట్లు వసంత శర న్నవరాత్రములు రెండును సాధారణములుగా నున్నను, నిబంధకారులు అద్యాను విస్తరింపక శరన్నవరాత్రములనే ఎక్కువగా నభివర్ణించి యున్నారు. బ్రహ్మాండపురాణాది గ్రంథ ములయందును శరన్నవరాత్రమే ప్రతిపాదింపఁబడియున్నది లలితా సహస్రనామ భాష్యమందు - శారదారాధ్యా అను నామమునకు ముఖ్యముగా శరత్కాలపూజనీయ యను నర్థము వ్రాయఁబడినది. భార్గవార్చనదీపిక యను గ్రంథములో-ఆశ్వినస్య సితే పక్షే ప్రతిప ద్యుశుభే దినే, యనియు, మార్కండేయపురాణములో శ్లో. పూర్వ విద్ధాతు యా శుక్లా భవే త్ప్రతిపదాశ్వినీ నవరాత్రివ్రతం తస్యాం న కార్యం శుభ మిచ్ఛతా” అనియు, స్కాందమున - ప్రతిపద్యా శ్వినే మాసి సా శుద్ధా శుభదా భవేత్-అనియు దేవీపురాణములో శ్లో॥ “ యో మాం పూజయతే నిత్యం ద్వితీయాదిగుణాన్వితాం ప్రతిపచ్చారదీం జ్ఞాత్వా సోఽశ్నుతే సుఖ మవ్యయ” మ్మనియు అన్వ యవ్యతిరేకముఖము లైన వాక్యములచే శరన్నవరాత్రవ్రతము ఆశ్వ యుజ శుద్ధ ప్రతిపత్తిథితో నారంభ మగు నని చెప్పబడియున్నది. కాఁబట్టి లోకాచార మీ విషయమున ధర్మశాస్త్రపురాణానుసార ముగా నున్న దనుట స్పష్టము. నవరాత్ర మాశ్వయుజశుద్ధ ప్రతిప త్తిథితో నారంభమై మహానవమితో బూర్త మగుచున్నది. ఇది తొమ్మిదిదినములు ప్రవర్తిల్లవలసిన కార్య మైనను తృతీయాది నవ మ్యంతము సప్తరాత్రముగాఁ గాని, పంచమ్యాది పంచరాత్రముగాఁ గాని, సప్తమ్యాది త్రిరాత్రముగాఁ గాని, అష్టమ్యాది ద్విరాత్రముగా గాని, ఏకదినపక్షమునఁ గేవలాష్టమిని గాని, కేవలనవమిని గాని, ఆచరింప వచ్చునని సౌకర్యము చెప్పఁబడియున్నది. అకరణమందు దోషశ్రవణమువలన నిది నిత్యవ్రత మనియు ఫలశ్రవణమువలన నిది కామ్యకర్మ మనియు నేర్పడుచున్నది. నవరాత్ర కర్తవ్యములు శాస్త్రములఁ దొమ్మిది తెఱంగుల వివరింపఁబడి యున్నవి. (1) కలశ స్థాపనము (2) దేవతాపూజనము (3) సప్తశత్యాదిజపము (4) అఖండ దీపము (5) మాలాబంధనము (6) ఉపవాస నక్తైకభక్తాది నియమము (7) సువాసినీభోజనము (8) కుమారీభోజనము (9) స్తోత్రమంత్రహో మాదులు. ఇందు దేవతాపూజనము ప్రధాన మనియుఁ దక్కినవి తదం గములనియు శాస్త్రీయాభిప్రాయము. ఈ తొమ్మిది తిథుల నేయే విశేషాంశములతో - నేయేవిధమున భక్తుఁ డెట్లుపాసన సలుపవలసి నదియు భక్తితరంగిణ్యాది దేవీ గ్రంథముల యందు వివరింపఁబడి యున్నది.

రాత్రిశబ్ద విచారము

ఈ వ్రతమం దాహ్నిక త్రైకాలిక పూజ ఉపపన్నముగా నున్నను, రాత్రిపూజయే యుత్కృష్టమును శీఘ్ర ఫల ప్రదమును గావున దత్ప్రాశస్త్యమున ఈ వ్రతము నవరాత్ర మని చెప్పఁబడినది. కొందఱు దీనిని నక్తవ్రతముగానే చెప్పి యాహ్నికపూజా పరిత్యాగమును బోధించిరి. కాని ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు రాత్రిప్రశస్తివలన నహఃకార్యము త్యాజ్యము కాదనియుఁ గలశస్థాపనాది కార్యము ప్రమాణ బాహుళ్యముచేతఁ బగలే కావింపఁ బడవలయు ననియు శాసించిరి.

నవశబ్ద విచారము

‘నవ’ శబ్దము శాక్తసంప్రదాయమున నతి ముఖ్యము. సంఖ్య లలోఁ దొమ్మిది కెక్కువయైన స్వతంత్ర సంఖ్య యేపరిగణ నసుందును లేదనుట స్పష్టముగదా! ఇది నవరాత్రపూజా విధానమున సర్వాధిక స్థానము నధిష్ఠించి యున్నది. ఈ వ్రతమునకుఁ బ్రథమాంగ మైన కల శపూజ నవాక్షరమంత్రము చేతఁ జేయవలసియున్నది. సువాసినీ భో జన కుమారీవరణములును నీనవసంఖ్యాపరిమితములై యున్నవి. వరణీయ లైన కన్యల యొక్క నామములు తొమ్మిదియు వయోనియతిని బట్టి వేర్వేఱుగా చెప్పఁబడినవి. ఇష్టదేవత యైన దుర్గ యొక్క స్వరూప ములును తొమ్మిదియే. నవకోటి శక్తి సహితయై నవావరణములకు లోపల నవదుర్గాస్వరూపమున వర్తిల్లు నవాక్షర మంత్రాధిష్ఠాన దేవతను నవసంఖ్యాపరిమితములైన దినములలోఁ బూజించుట సమంజసమే. కావున ఈ నవరాత్రవ్రత మవశ్యానుష్ఠేయము.

నవరాత్రవ్రతమునకు మూలము

ఇఁకను శ్రీరామనవమి, కృష్ణాష్టమి ఇత్యాదుల కున్నట్టులు నవరాత్ర దినములకును పూజ్యదేవతా చరిత్రమునకును సంబంధ మేదేని గలదా? యనుట విమర్శనీయము. లోకాచారమును బట్టి చూడ-మన యాంధ్ర గౌడ వంగాదిదేశములందుఁ గూడ నవరాత్ర ములలో దేవీవిజయాదికము ప్రఖ్యాతింపఁబడుటయుఁ దన్మూలమున నివి మహిషాసుర సంహారాది దేవీవిజయదివసములుగాఁ బరిగణింపఁ బడుటయుఁ గలిగి యున్నది. కాని యిట్టి ప్రతీతికిఁ గారణము మృగ్యము. ఈవిషయము ప్రముఖముగా నుండవలసిన చండీసప్త శతిలోఁ గాని, దేవీభాగవతమునఁ గాని, మఱి మార్కండేయపురా ణాదులలోఁ గాని, ఇది మిథ్య మని చెప్పఁబడి యుండలేదు. శరన్నవ

రాత్రిపూజ బహుళప్రగ వను వచనములు నిశ్శంఖలముగాఁ గలవు. కాని, ఈ యాశ్వయుజ మాసమున సిదినముల నీకార్యములు దేవిచే నాచరింపఁబడిన దను నాధారము కన్పట్టదు. విశేషించి శరన్నవరాత్ర ప్రస్తావసమయమందనే దేవీలోక కొన్నిదినములు గూడ ముఖ్యముగాఁ బరిగణింపఁబడి యుండుటవలన ఈదినములే దేవీవిజయప్రస్థానదినము లనుట కొంతదనుకఁ బ్రత్యాఖ్యాత మగుచున్నది. ఆశ్వయుజమాసాదియు, చైత్రమాసాదియు నవరాత్రవ్రతముగ గ్రహింపఁబడుటకుఁ గారణములు దేవీభాగవతమున--

శ్లో॥ శృణు రాజన్ ప్రవక్ష్యామి నవరాత్రవ్రతం శుభం, శరత్కాలే విశేషేణ కర్తవ్యం విధిపూర్వకం, వసంతేచ ప్రకర్తవ్యం తథైవ ప్రేమపూర్వకం, ద్వావృతూ యమదంష్ట్రాఖ్యౌ నూనం సర్వజనేషువై, శరద్వసంతనామానౌ దుర్గమౌ ప్రాణినామిహ, తస్మాద్యత్నా దిదంకార్యం సర్వత్ర శుభమిచ్ఛతా, ద్వావేవ సుమహాఘోరా- వృతూ రోగకరౌ నృణాం, వసంత శరదావేవ జననాశకరా వుభౌ, తస్మాత్తత్ర ప్రకర్తవ్యం చండికా పూజనం బుధైః" అని చెప్పఁబడినదే గాని, యుద్ధకారణాంతర ముపన్యసింపఁబడలేదు. అందే మఱియొక్కచోట "అష్టమ్యాం చ చతుర్దశ్యాం నవమ్యాం చ విశేషతః, కుర్యాత్పూజా ప్రకర్తవ్యా--అని చతుర్దశీ సహితముగాఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. శాస్త్రాగమములు, పురాణములు తంత్రములు నసంఖ్యములు. అనంతములు. అట్టి వానిలో నే దేని ప్రబలాధారము చిక్కినో నిజ్జుబరు సుచార్యము. శరన్నవరాత్రమును దేవీ విజయములతోఁ గలుపు విశేషవిషయము చొప్పడదన్నను దుష్టశిక్షార్థము యుగయుగంబుల నవతరించి జగద్రక్షణ మొనర్చు జగన్మాత జగత్పూజ్యయగుటకు సందియము కలదా?

అధిష్ఠాన దేవతాస్వరూపము

ఆర్యమత మెల్లవిధముల ననవద్యము. అన్యమతముల వలె గాక ఇది మొదటి నుండియు జిజ్ఞాసువుల బుద్ధి వైచిత్ర్యముల నెఱిఁగి తత్తదుచిత క్రియాకలాపమును నిర్మించినది. ఇట్టి సామరస్య పరాయణత యితర మతములందు లేదు. మనుష్యులు కేవలము ప్రాకృతస్థితిలో నుండు సమయమున వారికొఱకు విగ్రహారాధనాదికము చెప్పఁబడినది. విగ్రహపూజానురాగులైనవారు దే విగ్రహములకు మూలమైన మూర్తిని గుఱించి విచారింపఁగోరఁగినప్పుడు ప్రయోజనము ముఖ్యమున నీతిబోధకము లైన తదవతార చరిత్రములు వర్ణింపఁబడినవి. ఇఁకఁ గొంత జ్ఞానము లబ్ధి, జిజ్ఞాసు వనతారు స్థూలవిచారమును గడచినప్పుడు, జగత్సృష్టిస్థితిలయాధికారి యైన సగుణబ్రహ్మము లేక - యీశ్వరస్వరూపము నిరూపింపఁబడినది. ఏకం రూపోపాసనలచేఁ జిత్తశుద్ధి గలిగి-పూర్ణాధికారియైన వానికి, సగుణబ్రహ్మమున కతీత మైన యధిష్ఠానము - లేక నిర్గుణబ్రహ్మస్వరూపము బోధింపఁబడినది. మఱియు నేకోపథప్రయోగన్యాయమునఁ గాక, క్రియాతత్పరునకుఁ గర్మయోగద్వారమునను, కాయక్లేశసహనశీలునకు హఠయోగద్వారమునను, ఊహాపోహావిచక్షణునకు జ్ఞానయోగద్వారమునను, రసలిప్సువునకు భక్తియోగద్వారమునను, ఇష్టసిద్ధిప్రాప్త్యుపాయములు చెప్పఁబడినవి. ఇట్లు మంత్రానుషిష్టులగు పూర్వర్షులు చేసిన యనంతవిభాగములు చూడఁగా, వారి సర్వజ్ఞత్వము వ్యక్తమగుచున్నది. భాగవతసప్తమస్కంధముకొనను విగ్రహారాధన మత్యంత ముత్కర్షింపఁబడి యున్నది. ఆ గ్రంథమందే వేఱొక్కచో ప్రతిమార్చనము ఖండింపఁబడినది. సామాన్యపాఠకుఁడు వీని వైరుధ్యమును జూచి భాగవతకర్తకు మతవిషయమున నిశ్చితాభిప్రాయము లేదని తలంచును. కాని పరమకారుణికుఁడైన వేదవ్యాసుఁడు ఎవ్వని కేది చెప్పిన నుపయోగమో, అది వానికిఁ జెప్పుచున్నాఁడని తెలిసికొనఁజాలఁడు. ఆర్యమతమున, బుద్ధిభేదము చేయరాదని ఘంటాఘోషముగాఁ జెప్పఁబడినది. ఎవ్వఁడేని ఏవిధముగా నేని, ఈశ్వరారాధన తత్పరుఁడై యున్నయెడల నీతిబాహ్యక్రియ లున్న వానిని దిద్దవచ్చును. గాని వానిబుద్ధికి వాఁడుచేయు పూజయందెన్నటికిని వికల్పముఁ గల్పింపరాదు. గీతల యభిప్రాయమును నిదియే. శుద్ధాద్వైత ప్రతిష్ఠాపకుఁడై - బ్రహ్మమున కెట్టివిధమైన రూపమును గాని నామమును గాని యంగీకరింపని-శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదులు విగ్రహారాధనముఁ జేయుచుండిరి. ఇది స్వార్థముగాక శిష్యప్రరోచనార్థమనుట విశదము కదా. మఱియు మన యార్యమతమున 'నర్థవాద' మని యొకటి కలదు. ఎవ్వఁడే రూపమున నీశ్వరుని బూజించుచున్నాఁడో, లేక యే వ్రతము చేయుచున్నాఁడో, దానిని ఇతరములన్నిటికంటె నధిక మని యుత్కర్షించి పొగడుట స్తుత్యస్తుతి యందురు. ఇందు ముద్దేశ్యము భక్తుని బుద్ధి నన్యమునుండి మఱలించి చేయుచున్న కార్యమునందు స్థిరీకరింపఁజేయుటయే. కాని కలలోనైన నితరవ్రతములఁ గాని యితర దేవతలఁ గాని దూషింపవలయు నని కాదు. ఇది యెఱుంగక పురాణములు పరస్పరవిరుద్ధము లని కొందఱు, శైవ వైష్ణవాది భేద ప్రతిపాదకము లని కొందఱు, తత్త్వ మెఱుంగక విభ్రాంతిపాలగుచున్నారు. స్థూలము లైన వ్రతావతార విషయములనే గాక ఇట్టి సామరస్యము తత్త్వప్రతిపాదకము లైన షడ్దర్శనములందుఁ గూడఁ గలదనియు, అవి పరస్పరవిరుద్ధములు గాక జ్ఞానసౌధారోహణమునకు సోపానము లనియుఁ వానికిఁ బర్యవసానమద్వైతమం దనియు శ్రీ వివేకానందస్వాములవారు చెప్పియున్నారు.

పూర్వము శిష్యుఁడు గురూపదేశపూర్వకముగనే విద్య నధిగమింపవలసి యున్నందున నాఁటనికి శాస్త్రములయందు సందేహము కలుగుటలేదు. శిష్యుని ప్రజ్ఞ నెఱిఁగి, గురువు ఏది యెంతవఱకు ఎప్పుడు చెప్పిన శిష్యునకుఁ దెలియునో, యది యంతవఱకు అబ్బుచున్నందున విగ్రహారాధన మెంతవఱ కుపాదేయమో, కర్మ లెంతవఱకుఁ గర్తవ్యములో, యోగ మెంతవఱ కాచరణీయమో, యవి యెప్పుడెనవసరములో శిష్యునకుఁ దెలియఁజేయుచుండెడివి. ఇప్పు డట్లునో, ఇతర గ్రంథములవలె నధ్యాత్మగ్రంథములును ముద్రితములై యొక్కసారిగా మనపాలఁబడినందున, భేదములను సమన్వయించుకొనఁజాలక, వైక్లబ్యమును బొరయుచున్నారము. ఈ విపత్తునకుఁ దోడు పాశ్చాత్యసంసర్గమువలనఁ బ్రాచీనవస్తువుల నవాదరబుద్ధియు నెలకొన్నందున, దేశమున మతాభిరతి నష్టప్రాయమై, సకలకష్టముల కాకర మగు

చున్నది. తొంటివలె నధ్యాత్మవిద్యం గలుపు గురువులను లేర్పడినం గాని, ఈ కొలంత తొలంగ దనుట సత్యము.

8. చార్వాకులో కాయతికాదు లల్పసంఖ్యాకులు తప్ప సకల మతస్థులును జగత్కారణ మైన యధిష్ఠానము సంగీకరించుచున్నారు. అద్వైతులు లియ్యది నామరూపరహిత మనియు వాక్కునకును మనస్సునకును అతీత మనియుం జెప్పుచున్నారు. ఇదియే నిర్గుణబ్రహ్మము. ఇట్టి నిర్గుణబ్రహ్మము శక్తియంతమై సృష్టిస్థితి సంహారసమర్థ మైన యెడ, సగుణబ్రహ్మ మనియు ఈశ్వరుం డనియు వ్యవహరింపంబడుచున్నది. ఈ యీశ్వరుండు సర్వజ్ఞుండు. సర్వాంతర్యామి. సర్వశక్తి. ఈ తత్త్వము నద్వైతులు ఈశ్వరుండని వ్యవహరించినట్లే వైష్ణవులు (మహా) విష్ణు వనియు, శైవులు (పరమ) శివుం డనియు, శాక్తులు లలిత యనియుం ననేకనామముల వ్యవహరింతురు. ఇట్లెల్లరును నామభేదములం గల్పించుచున్నను, ఈతత్త్వమందు వారు వర్ణించు గుణములు సర్వజ్ఞత్వాదులే. దీనినిబట్టి యైక్యమును నామమాత్రభేదమును సిద్ధాంతిత మగుచున్నది.

ఈశ్వరుం డవతరించినట్లే లలితయుం దత్తత్కార్య నిర్వహణ నిమిత్త మవతరించుట కూర్మాదిపురాణములయందుం జెప్పంబడినది. ఈశ్వరునకు గుణభేదమునం ద్రిమూర్తుల ధరించినట్లే, దేవియుం మహాకాళీ మహాలక్ష్మీ మహాసరస్వతీరూపముల ధరించినది. శక్తితోం గూడుకొనియున్నం బరబ్రహ్మము (శివుండు) ప్రభువుకా నేరండు. జగత్తున్నం గదా యీశ్వరునకు నీశ్వరత్వము. కావున నీతని విభవ మెల్ల శక్త్యధీనమై యున్నది. ఈ యర్థమును శంకరాచార్యులు సౌందర్యలహరిలో నిట్లు చెప్పిరి:—

శ్లో॥ శివ శ్శక్త్యా యుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవితుం
నచే దేవం దేవో నఖలు కుశల స్స్పందితు మపి
అత స్త్వా మారాధ్యాం హరిహర విరించి ప్రభృతిభిః
ప్రణన్తుం స్తోతుం వా కథ మకృతపుణ్యః ప్రభవతి?

ఉ. శక్తిని గూడినన్ శివుండు శక్తుం డగున్ బ్రపంచమునందుం ద
ద్వ్యక్తిం దొలంగినన్ గదలనోపం డొకం డయుగావునన్ మహా
భక్తి హరాద్యు లోజముఖవంద్యను నిన్ గొనియాడ మ్రొక్కంగా
బ్రాక్తనపుణ్యహీనుం డగువానికి నెట్లు ఘటిల్లు నీశ్వరీ!

ఇది మై శ్లోకమునకు నా చేసిన యనువాదము

నిర్గుణమైన పరతత్త్వమునకును శక్తికిని గల సంబంధము వేదాంతశాస్త్రములలో ననేకవిధములం జర్చింపంబడినది. ఇది బ్రహ్మమునకు భిన్నమా? భిన్నాభిన్నమా? సావయవమా? నిరవయవమా? ఉభయాత్మకమా? సత్తా? అసత్తా? సదసత్తా? ఇత్యాదిచర్చ అనూల్పమైనది కారికలయందును భాష్యములందును జేయంబడి యున్నది. ఈవిషయమై సీతారామాంజనేయమునుండి యొక్క పద్య ముదాహరించుచున్నాండను:—

సీ. వటబీజమున మహావటమహీరుహ శక్తి
యుజ్జ్వలవహ్నియం దుష్ణశక్తి
ఇంద్రజాలకునియం దెపుడు మాయాశక్తి
కలితో పలములందుం గఠినశక్తి
సలిలజాతము లందు సలలితద్రవశక్తి
పవనంబునను దలిస్పందశక్తి
పొరి శుక్లకోణింబులయందుం దహశక్తి
లగు శరీరములం జైతన్యశక్తి

తే. తనరి యున్నట్టి యట్ల దత్తత్స్వరూప
మై యధిష్ఠానముగ నంటె ననిశయు
నగు పగిది సొప్పు బ్రహ్మమం దాత్మశక్తి
యొప్పదగ యన్నమై విశ్వహేతు వగుచు.

జగన్మిథ్యాత్వ వ్రమనుభవమునకు రాక ప్రపంచము సత్యమని నమ్మి యెంతవరకు మనము స్వసంసారదశయం దుందుమో, యంతవఱ కీశ్వరుని మన ముపాస్యుండు. శక్తి యుపాస్య. ధర్మార్థకామములు శక్త్యధీనములు. మోక్షహేతు వైన జ్ఞానము తత్ప్రసాదైకసాధ్యము. కాబట్టి శక్తిపూజనము ఎల్లవిధముల నవశ్యకర్తవ్యము. దేవీమహిమ ప్రతిపాదకములైన స్తోత్రములలో యధికారబాహనము స్పష్టము గా గానవచ్చుచున్నది. దీనివలన - భక్తుడు - యోగి - శివపాదుగంతి స్వామివారి సమముగా దేవ్యారాధనము నొసర్చి యోగం దింప ననుగ్రహించుచున్నారు.

స్త్రీ శక్త్యాదర్శనా ॥:-

ఇట్టి శాలశ్య మున్నది గనుక నే ఈ పూజ చాతుర్వర్ణ్యమునకు మాత్రమే గాక యితరులకును ఉపదేశింపంబడి యున్నది. ఇట్లు ఇది యెల్లరకు నమ్మైనము గా నున్నను, క్షత్రియులకును ముఖ్యముగా రాజన్యులకును యధీనాదికము. దుర్గాష్టమినాడు రాజులు పూర్తి చేయవలసిన ఆరాధనా విధిని కర్మ యుద్ధిష్ట మైనది. ఇందు రాజు ప్రాసన్నద్ధముగ సైన్య జేయున హోమశాల స్థపమాణ మైన మండపముచేసి, యచ్చట నాగ్నేయమూల నొకకుండ మేర్పఱిచి శ్రేష్ఠ శస్త్రాస్త్రముఖ్యా యుధచిహ్నముల మండపమునొద్దను జెచ్చి యర్చించి వందిపురోహిత పురస్సరముగాం గజాశ్వాదులతో నూరేగవలయును. ఛత్ర, చామర, శంఖాదులను గావింపవలసిన పూజావిధానమును, శత్రునిజయప్రస్థానము రాజు పోవలసిన తెలుగును విస్తరముగా గ్రంథములయందు జెప్పంబడియున్నది. నిర్ణయసింధ్వాది గ్రంథములం బట్టి చూడంగా నీవ్రతము దేశమం దెల్ల మున్న మిగుల వ్యాప్తిలో నున్నట్టు తెలియుచున్నది. అనేక కారణములవలన దేశమునకు గ్రమక్రమముగాం బ్రాప్తించిన దౌర్గత్యమువలనను క్షత్రియ ప్రభావాభావమువలనను ఈ జాతీయోత్సవ మాత్మీయవైభవమును గోలుపోయి నేటికిం బరిశేషములు గాను, వైరాగిశేషములుగాను బరిణమించినది.

2 బ్రాహ్మణులలోను ఈ జగన్నవరాత్రి తత్త్వ మెఱింగినవారల్పసంఖ్యాకులే. శాక్తులలో నతరసంప్రదాయ మను వామమార్గ మొకటి యేర్పడి యీశాఖవారు మంత్రముల కపార్థములం గల్పించి

కేవల భోగపరాయణులై చెడిపోవుచుండిరి. ఇది శంకరునికాలమునకే వ్యాప్తిలో నుండఁగా - వారు దాని నతినిశితముగా ఖండించి రని శంకరవిజయ గ్రంథమువలన నూహింపఁదగియున్నది. దక్షిణసంప్రదాయమున, మాతంగీసంతర్పణాది కార్యములు కొన్ని కనఁబడుచున్నను, అవి నీతిబాహ్యములు కావు. అదియును విపర్యస మెక్కువ యగు కొలఁది కాలక్రమమున నడుగంటఁ గలదు. ఇట్టి దురాచారము ప్రేల్మిడివలననే భువనపావనముగా నెన్నఁబడవలసిన అంబపూజ శక్తిపూజ యనునవి నేఁడు మద్యపానమునకును మాంసభక్షణమునకును పర్యాయపదము లైనవి. ఈదురాచారముల ననుమట్టఁ బోఁగొట్టి యుపనిషత్ప్రసిద్ధ మైన దేవీమతమును యథాశాస్త్రముగా జనులకు బోధించు మహాపురుషు లింకను అవతరింపవలసియున్నది.

విజయదశమి:-

శరన్నవరాత్రవ్రతము వెంటనే, ఈ దశమి చొప్పడుచున్నందున దీనిఁగూర్చి రెండువాక్యములు. ఇందు విహితములు (1) అపరాజితాపూజనము (2) సీమోల్లంఘనము (3) శమీపూజనము (4) దేశాంతర యాత్రాస్థలప్రస్థానము. అపరాజితకు, జయావిజయలు పార్శ్వదేవతలు కావున, ఈ దశమి విజయదశమి యని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇందుఁ బూర్వాశ్లోకములలో శమిని గూర్చి "ధరిత్ర్యర్జునబాణానాం - రామస్య ప్రియవాదినీ" అని చెప్పఁబడియుండుటవలన ఈ శమీపూజ భారతకాలమున కీవలఁ బుట్టినట్లు కొందఱందురు. పూజ కాకున్నను, శ్లోక మైన నీవలఁ బుట్టినదే. ధర్మరాజాదు లజ్ఞాతవాసకాలమున వ్రతభంగము కాకుండ దుర్గవలన వరము వడసినట్లు సంస్కృతభారతమునఁ గలదు. అచ్చోటను దుర్గను, జయావిజయాభిధానములతో వర్ణించియున్నందున, అచ్చటను అపరాజితయే యుద్దిష్ట యనుట స్పష్టము. శ్లో ఆశ్వయుక్ శుక్లదశమీ- విజయాఖ్యాఖిలే శుభా, ప్రయాణేతు విశేషేణ - కిం పున శ్శ్రవణాన్వితా - అని జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రసిద్ధి కలదు. కావున రాజులకుఁ బ్రస్థానమున కిది యుత్తమోత్తమకాలము. కాని శత్రువిజయప్రస్థాన మనవసర మైన యీకాలమున నీ విధికి వినియోగము లేదు.

ఈ దశమికి దశహార యను నామము విఖ్యాత మై యున్నది. ఈశబ్దమే దసర - దశరా యని జనులచే వాడఁబడుచున్నది. ప్రకరణాంతరమున దశపాపహరా యని ప్రమాణము కలదు. దశపాపములు ధర్మశాస్త్రాదులఁ బ్రసిద్ధములు. కావున, విజయదశమి - సర్వజ్ఞ మునిచేఁ గాక. యపరాజితాభిధాన యైన దేవి పేర నుప్పతిల్లిన వ్రతమనియు, దశరాయనునది దశరాత్ర శబ్దభవము గాక, 'దశహరా' యను శబ్దమునుండి నిష్పన్న మైన దనియు నెఱుంగవలయును.

కీర్తిశేషు లైన

తంజనగరము - తేవప్పెరుమాళ్లయ్య గారు

బుక్కపట్టణము రామానుజయ్య గారు

సీ. ఉభయభాషాజ్ఞాన♦విభవంబుచే సుధీ
బిరుదంబుతో భువిఁ ♦ బరఁగి తీవు
మనుచరిత్రకు మున్ను ♦ ఘన మగు వ్యాఖ్యను
బొనరించి యెంతయుఁ ♦ దనరి తీవు
రామాయణంబును ♦ రహి నాంధ్రవచనకా
వ్యంబుగా రచియించి ♦ వఱలి తీవు
పెక్కుగ్రంథములకుఁ ♦ బెక్కుపుఁబీఠికల్
నేర్పుమై నమరిచి ♦ నెగడి తీవు
అపరచిన్నయసూరియో ♦ యనఁగఁ దగిన
పండితాగ్రణి వాంధ్రప్ర♦పంచమునను;
అట్టి నీ వింతలో దివి ♦ కరుగుకతన,
ఘనుఁడ! తీఱనిదుఃఖంబు ♦ గలిగె మాకు!

తే. తొలుత నానందముద్రణ♦నిలయమందుఁ
బండితస్థలి విలసిల్లి ♦ దండికవుల
కావ్యశతకప్రబంధముల్ ♦ కరము వ్యాప్తి
నందఁ జేసితి వాంధ్రు లా♦నంద మొంద.

తే. ఆంధ్రసంస్కృతభాషల♦యందు కాక
ద్రావిడాంగ్లంబులందును ♦ దక్షుఁడ వయి
చెలఁగితివి నీకుఁబ్రజ్ఞావి♦శేషముఁ గని
మిత్త్రబాంధవు లెల్లరు ♦ మెచ్చుకొనఁగ.

తే. పీఠికాపురాధీశుఁ డై ♦ వెలయు సూర్య
రాయనృపు నాంధ్రకోశకా♦ర్యాలయమునఁ
బండితాగ్రేసరుండ వై ♦ పరిఢవిల్లి
యల్పకాలంబుననె దివి ♦ కరిగి తకట!

క. వరగీర్వాణనిఘంటువు
వెరవున వ్రాయింప నెంచి ♦ వేల్పులనోరయున్
సరగున రప్పించుకొనెను
సురలోకంబునకు నిన్ను ♦ సురగురునాజ్ఞన్!

కీ॥ శే॥ తిరుపతికవి స్మృతి పద్యములు

గురుఁడు బ్రహ్మయశాస్త్రి కొనియాడు నెవనిఁ గర్ణాటసీతా
రాము సాటిఁజేసి, తోడి కలాగ్రశే ధూర్వహు తెల్వి కీర్తి
వహించి కలహంబు సలుపుచుండ్రు ఎవఁ డెన్నఁడును బాఠ మె
లమి విప్పకయె వ్యాకరణపాండిత్య ప్రకర్షమూనె, ఒరుకు నచ్చ
నినాఁడు గరువమ్ము సడలింపఁ జాలె నెవ్వని మనీషాబలంబు, ఎవఁ
డు నాకెక్కు డయ్యు నాయెడల గారణాంతరమ్మున గురుభావ
మంతరంగముననె కాక, వెలికిఁ గూడఁ గనఁగఁ జేసె నట్టి తిర్ప
తికవి దివికరిగె నకట!

మ. కలలోనైన నతండు ముందనుచు వెన్కన్ నటించున్ మదిన్
తలపంబో, మతఁ డేనుఁగూడ నెటులీ తాఱ్మ్రను చేహారెనో?
బలవంతుండె మహోన్నతంపు బదవిన్ బ్రాకంగ నర్హుండు దు
ర్బలుఁడో కాఁడటువంటివాఁ డనుట సర్వత్రాను భూతంబు గా!

ఉ. ఏఁబదిదాఁటెనా, కతని కేఁబది కింకనెలల్ గొఱంతె నా
ల్గాబుధమాన్యుఁ డిందనుక నాఁగక సల్పె శతావధాన మే
నో బహుకాలమై యొకట నుండియు నాతని చేతి యూతబ్ర
జ్ఞా బహుశావధానపుఁ బ్రసంగము లీసుచు నుంటి నెట్టులోన్.

శా. త్యాంకారోక్తులతోఁ బ్రసంగము సహాధ్యాయిత్వమున్ దెల్ప ని
శ్చంకన్ వ్రాసెడి లేఖలందలి నమస్కారాది సంభావనా
లంకారమ్ములు నాయెడం గల యనల్పత్వకృతజ్ఞత్వపుం
బొంకమ్మున్ వెలిబుచ్చ వర్తిలిన నీబుద్ధిన్ స్మరింతున్ సఖా!

ఉ. ఏనల నూజివీటిసభ కేగితి నిన్ దిగద్రావి యన్న ఖో
పానన కాదె? యొంటరిగఁ బాక రిపున్ గనఁబోయి తిప్పుడో
ధీనిధి! తిర్పతీ! యచటి ధీరులతోఁ గలహమ్ము గల్గిన
ష్టేనియు నైననీస్మృతికి నెక్కకపోను సుమీ సుమిత్రమా!

క. "నను దర్శన మిప్పింపుం"
డని వ్రాసిన లేఖ నాకు నందక మును పే
చనినాఁడవు స్వర్గంబే
మని నాతోఁ జెప్పఁ దలఁపమింగాదె సఖా!

శా. కృతకృత్యుండవు నీవు. వేఱొకనితో నేమేనిఁ జెప్పన్ బనే,
మి? తుది న్ననొక్కసారి జూచుటకె, చెల్మిన్ జుమ్మి రమ్మంచు
వ్రానితి. పోనుండని పల్లెటూరట నది నే జేల్లింప లేనైతి. తిర్పతి!
విద్వత్సుకవీ! క్షమింప నిది యర్హాం బెమ్మెయిన్ బేర్మిమై.

ఉ. నీ కొమరుండు సత్కవిత నేర్వఁగఁజాలిన బుద్ధిశాలి త
ద్ధీ కుశలత్వమున్ సరిగ దిద్ది త్వదాత్మను మెచ్చొనర్తు నం
దాకను నాదు రాకకయి నాకమునందు ప్రతీక్షసల్పు మ
య్యా! కవి తిర్పతీ! వ్యవధియాటకు నైపగదయ్య యియ్యెడన్.

తే. అకడివాకరువమఁబోలె నస్తమయము
నుదయమునుగూడ నిజమునకుండఁబోవు
నీయశఃకాయమునకని నేనెఱిఁగియుఁ
బామరతఁజేసి విలపింపవలసె సఖుఁడ!

చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి, శతవధాని.

మ. ఒకనాఁడేనియు మాదుతప్పిదము లెన్నో నైఁచు టేగాని మ
మ్మొకపల్లెత్తయినన్ రుషావికలితంబుల్ వాక్కులాడంగ తే
దకలంకంబగు ప్రేమతోడ భవదీయానుగ్రహం బానుమా
కిఁక నాభాగ్యము లేదుగా? జనక! మమ్మేరీతిగా వీడితో.

ఉ. చక్కని ధారగల్గి కవిసామజపోత మనంగ నొప్పు నా
తిక్కనసోమయాజి మన తిర్పతిశాస్త్రి యటంచుఁ బల్కలి
ష్టక్కట యెవ్వనిక్ బలుక నౌనని భూజను లెల్ల దీనతన్
బొక్కుచు నుండఁగా దివికిఁ బోతివె కృష్ణుని జూచువేడుకన్.

ఉ. చెప్పెదొ, మానెదో, తెలియఁ జెప్పఁగ నేరికి శక్య మంతలో
ముప్పు మునింగివట్లు గళము న్విసముంబలె యూవహించి వా
క్రుప్పగ నీదుశ్వాస, నినుఁ దీవ్రతరంబుగఁ దండ్రి నీమనం
బొప్పునె చెప్పకుండుట కయో! యని గుందగ మాకుపాల్పడెన్

దివాకర్ల వేంకటావధాని

చ. సరసకవీంద్రసంతతికిఁ జక్కనిత్రోవలఁ జూపి వేంకటే
శ్వరునకుఁ నాటపట్టయి సువర్ణధరామరకీర్తి కామినీ
వరుఁడని పేరుఁగాంచి యన వద్య పటుత్వ కవిత్వ సంపదన్
వరలిన సత్కవీ! చనితి వా? క్షితిఁబాసి యమర్త్యభూమికిన్.

చ. చదివితి పాణినీయమును జక్కఁగ నేర్పితి శిష్యరాజి కిం
పొదవఁగ గ్రంథరత్నముల నోపిన యన్ని రచించి కైతవన్
జెదరని సామ్ములెన్నొ దయచేసితి మృత్యుజరాదిదూరమై
కదలని కీర్తిదేహమునఁ గ్రాలెదు నీ కయి కుందనేటికిన్?

కాశీ కృష్ణాచార్యులు

చ. పరిణత పాండితీబల, మభంగురధారణ, మాధురీ పరి
స్ఫురిత కవిత్వముం గలిగి శుభ్రయశంబు గడించుకొన్న మా
తిరుపతిశాస్త్రి సత్కవి గతించెనె? యాంధ్రవధూటికిన్
స్థిరతర కావ్యభూషణ విశేషపరిష్క్రియ తీఱిపోయెనే?

ఉ. బుద్ధచరిత్రమున్ మనసుపుట్టి పఠించుచునుండు, నందు జ్ఞా
నోద్ధతుఁ డల్లబుద్ధుఁ డొకయుక్తినిఁ బుత్రవినాశ దుఃఖితన్
వృద్ధను దేర్చు పట్టున స్రవించిన తిర్పతి శాస్త్రి సత్కవి
త్వోద్ధతి బుద్ధిఁ బాటియుపదూఱటనాఱటమున్ ఘటించెడున్

శా. ఎందాకం దనరారు నాంధ్రవిషయం, బెంపాక కావ్యజ్ఞమా
నందంబునన్ విలసిల్లు నెందునకనాంధ్ర శ్రీవచోదేవి పే
ర్వొందుం, దిర్పతిశాస్త్రి సత్కవి కుశః పూర్ణేందుఁ డందాక నే
కందుంగుందును లేక లోకమునకున్ గల్గించు నాహ్లాదమున్.

వేంకటాద్రి ప్రకాశకవిశాస్త్రి.

చ. తిరుపతివీడి వేంకట సుధీశుని చింతలఁ జిక్కుడే, గుణ
ధ్ధరములు దైవ దుర్విలసితంబులు నెల్పిన నోగి, సజ్జనో
త్కరముల నిల్వనీయక యశోలవు మృత్యువుపాలొనర్పె నె
క్కరణి మనీషిపుంగవులు గాంతురు గాఢముదమ్ము నెమ్మదిన్.

క. రంగనాథశాస్త్రులు

సీ. అపగతోభయభావ మయ్యె నాంధ్రజగంబు నష్టావధానంబు నష్ట
మయ్యె, శతవధానంబదె శతకాధానంబుల సాహిత్యనిస్ఫూర్తి
సమసిపోయె, బోధకతాశక్తి పోలివోయెఁ బాండితీ నిలయంబు
లెల్లను విలయమందె, బహుమతసభలను బహుమతు లొప్పి కారె
విద్వత్ప్రభావంబు వీఁటిపోయె, జెలిమికర్థంబు నశియించె బలిమి
యుడిగె దుర్వివాదంబు చలిదిదై దుఃఖమూరె, నాలుబిడ్డల యన్న
లయందు వేంకటేశ్వరుని జోటవీడె నహీనసభల.

కొత్తపల్లి సూర్యారావు

సీ. అష్టావధాన విద్యావిశేషమునందునిపుణశీలుఁడటంచు నెగడినాఁడు
శతవధానవిధాన చాకచక్యమునందు ఘనుఁడటంచు విఖ్యాతిగాంచి
నాఁడు, నవరసాలంకారక వచోవైఖరులందు రసిక శేఖరుఁడంచు నె
నఁగినాఁడు, అఖిలరాజాధిరాజాస్థానములయందు నసమానుఁడంచు
పేరందినాఁడు, తొలిమితనంబుఁ దొలిచి వేలకొలఁది శిష్యులఁ బసం
తవారలఁ జేసినాఁడు, అట్టి తిరుపతిశాస్త్రి పోవనెవ్వెన నెవ
వార్త శ్రుతులకు వజ్రాతి పాతమయ్యె.

పిసుపాటి చిదంబరశాస్త్రి

మ. కవితాశక్యక కింపవీర మిగులన్ గైసేసె సుశ్లోకుల దు
ష్కవిసింహంబితఁడే ఘనున్ దిరుపతిన్ గారుణ్యదృష్టిన్సదా
దివముంజేర్చి మనఃప్రశాంతి నిడ, నో దేవా! నిను న్వేడెదన్.

రాజా మం. భుజంగరావు

చ. విరియఁగ వ్రాత్పుటంబు కడువేసటి జిక్కిరొ నాంధ్రమాతర
ల్గరఁగగ పోయిమార యని క్రందుగ నేడ్చుచుఁ జింతఁజీకగా,
నిరుప మధారణాయుతుని నిర్మలశబ్ద విలాససంఘటున్,
తిరుపతిసూరివర్యుఁ గవిధీరునిఁ గాలము! మ్రింగివైచితే !!

నాగేశ్వరి. విద్యార్థిని

సీ. అద్భుతంబుగ నెవ్వడాంధ్రభావను జాల నష్టావధానముల్ నడః
నాఁడు, అష్టావధానమే కష్టమైయుండ శతావధానములను తగగ
జేసె, పండితాళికిఁ దనపాండిత్యమునుజూపి వారిచే నెవ్వరు వడః
కీర్తి పలుమాఱు దేశాధిపతు లెవ్వరిని బిల్చి సత్కారముల
చాలసల్పుచుండ్రు, అట్టి సుకవిత్వధాటిని యంది యుండి ప్రజః
మెప్పులు మిక్కిలి వడసియున్న, సుగుణ తిరుపతి వేంకటసుక విః
రుల దివ్యపతిమనల విడనాడి దింకినేగె.

అ. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

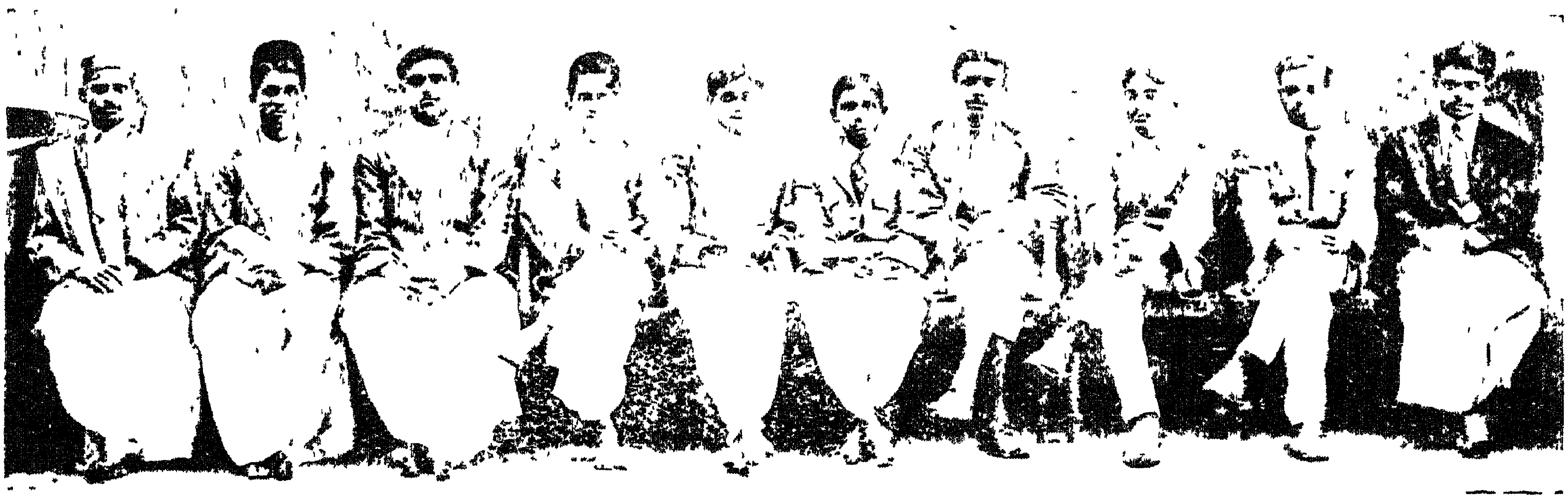
ఉ. పంకరుహోత్త సింహము పవల్ గగనాటవి సంచరించిని
శ్శంక గ్రహాళి వేదనల సల్పి నిశన్ విరమించు చాడ్పునన్
కింకవిరాజ మత్తగజ కేసరివై కవితామహాటవిన్
గ్రుంకితి శయ్యరో! కవుల గుండెలు తల్లడిలంగఁ దిర్పతీ!

[illegible] వేంక[illegible]శ్వరరావు

కం. వెలనాటివాడ; కవితప
వెలనాటితె నన్న ప్రౌఢ విశ్వధరిత్రిన్
కలరె నీ కెనయగు వా
రలు రసవత్కృతుల సల్పి రసికులఁ దనుపన్.

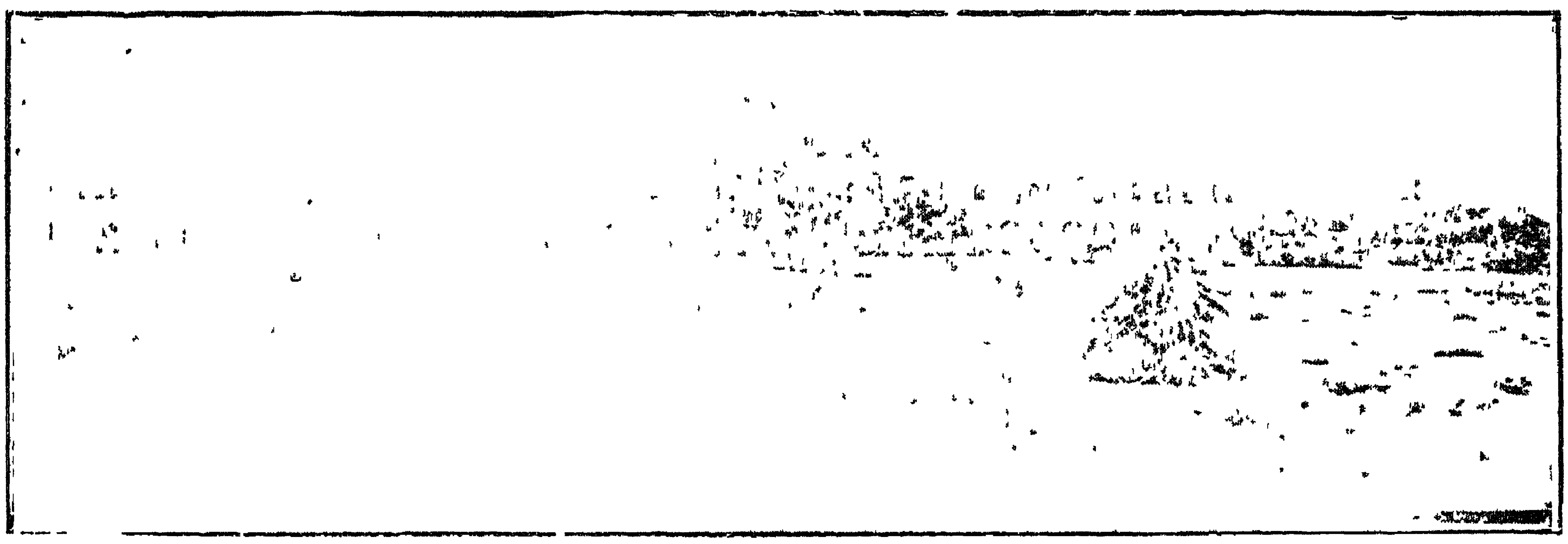
మైలవరపు కృష్ణమూర్తి

Andhra Students of Calicut Commercial Institute.

ఆంధ్ర వాణిజ్య విద్యార్థులు, కళ్లికోట

New Guindy Engineering College, Guindy

మద్రాసు ఇంజనీరింగు కాలేజి, గిండి

Prof. M. V. Krishna Rao

ప్రొఫెసరు ఎం. వి. కృష్ణారావుగారు

Prof Lakhmaji Rao

ప్రొఫెసరు లక్ష్మాజీరావుగారు

Sree Chintamani Andhra VidyardhiSamaj DattatreyaMutt Benares City

శ్రీ చింతామణి ఆంధ్రవిద్యార్థి సమాజము : దత్తాత్రేయమఠము శ్రీకాశి

A Boy at Kasur aged 11 years,
Charged with Waging War Against the King

11 సంవత్సరముల బాలుని రాజద్రోహి యని పట్టుకొనుట

చిత్రపటముల వివరణము

రా॥ బ॥ ఎం. పాపారావు నాయుడుగారు:— వీరు పోలీసుశాఖలో నసిస్టెంటు సూపరింటెండెంటుగ నుండి యుపకారవేతనమును పొందుచున్నారు. అపరాధపరిశోధనయందు వీరు పేరువడసినవారు.

కీ॥ శే॥ పెద్దాడ సాంబశివరావుగారు:— ఏలూరులో న్యాయవాదిగ నుండి జాతీయాభ్యుదయమునకై పనిచేయుచుండి పక్షవాతము తగిలి తటాలున స్వర్గస్థులైరి.

కా. వేంకటాచలపతయ్యగారు:—కవుతవరం వాస్తవ్యులు. కృష్ణాజిల్లా రయితులసంఘ కార్యదర్శి, జాతీయవాది. 21 వ కృష్ణామండలసభాధ్యక్షుడు.

కీ॥ శే॥ ప్రొఫెసరు రామానుజం గారు:— మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమునందు ఇంటరుమీడియేటు పరీక్షయందపజయమొంది యింగ్లాండులో గణితశాస్త్రమునందు అప్రతిహతమగు ప్రజ్ఞను కనుబఱచినవారు.

డాక్టరు ఎం. ఏ. అన్సారి:— ఢిల్లివాస్తవ్యులు. దేశీయ మహాసభకును కిలాఫతుసంఘమునకును కార్యదర్శులు.

గౌ॥ న్యాయమూర్తి వేపా రామేశంపంతులు గారు:— ఆంధ్రులలో ప్రథమమున న్యాయమూర్తిపదవి వడసినవారు. గణితశాస్త్రమునందు మంచిపాండిత్యము గలవారు.

టి॥ రాఘవయ్యగారు:—ఆంధ్రులు. ఆంధ్రజిల్లాలందు కలెక్టరు పనిచేయుచుండి ప్రస్తుతము తిరువాన్కూరు సంస్థానమునకు దివానుగ నున్నారు.

సి. ఎల్. రెను గారు:—1920 - 21-వ సంవత్సరమున పచ్చయప్పకళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగ నుండిరి. స్వాతంత్ర్య కాంక్షకవాది. ఆంగ్లభాషాపాండిత్యము గలవారు.

కీ॥ శే॥ పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారు:— ఆయుర్వేద మార్తాండ భిషఙ్మణులు. ఆంధ్రులు.

కీ॥ శే॥ తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు: వీరు అనేక ఆంధ్రగ్రంథములను విమర్శించియుండిరి. ఆంధ్రనిఘంటు కార్యాలయమున పని చేయుచుండిరి.

మిస్. డిలాహే:—చెన్నపురిలోని మేరీ రాణికళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగానుండి ప్రస్తుతము సెలవుమీద ఇంగ్లాండులో నున్నారు.

శ్రీమతి శ్రీనివాసమ్మ బి.ఏ ఎల్.టి. :— భారత విద్యాశాఖలో నటీవల చేర్చుకొనబడిరి.

అనంతగిరి పేరనార్యశర్మగారు:—వీరు అనంతపురము జిల్లాకు జేరిన వనపగ్రామవాస్తవ్యులు. ప్రస్తుత మనంతపురమునుండి ప్రకటింపబడుచున్న బాలభారతీపత్రికాధిపతులు. బాలభారతిగ్రంథమాలను సైత మొకదానిని కొంతకాలము సాగించిరి. బాలభారతీముద్రాలయమును స్థాపించిరి. ప్రస్తుత మనంతపురమండల జాతీయసంఘమున కధ్యక్షులుగ నున్నారు. అనేక ధర్మకార్యములకు చేయూత నొసగుచుందురు.

రావుసాహేబు కుండతల హంపయ్య గారు:— వీరు దత్తమండల ధనికులలో నొకరు. రావు సాహేబు బిరుదమును ప్రభుత్వమువారిని మెప్పించి సంపాదించినవారు. గుంతకల్లులో నెలకొల్పబడిన యౌషధాలయనిర్మాణమునకు సుమారు పదివేల రూప్యములను, అనంతపుర దత్తమండల కళాశాలకు బ్రాహ్మణేతరవిద్యార్థివేతనములకుగాను పదివేలరూప్యముల నొసంగి సేవ యొనర్చిరి. గుంతకల్లు మద్దికెర మొదలగు గ్రామములనుండు జిన్నులు వ్యాపారపువిరివిని ప్రకటించుచున్నవి. తాలూకా జిల్లా బోర్డులందు సభ్యులు.

బాలకవిశిఖామణి, శతావధాని, దోమా వేంకటస్వామిగుప్తగారు, కర్నూలు:—ప్రకృతము కంచి పచ్చయప్ప హైస్కూలులో ఆంధ్రపండితులుగా నున్నారు. ఆర్యవైశ్యులు. వయస్సిరువదిరెండేండ్లు. వీ రాంధ్రదేశమున బెక్కుచోట్ల శతాష్టావధానములను జరపి సన్మానము లందుటయేగాక సుభాగ్యశతకము దీనకల్పద్రుమము, వీరరాఘవశతకము, మహాత్మ గాంధిశతకము, తిలకశతకము, మాణిక్యప్రభుశతకము, సన్మార్గము, మాయాసల్లిక, గణికాపరాజయము, పరకాలవిలాసము మున్నగు పద్యకావ్యములను, చంద్రిక, నిరంజన, మొదలయిన నవలలను, చంద్రకళానుదర్శనము మొదలయిన నాటకములను రచించిరి. కవిత్వము సొంపైనది.

పండిత సి. టి. అమ్మంగపిళ్లగారు:—వీరు సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేద పండితులైన సి టి. సుబ్రహ్మణ్యపండితులవారిపుత్రుడు. ఇంగ్లీషు యునాని ఆయుర్వేద వైద్యులచే ఉపయోగములేదని చేయి విడిచిన వ్యాధులను నమ్మకముగా బాగుచేయుదురు. వీరిచే తయారు చేయబడుచున్న దివ్యౌషధములలో 'స్వర్ణరత్నాకర' మనునది ముఖ్యౌషధమై వాసి గాంచి యున్నది. దాదాపుగా నన్ని వ్యాధులను ఈ యౌషధముచేతనే నివారణ కాగలవు క్షయము, కష్టము, మూలము, పిత్తపాండు మొదలగు కఠినవ్యాధులను అతిసులభముగా వీరు కుదర్చగలరు. శస్త్రములేకనే సకలవిధ నేత్రవ్యాధులను బాగు చేయుదురు. వీరు పదేపదే ఆయుర్వేదము, నేత్రచికిత్స మొదలగు వాటినిగురించి ఉపన్యాసములు మిక్కిలి విశదముగను ఆకర్షకముగను నిచ్చుచుందురు. అనేకమందిబీదలకు ఉచితముగా ఔషధము నిచ్చుచున్నారు. మిక్కిలి దయ, శాంతము, బీదలయందు ఆదరణ గలవారు. సర్కారువారిచే ఏర్పరచబడిన వైద్యసంఘమునందు వీరొక సభ్యులు.

శ్రీశైలక్షేత్రము

శ్రీశైలము సుప్రసిద్ధమైన మహాస్థలము. పూర్వ మీ మహాస్థలము మహావైభవము ననుభవించిన విధ మును పాడుపడిన దేవాలయములు సత్రములు కోనే రులు బావులు తెలుపుచున్నవి. ఈక్షేత్రము నుద్ధరించు టకు విశేషమైన ద్రవ్యము కావలసియున్నను భక్తులు వారిశక్తికి దగినరీతిని ద్రవ్యమును వ్యయముచేసి దేవా లయములను బావులను కోనేరులను బాగుజేయుటకు వీలుగలదు. యాత్రికులు శివరాత్రికి వేలకొలది శ్రీశైల మునకు బోయి త్రాగుటకు నీరును నివసించుటకు వసతి యును లేకను మహాకష్టములు పడుచుందురు. దేవా లయమునకు సమీపమునను పాడుపడిన బావు లనేక ములు గలవు. వానిని బాగుచేయించిన యాత్రికులకు నీటియిబ్బంది పోవును. కీర్తిశేషులైన మాచర్ల రామన్న శ్రేష్ఠిగారు బావిని తీయించుటకు రూ 1000 ఇచ్చి యుండిరి.

మ॥రా॥శ్రీ, దారా సూర్యప్రకాశలింగముగారు విజయనగరము, సిద్దాబత్తుల నరసమ్మ గారు సికింద్రా బాదు, కోటయందు గదులను గట్టించిరి. దేవాలయము లను బాగుచేయుటకు మ॥రా॥శ్రీ, బెద్ద రామన్నగారు దివాన్ బహదుర్ రామగోపాలుగారు ముత్యాలపాటి గంగా ధరయ్య అయ్యవార్లుగారు మొదలగువారు ధర్మముల నిచ్చియుండిరి. తాడేపల్లి మంగయ్యగారు పాత్రసామాను ల నిచ్చియుండిరి. పుణ్యాత్ములు వీరివలెనే నూతులను దేవాలయములకు వసతులకు ధర్మములను జేసినవారి పేరులు శాశ్వతముగ వారి ధర్మకార్యముల స్థానము నందు శిలాశాసనము చెక్కబడును.

శ్రీశైలమునందు ముఖ్యముగ చెంచుగూడెము త్రోవలో శ్రీ వీరభద్రస్వామి యాలయము బాగు చేయించుటకు రూ 100 లును భద్రకాళి శిలావిగ్రహ మునకు రూ 200 లును వెంటనే కావలసి యున్నవి. పుణ్యాత్ము లీ సత్కార్యములకు ధర్మములను జేసి శ్రీ యుంబా మల్లేశ్వరుల కృపకు పాత్రులగుదురుగాక!

శ్రీశైలయాత్ర

శ్రీశైలమును జేరుటకు నాలుగుదిశలందును ముప్పదిమైళ్ళదూరము కొండలమీదను నడవియందును నడిచిపోవలయును. మార్గమునందు నీటివసతి స్థలవసతి లేకను యాత్రికులు కష్టపడుచుందురు. పడమటి ద్వార మునను వచ్చెడివారు నాగలూటిమీదుగ బోదురు. నాగలూటియందు నిరంతరము ప్రవహించెడి మంచి నీటిధారగలదు. ఆనీటిధారను కోనేరులందు బ్రవహింప జేసి రాతిమెట్లతో కోనేరులనుగట్టిన మహానందియందు వలె నిరంతరము స్వచ్ఛమైన నీరు ప్రవహించుచు యాత్రికులకు సౌఖ్యదాయకముగ నుండును. ఇచటను కోనేటిని సత్రమును గట్టుటకు కర్నూలుకలెక్టరువారు యకరముస్థలము నిచ్చియున్నారు.

ఆస్థలమునందు సత్రమును గట్టుటకు గదికి రూ. 200 చొప్పున గావలయును. ప్రాతకోనేరును బాగు చేయుటకు రూ 500 లును మహానంది కోనేరువంటి కోనేరునకు రూ 2000 లును చిన్నకోనేరునకు రూ 300 లు వంతునను గావలయును.

నాగలూటియందు వీరభద్రాలయమును భద్ర కాళి యాలయమును బాగుచేయుటకు చెరి రూ 100 లును శ్రీవల్లభా గణపతి యాలయము మరమ్మతునకు రూ 100 లును గావలయును. ఈయాలయముల ప్రతి ష్ఠలకును నుత్సవములకును ద్రవ్యముగావలసియున్నది.

ఈ మార్గమునందువలెనే శిఖరేశ్వరమార్గము నందును వసతులు బాగుపడవలసియున్నవి. అక్కడను కలెక్టరుగారు యకరముభూమి నిచ్చియున్నారు. శివ భక్తులు పుణ్యాత్ములు ఒక్కొక్క పుణ్యకార్యమునకు చాలినంత ద్రవ్యమును పంపిన వారిపేర నా ప్రతిష్ఠ జరుపబడి వారిపేరు శిలాశాసనరూపమునను ప్రతి ష్ఠాపనచేసిన స్థలములందు చెక్కింపబడును.

చందాలను ధర్మములను పంపుటకు చిరునామా:—

చాగంటి వీరమల్లికార్జునలింగం అయ్యవారు,

శ్రీశైలము, ఆత్మకూరుపోస్టు, కర్నూలుజిల్లా.

ఆంధ్రపద పారిజాతము

అను శుద్ధాంధ్ర పద నిఘంటువు.

డెమ్మి రా-పుటలు సైజున రండా-పుటలు గలది. మంచి తెల్లని కాగితములు, కాలికో బైండు వెల రు ౩ ౮ ౦

అకారాదిగ ఆంధ్రభాషయందు గల గ్రంథములనుండి పదముల కూర్చి వానియర్థములను వ్రాసియున్న డిక్షనరీ.

ఆంధ్ర భాషకు అలంకారమువంటిది ప్రతిగ్రంథ భాండాగారము నందున్నూ అవశ్యము ఉండదగినది.

కొలదిప్రతులే గలవు. త్వరపడనియెడల గ్రంథము లభింపదు. వి. పి. సెలవులతో రు ౪ ౦ ౦

గ్రంథభాండాగారములకు సౌకర్యము:

మణియార్డరుగా, ౩-౮-౦ పంపినయెడల వారికి రిజిష్టర్డు బుక్ పాకెట్టుగా గ్రంథము పంపబడును.

ఈశ్వరదర్శనము వెల రు ౧

ఈశ్వరుని సేవించు విషయమునుగూర్చి వేదశాస్త్రముల ననుసరించి వ్రాయబడిన విమర్శగ్రంథము

౩. మంత్రుల చరిత్రము

ఆంధ్ర దేశమున కీర్తిని సంపాదించిన రాయనభాస్కరాది మంత్రులచరిత్రములు, వారినిగూర్చి లోకమునందు వ్యాపించిన చాటుపద్యములు, మంత్రి నామాము నిర్ణయములు, మొదలగు దేశచరిత్రాంశములున్నూ ఇందుగలవు. వేలకొలది గ్రంథములు విక్రయింపబడినవి. కొద్దిగ్రంథములే మిగిలియున్నవి. ౪-వ ముద్రణము. ధర ౦-౧౨-౦

కే. మార్కండేయశర్మ,

బృందావనం, కీల్ పాకు - మదరాసు.

నియోగి

మహాజనసభా మాసపత్రిక.

మాసమునకు, ౩౨ పుటలు గ్రంథరూపముగ నుండును

సంవత్సర చందా పోస్టేజితో సహా రు ౧ ౧౨ ౦

౧ ప్రతిగ్రంథ భాండాగారమువారు తెప్పింపదగినది.

౨ ప్రతిఆంధ్రుడు చదువదగినది.

ఏలయందురా? వినుడు! వినుడు!!

దీనియందు ప్రకటింపబడుచున్న విషయములు

౧. ప్రాచీనములును, ప్రతిపద రసాస్పదములును, మనోహరములును, వివిధరసభరితములును అగు శతకములు ఇదివరకు ముద్రింపబడనివి "ప్రాచీన శతక రత్నావళి" అనుపేర దీనియందు ముద్రింపబడుచున్నవి. అతి ప్రాచీనమును, అయ్యలరాజ రామభద్రకవి ప్రణీతమును అగు ఒంటిమిట్ట రఘువీర శతకము, మున్నగు శతకరాజములు అనేకములు ముద్రింపబడుచున్నవి.

౨ విద్యా, వితరణ, ధైర్య, సాహసాదులచేత ఆంధ్రదేశమునందే గాక అసేతుహిమాచలము ప్రసిద్ధినంది ఆంధ్రమహాజనులకు ఖ్యాతిని సమకూర్చిన మంత్రులయొక్కయు, దండనాథులయొక్కయు దాతలయొక్కయు, చరిత్రములు, వారినిగూర్చిన మనోహరములగు, చాటుపద్యములున్నూ ప్రకటింపబడుచున్నవి

సనాతనధర్మములకు సంబంధించిన ఆచారములు, ధర్మములను గూర్చి యుక్తియుక్తములను శాస్త్రీయములును అగు వ్యాసములున్నూ ప్రకటింపబడుచుండును.

సాంపిలు ఉచితముగా పంపబడును

ఎడిటరు:—నియోగి,

బృందావనం, కీల్ పాకంపోస్టు-మదరాసు

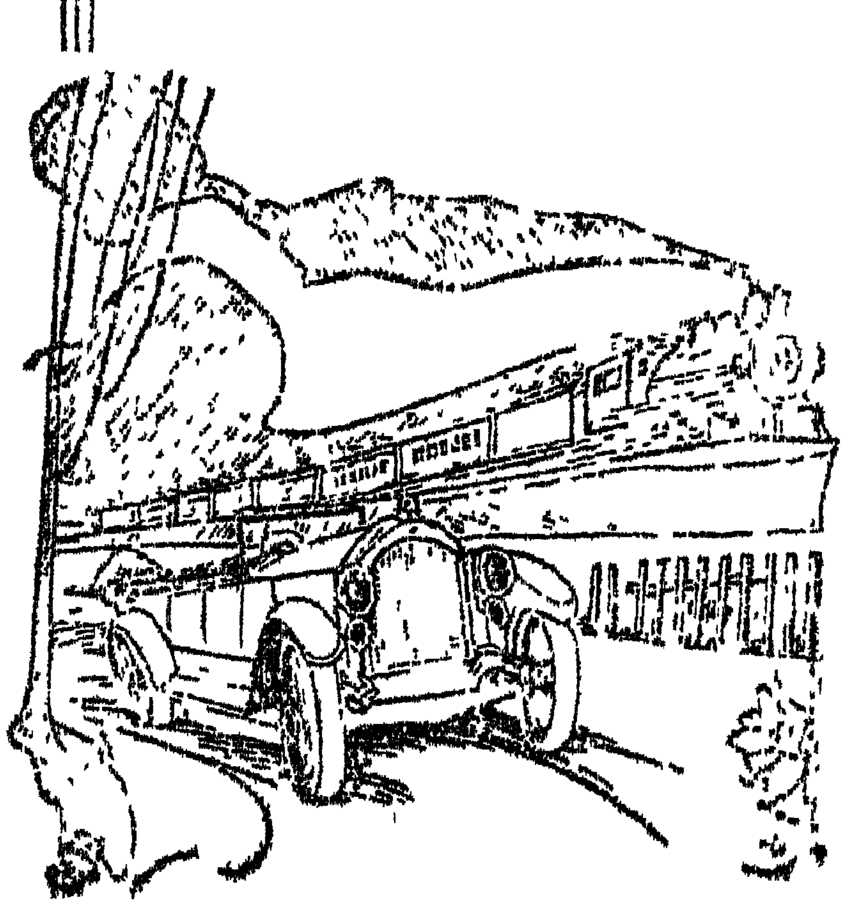
మీరు ఒక జమీందారు, భూస్వామి, ఒక వకీలు, ఒక డాక్టరు లేక ఒక వర్తకుడు, వీరిలో ఎవరుగా నుండినను అడిసన్ వారి వద్దనుండి ఒక కారును తెప్పించుకొనిన మిక్కిలి సహాయకారిగా నుండును.

జమీందారులు:—వారి సంస్థానములందు చాల దూరమునందుండు చోట్లకు పోవచ్చును, స్వయముగా విచారించుకొనవచ్చును, వారి రైతులయొక్క మనస్సునందుండు గౌరవమును అధికమగునట్లు చేయవచ్చును. పరిశుభ్రమైన గాలి, ప్రదేశము మార్పు, మంచి ఆరోగ్యమునకు ఆవశ్యకమైనవి.

వకీళ్లు:—తమ వృత్తియందు మిక్కిలి అభివృద్ధి చెందినట్లు గ్రహించుచున్నారు. కక్షిదార్లు కాలమును వ్యర్థము చేయనట్టివారికిగాను వెదకుదురు, ఒక మంచి మోటారుబండి చక్కగా కాలమునుకూడ బెట్టును. మోటారులో కూర్చుసిపోవుటకంటె మించిన వేడుక మరియొకటి లేదు.

డాక్టర్లు:—ఎవరును ఒక నమ్మకమైన మోటారుబండిని లేక ఉండరాదు. తొందరమైన కేసులు, ప్రాణము లేక మరణము - తొందరగా రావలసినట్లు కోరువారు, ఇట్టి విషయములలో ఒక కారు అతివేగముగా ఆచోటికి చేర్చును.

వర్తకులు:—కొన్ని సమయములందు ఒక బేరము లేక వ్యాపారము నిమిత్తము కొన్ని మైళ్లదూరమునకు పోవలసియుండును. కొన్ని గంటలసావకాశముచే నూర్లకొలది రూపాయలు నష్టపడవలసియుండును. అందువలననే కారొకటి యుండుట ఆవశ్యకము - ఇదిగాక మీ కుటుంబమునందుండు వారుగాని, మీరుగాని కొన్ని గంటలకాలము గృహమునందు పని చేసిన తరువాత మీ కందరికిని పరిశుద్ధమైన వాయువు ఆవశ్యకము.

అడిసన్ వారి బండ్లు పెట్టుబడులేను. మీ వ్యాపారమునందు వృద్ధియగుటకు కారణమగును. అయితే ఇవి, మోటారులు ప్రథమమునుండి చేయబడి, నాటియందు మంచి అనుభవముగలిగినట్టి నిపుణులచే ఏర్పరచబడినవి.

అడిసన్ అండు కో. లిమిటెడ్,

నశ్యము

మేలైన మద్రాసు నస్యము, సుగంధపరిమళ నస్యము, సుప్రసిద్ధముగా మాచే తయారుచేయబడుచుండు పై నస్యములు ప్రతివారము, పక్షము, మాసము మా ఖాతాదారులకు ఆయా తేదీలలో వారు కోరిన ప్రకారము సకాలమునకు పంపుచున్నాము. ఒకపక్షములోపల ఒకమణుగునస్యమునకు పైగా ఆర్డరు పంపువారికి ప్రత్యేకధర లియ్యబడును.

పరిమాణము	మద్రాసునస్యము	పరిమళనస్యము	ప్యాకింగు	పోష్టు
15 తు॥ వీశ	0-8-0	1-6-0	0-1-0	0-4-0
24 ,, 1 సేరు	0-12-0	2-4-0	0-1-0	0-5-0

1 వీసె సాదానస్యము ధర రూ 3-6-0, పరిమళనస్యము 10-4-0 పరిమళనస్యము గల స్ఫ్యాటిబుడ్డి 1-కి రూ 0-4-0 ధర చొ॥ను ఒకడజను రూ 2-8-0 చొ॥ను ఒకగ్రోసు రూ 30-0-0 చొ॥ను పంపబడును.

రబ్బరుస్టాంపులు!

మావద్ద తయారుచేయబడు రబ్బరుస్టాంపుల జాబితాకు వ్రాసిన, పంపబడును.

మెట్రోపాలిటన్ మార్టు,
పోస్టుబాక్సు నెం. 155 మద్రాసు.

మాతృదేశారాధనకు

మంచితరుణము

మీ దేశము మీ దేహము మీ భావిసంతతి సంరక్షించుకొను భారము మీ యందున్నది. లెండు! దేశీయవైద్యమును పోషింపుడు!

చక్రదత్త

అమూల్యమైన ఆయుర్వేదచికిత్సాగ్రంథము 500 పేజీలు. బైండు. ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము. వెల రు 3-4-0. శ్రీ ధన్వంతరి వ్రతకల్పము రు 0-4-0. చందాదారులకు శ్రీ ధన్వంతరిదండకము ఉచితము.

చంద్రోదయ మకరధ్వజ

ఇది శాస్త్రసిద్ధమైన ఔషధరాజము. రక్తము, వీర్యము బలము, బుద్ధి, వృద్ధిజేయును. వెల కాంగ్రెసుసంఘసభ్యులకు మాత్రము సగంభరిణ తు 1-కి రు 12-0-0 ఇతరులకు రు 24-0-0 వ్రాసిన వివరములు తెలుపబడును.

"ఆయుర్వేదవైద్య" వి. రామజోగిరాజు
శ్రీమద్ధన్వంతరి ఆశ్రమం, నూజవీడు, కృష్ణాజిల్లా.

గుఱ్ఱములకు! గుఱ్ఱములకు!!

అమృతసంజీవి అను రక్తఉప్పును వాడుడు. ఒక కల్పితమైన రసాయనము. పూర్తిగా రక్తమును శుభ్రపరచి బలము నిచ్చును. ప్రదర్శనమునకు పంపువాటికిని లేక అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నుండువాటికిని లేక పోలో, లేక పందెములు, సర్కసులు మున్నగువాటిలో ఉండువాటికి తప్పక వాడవలెను.

ఎముకలు, నరములు పెరుగుటకును సకల విధ వ్యాధులనుండి గుఱ్ఱములను కాపాడుటకును,

ఆడగుఱ్ఱములకు అపాయము లేకుండుటకును దీనిని ఉపయోగింపుడు.

ఏజంట్లు అన్ని జాగాలలో కావలెను.

టిన్ను 1 కి రు. 2 ప్యాకింగు, పోష్టుఖర్చు ప్రత్యేకము.

Amrutt Sanjeevi & Co.,
No. 3, Narayana Naicken Street,
Komaleswarampet, Madras.

దంతచూర్ణము

పండ్లపోటుకు తీపులకు మంచిపొడుము

చక్కని డబ్బీ 1-కి అణాలు 0-2-0 మాత్రమే

ఈ దంతచూర్ణముతో పండ్లు తోముట వలన చిగుళ్లనుండి రక్తము స్రవించకుండును. నోరు దుర్గంధము లేకయుండును పండ్లు ముత్యములవలె తెల్లగా నుండును అనేకులవల్ల ప్రతిరోజు వాడబడుచున్నది

తామరతైలము

తామర, తీట, గజ్జికి మంచిది

డబ్బీ 1-కి అణాలు 0-6-0 మాత్రమే

రాజారాణి గుర్తుగల తామరతైలము పూర్తి నాశకము లగు చాల మంచిమందులతో తయారుచేయబడి ప్రఖ్యాతి గాంచినది అనేకయేండ్లనుండియున్న తామర నాలుగైదుసారులు రాచిన తోడనే పోయినదని వేలమంది మాకు వ్రాసియున్నారు

అమృతాంజనము డిపో, బొంబాయి - మద్రాసు

ENGLISH MADE

Guard or Engine-room CLOCKS

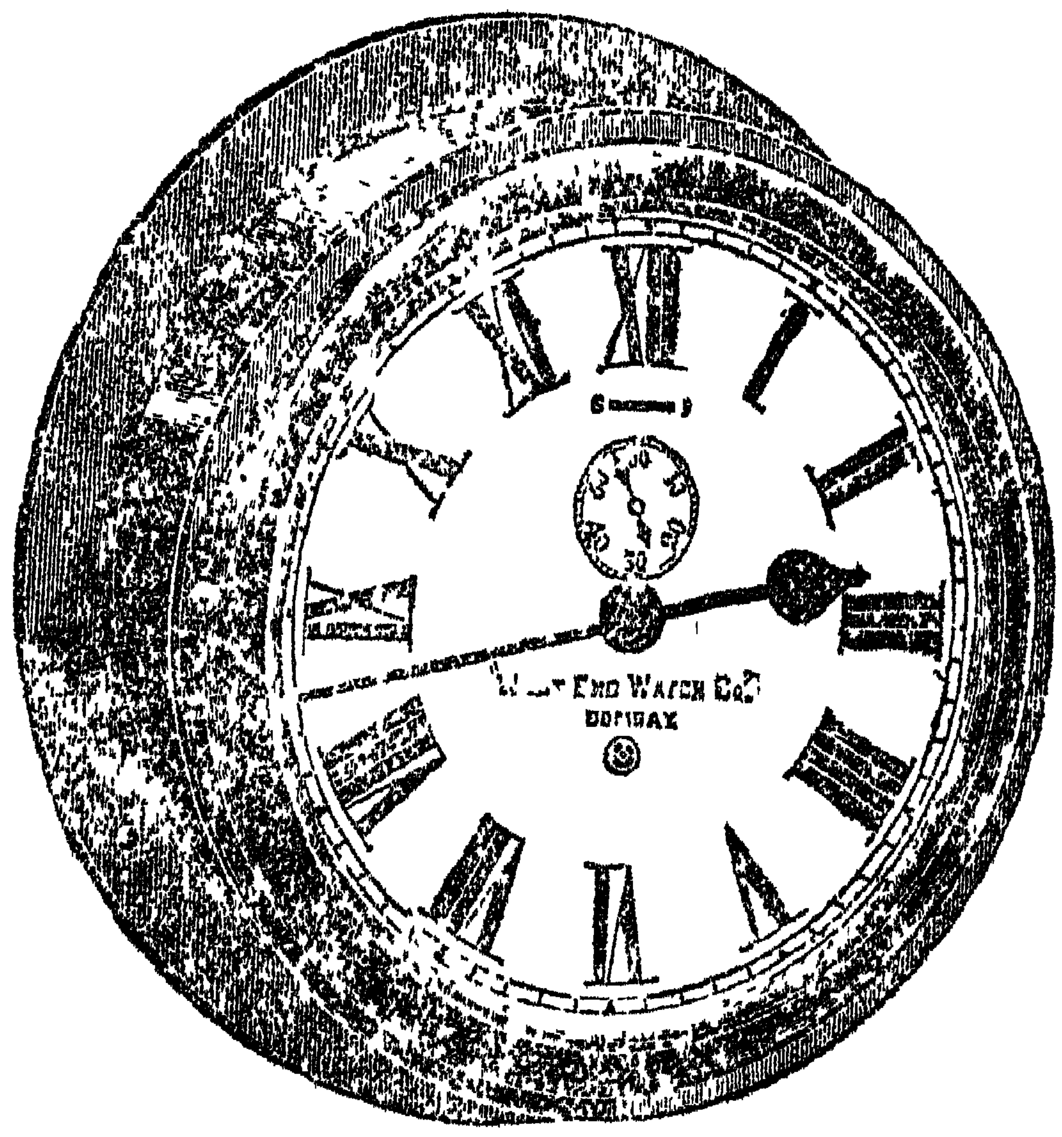
Anti-Magnetic Lever Movement.

Solid Brass flanged cases, solid cast bezel with bevelled plate glass. 8-day lever movement with jewelled anti-magnetic escapement. Lock up case.

These clocks will last a life-time, being a strong and well made English article The anti-magnetic escapement is a special feature Whilst the lock up case means safety from interference

Special adjustment in hanging is unnecessary as they will go in any position We thoroughly recommend these clocks in all respects

6 inch dial ... ... Rs. 60
9 " " ... ... " 120

శ్రద్ధగా గమనింపుడు. **శతమూలికాదిలేహ్యం** మేలుకొనుడు.

తు 20 రు 5-8-0. **తు 40. రు 10.** తు 10 రు 3-0-0.

నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠాగరిష్ఠు లగు మా గురువుగారిచే ఉపదేశింపబడి చిరకాలమునుండి యనుభవనీయమై సుఖరోగుల పాలిటి సంజీవి యని విఖ్యాతి గాంచినది. మిక్కిలి సారవంతములగు 100 మూలికల చేతను, శతపుట, కృష్ణాభ్రకము మున్నగు విప్రశస్తభస్మములచేతను తయారుచేయబడినది. కొరుకు, మూగ, బగ్గి, పొడలు, పుచ్చులు, దద్రు, చిడప, దురద, చిట్లు, పొక్కు మొదలగు అన్నివిధముల సవాయిలను రూపుమాపుటలో నింత మహత్తరముగా పనిచేయు నౌషధ మింకెక్కడను లేదనుట నిర్వివాదాంశము. 18 నూలసపుష్టవులను 20 మేహములను, 24 పైత్యములను, శుక్లనష్టము, నిస్సత్తువ, అరుచిని, అజీర్ణమును మలబద్ధమును బోనడచి, రక్తమును శుభ్రపరచి వీర్యవృద్ధి కలుగజేయును. స్త్రీల ఋతుచరోగ సంబంధమగు నన్ని బాధలను నివర్తించి గర్భధారణానుకూలల గావించును. ఈ 40 తులముల లేహ్యమందు రు 7-8-0 లు కిమ్మత్తుగల తులంన్నర లోహాభ్రకసింధూరము కలిపి సేవించినయెడల సర్వమేహాది రోగములను బోనడచుటయె గాక మధ్యకాలములో కలిగిన నపుంసకత్వమును తొలగజేయును.

యోగ్యతాపత్రిక

అయ్యా! నిండాజబ్బుస్థితిలో నుండుటవల్ల 1911 సంll మున నేను మీ నారసింహలేహ్యమును మండలము దినములు సేవించగా నది జఠరాగ్ని శక్తిని హెచ్చించి బలమును కలుగజేసినది. దీర్ఘశిరోవేదనమునకు నాపహారిదరికి మీ భృంగామలకతైలమును వాడుటవల్ల వ్యాధి పూర్ణముగా కుదిరినది. క్రిందటి సంవత్సరమున బహుశీతల వాయుసంపర్కమువలన నాకుగలిగిన నొప్పికి మీరు దయతో నిర్మాపించి పంపినశతమూలికాదిలేహ్యమువల్ల నా పూర్వపు యారోగ్యమును, బలమును కలిగినవి. దేశోపకారార్థము మీరు పడుచున్న శ్రమను నేనెంతయు మెచ్చుకొంటిని.

యం. నరశింహాచార్యులుగారు డిప్యూటీ తాశీలుదారు, తుని.

మహాఖండార్ద్రిక లేహ్యము తు 40 లు రు 4 లు. తు 20 లు రు 2-8-0. తు 10 లు 1-8-0. ఇది ఆమము, ఉబ్బసము, దగ్గు, కామిల, జ్వరము, పాండువు, శూల, పీనస, సర్వపైత్యములు, అరుచి, ప్రారంభగుల్మము, మలబద్ధము, మేహపైత్య కారకములు, నశింపజేసి, అన్నకోశము ప్రబలింపజేసి అగ్నిదీప్తి అన్నమునందిచ్ఛ, బలము, మనస్సంతోషము కలిగించును.

ప్రమేహాంతక మాత్రలు 20 రు 1-0-0

ఇది తెలుపు, ఎరుపు, మొదలగు శగరోగములను (అంటు రోగములను) అతిశీఘ్రముగా మాన్పును.

యింకను మావద్దను ప్రశస్తముగా తయారు కాబడిన, పూర్ణచంద్రోదయము, వసంతకుసుమాకరము మొదలగు 138 రకముల ఔషధములు సదా విక్రయములకు సిద్ధముగా నున్నవి. కేట్లాగు కోరువారికి ఉచితముగా పంపబడును.

పూర్ణచంద్రోదయం మాత్రలు 100 కి రు 12-8-0

ఇది పాడిదగ్గు శరీరమంటలు, మన్యజ్వరములు మొదలగు ననేక రోగములను నశింపజేసి సంతోషము పుష్టి వీర్యవృద్ధి కలిగించును.

ఋతుశూల గజకేసరి తులం 1 కి రు 2-0-0

బహిష్ఠయిన స్త్రీలు ముట్టు కట్టు నొప్పితో పడుబాధను చెప్ప నలవి గాదు. అట్టివ్యాధికి దీనిని సేవించిన సర్వఋతుశూలలు సహింపజాలని కడుపు నొప్పియును ఆశ్చర్యముగా కట్టును.

కుసుమరోగాదిమాత్రలు 29 కి రు 1-8-0

ఇవి, తెల్లగా, యెర్రగా, పచ్చగా, స్రవించువ్యాధిని సహింపజాలని బాధ, పోటు, ఒడలు, వ్రేళ్లు నొప్పి, సలుపు, తేనుపులు, అన్నమఱుగకుండుట, కడుపునొప్పి వచ్చుట, తలనొప్పి మలబద్ధము నివర్తించి సంతానవంతులుగా జేయును.

భృంగామలకతైలము 1 సీ రు 1-0-0. డ. రు 10-0-0.

దీనిని తలకు రాయుచువచ్చిన తలనొప్పి, తలవణకుట, కణతలు నొప్పి, దంతరోగములు, కర్ణరోగములు, నేత్రరోగములు, మేహసంబంధమగు శిరోరోగములు నివర్తించి, మెదడుకు చల్లదనము కలిగించి మంచిజ్ఞాపకశక్తిని బుద్ధిబలమును నిచ్చును.

స్తంభనాదిగుటికలు 20 రు 1-0-0 100మాత్రలు 4-0-0.

ఇవి దేహదార్ఢ్యమును, వీర్యస్తంభనమును, సురతానందమును, వృద్ధులకు సహా వీర్యవృద్ధిని కలిగించును.

పొన్నాడ వేంకయ్య అండు సన్సు.

ప్రొప్రయిటర్సు, శ్రీ భుజంగరాజ వైద్యశాల

తాళ్లరేవు (గోదావరి జిల్లా)

ఆర్యవైద్యమందిరము

శ్రీమాన్ బాలకళానిధి, డి. శేషాచార్యులవారిచే తయారుచేయబడి సిద్ధముగనుండు దివ్యౌషధములు.

సర్వరోగ సంజీవిని

ఇది మహాఋష్యాదులచే కనిపెట్టబడి మా అనుభవమున మిగుల వన్నెకెక్కి వేనవేల రోగుల బాధలను నివారణ మాచరించిన యౌషధరాజము. ఇందువలన సమస్తవాయువులు, స్త్రీ సంబంధమగు సర్వసుఖరోగములు, గుల్మమహోదరములు, కీళ్లనొప్పులు, సమస్తరోగములను నిర్మూలించును. గుణము లేకున్న సొమ్మును వాపసు చేయుదుము. అనేక యోగ్యతాపత్రములను బడసియున్నది.

3 ఔన్సుల సీసా రూ 1-0-0

మదనప్రభ

ఈ దివ్యౌషధమునందు బంగారము మొదలగు విలువగల వస్తువులు చేర్చి శాస్త్రసిద్ధముగ తయారుచేయబడినది. ఏ విధమగు బలహీనమైనను పోకడది గజబల మొసంగి వీర్యశక్తి నపారముగ నిచ్చును. డబ్బీ 1-కి రూ 2-0-0

యోగరాజ గుగ్గులు

సమస్తపాండువులు, వాతశోథలు, ఆమవాతము లన్నిటిని సంహరించు సుప్రసిద్ధౌషధము.

డబ్బీ 1-కి రూ 2-0-0

సింహవిక్రమ లేపనము

తీట, గజ్జి, పొడలు మొదలగు చర్మవ్యాధుల పాలిటికి సింహమే. డబ్బీ 1-కి రూ 0-8-0

చందనాదివటి

శగ, చురుకు మొదలగు జాడ్యములపాలిటికి మృత్యువే.

డబ్బీ 1-కి రూ 1-0-0

వలయువారికి మా క్యాటలాగును ఉచితముగ పంపుదుము.

పాగచేత సమస్తపుష్పములు, సమస్త మేహరోగములు, సుఖవ్యాధులు గ్యారంటీగా కుదుర్చబడును. వివరములకు వ్రాయించవలయును.

మానేజరు :—

ఆర్యవైద్యమందిర

ఈగావారిపాళెము, సత్యవేడుపోస్టు,

చెంగల్పట్టుజిల్లా అని వ్రాయవలయును.

జన్మము ఉండునంత దనుక

రోమములు మొలవదు

మా రోమరక్షిణిని తెప్పించి ఉపయోగింపుడు. 1 బుడ్డి వెల రు 1-0-0 మాత్రమే. ఒకసారి రెండుబుడ్లు తెప్పించు కొనువారికి తపాలాఖర్చు ఇనాం.

ఉత్తరములు ఇంగ్లీషుభాషలో వ్రాయవలెను.

M. D. SHUKUL,
No. 2 KANKHAL, U. P.

అత్యద్భుతమైన కనిపెట్టుబడి.

అపకేమను అనావశ్యము, ఒరిబీజము, ఏనుగకాలు గడ్డలు మొదలగు వ్యాధులపైన దద్దిన అమోఘముగా పను రును. అపాయకర మైన ఔషధులు చేయుటలేదు. వైద్యపండితులచే శిఫార్సు చేయబడినది. ఒక అవున్సు వెల రు 2-4-0. పోను వెల రు 25. ఉత్తరములు ఇంగ్లీషులో వ్రాయవలెను.

S P. Pharmaceutical Works, (1) P. O Deoghur E.I.R. India

LIVING ADS

Are infinitely better than Assertions, *Actina* possesses legions. There is no big town in the whole of India wherein it hasn't got a number of Votaries. Big renowned gentlemen are its devotees. Read the following:—

K. L Sundaram Iyer Esq. Pleader, Pollachy District Board Member, and Municipal Councillor Udamolp ct Coimbatore, writes "I am purchaser of your Actina. I have found it most efficacious, for restoring the lost vision in the eye. With a view to popularise your Actina I have recommended it to others. I write this with the greatest pleasure that you may make use of this for the confidence of your future applicants. I am aged 52 and in April 19, I lost vision in both my eyes by granular growth and its attendant effects Prompted by faith I got your Actina and ... I am completely relieved of my eye complaints and not only that, no spectacle is used by me now, although I have been using spectacles for a long time. I do not consider the price of Actina is a sufficient recognition of its merits in proportion to the inestimable boon guaranteed by its application .. ....Actina saved my eyes."

And then Judge for yourself. Actina is a miracle for all Eye, Ear, Head and Throat troubles. It is a *Curative*, not a *corrective*. It dispenses with doctoring and drugging. It succeeds where specialists fail and the price is only Rs. 25-8, packing and postage charges extra.

Write, if interested, to *Actina Dealer in the East (A. P.) Batala* (India), for its.

Free Booklet. **(C)**

Novelties of the Himalayas.

We deal in Ayurvedic and Unani precious natural drugs of excellent quality.

WE SOLICIT TRIAL OF THE SAME.

Musk or Kasturi.

Tibetan Musk Rs 31 per tola.
Assam Musk Rs. 26 ,,
Nepal Musk Rs. 23 ,,
Kashmir Musk Rs. 20 ,,
Ambar Gris Rs. 42 to Rs. 50 per tola.
Gorochanam Rs. 5/8
Kashmir Saffron Rs 1, 1/4- & 2/8 ,,
Shalajit or Momayi Re. 1 & As. 12 ,,
Civat or Zundbadastar Rs. 5. Crude Rs. 3/8.
Saliv Misri As. 4 per tola.
Pachakarpooram Rs 2 to Rs. 3/8 ,,
Bhim Sain Camphor Rs. 5/0 ,,
Pearls Rs. 24 ,,
Surma containing Momira, Pearls, Bhim Sain: Best remedy for eye diseases Black Rs. 2. White Rs. 2/8 per tola.
Kabul Assafoetida or Hingu No. I per tin (12 tolas) Rs. 1, 6 tins Rs 5 per lb Rs. 2/8
No. 2, per tin (12 tolas) As. 11, 6 tins Rs. 3/12.
Kabul Assafoetida special quality refined, per tin (12 tolas) Rs. 2, per lb Rs. 5.

Malaria Pills—possess both curative and preventive properties price 100 pills Re 1.

Gold Snuff—good for bad cold and headache per tin (12 tolas) Re. 1.

Hair Removing Powder—As. 4 per packet.

Sondhi's Amrita Ras

is the true Elixir of Life. It is a panacea for all the ills effecting human body. A wonderful efficacious sovereign remedy all internal or external diseases. It cures Cholera, Plague, Influenza, Typhoid fevers, Cardialgia, Headache, Cough, Cold, Vomitting Diarrhoea, Dysentry, Toothache, Scorpian bites, cuts, buns, etc. Directions with phial.

N. B.—It is by far the cheapest and most excellent of all medicines of this nature.

Per phial Rs. 2/8 (240 doses).
Half phial Rs. 1/8 (120 doses).

Kasturi Pills.

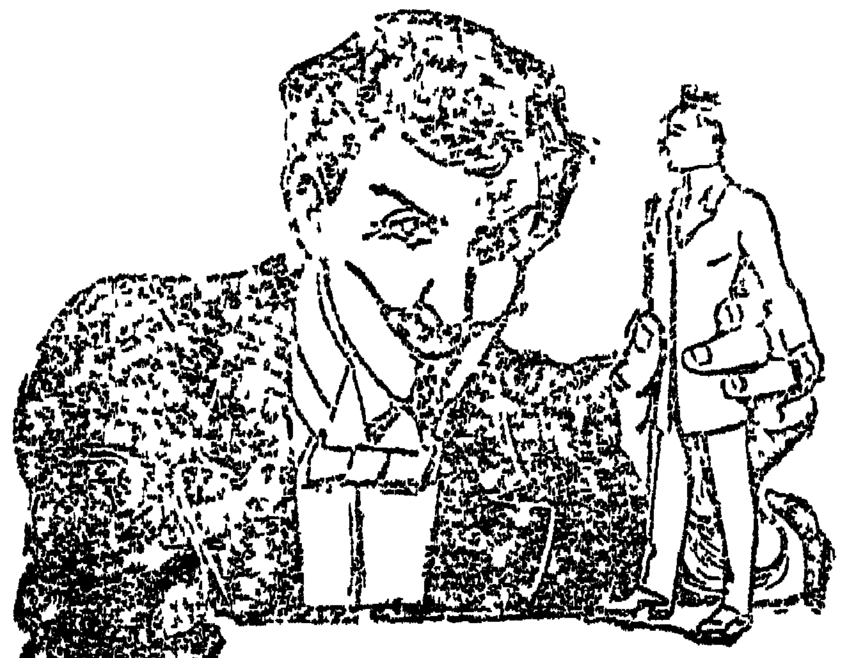
Refreshing Aromatic, Wonderful Tonic, good for Cough, Cold, Headache, Throat, Sexual Debility etc. Price per phial Re. 1.

Money back if the Drugs do not give satisfaction. Catalogue Free.

B. R. SONDHI & CO., Phagwara, (Punjab).

లిటిల్స్ ఓరియెంటల్ బాం అండ్ ఫార్మస్యూటికల్స్ లిమిటెడ్

15, అరమనకార వీధి, మదిరాసు.

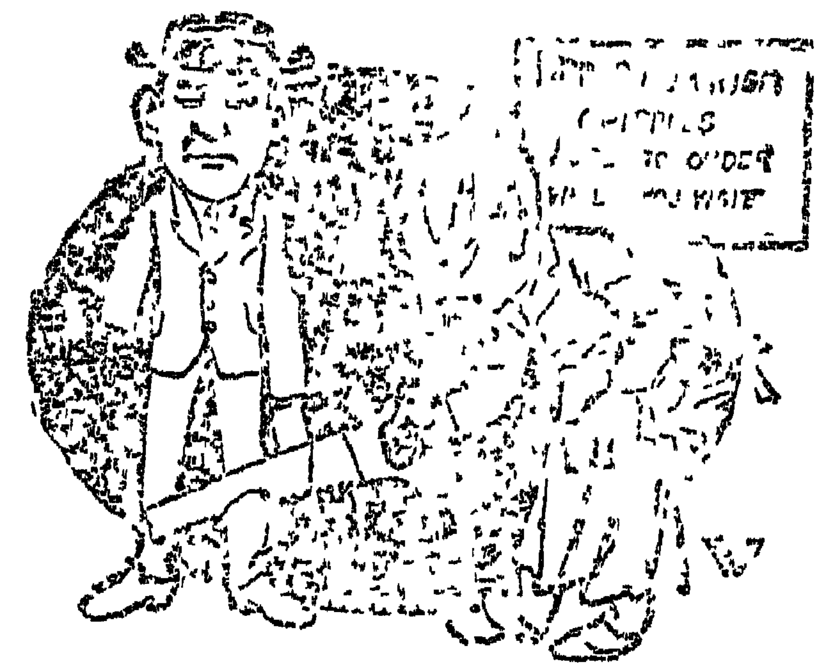

లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్.

కుంటితనమునుండి పీడించబడునటువంటి ఏ నొప్పియు లేనివానిగా నిది మార్చును.

కోల్డ్‌ఫీల్డ్, సట్టన్ పట్టణములో నున్న జె. హ్యాక్ దొరగారు వ్రాయున దేమనగా:—"లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's Oriental Balm) అనునది నా కాళ్లకు, మోకాళ్లకు రుద్దగా 10 నిమిషముల లోపల నా నొప్పి పోయెను. 1 సంవత్సరము వరకు కుంటుటకు వల్ల కాకుండిన కాలుగల యొక స్త్రీ అత్యధికమైన బాధలో నుండుట నేను కనుగొనగానే "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's Oriental Balm) ను వాడుమని ఒక్క సీసా మాత్రమే ఆమెకు యివ్వగా ఎప్పటివలె బాగాయెను.

సీసా 1-కి 1-0-0 రూపాయ చొప్పున ఏ మందు షాపులో నైనను దొరుకును.

లెక్కలేని రోగులు కుదుర్చబడిరి.

కుంటివారు వాతరోగముచేత పీడితులై మంచము పట్టియున్న వారు కుదుర్చబడి నడవగలిగిన వారైరి. వైద్యులవల్లను ఆస్పత్రుల నుండియు బాగుచేయబడలేక విడిపించబడిన రోగులు "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బాము" ద్వారా కుదర్చబడిరి. బర్మింగ్‌హామునందు న్యూహాల్ స్ట్రీట్‌లోనున్న సాయర్ దొరగారు చెప్పినది యేమనగా "సుమారు మూడు సంవత్సరముల క్రిందట నాపనికి వెళ్లలేనట్లు చేసిన "వాతరోగము" (Rheumatism) నా మెడకు మోకాలుకు కలిగెను. ఒక స్నేహితుడు "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's Oriental Balm) ను వాడుక చేసి చూడుమని సలహా యిచ్చి ఒక సీసా కొనునట్లు నన్ను బలవంత పెట్టెను. నేను పరీక్షించి చూడగా మూడుదినముల లోగా నేను సంపూర్ణముగా బాధనుండి తప్పించబడుటవల్ల నాకు కలిగిన ఆశ్చర్య కృతజ్ఞతలు యెంతగొప్పవై యుండునో మీరే ఆలోచించి చూడండి.

ఒక సీసా 1 రూపాయ వంతున యేమందు షాపులో నైనను దొరుకును.

నడుము నొప్పి.

రాత్రియావత్తు నీ పడకమీద బాధపడుచు, మేలుకొనుండ చేయు నడుము నొప్పి నీకు వున్నదా? నడుమునొప్పి చాలా కష్టమైనది గనుక నీవు "దానిని హాస్యరసముగా చూచి వూరికె నుండకూడదు." లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామును రుద్దుటవల్ల దానిని ఆపుము. విన్‌యార్డ్, మాయిడ్‌స్టోన్‌లోనున్న సి. సక్లింగ్ దొరగారు వ్రాయున దేమనగా:—

"నేను 3 మాసములు కఠినమైన "నడుము నొప్పి" (Back-ache) వల్ల బాధపడుటచే పనికిపోవుటకు వీలులేక అప్పుడప్పుడు మంచము పట్టియుండగా "లిటిల్స్ ఓరియంటల్ బామ్" (Little's Oriental Balm) ను పయోగించిన తరువాత నాకు కలిగిన ఫలితమునకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడితిని.

సీసా 1-కి 1 రూపాయ చొప్పున ఏ మందు షాపులో నైనను దొరుకును.

Little's Oriental Balm & Pharmaceuticals Ltd,

15, ARMENIAN STREET, MADRAS.